

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

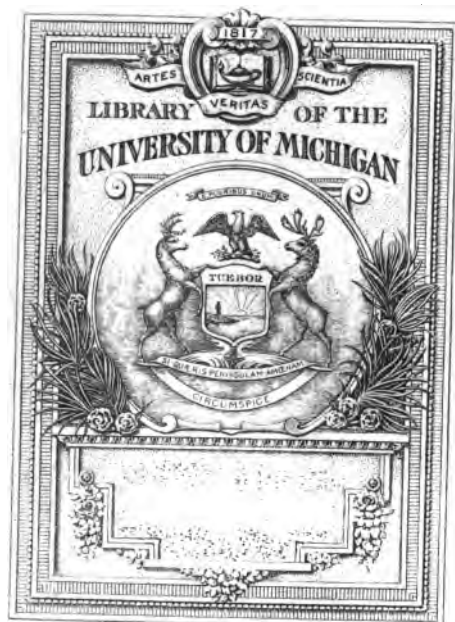
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

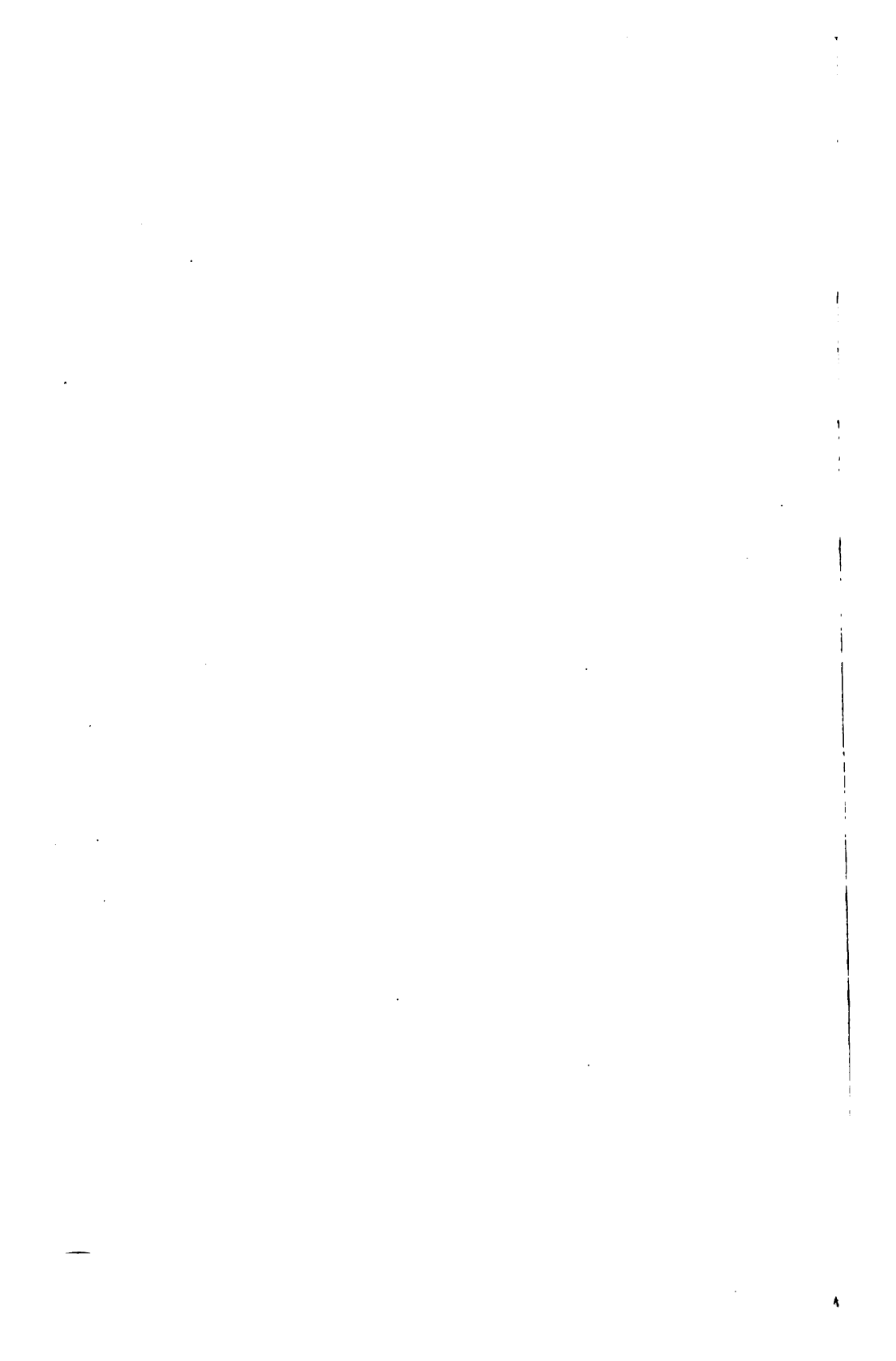
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

V. 34

DD
3
M8
A6
V. 34

1

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM
EX
MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
SEPARATIM EDITI.

IONAE
VITAE SANCTORUM
COLUMBANI, VEDASTIS, IOHANNIS.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1905.

IONAE
VITAE SANCTORUM
COLUMBANI, VEDASTIS, IOHANNIS.

RECOGNOVIT
BRUNO KRUSCH.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1905.

HANNOVERAE. TYPIS CULEMANNORUM

Compl. Sets
 Harrass.
 11-25-27
 15545

HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

	Fogg.
<i>Præfatio</i>	VII. VIII
<i>Conspectus codicum</i>	IX—XII
I. <i>Vitæ Columbani abbatis discipulorumque eius libri II.</i>	1—294
<i>Prooemium</i>	1—144
<i>Epistula ad Waldebertum et Bobolenum</i>	144—148
<i>Liber I. Vita Columbani</i>	148—224
<i>Versus ad mensam canendi</i>	224—227
<i>Hymnus</i>	227. 228
<i>Liber II.</i>	228—294
<i>Vita Athalæ (II, 1—6)</i>	230—240
<i>Vita Eustasii (II, 7—10)</i>	240—257
<i>Miracula Evoriacensia (= Vita Burgundofaræ,</i> <i>II, 11—22)</i>	257—279
<i>Vita Bertulfi (II, 23)</i>	280—286
<i>Miracula Bobiensia (II, 24. 25)</i>	286—294
II. <i>Vita Vedastis episcopi Atrebatensis</i>	295—320
<i>Prooemium</i>	295—301
<i>Dissertatio de baptismo Chlodovechi regis</i>	301—308
<i>Textus</i>	309—320
III. <i>Vita Iohannis abbatis Reomaensis</i>	321—344
<i>Prooemium</i>	321—325
<i>Textus</i>	326—344
<i>Index personarum et locorum. Scripsit W. Levison</i>	345—354
<i>Index rerum et verborum. Scripsit W. Levison</i>	355—366

PRAEFATIO.

Jonas abbas de litteris hagiographicis ecclesiae Gallicanae optime meritis in celeberrimo monasterio Bobiensi non solum regulae praeceptisque conditoris tunc mortui, sed etiam operibus classicis, veluti Livi, studuerat, cuius locum quendam e libris deperditis depromptum solus servavit, et licet arte omnino caruerit, ipsum tamen studiorum illorum vestigia nonnulla et retinuisse et posteris tradidisse negari nequit atque inprimis Vita Columbani, ad quam componendam plurimum operae et diligentiae contulisse videtur, exemplum factum est, quod successores imitarentur. Sicut Columbano duce Scotti discipulique eorum ecclesiam Gallicanam primum renovaverunt, Anglosaxonibus viam sternentes, a quibus postea expellebantur, ita qui res ab eis gestas conscripsit auctor item peregrinus, Italus scilicet, clerum indigenam illius aevi ad vitas miraculaque conscribenda quasi informavit eique litterarum generi suum signum impressit, quare quo in codicibus nonnullis appellatus est praeceptoris nomen aliquo modo defendi potest. Itaque vitae eius per duos Scriptorum rerum Merovingicarum tomos adhuc dispersae dignae visae sunt, quae seorsum ederentur, cum reliquae tum maxime Columbani illa celeberrima. Atque in hanc praecipue operam studiumque impendi, occasionem emendandi et supplendi nactus, omnibusque qui noti sunt codicibus iam examinatis, et prooemium latius accrevit et apparatus multo amplior redditus est. Illi nunc codices illati sunt circiter CXX, qui in editione priore fuerant XL; huic permultae lectiones accesserunt et librorum iam dudum adhibitorum, quos nunc plenius exscripsi quam antea, et novorum aliquot, quibus ad textum recensendum adhuc usus non eram. Nec amplius chartae Bobienses in rebus gestis describendis neglegendae erant, postquam fidei ipsarum insignis vindex interim surrexit. Vita Vedastis auctori suo restituta de loco baptismi Chlodovechi vehementissimam controversiam intulerat, dataque occasione, ea quae ante hos annos hac de re disserueram

retractare nunc visum est. Lectiones vero huic textui addendae non erant nisi unius codicis et recentioris aevi et interpolati. Denique ad Vitam Iohannis recensendam nova subsidia interim non emeruerunt. Libris nunc primum collectis auctoris, qui pro tempore et pro re munus suum praestitisse videtur, utinam nomen fere extinctum apud litterarum studiosos revirescat atque ab oblivione vindicatum in suum locum restituatur!

Scribebam Wratislaviae mense Ianuario a. MDCCCCV.

B. Krusch.

CONSPECTUS CODICUM.

I. Vita Columbani.

				Page.
Admontensis	n. 2, s. XI, l. I, 2—21 (B 1d)			107
Autissiodorensis	n. 127, s. XII, l. II, 7—9 (A 2o ^{3d})			95
Avennicus	n. 276, s. XII. ex., l. I. II, 1—10 (A 2 ¹)	84.		85
Bambergensis	E III, 9, s. XV. ex., l. II, 1—10 (A 1c ⁺⁺)			76
Bernensis	n. 48, s. XI, l. I, 1—17 (A 4)			100
Berolinensis	Ms. Theol. Oct. n. 162 v. Suerinensis.			
Bruxellenses	n. 207—208. 98—100, s. XIII, l. II (A 1b ⁷)	71.		72
Bruxellensis	n. 7461, s. XIII. in., l. I. II, 1—6. 11—25 (A 2a ^{**})			86
Bruxellensis	n. 7984, s. X, l. II, 1—6 (A 1b ¹)			65
Bruxellensis	n. 8518, s. X, l. I (a. c. 11). II, 7—25 (A 1b)			64
Bruxellensis	n. 9289, s. XII, l. I (A 2b)			90
Bruxellensis	n. 11987, s. XVI. in., l. I. (l. II. periit) (A 2a ^{**} . ¹)			87
Bruxellensis	n. 18018, s. XII, l. I (ad c. 28) (A 2b ¹)			91
Campilliensis	n. 74, s. XV, l. I (A 3 ^{**})			97
Coloniensis	n. 164 ^b , s. XV, l. I (A 5b)			102
Compendiensis	deperditus l. I. II, 1—6. 11—24 (A 2a [*])			86
Confluentinus	n. 5, s. XIV, l. I (A 3 [†])			99
Divionensis	n. 383, vol. II, s. XIII, l. II, 1—10 (A 2c ¹)	92.		93
	vol. V, s. XII, l. I (des. c. 17—27) (A 2c ¹)			93
Duacensis	n. 838, s. XII/XIII, l. I (A 2a [†])	87.		88
Duacensis	n. 855, s. XV, l. I. II, 1—6. 11—25 (A 2a ^{††})			88
Einsidlensis	n. 257, s. X, l. I (A 1a [*])			63
Engelbergensis	n. 2, s. XII, l. I (A 1a ^{***})			63
	l. II, 23—25 (A 1b ⁹)			73
Florentinus	bibl. nat. convent. suppr. A 1, 1213, s. XI, l. I, 2—19 (B 1d [†])			107
Guelferbytanus	inter Helmstad. n. 322, s. XV, l. I (A 1g)	78.		79
Guelferbytanus	inter novos n. 404, 2, s. XII, l. II, 7—10. fragm. (A 1c [†])			76
Hagensis	L, 29, s. XV, l. I (A 5b ^{***})			102
Hagensis	X, 73, s. XI, l. II, 7. 8. l. II, 1—6. 11—25 (A 2a)	85.		86
Heidelbergenis	Salem n. 9, 21, s. XIII, l. I. II, 7—25 (A 1b [*])			65
Herefordensis	P. VII, 6, s. XIII. in., l. I (A 2a ²)			90
Holkhamensis	n. 129, s. XI/XII, l. I (a. c. 2) (B 1a [*])			104
Lindesianus	n. 101, s. X, l. I (A 1a ^{**})			63
Lipsiensis	n. 196, s. XII, l. I (ad c. 30) (B 1e ^{**})			107
Londiniensis	Cott. Tib. D. IV, s. XII, l. I (A 2a ¹)	89.		90
Londiniensis	Harlei. n. 624, s. XII, l. II, 7—10 (A 1e [*])			77
Londiniensis	Harlei. n. 2800—2801, s. XIII, l. II, 11—25. 1—10 (A 1b ⁹)	70.		71

CONSPECTUS CODICUM.

	Page.
Londiniensis, Harlei. n. 2802, s. XIII, l. I (A 3 ^t)	99
Londiniensis, Harlei. n. 3597, s. XIII, l. II, 7-10 (A 1b ^{5**})	70
Londiniensis, Add. n. 10933, s. XV, l. I (A 1a ^t)	64
Londiniensis, Add. n. 21917, s. XI, l. I, 10-30. II, 7-10 (B 1c)	106. 107
Londiniensis, Add. n. 34387, s. XIV, l. I, 7-9 (A 2a ^t)	90
Lucensis bibl. capit. A., s. XIII, l. I (B 1b)	109. 110
Maihingensis n. I, 2 (Lat.), 4 ^o 6, s. XII, in., l. I, II, 1-6 (A 1c ^{**})	74. 75
Mediolanensis Ambr. B 33, inf., s. XIII, l. I (A 3x ²)	100
Mediolanensis Ambr. B 55, inf., s. XII, ex., l. I, 1. 2. 30 (B 1g)	109
Mettensis n. 523, s. XI, ex., l. I (A 3)	97
Monacensis n. 4628, s. XI, l. I, II, 1-6 (A 1c ^t)	74
Monacensis n. 9506, s. XII, l. I (B 1e ^t)	107
Monacensis n. 12642, s. XIV, l. I (B 1e ²)	108
Monacensis n. 17137, s. XII, l. I, II, 1-6 (A 1c ^{****})	76
Monacensis n. 18546, 2, s. X/XI, l. II, 7-25 (A 1b ³)	68
Monacensis n. 21551, s. XII, l. II, 11-25. 7-10 (A 1b ^{3**})	68. 69
Monacenses n. 22245, s. XII, l. I (B 1e)	107
n. 22240, l. II, 7-10 (A 1b ^{3*})	68
Montensis n. 26. 210. 8402, tom. II, s. XIII, l. I (des. c. 23. 26. 27) (A 3 ^{*****})	98. 99
Montepessulanus H. n. 1, s. XIII, in., tom. I, l. I, tom. V, l. II, 7-10 (A 2c ^t)	93
Montepessulanus H. n. 30, s. XII/XIII, l. I (A 2c)	92
Namucensis n. 15, s. XIII, in., l. I (a c. 2) (A 2b ^t)	91
Oxoniensis, Bodlei., Digby n. 112, s. XII, l. II, 7-22 (A 1e)	77
Oxoniensis, Bodlei., Fell 2, s. XII, ex., l. I (a c. 7, des. 9-15. 17-19) (A 2a ³)	90
Oxoniensis, Bodlei., Laud. Misc. n. 363, s. XV, l. I (A 1c ^{***})	75. 76
Parisiensis n. 3788, s. XII, l. I (ad c. 130) (B 1f)	108
Parisiensis n. 3820, s. XIV, l. II, 23 (B 1i)	110
Parisiensis n. 5278, s. XIII, l. I (A 2a ⁺⁺⁺)	88. 89
Parisiensis n. 5289, s. XIV, l. II, 1-10 (A 1b ⁶)	72
Parisiensis n. 5293, s. XIII, l. I (A 3x ^t)	99. 100
Parisiensis n. 5297, s. XIII, l. II, 7-10 (A 2c ²)	93
Parisiensis n. 5308, s. XII, l. I (a c. 11) (A 2a ^{***})	87
Parisiensis n. 5330, s. XIII, l. I (ad c. 30) (A 6)	102. 103
Parisiensis n. 5336, s. XIV, l. I (a c. 2) (A 2a ⁺⁺⁺⁺)	89
Parisiensis n. 5352, s. XIII, l. II, 7-10 (A 2c ^{6*})	95
Parisiensis n. 5360, s. XIV, l. I (A 4b)	101
Parisiensis n. 5365, s. XII, l. I (A 2 ^t)	84
Parisiensis n. 5600, s. XI, in., l. I, II, 1-10 (A 2)	84
Parisiensis n. 11757, s. XIII, l. II, 1-6 (A 2c ^{6*})	95
Parisiensis n. 11885, s. XII, l. II, 1-6 (A 2c ^{6*})	95
Parisiensis n. 11951, s. XII, l. I (A 2b ⁷)	92
Parisiensis n. 14651, s. XV, l. II, 1-6 (A 2c ^{6*})	95
Parisienses, s. XII, ex., n. 16732, l. II, 7-10, n. 16737, l. II, 1-6, n. 16735, l. I (A 2c ^{6*})	94
Parisienses, s. XII/XIII, n. 17004, l. II, 7-10, n. 17007, l. I (A 2c ^{6*})	95
Parisiensis, 'Nouv. acq. lat.' n. 1836, s. XIII, l. I (A 3 ^{**})	97
Parisiensis, Mazarin. n. 1712, s. XII, l. I (ad c. 17. et c. 29. 30) (A 4a)	100. 101

CONSPECTUS CODICUM.

XI

	Pag.
Remensis n. 1144, s. XIII. in., l. II, 1—6 (A 2c ²)	93
Romanus, reg. Christ. n. 524, s. XII, l. I (B 1f [*])	109
Romanus, reg. Christ. n. 1025, s. X. ex., l. I (B 2)	110
Rotomagensis n. 1333, s. XII, l. I (A 2b ²)	91
Rotomagensis n. 1399, s. XII, l. I (ad c. 15) (A 2b ²)	91
Rotomagensis n. 1404, s. XII, l. I (a c. 2) (A 2b ⁵)	92
Rotomagensis n. 1410, s. XIII, l. I (A 2b ⁴)	91. 92
Rotomagensis n. 1415, s. XV, l. I (epitome) (A 2b ⁶)	92
Runensis (in Styria) n. 51, s. XII. ex., l. I (A 3 [*])	97
Sanctae Crucis mon. Austr. n. 11. 12, s. XII, l. II (A 1b ^{4a})	69
n. 14, l. I (B 1e ¹)	108
Sancti Audomari n. 715, III. et IV, s. XII. ex., l. I. II (ad c. 22) (A 2a ^{***2})	87
Sancti Audomari n. 716, VIII, s. XIII, l. I. II (A 2a ^{***2})	87
Sancti Floriani n. III, 8, s. XV, l. II, 23—25 (A 1b ¹⁰)	73
Sancti Galli bibl. n. 553, s. X. in., l. I. II, 1—6. 23—25 (A 1a)	60
Sancti Galli archivi coenob. n. 12, s. XII, l. I. II, 7—10 (A 1f)	78
Suerinensis, bibl. gentis Kade, nunc Berolinensis Ms. Theol. Oct. n. 162, s. XIII, l. I (A 5a)	102
Taurinensis F II, 10, s. XI, l. II, 1—10. 23—25. I (B 1b ^{**})	105. 106
Taurinensis F III, 15, s. XI, l. I (B 1b [*])	105
Taurinensis F IV, 12, s. X. ex., l. I. II, 1—6. 23—25. 7—22 (B 1b)	104. 105
Taurinensis F IV, 26, s. X, l. I. II, 1—6. 23—25. 7—22 (B 1a)	104
Traiectinus n. 390, s. XV, l. I (A 5b [*])	102
Traiectinus n. 394, s. XV, l. I (A 5b ^{**})	102
Trecensis n. 1, s. XIII. in., l. II, 1—6 (A 2c ^{4a})	93
Trevericus bibl. cath. n. 5, s. XII. in., l. I. II, 1—22 (A 1d)	77
Trevericus bibl. cath. n. 93a, s. XII, l. I (des. c. 26—30) (A 3 ^{***})	97. 98
Trevericus bibl. semin. episc. n. 36, s. XIII, l. I (A 3 [*])	97
Trevericus bibl. urbanae Cat. mss. 1151, Num. loc. 453, s. XIII, l. II, 1—6. Num. loc. 455, l. II, 7—10 (A 1b ⁶)	70
Trevericus bibl. urbanae Cat. mss. 1349, Num. loc. 91, s. XVI. in., l. I (A 3 ^{****})	98
Trevericus bibl. urbanae Cat. mss. 1376, Num. loc. 141, s. XVI. in., l. II, 1—6 (A 1b ^{5a})	70
Turicensis C, 10, i, s. X. ex., l. II, 7—25 (A 1b ²)	66—68
Vindobonensis n. 336, s. XIII. in., l. II, 11—25 (A 1b ^{4b})	70
Vindobonensis n. 339, s. XIII, l. II, 11—22 (A 1b ^{4a})	69
Vindobonensis n. 430, s. XI, l. II, 7—25 (A 1b ⁴)	69
Wirzburgensis Mp. th. f. 139, s. XII. in., l. I. II, 1—22 (A 1c)	73. 74

II. Vita Vedastis.

Atrebatensis n. 462, s. XIII (B 3a)	297. 298
Atrebatensis n. 869, s. XIV (B 3b)	298
Aurelianensis n. 831, s. XI. in. (A 2)	297
Berolinensis n. 122 (Phillipps. n. 1875), s. XIII (B 2b)	297
Carnotenus n. 27, s. XII. in. (A 1b)	297
Montepessulanus H. 55, s. VIII/IX (B 1)	297
Parisiensis n. 5304, s. XI (a c. 4) (A 3a)	297
Parisiensis n. 5306, s. XIV (A 3c)	297
Parisiensis n. 5308, s. XII (B 2a)	297

XII**CONSPECTUS CODICUM.**

	Pagg.
Parisiensis n. 5365, s. XII (A 3b)	297
Parisiensis n. 5595, s. XI (c. 1—4) (A 2*)	297
Parisiensis n. 12598, s. VIII. ex. (A 1a)	297

III. Vita Iohannis.

Parisiensis n. 5306, s. XIV (a c. 1) (A 2)	323
Parisiensis n. 11748, s. X (des. c. 1—4, c. 18—20) (A 1)	323

VITAE COLUMBANI ABBATIS DISCIPULORUMQUE EIUS LIBRI II.

**Ecclesiae Gallicanae instituta eo magis aevo Mero-*
 5 *vingico senescere videbantur, quo populi decrepiti in deterius*
mutabantur mores, neque cupiditates humanas concilia epi-
scopive coercere valebant, sed inulta plerumque patiebantur
flagitia foedissima. Disciplina igitur ecclesiastica fere disso-
 10 *luta erat, neque neglegentes timorem habebant neque studiosi*
incitabantur¹. Sedes episcopales senatoriis tantum nobiliori-
busque familiis patebant, pecunia data haud raro acquisitae
ab iis, qui ad ordinem quemlibet magis praeparati erant
quam ad ecclesiasticum. Episcopi igitur creati quam antea
degerant continuabant vitam neque, sicut canonibus statutum
 15 *erat, uxoribus semper abstinebant neque stupro flagitiisque*
eiusmodi; clericos autem subditos exempli pessimi diligentis-
simos fuisse sectatores non est quod mireris. Sane honesti
quoque laudabilesque inter episcopos aevi illius reperiuntur,
de re ecclesiastica optime meriti, sed minus idonei aut in-
 20 *digni praevalebant, quorum pluris intererat fructus praebendae*
capere, quam cura animarum fungi delictorumque coercitione.
‘Neglegentia igitur praesulum religionis virtus paene abolita
habebatur’², atque vitae christianae exemplum imitandum
neque inter clericos neque inter laicos reperiebatur nisi per-
 25 *raro. Res coenobialis eodem modo neglecta iacebat, ita ut*
ne Lerinum quidem monasterium illud celeberrimum quam
per longum temporis spatium obtinuerat conservasset auctori-
tatem, disciplina laxata regulari³. Litterarum liberalium
studium, quod ex urbibus Gallicanis decedere cum Gregorio
 30 *Turonensi conquerebantur plerique⁴, vertente saeculo VI.*

*SS.R. Merov.
IV, p. 1.

1) Columbani ep. II, MG. Ep. III, p. 160.

2) V. Columb. I, 6.

3) Ib. II, 1; cf. SS. R. Meroving. III, p. 434.

4) Greg., Praef.

hist. Fr., SS. R. Merov. I, p. 81; cf. G. Kaufmann, 'Rhetorenschulen und Klosterschulen oder heidnische und christliche Cultur in Gallien während des 5. und 6. Jahrh.' (v. Raumer, 'Histor. Taschenbuch' 1869, p. 79).

nondum plane extinctum erat, sicut ex V. Desiderii episcopi Viennensis colligi licet¹, etsi componendi facultas paene exaruerat. Ecclesiae Gallicanae senescenti novus surculus insitus est mox late diffusus immigrantibus Scottis.

* 2. *Columbano duce vel Columba² duodecim monachi³ 5
natione Scotti⁴, quae gens non tam legibus⁵ quam fidei christianae fervore reliquas tunc longe praestabat, viri admodum propectae aetatis ex Hibernia profecti ad Britanniam Gallicam appulerunt, ibique paulisper remorati, tandem Gallias adire constituerunt ad mores hominum inquirendos, 10
ut si ingenia repperissent ad salutem recipiendam habilia, ibidem consisterent, sin aliter, ad vicinas nationes transirent⁶. Erat autem Columbanus in Lagenorum finibus natus, liberabilibus litteris a pueritia usque ad virilem aetatem institutus,

1) Cf. SS. R. Merov. III, p. 620. Artes Romanorum urbanas imprimis 15
in Gallia meridiana diutius perdurasse monuit H. Zimmer, 'Über die Bedeutung des irischen Elements für die mittelalterliche Cultur' ('Preussische Jahrbücher' 1887, LIX, p. 27—59). 2) Utrouque nomine Ionas in V. Col. I, 2: Columbanus qui et Columba et I, 17: beatus igitur Columbanus, isdem Columba, alius modo hoc, modo illo utitur. 20
Sanctus ipse in epistulis suis nomen Columbae anteposuit, quod Ionas hebraice, Peristera graece reddidit (MG. Ep. III, p. 176) latineque imitavit in Palumbum (ib. p. 170), sed in una earum eaque vetustissima nomen convertitur (ib. p. 158) 'Bargoma vilis columba', i. e. Bariona filius Columbae, neque Ionas, ita ut pater ipseus Columbae nomen 25
tulisse videatur, versusque qui ei iusto iure attribuuntur (ib. p. 182) acrostichon efficiunt: Columbanus Hunaldo. Cum igitur non solum biographus, sed etiam sanctus ipse utrumque nomen adhibuerint, cumque hic Columba nuncupari nequeat nisi addito vocabulo iuniore, ut ab abbate Hyensi seniore distinguatur, neglectis recentiorum rebus novis, 30
nomen Columbani ante hos annos solum usitatum servare visum est et Funkio ('Zur Gesch. der alibrütischen Kirche', 'Kirchengesch. Abhandl. u. d. Untersuch.' I, 430) et mihi. 3) E quibus solus notus est alter Columbanus, quem ex eodem genere unoque commeatu et nomine ex Hibernia processisse Ionas, V. Columb. I, 17, rettulit. Praeterea Scottos 35
nominavit e Fontanensis monachis hos Comininum, Eunocum, Equonannum, dum quartum Gurganum genere Brittonem fuisse affirmat (c. 13). E sodalibus Columbani longe clarissimus Gallus ille est, cuius vitas Scr. rer. Merov. IV, p. 229—337. edidimus. Denique ipsius comites enumerandi sunt Autiernus (c. 11), Lua et Potentinus (c. 21), sive Scotti 40
erant, sive non. 4) Cf. Adami Gesta Hammab. eccl. pontif. IV, 10: Hyberniam Scotorum patriam, quae nunc Irland dicitur. 5) V. Columb. I, 2. 6) Ib. I, 4. Quaeritur, utrum vicinae nationes intellegendae sunt Alamanni alique pagani an Itali, sicut A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 263², statuit. Certe Columbanus, 45
antequam Italiam audeundi consilium cepit (V. Columb. I, 25), 'gentes' se visitaturum vocerat (MG. Ep. III, p. 167), cumque 'proximas nationes' Theudebertus ei ad praedicandum obtulisset (V. Columb. I, 27), ad conatum rediit, si forte 'gentes vicinas' convertere valeret, scilicet Alamannos.

i. e. grammatica, rhetorica, geometria, utque in sacrarum scripturarum scientia magis proficeret, relicto solo natali, Similis cuiusdam viri venerabilis scholas adierat¹; regularem autem monachorum disciplinam in monasterio didicerat quod
5 in Ultonia situm Bangor appellatur apud Comgellum et abbatem et conditorem eiusdem. Is egregio discipulo, qui iugum Christi magna cum humilitate susceperat seque ipsum abnegando mortificationem corporis libenter perficiebat, non sine maestitia licentiam peregrinandi dederat primo denegatam
10 comitesque itineris addiderat, duplici, nisi fallor, ratione ductus, scilicet ut aliorum utilitati consuleret neve proprii monasterii et regulae et familiae propagandae obsisteret. Egressi autem coloni, quamvis longe a matre remoti in extremo oceano sita, non minore tamen ipsam colebant pietate,
15 'versiculos illos familiae Benchuir':

Benchuir bona regula,
Recta atque divina,
Stricta, sancta, sedula,
Summa, iusta ac mira,

20 et infra:

Virgo valde fecunda
Haec et mater intacta,
Leta ac tremebunda,
Verbo Dei subacta,

*reliquosque hymnos patrios concinentes, quos antiphonarium *p. 3.
25 vetustissimi codicis Bobiensis servavit in aevum².

Scotti illi pro Christo salvatore peregrinantes nudos se facilius quam divites sermonem Domini posse complere existimabant, mundoque semel renuntiantes, simul et causas vitiorum et fomites iurgiorum amputaverant³. Sectabantur
30 enim Domini exemplum illud⁴: Qui vult post me venire, abneget semet ipsum sibi, tollat crucem suam et sequatur me (Luc. 9, 23). Mortificationis amore ducti humilitatem perfectam omnes ostentabant mortemque perennem evitari non posse docebant nisi paenitentiae medicamentis⁵ eamque sa-

35 1) V. Columb. I, 3. 2) Sanctimoniales Eboriacenses sectae Columbianae adscriptae aevo Burgundofarae eandem communionis antiphonam canebant quae antiphonario Benchorensi continetur; cf. V. Columb. II, 16. Codicem Bobiensem antiphonarii illius arte photographica accuratissime expressum diligenter transcripsit emendavitque F. E. Warren, 'The
40 Antiphony of Bangor' ('Henry Bradshaw society', Londinii 1893. 1895, tom. IV. X), cuius operis parte priore fol. 30. 'Versiculi familiae Benchuir' continentur. 3) Columbani ep. II, MG. Ep. III, p. 163. 4) V. Columb. I, 6. 5) Ib. I, 5. 10.

lutem praedicabant, quocumque perveniebant. Columbanus cum gentes se visitaturum eisque evangelium praedicaturum vovisset¹, tamen salutem seri non posse intellexit nisi certis collocatis domiciliis. Manifestum enim erat peregrinantis praedicationem effectum promereri parum stabilem, quamquam ea quae praedicabat proprio quoque exemplo confirmabat. Urbes autem, quae ad novas disciplinas propagandas hodie visitari solent, contemptori huius mundi neque conveniebant neque propter episcopos patebant ex causis, de quibus infra disserendum est, sed deserti quies ei qui saeculo renuntiaverat¹⁶ aptius eligenda erat, ut exemplo et opere sectatores acquireret, nec ipsum rem fefellisse ex effectu colligi potest. Igitur in Burgundiam profectus peregrinationem suam interrupit atque in eremo Vosagi montis anno 591. cellula constructa² consedit, scilicet in castro olim diruto cui nomen erat Anagrates³ haud¹⁵ procul a finibus Suevorum, qui latrocinantes usque in ea loca progrediebantur⁴. Cibus in locis asperis ac scopulosis initio satis tenuis erat, scilicet cortices arborum herbaeque saltus et inprimis parvula illa poma, quae frutices rubique ferebant quaeque bullugas vulgo appellabant⁵; sed inopia maxima²⁰ instante, piis peregrinatoribus vicini fideles alimenta necessaria equis vehentibus afferebant, velut Carantocus⁶ abbas monasterii Salicis et ipse alienigena, scilicet Britto⁷. Cum omnes parco cibo aut fame carnem voluptatesque contererent Deoque mortificata membra offerrent, tamen Columbanus ipse²⁵ adhuc severiorem vitae rationem ingressus, diebus dominicis aliisque festis appropinquantibus, de media sodalium societate recedebat atque in secretam eremi specum se recipiebat ab Anagrate circa septem milia distantem, ut absque curis solus ieiunio orationique vacaret religionique se dederet; cum³⁰ fratribus autem commercium per ministrum qui ipsum comitabatur Domoalem⁸ nomine exercebat. In saltibus aviis cum feris saepe congregiebatur neque vero vel rapaciores ei nocebant, sed qui prope specus quas frequentare solebat commorabantur ursi lupique ipsius iussis potius oboediebant⁹; am³⁵cissime enim cum bestiis silvestribus vixisse videtur, ad cuius imperium ferae avesque testante Chagnoaldo ministro discipuloque statim venerint, quas manu blandiens attractabat,

1) Columbani ep. IV, MG. Ep. III, p. 187. 2) Cf. V. Columb. I, 8: secessit a cellula. 3) Ib. I, 6. 4) Ib. I, 8. 5) Ib. I, 9; cf. 40 c. 27. 6) Ib. I, 7. 7) De eius nomine v. Zimmer apud A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, 266^a. 8) V. Columb. I, 9. 9) Ib. I, 8. 27.

quique sciuros ex arduis arborum culminibus arcessere potuerit, quos collo imponebat aut sinu recipiebat¹.

Vita solitaria Scottorum piorum ubi in vicinia percrebruit, vulgus undique eo confluere coepit et inprimis
5 aegri infirmique ob sanitatem recuperandam Columbanum frequentabant, qui orationibus suis omnes curasse dicitur². Cumque etiam monachorum societas in diem cresceret multitudinemque locus fere capere nequiret, sanctus ad monasterium construendum Luxovium³ castrum elegit circa octo milia ab
10 Anagrate distans, locum scilicet opportuniorem, ubi aquae calidae cultu eximio constructae extabant, quae usque in hodiernum diem frequentantur. Novum monasterium vel nobilium liberi, contemptis honoribus pompaeque saeculi, undique petebant, tantusque factus est discipulorum concursus,
15 qui cultui religionis se dedere desiderabant, ut unum monachorum collegium iam minime sufficeret. Quare loco aquis irriguo Columbanus alterum construxit monasterium Fontanas nomine mox adeo celebre, ut per 60 fratres⁴ agri colerentur. Utrumque cum iam unus gubernare nequiret, praepositos instituit religione conspicuos; ipse autem administrationi
20 supremae invigilabat, modo hic modo illic versatus, regulamque ad disciplinam stabiliendam condidit, quae adhuc extat⁵.

Scotti illi piscatui insistebant in fluvii rivisque e Vosago decurrentibus Mosella, Brusca, Lignone, neque Columbanus
25 eremum solito more et nonnumquam per 50 dies frequentans tenuem victum piscibus aliquo modo condire praetermittebat, occasione data⁶. Cum autem maior monachorum numerus in silvis aviis sustentari nequiret, solum incultum, caesis arboribus, a radicibus lapidibusque purgandum atque
30 agriculturae aptandum erat. Quercus vetustas, immissis cuneis arietibusque, fratres in saltu magna vi partiebantur, ita ut mirarentur adstantes⁷. Manus, ne duro labore laederentur, Columbanus tegumentis operiebat, quae Galli wantos vocabant; calceamenta autem e corio facta ferebat
35 cervino⁴ alioque. Terram fratres sarculo excolebant glebasque magno labore scindebant, ut arva semini futuro praepararent⁴. Agri frumentarii quos prope monasteria instituebant saepibus muniti et fortasse paucis casulis instructi a Iona calmina appellantur, iisque vel nomina indita erant
40 talia qualia Baniaritia⁷, Fredemungiacas⁴. Ad segetem metendam fratres ipsi duce Columbano se eo conferebant,

1) V. Columb. I, 17. 2) Ib. I, 7. 3) Ib. I, 10. 4) Ib. I, 17.

5) V. infra. 6) V. Columb. I, 11. 7) Ib. I, 15.

victum secum ferentes, neque semper feliciter messem cessasse exemplo monachi edocemur, qui digitum falce absciderat, ut non haereret, nisi parva retinente pelle. Novus ager si messium copiam locupletem dederat, soles assidui exoptandi erant, ne, emissio germine, in stipula messis periret, atque Columbanus ipse labori suo non pepercit, ut seges quam celerrime horreis conderetur¹. Quod cum factum esset, messis in area a fratribus virga caedenda erat². Horreo cuique suus custos vel claviger praeerat³, eaque admodum referta esse opus erat, ut tanta multitudo pane aleretur. Monachi autem vel laborantes angustius reficiebantur, nam duo panes paululumque cerevisiae sexaginta hominibus vix suffecissent, nisi more Domini sanctus illa oratione sua multiplicare potuisset⁴. Potus, ut dixi, cerevisia erat, artemque eam ex frumenti vel hordei suco decoquendi, adsumpta brace, Scotti ex patria attulerant. Cura autem ministro refectorii vel cellerario mandata erat, isque hora refectionis ex vase quo ea condebatur tracto duciculo ampullam in cellario replebat⁵. Operi rustico faciundo Columbanus in utroque monasterio per vices intererat et Luxovii et Fontanis.

Considerat autem in territorio Sequanorum, cuius caput erat Vesontio, atque in dioecesi Vesontionensi. Auctoritatis quam intra paucos annos vel apud nobilissimos sibi acquisierat testis est qui Vesontione tunc residebat dux Waldeleus nomine cum Flavia coniuge. Qui cum prole carerent, ad ipsum se conferebant in desertum, ut precibus eius sibi succurreretur, neque intercessionem suam denegavit, ea condicione, ut Domino nasciturum consecrarent sibi ex lavacro suscipiendum eum traderent. Duos iam uxor filios peperit Donatum et Chramelenum, quorum alter in monasterio Luxoviensi educatus sedi Vesontionensi episcopus postea praeerat, alter patre mortuo ducatum meruit. Uterque ad sancti regulam monasterium construxit, alter unum Palatium nomine in urbe episcopali, ubi et mater post mariti obitum monasterium puellarum condidit, alter alterum in saltu Iurensi ad Novisonam fluviolum situm⁶. Ducalem igitur familiam adeo sibi devinxerat, ut sectatores studiosissimi ex ipsa sibi surgerent, neque vero ei qui sedem Vesontionensem tunc occupabat episcopo loci praesentia ipsius eodem modo accepta erat, totusque Burgundiae episcopatus prospero eius successu laetari

1) V. Columb. I, 13.

2) Ib. I, 12.

3) Ib. I, 17.

4) Ib. I, 16.

5) Ib. I, 14.

minime poterat. Tantum enim aberat, ut iurisdictioni dioecesanæ sese subiceret, ut contra propriis legibus viveret.

Scotti in Christum credentes, postquam episcopum primum a Caelestino papa a. 431. acceperunt Palladium¹, cum ecclesiam suam monasteriis conditis crescere vidissent, iisdem de propaganda fide christiana optime meritis principatum ecclesiasticum iam concessere, ita ut non solum in subdita monasteria dominarentur, sed etiam per totam provinciam acquisitam iurisdictionem ecclesiasticam exercerent. Cum igitur monachi officia cleri saecularis implerent, factum est, ut et ipsius honores ambirent. Monasterio principali presbyter et abbas praerat, qui humilitatis causa superiorem ordinem respuebat; munera autem illa quae ordini episcopali conveniebant, velut consecrationem altarium cetera, abbati subditi exequiebantur et monachi et episcopi². Monasteria deducta firmo necessitudinis vinculo cum matre coniuncta perstabant, totaque societas ecclesiastica praesidente abbate presbytero magnam familiam efficere videbatur. Tantum autem monachorum numerum monasteria illa nonnumquam capiebant, ut velut Bancorenses Walliae in septem turmas dispositi essent, quarum nulla minus 300 hominibus comprehendisset; turmae a praepositis regebantur omnesque de labore manuum suarum vivere solebant³. Scotti cum consuetudini ecclesiae Gallicanae Romanaeque contraria multa gerebant, tum a moribus utriusque aliena tria maxime faciebant, nec pascha suo tempore celebrantes nec missas more solito comamque aliter tondentes. Galli enim Victorii Aquitani cursum paschalem in concilio Aurelianensi a. 541. sanxerant⁴ calculatoris illius scrupulosi, qui iussu Hilari archidiaconi a. 457. cyclum Aegyptiorum decemvennalem Latinorum usui adaptare conatus erat⁵, leges utriusque partis ita inter se concilians: cum die dominico luna XV. primi mensis proveniente Graeci pascha celebrarent, Latini autem in subsequentem dominicum illud differrent, ita ut illi lunam XV—
XXI, hi XVI—XXII. observarent, ipse utrumque pascha adnotaverat, electioni papali decisionem totam reservans. Scotti cum Brittonibus utraque ratione improbata pascha a luna XIV. usque ad XX. celebrabant, cumque in aequinoctio

1) *Prosperi Chron., Auct. antiq. IX, p. 473. Cf. W. Levison, 'Bischof Germanus von Auxerre', 'N. Arch.' XXIX, p. 98. 167.* 2) *Beda, H. eccl. III, 4.* 3) *Ib. II, 2.* 4) *Concilia ed. Maassen I, 87.* 5) *De quaestione paschali in annalibus nostris plenius disserui ('Die Einführung des griechischen Paschalritus im Abendlande', 'N. Arch.' IX, 101 sqq.).*

vernali etiam tunc haerent Caesariano, dominicum paschalem non admittebant ante diem 25. Martii, aestimantes se in hac observatione sancti ac laude digni patris Anatolii scripta secutos esse¹; Anatolii vero nitebantur non libro genuino, sed falso, quem sectator quidam eorum ad doctrinam domesticam confirmandam finxerat². Ab adversariis id maxime 5
ipsis crimini dabatur, quod luna XIV. cum Iudaeis pascha celebrarent; cum autem resurrectionem dominicam semper observarent neque lunam XIV. approbarent nisi dominico die proveniente, ab imperitis tantum pro quartodecimanis 10
haberi poterant iustoque iure huic opinioni iam Beda contraxerat³. Ad diem paschalem computandum cyclo LXXXIV annorum utebantur, qui ante Victorium apud Latinos in usu fuerat, legesque in quibus haerebant paschales Romae a. 312—342. viguerant. Missarum sollemnia in- 15
simulabantur multiplicatione orationum vel collectarum celebrare⁴. Missalia quae extant originis Hibernicae, scilicet Stowense aliaque, ritum missae repraesentant eundem, qui
*p. 6. ante Gregorium M. etiam Romae observatus est⁵. Denique, 20
ut alia praetermittam, Scotti capitis comam aliter tondebant, alium characterem exprimentes⁶. Capillus enim eorum ab aure ad aurem per frontem in coronae modum incisus erat, per occipitium autem intonsus dependebat⁷, ita ut in frontis quidem superficie coronae videretur speciem praeferre, sed in cervice ea decurtata esset⁸. Tonsura haec ab adversariis 25
Simoniaca appellabatur, qui ipsi coronam exemplo spineae illius Domini in capite portabant. In universum ecclesia Scottorum in eo statu perseveraverat, quem ecclesia Romana saeculo IV. ineunte obtinuerat, eaeque quae postea in hanc introductae erant consuetudines omnes ipsos fugerant in 30
extremo oceani sitos⁹.

Potestati ordinis episcopi dioecesani Columbanus se omnino subtraxerat, ita ut altare in monasterio Luxoviensi episcopus Scottus Aidus¹⁰ nomine consecrasset. Diversa

1) Beda, H. eccl. III, 3. 2) Librum Anatholi de ratione paschali spurium edidi 'Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie' p. 311 sqq. 3) Beda, H. eccl. III, 4. 4) V. Columb. II, 9. 5) Cf. C. Schöll, 'Keltische Kirche' (Herzog, 'Realencyklop.' VIII, 352²), quam dissertationem a. 1901. retractavit H. Zimmer (ib. X, 204³ sqq.); F. Probst, 'Die abendländische Messe vom 5.—8. Jahrh.', Monasterii 1896, p. 34 sqq. 40
6) V. Columb. II, 9. 7) Ducange s. v. 'tonsura'. 8) Beda, H. eccl. V, 21. 9) Ita recte Zimmer l. l. p. 35. 10) Cf. Columb. epist. IV. (MG. Ep. III, 167). Aidus, quem Scottum fuisse primò, quoad sciam, perspexit A. Hauck, 'Kirchengeschichte Deutschlands' I, 266², idem for-

autem paschatis celebratione tota dioecesis quam maxime perturbabatur. Plerumque Scotti resurrectionem dominicam iam septimana ante celebraverant, quam episcopus Gallicanus cum suis subsequeretur, nonnumquam utraque pars mense
 5 integro disiuncta erat. Magnum autem odium iis annis Scotti subibant, quibus Victorii sectatores propter lunam quartam decimam in diem dominicum subsequentem pascha distulerant; tunc enim septem diebus illud anticipantes oculis adversariorum videbantur esse quartodecimani. Id anno 600.
 10 p. Chr. accidit, quo Scottis d. 3. Aprilis l. XVIII, Gallis autem d. 10. Aprilis l. XXI. pascha celebrandum erat. Episcopi cum quartodecimanos deprehendisse sibi viderentur, convenerunt sententiamque unanimam dixerunt: 'Cum Iudaeis facere pascha non debemus'. Columbanus autem illam fri-
 15 volam inpolitamque iudicans, Candidum rectorem patrimonii sedis apostolicae ex a. 595. in Galliis versantem primo adisse videtur, sed responsum minus favorabile accepit, scilicet temporis antiquitate roborata mutari non posse. Iam totam causam ad Gregorium papam detulit¹, 'Petri cathedram
 20 apostoli et clavicularii legitime insidentem', ut ipsius sententia aut excusaretur aut damnaretur schismaticus ille Victorius, non receptus ab Hibernicis antiquis philosophis et sapientissimis componendi calculi computaris. Ipsius paschale Romae quidem iam diu abolitum erat, sed quem
 25 tunc ibi adhibebant cycli Dionysii Exigui eo magis distabat a vetere Scottorum supputatione. Columbanus luna XXI. et XXII. contendit pascha non esse, Anatolii allegans de pascha opus, utque Victorium eo magis refelleret, per librum qui in Galliis tunc circumferebatur dogmatis probavit, resur-
 30 rectionem dominicam ante aequinoctium vernali celebrandam non esse; ignoravit autem de ipso aequinoctio utramque discrepare partem, cumque adversarii Nicaenum accepissent,

tasse est, cuius memoria fastis Luxoviensibus Martyrologii Hieronymiani illata est (cod. Eptern.): II. Non. Ian. Aedui episcopi (cf. 'N. Arch.'
 35 XXIV, p. 311). Aedeus appellabatur abbas Benchorensis tertius; cf. Antiphon. Benchor. (F. E. Warren l. l. tom. IV): Domnum ornavit (scil. Christus) Aedeum. 1) Epistula Columbani ad Gregorium (ed. W. Gundlach, MG. Ep. III, 156 sqq.) anno data est, quo pascha Scottorum cum luna XIV. cycli Victoriani conveniebat, id quod post
 40 a. 595. annis tantum 600. et 603. accidit, cumque ex epistula insequenti intellegatur, eandem quaestionem triennio ante ventilatam esse, cumque haec a. 603. conscripta sit, illam a. 600. attribuendam esse patet. Etiam A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 601¹, ab hoc anno longius dissentire iam noluit, postquam epistulam a. 597. aut 598. scriptam esse
 45 olim censuit (ib. p. 584¹).

scilicet diem 21. Martii, eos opinabatur resurrectionem ante passionem celebrare, quam item die 25. Martii factam esse tradebant. Gravissimos igitur errores in cyclo Victorii deprehendisse sibi visus est, ipseque mirabatur schismatica illa a papa non iam diu esse rasa. Praeterea in episcopis illis Gallicanis contraria canonibus haud pauca offenderat. Multi inter eos reperiebantur, qui contra canones quaestus causa ordinati erant simoniaci, alique, qui in diaconatu cum uxoribus quas antea habuerant, — clientelas *eas vocitabat, — adulterium commiserant. Magistri Hibernici, e quibus Gildam protulit, de eiusmodi delictis satis severe iudicaverant, ipsique dubium erat, quin cum talibus episcopis communicandum esset. Tantam autem auctoritatem per Gallias iam comparaverat, ut vel istorum nonnulli conscientias suas peregrino illi aperuissent, interrogantes, utrum post talia delicta iam episcopi esse possent annon, ipseque et hanc quaestionem papae diiudicandam proposuit. Tertio, quid de monachis faciendum esset, eundem interrogavit, qui perfectioris vitae desiderio accensi, neglectis votis suis, primae conversionis loca relinquerent et invitis abbatibus, fervore cogente, aut lassarentur aut ad deserta confugerent. Tepori igitur episcopatus Gallicani suorum ardorem opposuit, quem iam viz solus coercere poterat.

Uterque cyclos paschalis anno 603. denuo ita inter se discrepabat, ut Gallis dies 7. Aprilis luna XXI. paschalis esset, cum Scotti die 31. Martii luna XVIII. cycli LXXXIV annorum, Victoriani autem ipsa luna XIV. cum Iudaeis pascha celebrarent. Qua de causa episcopi in unum congregati, de fidei et bonorum operum veritate tractaturi et de consuetudine diversa iudicio iudicaturi erant. Constat autem inter omnes, synodum illam fuisse Cabillonensem a. 603. celebratam¹, eandem scilicet, in qua Desiderius episcopus Viennensis de stupro condemnatus est. Columbanus ipse comparere non ausus, ne forte contenderet praesens, litteras² ad episcopos presbyterosque sua causa congregatos misit, in quibus totum responsionis ante triennium scriptum inclusit, quo demonstraverat omnes totius occidentis ecclesias consentire, resurrectionem ante passionem fieri non debere³

1) SS. R. Merov. III, 620; cf. Hertel, 'Anmerkung zur Gesch. Columba's' ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' III, 145 sqq.); 'N. Arch.' IX, 148; W. Gundlach, 'N. Arch.' XV, 510; Hauck l. l. p. 601³. 2) MG. Ep. III, 160. 3) Idem in epistula ad Gregorium demonstraverat (p. 157, l. 15) eodem fere quo responsio tempore conscripta.

neque ante aequinoctium neque ultra lunam XX. pascha
celebrandum esse. Praeterea traditionem suam papae per
tres tomos exposuerat brevemque libellum eadem de re ad
Arigium modo scripserat episcoporum illorum principem, qui
5 paulo ante sedem Lugdunensem nactus erat¹. Calculo
LXXXIV annorum Anatolioque suo pertinaciter maiorem
fidem attribuit quam Victorio illi nuper dubie scribenti et,
ubi necesse erat, nihil definienti, fiduciam vero non adeo
magnam habuisse videtur, ut adversariorum animos conver-
10 teret, nam contentionem iam omnino evitare voluit, idque
solum petiit, ut sibi, qui diversitatis auctor non esset, in silvis
illis silere et vivere liceret iuxta ossa 17 fratrum defunctorum,
sicut per 12 annos ibidem vixisset. Ex his verbis colligi
licet, a. 591. Vosagi saltum adisse veteranos pauperes et
15 peregrinos senes illos, sicut se suosque ipse appellavit.
Metuens, ne in sua opinione perseverantes Scotti expellerentur
ex deserto illo, utramque traditionem bonam esse posse iam
non omnino denegavit totisque viribus conventioni pacificae
institit: 'unius enim sumus corporis commembra, sive Galli
20 sive Britanni sive Iberi sive quaeque gentes'. Attamen iudi-
cibus suis haudquaquam pepercit. Tantam ecclesiae Galli-
canae corruptionem deprehenderat, ut ipse exoptaret, ut epi-
scopi saepius convenirent, ut negligentes timorem haberent
studiosique incitarentur. Deo autem gratias egit, ut vel sua
25 causa synodus effecta esset, etsi non tam de paschatis negotio,
quod iam diu ventilatum esset diuque a diversis auctoribus
iudicatum, tractari voluit quam de universis observationibus
canonicis, a multis, quod gravius esset, depravatis.

Synodus iterum sententiam dixit Scottis contrariam
30 iterumque Columbanus ad sedem apostolicam appellare con-
stituit, sed 'tumultuosis gentium interiacentium seditionibus'
aliquamdiu impeditus est. In Italia enim Langobardis
Romani bellum inferentes devicti sunt, hostesque una cum
Selavis iam ad obsidionem urbis Romae perrexerant, cum
35 Gregorius papa occurrens precibus eos amovit, tributoque
imposito abscesserunt². Pax a. 603, mense Nov., inter
utramque partem facta est, de qua Agilulfo regi papa gra-
tias rettulit³. Interim semel et bis tabellarii a Columbano

1) Noli Arigium episcopum Lugdunensem, ad cuius decessorem a. 602,
40 m. Nov., Gregorius papa litteras dederat (Jaffé, Reg. n. 1872¹), cum
Vapincensi confundere; cf. Hertel, 'Zeitschr. für Kirchengesch.' III,
p. 145 sqq.; 'N. Arch.' IX, p. 146. 2) Contin. Prosperi Haon., Auct.
antiq. IX, p. 339; Paulus, Hist. Langob. IV, 28. 3) Jaffé n. 1925¹.

missi ad Gregorium pervenire nequiverant, mortuoque demum ipso, ad successorem a. 604. litteras dare contigit ita incipientes: Iam diu omnes (scr. vos¹⁾) sedi apostolicae praesidentes dulcissimos omnibus praesules fidelibus ac merito apostolici honoris reverendissimos patres visitare spiritu et consolari cupiens, nunc usque votis — satisfacere non potui. Ne eadem iteraret, epistulas priores Gregorio non traditas successori examinandas Columbanus obtulit una cum epistula ad episcoporum Gallicanorum synodum data. Tumultuantibus potius quam ratiocinantibus adversariis, auctoritatis papalis sententiam ambivit, ut sibi laborantibus subveniret seniorumque suorum traditionem confirmaret, ut ritum paschae, sicut acceperant, iudicante eodem observare possent in peregrinatione sua. Contendit autem in patria se vivere in desertis sedentes neque ullas Gallorum regulas recipientes, nullique molesti regulas seniorum suorum observantes perturbari nolebant. Salva igitur ecclesiasticae pace unitatis iam inter Gallos degere desiderabant, id quod etiam ab ipsis episcopis Columbanus in epistula praecedente petiverat². Denique actis concilii Constantinopolitani II. innititur, ut suis legibus, sicut a patribus edoctae essent, vivere liceret ecclesiis in barbaris gentibus constitutis, etsi de suis legibus nihil ibidem legitur³, nimiumque arroganter ad canonem illum papam delegavit, quasi barbari fuissent episcopi Gallicani una cum Victorio suo.

Denique a. 607. Scotti tertio luna XIV. cycli Victoriani, die scilicet 16. Aprilis, pascha celebrabant, Galli autem insequenti die dominico. Episcopi synodis celebratis contra peregrinos a conprovincialium moribus desciscentes eo usque haud multum effecerant, nisi fallor, eo quod praesidio regis

1) Scilicet diu vos pro diu $\overline{\text{os}}$ (= omnes); cf. MG., Ep. III, p. 165, l. 22: ad vos, ut dixi, apostolicos patres. Intelleguntur sedi apostolicae praesidentes et Gregorius et successor ipsius atque 'diu' ad illius tempus referendum est. 2) Confer p. 185, l. 27. cum p. 162, l. 21. Epistulam III. ad Bonifacium IV. a. 609/610. datam esse maluit quam ad Sabitianum, Hauck, 'Kirchengesch.' I, 601³, viz recte. Cum enim in ipsa Columbanus causam apud sedem apostolicam persecutus sit Gregorio sedente inceptam, cumque epistulas sedi apostolicae tunc tradiderit, quas illi antea portitoribus impeditis tradere nequiverat, cum denique quae illi scripserat ea iterare noluerit, de alio atque eo qui illi ipsi proximus successerat papa mea quidem opinione cogitare viz licet. 3) Canones gr.: κατὰ τὴν κατήκοον συνήθειαν παρὰ τῶν πατέρων; lat.: secundum patrum quae servata est consuetudinem (Mansi, Conc. III, 559); cf. Maassen, 'Gesch. d. Quellen d. canonischen Rechts' I, 944: secundum hanc quae apud patres consuetudo optinuit.

illi fruebantur. Theudericus¹ enim rex Burgundiae tantum aberat, ut viro sancto iniurias inferens iram Dei provocaret, ut contra frequenter ipsum visitans orationes eius humiliter ambiret. Ipso enim intercedente in regnum caelorum intrare cogitabat, quam maxime gratulatus, tam efficacem servum Dei in finibus suis consedissee. Interim vitam angelicam minime degerat, peccatisque contractis haud paucis, de salute sua paene desperare poterat. Inde ex quarto decimo aetatis anno quattuor e concubinis filios genuerat ultimumque a. 606/7.

10 p. Chr. Columbanus regem se frequentantem luxuriae vehementissime increpabat, admonens, ut legitimo potius coniugio contracto ex honorabili regina liberos procrearet. Discipulus magistri praeceptis obtemperans se id facturum esse promisit promissisque stetit, nam Ermenbergam, filiam Betterici regis

15 Wisigothorum, mox in matrimonium duxit². Regina legitima in palatium introducta, ea quam Brunechildis avia et Teudila soror apud regem eo usque obtinuerant auctoritas periclitabatur, quare utraque ipsam invisam reddere laborabat. Praeterea quam Columbanus habebat vis frangenda erat, ne

20 rex amplius secundis auribus acciperet monitus salutares. *p. 9. Sanctus autem ipse adversariorum labores totis viribus promovebat, importunissimum in genus regium passim se gerens. Filios enim regis a Brunechilde productos benedicere noluit, quasi e lupanaribus emersissent. Unde commota regina im-

25 peravit, ne monachis extra monasterium iter pateret neve subsidiis a vicinis relevarentur. Quod ut tolleretur mandatum, Columbanus ad regem apud Spissiam villam publicam residentem se contulit neque vero ullam eius hospitalitatem accepit, sed contemptor gratiae regiae extitit. Nihilominus

30 rex praesagiis quibusdam futuri periculi commotus sanctum ipsum cum avia visitavit, veniam petiturus. Sed mox neglectis votis suis ad vitam priorem rediit, annoque post (a. 607/8) Ermenbergam thesauris spoliata in Hispanias remisit. Quibus auditis, Columbanus litteras minarum verbis plenas

35 ad regem dedit, excommunicationem comminatus, si peccata emendare differret.

Interim diversa paschatis celebratione ecclesiae Gallicanae status adeo perturbabatur, ut videndum esset, ne quid res publica detrimenti caperet, cumque ab episcopis Colum-

40 banus iam delatus esset, tamquam ab ecclesiae Gallicanae moribus descisceret, rex ipse Luxovium proficisci constituit, ut religionem ipsius examinaret. Monasterium visitaturus

1) V. Columb. I, 18. 2) Fred. IV, 30.

iam refectorium ingressus erat, cum terribilibus sancti dictis ad redeundum commotus est. Periculum imminens ut averteret sibi que consuleret, augurem nefastum ea qua venerat via remeare maluisset, nisi ille pertinaciter restitisset, numquam sua sponte monasterio se egressurum esse spondens. 5
 Maturo igitur consilio sententia dicenda erat, ne in auctorem illa recideret, et interim in oppidum Vesontionense ad exulandum sanctum perducere visum est. Comitabatur autem ipsum minister cuius supra memini Domoalis. Cum nullis ibi custodiis circumdaretur molestiamque nullam a quoquam 10 pateretur, cumque montem ascendens, viam ad monasterium redeundi a nullo impediri videret, urbe relicta domum rediit. Quod cum Theudericus atque Brunechildis audissent, missa militum cohorte eum in exilium revocari iusserunt, illisque infecta re redeuntibus, alios miserunt, qui eum ex regno 15 pulsum in patriam dirigerent. Custodibus instantissime precantibus, ut inde recederet, ipse immobilis persistebat, se numquam discessurum testatus, nisi vi abstraheretur. Illi gemino vallati periculo, cum dicto non parentes mortis periculum incurrerent sanctoque vim inferre vererentur, ad ipsius 20 genua provoluti, veniam petebant, quibus regis imperio obtemperandum esset. Tunc demum sanctus, ne ministris periculum faceret, severitatem suam remisit, cunctisque eiulantibus atque maerentibus, e monasterio cessit. Ex fratribus ii soli eum sequi permessi sunt, qui in Britanniis nati erant; 25 reliquos in Galliis ortos rex remanere iusserat. Is igitur iure suo utebatur, ut qui pacem publicam turbassent sibi que molestias contraxissent peregrinos e finibus suis removeret. Anno vicesimo, postquam in deserto Vosagi saltus consedit, i. e. a. 610. p. Chr., Columbanus custodibus regiis comi- 30 tantibus ad Namnetensem deductus est portum, quo naves Hibernicae appellari solebant. Iter primo terrestre faciebant per Vesontionem, Avallonem, Autissiodorum urbes, deinde ad alteram viam declinantes apud Nivernensem urbem scapham conscenderunt Ligerimque navigantes Aurelianos et Turonos 35 attigerunt, antequam quo tendebant portum ceperunt. Navale iter fortasse praeferendum erat, quo magis sanctus a vulgo separaretur; gravissimas enim iniurias in regem spargere solebat¹ tristeque praesagium de eo pervulgabat, scilicet intra triennium (613. p. Chr.) ipsius regnum periturum atque 40 Chlotharium dominaturum esse². Itaque custodibus ante-

1) Qua de causa rediret, interrogatus, respondisse fertur: 'Canis me Theudericus meis a fratribus abegit'; cf. V. Columb. I, 22. 2) V. Columb. I, 20, 22.

cedentibus ac subsequen-
tibus Columbanus ad Nivernensem
urbem advenerat, iussuque regis aditu quoque ecclesiarum
prohibebatur, ne tranquillum turbaret. Victus cotidianus ei
publice non praebebatur, sed ipse eum quo poterat modo sibi
5 comparare coactus erat. Episcopi aliique misericordia com-
moti res quibus indigebat ei libenter offerebant, cumque
Namnetis positus penuriam pateretur, Procula matrona
alteraque Doda nomine ei permultos modios vini, frumenti,
braces miserunt. Sophronius autem loci episcopus se a mu-
neribus dandis abstinuit neque commutando ei quicquam
10 tradidit; habebat enim cum Theudoaldo comite a rege man-
datum, ut adveniente navi Hibernica traiectui eius con-
sulerent¹.

Columbano abducto, fratres Luxovii relictī gubernaculo
15 omnino carebant, cum ne alteri quidem curam monasterii
committendi magistro occasio data esset, antequam abscederet.
Verebatur autem, ne se absente monachi a prisco Scottorum
ritu alienarentur. Namnetis demum constitutus, dum navis
expectatur, otium litteras ad fratres dandi nactus est, quae
20 adhuc supersunt² historiaeque Columbani lumen clarius
afferunt. Persecutionem quam patiebatur ipse confessus est
'propter verbum' exortam esse periculaque etiam domi relictis
imminere discordia paschali mota; pax enim cum adversariis
nondum facta erat insidiasque ab eis perpetuo metuebat,
25 suis iam infirmioribus factis. Itaque vix dubium esse potest,
quin Columbanus propter diversam paschatis supputationem
episcopis Gallicanis insidiantibus e Theuderici regno expulsus
sit. Ex eadem epistula colligi licet, ipsos monachos in binas
partes divisos esse unamque rebellem ad adversarios declinasse,
30 unde plus, inquit, nobis nocuerunt, qui apud nos unanimes
non fuerunt. Rebelles foras exire iussit solosque oboedientes
heredes voluit esse. Imperium Athalae vero sequaci suo
tradidit, cui reliquos oboedire iussit; quod si ipsum subsequi
ille mallet, Waldelenum designavit praepositum. Sin a per-
fectionis norma se magis removerent quam ante neque Athala
35 congregationi gubernandae sufficeret, fratres omnes, vel eos
qui ipsum in viciniam Brittonum secuti essent, loco illo
relicto, in opportuniorem convenire permisit simulque qui eis
praeesset eum interim elegere, summam sibi reservans po-
40 tatem, si sua iterum usurus esset voluntate. Inprimis
unitati studendum erat regulaeque firmitas retinenda, ne

1) V. Columb. I, 23.

2) MG. Ep. III, 166.

votorum diversitas profectui noceret, omnesque, quamvis multi essent, ad eum delegavit, qui Deo iuxta altare serviturus esset ab Aido episcopo benedictum. Causam propriae ruinae iam perspexit eam fuisse, quod omnes adiuvere voluisset vel invitos, unde undique impugnatus esset; successorem voluit prudentiorem se diversitatis morum qualitatumve hominum rationem habiturum, cum non omnia omnibus convenire monita didicisset: esto, inquit, multiplex ad curam eorum, qui tibi oboedierint. Cavet igitur, ne quo una eademque ratione omnes tractaverat errore eodem successores implicarentur. Loca autem si placerent, ut in mille milia fratres crescerent, vehementissime exoptavit.

Scribenti illi nuntius supervenit navem paratam esse narrans, qua invitus in Hiberniam reportaretur. Navis quaedam, quae Scottorum merces advexerat, omnem ipsius supellectilem comitesque receperat; undis vero ad litus reiecta per triduum ibi detinebatur neque vela in altum dare poterat, priusquam nauta quae ad sanctum pertinebant res exposuisset¹. Is in hospitium suum iam rediens, nullo obstante, paulo post ad Chlotharium Neustrasiorum regem transit. Custodes autem sibi gratulabantur potentissimum illum Dei servum illaesum evasisse, diuque iam fugam eius expectaverant, id quod ipse testatus est²: Si, inquit, fugero, nullus vetat custos; nam hoc videntur velle, ut ego fugiam.

Columbanus peregrinationem suam iterum suscipiens neque in Chlotharii regno consistere volens, castigatis quos in aula regia deprehenderat erroribus, commeatum a rege petiit, ut ad Theudebertum perduceretur. Expulsus primo gentes visitare eisque evangelium praedicare desideraverat, sed de earum tepore certior factus consilium illud paene abiecerat³; tunc in Italiam transcendere cupiebat, quo papam consulturus iam diu abiisset, nisi corporis infirmitas et cura contubernaliu suorum ipsum retinuisset⁴. Iter per Parisios faciens in oppido Meldensi et in villa Vulciaco domus nobilissimas adeo sibi fideique suae devinciebat, ut non solum magnis honoribus ipsum reciperent, sed etiam liberos ei ad benedicendum offerrent, qui postea novis conditis monasteriis doctrinam regulamque eius et ipsi propagaverunt. Theudebertus rex, ad quem post eius abitum multi iam fratres Luxovio se contulerant, et loca opportuna ad consistendum et nationes proximas ad praedicandum ei ob-

1) V. Columb. I, 23. 2) Columbani epistula I. l. p. 169. 3) Ib. p. 167.

4) Ib. p. 159.

tulit. Quare Columbanus permotus, mutato consilio, peregrinationem suam iterum interrumpere constituit, si forte 'in cordibus gentium vicinarum fidem serere valeret'¹. Elegit oppidum vetustum, olim vero dirutum, cui Brigantia nomen
 5 erat, quod ad lacum eiusdem nominis situm binas tangebatur vias celeberrimas. Exinde Alamannis paganis fides christiana praedicari coepta est.

Rhenum fluvium navigans per urbem Magontiacum profectus est, ubi Lesio episcopus alimentis eum instruxit.
 10 Denique ad locum quem elegerat appulit, sed ille minime placebat, quamquam ob fidem in gentibus serendam paulisper ibi se commoraturum esse spondit. Suevi qui ibi habitabant et pagani et nomine tenus christiani simul omnes deo suo Wodano ita sacrificare solebant, ut vas magnum cerevisia
 15 plenum in medio positum esset. Columbanus cum agros eorum perlustrans sacrificantes deprehendisset, ligamina vasis dissolvi cerevisiamque profluere iussit; barbari autem evangelicis eius dictis castigati multi tunc ad fidem christianam conversi sunt alique qui baptizati iam erant ipsius monitis
 20 superstitionibus se abstinerunt¹. Victu necessario monachi Scotti egentes per triduum avibus vescebantur, quarto autem die episcopus quidam vicinus frumenti copiam eis misit. Cellulam quam sibi construxerat Columbanus more suo certis temporibus relinquebat, desertumque adiens, sub scopulo
 25 quodam delitescibat, comitante ministro suo, quo munere Chagnoaldus tunc fungebatur. Ibi ieiunio corpus conficiens cibum sumpsit poma illa silvestria, de quibus dixi.

Prope Brigantiam Columbanus vix per biennium restitit. Cum apud Chlotharium versaretur, lis inter Theudericum
 30 et Theudebertum a. 610/1. exorta est atque uterque Chlotharii societatem ambisse videtur². Anno insequenti, antequam ad pugnam ventum est, Columbanus ad Theudebertum accessit suasitque, ut sua sponte clericus fieret, ne et regnum et vitam aeternam perderet. Quod consilium sane inauditum regi et
 35 circumstantibus risum movit; non enim Merovingorum fuerat, regno dimisso, ultro vestem mutare. Bellum igitur prope Tullum a. 612. mense Maio commissum est alterumque apud Tulbiacense castrum; in utroque Theudebertus superatus fugam iniit, sed captus et clericatum et mortem subiit³.
 40 Denique mortuo Theudericum Chlotharius a. 613. trium regnorum monarchia potitus est, sicut Columbanus praedixerat.

1) V. Columb. I, 27. 2) Ib. I, 24; cf. Fred. IV, 37. 3) V. Columb. I, 28; cf. Fred. IV, 38.

Hic post cladem Theudeberti, i. e. a. 612, cum Theuderico Brigantia urbs cessisset, relicta Gallia Germanique in Italiam ingressus erat. Cum Alamannorum terra ei displiceret, primo Winidorum vel Sclavorum fines adire cogitaverat¹, ut evangelium praedicaret viamque veritatis errantibus monstraret, sed visione commotus, iterum ad Italiam animum converterat, expectansque, donec aditus pateret, consilium quod ceperat iam executus est. In regnum gentis Langobardorum ingressum cum Agilulfus rex non solum honorifice recepit, sed etiam optione affecit, quocumque in loco voluit, intra Italiae fines habitandi. Erat quidem rex fidei Arianæ addictus, etsi filium Adalwaldum instante Theudelinda uxore more catholico baptizari consenserat². Mediolani, ubi tunc residebat, etiam Columbanus primo constitit, ut adversarios

*p. 12. *fidei catholicae impugnaret, scilicet et Arianos haereticos, contra quos libellum 'florenti scientia' edidit³, et papam ipsum.*

De damnatione trium capitulorum, scilicet epistulae Ibae episcopi Edesseni ad Marim Persam scriptae, Theodori episcopi Mopsuesteni cum scriptis eius, scriptorum Theodoret⁴ episcopi Cyrensis, in ipsa ecclesia catholica schisma exortum erat. Instante Iustiniano imperatore et in synodo Constantinopolitana V. a. 553. et a Vigilio papa illa damnata erant, licet auctores eorum per concilium Chalcedonense a. 451. in ecclesiam recepti essent. Attamen cum complures Italiae superioris ecclesiae⁵ tum maxime Aquileienses huius concilii auctoritatem imminui non passi damnationi non consenserunt et a communione damnantium se abstinuerunt⁶. Cum tanta eo certamine confusio in ecclesiam Italicam irrepsisset, ut utra pars eligenda esset multi ignorarent, Gregorius M. summis viribus laborans, ut abstinentes ad communionem compelleret, Constantium episcopum Mediolanensem a. 598. obligasse videtur, ut facta cautione damnationi consentiret, cum subito tres suffraganei cum ipsa Theudelinda regina ab ipsius communione recesserunt⁶. Auctoritas ecclesiae catholicae hac dissensione ita imminuta est, ut Constantio defuncto Langobardi proprium candidatum Arianum a. 600. eligerent soloque Gregorii interventu a Mediolanensibus catholicis

1) V. Columb. I, 27. 2) Cf. Greg. ep. a. 603 (Jaffé, Reg. 1925²); Paulus, H. Langob. IV, 27. 3) V. Columb. I, 30. 4) Cf. Harnack, 'Lehrbuch der Dogmengesch.' II, 399². 5) Suggestio episcoporum Istriensium provinciarum a. 591, Gregorii M. Registr. I, p. 18. 6) Greg. Reg. IV, 2—4; Jaffé n. 1273—1275².

electus Deus dedit episcopus ordinaretur¹. Inter defensores trium capitulorum spargebatur, haereticos illos antiquos, scilicet Eutychen, Nestorium, Dioscorum, a Vigilio in synodo quam dixi Constantinopolitana receptos esse. Sedi igitur apostolicae tuitio haereticorum imputabatur eorum, qui anathemati subiciendi fuissent. Columbanus Italiam adiens paene in primo ingressu litteris admonitus erat, ut papam caveret in Nestorii sectam collapsam. Quod ut attonitus primo minime credidit, ita re accuratius considerata postea veritatem diligentius explorare constituit responsumque componens papae ad relegendum ac concertandum misit. Omnes enim Hiberi solam evangelicam et apostolicam doctrinam admittere sibi videbantur atque in eo multum gloriari solebant, nullum haereticum, nullum Iudaeum, nullum schismaticum inter se fuisse, sed fidem catholicam, sicut ab apostolorum successoribus tradita esset, ita ab ipsis ut Petri et Pauli discipulis inconcussam teneri. Praeterea rex ipse Langobardorum una cum regina Columbanum rogaverat, ut ad papam causam deferret, ut schisma tolleretur totaque ecclesia catholica quam celerrime in unum cogeretur. Agilulfum fortasse diutinae discordiae taedebat aut ad fidem catholicam iam propensior factus erat, postquam haeresim Arianam reges Langobardorum eo usque firmaverunt; dixisse enim fertur, si certum sciret, se et ipsum crediturum esse. Columbanus peregrinus iam Bonifacium papam epistula data in arma suscitare conabatur, ut vigilaret, omni postposita securitate, causamque schismatis cultello S. Petri, id est vera in synodo fidei professione, incidi voluit. Ipse enim totus ad partem adversam transierat eosque laudavit qui papae resisterent neque cum ipso communicarent iuniores; filios contendit in caput conversos esse, si vera essent ea quae vulgarentur, papam autem in caudam. Ei maiorem auctoritatem vindicare noluit, dissentiente se ipso; suam autem opinionem solam veritati respondere imperterritus satisque importunus demonstrare nitebatur: Non enim, inquit, apud nos persona, sed ratio valet.

Hanc epistolam Mediolani annisque 612/3. conscriptam esse patet², cum apud Agilulfum regem sanctus versabatur.

1) Greg. Reg. XI, 6; Jaffé n. 1796². 2) MG. Ep. III, p. 172, l. 30: 40 Ecce conturbantur gentes, inclinantur regna, quae verba ad res a. 612/3. gestas referenda esse perspexit G. Hertel, 'Über des h. Columba Leben und Schriften, besonders über seine Klosterregel' (Illgen und Niedner, 'Zeitschrift für die histor. Theologie', Gotha 1875, p. 396 — 454).

Is denique solitudinem more suo iterum adire desiderabat, cumque cognosceret locum ubertate fecundum, aquis irriguum, piscium copia insignem Bobium¹ nomine in Apennino² situm esse ad rivum eiusdem nominis, haud procul Trebia illo perfido fluente, eo se contulit basilicamque quae ibi extabat S. Petri semirutam prisco decori restituens monasterium SS. Petri et Pauli construere paravit. Magna³ ibi monachorum congregatio coniuncta est, de litteris humanioribus optime merita, monasteriumque celeberrimum a principibus nobilibusque Langobardis possessionibus large ditatum vel episcopi nomen demique meruit⁴.

Miliaria quattuor ex omni latere basilicae Columbano monachisque eius Agilulfus cesserat, licentia habitandi permissa, neque quicquam exceperat praeter putei dimidium, quod Sundrarit viro magnifico iam dudum concesserat una cum lignis ad sales coquendos. Sundrarit esse Sundrarium illum ducem Langobardorum, qui rebus bene gestis de Agilulfo eiusque successore optime meritus erat⁵, acute coniecit L. M. Hartmann⁶, cumque ipsius vix quisquam meminerit praeter continuatorem Prosperi Havniensem⁷ auctorem fere ignotum, qui usque ad nostra tempora in scriniis delituerat, idem praecepto Agilulfi et quibus illud confirmatur duobus Adalwaldi fidem habendam esse recte coniecisse mihi videtur. Quae in charta Ludowici II. a. 860. monasterio Bobiensi concessa⁸ commemorantur praecepta et Agilulfi et Adalwaldi aliorumque regum ad immunitatis defensionem spectabant neque inde concludi licet cessionis chartas de quibus agitur tunc extitisse. Puteus ille Hartmanno visus est fons esse salinus loci Piancasale, cuius sanandi vis hodieque magni aestimatur. Alpecella quae appellatur

1) V. Columb. I, 30. 2) Bobium ad provinciam Alpes Cottias pertinebat teste Paulo, Hist. Langob. IV, 41: coenobiumque quod Bobium appellatur in Alpibus Cottiiis aedificavit, quod quadraginta milibus ab urbe dividitur Ticinensi. A monasterio alterum Bobium in Alpibus Apenninis situm idem auctor II, 18 distinxerat, qua de causa reprehensus est a Th. Mommsen, 'N. Arch.' V, 87, dum hunc locum prope Sarsinam situm esse statuit J. Jung, 'Die Provinz der Alpes Apenninae', 'Mitth. d. Instituts f. Österreich. Geschichtsforsch.' (1902) XXIII, p. 156. 3) Paulus, Hist. Langob. IV, 41. 4) Ughellus, Italia sacra IV, col. 925². 5) Cf. L. M. Hartmann, 'Gesch. Italiens im Mittelalter' (1900) II, 1, p. 204. 6) 'Bemerkungen zu den ältesten langobardischen Königsurkunden' ('N. Arch.' XXV, p. 608 sqq.). 7) Ed. Mommsen, Auct. antiq. IX, p. 339. 8) Hist. patr. mon. Chartae I, col. 48; Mühlbacher, 'Reg.' n. 1183.

Pennice (hodie M. Penice) ad possessiones monasterii sedente Columbani successore accessit, eamque Adalwaldus rex orandi causa Bobium profectus rogatu Theudelindae reginae dono dedit; ipsa enim eam amore sancti olim ascenderat
ad monasterium praevidendum. Omnia denique Bertulfo
tertio abbati ab eodem rege paulo ante mortem ipsius et
post Sundrarit defunctum confirmata sunt. Tres chartae
ad nos non pervenerunt nisi per apographa multo posteriora,
in quibus notae temporis aut depravatae aut a librariis
recentioribus immutatae sunt, atque propter haec aliaque
dubia in suspicionem olim venerant, donec vindex earum
*surrexit*¹.

Chlotharius rex postquam prophetiam sancti viri impletam esse intellexit, ut eum recuperaret, Eustasium qui
monasterium Luxoviense iam gubernandum susceperat alios-
que legatos sumptibus publicis post eum misit. Columbanus
peregrinationem suam iam fere concluderat nulloque modo
ad tantum iter faciendum commoveri poterat, sed id solum
a rege poposcit, ut socios Luxovii relictos in suam tutelam
reciperet. Qui licet a sancto viro per litteras vehementer
castigatus esset, tamen supremam ipsius voluntatem diligen-
tissime executus Luxovienses et annuis censibus ditabat et
dilatatis terminis omnique conatu ipsis auxilium providebat,
ita ut monasterii regii privilegio iam fruerentur. Anno
autem transacto in monasterio Bobiensi Columbanus defunctus
est, scilicet a. 615. p. Chr., die 23. Novembris. Expletus
*anni circulus, cuius Ionas meminit*², *sive a monasterio*
Bobienso condito seu potius a legatione Chlotharii regis colli-
gendus est, a. 614. interpositus fuisse videtur; dies autem
testimonio et Ionae et Martyrologii Hieronymiani auctoris
*aequalis confirmatus est*³. *Dies emortualis a. 615. in do-*
minicum incidit, id quod non fugit Wettinum, V. Galli
c. 26. Sanctus extremam fere aetatem attigit, quam homines
degere fas est. Peregrinos illos Scottos aetate iam profectos
patria relicta in Gallias advenisse inde colligi licet, quod
duodecim annis post, scilicet a. 603, veterani senesque erant,
sicut supra diximus, fratresque decem et septem iam lugebant
defunctos. Versibus Adoniis quos Fidolio fratri mutui
officii causa Columbanus misit vigore animi fere iuvenili
*conscriptis hos subiecit hexametros*⁴:

1) *Etiam sermonis antiqui vestigia adhuc supersunt: Mediolanio (cum Iona), Atalane dat., mereamus, valeamini.* 2) *V. Columb. I, 80.*

3) *Cf. 'N. Arch.' XX, p. 338; XXIV, p. 314.* 4) *MG. Ep. III, p. 188.*

Haec tibi dictaram morbis oppressus acervis,
 Corpore quos fragili patior tristisque senecta,
 Nam dum praecipiti labuntur tempora cursu,
 Nunc ad olympiadis ter senos (senae recte S 2. P 2)
 venimus annos. 5

Omnia praetereunt, fugit inreparabile tempus,
 Vive, vale laetus tristisque memento senectae.

Cum olympias cum spatio quattuor annorum apud Graecos conveniat, plerique ex hoc carmine concluderunt, Columbanum 72 annos tunc natum fuisse¹. Constat vero a poetis latinis 10 eam pro lustris accipi solere², sicut utrumque coaequavit Ausonius XXII, 4, 6:

Fors erit, ut, lustrum cum se cumulaverit istis,
 Confectam Proculus signet olympiadem,

eoque modo et Columbanum poetam interpretatus est Mabil- 15 lonius³. Nec ille errasse mihi videtur, nisi quod 18 olympiades plenas lapsas esse credidit, dum de initio duodevicesimae agitur, quae inter a. 86—90 vertitur. Sanctum igitur verisimile est paulo ante a. 530. natum esse.

*p. 14. *Tantam omnium fere rerum labem ruinamque homines 20 illius aevi inspectabant, quocumque oculos verterint, ut mirum non sit, quod finem mundi appropinquare credebant⁴. Confessio autem et paenitentia Columbano praedicante morte liberant atque vel parva peccata confiteri opus est. In Galliis eoque excessus tantum graviores disciplina eccle- 25 siastica vindicabantur, ita ut peccatores excommunicarentur factaque paenitentia publica in communionem reciperentur. Monachis vero ubique vel minutiora peccata una cum ipsis cogitationibus seniori celare non licebat, eaque quam maxime cavenda erant, nam ut maioribus certisque culpis sanctos 30 maculare non valet diabolus, ita minoribus occultisque eos polluere studet⁵. Cum tota Scottorum ecclesia more coenobiali instituta esset, etiam privata haec confitendi ratio in usum recepta est, atque Columbanus eandem, sicut apud magistros⁶ suos Hibernicos usitata erat, in Galliam Italiam- 35 que introduxit, unde ipse iusto iure hodie institutor con-

1) E. gr. Ebert, 'Gesch. d. christl.-lat. Literatur' I, 621²; Hauck, 'Kirchengesch.' I, p. 584²; cf. p. 600³. 2) Locos citavit Forcellinus s. v. olympias. 3) Annales ord. S. Benedicti I, p. 308. 4) Cf. Greg. M. Reg. IX, 232 (a. 599), Jaffé, Reg. n. 1759²; Columbani ep. a. 612/3 40 (MG. Ep. III, p. 171): Mundus iam declinat, princeps pastorum appropinquat. 5) Cf. V. Columb. II, 2. 6) Eos et imprimis Vennianum Columbanus citavit, MG. Ep. III, p. 159.

fessionis secretae in ecclesia continentis catholica celebratur¹. Doctrina eius in concilio Cabillonensi a. 650. primum sancta est, episcopis consentientibus, paenitentiam peccatorum et omnibus utilem esse et data confessione a sacerdotibus indicendam². Monachis quoque suis confessionem atque paenitentiam primo loco imposuit aliasque ab eis leges observari voluit, quas ex ipsius regula colligi licet; peccantibus vero vel leviter gravissimas poenas constituit. Regulam, quae coenobialis a biographo Desiderii Cadurcensis iam appellata est³, Ionas ipse et citavit et expilavit⁴ atque de auctoritate et fide ipsius luculentum testimonium praebet de quo supra dixi Donatus episcopus Vesontionensis. Cum enim rogatu Gauthstrudae omnisque congregationis monasterii a matre conditi, exploratis regulis vetustioribus, enchiridion virginibus aptum componeret, praeter regulas Caesarii virginum atque Benedicti monachorum hanc ipsam Columbani excerpserit⁵, sicut in praefatione testatus est, excerptaque cum ea quae superest ita convenit, ut textus ad illam optime emendari possit. Monachi nihil proprium possidebant ne minimas quidem res, sed omnibus omnia communia erant⁶. Confessio bis minimum danda erat et ante mensam et ante lectorum aditum. Ad mensam benedictionem custodiebant amenque respondebant neque vero inter se loquebantur. Cochleari non utebantur, nisi quod ante signaverant, neque cultello mensam pertunderant; cavebant, ne micas perderent neve cerevisiam effunderent, quae potui sola dabatur. Mensa hora nona parabatur, i. e. tertia pomeridiana, post quam nulli in coquinam ire licebat. Cura coquendi vel ministrandi fratribus quibusdam commissa erat providentibus, ne vel paululum effunderent. Orationem ante opus et post opus perficiebant. Ea de causa egredientes domo, i. e. cellula⁷, aut eo regredientes se humi-

1) Cf. Löning, 'Kirchenrecht' II, p. 471 sqq.; Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 275³; A. Malnory, *Quid Luxovienses monachi discipuli S. Columbani ad regulam monasteriorum atque ad communem ecclesiae profectum contulerint*, Parisiis 1894, p. 62. 2) Concilia ed. Maassen I, 210; Löning, 'Kirchenrecht' II, 476. 3) V. Desiderii Cadurc. c. 23: Nullus — habitum religionis aut regulae cenobialis iter intraverat; secta Columbani procul aberant, instituta Benedicti longe distabant. 4) *Regulae in V. Columb. I, 10*, meminit: regulamque quam tenerent Spiritu sancto repletus condedit, ipsamque eandem esse quam habemus cum ex V. Columb. I, 5. 16, tum ex iis concludi licet, quae Agrestius ib. II, 9, contra Columbani regulam obiecit quaeque ad regulam coenobialem c. 1. 3. spectant. 5) Quos in unoquoque capite Donatus expilaverit fontes, diligentissime investigavit Cointius, *Ann. eccl. Franc. II*, p. 758 sqq. 6) V. Columb. I, 5. 7) Ib. II, 9.

liabant aut curvabant; accepta benedictione se signabant.
 *p. 15. Humiliatio etiam in cursu post finem *uniuscuiusque psalmi
 facienda erat; finitis psalmis omnibus genua flectebantur.
 Tussim in exordio psalmi evitabant bene cantantes. Sacrificii
 ordo omnimodo custodiendus erat. Calicem salutarem dentibus 5
 non pertundebant neque eulogias immundi accipiebant; anxie
 cavebant, ne chrisimal caderet, scilicet vas illud, in quo
 species consecratas monachi circumferebant, neve oblationis
 faciundae ante officium obliviscerentur. Fabulis otiosis
 minime vacabant. Praeterea conversationem inter se ita in- 10
 stituebant, ut humilitati studerent neque contradictioni verba-
 que superba omnino evitarent neque voce uterentur nisi
 suppressa. Correcti veniam postulabant neque se excusabant,
 si forte examinarentur. Fratribus non detrahebant neque 15
 audiebant detrahentem; opera cum ostiarii, qui horas custo-
 diebat, tum aliorum fratrum reprehendere non licebat. Sine
 permissu neque fratres in cellulis visitare neque saepta
 monasterii relinquere fas erat. Monachi in seniores et
 iuniores dividebantur, quos pater senior, pater monasterii,
 scilicet Columbanus, vel potius praepositus gubernabat. Seniores 20
 maiore auctoritate fruebantur iunioribusque contradicentes
 his verbis: 'Non ita est, ut dicis', impuniti permanebant;
 ipsi artes docebant operaque imponebant. Iurisdictionem
 totam Columbanus praeposito mandaverat neque monachis
 eo praetermisso patrem appellare licebat. Si quis leges quas 25
 constituerat vel levissimas laeserat, ad paenitentiam agendam
 'percussionibus', i. e. verberibus, castigabatur, eorumque
 numerum ratione delictorum immoderatus augeri iussit, multo
 severior Caesario¹. Alia paenitentiae genera Columbanus
 pauca tantum admisit, scilicet ut monachi delinquentes in 30
 ecclesia starent nullum membrum moventes aut aquam biberent
 loco cerevisiae aut in cellula separarentur. Paenitentias
 minutas mensam accumbentibus imponere etiam praeposito
 licebat. Fratribus paenitentibus, quamvis opera difficilia et
 sordida perficerent, tamen capita lavanda non erant, nisi 35
 die dominico².

1) SS. R. Merov. III, 448.

2) Regula coenobialis cum Donato (ed. Holstenius, Cod. Regul., 1759, VI, 377 sqq., c. 23—34) concordat ad c. 9. tantum, eaque quae subsequuntur c. 10—15. Columbani esse non posse ex sermone intellegitur, cum auctor abbatem oeconomumque (c. 11. 12) 40
 noverit, qui 'patris senioris' tempore in monasterio certe non reperiebantur, cumque poenam 'verberum' constituerit loco 'percussionum', sicut sanctus. Extat etiam regulae recensio prolixior in collectione regularum Benedicti Anianensis (cf. Seebass, 'Regelbuch Benedikts von Aniane',

*Regula quam examinavi coenobialis poenas fratrum ^{p. 16.} delinquentium continet; praecepta autem institutaque communia a monachis observanda Columbanus in regula monachorum¹ collegit, quae in uno Benedicti Anianensis codice
 5 cum altera ita coniuncta est, ut c. 10 (praescr. De diversitate culparum) totius corporis efficiat. Maxima pars regulae monachorum mortificatio erat, scilicet spiritualis, ita ut suum quisque liberum arbitrium conculcans de ore penderet alterius neque cogitaret neque loqueretur propria neque iret quoquam
 10 libere. Dura hac disciplina securitatem mentis servari auctor ratus est, cum qui semper interrogavisset numquam ipse erraturus esset. Monachis igitur ut superba libertas cavenda, ita vera humilitas discenda erat. Ad primum verbum senioris omnes ad oboediendum surgere oportebat; oboedientia enim
 15 usque ad mortem praecepta erat. Praeterea abstinencia, castitas non solum corporis, sed etiam mentis, taciturnitas inter virtutes monachorum recensentur. Paupertate et facultatum contemptu monachi ad primam perfectionem progre-

'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XV, p. 244 sqq.), ubi germana Columbani
 20 verba 'senior', 'pater monasterii' in 'abbatem' immutata (c. 8) multaque ex aliis fontibus interpolata deprehenduntur. Utramque editor recens (Seebass, 'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XVII, p. 218—234) in unum confudit, additamenta alterius litteris minutioribus exprimens, parumque
 25 servavit, e. gr.:

c. 7. Qui aliquam contemptionem cum tristitia promit] falso codd.; lege qui aliquid cum contradictione aut tr. pr. cum Donato;

c. 8. extra sepe] falso codd.; extra septa recte Donatus.

Novissimis autem eiusdem auctoris studiis ('Zeitschr. f. Kirchengesch.'
 30 XVIII, p. 58 sqq.) me assentiri non posse ingenue fateor. Sane regula cuius ipse finem eruit virginum ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XVI, p. 464 sqq.) initio cum regula Columbani genuina ad c. 9, sicut Donatus, deinde autem cum interpolationibus alterius recensiois (c. 9. 15 ex.) consentit locosque duos exhibet, qui etiam apud Donatum (c. 19. 75) extant
 35 neque extant in regulis Benedicti aut Caesarii, sed inde minime sequitur eos ex tertio auctore depromptos esse novae regula Columbiananae posteriorem quandam partem contineri, immo contraria potius opinio admittenda est, cum Columbanus meridianam et vespertinam confessiones statuerit, Donatus autem in capite expilato 19. tertiam, scilicet matutinam,
 40 addiderit trinamque etiam in monasterio virginum Eboriacensi solitam fuisse constet. Loci igitur quibus Seebassius nititur cum Donato congruentes ab ipso neque a Columbano compositi sunt, id quod ducentis annis ante optimus Le Cointe, Ann. eccl. Franc. II, 761, iam probaverat: ex Donato auctor regulae novae pendet, ex hoc interpolator Columbiananae.

45 1) Regulam monachorum, cui in codicibus Bobiensibus c. 10. De perfectione monachi ex Hieronymo additum est, edidit Seebass, 'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XV, p. 366 sqq. Cf. eiusdem auctoris dissertationem, quae inscribitur: 'Über Columba von Luxeuils Klosterregel und Bussbuch', Dresdae 1883.

diebantur, ad alteram vero purgatione vitiorum. Satietas atque ebrietas fugiendae erant, cibusque vilis ex oleribus, leguminibus, farina aquis mixta consistebat cum parvo pane paximatio (Germ. 'Zwieback'), ne venter oneraretur et mens suffocaretur. De carne igitur Columbanus ne verbum quidem fecit; cum autem constet Scottos piscatui admodum deditos fuisse, non sine causa conclusum est, maiorem victus eorum partem piscibus constituisse¹. Cotidie ieiunandum erat, sed cavendum, ne abstinentia modum excedens profectum spirituales impediret. Inter vitia, de quibus octo principalibus Columbanus sermonem peculiarem edidit, quem tertio loco 'Ordo sancti Columbani abbatis de vita et actione monachorum' continet², quam maxime abhorrebantur, quibus bona omnia interimerentur, vanitas et gloriatio elata. Ad discernenda bona et mala discrimen monachis necessarium erat et inprimis cavendum, ne rebus aut secundis nimium extollerentur aut adversis nimium deprimerentur. Denique synaxim vel cursum psalmorum et orationum modum canonicum ritu seniorum suorum Columbanus ita instituerat, ut primo inter reverendissimos dominicos sabbatave atque officium cotidianum distingueret, deinde etiam temporum qualitatibus haberet. Cursus³ enim longior per longas noctes, brevior per breves esse ei visus erat. Quare ex VIII. kal. Iul. cum noctis augmento sensim crescere coepit, finita autem hieme ex VIII. kal. Apr. per ver sensim decrescere. Origo cursus Scottorum proprii ad beatum Marcum saeculis posterioribus relata est, sicut auctor ignotus libri de cursuum ecclesiasticorum origine testatur his verbis⁴:

1) Cf. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, 680. 2) Ita quattuor Columbani sermones inscripsit editor novissimus Seebass ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XIV, p. 78 sqq.). Collectionem sermonum quae titulo 'Instructiones Columbani' circumferebatur ipsi male attributam esse statuerat A. Hauck ('Zeitschr. f. kirchl. Wissensch. und kirchliches Leben', ed. Luthardt, Lipsiae 1885, p. 357—364), bene animadvertens, qui in instructione secunda (Migne LXXX, col. 283) celebratur Faustum non esse Comgallum Columbani praeceptorem, sed Reiensem illum celeberrimum. Attamen per Seebassium ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XIII, p. 518 sqq.) quattuor quos dixi sermones Columbano nostro iterum vindicati sunt, assentiente eodem A. Hauck, 'Kirchengesch.' I, p. 261³. 3) Locum difficilem regulae Columbianae interpretatione de cursuum psalmorum ratione egit G. Morin, 'Explication d'un passage de la règle de saint Colomban relatif à l'office des moines celtiques' ('Revue Bénédictine, Maredsous 1895', XII, p. 200 sq.). 4) Ed. Haddan et Stubbs, 'Councils and ecclesiastical documents relating to Great Britain and Ireland' I, p. 139. Auctor, qui vitas Germani, Lupi, Columbani, Eustasii, Athalae legerat, monachus erat ritui Hibernico addictus aetate Karolingica

*Beatus Hyeronimus adfirmat, ipsum cursum, qui ^{p. 17.} dicitur praesente tempore Scottorum, beatus Marcus decantavit. — — (*Patricius a Lupo et Germano archiepiscopus in Scottiis ac Britanniiis positus*) ipsum cursum
 5 ibidem decantavit et post ipsum beatus Wandilocus senex et beatus Gomogillus, qui habuerunt in eorum monasterio monachus cerciter trea milia. Inde beatus Wandilocus in predicationis ministerium a beato Gomogillo missus est et beatus Columbanus partibus Galliarum
 10 destinati sunt Luxogilum monasterium et ibidem ipsum cursum decantaverunt, et inde postea percreebuit formam sanctitatis eorum per universum orbem terrarum et multa cenubia ex eorum doctrina tam virorum quam
 15 exordium sub beato Columbano, quod ante beatus Marcus euangelista decantavit.

Erat episcopi vel sacerdotis, i. e. presbyteri, cui hac in re parem auctoritatem Columbanus attribuerat, peccatorem paenitentia imposita ecclesiae reconciliare. Munere igitur
 20 *fungebatur medici spiritualis, diversosque morbos diversis medicinae generibus curans, quas quisque commiserat culpis diversis diversas adhibebat paenitentias. Si delicta parva vel minima erant, parum referebat, quomodo expiarentur; graviora autem ut perfecte et cognoscerentur et sanarentur,*
 25 *vel publica ecclesiae salus postulabat. Haec ars ut parum communis erat, ita Columbano necessaria visa est ad mores hominum reformandos, cumque ante eum statuta paenitentia in Gallia nulla extiterint, ipse primus ea intulit, traditiones seniorum suorum secutus. Agitur autem maximam*
 30 *partem de criminibus capitalibus, quae vel poenam legibus sanctam subibant. Paenitentiale Columbani in binas partes divisum clericorum monachorumque paenitentias a laicorum distinctas exhibet, neque eodem modo in utroque genere excessus vindicabantur graviores, utputa homicidia, vulnera,*
 35 *sodomia, adulterium, fornicatio, periurium, maleficium, furtum, sed illi severiorem paenitentiam subibant quam hi. Adulteris clericus quoque adnumerabatur, qui clientelam, i. e. uxorem, quam laicus habuerat, post conversionem voto suo irritato facto cognoscebat filiumque ex ea gignebat¹.*
 40 *Gulae utrumque ordinem aequae deditum fuisse et clericus*

degebat in Galliis. Locum cum codice Londiniensi Cotton. Nero A II, alteri saec. VIII. parti attribuendo contulit W. Levison; cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 150. 1) V. supra p. 10.

testatur sacrificium per ebrietatem aut voracitatem evomens negligenterque dimittens et laicus se inebrians aut usque ad vomitum manducans aut bibens. Convivia cum alibi tum iuxta fana ad daemones colendos aut simulacra honoranda celebrabantur, in quibus laici quantum poterant et manducabant et bibebant, mensaeque daemoniorum vel christiani interfuisse videntur gulae vitio commoti¹. Denique etiam haeretici Columbano impugnandi erant, inprimis Bonosiaci, erroresque eiusmodi una cum idololatria inter Warascos haud procul a Luxovio sitos floruisse constat². Paenitentia iniungebatur per dies 7 vel 40 aut per annos unum vel plures, et erat cum pane et aqua et sale aut absque vino et carne. Ad eam aggravandam exilium vel peregrinatio addi poterant. Homicidii reum praeterea parentibus perempti satisfactionem reddere opus erat, furtumque frequenter faciens laicus non ante reconciliabatur, quam pauperibus eleemosynam epulasque sacerdoti paenitentiam indidenti dedisset. Si quis laicus cupiditatis causa peierasset, gravissimam sententiam subibat, ut res ipsius venderentur pauperibusque donarentur, ipse autem saeculo dimisso tonsus usque ad mortem in monasterio serviret. Laicis tempore paenitentiae uxores cognoscere non licebat. Paenitentibus in ecclesia extremus christianorum ordo reservabatur aut velut communicantes cum Bonosiacis inter catechumenos stare cogeantur, separati ab aliis. Absoluta paenitentia, iudicio sacerdotis in communionem recipiebantur vel altari iungebantur³.

*p. 18. ⁴Librum humero ferens Columbanus per opaca saltus ambulabat⁴ legensque librum reperiebatur et in atrio ecclesiae⁵ et in eremo, quercus putrefacto trunco⁶ sedens. Inprimis commentarios in scripturam sacram sibi comparare

1) De sacrificio Suevorum daemoniaco v. supra p. 17. 2) V. Columb. II, 8. 3) Paenitentialis quod Columbani nomine circumfertur maximam partem re vera ipsius auctoris esse inter saniores criticos iam constat, omnesque contrariam Schmitzii opinionem (cf. e. gr. 'Arch. f. kathol. Kirchenrecht' XLIX, p. 3 sqq.; LXXI, p. 436 sqq.) improbaverunt (cf. Malnory l. l. p. 70 sqq.), quam etiam in novissimo quod edidit opere 'Die Bussbücher und das kanonische Bussverfahren', Dusseldorpii 1898, p. 146 sqq., pertinaciter defendit. Neque vero totus liber, quem Seebass, 'Zeitschr. für Kirchengesch.' XIV, p. 441—448, ultimus edidit, Columbano attribuendus est, sed complures partes distinguendae sunt a compilatore posteriore in unum redactae. Albertus Hauck, qui in historia Germaniae ecclesiastica I, p. 275⁴, quaestionem perite retractavit, partem mediam a Seebassio littera B signatam ad c. 25. omnino germanam esse recte mihi statuuisse videtur. 4) V. Columb. I, 8. 5) Ib. I, 20. 6) Ib. I, 28.

laborans Gregorium M., cuius etiam regulam pastorem
a. 591. compositam¹ legerat, a. 600. adiit, ut et homilias
in Ezechielem² sibi mitteret, scilicet extrema libri exposita,
et Cantica canticorum, ipsumque adhortatus est, ut totam
5 Zachariae obscuritatem exponeret. Ipse adolescens huic
litterarum generi se dederat, psalmorum librum elimato
sermone exponens³, eaque expositio in vetustis catalogis
bibliothecarum et Sangallensis⁴ (saec. IX):

Expositio S. Columbani super omnes psalmos vol. I,
10 et Bobiensis⁵ (saec. X):

libros sancti Columbani in psalmos II,
commemoratur. Codices ipsos iam Patricius Flemingus
frustra in his bibliothecis quaesiverat nec eos alibi facile
inveniri contendit; vidit autem in monasterio Luxoviensi
15 commentarium super psalmos, in quo verba obsoleta, Colum-
bano familiaria deprehendisse sibi visus est, sed aequae alterius
vetusti auctoris ea esse posse concessit, unde nihil certi de
praefati operis auctore afferre poterat. Attamen Columbani
expositionem adhuc extare hodie communis opinio est et
20 creditur esse ea quam Muratorius e codice Bobiensi, iam
Mediolanensi bibliothecae Ambrosianae C. 301, saec. VIII,
fol. 14—146, eruerat⁶ praescriptione et fortasse etiam prae-
fatione⁷ destitutam, cum folia praecedentia perierint. Ger-
mana Hieronymi scripta priori codicis parti insunt, unde
25 librarius saec. XV. et expositionem eiusdem auctoris esse
comiecit, recentiores autem omnes Vallarsii vestigia secuti
Columbano potius eam attribuerunt. Codex propter glossas
Hibernicas saec. IX. adscriptas apud linguae illius peritos
magna auctoritate non immerito floret, ita ut iam ab uno
30 eorum ad unguem expressus in publicum prodierit⁸, neque

1) Cf. Jaffé n. 1094². 2) Eas a. 595/6. conscriptas esse statuit
P. Ewald, Jaffé n. 1401². 3) V. Columb. I, 3. 4) Cf. G. Becker,
Catalogi bibliothecarum antiqui p. 48, n. 229. 5) Ib. p. 67, n. 216/7.
6) Muratorii Antiquitates Italicae medii aevi III, 857. Codicem descrip-
35 serunt A. Reifferscheid, Bibl. patrum Latinorum Italica II, p. 43;
Nigra, 'Les gloses irlandaises de Milan' ('Revue celtique' ed. Gaidoz I,
p. 60—65). 7) Eiusdem ad Ps. 15. his verbis auctor meminisse
videtur: Multa namque apud Ebreos inveniuntur, quae ex rebus sibi
insitis accipiunt nomen, quod quidem inter proprietatum collectiones
40 in praefatione signavimus, ut est hoc de quo sermo versatur. 8) Ed.
G. I. Ascoli, 'Il codice Irlandese dell' Ambrosiana' ('Archivio glottologico
Italiano', Romae 1878, vol. V). Particulas expositionis post Murato-
rium Vallarsiumque (Migne, Patrologia lat. XXVI, col. 863) publici
iuris fecerat Zeuss, Grammatica celtica (ed. Ebel 1871²), in Appendice
45 p. 1043—1048, una cum epistula Hieronymi ad Sophronium, quae in
priori codicis parte (fol. 2') legitur.

vero adhuc quisquam operam dedit, ut certis argumentis verum auctorem investigaret. Antiquarii nonnulli leviores argumentationem quam maxime temerariam ex hac expositione concluderunt, scilicet Columbanum linguarum non solum graecae, sed etiam hebraicae peritum fuisse, immo ex hac ⁵ lingua psalterium in latinam transtulisse¹, unde litterarum ^{p. 19.} scientiam Scottorum *eo altius efferre potuerunt²; sed praefatio qua nituntur potius Hieronymi interpretis est, scilicet epistula ad Sophronium data³. Auctor contra expositionis tantum aberat, monente A. Peyron⁴, ut hebraicam doctus ¹⁰ esset linguam, ut eam cum syriaca perpetuo confuderit atque primigenium textum commemorans non assecutus sit germanum eius sensum. Columbanum ipsum peritiorem fuisse ex interpretatione vocabulorum nonnullorum minime concludendum est, quippe quae ex onomasticis Hieronymi aliorum- ¹⁵ que facile colligere potuisset⁵. At linguae graecae auctor ille incognitus scientiam quandam habuisse videtur graecamque Symmachi interpretationem saepe citavit. Erat quoque iuris consultus, nam sub lege usurae non ignoravit exactionem prohibitam esse, atque valde graviter dolebat, quod ²⁰ iustitia suo tempore facta esset venalis: vitium, inquit, quod nostris praecipue diebus increbruit. Victui humano necessaria esse existimabat praeter frumentum etiam vinum et oleum. Constat autem Scottos nostros absque reliquarum gentium legibus⁶ fuisse locoque vini oleique cerevisiam buty- ²⁵ rumque consumpsisse, dum ea quae protuli argumenta potius in auctorem plagae australis convenire videntur. Diligentius quidem in rem me non inquisivisse confiteor et spero fore ut cultor quidam sancti viri quaestionem retractet iamque tandem absolvat. Interim certe dubitare licet, quin Colum- ³⁰ bani expositio psalmorum adhuc supersit. Praeterea ipsum multa alia vel ad cantum digna vel ad docendum utilia condidisse dicta auctor est Ionas⁷. Hymni quidem, ad quos haec verba inprimis referenda videntur esse, a Columbano

1) Ebrard, 'Die iroschottische Missionskirche' p. 83, cum sectatoribus ³⁵ suis. 2) Etiam Henricus Zimmer, 'Pelagius in Irland', Berolini 1901, p. 5, litterarum scientiam studiumque Scottorum, quod ad aevum Colum- bani attinet, iusto pluris existimasse mihi videtur. 3) Psalterium iuxta Hebraeos Hieronymi ed. de Lagarde p. 1 sqq. 4) A. Peyron, Ciceronis orationum fragmenta inedita p. 189. 5) E. gr. Columbani ⁴⁰ interpretamentum hoc (MG. Ep. III, p. 156, 19) Bargoma vilis columba manifesto pendet ex Hieronymi libro interpretationis hebraicorum nomi- num (Onomastica sacra ed. de Lagarde p. 60): Bariona filius columbae. 6) V. Columb. I, 2. 7) Ib. I, 3.

compositi minime noti sunt, sed extant epistolae versibus hexametris vel Adoniis satis eleganter conditae, quibus antiquorum poetarum flosculos passim intexuit. Doctrinam in iis Columbanus proficitur semper eandem, scilicet labente
 5 vita hunc mundum cum illecebris suis, deliciis divitiisque nihili aestimandum esse¹, poetamque Fidelio fratri rescribentem versibusque ludentem ad extremam crevisse senectutem iam dixi. Novum quod nuper in publicum prodiit carmen
 10 more celeusmatis antiqui ita compositum, ut eodem modo quo nautae ad resistendum procellis imbrisque sese adhortabantur et christiani fide firma diabolo resisterent ipsumque superarent, vivido certandi ardore dictatum est ab homine periculis pelagi assueto, et licet nomen poetae exceptis litteris
 15 banus iam abscissum sit, tamen nullus dubito, quin idem² sit qui in epistula ad Bonifacium scripsit³: Vigilate, inquit, quia mare procellosum est et flabris exasperatur feralibus; ideo audeo timidus nauta clamare: Vigilate, quia aqua iam intravit in ecclesiae navem, et navis periclitatur. Ex commemoratione Rheni fortasse conici
 20 licet poema a. 611. conditum esse, quo ex Theuderici regno expulsus flumen illud Columbanus navigabat. Bellatorem eum vehementissimum fuisse ex epistulis quas supra perlustravi intellegitur. Dolendum autem est magnam earum partem iniuria temporum periisse. Ad Gregorium M. non
 25 solum quae superest scripsit epistolam, in qua eius regulam pastorem se legisse affirmat, sed etiam scripta, si biographo Salabergae⁴ credi fas est, dedit, 'quae de pervigili pastorum cura elicuit', 'atque etiam responsum papae idem auctor *p. 20. legisse vult. Praeterea complura ipsius de paschate scripta⁵,

30 1) Columbani carmina ed. W. Gundlach, MG. Ep. III, p. 182 sqq., qui G. Hertelii dubitationem de auctore bene refellisse mihi videtur, 'N. Arch.' XV, p. 514 sqq. Artificium poetae examinavit Manitius, 'Zu spätern lateinischen Dichtern' ('Rheinisches Museum' 1889, XLIV, p. 552); 'Gesch. der christlich-lateinischen Poesie' p. 390 sqq. 2) Carmen
 35 E. Dümmler, 'N. Arch.' VI, 191, princeps edidit, qui de Columbano quodam iunioris cogitavit, at mecum convenit W. Gundlach, 'N. Arch.' XV, 514. 3) MG. Ep. III, p. 170. 4) V. Salabergae c. 3. 5) Epistolam paschalem ad venerabilem papam quendam datam, quam e codice Parisiensi n. 16361. erutam sermonis ratione habita Columbano attribui
 40 ('N. Arch.' X, 88), meisque argumentis seductus W. Gundlach inter illius scripta admisit (MG. Ep. III, 177 sqq.), re iterum perpensa, cum Seebassio ('Zeitschr. f. Kirchengesch.' XIV, 93) iam consensio potius a sectatore Victorii compositam esse, quippe qui immolationem agni, i. e. passionem Domini, ante lunam XIV. ideoque resurrectionem ante lunam
 45 XVI. non passus sit celebrari, auctoritatem sedis apostolicae secutus. Eadem monente Seebassio (Herzog, 'Real-Encyclopädie' IV, 246³) inter

epistulae ad Theudericum Chlothariumque reges castigatoe, contra Agrippinum de damnatione trium capitulorum, denique libellus contra Arianos adhuc latent.

Columbanus in codice quodam Sangallensi¹ traditionum Scoticarum tenacissimus consector non immerito existimatur. Ordines in catalogo sanctorum Hiberniae² tres sibi invicem succedentes distincti sunt, cum unitas ordinis primi servata et in missis et in tonsura et in paschate descendentibus his vel illis paulatim decreverit. Secundus ordo (a. 543—599), ad quem Columbanus ratione temporis potissimum pertinet, paucos episcopos multosque presbyteros comprehendens, varias celebrabat et missas et regulas, sed unum pascha XIV. luna post aequinoctium, unam tonsuram ab aure ad aurem servabat mulieresque separabat a monasteriis; tertius (a. 599—665), cui extremi ipsius anni adnumerandi sunt, in locis desertis habitabat et oleribus, aqua, eleemosynis vivebat et propria devitabat; diversitatem autem extendebat in tonsuram, aliis coronam, aliis caesariem habentibus, atque etiam in sollemnitate paschalem, cum alii XIV. lunam, alii XVI. cum duris contentionibus observarent. Columbanus autem a prisco quem a maioribus suis acceperat ritu ne unguem quidem transversum discessit. Scotti cum rectam fidem soli conservasse sibi visi essent, conversationem cum aliter credentibus effugiebant. Ut Daganus³ Scottorum episcopus ad episcopos Anglorum Romanos veniens cibum cum iis nec in eodem hospitio quo vescebantur sumere voluit, ita Columbanus non cum omnibus sociabatur atque TheudERICI regis et domum et dapes respiciens⁴ fortasse non solum impietatem, sed etiam fidem diversam abhorrebat. Hac separatione Romani laedebantur epistulaeque ad episcopos abbatesque Scotticos data Dagani Columbanique abbatis in Gallias ventientis exemplum pro-

Hieronymi opera a Vallarsio (Migne, Patrol. lat. XXII, col. 1220 sqq.) iam edita erat e codice Vaticano n. 642, fol. 89, ubi Hieronymo item falso attributa est. Neque quae Columbani nomine extat brevis de saltu lunae expositio, incipiens ita: Sanctus Columbanus haec de saltu lunae ait, quam P. Gabriel Meier, 'Jahresbericht über die Lehr- und Erziehungs-Anstalt des Benedictiner-Stiftes Maria-Einsiedeln' 1886/7, p. 30, e codice Sangallensi n. 250, saec. IX, princeps edidit, germanis ipsius scriptis addi potest, licet eam Notgerus Labeo in computo suo Columbani nomine citaverit, nam auctor cyclum decemnovenalem adhibens multis annis post et procul dubio saec. VIII. ex. vel IX. in. degit. 1) Cf. Greith, 'Gesch. der altirischen Kirche' p. 295. 2) Ed. Haddan et Stubbs l. I. II, 2, p. 292. 3) Beda, Hist. eccl. II, 4. 4) V. Columb. I, 19.

tulerunt, ut demonstrarent Scottos Brettonibus non esse meliores, quippe qui utrique iuxta morem universalis ecclesiae non ingrederentur.

Erat autem Columbanus homo vehemens feroxque
 5 natura neque quam passim praedicabat humilitati longius
 insistebat, si quis ipsius opinioni non acquievisset, immo
 summis potestatibus vel papae, etsi eius supremum in causis
 ecclesiasticis iudicium ipse agnovit, imperterritus obsistebat
 verbisque non parcebat iustoque iure adversarii superbam in
 10 ipso scribendi praesumptionem¹ offendebant. Sermone autem
 Hertelio monente utebatur triplici, scilicet vivido in epistulis,
 pio in paraeneticis, sicco in scribendis *legibus. In epistulis *p. 21.
 exquisitius dicendi genus colebat, argutiis vocabulisque pere-
 grinis adhibitis, ita ut et graecis litteris et hebraicis doctus
 15 crederetur, dictioque florida speciem praebet parum com-
 munem, ne dicam mirabilem. Carminibus Vergilii, Horatii,
 Ovidii ita studuerat, ut ea haud timide passim expilare
 posset. Ex libris auctorum classicorum latinas litteras
 Scottus didicerat eo melius, quo minus patrii sermonis
 20 affinitate ad soloecismos induceretur, scholisque ipsius pueri
 francogallici non solum ad paenitentiam, sed etiam ad
 puriorem latinitatem educari poterant. De emendandis ec-
 clesiae Gallicanae moribus corruptis atque de Germanis fide
 christiana imbuendis optime meritus est. Eo quod Scottis
 25 insitum est peregrinandi² studio actus consilium duplex
 ceperat, ut primo Gallos christianos temptaret, num humili-
 tati paenitentiaeque paterent, si minus, gentes vicinas³;
 easdem expulsus e Theuderici regno visitavit, sicut ipse sibi
 proposuerat⁴, easdem ut visitarent successores, praeceptum
 30 reliquit ultimum⁵. Itaque concedendum est, eum ad paganos
 convertendos a patria minime exisse, sed postea in propo-
 situm illud declinasse, neque vero propterea locum primarium
 inter praedicatores gentium perdere mihi videtur. Iustiore
 de causa id vitio ipsi vertitur, quod incepta sua persecu-
 35 turus parum praestiterit constantiae⁶. Monasteria autem,
 quorum ipse vel discipuli eius fundamenta iecerant, hunc
 quem habemus humanum cultum civilemque per longum
 tempus fere sola conservasse posterisque tradidisse constat,

1) MG. Ep. III, 162. 2) Cf. V. S. Galli auct. Walahfrido II, 46:
 40 de natione Scottorum, quibus consuetudo peregrinandi iam paene in
 naturam conversa est. 3) V. Columb. I, 4. 4) MG. Ep. III,
 p. 167; cf. V. Columb. I, 27. 5) V. Columb. II, 8. 6) Malnory l. l.
 p. 45.

et quaeritur, unde hanc litterarum scientiam artesque quas colebant acceperint Scotti in extremo orbe degentes. Fides christiana Roma eis certe allata est, caerimoniaeque quibus utebantur obsoletae multis saeculis ante ibidem colebantur. Cyclum paschalem quem observabant inter a. 312—342. 5 Romae ut legitimum receptum esse demonstravi¹, eumque retinebant, licet ratio modusque interim non semel ibi mutata essent. De artis picturaeque ratione qua ad codices exornandos utebantur, monente harum rerum viro² peritissimo, idem dicendum est, scilicet etiam hanc a Romanis Scottos 10 didicisse, sed deficientibus exemplis magistrisque postea aberrasse, fortiterque quae nunc iterum pullulare incipit opiniononi vesanae auctor meus obstitit, quasi ex Aegypto originem ipsa traxisset. Chirurgiae quoque peritiam quandam Columbanus habuisse videtur, si ipsius biographo credi fas est, 15 digitum monachi falce abscisum frontemque alterius cuneo laesam ab eo curata esse³. Denique ipse sociique eius de societate humana optime meriti sunt, silvas caedentes locaque deserta colentes, ut culta necessitatibus humanis terram serviret. Luxovium, Bobium, S. Galli monasteria flo- 20 rentissima quid ante Scottos fuerint, iusto iure quaeri potest, responsumque optimum reddidisse mihi videtur vir ille doctissimus ex eadem gente prognatus⁴: Quid, inquit, nisi latibula ferarum, quae postea amoena erant humani consortii diversoria, postquam ea nostri labore et industria excoluere! Quippe Hibernorum labor et parsimonia et pietas hominum traxere frequentiam; scholae amorem auxerunt, disciplinae reverentiam; unde eis eorumque discipulis commissi sunt agri excolendi et silvae excidendae; exstructae sunt domus monasteriis 30 propinquae; deinde villae paulatim crevere; et demum immunitatibus regiis opitulantis, ad civitatum iura et dignitates evectae sunt.

*p. 22. *"Bella Columbano gerenda fuerant et intestina cum sociis et externa cum episcopis, quaeque sub ipso exarserant 35 eadem in successores una cum reliqua hereditate transfudit. Qui cum difficultatibus non eodem modo pares essent, tradi-*

1) 'N. Arch.' IX, 167. 2) Springer apud Loofs, *De antiqua Britonum Scotorumque ecclesia*, 1882, p. 119. Inter artem Scotticam et Romanam necessitudinem quandam intercedere vel F. W. Unger, 'La miniature 40 Irlandaise' ('Revue celtique' ed. Gaidoz 1870, p. 8 sqq.) non omnino negavit. 3) V. Columb. I, 15. 4) O'Connor, *Rerum Hibernicarum scriptores veteres*, Buckinghamiae 1814, I, p. 225.

tiones a conditore acceptas integras posteris servare nequiverunt.

In monasterio Bobiensi, Columbano mortuo, pater suffectus est Athala¹, cui ex Theuderici regno expulsus sanctus monasterii Luxoviensis primo commiserat imperium. Is e Burgundionum genere nobili prognatus liberales litteras a patre didicerat, deinde Arigio episcopo Lugdunensi commendatus erat, ut cum sodalibus ad saeculares ecclesiae honores praepararetur; ad vitam autem coenobiacalem aspirans cum duobus pueris ad Lerinense monasterium se contulerat, cumque disciplinam ibi laxatam esse animadvertisset, Columbanum Luxovii adierat, qui suo ministerio adiunctum eum disciplinis ecclesiasticis instruere studebat. Iam abbas creatus exemplo magistri disciplinam regularem fortiter exercebat. Subditi nimium novi patris fervorem vix aegreque sustinebant, animoque commoti, cum ab ipso diu castigarentur, libertatem desideratam quaesiere, atque monasterio relicto, alii sinus maritimos adiere, alii eremiticam anteposuerunt vitam, sive commerciis sive natura magis delectabantur; abbati vero detrudere non cessabant. Interim obiurgator vehementissimus mortem occubuit. Quo signo tacti plurimi ad se redierunt, praemissaque confessione paenitentiaeque, abbati reconciliati sunt, quique verecundia tunc retinebantur, aliorum morte perterriti postea in gratiam successere. Monachi Bobienses sicut Luxovienses agri culturae vacabant telluremque ad frumenta suscipienda vomere excolebant. Cum frater quidam in reparanda stiva glebae asperitate confracta pollicem abscidisset, ipsum quamvis terra iam conditum Athala manui adiunxit moreque magistri sanavit. Frumentum horreis conditum, ut in farinam mutatum victui humano adaptaretur, in molendinum tradendum erat. Erat autem molendinum monasterii ad Bobium torrentem situm, eique unus ex fratribus custos praepositus munere satis periculoso fungebatur tempore, quo aquarum moles ex montibus delapsae rupibus arboribusque congestis totam officinam demergere nitebantur. Athala non solum singulari fervore eminebat, sed etiam quaestiones difficiliore et solvere et opponere poterat, ita ut Arianis haereticis fortiter resistere valeret. Qui cum praecedente rege quantis poterant viribus monasterium sublevarent omnemque fratribus

1) V. Columb. II, 1—6. Nomen Germanicum ut Athala apud Cassiodorum (Var. XI, 1), Athal apud Iordanem (Auct. antiq. V, 1, p. 143) audit, ita in melioribus Ionaë codicibus Athala et Atala scriptum est.

reverentiam impenderent, hi insolentiis respondere solebant, unde Ariowaldus dux Taurinensis presbytero cuidam Bobiensi ab Athala Ticinum misso occurrens, 'iste', inquit, 'e Columbani monachis est, qui nobis salutantibus denegat apta respondere'¹. Cum in quaestione trium capitulorum papae 5 Columbanus fortiter restitisset, Athala sedis apostolicae voluntati se subiecit, sublata communione cum defendentibus, qua de causa ab Agrestio monacho Luxoviensi epistula per Aureum Adalwaldi regis Langobardorum notarium missa ipse vehementissime increpabatur². Idololatria autem ne in 10 Italia quidem tunc extirpata erat, fanumque arboribus intersitis haud procul a monasterio in villa ad Iram fluvium situm erat, cui Meroveus monachus Dertonam missus ignem supponebat³. Die vitae supremo instante Athala saepta 15 monasterii densabat, tecta sarciebat, equos quiete fovebat, libros ligaminibus firmabat, supellectiles ablui, calceamenta parari omniaque quae corrupta erant restaurari iubebat, quasi iter quoddam suscepturus esset. Obiit autem die 10. Martii c. a. 626.⁴ Socio moribundo fratrum caterva adstare solebat, ut animae de vita exeunti supremos honores 20 psallentes tribuerent⁵.

*p. 28.

*Eustasius, item e Burgundionum genere nobili ortus, ut erat indigena, a comitatu sancti Luxovio abscedentis, ut remaneret, avulsus erat, laborante Mietio ipsius avunculo, qui ecclesiae Lingonicae episcopus tunc praeerat⁶; 25 sed postea cum multis fratribus Luxoviensibus ad Theudebertum regem confugisse⁶ videtur, cum inter eos esset, qui prope Brigantiam cum sancto versarentur. Idem loco magistri, cum Athala ipsum subsequi maluisset neque qui alter designatus erat Waldelenus praepositus factus esset, 30 monasterium Luxoviense gubernabat, patreque defuncto, etiam abbatis nomen meruit. Ex Italia reversus⁷, quo legatum eum a Chlothario missum esse supra enarravi, pro communi necessitate et fortasse pro Leudemundo episcopo Sedunensi deprecaturus, qui perduellionis reus Luxovium ad ipsum 35 a. 613/4. confugerat⁸, ad eundem regem se contulit in Neustria residentem. Domum regressus praeceptum sancti implere studebat, ut gentes vicinas fide catholica imbueret. Eo autem consilio haud ita longe a monasterio progredi ei opus erat. Ad utramque Dubis fluvii ripam Warasci, qui 40

1) V. Columb. II, 24. 2) Ib. II, 9. 3) Ib. II, 25. 4) Vide ea quae ad II, 6. adnotavi. 5) V. Columb. I, 20. 6) Ib. I, 27. 7) Ib. II, 7—10. 8) Apud Fred. IV, 44, nomen Austasius scriptum est.

inter Germaniae populos numerantur, incolebant partim
 haeretici, scilicet Photini Sirmiensi aut Bonosi Narsitani
 erroribus dediti, alii pagani. Quibus ad fidem conversis,
 cum Suevis magister evangelium praedicasset sociusque eius
 5 Gallus in eo negotio persisteret, ipse ultra eos ad Baioarios
 tetendit multoque labore plurimos eorum christianos fecit.
 Ubi aliquamdiu versatus, relictis viris sagacibus, qui opus
 inceptum continuarent, Luxovium rediit. Ibi exemplo Co-
 10 lumbani tam monachos quam vicinos ad peculiarem Scottorum
 paenitendi modum excitare studebat multosque facundia sua
 erudiebat, qui postea sedes episcopales meriti sunt, scilicet
 Chagnoaldus Columbani quondam minister Lugduni Clavati,
 Acharius Viromandorum et Noviom et Tornaci, Ragnacha-
 rius Augustae Rauracorum et Basileae, Audemarum Bononiae
 15 et Tarvanae oppidorum episcopi. Cum igitur instituta ma-
 gistri quam maximis viribus propagaret et non solum apud
 Francorum proceres, sed etiam apud regem honore atque
 veneratione frueretur, diversitas ritus episcopos ecclesiae
 Gallicanae ad novum vehementemque impetum incitabat,
 20 quibus ex ipsius monachis socius optatissimus surrexit.
 Agrestius postquam apud Theudericum regem notarii munere
 functus est, compunctione quadam tactus Luxovium per-
 venerat atque se suaeque omnia Eustasio patri tradiderat.
 Qui cum gentium praedicator esse vellet neque in religione
 25 satis profecisset, idoneum ad tale opus eum minime esse
 abbas existimans consensum dare noluit; pertinacem vero reti-
 nere nequibat. Primo ille ad Baioarios progressus, paululum
 apud eos moratus est, deinde Aquileiam transit. Aqui-
 leienses a communione sedis apostolicae trium capitulorum
 30 quaestionis causa se separasse supra commemoravi, eorum-
 que partibus Agrestius adhaesit, epistulam veneno conviciis-
 que plenam ad Athalam conscribens eandem, cuius supra
 memini. Luxovium reversus, cum doctrinas suas profite-
 retur, ab Eustasio primo admonitus, deinde cum resipiscere
 35 nollet, a collegio segregatus est. Iam per Abelenum epi-
 scopum Genavensem ad episcoporum societatem accessit, iique
 coniuncti apud Chlotharium conquesti sunt, quibus quantisve
 molestiis per sectatores religionis regulaeque Columbani ecclesia
 turbaretur. Rex autem ad causam examinandam deciden-
 40 damque synodum convocari iussit, ut tandem aliquando pax
 ecclesiae repararetur. Itaque episcopi Burgundiae, praesidente
 Tretico Lugdunensi, assistente Warnachario maiore domus
 Eustasii adversario, eodem quo concilium Clippiacense cele-
 bratum est anno XLIII. regis, i. e. a. 626/7. p. Chr., in

suburbio *Matisconensis* urbis consederant die statuto, cum subito maior domus morte praeventus interit¹. Quo omine fiduciam adversariorum et inprimis *Agrestii* imminutam
 *p. 24. esse credibile est. Accusator enim surgens ea quae in
Columbani regulam sibi obicienda erant trementibus labiis
 edisseruit, scilicet superflua et canonicae institutioni aliena
 illa contineri, veluti frequentem et signandi cochlearis et
 benedictionis quaerendae consuetudinem², sanctumque a ceterorum moribus desciscere diversa et missarum celebratione
 et tonsura. Quaestio igitur maxima, qua publicus rerum
 ordo turbaretur, paschalis scilicet, a *Iona* consulto silentio
 praetermissa est, dum tota quae hic castigatur discrepantia
 inter utrumque ritum levioris momenti est, ad intestinas
 tantum pertinens res. Idem de reconciliatione dicendum est,
 quam *Ionas* ita factam esse statuit, ut *Agrestium* disciplinam
 institutaque magistri detrectantem *Eustasius* haudquaquam
 patienter ferens intra praesentem annum in divinum iudicium
 vocavisset, quo praesagio terribili partis *Agrestianae*
 fautores perculsi concordiam restituissent. Manifestum enim
 est, quaestione paschali neglecta, episcopos cum monachis
Luxoviensibus numquam concordare potuisse, ideoque, si pax
 tunc facta est, id quod non negarim, tamen condiciones a
 parte adversa dictatas eaque occasione non solum regulam
 reformatam, sed etiam antiquam *Scottorum* supputationem
 abrogatam esse necesse est³. Quo facto, cum reliqui *Galliarum*
 episcopi tum *Abelenus* monachis non solum non obstiterunt,
 sed etiam ad confirmanda *Columbani* instituta operam contulerunt.
Eustasius autem disciplinam coenobiacalem minime remittens,
 qui *Agrestio* aliisque secedentibus sibi remanserant eos colligere studebat.
 Maxima monachorum multitudo ipso gubernante *Luxovium* confluit, ita ut locus vix sufficeret
 aliaque in vicinis locis monasteria construenda essent, quae
 sicut *Grandivallense* *Waldebertus* eius successor⁴ (a. 629 —
 670) aedificavit. *Eustasius* ipse, postquam per triginta dies
 aegrotavit, a. 629, die 2. Aprilis, animam exspiravit⁵.

1) Ex loco *Fredegariano* IV, 54, annus concilii *Matisconensis* accurate determinandus est, id quod praetermisit *F. Maassen*, *Concilia* I, 206.

2) *Regula coenob.* c. 1. 3. 3) *A. Hauck*, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 284. 286³, *Columbano* expulso *Scottorum* supputationem iam abrogatam esse voluit, etsi reliqua eorum instituta usque ad synodum *Matisconensem* perdurasse traditum est. 4) *V. Miracula Waldeberti et Eustasii auct. Adsons*, SS. XV, 1172. 5) Vide ea quae infra ad *V. Columb.* II, 10, adnotavi.

Ipso sedente Bertulfus¹ vitam regularem in monasterio Luxoviensi diu degit vir genere nobilis, qui ex gentili christianus factus, dimissis rebus omnibus, Arnulfi episcopi Mettensis consanguinei vestigia primo secutus erat. Athala
 5 autem cum ex Italia profectus Luxovium quondam advenisset, ipsum socium sibi cooptavit, neque Eustasius consensum detrectavit, cum concordissimi ut erant collegae subiectos sibi invicem commutarent, sive hic sive ille desiderabatur. Monasterio Bobiensi iam adscriptus Bertulfus praecepta magistri
 10 tam strenue implebat, ut mortuo Athala tota congregatio consensu unanimo eum in paternam dignitatem sublimaret, primumque ea occasione conventus ius abbatis eligendi liberum exercuisse videtur. Attamen Probus episcopus Dertonensis abbatem cum monasterio suae iurisdictioni subdere intendens,
 15 eo consilio aulicos pontificesque vicinos sibi conciliavit, per quos Ariowaldum regem Langobardorum capere vellet; is autem iure ecclesiastico probandum esse non ignoravit, utrum monasteria procul ab urbibus sita episcopali domino subiacerent annon, causamque alienam attingere noluit. Bertulfus
 20 cum, quid in se suosque moveretur, ab aulico quodam certior factus esset, et ipse regem ambiens, ad iudicium synodale reiectus est. Illud non sine causa perhorrescens litem ad sedem apostolicam deferre maluit; rex vero quamvis sectae Arianæ deditus esset, tamen monachis magis quam adver-
 25 sariis eorum favens sumptu publico eum cum obsequiis Romam perducendum curavit. Honorius papa examinata regulari disciplina ipsum cotidie adhortatus, ut pestem Arianam extingueret, tandem privilegium optatum a. 628, d. 11. Iunii, ei largitus est, quo monasterium iurisdictioni episcopali ex-
 30 emptum dominio papali subdidit, episcopis vel introitum interdicens, nisi a praeposito invitati ad missarum sollemnitatem celebrandam asciti essent². Fratres sub Bertulfo colendis non solum agris sed etiam vitibus vacabant, vineaeque saeptis munitae unus eorum custos tempore vindemiae *prae-
 35 ponebatur, ne avium bestiarumve incursus damnum inferrent. Saepta autem quotannis arboribus densanda erant, in quod negotium transigendum 30 monachi iussu abbatis quondam incubuerunt³. Bertulfus postquam tredecim annos monasterium gubernavit, defunctus est c. a. 639.

1) V. Columb. II, 23.

2) Privilegium ed. in Hist. patriae monum. Chart. tom. I, col. 5; cf. Jaffé nr. 2017².

3) V. Columb. II, 25.

batur, qua Scotti arbores in silvis caederent¹, sive miraculo stupebat, quo horreum frumento noctu repleretur². Eius filius Bobolenus post Bertulfum abbas monasterii Bobiensis electus est, quod centum quinquaginta monachi tunc occupasse feruntur. Is maximam curam privilegii confirmandi ampliandique egit illius, quod ab Honorio papa decessor acceperat, 5 eaque de causa Rotharium regem Langobardorum et Gundibergam, sub quorum defensione monasterium positum erat, adiit, ut apud sedem apostolicam sibi suffragarentur. Eorum intercessione Theodorus papa a. 643, die 4. Maii, Boboleno 10 'presbytero et abbati' optatam privilegii confirmationem concessit. Patri monasterii totique congregationi episcopum eligere licebat, per quem missarum sollemnia celebrarentur aut presbyteri diaconique vel tabulae in quibus missae celebrandae essent consecrarentur, eumque monasterium ingressum, officio 15 sacro absoluto, statim abire nec quicquam pretii postulare fas erat. Etiam secretis monasterii ipse prohibebatur, ne quieta monachorum vita turbaretur. Praeterea sacerdotibus, nisi essent vocati, potestas omnino nulla in monasterio exercenda erat neque in rebus neque in personis ordinandis; 20 abbas vero post mortem patris is ordinandus erat, quem tota congregatio elegisset. Inprimis episcopo dioecesano interdictum erat, ne privilegium infringeret aut ecclesias decimasque monasterii usurparet. Disciplina intra monasterium patri conveniebat, cui monachi tepidi ad regulam corrigendi 25 erant; sin ipse eam neglexisset, sedis apostolicae iurisdictionem subibat³. Similis argumenti praeceptum ab ipso Rothario rege monasterio concessum videtur esse, eoque inspecto Rodoldus filius ipsius 'Bobuleno abbati et presbytero' a. 652, die 4. Novembris novum dedit, quod adhuc superest. Epi- 30 scopi dioecesani potestate sublata, ad sacrandos sacerdotes episcopum quemlibet monachis arcessere rex permisit, duas vero condiciones adiecit, ut 'deintra regni ipsius terminum' eligeretur utque electus in notitiam ipsius perferretur; item abbatis eligendi facultatem monasterio denuo obtulit⁴. 35

1) V. Columb. I, 15. 2) Ib. I, 17. 3) Ea quae praeterea in privilegio papali (ed. in Hist. patriae monum. Chart. I, col. 6; cf. Jaffé n. 2053²) enarrantur, scilicet mitram aliaque pontificalia abbati concessa esse, suspectae fidei sunt; cf. Muratori, 'Annali d'Italia' IV, 92. Apographon enim a. 1172. exaratum quam maxime adulteratum est neque 40 vero inter suppositicias chartam referam, cum formula comparata cum genuina Burgundofaronis charta in universum constare videatur. 4) Praeceptum Rodoldi (ed. Hist. patriae monum. Chart. I, col. 10) ex apographo saec. IX. aut X. editum permulta valde rustici sermonis

*Bobolenus, si poetae multo posteriori credere fas est. ab ipso Columbano edoctus inter fratres fortiter manibus operabatur similique curandi gratia pollebat, ita ut monachi artus lapide praecisos restituere posset*¹.

⁵ *Columbanus Theudeberti regnum ingressus pagum Briegium villamque Pipimisiacum circa duobus milibus ab oppido Meldensi distantem attigerat, quam Chagnericus² concitica regis cum Leudegunde uxore inhabitabat. Ab eis summo cum gaudio receptus omnique subsidio instructus*
¹⁰ *benedixerat totam domum liberosque sibi ita conciliaverat, ut omnes postea ordinem ecclesiasticum elegerint. Chagnoaldus enim, quem ministrum ipsi apud Brigantiam servisse supra commemorari, ex monacho Luxoviensi postea Laudunensem episcopatum adeptus est; Burgundofaro³ autem sedem*
¹⁵ *Meldensem occupavit. Denique Burgundofaram, quae vulgo Fara appellatur, i. e. 'genealogia, generatio'*⁴. *filiam Columbanus benedicens Domino roverat, sed pater votum minime curans eam invitam alicui desponderat. Factum est autem, ut Eustasius abbas ad Chlotharium regem pergens*
²⁰ *Chagnoaldo comite Chagnerici domum visitaret. Ubi cum in puellam incidisset oculorum dolore febribusque laborantem, in patrem vehementer inectus, quasi sancti interdictum violaturus esset, illo promittente fore, ut votis 'puellae non* ^{*p. 28.}
amplius obsisteret, ipsam facile ad sanitatem revocasse

²⁵ *vestigia fert, quae neque librarii neque editores intellexisse videntur; finis vero misere depravatus interpolatusque est, nam pro ducibus gentique nostrae sicut alibi ita hoc loco scribendum est ducibus vel agentibus nostris (ita praeceptum prius Adalricaldi) atque ultima verba admodum suspecta sed pro perpetem firmitatem anuli nostri sigillum subter ad-*
³⁰ *figi praecepimus nullo modo cohaerent, sed expectantur talia qualia in chartis Agilulfi alteraque Adalricaldi ita conectuntur: quatinus pro salute et stabilitate regni nostri Dominum valeatis die noctue deprecare. Etiam indictionis numerus (VIII pro XI) stare nequit atque propter*
³⁵ *temporum notas inter se dissentientes chartam inter spurias reiecit Chroust, 'Untersuchungen über die Langobardischen Königs- und Herzogsurkk.', 1888, p. 187, dum quaestionem in suspenso relinquit L. M. Hartmann, 'Gesch. Italiens' II, 1, p. 275. Attamen de genuino huius praecepti ar-*
gumento mea opinione dubitari vix licet atque sermo et forma cum ceteris
regum Langobardorum chartis haud raro accurate conveniunt, veluti
⁴⁰ *locis his: 'contra hunc nostrum generalem praeceptum', 'anno feliciter (lege 'felicissimi') regni nostri primo per indictione [nona] feliciter', unde chartae fidem habendam esse persuasum mihi est. 1) Cf. Versus de Bobuleno abbate, Scr. rer. Meroving. IV, p. 155. 2) V. Columb. I, 26. II, 7. 3) Burgundofaro pontifex Meldensis urbis una cum Waldeberto*
⁴⁵ *abbate Luxoviensis coenobii testis aderat miraculi in monasterio Evoricensi patrati, neque vero fratrem eum Burgundofarae fuisse Ionas II, 21, meminit. 4) V. Waitz, 'VG.' I, 81².*

dicitur sospitemque matri commendavit, donec a Chlothario rediens religiosus vestibus eam indueret. Pater vero pollicitationis mox oblitus nuptias iam parare decrevit. Quod puella comperta cum socia ad basilicam S. Petri Meldensem confugit, cumque vel eo ipso loco pueri a patre missi mortem in eam 5 intenderent, Eustasius regressus ipsam liberavit atque per Gundualdum urbis illius pontificem sacris vestibus induendam curavit. Tunc monasterium virginum Evoriacas vel Brigen¹se, postea ex sanctae nomine Farae monasterium, hodie Faremoutiers appellatum, in solo paterno aedificatum est 10 curamque aedificandi Eustasius monachis duobus, Chagnoaldo scilicet fratri puellae et Waldeberto, commisit una cum regula docenda. Domus², quo tribus ostiis aditus patebat, et cellas et dormitorium commune comprehendebat neque hortus deerat, in quo olera ad coquinam necessaria ab 15 ipsis virginibus colebantur; totum autem monasterium saeptis vel vallo cingebatur, quae transiliendo violari non licebat. Burgundofara mater virginibus praeerat aliaque cellariae munere fungebatur. Cum abbatissae fama passim per Gallias atque etiam per Britannias celebraretur, procures 20 non solum Francorum, sed etiam Anglosaxonum filias erudiendas ac sponso caelesti iungendas ipsi tradebant³, ita ut virgines multae eo confluerent, inprimis e familiis nobilibus ortae. Instituta coenobialia a praeceptis quae monachis suis Columbanus dederat parum differebant. Con- 25 fessionem apud matrem virgines expromebant, quae paenitentiam ad regulam peccantibus irrogabat a corpore Domini iam segregatis. Etiam cotidiana delicta in cogitatione, in sermone, in opere commissa confiteri oportebat, terque cotidie, sicut erat et monasterii et regulae consuetudo, per confessionem mens purgabatur⁴. Cum Columbano bina confessio suffecisset tertiaque a Donato addita esset, huius regulam in monasterio Evoriacensi a virginibus observatam esse ex hoc loco concludi licet. Missarum sollemnia a monacho celebrabantur, quo munere Ionas quondam funge- 30 batur, eisque Burgundofara cum famularum collegio intererat. Virgini moribundae reliquae cum matre ad supremos honores praestandos aderant psallentesque animam exeuntem

1) Beda, Hist. eccl. III, 8: in monasterio, quod in regione Francorum constructum est ab abbatisa nobilissima vocabulo Fara in loco qui dicitur in Brige. 2) V. Columb. II, 11—22. 3) Beda, Hist. eccl. III, 8. Willelmuindae ex genere Saxonorum Ionas II, 17, meminit. 4) V. Columb. II, 19.

comitabantur; tricesimo autem die commemoratio defunctae cum missarum sollemnitate in ecclesia celebranda erat. Puellae tam diligenti matris custodia intra coenobium educabantur, ut una earum inter sexum naturam diiudicare nequiret, marem
 5 feminamque idem esse existimans. Parentes nobiles filias in universum alicui nuptum dare quam monasterio tradere malebant consensumque non dabant, nisi postquam omnes eas retinendi conatus ad irritum ceciderunt. Intranantibus autem monasterium nobilibus puellis neque disciplina neque
 10 tenuis victus valde arridebat. Complures furtivo cibo gulae aviditatem esuriemque satiare aggressae sunt; aliae autem et inprimis noviciae illius vitae pertaesae saeculique desiderio arreptae fugam iniebant saeptaque per scalam transliebant, cum diabolo conversari praeferentes quam cum sancta
 15 matre, neque vero inceptum semper prospere procedebat, sed in ipso vallo transiliendo deprehensae libertatis amorem confessione paenitentiaque luebant. Agrestium rebus novis studentem, qui post synodum Matisconensem eo se contulerat, Burgundofara refellit¹, magna cum constantia fraudibus
 20 ipsius obsistens. Monasterii terminos violabat omnemque eius familiam persequabatur Aega maior domus, cuius mors a. 641. virgines ex aliqua parte relevabat. Burgundofara quot annis post vixerit, minime constat. Inter sanctas relata die 7. Decembris colitur apud Usuardum²: In pago
 25 Meldicensi sanctae Farae virginis, quocum epitaphium quoddam Caroli Calvi tempore compositum³ et Martyrologium Evoriacense⁴ c. a. 1200. conveniunt, dum dies III. Non. Apr. in praescriptionibus codicum inferioris notae A 1b⁵.⁴ Ionaë legitur. Abbatissae Burgundofarae suc-
 30 cessere virgines stirpis regiae Anglorum, scilicet Saethryd, Annae regis Anglorum orientalium privigna, et Aedilberg, eiusdem filia naturalis; praeterea earum neptis Earcongota eidem monasterio adscripta erat⁵. Cum fratres permulti ibidem consedissent, separatis quidem aedibus, monasterium
 35 altera saeculi VII. parte factum est duplex, idemque cum Habendensi coniunctionis eiusmodi prima fuere exempla. Quae licet cum Columbani institutis parum conveniret, tamen ex ipsis exorta est. Pius puellis unus alterve ex probatissimis fratribus ab abbate Luxoviensi aggregabantur, ut curam in
 40 spiritualibus gererent, sexus muliebris mox alios attrahebat, itaque marum monasteria surrexere iuxta puellarum.

1) V. Columb. II, 10. 2) Ed. Bouillart p. 197. 3) Mabillon, A.A. SS. Saec. II, 449. 4) Cf. Mabillon, Annales ord. S. Benedicti I, 434. 5) Beda, Hist. eccl. III, 8.

*p. 37.

*Extat Burgundofarae testamentum*¹ a. V. Dagoberti, i. e. 627. p. Chr., d. VII. Kal. Nov. datum, actum autem d. VII. Id. Octobr., quo monasterio Evoriacensi in honorem Mariae et Petri aedificato, cum ibi residens diem supremum expectaret, quas ex hereditate paterna antea tradiderat possessiones confirmasse fertur. Formula quidem veris testamenti non absimilis est, constructionesque tales quales: visa sum aedificasse, visa sum accepissem, locum, quod est constructum, illius aevi consuetudini optime respondere videntur neque cum charta Burgundofaronis² omnino falsa testamentum comparari licet, ubi Faro Faraque appellantur Burgundofaro Burgundofaraque. Sigilla quae ab utroque documento pendent chartae quoque genuinae postea affixa esse possunt. Aliae autem suspicionis causae³ haud ita facile removendae sunt, scilicet virginem a. 610/1. intra infantiae annos constitutam et post a. 641. defunctam respectu dissolutionis suae a. 627, vix plus quam 27 annos natam, testamentum condidisse, deinde distinctionem inter datum et actum in testamentis inusitatam. Chagnulfi nomen fratri sanctae inditum comitis Meldensis esse potest, cuius in privilegio Resbacensi a. 635/6. mentio fit⁴.

A Meldorum oppido haud ita multum progressus Columbanus in villa Vulciaco ad Matronam sita ab Authario eiusque uxore Aiga receptus erat materque filios teneros benedicendos ei obtulerat. Hi adulti apud Chlotharium et Dagobertum reges summam gratiam inierunt neque vero gloriam saeculi consecuti aeternae obliti sunt. Ado enim maior natu monasterium virginum Iotrense, alter Dado referendarius regius creatus cum fratribus, e quibus Rado tertius a Iona praetermissus est, in saltu Briegensi Resbacense ad regulam Columbani construxerunt⁵, quae monasteria haud longe et inter se et ab Evoriacensi distant. Ex eis maximam auctoritatem, quod ad ius ecclesiasticum pertinet, monasterium Resbacense consecutum est, cuius privilegia inter formulas

1) Ed. Pardessus, *Dipl.* II, 15. 2) *Ib.* I, 193. 3) Inter scripta apocrypha testamentum reiecit Mauricius Lecomte, 'Le testament de sainte Fare, fondatrice et première abbesse de Faremoutiers' ('Extrait du Bulletin de la conférence d'histoire et d'archéologie du diocèse de Meaux' 1898, p. 321), dum qui dissertationem eius examinavit Leo Levillain ('Bibl. de l'école des chartes' 1899, p. 95) contrariam opinionem defendit iudex non adeo firmus. Denique H. Auffroi, 'Évolution du testament en France', Parisiis 1899, p. 228, n. 4, auctoritatem ei abrogavit. Sane exemplar saec. XI. specie autographi compositum suspicionem non caret. 4) K. Pertz, *Dipl.* I, p. 16. 5) V. Columb. I, 26.

admissa posteris exempla imitandi facta sunt. Locum, ubi monasterium situm erat, ad fiscum regium spectans conditoribus largitate Dagoberti regis concessus erat, qui conditum ex eodem fisco partim dotaverat, cum alia fratres una cum
 5 patre contulissent. Monasterio, quod in honorem Petri, Pauli, Antonii constructum primo Ierusalem appellabatur, Agilus abbas praeerat, qui monachus Luxoviensis Eustasium quondam in Baioariam comitatus erat¹. Rogatu conditorum privilegium² plenissimae libertatis, scilicet et immunitatis et exemptionis ex iurisdictione dioecesis, rex monasterio a. 635/6,
 10 die 1. Octobris concessit, quod ad episcopos, duces, Chanulfum comitem Meldensem datum Dado ipse obtulit. Singulas autem quas monachis, ut quiete ibi residere possent, attribuit libertates ita plenius descripsit,

15 *1) ut episcopo nulli quicquam de rebus monasterii *p. 28. tollere liceret neque potestatem quandam in eo exercere

2) neque illud intrare nisi voluntate abbatis aut congregationis,

3) ut abbate defuncto, quem ex semet ipsis ipsa congregationis elegisset, eum sibi seniore institueret,

4) ut ne iudicibus quidem res usurpare liceret aut ad exercendam potestatem iudicariam monasterium possessionesque eiusdem ingredi, sed omni immunitate illud cum congregatione sua frueretur.

25 Hoc privilegio tota iurisdictione dioecesis episcopo loci extorta est neque quicquam ei remansit, ne summum quidem ius instituendi³ abbatis libere electi; potestatem autem non solum saecularem, sed etiam ecclesiasticam rex removit iure
 30 fisci, dum, inquit, super nostra est largitate constructum. Erat igitur monasterium regium, de quo disponendi facultatem sibi soli reservavit. Verebatur autem ipse, ne quis detrahendo aestimaret, eum 'in id nova decrevisse', quare affirmare festinabat de canonica auctoritate nihil imminutum esse, exempla insuper afferens monasteria Acaunensium,
 35 Lerinensium, Luxoviensium, S. Marcelli Cabillonensis,

1) V. Columb. II, 8. 2) Ed. Pertz, Dipl. I, p. 16. 3) Contrariam opinionem tenuit est qui in has res ea qua callet sagacitate inquisivit Theodorus de Sickel, 'Beiträge zur Diplomatik' IV ('SB. der phil.-hist. Classe der Wiener Akad.' XLVII, 1864, p. 571 sqq.), verbo instituat (Pertz l. l.

40 p. 17, 29) subiectum attribuens episcopum loco congregationis, idemque iurisdictionem moderatam episcopis semper reservatam esse statuit, vel contradicentibus privilegiis. Instituit enim Scottorum non eam quam par est auctoritatem vindicasse videtur, unde libertatem monachorum iusto minorem fuisse credidit, postea quidem per episcopos coercitam.

quae et ipsa iam inde antiquitus per regalem sanctionem sub libertatis privilegio mansissent. *Etsi, privilegiis his deficientibus*¹, de qualitate libertatis singulis concessae iudicari nequit, tamen ex historia ecclesiastica compertum habemus, vel celeberrimum *Lerinensium monasterium* ex iurisdictione dioecesana minime exemptum fuisse², neque ante *Columbanum* vestigium illius libertatis coenobialis in Galliis deprehenditur, qualem ipse suo *Luxoviensi monasterio* asseruerat, qualisque *Resbacensi* competere videbatur 'ad modum *Luxoviensis*'³ instituto. Interim cum reliquorum episcoporum tum *Meldensis* auctoritatem canonicam rex re vera imminuerat neque ipsis invitis privilegium regium ad effectum adduci poterat. Unde *Dado* referendarius cum fratribus a *Burgundofarone* qui *Meldicae ecclesiae* tunc praeerat postulabat atque rex una cum *Canderico* patriarcha *Galliarum*, scilicet episcopo *Lugdunensi*, aliisque episcopis parti *Scottorum* addictis eidem supplicabant, ut simili beneficio monasterium instrueret, isque constitutionem suam³ a. 638 (vel 637?) d. 1. Martii etiam comprovincialibus suis confirmandam obtulit. Iam ipse episcopus dioecesanus non solum ius instituendi abbatis congregationi contulit verbis hisce: quem unanimiter omnis congregatio illa monachorum ex semet ipsis optime regulam compertum elegerint, sibi seniore instituant, sed etiam iuri suo circa pontificalia renuntians, eidem concessit, ut benedictiones, consecrationes, sacros ordines a quovis spirituali pontifice perciperent, ut si quis e monachis more *Scottico* ordinem episcopalem nactus esset, is ea perficere posset, atque verbis apertis professus est, nullam se potestatem neque in rebus neque in ordinandis personis monasterii habere, disciplinam quoque monachorum totam abbati cedens. Monasteria licet complura usque ad *Karoli M.* tempora exemplo *Lerinensium*, *Acaunensium*, *Luxoviensium* monachorum instituta sint, libertates tamen non eadem ab episcopis eis concedebantur, sicut *Resbacensi*, atque iura potiora

*p. 29.

1) In binis *Chlotharii regis* (a. 613—629) privilegiis, quorum chronographus *Acaunensis* a. 830. meminit (*Gremaud*, 'Origines' p. 26), sanctum erat, ne consuetudo monachorum *Acaunensium* immutaretur, neve abbas constitueretur, nisi ex ipsis quem fratres elegissent. 2) Cf. *Auct. antiq. VIII*, p. LIV. 3) *Pardessus* l. I. II, p. 39. 4) Cf. privilegium monasterio *Acutiano* in territorio *Sabinensi* sito a *Karolo M.* a. 775. concessum (*Duchesne*, *Script. III*, 652): privilegium, sicut cetera monasteria *Lirinensium*, *Agaunensium* et *Luxoviensium*, ubi prisca patrum *Basilii*, *Benedicti*, *Columbani* vel ceterorum patrum regula custodiri videtur.

iam Marculus episcopo dioecesano reservavit, eraso loco ad institutionem pertinente¹, nam abbatem a nullo promoveri voluit nisi ab episcopo².

Instituta coenobialia Scottorum a discipulis sectatoribus-
 5 que Columbani per totas Gallias pervulgata sunt, matrique Luxoviensi filiae surrexere fere innumerae, in quas ius coercionis competeat abbati Luxoviensi³. Potentinus Luxovio discedentem magistrum comitatus, in regione Armoricana, scilicet in dioecesi Constantiensi, monasterium condidit⁴.
 10 Complura in dioecesi Bituricensi ad Columbani regulam monasteria constructa sunt, scilicet a Berthoara femina nobili mulierum unum in urbe ipsa, a Theudolfo cognomento Babeleno virorum duo in insula Milmandrae fluvii et Gaudiaci tertiumque mulierum loco qui Carantomus vocatur ad eundem
 15 fluvium sito. Prope urbem Nivernensem idem quartum adiecit item mulierum⁵. Mitto Sadalbergam, filiam Gundoni, quam caecam Eustasius in villa Mosa sanaverat⁶, Romaricum⁵ e nobilioribus Theudeberti regis ministris, amicum Arnulfi episcopi Mettensis⁷, cum Amato, Eligium⁵
 20 postea Viromandensem episcopum reliquosque monasteriorum conditores ritui Scottico addictos, quorum vitas aut edidimus aut edituri sumus.

Interim instituta illa, qualia Columbanus reliquerat, eadem minime permanserant, reformata cum supputatione
 25 paschali tum regula. Multa enim in hac reprehendenda esse visa sunt cum Agrestio tum aliis, imprimis nimia severitas vel in rebus minimis constitutioque parum definitiva. Percussionibus duris, quibus peccata levia vel potius nulla coerceri voluerat Columbanus, monachi monasteriis expelle-
 30 bantur, caerimoniasque superfluas puerilesque constituens fere derisui habebatur magister. E contrario de monasterio administrando atque de disponenda vita coenobiali pauca aut nulla in ipsius regula definita erant. Haec omnia Benedictus optime ordinaverat, cuius regula praeterea humana
 35 moderatione eminebat⁸. Sicut in usum virginum auctore Donato episcopo Vesontionensi ex regulis Columbani, Benedicti, Caesarii enchiridion compactum est, ita etiam monachis Columbani instituta dilatanda erant, assumpta regula Bene-

1) Privilegium regum apud Marculfum I, 2. 2) Privilegium episcopale ib. I, 1. 3) Correctionem Eustasii Romaricus et Amatus subiere; cf. V. Columb. II, 10; Hauck l. l. p. 298³; C. Fr. Weiss, 'Die kirchlichen Exemtionen der Klöster', dissert. Bern. (1893), p. 18. 4) V. Columb. I, 21. 5) Ib. II, 10. 6) Ib. II, 8. 7) Cf. V. Arnulfi c. 6. 8) Cf. Rettberg l. l. p. 678 sqq.

dicti. Ionas vero regulae neque Donati neque Benedicti mentionem ullam fecit, ipsique si credere fas esset, Columbani instituta usque ad sua tempora intemerata perstitissent. Monasteria autem et Solemniacense et Resbacense, quae ipso teste ad Columbani regulam¹ constructa esse feruntur, regulam 5 Benedicti et Columbani et exemplum Luxoviensis monasterii persequiebantur, sicut ex chartis et Eligii² et Burgundofaronis colligi licet, atque in monasterio Evoriacensi, cui regulam Columbani³ expressis verbis attribuit, potius Donati regulam viguisse suis ipsis verbis prodidit trinam confessionem com- 10 memorans. Complura postea monasteria ad regulam Benedicti vel Columbani instituta sunt, quae enumerare longum est⁴, atque inter codices monasterii Fontanellensis per Wandonem abbatem (ex a. 742) comparatos unus extabat, 'in quo continebatur regula sancti Benedicti et sancti Columbani 15 et martyrologium'⁵, scilicet Hieronymianum, cuius originem item ad Scottorum sectatores referendam esse nuper demonstravi⁶. Denique Columbanum Benedictus propter virtutes quas⁷ dixi victor penitus fugabat, primusque Leudegarius ordinem vel regulam Benedicti abbatibus monachisque solam 20 praescripsit⁷, ex qua monasteriorum salutem expectabat omnem, in Galliis incipiens id quod saeculo insequenti perfecit Bonifatius.

Columbani discipulorumque eius gesta descripsit qui inter historicos Gallicanos saec. VII. post Fredegarium facile 25 primum locum obtinet Ionas⁸ natione neque Scottus neque Francogallus, sed in summis Italiae finibus sub ipsis Alpium iugis natus Segusione⁹ in urbe nobili, quae ex sede regali regni Cottiani redacta erat in municipium. Monasterio Bobiensi teneris adhuc annis post Columbani mortem et c. 30 a. 618. p. Chr. adscriptus per novem annos ibidem conversatus erat neque vero parentibus saepeulantibus per-

1) V. Columb. II, 10. I, 26. 2) Scr. rer. Merov. IV, p. 747. Locus chartae Burgundofaronis hic: sub regula b. Benedicti et ad modum Luxoviensis monasterii, si emendandus est, cum regularum infra iterum 35 auctor meminerit: secundum regulam ipsius b. Benedicti vel b. Columbani, ipsum ad alterum emendandum esse existimo, insertis verbis: vel b. Columbani, dum A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschl.' I, p. 293. 3809⁸, in locum Benedicti Columbanum substituit, ita ut uterque iterum inter se dissentiat. Idem ipsum Benedicti nomen charta Solemniacensi eradere 40 voluit (ib. p. 291⁸). 3) V. Columb. II, 11. 4) Löning l. l. II, 442. 5) Gesta abb. Fontan. ed. Löwenfeld p. 88. 6) 'N. Arch.' XXIV, p. 294 sqq. 7) Concil. Augustodun., ed. Maassen I, 221. 8) De vita scriptisque Ionaë disseruit Seebass (Herzog, 'Real-Encyclopädie' IX, p. 340⁸). 9) V. Columb. II, 5. 45

missum domum visendi impetraverat, cum quondam mense
 Februario Athala abbas sua spon te ipsi imperavit, ut in
 patriam proficisceretur nulla que mora reverteretur. Itaque
 tempore nimii frigoris, presbytero diacono que comitibus ad
 5 editis ad custodiendam iuvenis sanctimoniam, longum iter
 suscepit, cuius media pars triduo absoluta videtur esse, atque
 summo gaudio a matre fratre que receptus est, sed haud diu
 optato aspectu illi fruebantur, nam noctu febribus correptus
 Ionas vehementissime desiderabat, ut quam citissime ad
 10 monasterium rediret. Quo cum advenisset, abbatem iam in
 extrema morte positum repperit, qui die 10. Martii c. a. 626.
 diem supremum obiit. Erat autem Ionas ministerio Athalae
 addictus¹, quem locum apud Columbanum olim Domoalis et
 Chagnoaldus occupaverant, epistulae que ab abbate perlectae
 15 eidem asservandae tradebantur, sicut Agrestii litterae², quas
 post multos annos neglegentia perdidit, atque etiam responsa
 fortasse scribebat eaque omnia quae in commercio epistularum
 coenobiali occurrebant scribenda. Electo Bertulfo abbate,
 idem munus retinebat eratque in ipsius comitatu³, cum pri
 20 vilegii causa a. 628, mense Iunio, Romam ad Honorium
 papam ille accessit. Abbas aeger ex Urbe progressus, cum
 rediens prope Bismantum castrum iam dirutum vi febrium
 opprimeretur, cumque tensis tentoriis in locis asperis per
 noctaret, Ionam arcessivit, curisque officii sui occupatus, de
 25 vigiliis nocturnis eum interrogavit, cumque omnia iam
 disposita esse audisset, ante stratum suum per totam noctem
 ipsum excubare iussit. Etiam cum Eustasio abbate Luxo
 viensi († 629) Ionas conversatus videtur esse⁴, sive ille
 Bobium visit, sive, quod malim, ipse Luxovium translatus
 30 est: monachos enim inter abbates utriusque monasterii com
 mutatos esse ipse testatur³. Ante Bertulfi obitum et fortasse
 c. a. 639. apud fratres Bobienses commorabatur⁴, donec ab
 Amando episcopo adiutor evocatus est, ut in convertendis
 Francis paganis ipsi assisteret. Mox in Galliam Belgicam
 35 profectus, prope Elnonem rivum constitisse videtur, eo procul
 dubio loco, quem monasterium a sancto constructum postea
 que ex ipso appellatum occupabat, indeque excurrentes prae
 dicatores gentium per Scarpim Scaldimque lintribus usque
 ad oceani ora navigabant. Quo in negotio gravissimo minimum
 40 triennium perseverabat. Praeterea etiam in monasterio Evo
 riacensi diutius constitisse videtur, ubi virgine quadam de

1) V. Columb. II, 2. 2) Ib. II, 9. 3) Ib. II, 23. 4) Cf. epistolam
 V. Columbani praemissam.

*functa missarum sollemnia memoriae causa tricesimo die more ecclesiastico celebrabat*¹. Denique abbas creatus a. 659. mense Novembri iussu Chlotharii regis eiusque matris Balhildis ad urbem Cabillonensem missus est, itinerisque labore fessus per paucos dies in monasterio S. Iohannis Reomaensi requiescebat.

Itaque Ionas monasterio Bobiensi relicto huc illuc passim vagatus est, ubique eo libentius receptus, quo minus litterarum periti in Gallis tunc reperirentur. Desiderio enim eodem, quocumque accessit, ecclesiae monasteriaque 10
^{p. 31.} *tenebantur, vitae scilicet patroni possidendae, eique rogatus facile satisfecit auctor, de quo agitur. Scarpim adverso flumine navigans ad Atrebatum urbem pervenit, ubi Vedastes episcopus colitur, huiusque vitam, quae auctori saec. VI. ante me attribuebatur, potius Ionae sermone compositam esse* 15
tam certis argumentis probavi, ut vel acerbissimi studiorum meorum adversarii quamvis inviti facere non potuissent, quin opusculum incerti auctoris auctori suo a me recte restitutum esse consentirent. Deinde in monasterio Reomaensi commoratus Vitam Iohannis abbatis a. 659. condidit, cuius textum 20
primigenium e codicibus erutum princeps edidi. Quibus de vitis cum infra agendum sit, iam ad celeberrimum eiusdem auctoris opus transeamus, Vitam scilicet Columbani discipulorumque eius.

Fratres Bobienses cum c. a. 639. reviseret, Ionas iussu 25
*Bertulfi rogatuque eorum pollicitus est*² *se Columbani patris texturum esse gesta neque vero ante triennium ad solvenda vota pervenit, cum Amando adiunctus fluctibusque agitatus vix otio studioque abundaverit. Interim propositum suum etiam ad discipulos magistri eosque extenderat, qui inter* 30
sectatores eiusdem eminere sibi visi erant, neque quae in monasteriis et Bobiensi et Evoriacensi gesta erant miracula singula memoriae tradere praetermisit. Opus abbatibus Luxoviensi Bobiensique, scilicet Waldeberto et qui Bertulfo interim successerat Boboleno, dicatum in duos libros distinxit: 35
primus, inquit, beati Columbae gesta perstringit, secundus discipulorum eius Athalae, Eusthasi vel ceterorum quos meminimus vitam edisserit. Columbani historiam in priore libri I. parte (c. 1—17) usque ad monasteria in Vosago condita perduxit, additis miraculis quae sanctus ibidem patra- 40
visset; posterior eaque longior huius libri pars (c. 18—30)

1) V. Columb. II, 12.

2) Cf. epistulam V. Columbani praemissam.

historiam relegationis novaeque peregrinationis per Alaman-
 niam in Italiam usque ad obitum felicem, i. e. intra paucos
 annos 607—615. gesta, comprehendit. Procedente enim tem-
 pore fontes eo uberius fluere coeperunt, quo minus de sancti
 5 primordiis et conversatione Hibernica abundantia fideque
 praestabant, perpauca tantum parumque certa, ne dicam
 fabulosa tradentes. Ionas utriusque monasterii et Bobiensis
 et Luxoviensis proximos sancti successores et Athalam et
 Eustasium testes citare poterat atque etiamtunc superstites
 10 quam plurimos eorum esse affirmavit, qui miracula apud
 sanctum patrata et vidissent et ipsi enarravissent¹. Auctores,
 a quibus miracula acceperat, saepe nominavit, velut qui
 Columbanum in desertum comitati piscibus capiendis vaca-
 verant, Sonicharium tunc adolescentem adhuc superstitem
 15 atque celeberrimum Gallum illum, quocum diutius conversatus
 videtur esse². Theudegisilus digitum in metendo abscisum
 atque saliva sancti sanatum ei ipse monstraverat³, idemque
 etiam de morte alterius Columbani, qui una cum sancto
 ex Hibernia advenerat, ei rettulisse videtur⁴: fuerat enim
 20 minister illius. Ea quae Winocus presbyter viderat miracula⁵
 fortasse filius ipsius Bobolenus abbas enarravit. Donatus
 episcopus Vesontionensis, de cuius origine et familia I, 14.
 rettulit, etiamtunc inter vivos erat. Inter auctores alterius
 partis, quae maioris momenti est atque etiam ad historiam
 25 politicam scribendam materiam utilem affert, primum procul
 dubio locum Athala et Eustasius occupant, quos Luxovii
 relictos de causis exilii optime instructos fuisse oportet. E
 quibus unus ministerio Columbani adiunctus fuerat, alter,
 scilicet Eustasius⁶, ipsum in Theudeberti regnum subsecutus
 30 miraculum prope Brigantiam patratum rettulit, deinde vice
 sancti Luxoviense monasterium gubernans iussu Chlotharii
 legationem illam suscepit, de qua in calce libri relatum est⁷.
 Comes autem itineris illius, quo Columbanus e Theuderici
 regno *reportabatur, etiamtunc debebat Potentinus⁸, qui in
 35 dioecesi Constantiae urbis monasterium condiderat. Inter
 clericos ecclesiae Magontiacensis Ionas familiares habuisse
 videtur, qui ipsum de colloquiis Lesionis⁹ episcopi certiores
 facerent. Denique liberi Chagnerici illius Theudeberti regis
 convivae, in cuius domo per Meldense territorium proficiscens

40 1) Cf. epistolam V. Columbani praemissam. 2) V. Columb. I, 11: Haec
 nobis supra dictus Gallus sepe narravit. Locus in editione Mabilloniana
 desideratur. 3) V. Columb. I, 15. 4) Ib. I, 17. 5) Ib. I, 15. 17.
 6) Ib. I, 27. 7) Ib. I, 30. 8) Ib. I, 21. 9) Ib. I, 27.

s sanctus requieverat, commemorandi sunt, scilicet Chagnoaldus, Burgundofara et sine dubio Burgundofaro. Ex his Chagnoaldus, qui minister Columbani in locum Domoalis¹ successerat, eius conversationem in deserto Alamannico expertus erat², et praecipue quae sancto blanditiae per animalia silvestria exhibitae essent, Ionae curioso enarravit³, antequam c. a. 682/3. mortuus est.

Itaque biographus, licet Columbanum ipse non vidisset, tamen de rebus ab eo in Gallia Italiaque gestis per testes oculos optime instructus esse poterat. Discipulos autem¹⁰ sectatoresque sancti, de quibus in altero libro rettulit, plerosque non solum ipse viderat, sed etiam diutina conversatione expertus erat. Materiam huius libri ita disposuit, ut

c. 1—6. de Athala abbate Bobiensi,

c. 7—10. de Eustasio abbate Luxoviensi,

15

c. 11—22. de miraculis Evoriacensibus,

c. 23. de Bertulfo abbate Bobiensi,

c. 24. 25. de miraculis a monachis Bobiensibus gestis disputaret. Sub Athala monasterio adscriptus ministerioque abbatis adiunctus historiam Bobiensem usque ad a. 628. per²⁰ decennium testis oculatus memoriae tradidit, ipseque cum fratrum reliquorum tum sui ipsius testimonium ad confirmanda miracula quaedam attulit⁴. Ultimam Athalae visionem per Blidemundum⁵ monachum cognoverat, moribundo autem abbati ipse adstitisse videtur. Plura primis Bertulfi²⁵ annis monasterium passum erat, episcopo dioecesano insidias moliente, conatum autem ope Ionae abbas feliciter repulerat. Haec acquisiti privilegii papalis historia ut rei coenobialis cognitioni multam lucem affert, ita accuratam biographi descriptionem pergratam haberi existimamus. In calce libri³⁰ cum virtutes, quibus monachos Bobienses sub utroque abbate abundare viderat, tum extremos halitus fratrum feliciter decedentium diligenter descripsit; mortis autem Bertulfi mentionem nullam fecit, nisi fallor, quia interim in Galliis vagabatur. Pretiosissimam procul dubio libri alterius partem³⁵ historia Eustasii efficit. Haec a Burgundofara, de qua in subsequentibus se narraturum esse auctor I, 26. promiserat, et ab origine monasterii Evoriacensis incipit; sequuntur expeditiones ad propagandam fidem christianam in Baioarios aliasque gentes factae; denique discordiae Agrestianae fusius⁴⁰ relatae. Synodi illius celeberrimae Matisconensis a. 626/7,

1) V. Columb. I, 9. 19.

2) Ib. I, 27. 28.

3) Ib. I, 17.

4) Ib.

II, 2. 5) Ib. II, 6.

in qua clerus Gallicanus ultima ausus est contra Columbani sectam, quae, nisi vehementer fallor, victori cessit, acta nulla supersunt neque quisquam meminit praeter Ionam nostrum. Qui cum paulo post Luxovium advenisse videatur, memoriam earum rerum etiam tunc recentem reppererat mortique Eustasii (a. 629) fortasse ipse interfuerat, cum pluribus eam descripsisset. Denique ad virtutes in monasterio Evoriacensi putratas transeamus, ad quas lectorem auctor (II, 7) his verbis delegaverat: In quo (scil. monasterio) quantae virtutes postea factae fuerint, si vita comes fuerit, prosequi nitimur. Sunt ipso teste signa, quae ad exhortandas vel consolandas virgines Dominus demonstrare dignatus est, inprimis visiones, quas virgines in extremis positae vidisse sibi visae erant, iuvenibus ipsoque creatore apparentibus, caelis apertis, choris angelicis auditis, eaque quae post mortem in cellulis defunctorum vel in ecclesia observata sunt, odoribus suavis balsamoque redolentibus luminibusque visis. Haec miracula ea quam apud virgines Evoriacenses deprehenderat mente parum sana Ionas diligentissime litteris mandavit ipseque oburgationi eorum iam occurrebat, qui eum 'res non necessarias compilare' iudicarent¹. Certe haec operis pars infimum locum obtinet, etsi negare nolo, ea quae de usu, vita, moribus virginum in monasterio degentium testis oculatus attulit haud parvi momenti esse ad cognoscendum illius aevi non solum ecclesiasticum, sed etiam intestinum rerum statum.

Sane, ne auctori iniuriam inferamus, monendum est, vitas sanctorum eo tantum consilio ab ipso compositas esse, ut quomodo a vetustioribus hagiographis² priscorum exempla imitanda suis temporibus praestita essent, ita ipse recentiorum et vitam laudabilem et miracula posteritati ad imitandum proponeret. Consilium igitur adhortativum persecutus est ad profectum perfectorum emendationemque delinquentium. Cum miracula nonnulla evangelicis simillima Columbano attribuerit, eo magis fortasse peccatores exemplo magistri ad perfectionem incitare sibi videbatur.

Historiae Francorum Ionas ut erat peregrinus non adeo magna peritia praestabat. Columbanum enim, qui vicesimo anno (= 610. p. Chr.) desertum Vosagi reliquerat, eo advenisse statuit Sigiberto regnante, cui duo regna et Austrasiorum et Burgundionum attribuit³; eo autem interfecto in utrumque regnum Childebertum filium successisse

1) V. Columb. II, 16. 2) Ib. I, 1. 3) Ib. I, 6.

voluit¹. Ignoravit igitur Sigiberti dicioni Austrasios solos subditos fuisse sanctumque in Vosagum advenisse circa 15 annis post mortem regis; tunc autem Gunthramnum Burgundionum regnum tenuisse idque Childeberto demum regnante Austrasiorum regno accessisse vi pacti Andelavensis. Cum ⁵ de Sigiberti nece et Childeberti primordiis accurate instructus esset, nisi fallor, e Gregorii Hist. Fr. IV, 50. 51. V, 1, codicem quem habuit suspicor haudquaquam integrum fuisse, sed sex tantum priores Historiae Fr. libros continuisse, qui classe B continentur. Ea quae de bellis regum Francorum ¹⁰ a. 610—613. gestis enarravit in universum cum Fredegario conveniunt, qui consensus in hac fontium penuria maximi momenti est; ubi autem discrepant², ibi fidem chronicorum anteponendam esse censeo hagiographo Italico.

Situm locorum multipliciter determinare solebat eaque ¹⁵ quae ipse viserat optime descripsit. Victoriacum¹ villam publicam in suburbano Atrebatensis urbis sitam esse non ignoravit, quippe qui haud procul ab ea apud Amandum tunc commoraretur, situsque Vesontionis³ urbis natura fortiter munitus ei notissimus erat. Attamen errore fere in- ²⁰ excusabili Iotrense monasterium 'intra Iorani saltus'⁴ situm esse credidit, licet ipse haud procul ab eo in monasterio Evoriacensi conversatus esset, et monasterium Sollemniacum 'super fluvium Vincennam'⁵ posuit, quod re vera rivo eundem influente alluitur, qui Briance appellatur. ²⁵

Praeterea de aetate sancti sui biographus toto caelo erravit. Credidit enim Columbanum vicesimum (tricesimum ³⁰ A 4. B) aetatis annum agentem⁶ in Gallias advenisse iterumque vicesimo anno Luxovio abscessisse, ita ut circa 45 annos natus diem supremum obiisset, neque lectione aliorum ³⁵ codicum medela adhibetur, cum sanctus se ipsum a. 603. inter veteranos senesque numeraverit⁷ eumque ad summam senectutem pervenisse ex carmine ad Fidolium colligatur. Falsa illa opinione deceptus imaginem delineavit a veritate adeo distantem, ut in restauranda ecclesia Bobiensi⁸ trabes ⁴⁰ immensi ponderis cum duobus vel tribus sociis humeris suis portasse credi voluerit senem decrepitum.

Inprimis autem id Ionae vitio dandum est, quod ea quae non recte sensisse patronum suum credidit aut quae de ⁴⁵ *p. 34. institutis eius interim immutata erant omnia consulto *praeter-

1) V. Columb. I, 18. 2) Ib. I, 24. 29. 3) Ib. I, 20. 4) Ib. I, 26.
5) Ib. II, 10. 6) Ib. I, 4. 7) MG. Ep. III, 162. 8) V. Columb. I, 30.

misit. Itaque quaestionis paschalis, quam causam principalem relegationis sancti fuisse supra demonstravi, in vita eius ne verbo quidem mentionem fecit neque inter obiectiones Agrestii eam admisit; interim enim et Bobienses et Luxovienses ad
 5 Victorii cursum paschalem conversi erant, Ionamque ipsum hanc supputationem secutum esse ex V. Iohannis Reom.¹ colligi licet. Iam aliam ei causam fingere necesse erat, cumque in V. Desiderii legisset, quantae crudelitatis Brunchildis fuisset, eidem totam culpam attribuit: ab ipsa enim
 10 contendit regis animum in sanctum instigatum, procures episcoposque, ut idem facerent, sollicitatos esse. Manifesta haec eius commenta ipsius sancti epistulis, quas ad nos pervenisse gratulamur, facile redarguuntur. Sanctum autem a rege, regina, custodibus lenissime habitum esse, vel ex Ionaë narratione intellegitur, unde comparatio ipsius cum Desiderio²
 15 Viennensi risum movet. Suppressit etiam, quomodo in quaestione trium capitulorum opinionem suam sanctus papae opposuisset, dum ipsum non relinquit haeresim Arianam impugnantem³: Bobienses enim sententia mutata in gratiam
 20 sedis apostolicae interim redierant, ut Agrestii communionem cum Aquileiensibus iam improbarent⁴. Denique Trebia commemorato Hannibalis quidem quae post pugnam ibi commissam ex hibernis profectus pertulerat damna⁵ meminit, Romanorum vero notissimam cladem silentio praeteriit, patriae,
 25 nisi fallor, amore ductus.

Exempla Ionas sibi proposuerat vitas sanctorum celebriores, scilicet Antonii auctore Athanasio, Pauli et Hilarionis auctore Hieronymo, Martini a Sulpicio Severo in dialogis descriptam, quos tribus auctoribus Postumiano, Severo, Gallo
 30 attribuit, Hilarii, Ambrosii, Augustini auctoribus Fortunato, Paulino, Possidio⁶. Vitam Desiderii Viennensis auctore Sisebuto et citavit⁷ et adhibuit⁸. Gregorii Historiae Francorum codice classis B ipsum fortasse usum esse supra exposui. Regulam aliaque magistri scripta ritusque Scottorum
 35 libros, veluti antiphonarium Benchorense⁹, ei praeterea prae manibus fuisse vix commemorare necesse est.

Auctorum latinorum tantam scientiam Ionas in scholis Bobiensibus sibi praeleverat, quantam vix in alio illius aevi

1) SS. R. Merov. III, 505. 2) V. Columb. I, 27. 3) Ib. I, 30.
 40 4) Ib. II, 9. Cf. Hartmann, 'Gesch. Italiens' II, 1, p. 209. 235. 5) V. Columb. I, 30. 6) Ib. I, 1. 7) Ib. I, 27: cuius gesta scripta habentur, quibus et quantis adversitatibus gloriosus apud Dominum meruit habere triumphos. 8) Ib. I, 29; cf. SS. R. Merov. III, p. 626. 9) V. Columb. II, 16.

scriptoreprehenderis. Livii sententiam e libro deperdito depromptam in V. Columb. I, 3 citavit, bellique Punici alterius descriptionem ab ipso lectam esse vidimus. Inter poetas inprimis Vergilium coluisse videtur, cuius et locum citavit¹ et dictis nonnullis usus est ad sermonem suum exornandum².⁵ Ex Iuvenci evangeliiis versum unum in V. Columb. I, 14 attulit.

Ipse quoque poetis adnumerandus est. Nam non solum vitam patroni a versibus exorsus est, sed etiam versus die eius festo ad mensam canendos³ libro priori subiecit, quibus hymnum⁴ in eius transitu canendum subdidit, virtutes sancti¹⁰ celebrans. Tria carmina qua arte quibusve praeceptis ordinata sint, me petente examinavit, qui sua artis metricae peritia saepe mihi amicissime succurrerat, Ludowicus Traube. Primum versibus compositum est, qui licet hexametri esse videantur, tamen metri legibus minime coercentur; alterum¹⁵ ex heptasyllabis trochaice desinentibus, quorum locum etiam *p. 85. hexasyllabi* occupant, tertium ex octosyllabis iambicis constat⁵, quae metra inprimis a Scottis colebantur. Unde dubitari licet, quin ad Ionam nostrum carmina iure referantur. Et primum de insula Hibernia re vera alius auctoris esse elo-²⁰ cutionemque obscuram nimiumque contortam Scottico potius poetae cuidam tribuendam esse et mihi persuasum est, sed in capite V. Columbani a biographo ipso illud positum esse existimem, qui duos versus extremos addens ad propositum suum transiit. Hos enim a reliquis longe distare L. Traube²⁵ recte monuisse mihi videtur. Alterum autem carmen tanta sermonis affinitate cum Vita Columbani et inprimis cum epistula prologi loco praemissa cohaeret:

Carmen II.

v. 1. clues
v. 21. palmaque poma
v. 24. balsama sudas virga
Engaddi,

Ionae V. Columbani Ep.

cluant
poma palmarum
dites balsami lacrimam ex
Engaddi,³⁰

1) Verg. Eclog. I, 80. in V. Columb. epistula praevia. 2) Verg. Georg. II, 117 (Ionae carmen I. post V. Columb.); Aen. IV, 584 (V. Columb. II, 2), XII, 829 (ib. II, 5). 3) In codice Bruxellensi n. 7480, saec. XIII, ad quem Bollandiani, Catalogus Bruxell. I, 2, p. 12, eos ediderunt, lemma ferunt parum consentaneum: Laus sancti Galli abbatis in beatum Columbanum rithmice. Cf. Chevalier, Rep. hymnol. n. 3835. 4) Hymnum e codice Einsidlensi n. 257 (nobis A 1a*) edidit F. J. Mons, 40 'Lateinische Hymnen des Mittelalters' III, p. 255, qui poetam Scottorum genti attribuit. Cf. Chevalier l. l. n. 12299. 5) Meyer, 'Ludus de Antichristo und über lat. Rythmen' ('SB. der bayer. Akad. der Wissensch., philos.-philologische Classe' 1882, p. 95. 97).

ut facere non possim, quin eidem auctori et illud attribuam.
Cum denique in tertio virtutes ita enumerentur, sicut in vita
ipsa relatae sunt, non est, cur praescriptioni unius codicis
B 1b diffidamus, scilicet eam transmittendi fuisse causam,
5 quod in praecedente auctor eas praeteriisset.

Sermo Ioniae quomodo ex vocabulis floribusque auctorum
classicorum compositus sit, alio loco exposui¹. Etiam Graecis
vocabulis nonnullis utebatur (e. gr. agapis, reuma), ut
suam quam operose nactus erat ostentaret scientiam litterarum.
10 In grammaticis autem parum exercitatus erat, ipseque vitae
describendae imparem se in epistula praevia confessus im-
peritiam eloquii sui excusavit neque 'doctorum gressibus
coaequari' voluit, nisi forte hae aliaeque modestiae ostenta-
tiones potius ad laudes excitandas spectabant. Iam consue-
15 tudinis quam habebat scribendi exempla nonnulla afferam:
activum part. futuri loco passivi passim,
casus non recte adhibiti, scilicet
acc. loco dat. post detrahare, imperare, oboedire,
persolvere, suadere, valedicere,
20 dat. loco praep. ab post impetrare, poscere, postu-
lare, precari,
gen. loco abl. post ditare, privare,
gen. loco dat. post gratus, incongruus et post adu-
nare, commendare, inserere, iungere, praebere,
25 prodesse, subiacere,
coniug. 3. praes. act. per -ent: accedent, aient, annent
(= annuunt), compellent, dicent, incolent, poscent,
prorumpent, aliaeque inaequalitates deferto (= de-
lato), meminisceret et imperat. meminiscere, ob-
30 stasset, recollexit, cetera,
constructionis ad sensum numerorumque imparium
usus frequens,
decl. 4. dat. sing. -u more antiquo: nexu, portu, sinu,
indeclinabilia sol (e. gr. sol occumbente), vir
35 (= viri, virum, a viro),
genera passim inter se permutata

- 1) masc. pro fem.: aegritudo, arbor, cohors, conpes,
(h)eremus, frons, gens, natio, ops, salivo vel
salibo abl. (= saliva), synodus, trabs, villa,
- 40 2) masc. pro neutr.: curriculum, furtum, legumen-
tum, lumen, margaritus, meritus, monasterium,

1) 'Mith. des Instituts für österreich. Geschichtsforsch.' XIV, 437.

munna, oppidum, psallentium, rete, salum, solum, vas,

- 8) *fem. pro masc.*: amor, ardor, auligae (= aulici), gen. auligum, acc. auligas, finis, fomes, fons, fragor, honor, ignis, latex, poples, sapor, truncus, 5

*p. 36.

- *4) *fem. pro neutr.*: confectam arvam, corpus, ostia per quas, intra septam, qua scisma, oratio obliqua frequenter adhibita, praetermisso verbo sentiendi vel declarandi, atque cum directa constanter permista, pronomminibus primae et secundae 10 personae (mihi, tibi, te, tuus) positis neque reflexivis, denique una alterave interrupta, ita ut ex obliqua in directam transitus fiat et vice versa, acc. c. inf. post cur, quantus,

praepositiones casui postpositae: se contra, se coram, 15 se inter, semet intra, semet ipsum intra, fine sine.

In tot soloecismis aequum arbitrum sinceri illius auctoris labores non fugient. Sane manifestum est, Ionam sermoni excolendo summam operam dedisse auctoresque classicos diligenter imitatum esse, ita ut vel more Liviano cogitata 20 sanctorum suorum oratione obliqua exponere aggrederetur, neque studiis ipsius successum defuisse conatumque et ipsum laudandum esse, quamvis ad finem non pervenisset. Igitur in eodem auctore et dictiones linguae optimae et exempla pessimae (e. gr. ut ne = ne, limitem = limen) vocabulaque 25 barbara (barriditas, faciditas, gavisio) leguntur. Hagio-graphis posterioribus oratio haec variata artificioque quodam distincta imitanda apparuit, ita ut in multis sanctorum vitis vel multo post conscriptis dictiones Ionae propriae deprehendantur. Sane de litterarum statu in Galliis ex medio 30 saec. VII. aliquo modo revirescente non solum magister optime meritus est, sed etiam biographus ipsius, cui et gloriae partem reservari iustum aequumque esse existimo.

Eo tempore quo Vitae Columbani librum alterum Ionas exarabat et Honorius papa¹ († 638) et Dagobertus rex² et 35 Aega maior domus († 641) mortui erant sedique Viromandensi Eligius episcopus praeerat³; triennio autem, antequam mandatum susceperat, Bertulfus abbas etiam tunc vivebat, quem c. a. 639. mortuum esse conieci. Itaque alterum librum verisimile est c. a. 642. compositum esse, eodemque auctor 40 Chronicarum quae Fredegarii nomine circumferuntur de

1) V. Columb. II, 23. 2) Ib. II, 17. 3) Ib. II, 10. Eligius die 13. Maii a. 641. consecratus est; cf. Scr. rer. Merov. IV, p. 688.

Columbano disputans (IV, 36) libri prioris c. 18—20. magnam partem ad verbum exscripsit. Hic autem liber ut ante alterum absolutus sit necesse est, ita seorsum editus esse potest. Eum in capita Ionas satis neglegenter diviserat, nam
5 laterculus capitum praescriptionesque iisdem mendis gravissimis inquinata sunt. Itaque ad Sinilem abbatem Columbanum advenisse in titulo c. 4. contendit, dum potius Comogelli nomen in textu legitur, — in caput enim praecedens aberraverat, — ultimumque c. 30. omnino praetermisisse
10 videtur, cum diversa in singulis codicibus praescripta sint. De fide vero laterculi dubitari vix licet, cum is quem V. Iohannis Ionas praemisit eodem dicendi genere compositus sit. Denique carmina quae librum primum subsequuntur monachis aut Bobiensibus aut Luxoviensibus aut utrisque
15 unumque post alterum ab auctore transmissa esse, ex praescriptionibus codicis B 1b colligitur.

Totum Ioniae opus haud multi codices exhibent nullusque ita, ut auctor illud disposuerat, duobus libris distinctum. Vita Columbani in plurimis codicibus optime tradita est;
20 alterum autem librum pauci tantum perfectum continent iique proxima affinitate inter se coniuncti ab haud ita multiplici origine orti videntur esse. Huic libro integre conservando id obstitisse existimem, quod res a compluribus sanctis gestas miraculaque diversis locis patrata in ipso coniunxerat auctor.
25 Ita enim factum est, ut quem quisque maxime colebat sanctum eum sibi eligeret singulasque sanctorum Vitas, scilicet Athalae, Eustasii, Burgundofarae, vel potius miracula Evoriacensia, Bertulfi, librarii seorsum describerent, dissoluto libro. Vita denique Columbani retractationem subiit levem, unde binae
30 codicum classes distinguendae sunt, retractataeque optimi apud Italos asservantur. Codices ita descripsi, ut quae inter singulos uniuscuiusque classis necessitudo intercederet mox inquireretur, dum de ratione atque auctoritate classium descriptis libris dissero.

Eodem fere tempore quo utrique V. Columbani libro recensendo operam dederam solius prioris codices in ipsa sancti patria colligendos, examinandos, digerendos suscepit H. J. Lawlor vir doctissimus, aegre ferens, celeberrimi popularis sui res gestas nondum ad fontes optimos editas
40 esse, atque qua melior rerum ordo praepararetur dissertationem¹ anno post publici iuris fecit, quam editio mea

1) H. J. Lawlor, 'The Manuscripts of the Vita S. Columbani' ('The Transactions of the Royal Irish Academy, Vol. XXXII, Sect. C, P. I, Dublin, June, 1908').

lucem aspexit. Cum quantum in his studiis auctor profecisse mihi videatur, in annalibus nostris¹ fusius exposuerim, iam monuisse satis erit, ipsum eo optime meritum esse, quod in codices Britannicos octo diligenter inquisivit, e quibus tres tantum noti mihi fuerant, hosque aliosque copiosissime⁵ descripsit atque multorum librorum specimina phototypica addidit, quae suis locis infra attuli. Interim omnes quos citaverat codices vel ii, de quorum textu certior factus non erat, ita nunc examinati sunt, ut in classes nostras describi potuerint, magnumque eorum numerum adieci, qui ipsum¹⁰ fugerant, atque spero fore, ut vix ullum praetermiserim, qui in catalogis editis enumeratur.

A 1a) Codex Sangallensis n. 553, formae octavae, p. 227, a pluribus librariis saec. X. in. exaratus, e duabus partibus constat, quarum prior Columbano discipulisque eius,¹⁵ posterior S. Gallo² dicata est, atque etiam in priore duo librarii distinguendi sunt, cum liber II. haud ita multo post accessisse videatur. Utrumque V. Columbani librum ita dispositum codex exhibet:

*p. 87. *p. 2—118. V. Columbani cum carminibus, quorum²⁰ alterum folio exciso imperfectum est,
p. 119—132. V. Athalae (II, 1—6),
p. 132—139. V. Bertulfi (II, 23),
p. 139—150. De monachis Ebobiensibus (II, 24. 25),
subsequente subscriptione: Explicit libellus de vita sanc-²⁵
torum patrum Columbani, Atalae, Bertolfi vel monachorum eorum.

Alterius igitur libri pars media desideratur (II, 7—22), scilicet V. Eustasii cum miraculis Evoriacensibus, cum codex ad solos Bobienses abbates monachosque spectet. Liber primus³⁰ a librario paulo vetustiore admodum accurate exaratus est, isque in describendo non defecit nisi raro, plura scilicet in primis paginis menda committens quam in posterioribus. Textus postea correctus est, scriptura primigenia erasa, atque eiusmodi lectiones initio satis multae paulatim rarescunt.³⁵ Sunt autem a pluribus librariis illatae, e quibus unus fere aequalis atramento fuscior, posteriores pallidior usi sunt.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. I.

Eaedem lectiones multoque plures eiusdem generis in codicibus nonnullis libro primario A 1a satis propinquis occurrunt,⁴⁰ cumque interpolatoris manu exarata hic exhibeat voca-

1) 'N. Arch.' XXIX, p. 445—463. 2) Scr. rer. Meroving. IV, p. 240.

*bula aliena aliaque quae in textum illi admittunt, disceptandum erat, utrum illorum proavus ex hoc ortus an hic cum exemplari quodam (A 1a^x) deteriorum librorum postea collatus esset ad textus utriusque propinquitatem adhuc
5 augendam. Etsi illam opinionem lectiones confirmare videntur tales quales infra collegi:*

- I, 7. orationum medicamine] orationū et versu ineunte
menta pr. m. A 1a; o. adiumento A 1a (m.
al.). a*. (a**); sed o. medicamento A 1b*;
10 I, 14. etiam] om. A 1a (versu exeunte). a*. (a**),
haec tamen multo pluribus comprobatur:
I, 17. derelictum] A 1a*. (a**) cum rel.; versu exeunte
om. A 1a;
I, 18. Columbanum] A 1a*. (a**) cum rel.; om. A 1a;
15 I, 19. Dei] A 1a*. (a**) cum rel.; om. A 1a;
ib. ingressusque] A 1a*. (a**) cum rel.; que om. A 1a;
I, 20. omnium] A 1a* cum rel.; om. A 1a.*

Exemplar unde A 1a. a** pendent (A 1a) ut permultas
lectiones peculiare exhibebat, quae reliquis codicibus non
20 confirmantur, ita mendis nonnullis immune erat, quibus liber
A 1a inquinatus est. Praeterea inter hunc et illud necessi-
tudo intercedebat maxima. In utroque medica ante mento
(I, 7) periit, quod versu ineunte excidit in A 1a perditum-
que coniecturae adiumento causam dedit in A 1a, dum
25 medicamento in A 1b* etiamnunc legitur. Item incurre
vocabulum imperfectum pro incurrere (I, 20) et in A 1a
(pr. m.) et in A 1a* adhuc extat. Ad familiam A 1a etiam
ille codex pertinebat, quo interpolatores libri A 1a usi sunt,
scilicet A 1a^x, atque ex his quos habemus fratribus eius
30 consanguineis eidem A 1a** similior erat quam A 1a*:*

- I, 4. venturo] A 1a (pr. m.). a*; futuro A 1a (m. al.).
(a**);
ib. mitemque salum] A 1a (pr. m.); mitemque salo
A 1a*; et mite salum A 1a (m. al.). (a**);
35 I, 6. dirutum olim] A 1a (pr. m.). a*; o. d. A 1a (m.
al.). (a**);
I, 10. teneri] A 1a (pr. m.); tenere A 1a*; continere
A 1a (m. al.). a**;
I, 21. infit] A 1a (m. al.). (a**); inquit A 1a (pr. m.). a*;
40 I, 22. adunare] praecipit add. A 1a (m. al.). (a**)
(non A 1a*);
I, 27. Chagnoaldum] A 1a (pr. m.). a*; Magnoaldum
A 1a (m. al.). a**: item infra*

I, 28. Mervengum] recte A 1a^{*}; Mē(e)rungum A 1a (m. al.). a^{**}.

Vel textus primigenii libri A 1a menda nonnulla in A 1a^{*}prehenduntur, quibus A 1a^{*} vacat:

I, 4. victoria] A 1a^{*} cum rell.; victoriis A 1a. (a^{**}); 5

I, 14. nunc usque] nunusque A 1a (pr. m.); numusque A 1a^{**} (pr. m.);

I, 16. decurrebat] A 1a^{*} cum rell.; recurrebat A 1a. (a^{**});

I, 17. preconantis] A 1a^{*} cum rell.; preconcinantis A 1a 10 (pr. m.); preconcinentis A 1a (m. al.). (a^{**});

I, 27. Vodano] A 1a^{*} cum rell.; Vadono A 1a. (a^{**});

ib. autumant] esse add. A 1a (? pr. m.). (a^{**}).

At liber A 1a^{**} veram lectionem servavit, labente A 1a^{*} aut cum A 1a aut cum A 1b: 15

I, 12. tempore] A 1a^{**} cum rell.; tepore A 1a. a^{*};

I, 28. administras] A 1a. a^{**} cum rell.; administrans A 1a^{*}. b.

In universum idem liber haud pauca solus exhibet vocabula interpolata, veluti coniunctiones autem, ergo, crebro quoque 20 verba transposito ordine collocat:

I, 11. sancto] A 1a. a^{*}; vir Dei A 1a^{**};

ib. retem] et rete A 1a (m. al.). a^{*}; reteque A 1a^{**};

ib. retro] A 1a. a^{*}; retroque A 1a^{**};

ib. reversus] autem add. A 1a^{**}; 25

ib. patri renuntiat] r. p. A 1a^{**};

ib. est rete impletum] i. est r. A 1a^{**};

I, 12. Morabatur] autem add. A 1a^{**};

ib. Cognovit] ergo add. A 1a^{**};

I, 13. Inruebant] autem add. A 1a^{**}; 30

I, 17. Quomodo] A 1a (m. al.). a^{*}; add. autem A 1a^{**};

ib. imperio] A 1a. a^{*}; add. non est silendum A 1a^{**};

atque versus barbari I, 2, sicut in A 1a inde a quinto ad septimum decimum manu interpolatoris saec. X. deleti sunt, verbis margini appositis his: hinc dimitte usque ipsum 35 signum, ita in illo desiderantur¹, qui integri leguntur in A 1a^{*}. Hunc igitur manifestum est meliore fide excellere, cumque textum totius familiae auctoritate non pollere nisi mediocri infra probaturi simus, libro deteriore carere poteramus, praesertim cum eum pervolvi non liceat nisi in 40 ipsa bibliotheca satis remota. Lectiones vero eiusdem pleras-

1) Lawlor l. l. p. 62.

que per editorem Bedanum compertas habemus, quem eodem aut persimili exemplari usum esse primus monui, hasque uncinis inclusas distinxi; nonnullas ex Lawlori libro didici, paucas litteris datis ab Edmondo bibliothecario accepi.

5 A 1a') Codex Einsidlensis n. 257, saec. X, de cuius fatis SS. R. Merov. III, 629, disserui, p. 237—296, V. Columbani cum carminibus continet, sed laterculus capitum spatio relicto desideratur.

10 A 1a'') Codex bibliothecae Lindesianae n. 101, saec. X, fol. 42, a matrona Rylands (Longford Hall, Strretford prope Mancunium) nuper acquisitae, erat inter libros quos Libri ille famosae memoriae olim collegerat, cumque
15 bibliotheca ipsius a. 1859. ad hastam accederet, a W. et T. Bateman emptus est, deinde in armaria comitis Crawford¹ in vico Haigh Hall prope Wigan (Lancashire) asser-
vata a. 1893. transiit, tum in possessionem dominae venit quam dixi. Praetermissa epistula codex in laterculo capitum fol. 1'. incipit: IN NOMINE DNI INCIPIUNT CAPI-
TULA LIBRI SEQUENTIS, dum praescriptiones capitum
20 desiderantur, neque quicquam continet praeter librum I.

Scripturae specimen (c. 1) Catalogus bibliothecae Libria-nae (tab. XXI.) exhibet teste H. J. Lawlor, qui p. 6. codicem minutissime descripsit.

A 1a'') Codex Engelbergensis monasterii n. 2
25 (antea n. 1/4), saec. XII, fol. 251'—264', V. Columbani una cum laterculo capitum exhibet atque in praescriptione eadem verba ad libri auctorem spectantia reperiuntur quae in A 1a, scilicet²: qui de vita atque virtutibus sancti Columbani abbatis a Iona quondam praeceptore editus
30 est, neque vero cum genuino huius libri textu convenit sed cum correcto, ita ut finis c. 17: Quomodo bestiae incipiat. Mendis et libri A 1a* nonnullis hic codex immunis est:

I, 17. homines] A 1a''' cum rell.; hominum A 1a*;

ib. suoque] A 1a''' cum rell.; et suo A 1a*

35 et libri A 1a'' caret interpolationibus, minime addens post imperio (c. 17) verba non est silendum.

De V. Bertulfi quae praeterea libro inest v. infra A 1b⁹.

Inspexit P. Gregorius Iacober O. S. B., monasterii bibliothecarius, vir reverendissimus.

40 1) Cf. R. Pribsch, 'Deutsche Hes. in England, Erlangen' 1896, I, p. 189; K. Hampe, 'N. Arch.' XXII, p. 699. 2) Cf. B. Gottwald, Catalogus codicum mss. Engelbergensium, 1891, p. 6. 11.

A 1a¹) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Addit. mss. n. 10988, saec. XV, fol. 110—120, V. Columbani una cum epistula et laterculo capitum sed absque carminibus continet, singulisque partibus praescripta subscriptaque sunt haec:

Incipit prologus in vitam sancti Columbani abbatis —
Explicit prologus.

Incipiunt capitula — (*des. in c. 29*). Explicit de capitulis.

Incipit vita sancti Columbani a Iona quondam preceptore edita — Explicit vita sancti Columbani abbatis.

Capita numeris quidem distincta sunt, sed praescriptiones desiderantur. Versus barbari c. 2. in hoc libro ita perturbati leguntur sicut in reliquis primae classis codicibus:

v. 3. 4. lux undarum in immanes — — latebras et occiduas — — in umbras,
atque plerumque lectiones eius cum *A 1a^{*}. a^{**}* et correctore codicis *A 1a* conveniunt:

c. 17. ex. Cui sic] Quomodo,

c. 20. Nam et hiis usque perduxit. inter quos primus
Ragamundus erat. Qui cum un.,

c. 22. filo] chilos,

ib. excubasse exubias] excubias redisse.

Librarius dum Chagnoaldum in Magnoaldum c. 27. cum A 1a^{**} et corr. A 1a mutat, praeterea magis cum A 1a^{***} concordare videtur quam cum reliquis solusque c. 17. egredientem exhibet pro exeuntem.

A 1b) Codex Bruxellensis n. 8518 — 20, saec. X, antea Molsheimensis, tum Musei Bollandianorum Antverpiensis († ms. 86), continet

fol. 1—33'. V. Columbani cum carminibus initio mutilam, cum duobus quaternionibus deperditis textus a verbis [ve]hunt. At ille cur inquit (c. 11) incipiat neque quae initio extant folia bene conservata sint,

fol. 33'—43'. V. Eustasii (II, 7—10),

fol. 43'—58'. V. Burgundofarae (II, 11—22),

fol. 58'—67. V. Bertulfi cum miraculis Bobiensibus (II, 23—25), cui verba silentia — corde me (II, 23) desunt, cum folium excisum sit.

Libro igitur alteri sola V. Athalae (II, 1—6) deest. Scripturae specimen dedit Lawlor tab. V.

A 1b') *Codex Heidelbergensis universitatis inter libros monasterii B. Mariae in Salem n. 9, 21, saec. XIII, praetermissa V. Athalae, eadem fere atque liber praecedens exhibet, sed liber primus integer ibi conservatus est neque desiderantur nisi carmina laterculique capitum utriusque libri.*

Fol. 2—19. V. *Columbani textus arta quidem necessitudine cum A 1b coniunctus est, omittens*

I, 22. communem, I, 28. clericatus, immutansque haec:

10 I, 11. laboravit] laborabat A 1b. b';

ib. vade cito] cito vade A 1b. b';

I, 14. praefectus] factus A 1b'; actus A 1b;

I, 26. abdicavit] Deo dicavit A 1b. b',

sed ex ipso minime pendet, supplens hiatus complures codicis

15 *vetustioris. Locum Chagnoaldi Magnoaldus ille fabulosus* *p. 38.
iam occupavit, initiumque c. 17, verba scilicet Cui — imperio, desiderantur.

Fol. 19—23. Incipit vita sancti Eustasii abbatis (II, 7—10).

20 Fol. 23—29. Incipiunt revelationes, que in cenobio Burgundofore abbatisse vise sunt (II, 11—22).

Fol. 29—32'. Incipit relatio de beato Bertholfo abbate in Bobio et quorundam fratrum miraculum ibidem (II, 23—25).

25 *Codex comparatus cum A 1b multis vitiis laborat, quamque hic praebet accuratam exemplaris vetustioris imaginem, in eo frustra quaeras. Vocabula enim ibi saepe alia transposita, alia omissa aut pro aliis alia substituta sunt, pro enim, ergo, que e. gr. vero, igitur, itaque, multasque et*
30 *graves interpolationes cum in reliquis partibus et I. et II. libri tum maxime in V. Bertulfi (II, 23) codex passus est, quibus rationes rerum planius expedirentur. Ultimi denique capitis textus (II, 25) adeo in breve coactus est, ut partim conferri nequirit.*

35 A 1b¹) *Codex Bruxellensis n. 7984, saec. X, olim Weissenburgensis, deinde Molsheimensis, tum Musei Bolandianorum Antverpiensis (P. ms. 20), ipsam quae in codicibus praecedentibus desideratur Vitam Athalae fol. 67'—71'. continet ex fonte optimo depromptam.*

40 *Codices subsequentes A 1b solius alterius libri partes continent, plerique scilicet praeter V. Eustasii (II, 7—10) finem libri (II, 11—25), ita ut a miraculis Evortacensibus V. Bertulfi minime distincta sit, sed haec illa in eodem*

versu excipiat, subiuncta clausula: Explicit vita sanctae (sanctae om. A 1b⁴) Burgundafor(a)e virginis A 1b^{3.4}. In recentiore quodam libro A 1b⁵ potius V. Athalae (II, 1—6) cum Eustasii coniuncta est, exscripta e codice persimili A 1b¹, omniaque quae hoc aut illis continentur legendaria magna comprehendunt, scilicet praeter Arinsteinense A 1b⁶ eiusque gemellum A 1b⁷ Austriaci illius exemplaria nonnulla (A 1b^{4a}). Quae inter hos codices plenioresque A 1b. b* intercedat necessitudo, ex locis his colligitur:

II, 7. regebat] *rell.*; recepit A 1b^{2.4.5.6} cum A 1b. b*;¹⁰
 ib. pro communi] A 1b⁶ cum *rell.*; pre cum A 1b^{2.4.4a}
 cum A 1b. b*;

ib. arrepti] aperti A 1b^{2.4.5.6} cum A 1b. b*;

ib. patre matreque] patre et matre A 1b^{2.3.3*.4.5.6}
 cum A 1b. b*;

iam] vita (vitae A 1b⁶) A 1b^{2.3.3*.4.6} cum A 1b. b*;¹⁵

II, 11. ut omnes — vitae exitum] om. A 1b^{2.8} (pr. m.).^{4.6}
 cum A 1b. b*;

II, 25. patratas virtutes] paucis (pausis A 1b⁹; ca A 1b^{6.7})
 A 1b^{2.3.4.4a.6.7.9.10} cum A 1b. b*.²⁰

Perpauca tantum menda codicum A 1b. b* in exemplari non redibant, ex quo breviores pendent omnes.

A 1b²) Codex Turicensis bibliothecae urbanae C, 10, i, formae maximae, saec. X. ex., olim monasterii Sangallensis, cuius arma intus adhuc videntur, nisi fallor, passionarium illud maius est, cuius librarius saec. X. in calendario codicis Sangallensis n. 566. mentionem fecit, adnotans, quem quaeque vita codicem bibliothecae monasterii occuparet¹. Ut codices Sangallenses in universum traditionem meliorem libris Bavaricis Austriacisque exhibent, etsi Gallicos aequiparare nequeunt, ita et hic subsequentibus anteponendus est, quare doleo, quod absoluto demum tertio SS. R. Meroving. volumine in eum incidi, neque vero textus primi ordinis ei insunt nisi pauci atque ad Ionae opera recensenda codex inutilis est, melioribus libris extantibus, unde eum non contuli. Iam singulas quas continet vitas ad propositum nostrum spectantes enume-

1) Omnes passionarii maioris vitae in A 1b² adsunt, excepta V. Athalae, de qua librarius codicis 566. haec adnotavit:

6. Id. Mar. Attale confessoris in passionario maiore [addente m. al.: libro sancti Columbani], eaque re vera in libro Columbani (= cod. 553, nobis A 1a) legitur. Codex in catalogo a. 1712. Turicum translatorum neque redditorum librorum Sangallensium ita descriptus est: Martyria plurimorum sanctorum, quo nomine etiam Weidmannus, 'Gesch. der Bibliothek von St. Gallen' p. 433, coniecit passionarium maius intellegi.

rare visum est, quibus numeros ordinis adscripsi, quem in codice occupant; folia enim minime numerata sunt.

Fol. 1'. Incipiunt capitula sequentis libri.

- I. Vita sancti Areleffi abbatis et presbyteri, cuius depositio Kal. Iulias celebratur. —

XXXIII. Epistola de sanctis pueris septem dormientibus.

**Laterculus capitum vetustus imperfectus est, foliis deperditis, *p. 39. eademque de causa V. Carileffi initio caret.*

- 10 I. V. Carileffi a verbis refugii fugiens (SS. R. Meroving. III, 391, 23), cui eadem verba atque codici Bruxellensi n. 7984 (= 1) desunt p. 393, 11. 19. Cf. SS. R. Meroving. IV, p. 769.

- II. Incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbani abbatis (et aliorum condiscipulorum eius postea add.). — Explicit vita beati Eustasii (II, 7—10). Textui II, 9. eadem verba desunt atque A 1b*, dum maiore hiatu laborat A 1b:

- Cain qui om. A 1b² cum A 1b*; Cain qui fratrem zelo velit extinguere, vel etiam novum om. A 1b.

III. Incipit vita beatissimae Burgundae. — Explicit vita sc(i) Eustasii et aliorum discipulorum beati Columbani abbatis in litura scr.) (II, 11—25).

- XI. Incipit passio Floriani martyris, quod est IIII. Nonas Maias. Codicem signo A 2a distinxi in altera huius Passionis editione, 'N. Arch.' XXVIII, p. 366 sqq., ubi de ipsius ratione plura invenies.

XIV. V. Servatii II, ed. SS. R. Merov. III, 89 (similis codd. 1; cf. ib. tom. IV, p. 766).

- 20 XX. V. Medardi, ed. Auct. antiq. IV, 2, 67 (similis cod. Vindob. n. 430, s. XI), quam Fortunati carmen II, 16. insequitur una cum hymnis duobus, quos publici iuris fecit P. de Winterfeld, 'Ein Hymnus König Chilperichs' ('Zeitschr. f. deutsch. Alterth.' XLVII, p. 73 sqq.).

- 25 XXII. V. Aviti, ed. SS. R. Merov. III, 383 (similis codd. A 1; cf. ib. tom. IV, p. 768).

XXV. V. Germani Paris., ed. Auct. antiq. IV, 2, 11 (similis cod. Trev. n. 1151).

- XXXVII. V. Arnulfi, ed. SS. R. Merov. II, 432 (similis cod. Vindob. n. 430).

XLII. V. Lupi, ed. SS. R. Merov. III, 120 (similis cod. 1a).

XLIIII. V. Germani Autissiod. auct. Constantio (cf. 'N. Arch.' XXIX, 104).

LI. *Acta Afrae*, ed. SS. R. Merov. III, 55 (*similis cod. A 1a*; cf. *ib. tom. IV*, p. 764).

LIII. *V. Gaugerici*, ed. SS. R. Merov. III, 652 (*similis Bruzell. n. 7984 = 2a*; cf. *ib. tom. IV*, p. 774).

LV. *V. Radegundis auct. Fortunato*, ed. SS. R. Merov. II, 364 (*similis codd. 3*).

LXII. *Passio Iuliani*, ed. SS. R. Merov. I, 879.

LXXXI. *V. Aniani*, ed. SS. R. Merov. III, 108 (*optimus e codd. 4*; cf. *ib. tom. IV*, p. 767).

LXXXVIII. *V. Landeberti Traiectensis*. 10

XC. *V. Eligii liber I, praefatione destitutus, bonae notae* (nobis 1a; cf. SS. R. Merov. IV, p. 657).

XCI. *Homilia in S. Eligium imperfecta, folio paenultimo exciso*.

Codex igitur fere ubique affinitate coniunctus est cum iis quos adhibueram libris Bruzelliensi n. 7984, Vindobonensi n. 430, Monacensibus n. 18546 et 22240—44, Treverensi n. 1151. 15

A 1b⁸) *Codex Monacensis n. 18546 (Teg. 546. 2) saec. X. et XI. a pluribus librariis exaratus, inter cetera haec continet:* 20

fol. 78'—90'. V. Eustasii (II, 7—10) saec. X/XI. scriptam, cui m. s. XI. praefationem interpolatam (fol. 78'—81') praefixit, folio exciso, ita ut textus vetustior a verbis II, 7. (Leu)degundę nomine christiana iam incipiat, 25

fol. 116'—135'. alteram libri secundi partem (II, 11—25), his verbis praescriptis: Incipiunt miracula, quae gesta sunt in monasterio virginum, quod est Evoriacis. Incipit vita Burgundafore virginis, quod est III. Nonis Aprilis. 30

A 1b^{8*}) *Codex Monacensis n. 22240, saec. XII, legendarii Windbergensis volumen I, fol. 146—150'. V. Eustasii ex libro praecedente exscriptam exhibet, dum V. Columbani liber I. ex altero exemplari pendet; v. infra B 1e.*

A 1b^{8**}) *Codex Monacensis n. 21551 (Weih.-Steph. n. 51), saec. XII, olim S. Stephani Wihenstevensis, fol. 124'—131'. Incipit vita beatissimae Burgundaforae virginis, quae est quarta Nonas Aprilis (II, 11—22), fol. 131'—136. V. Bertulfi (II, 23—25) absque praescriptione, nisi quod manu aequali margini inferiori adscripta sunt: Vita s. Berhtolfi abbatis Bobiensis coenobii, fol. 136—140'. Incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbani abbatis, cuius depositio IIII. Non. April. colitur (II, 7* 40

—10), *scilicet textus integer, sicut in A 1b⁴, cui in A 1b⁸ m. s. XI. demum praefatio interpolata accessit. Ultimam vitam haud recte in calce collocatam esse librarius non multo posterior intellexit, V. Burgundofarae praescribens: Hic inseratur vita s. Eustasii abbatis, quam in sequentibus invenies, Vitae vero Eustasii haec subiciens: Hic vita s. Burgundaforae subiungatur.*

A 1b⁴) Codex Vindobonensis n. 430 (Salisb. 404), saec. XI,
 10 *fol. 76'—83. V. Eustasii praefatione interpolata non auctam (II, 7—10),*
fol. 83—98'. alteram libri secundi partem (II, 11—25) (praescr. Incipit vita beatissimae Burgundafore virginis, quod est III. N. April.) continet.

15 *A 1b⁴) Codex Vindobonensis n. 339 (Salisb. 11), saec. XIII, olim bibliothecae capituli metrop. Salisburgensis, p. 134—143 (praescr.: Incipit vita beate Burgundafori virginis) sola Miracula Evoriacensia (II, 11—22) continet, textum scilicet praecedenti propinquum (II, 11. facibus pro*
 20 *facilius = A 1b⁴ et pr. m. A 1b⁸), cui verba II, 13. inter sexuum usque ad II, 14. in. cum extremos desunt, versu non interrupto. Praescriptiones desiderantur neque capita distincta sunt.*

A 1b^{4a}) Codices monasterii S. Crucis in inferiore
 25 *Austria prope Baden siti n. 11 et 12, saec. XII. ex., scilicet legendarii magni Austriaci volumina I. et II, dum ultimo liber prior inest infra enumerandus (B 1e¹), libri posterioris partes omnes exhibent ita dispositas:*

n. 11, fol. 167—169, V. Athalae,
 30 *n. 11, fol. 243'—245', V. Eustasii non interpolatam,*
n. 12, fol. 8—12', Miracula Evoriacensia cum V. Bertulfi¹.

Lectiones huius familiae propriae et in V. Eustasii (II, 7. Evenit autem, ut pcum necessitate) et in V. Bertulfi
 35 *(II, 25. ex. qui huius fidei paucis non credit) occurrunt, neque vero in V. Athalae menda ea deprehendimus, quibus libri A 1b¹ et A 1b⁵ inquinati sunt (II, 1. neque alienis pro abenis neque animo om.).*

1) *Haec omnia etiam Zwettlensi n. 13. et n. 24, saec. XII/XIII, et*
 40 *Admuntensi n. 25. et n. 24, saec. XIII, legendarii illius exemplaribus continentur, quibus Mellicense M. 4, alias 674, saec. XV, accedit, V. Athalae destitutum, dum sola prior pars (ad II, 9. obicerent) Campililiensi n. 59, saec. XIII, inest. De magno illo legendario Austriaco quae attuli ea ex dissertatione diligentissima deprompsi, quae inter*
 45 *Analecta Bollandiana, tom. XVII, extat, ab A. Poncelat composita.*

Inspexit P. Iohannes Urban, doctor, vir reverendissimus ord. Cisterc.

A 1b^{4b}) Codex Vindobonensis n. 336 (Hist. eccl. 5), saec. XIII. in., legendarii eiusdem pars menses Aprilem, Maium, Iunium continens, fol. 10—13' (praescr.: Vita s Burgun|dare virginis) Miracula Evoriacensia (II, 11—22) exhibet, quae versu non interrupto V. Bertulfi (II, 23—25) fol. 13'—16. excipit.

A 1b⁵) Legendarium S. Maximini Trevericum saec. XIII, cui etiam V. Columbani liber I. inest (v. infra 10 A 3'), praeterea priorem libri II. partem continet, scilicet *volumine altero, codice Treverico bibliothecae urbanae Cat. mss. 1151, Num. Loc. 453 (antea n. 962),

fol. 71. 72. V. Athalae (II, 1—6) non integram, cum verba II, 1. beatum Athalam venire velle — II, 4. ut 15 potuero medio in versu exciderint, quarto autem volumine Num. Loc. 455 (antea n. 964), fol. 52'. V. Eustasii non interpolatam (II, 7—10).

A 1b^{5*}) Codex Trevericus bibliothecae urbanae Cat. mss. 1376, Num. Loc. 141 (antea n. 578 et 394), charta- 20 ceus, saec. XVI. in. exaratus, olim monasterii S. Mathiae extra muros civitatis, fol. 27'—29'. V. Columbani II, 1—6 (praescr.: Incipit vita sancti Athali abbatis a Iona monacho conscripta) exhibet, hians eodem loco atque liber praecedens, verbis quae modo dixi medio in versu omissis. 25

A 1b^{5**}) Codex Londiniensis Musei Britannici, Harley n. 3597, anno 1475. per monachum quendam dioce- seos Trevericae exaratus, qui haec fol. 200'. intulit: Scriptum per me fratrem Oiswaldum de Welschpilch a. D. milesimo CCCC septuagesimo quarto secundum stilum Treverensem 30 quinto Kalendas Marcii. Qui legit, emendet, scriptorem non reprehendat, olim 'monasterii beatae Mariae ad Martyres prope Treverim super litus Mosellae', fol. 162—166', V. Eustasii exhibet e codice depromptam fortasse A 1b⁵ similique A 1b⁶, quibuscum ad amussim consentit, textumque 35 ipsius raro ab hoc distingui licet veluti

II, 7. iam superis] ab hi(i)s A, 1b⁵. b^{5**}; vitae ab his A 1b⁶. Magnoaldus in locum Chagnoaldi II, 8. substitutus est.

A 1b⁶) Codices Londinienses Musei Britannici inter Harleianos n. 2800—2801, saec. XIII, scilicet passionalis 40 monasterii S. Mariae et S. Nicolai Arinsteinensis (hodie Arnstein) in dioecesi Treverica siti tomi duo, alterum Ionaе librum hoc ordine exhibent:

- n. 2800, fol. 216'—219'. *V. Burgundofarae* (II, 11—22),
 ib. fol. 219'—221'. *V. Bertulfi* (II, 23—25),
 ib. fol. 245'—246'. *V. Athalae* (II, 1—6),
 n. 2801, fol. 10'—12'. *V. Eustasii* (II, 7—10).
- 5 *Tomo primo gesta sanctorum inesse dicuntur a Kal. Ian. usque ad VI. Id. Iun. Singulis V. Columbani partibus praescripta sunt haec: Incipit vita sanctae Burgundoforae virginis gloriosae, V. Bertulfi nihil, Incipit vita beati Athali abbatis, Incipit vita sancti Eustasii confessoris. Textus*
 10 *V. Athalae et Eustasii arta necessitudine cum altero legendario Treverico A 1b⁵ coniunctus est:*
II, 1. ergo] om. A 1b^{5.6};
II, 1. postposita faleramenta saeculi (s. om. A 1b^{1.5}. B 1a)] postpositis faleramentis mundi A 1b⁶;
 15 *postposita fallerameta (om. saec.) A 1b⁶;*
II, 7. dudum] nomine add. A 1b^{5.6};
ib. Pipimisiacum dicitur] cum antea villa Pipinusi (Pipimisi A 1b⁶) diceretur A 1b^{5.6},
neque vero hiatu illo (II, 1—4) laborat, quo hoc inquinatum
 20 *esse dixi. Etiam Vitam Burgundofarae ex exemplari eiusdem generis pendere ex lectionibus his concludi licet:*
II, 11. ut — exitum] om. A 1b⁶ cum A 1b;
II, 12. cum se angi puella cerneret] angelica puella A 1b⁶; cerneret om. A 1b;
 25 *ib. ecclesiastico] pristino A 1b⁶; rustico A 1b;*
II, 18. Cumque — privaret] om. A 1b⁶ cum A 1b,
dum multa codicis A 1b menda in hoc libro minime redeunt. In universum vero textus ibi admodum immutatus est atque cave, ne eiusmodi lectionibus ullam fidem tribuas, e. gr.
 30 *II, 19. Iam mensis fluxerat, ex quo defuncta corp. condita fuerant, repperitque interius,*
II, 22. et fecis quae ex cervisae reliquiis] et quae ex ceterarum reliquiis,
II, 25. ex. aut sint — credit] aut sint aut non sint
 35 *recipienda, qui non talia abnuit, ac non abi-cienda sunt, quae huius fidei canon credit.*
Legendarium cum Treverico vel eo convenit, quod quae tomo tertio (n. 2802) inest V. Columbani ex altero exemplari pendet, ideoque sicut illud ita etiam hoc bipartiri necesse erat
 40 *partemque quae restat infra enumeravi distinctam nota A3[†]. A 1b⁷) Codices Bruxellenses n. 207—8 et n. 98—100, saec. XII, qui Passionalis cuiusdam sanctorum partes efficiunt primam et secundam,*

*alter fol. 135'—137. V. Athalae (praescr. Incipit vita beati Athali abbatis) textum admodum retractatum exhibet (inc. Cum venerabilis Columbanus de hac vita migrasset, eius in locum beatus Athala electus est, omni religione laudabilis), quem omissis nominibus propriis notisque temporis saepe hiare monuerunt Bollandiani*¹,

alter fol. 16—18. V. Eustasii (II, 7—10) et fol. 223'—228', praescriptis verbis Incipit vita s. Burgundofore virginis, posteriorem libri II. partem continet², scilicet II, 11—25, ita ut V. Burgundofarae (des. cum A 1b, sed nimium retractata II, 22: Sed postea quantisper convalescens diu febris correptione vitam finivit) a Bertulfi minime distincta sit.

Textus cum libro praecedente accurate convenit (e. gr. II, 1. mundi pro saeculi) atque in iisdem verbis desinit (II, 25 f. canon credit).

15

Codices rogatu meo officiosissime examinavit J. van den Gheyn S. J., vir doctissimus.

A 1b⁸) Codex Parisiensis n. 5289, saec. XIV, fol. 35—37. VI° Idus Marcii sancti Athale abbatis, fol. 62—66. Vitam Eustasii cum prologo interpolato (inc. Scripturus) exhibet, textusque alter manifesta huius classis vestigia continet:

II, 1. postpositis mundi faleramentis A 1b⁸; postpositis faleramentis mundi A 1b^{6.7};

ib. egregie] egregius Athala A 1b⁸; egregius A 1b^{1.5}; 25

ib. se aiebant] suadebant A 1b⁸ cum A 1b^{1.5},

etsi vel classis A 2 lectiones propriae non desunt:

II, 1. intentu] obtentu A 1b⁸; in obtentu A 2, alteri vero similitudines multo plures sunt cum A 1c. 2:

II, 9. properat] Sed postea beatum add. A 1b⁸ cum A 1c. 2;

ib. tondi] A 1b⁸ cum A 1c;

II, 10. ope] om. A 1b⁸ cum A 1c. 2, quam cum A 1b:

II, 9. faciditate] facilitate A 1b⁸ cum A 1b^{*}.

35

Mixtam igitur multiplicem traditionem liber admodum recens comprehendit neque locis difficilibus subsidio esse potest:

II, 9. barriditatis] barritus A 1b⁸;

ib. colligatim] undique A 1b⁸.

Inspexit H. Lebègue v. c.

40

1) *Catalogus codd. hagiogr. Bruzelli*, I, 1, p. 145. 2) *Ibid.* p. 25. 49.

A 1b⁹) Codex Engelbergensis monasterii n. 2 (antea n. 1/4), saec. XII, fol. 40'—43, solam V. Bertulfi cum miraculis insequentibus exhibet, scilicet II, 23—25, cumque textus ita desinat: dona sint aut sint recipienda, qui talia abnuat, an abicienda, qui huius fidei pausis (!) non credit (subscr. Explicit vita sancti Bertolfi et aliorum monachorum s. Columbani), propriam huius familiae naturam facile assequeris.

Textus V. Columbani supra (A 1a^{***}) enumeratus est.
 10 *Inspexit P. G. Jacober monasterii Engelbergensis bibliothecarius.*

A 1b¹⁰) Codex monasterii S. Floriani n. III. 8, anno 1449. in monasterio Wiblingensi¹ dioec. Constantiensis per Georgium Spar et Martinum Imler exaratus, fol. 268' sqq.
 15 *eadem atque praecedens continet (praescr.: Incipit vita beati Bertulfi abbatis et aliorum monachorum). Textus cum passim cum familia A 1b convenit, tum in iisdem verbis desinit, quae ex A 1b⁹ supra attuli, nisi quod paucis pro pausis scriptum est, similemque exhibet subscriptionem: Explicit vita sancti Bertolfi abbatis et aliorum discipulorum beati Columbani abbatis.*

Capita quae huic libro insunt verbum pro verbo reddens accurate contulit collataque nobis liberalissime tradidit P. Fr. Asenstorfer monasterii S. Floriani bibliothecarius.

25 *A 1c) Codex Wirzburgensis universitatis Mp. th. f. 139, olim S. Stephani monasterii ibidem siti, saec. XII. in. exaratus a Lamberto, qui ipse nomen suum posteris tradidit opere absoluto fol. 127':*

Hoc Lambertus ego descripto quosque libello

30 *Supplico lectores esse mei memores,*

atque quicquid descripserat, versibus comprehendit hisce:

Cum Stephano Petri designo ligamine metri

Librum presentem, capitella per haec gradientem

Ordine non vili: Stas primus, magne Basili;

35 *Bis caput ast sanctis ostenditur inde Iohannis.*

Remigii miram retinet sors tertia Vitam;

Pontifices summam tres quarta catenat in unam

Agmen ad hoc vinctam. Tu metam posside quintam,

Binis discipulis te, sancte Columba, secutis,

40 1) Cf. W. Wattenbach, 'Arch.' X, p. 430; A. Czerny, 'Die Hss. der Stiftsbibliothek St. Florian', Linzae 1871, p. 241.

Attala quis unus, Eustasius est comes huius.

Virgineas bacas, quas protulit Evoriacas,

Querere scriptoris in fine memento laboris,

inter cetera haec continet:

fol. 74—102. V. *Columbani cum carminibus*; *absunt* 5
autem praescriptiones capitum et totum c. 16, praeterea verba
c. 22. repedaret respondit — in omnibus famulos, folio
post 94. exciso,

fol. 102'. *Laterculos capitum vitarum insequentium,*
scilicet libri secundi, 10

fol. 103—107'. V. *Athalae* (II, 1—6),

fol. 107'—116'. V. *Eustasii cum praefatione interpolata*
(II, 7—10),

fol. 116'—127'. *Miracula Evoriacensia* (II, 11—22).
Cum qui praecedit index metricus ad eosdem sanctos perti- 15
neat, alteram partem inde a fol. 128. codici postea aggluti-
natam esse manifestum est. Continet liber quae a codice
A 1a abest mediam libri II. partem, dum qui ibi adest, finis
libri (II, 23—25) hic desideratur: alter igitur codex alterum
quodammodo supplet. 20

A 1c') *Codex Monacensis n. [1087] 4628 (Bened. 128),*
saec. XI, continet

fol. 73'—108. V. *Columbani, exceptis carminibus,*

fol. 108—113'. V. *Athalae* (II, 1—6).

Versus Horatii, De arte poetica 14—16. 21. 22. 29. 30. 25
litteris minutioribus spatio illati sunt, quod in transitu a
*c. 1. ad 2. libri I. vacuum relictum erat*¹.

Artae quae inter hunc librum et praecedentem inter-
cedit necessitudinis argumento sunt c. 16. V. Columbani alia-
que in utroque praetermissa, e. gr. 30

I, 14. mihique — tradatis] *om. A 1c. c'.*

Attamen A 1c' altero plura omisit:

Ep. ad hoc opus] ad hoc (om. o.) A 1c; ad h. o. om.
A 1c';

I, 19. excitatus] *suscitatus A 1c; om. A 1c*,* 35
dum hunc superare non videtur nisi perraro:

I, 7. remeasset] *redeasset A 1c'; redisset A 1c.*

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. X.

A 1c**) *Codex bibliothecae Maihingensis n. I, 2*
(Lat.), 4°. 6, saec. XII. in., *qui permissu Caroli principis* 40
ab Oettingen-Wallerstein viri illustrissimi de studiis nostris

1) Cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 447 sq.

optime meriti, intercedente G. Grupp¹ viro doctissimo, nobis praesto erat, fol. 72—114', eadem atque praecedens continet, dum ea quae Columbaniana excipit pars (fol. 115—153') cum altero codice Benedictoburano, hodie Monacensi lat. n. 4618, saec. XII, convenit eundemque V. Lupi textum exhibet². De monasterio, ad quod liber olim pertinuerat, fol. 1. manu saec. XV. haec relata sunt: Iste libellus attinet mon . . ., nomine loci consulto detricto. Interim W. Wattenbach b. m. locum Passioni Tergeminorum subiectum (fol. 164) examinans de reliquiis eorundem sanctorum ibi agi perspexit, quae Ramvoldo abbati monasterii S. Emmerammi Ratisponensis (a. 975—1001) a Winidhario abbate Elewangensium (a. 978—987) concessae erant³, cumque librarius s. XV. marginibus haud raro adscripserit, hanc vel illam legendam 'in magno passionali' extare, de celebriore quodam monasterio sine dubio cogitari necesse est.

Et laterculi et praescriptiones capitum adsunt. V. Columbani c. 16. sicut in A 1c. c' ita in hoc desideratur, sed praescriptio eiusdem adest (absque damno, om. effusionis A 1c**), ducens textum c. 17.

A 1c***) Codex Oxoniensis bibliothecae Bodleianae, Laud. Misc. n. 163 (olim 1561 et Laud. L. 35 et B. 167)⁴, saec. XV, fol. 328'—359', cuius de fatis fol. 82. haec adnotata sunt: Liber Guilelmi Laude Archiepiscopi Cant. et Cancellarii Universit. Oxon. 1636, V. Columbani una cum epistula laterculoque capitum praescriptionibusque continet. Textus cum libris A 1c facit eumque his attribuendum esse ex fine c. 17. certo certius intellegitur atque hanc ipsius condicionem solam animadvertit Lawlor, etsi aliena quaedam eum non fugerunt. Interim W. Levison socius meus illum accuratius examinans lectiones plurimas eruit cum classe B convenientes, e. gr.: c. 2. satis est add., c. 6. sponondit add., c. 12. sinu] speleo, c. 14. intercessione add., c. 17. praescriptiones capitum codicis B 1a adsunt, c. 30. muneribus orat, annuis, eademque libri affinitas non solum ex ultimo laterculi titulo concludenda est, sed etiam ex textu c. 16, quod reliquis

1) Auctor est catalogi codicum eiusdem bibliothecae, qui inscribitur: 'Handschriften-Verzeichnis, I. Hälfte, Ottingen-Wallersteinsche Sammlungen in Mählingen', Nordlingae 1897. Codicem ibi praetermissum descripserat W. Wattenbach, 'N. Arch.' VII, p. 171. 2) Cf. Ser. rer. Meroving. IV, p. 777. 3) Cf. W. Wattenbach, 'N. Arch.' VII, 620; VIII, 369; 'G.-Q.' I, 451'. 4) Cf. Coxe, Catalogi codicum mss. bibliothecae Bodleianae (1858/85) II, p. 150 sq.

huius familiae libris deest. Codex igitur quidam A 1c ad alterum exemplar B correctus et ex ipso auctus videtur esse.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XVIII.

A 1c****) Codex Monacensis n. 17137 (Schefflarn n. 137), saec. XII, exhibet 5

fol. 178—188. V. Columbani librum I (praescr. Prologus Ionaē in vitam sancti Columbani) absque laterculo capitum et praescriptionibus, nisi quod I, 1. praescripta sunt: Alius prologus in ipsum librum, I, 2. Vita s. Columbani, atque praetermissis et subscriptione et carminibus, 10

fol. 188—190. V. Athalae (II, 1—6) una cum laterculo ad c. 6 (praescr. Incipiunt capitula libri sequentis in vitam sancti Attalae abbatis, qui fuit discipulus sancti Columbani. Capitula), sed absque praescriptionibus capitum (praescr. Vita sancti Attalae abbatis, subscr. Explicit vita s. Attalae). 15

Epistulae locus cum facta — edisserit inter verba (I, 1) turbines et eorum qui nutante (tuante A 3***. 3****, tnante A 3** pro fluctuante) exemplo classis A 3 transpositus est textusque ad I, 2. illi certe attribuendus est, sed inde a I, 3. ipsius condicio tota mutatur, nam ordo verborum ibi minime perturbatus est, atque deinceps nota generis A 1c vestigia apparent, veluti c. 16. deest et c. 22. verba: Factum — adisset scafam interpolata sunt. Alterius quoque libri textus ad eandem familiam pertinet, quamvis interpolatus (II, 1. uti- litatis] in saecularibus libris add.). 20

A 1c†) Codex Guelferbytanus inter novos n. 404, 2, saec. XII, membranas de tegminibus librorum detractas continens, V. Eustasii interpolatae particulas exhibet, incipiens a verbis | virtutes largitus est —, qui in caelis est (Praef. interpol. c. 1), desinens: vel Amatam repedat, ut | (II, 10). Cum codice A 1c cum alibi, tum II, 9. ex. discisci] discindi, convenit. 25

A 1c††) Codex Bambergensis E III, 9 (Misc. hist. 141), saec. XV. ex., opus Andreae abbatis S. Michaelis Bambergensis (a. 1483—1502) de sanctis ordinis S. Benedicti continens, inter particulas ex Vincentii Speculo hist. de-promptas fol. 117—118'. V. Athalae, fol. 126—129. Vitae interpolatae Eustasii textus plenos exhibet, qui e codice quodam A 1c pendent: 30

II, 9. faciditate] facecia A 1c†† cum A 1c,

II, 10. construxit — pollente] om. A 1c†† cum A 1c. 40

A 1d) *Codex Trevericus bibliothecae ecclesiae cathedralis n. 5, saec. XII. in., a Gumberto abbate*¹ (a. 1083—1114) *monasterio S. Petri et Pauli Abdinghofensi in suburbio Patherbrunnensi sito dono datus, ubi haec fol. 1. ad-*
 5 *notata sunt, libro alienato iam erasa:*

Liber apostolorum Petri et Pauli in Patherb.

Quem si quis abstulerit, anathema sit,
tum 'ex libris Christophori comitis de Kesselstatt decani Paderbornensis anno 1806' (fol. 1), utrumque Ionae librum
 10 *cum praescriptionibus capitum, sed absque laterculis hoc ordine continet:*

fol. 1'—60. V. *Columbani, omissis carminibus,*

fol. 60—69. V. *Athalae (II, 1—6),*

fol. 69—85. V. *Eustasii cum praefatione interpolata*
 15 *(II, 7—10)*

fol. 85—103'. *Miracula Evoriacensia (II, 11—22), ita ut ipsi aequae ac libro A 1c sola V. Bertulfi desit. Est autem hoc multo praestantior neque c. 16. libri I. praetermisit sicut A 1c. Folia 52—103. passim servaverunt vestigia*
 20 *scripturae antiquioris, scilicet saec. X, quae Columbanianis cessit detrata.*

A 1e) *Codex Oxoniensis bibliothecae Bodleianae, Digby n. 112 (olim H 4, deinde n. 46 et A 111)*², *saec. XII, in praedatores m. s. XVII. fol. 1. praemunitus his verbis:*
 25 *Vindica te tibi, Kenelme Digby, fol. 75'—82. V. Eustasii (II, 7—10) cum praefatione interpolata, fol. 82—90'. Miracula Evoriacensia (II, 11—22) continet, illam non distinctam, haec in capita quidem divisa, sed praescriptionibus vacua. Lectiones ipsius maxima ex parte cum A 1c et A 1d*
 30 *conveniunt, sed haud paucae hos libros superare videntur atque inprimis in miraculis Evoriacensibus grammaticae barbarae exempla nonnulla occurrunt digna quae in textum admittantur.*

A 1e') *Codex Londiniensis Musei Britannici, Harley*
 35 *n. 624, inter schedas aliquot a Simonds d'Ewes collectas V. Eustasii saec. XII. exaratam fol. 89'—93'. continet, praecedente praefatione interpolata. Textus affinitatis proximae cum A 1e intercedentis exhibet exempla luculenta:*

II, 7. in extremis anhelis] A 1d; in extremo anhelitu
 40 A 1e' cum A 1e: in extremis, om. a. A 1c;

II, 8. Dedit ille operam — lumen habere] om. A 1e'
 cum A 1e (non A 1c. d).

1) Cf. 'Arch.' VIII, p. 606. 2) Cf. G. D. Macray, *Catalogi codd. mss. bibliothecae Bodleianae* (1883) IX, col. 125 sqq.

A 1f) Codex Sangallensis archivi coenobialis n. 12 (26), saec. XII, olim Fabariensis, fol. 1'—34'. V. Columbani una cum carminibus, fol. 34'—40'. V. Eustasii (II, 7—10) continet, quae foliis deperditis mutila in verbis: permixtio; quod quamvis | desinit, subsequente (fol. 41—87) 5 V. Galli auctore Walahfrido. Librarius duobus exemplaribus usus est, quae multis verbis omissis in breve coegit atque suo arbitrio immutavit. Primo enim textus cum libris A 1a*. a** manifesto facit:

Ep. utcumque quivimus] prout potuimus A 1f; prout- 10 cumque q. A 1a*;

rebatur] reprobatur A 1f cum A 1a*;

exuberari] exuperari A 1f cum A 1a*;

ad partum] ad apportatum A 1f; ad portum A 1a*;

Lat. cap. praescr. primi] sequentis A 1f cum A 1a**; 15

ib. add. XXX. De ingressu Italiae et renovatione Bobii et exitu eius A 1f;

I, 1. praescr. Praefatio libri sequentis A 1f cum A 1a*;

I, 2. colore] om. A 1f cum A 1a*;

ib. spumea cedunt et litora, sinus] spumę accedunt 20 ad litora. Sinus enim A 1f cum A 1a*;

ib. mater] prodire add. A 1f cum A 1a*. a**.

Paulatim vero condicio libri haud mediocriter dissentire incipit a priore parte atque clausula capiti 17. adnexa cum classe A 1b convenit neque cum duobus quos dixi libris: 25

De eo quod bestiae A 1f cum A 1b,

tantaque inter utrumque deinceps intercedit necessitudo, ut e. gr. carminis prioris versum 24. A 1f cum eodem omiserit.

Textus V. Eustasii (praescr.: Incipit vita sancti Eustasii) neque in capita divisus est neque praescriptionibus distinctus. 30

A 1g) Codex Guelferbytanus inter Helmstadiensenses n. 322¹, saec. XV, fol. 95—118, V. Columbani librum priorem absque epistula exhibet neque vero textum purum, nam in priore parte plerumque cum A 1d facit:

c. 16. suco equoquitur] sucis decoquitur A 1g cum A 1d. 2; 35

ib. meatu in tiprum] meatim in tiprum A 1g cum A 1d. 2,

quocum c. 17. exeunte accurate convenit, neque vero verba c. 2: et — umbras ibi transposita sunt, sicut in libris A 1, atque qui mihi praesto est textus c. 22. manifesta necessi- 40 tudine cum A 3 coniunctus est:

furto] furtim A 1g cum A 3;

1) *Inter universos bibliothecae codices n. 357. distinctus est; cf. O. de Heinemann, 'Die Hss. der Bibliothek zu Wolfenbüttel I, 1, p. 266.*

beati] Martini add. A 1g cum A 3;
corporis poenas] om. A 1g cum A 3.

Codicem intercedente O. de Heinemann bibliothecae praefecto
examinavit Köhler vir doctissimus, scholae Revalensis olim
5 moderator, nunc civis Guelferbytanus.

Classis permagna codicum Gallicanorum, quae simul
aetate atque auctoritate secundum demum locum occupat,
postea in tres ramos degeneravit, e quibus surculus unus in
Britanniam translatus denuo germinavit. Codex primarius
10 A 2, qui pravitatis triformis adhuc immunis est, ex per-
simili exemplari pendet atque alter multo quidem illo deterior
liber A 2*; utrique enim eadem verba desunt (e. gr. in
epistula praevia: omnium, etenim), uterque eodem modo
immutatus est:

15 I, 1. micantem] radiantem A 2. 2*;
ib. nostrorum arbiter] commissi operis A 2. 2*, simili
scilicet epistolae loco adhibito: Erit tamen com-
missi operis.

Menda quae dixi aliaque nonnulla cum in reliquis huius
20 classis codicibus, tum in A 2^t minime redeunt. Hic vero
duobus de quibus disserui codicibus proximus adiungitur,
cum complures eorum lectiones in nullo praeterea occurrant
nisi in ipso:

Ep. viderunt] A 2a. c cum rell.; viderint A 2^t cum A 2;
25 arbitrii] A 2a. c cum rell.; arbitris A 2^t cum A 2*;
redditos] A 2a. c cum rell.; redditi A 2^t (ddi ex-
cis.) cum A 2. 2*;
non rite — reppererit (repperit A 2a)] A 2a. c
cum rell.; rite — non reppererit (repperit A 2*)
30 A 2^t cum A 2. 2*;
lacrimam] A 2a. c. cum rell.; lacrimae A 2^t cum
A 2. 2*;
zepheriis] zephiriis A 2c; zefiris A 2a; zephiri A 2^t;
zephyri A 2; zepheri A 2*;

35 I, 11. panis fragmentis (fragmenta A 2a; fragmentum
A 2c. c¹ rem.] A 2a. b. c. c¹ cum rell.; (p. om.)
rem. fra(c)menti A 2. 2*;

II, 1. antiqui] A 2a cum rell.; om. A 2^t cum A 2;

ib. austeritatem] A 1a. 2a; auctoritatem A 2^t cum
40 A 2 et rell.

Liber igitur A 2^t ex uno eodemque progenitore ortus est at-
que A 2. 2*, sed qui eum exaravit librarius non adeo accu-
rate negotium susceptum perfecisse videtur:

Ep. nantes solere, reuma gurgitum fractis] n. solare
reumate g. fractris *A* 2[†];

I, 1. imitando] imitari do *A* 2[†];

I, 30. VIII. Kl.] *A* 2a. b cum plerisque; VIII. Kl.

A 2. 2c; XI. Kl. *A* 2[†] cum *B* 2 et e corr. *A* 2a[†],⁵
neque aetate sua opinionem eam meretur, quam apud *H. J.*
Lawlor sortitus est.

*Age nunc videamus, quomodo librarius A 2a textum
ad grammaticam correxerit suoque ingenio immutaverit,
vocalibus alienis interpolatis:* 10

I, 2. in ortu suo] intus *A* 2a;

I, 19. animum [incitarunt add. *A* 2a] contra [verum
Dei — rex ad om. *A* 2a] virum Dei. [Qui add.
A 2a];

ib. sustentaturum] minaris add. *A* 2a; 15

ib. dimersurum] dimergendum *A* 2a;

I, 20. atria ecclesiae] atria templi *A* 2a (*supra* atrio
ecclesiae);

ib. discessurum] ait add. *A* 2a;

ib. subsequentibus] prosequatur add. *A* 2a; 20

I, 22. fluvii filo] fluviolo *A* 2a. a[†].

*Comparatus igitur cum A 2 ille multo plura menda com-
misit, ita ut ab exemplari communi eo longius distare vide-
atur; cum vero alter hic defecerit, alter illic:*

I, 28. Tullum] recte *A* 2a. a[†]; Tullo *A* 2c; Tulbiacum 25
male *A* 2,

utroque collato faciem atavi eo melius cognosci licet, etsi
in multiplici reliquorum codicum praestantia liber *I.* hoc
subsidio vix eget. Ex *A* 2a codicem *A* 2a[†] hodie latentem
pendere inde conclusi, quod in utroque locus *II*, 23. undique 30
vallati maestitia praetermissus erat, qui librarium *A* 2a
in transitu a pagina ad paginam fugerat. Quod argu-
mentum licet in dubium vocaverit *H. J. Lawlor* p. 99, re-
perto tamen altero eiusdem stirpis libro *A* 2a[†], scilicet *Ant-*
verpiensi in editione *Henscheniana* adhibito, luculente con- 35
firmatur. In eo enim non solum verba quae dixi desiderantur
una cum aliis, quae item *A* 2a omiserat, sed etiam, quae
huic postea aut in marginibus aut alibi illata sunt, vocabula
aliena textui continuata reperiuntur:

Ep. vehit et Scarbea lintris abacta ascoque Scaldeus] 40
vehat (vehit *pr. m.* *A* 2a) et carabealint (cara bea
lint *A* 2a) ab (arcro in *ras.* *A* 2a[†]; acto *m. al. corr.*
arcto *A* 2a) as quoque Scalteus *A* 2a[†] cum *A* 2a;

- I, 2. Aquilonem sequens] aquilonis secedens *A 2a*^{**};
aquilonem (*corr.* aquilonis) sedens (*m. al. corr.*
secedens) *A 2a*;
- I, 6. loca] aspera essent *add. A 2a*^{**}; haec *pr. m. in*
mg. suppl. A 2a; habet *Mabillonius*;
- 5 I, 17. Cui sic bestiae] Nec mireris cui sic *b. A 2a*^{**};
verba Nec *m. m. al. in mg. suppl. A 2a*; haec
habet *Mabillonius*;
- II, 11. fuisse] narraturum *add. A 2a*^{**} cum *m. al. A 2a*;
habet *Mabillonius*;
- 10 *ib.* tribunal] conspectum *A 2a*^{**} cum *Mab. et in mg.*
suppl. A 2a;
- II, 22. quia] An nescis quia *A 2a*^{**} cum *Mab.*; nescis
post an *m. al. superscr. A 2a*.
- 15 *Plerasque lectiones Mabillonius in textum suum admiserat*
depromptas sine dubio e Compendiensi quem habuerat codice
(A 2a^{*}), atque quanta affinitate A 2a^{**} *cum hoc coniunctus*
fuerit, ex his editionis illius lectionibus colligi potest:
- I, 14. praefectus] recte *A 2a*; effectus in litura *A 2a*^{**}
cum *Mab.*;
- 20 I, 16. preter Scordiscis et Dardanis gentes] *pr. Scotacis*
et Dardaniis gentibus (*corr. gentes*) *A 2a*; *pr.*
Scoticas et barbaras gentes *A 2a*^{**} cum *Mab.*
- Utrumque vero multo magis quam A 2a immutatum inter-*
polatumque esse constat atque etiam alterum exemplar, scilicet
25 *classis B, ad textum corrigendum librario A 2a*^{**} *praesto*
fuisse ex his locis colligi licet:
- I, 19. sustentaturum] sustentandum *A 2a. a*^{**} *et add. mi-*
naris A 2a, scias *A 2a*^{**} cum *B 1a. 2*;
- 30 I, 20. Inter quos primus Ragumundus (*Ragamundus*
A 2a^{**}) erat, qui eum Nametis (*Namnetis A 2a*^{**})
usque perduxit] recte *A 2a*^{**} cum *A 3. B 1a. 2*;
Nam et his usque perducunt. Inter quos pri-
mus *R.* erat, qui cum *A 2a* et similiter libri
- 35 *plerique.*
- Huic familiae ante eum quem olim examinaveram librum*
A 2a^{**} *nunc recentiore quendam Bruxellensem A 2a*^{**}.¹
duosque Audomarenses codices A 2a^{**}.² *et A 2a*^{**}.³ *inserui,*
scilicet ut ii coniungerentur qui sicut A 2a. a. a^{**} *ex duobus*
40 *Ionae libris faciunt tres; post illum vero Duacenses duos*
addidi A 2a[†] *et A 2a*^{††}. *Ii qui iam accesserunt codices,*
i. e. A 2a^{**}.^{1. 2. 3} *et A 2a*[†]. *a*^{††}, *cum A 2a* *et A 2a*^{**} *convenientes*
verba I, 1: praesulum atque monachorum patrum solertia

praetermittunt, ita ut a reliquis facile distinguantur, cumque eo hiatus subiectum perierit, Deus interpolant; hoc autem uno eodemque loco non collocantes in duas partes discedunt, ita ut A 2a^{1.2} et A 2a^{1.3} cum A 2a faciant, A 2a¹ et A 2a⁺⁺ cum A 2a⁺⁺. a^{1.1}:

I, 1. nobilium condidit] n. Deus condidit A 2a¹. a⁺⁺ cum A 2a⁺⁺. a^{1.1}; Deus antea, scilicet inter fulgore et micantem inserunt A 2a. A 2a^{1.2}. A 2a^{1.3}.

Etiam codices e bibliothecis Britannicis iam eruti A 2a^{1.2.3}, qui tam arte inter se cohaerent, ut pro uno solo exemplari existimandi sint parum bonae notae, magis cum A 2a⁺⁺ connexti sunt quam cum A 2a:

I, 30. ibi Dei consultu actum est] om. A 2a^{1.2.3} cum A 2a⁺⁺; habet A 2a, nam Lawlor p. 122. contrarium asserens fallitur;

ib. habitantium] proficuo add. A 2a^{1.2.3} cum A 2a⁺⁺ (non A 2a).

Sunt autem illo paulo antiquiores neque fieri potest, quin ex ipso pendeant. Itaque I, 19. minaris (noveris A 2a²) addunt cum A 2a locumque ad Ragumundum spectantem (I, 20) ita transpositum exhibent sicut mater neque viam prolis eius persequuntur. Cuius discrepantiae causam eandem esse puto de qua dixi, scilicet librario A 2a⁺⁺ praeter A 2a alia quoque subsidia praesto fuisse atque locis quos enumeravi hunc iam addere libet:

I, 3. quem Lagenorum terram] ad terram quam Collegenorum A 2a^{1.2} (deficit A 2a³); Collagenorum (m. al. corr. Collaeg.) t. A 2a; quod Lagenorum t. recte A 2a⁺⁺.

Unde id vix mirari licet alibi non solum codicum A 2a^{1.2.3} in eodem redire lectionem retractatam, sed etiam cum ea coniunctam integram codicis A 2a:

I, 9. precibus parens, pie petenti larga subvenit potestas] recte A 2a; precibus larga potestas annuens, postulata contulit A 2a^{1.2} (deficit A 2a³); precibus parens, pie petenti larga potestas annuens postulata contulit A 2a⁺⁺.

Textus librorum ad familiam A 2b pertinentium exemplum unum afferre libet, scilicet exordium c. 2. libri I. ita contractum, sicut in editione Mabilloniana legitur:

Columbanus igitur, qui et Columba (dicitur add. A 2b^{1.2}) ortus (extitit add. A 2b; est add. A 2b²; est in add. A 2b¹) Hibernia (Hyb. A 2b. b¹) insula (in add. A 2b^{1.2}) extremo Oceano (Oceani A 2b^{1.2}) sita. Huius (Cuius

A 2b^{1.2} insulae situs (quia est *add. A 2b¹*), ut ferunt,
amoenus (est *add. A 2b*) ac

<p><i>A 2b</i> adversantium exterarum ca- rens bello nationum.</p>	<p><i>A 2b^{1.2}</i> diversarum capax nationum, ceterorum carens (<i>caret A 2b²</i>) bello populorum.</p>
--	---

Versus igitur 2—17, i. e. maxima eorum pars, in omnibus desiderantur tamque graviter hi libri a reliquis passim discrepant, ut difficile creditu sit, quomodo vel permodica auctoritas eis ab illis attribui potuerit, qui in edendi arte aliquid profecisse sibi visi sint. Princeps eorum quem nunc demum nactus sum A 2b propinquos suos aliquo modo superat, sed licet non adeo depravatus sit, sicut hi, tamen et ipse textum exhibet hic illic valde immutatum:

15 *I, 2. actum sit] divina praescientia de eo praesignaverit A 2b;*

ib. teneretur, subito per intempestam noctem] haberetur, cuiusdam intempestae noctis silentio A 2b.

20 *Soli codices A 2b ex iis qui alteri classi ascripti sunt interpolatione illa I, 22. carent, de qua infra¹ agendum est, reliquosque libros et inprimis A 2. 2a propius inter se coniunctos esse etiam ex his exemplis colligi licet:*

I, 14. Novisona] Neevisona A 2b; Navisona A 2c¹; (hunc add. A 2a) Visonam A 2. 2a;

25 *I, 20. se ait iam] (se om.) ait iam A 2b; sicut iam A 2; ut iam A 2a;*

ib. pervenit] A 2b cum rel.; om. A 2. 2a.

30 *Librorum ordo, cuius codex A 2c princeps est, communibus lectionibus satis multis a reliquis distinguitur, e. gr.:*

*Ep. Memini me — flagitante] M. — me fl. A 2c. c^{1.5 a. b};
successores fuerunt] f. s. A 2c. c^{1.5 a. b};
plerumque] plurimorum A 2c. c^{1.5 a. b} cum Mab.;
praedicti praeceptum] praecepto praedicti A 2c.
35 c^{1.5 a. b};*

ad ea texenda] (ad om.) ea t. A 2c. c^{1.5 a. b};

abacta] adacta A 2c. c^{1.5 a. b} cum Mab.;

madefacit] madefaciat A 2c. c^{1.5 a. b};

40 *exsequentur] exequentur A 2c; ex(s)ecuntur A 2c^{1.5 a. b};*

reuma] post ima A 2c. c¹ cum Mab.

I, 1. gesta] ista A 2c. c^{5 a. b};

I, 1. elucubratae] lucubrat(a)e *A* 2c. c^{5a, b};

I, 2. madentem] ardentem *A* 2c. c^{1. 5a, b};

ib. actum sit] sit factum *A* 2c. c^{5a, b};

I, 17. ferusculam] feram san(a)e *A* 2c. c^{5a, b}.

Concordat vero cum A 2b. b¹ post fonte (*I*, 1) verbum s
potati addens, assentientibus libris *A* 1c. d. 3'. 3³, item cum
A 2b nonnullisque inferioris notae codicibus, veluti *A* 1b³.
c. c³ locum difficilem *I*, 20. ita in breve cogens: Inter quos
primus Ragamundus erat, qui (om. *A* 1c. c³) cum uni-
versis, praetermissis verbis N. u. p. Etiam interpolationes
codicum *A* 2. 2². 2⁴ in ipso redeunt *I*, 2. in.: insula (quae
in) extremo Oceano sita (est), scilicet verba uncinis in-
clusa, quae a libris *A* 2a. b absunt. Nova in *A* 2c¹ menda
acceverunt:

Ep. triennium] rel.; biennium *A* 2c¹,
nova in libris *A* 2c^{5a, b}, de quibus infra. Huius familiae
lectiones in editione Mabillonii partim occurrunt, a quo
codicem *A* 2c¹, tunc Cisterciensem, adhibitum esse constat.
Etiam libri II. textus cum *A* 2. 2a convenit, e. gr.:

II, 1. patre nobili] patris studio nobili *A* 2c^{1. 2. 5} (patris
studio *A* 2. 2¹. 2a),
qui praeterea ita interpolatus est:

II, 4. eum privet ab auras] ne isdem languidus, eo
abscedente, vitalibus privetur auris (viribus
A 2c⁵⁰) *A* 2c^{1. 2. 5},

hiatibusque (e. gr. II, 9) deformatus, sicut Mabillonius ipsum
ad *A* 2c¹ 'emendasse' sibi visus erat.

A 2) Codex Parisiensis n. 5600, saec. XI. in,
olim *S. Martialis Lemovicensis*, continet

fol. 2'—45'. V. Columbani exceptis carminibus in-
tegram, nisi quod scriptura paginae primae et insequentis
evanuit, manu posteriore restaurata,

fol. 45'. laterculum capitulum II, 1—10,

fol. 45'—53. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 53—62'. V. Eustasii (II, 7—10).

Desideratur igitur libri II. pars posterior (II, 11—25).

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. IV.

*p. 41. *A 2) Codex Parisiensis n. 5365 (olim *Lemov.* 204,
deinde *Reg.* 3594^b), saec. XII,
fol. 137'—138'. 144. 140—143'. 145. 139. 146—146'.
V. Columbani librum I. continet absque laterculo capitulum.

A 2¹) Codex Avennicus nunc bibliothecae urbanae
n. 276 (antea n. 120), olim capituli ecclesiae metropolitanae,
saec. XII. ex., eadem atque *A* 2 continet, scilicet

fol. 110—124'. V. Columbani cum epistula et laterculo
capitulum libri I, qui ita desinit sicut in A 2, titulo 30.
addito (habet: Ailulfi et paulo post: et de constructione
Bobii monasterii et obitum b. v.), et subscriptione caret,

5 fol. 124'—125. laterculum capitulum II, 1—10,

fol. 125—127. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 127—130'. V. Eustasii (II, 7—10).

Epistulae praeviae eadem quae in A 2 praescripta sunt:

Incipit praefatio (de vita Columbani postea add.) atque

10 etiam praescriptio textus cum eodem libro accurate convenit.

Laterculus libri II. praescriptione caret atque etiam textui
lemma nullum primo inditum erat, sicut in A 2, sed postea

Incipit vita sancti Atale praescripta sunt. Praescriptio

capitis I. ante Ergo collocata est, consentiente iterum libro

15 A 2. Alterius libri capita 7—10. numerantur 1—4. atque
praescriptiones c. 7. et 8. desiderantur, sed c. 7. m. al. prae-

scripsit, erasis aliis verbis: Incipit de sancto Eustasio,
eademque subscriptionem addidit hanc: Explicit vita scis
(sic) Eustasii.

20 Codex e duabus partibus constat, e quibus prior patrum
ecclesiasticorum opuscula continens saec. XI. exarata est.
Posteriorem, de qua hic agitur, saeculo X. temere attribuit
L. H. Labande catalogi¹ auctor, in veteribus scripturis
diiudicandis parum versatus, neque H. J. Lawlor p. 13,
25 saec. X—XI. vel priorem saec. XI. partem anteponebat, in
rectam viam rediit, nam scripturae specimen quod adiecit (tab.
IX) ne duodecimo quidem saeculo attribui potest nisi exeuntij.

A 2a) Codex bibliothecae regiae Hagae-Comitum
X, 73 (antea n. 284), olim S. Bertini, saec. XI, cui post
30 argumenti summarium manu antiqua exaratum (fol. 1) in-
sunt haec:

fol. 1'—12'. Libellus de Eustasii atque Waldeberti abb.

Luxov. virtutibus auctore Adson, quem hoc codice usus
edidit O. Holder-Egger, SS. XV, p. 1171²,

35 fol. 13'—16'. V. Eustasii (II, 7 sq.) cum praefatione
interpolata, sed quaternione deperdito textus ultra verba
vidisset Eustasium (II, 8) non pervenit,

fol. 17—52'. V. Columbani una cum carminibus, sed
absque laterculo capitulum,

40 fol. 53—58'. V. Athalae (II, 1—6),

1) 'Catalogue général des mss. des dép.' XXVII, p. 182. 2) Adsoni
cognomen Heimiricus attribuendum est, sicut codicibus et A 2a et B 1c
(Lawlor p. 10) comprobatur, neque Hermiricus, quod in editione legitur
(SS. XV, p. 1171, l. 20).

fol. 58'—79. libri secundi pars posterior (II, 11—25), quae tertium hic librum efficit, sed c. 22. finis inde a verbis: Similiter alia puella desideratur.

Codex ex libris classis A perfectissimus quidem est, sed fol. 1—16. cum V. Eustasii postea accesserunt.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. VIII.

A 2a*) Codex Compendiensis, quo Mabillonius usus est, omnia fere tribus libris distincta continebat quae praecedens, scilicet libro primo V. Columbani, secundo V. Athalae, tertio miracula Evoriacensia cum V. Bertulfi miraculisque Bobiensibus, sed V. Eustasii desiderabatur. Etiam finis c. 22. libri II. ei deerat atque insuper quod in illo extat c. 25.

A 2a**) Codex Bruxellensis n. 7461, saec. XIII. in., olim Liber sancte Marie de Valcellis, adnotante m. s. XIII (p. 412), tum Balthasaris Moreti, a quo facta permutatione a. 1637. in possessionem Domus prof. Soc. Iesu Antverp. (m. s. XVII, p. 1) venit, signatus ibi P. 160, vitas sanctorum mensium Novembris et Decembris continet cum alias tum V. Columbani librum utrumque, sed priori et laterculus capitulum et carmina in calce desunt atque in posteriore V. Eustasii (II, 7—10) desideratur eaque quae post hiatum sequuntur librum tertium efficiunt, sicut in A 2a. Insunt igitur

p. 90—115. V. Columbani cum epistula: Incipit prelatio in vita sancti Columbani abbatis — — Explicit prologus. Incipit liber primus vitae sancti Columbani abbatis, cuius celebritas est IX. Kl. Decembris. Rutilantem — — Explicit liber primus, ubi praescriptiones capitulum adsunt, sed numeri desiderantur, dum in reliquo libro illae desiderantur et hi adsunt,

p. 115—119. V. Athalae (II, 1—6) cum priore laterculi parte: Capitula libri secundi — Expliciunt capitula. Incipit liber secundus — — Explicit liber secundus,

p. 119—134. posterior alterius libri pars (II, 11—25) cum posteriore laterculi parte, scilicet miracula Evoriacensia cum V. Bertulfi miraculisque Bobiensibus: Capitula libri tercii — Expliciunt capitula (numerata ibi 1—19). Incipit liber tercius, qui non distincta V. Bertulfi ad c. 19, i. e. 25. nostrae editionis, continuatur, desinens: Explicit liber tercius vitae sancti Columbani abbatis. Caput 22. libri II. eodem loco hiat atque in A 2a. a*.

Erat olim Antverpiensis domus professae Soc. Iesu idem quo Henschenius ad V. Athalae edendam usus est; v. infra p. 142.

A 2a¹⁾) *Codex Bruzellensis* n. 11987. chartaceus, saec. XVI. in. ab Antonio Gentio († 1543) exaratus, fol. 183 sqq., item V. Columbani tribus libris dispositam continet¹.

Inspevit I. van den Gheyn S. I., vir doctissimus, conservator bibliothecae Bruzellensis.

A 2a²⁾) *Codex bibliothecae civitatis S. Audomari* n. 715, III et IV, saec. XII. ex., olim ecclesiae S. Audomari, V. Columbani una cum epistula, sed absque laterculo capitum (praescr.: Incipit prologus et vita sancti Columbani abbatis. — — Incipit vita eiusdem, qui decessit VIII. Kl. Decemb., inc. Rutilantem atque eximio fulgore Deus micantem sanctorum nobilium condidit vitam doctorum) exhibet alterque liber in verbis c. 22. debere creaturam obedire desinit², ita ut finis capituli ibi desideretur, sicut in A 2a. a¹. a².

Inspevit C. Bureau bibliothecae praefectus v. c.

A 2a³⁾) *Codex bibliothecae civitatis S. Audomari* n. 716 (4. 10), saec. XIII, olim beatae Mariae de Clarmarisco legendarium magnum, cum permultas sanctorum vitas tum Columbani in tres libros divisam continet, quae tomo VIII. inest³, atque non solum epistula adest (praescr.: Incipit prefatio vite sancti Columbani abbatis, inc. Dominis — Boboleno et Waldeberto et q. s., subscr. Explicit prologus), sed etiam laterculus capitum (praescr.: Incipiunt capitula libri primi) ad c. 29. perveniens (De ingressu et in Italiam susceptione ab Agilulfo — Expliciunt capitula), post quem c. 1. incipit ita: Incipit liber primus vitae sancti Columbani abbatis, cuius celebritas est VIII. Kalendas Decembris. Rutilantem et q. s.

Inspevit C. Bureau bibliothecae praefectus v. c.

A 2a⁴⁾) *Codex Parisiensis* n. 5308 (antea Colb. et Regius 3593), saec. XII, olim Chesnianus, fol. 281—287, V. Columbani continet mutilam a verbis c. 11. tantum e fratribus, locum c. 20. ad Ragumundum spectantem ita transponens, sicut in A legitur, immutansque perduxit (ib.) in perducunt cum A 2a. Sequuntur fol. 287'—292. V. Columbani Hyensis, fol. 292—297. Passio Caeciliae, sicut in A 2a⁴⁾.

A 2a⁵⁾) *Codex Duacensis* n. 838, saec. XII/XIII, olim monasterii S. Rictrudis Marchianensis ibique signatus D 792, fol. 92—105, V. Columbani una cum epistula laterculoque capitum exhibet. Sanctus ipse dextra baculum

1) Cf. 'Archiv' VIII, p. 538; 'N. Arch.' II, p. 259; Anal. Boll. VI, p. 31 sqq. 2) 'Archiv' VIII, p. 415. 3) 'Archiv' I. I. p. 416.

pastorale, sinistra librum quendam tenens litteram primariam R c. 1 (Rutilantem) pulcherrime pictam occupat, sed tonsura Romana ornatus a veterum Scottorum consuetudine interim defecisse videtur. Conditionem textus ex scripturae specimine intellegi licet, quod dedit Lawlor tab. VII, qui librum p. 42 sq. descripsit.

A 2a⁺⁺) Codex Duacensis n. 855, saec. XV, olim monasterii SS. Petri et Pauli Hasnoniensis, ibique signatus G 788. D 804, cui eadem atque A 2a^{*}. a^{**} insunt, scilicet fol. 1—43'. V. Columbani una cum epistula, sed absque 10 laterculo capitum,

fol. 43'—49'. V. Athalae (II, 1—6),

fol. 50—72. Incipit liber de diversis miraculis, i. e. miracula Evoriacensia, (II, 11—22) et fol. 63—72. V. Bertulfi una cum miraculis Bobiensibus (II, 23—25), quae 15 haec subscriptio subsequitur: Explicit liber diversorum miraculorum.

Ad supplenda ea quae Lawlor p. 43. de hoc libro rettulerat ad eundem bibliothecarium Rivière nomine litteras dedi, a quo ille certior factus erat, eademque officiositate 20 idem mecum communicavit ea quae scire desideraveram. Hiat igitur codex ibi ubi A 2a⁺ (I, 1) eodemque loco Deus exhibet. Etiam in libro altero cum A 2a convenit:

II, 11. superius fuisse] narraturum add. A 2a⁺⁺ cum Mab., m. al. add. A 2a; 25

II, 23 ex. famulis] om. A 2a⁺⁺; versu exeunte om. A 2a;

II, 25. patratas] viros patrare has A 2a⁺⁺; patrare has A 2a,

cumque vocabula exhibeat, quae huic codici postea illata sunt, cumque omittat id quod versu exeunte ibi omissum est, iterum 30 probatur, hanc familiam ex A 2a pendere.

A 2a⁺⁺⁺) Codex Parisiensis n. 5278, saec. XIII, olim Colbertinus n. 11, deinde Regius C. 3594. 7, fol. 380—393 (praescr.: Incipit vita Columbani Scotensis abbatis monasteriorum Luxoviensis atque Eboluensis) librum I. 35 absque epistula et laterculo capitum exhibet. Textus licet ineunte c. 1. minime hiet cum libris A 2a, his tamen proximis accedit, sicut ex lectionibus intellegi licet hisce:

I, 1. refulgentem] refulgentia A 2a⁺⁺⁺ cum A 2a. 3;

I, 2. sequens] sedens A 2a⁺⁺⁺ cum pr. m. A 2a; 40

I, 17. Clode] doatis A 2a⁺⁺⁺ cum A 2a^{***}.

Vitam 'adhuc pauca de virtutibus sancti Columbani' sequuntur¹ neque vero Bobiensis sed Hyensis abbatis, idemque

1) *Catal. Paris. ed. Bolland. I, p. 477.*

V. Columbae fragmentum ex Adamnano depromptum eodem ordine in A 2a^{***} et A 3 relatum est. Columbaniana Passio Caeciliae excipit.

Inspexit H. Lebègue v. c.

5 A 2a⁺⁺⁺) Codex Parisiensis n. 5336, saec. XIV, olim Colbertinus n. 709, deinde Regius C. 3863.12, fol. 84'—96 (praescr.: Incipit vita sancti Columbani abbatis VIII. Kl. Decembris), ipso capite primo caret atque ex versibus c. 2. non adest nisi primus. Lectiones codicis A 2a
10 in eodem deprehendimus has:

I, 2. conceptu] conceptus A 2a⁺⁺⁺ cum A 2a;

I, 17. Cui] Nec mireris cur A 2a⁺⁺⁺; Nec mireris. Cui A 2a.

V. Columbani inter Passiones Eadmundi ac Caeciliae
15 locum occupat, sicut in A 2b². c^{5 a. b.}

Inspexit H. Lebègue v. c.

Codices originis Britannicae ad hanc classem pertinentes tres solam Vitam Columbani exhibent, omissoque exordio, a c. 2. incipiunt his verbis: Incipit vita sancti Colum-
20 bani (abbatis IX. Kl. Decemb. Beatus igitur add. A 2a²) Columbanus qui et Columba (q. et C. om. A 2a²) ortus est in Hibernia insula extremo Oceano sita. Hanc Scottorum gens cet., ita ut versus barbari fere toti desiderentur. Praeterea finis eiusdem capituli inde a verbis:
25 Sic Debbora prec. deest atque maxima capituli 26. pars inde a verbis: Progressusque inde desideratur. Exempla docent textum quam maxime ab exemplari A 2a degenerasse atque lectionibus eiusmodi:

c. 11. tantaque piscium copia] copiaque A 2a^{1. 2}
30 haud magna fides habenda est. Codex tertius (A 2a³) initio mutilus est. Librarius A 2a² reliquis multo magis interpolationibus grassatus videtur esse:

I, 21. recipere] A 2a^{1. 3} cum rell.; confidimus add. A 2a³;

I, 30. ex. cui est] A 2a^{1. 3}; cum Deo patre et Spiritu

35 sancto honor et add. A 2a².

Etsi hi libri ad textum recensendum vix faciunt, certe tamen ex his intellegitur, quantum textus V. Columbani in Britannia a vero aberraverit. Praescriptiones capitulum desunt. Sub-
scriptione caret A 2a¹, dum in A 2a^{2. 3} haec clausula in calce
40 legitur: Explicit vita sancti Columbani (abbatis add. A 2a³). Carmina vitam minime subsequuntur.

A 2a¹) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Cottonianos Tib. D. IV, saec. XII, post magnum bibliothecae

incendium denuo ligatus et bipartitus, calamitatis quam vi ignis passus est in V. Columbani (pars I, fol. 125—132) vestigia servavit non adeo gravia, cum raro unum aut alterum vocabulum legi nequeat.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XV.

A 2a²) Codex Herefordensis bibliothecae cathedralis P. VII. 6, saec. XIII. in., ad passionale quoddam sanctorum pertinens, cuius reliquae partes nunc latent, fol. 90'—102, V. Columbani continet.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XVI.

A 2a³) Codex Oxoniensis inter Bodleianos Fell 2 (antea Fell n. 4 et n. 8688), saec. XII. ex., olim ecclesiae maioris Salisburiensis, unde cum tribus aliis codicibus hagiographicis Oxoniam translatus atque Fell episcopo commodatus est, ex cuius hereditate a. 1686. in bibliothecam quam dixi venit¹, p. 175—193, mutilus a verbis per anni (c. 7) incipit, foliisque deperditis, praeterea exciderunt haec: deferre (c. 9) — ex parrochi[anis] (c. 15) et claves (c. 17) — filios Theoderici (c. 19). Ea quae hoc legendario continentur maxima ex parte in codice praecedente redeunt, quem arcta necessitudine cum ipso coniunctum esse patet; in utroque V. Trudonis praecedit Columbani.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XVII.

A 2a⁴) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Add. mss. n. 34387, qui fragmenta diversis temporibus exarata comprehendit, fol. 6—6', saec. XIV, partem V. Columbani, scilicet I, 7—9, a verbis: [subi]to conspiciunt virum — habueritis fidem sicut granum | exhibet, qui textus aliqua necessitudine cum A 2a^{1. 2. 3} coniunctus videtur esse:

I, 9. precibus parens, pie petenti larga subvenit potestas] pr. annuens, pie p. l. s. p. A 2a⁴; pr. l. pot. annuens, postulata contulit A 2a^{1. 2}.

Capitibus nulla praescripta sunt.

A 2b) Codex Bruxellensis n. 9289, saec. XII, olim Liber sancti Laurentii in Leodio, adnotante manu s. XIII (fol. 195'), legendarii cuiusdam pars altera vitas n. XCII—CLXXXVIII. continens, fol. 90—97'. CXXXVIII. V. Columbani exhibet, scilicet librum priorem absque epistula, laterculo capitum, carminibus. Incipit igitur I, 1: Prologus in vita sancti Columbani abbatis. Rutilantem, neque capitum numeri neque praescriptiones adsunt, sed a librario

1) Fata ipsius enarravit Lawlor p. 36.

posteriore argumenta excogitata marginibusque adscripta sunt.

- A 2b*) *Codex Namucensis* n. 15, saec. XIII. in., olim monasterii S. Huberti in Arduenna silva siti, inter
 5 permultas sanctorum vitas XLVII. V. Columbani¹ exhibet incipientem a c. 2: Columbanus igitur qui et Columba ortus extitit (= *A 2b*) Hybernia insula, extremo Oceano sita. Huius insulae situs et q. s. Textus accuratissime cum *A 2b* convenit:
 10 I, 2. actum sit] divina prescientia de eo presignaverit *A 2b. b**;
 ib. teneretur, subito per intempestam noctem] haberetur, cuiusdam intempestae noctis silentio *A 2b. b**,

15 nisi quod quae in hoc adsunt c. 14—16. desiderantur.

De hoc libro A. Oger bibliothecae praefectus mihi rescribere numquam defessus est ad ea quae interrogaveram.

- A 2b*¹) *Codices Bruxellensis* n. 18018, saec. XII, fol. 182'—194', olim S. Petri Laubiensis, qui V. Columbani
 20 ad c. 28. ministrum vocavit continet, folio ultimo exciso,

- A 2b*²) *Rotomagensis* n. 1399 (*U 2*, antea *U 48*), saec. XII, olim Gemeticensis², ibique signatus G I, qui inter Vitas Eadmundi et Caeciliae fol. 181—185'. Columbani continet, propter defectum desinens mutilus in c. 15.
 25 omnium, praemissa praescriptione: Incipit prologus in (super *A 2b*¹) vita sancti Columbani abbatis (et confessoris add. *A 2b*²), a verbis Rutilans atque — micans — monachorum doctrina patrumque s. nobilium virorum condidit v. incipiunt, ita ut et epistula et laterculus capitum
 30 desiderentur, textumque V. Columbani eodem fere modo interpolatum exhibent atque editio Mabilloniana.

- A 2b*³) *Codex Rotomagensis* n. 1333 (*U 46*, antea *U 38*), saec. XII, item Gemeticensis³, ibique signatus G 21, fol. 109—131', praescr. Incipit vita sancti Columbani
 35 confessoris atque abbatis, quod est XI. Kl. Decembris, idem initium habet atque praecedentes, sicut ex scripturae specimine intellegi licet, quod publici iuris fecit H. J. Lawlor, tab. XIII.

- A 2b*⁴) *Codex Rotomagensis* n. 1410 (*U 22*, antea
 40 *U 49*), saec. XIII, olim S. Audoeni, fol. 73'—88', item a Ru-

1) Cf. *Anal. Boll.* I, p. 500. 2) 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques des dép. N. S.' I, 385. 3) *Ib.* I, 328.

tilans atque eximio fulgore¹ incipit atque sicut in *A 2b²* *Columbanus Caeciliam praecedit.*

A 2b⁵) *Codex Rotomagensis n. 1404 (U 20, antea U 59), saec. XII, olim Fiscamnensis, fol. 115, praetermisso capite I. ab eisdem verbis incipit, quibus c. II. in reliquis huius familiae libris ducitur: Columbanus igitur qui et Columba dicitur² et q. s. Cum folio insequenti mox altera vita incipiat, V. Columbani textum imperfectum esse opus est, quae inverso ordine Vitam Caeciliae ibi subsequitur.*

A 2b⁶) *Codex Rotomagensis n. 1415 (U 17, antea U 68), saec. XV, olim Fiscamnensis, fol. 217—219, textum V. Columbani continet decurtatum³.*

A 2b⁷) *Codex Parisiensis n. 11951, saec. XII, olim Sangermanensis (n. 16, postea n. 500), fol. 145—156, epistula praetermissa iisdem verbis atque A 2b^{1, 2} incipit textusque V. Columbani inprimis cum libro A 2b² convenit, quocum post fonte (I, 1) addit referti (potati A 2b. b¹), sed ab omnibus huius familiae libris eo differt, quod finis c. 17. ibi desideratur, sicut in B, neque alibi legitur, sicut in A 3.*

Inspexit H. Lebègue v. c.

20

A 2c) *Codex Montepessulanus H. n. 30, saec. XII/XIII, passionale vetus ecclesiae S. Benigni Divionensis incipiens a Passione S. Catharinae et desinens in Vita S. Francisci, postea bibliothecae Buherianae, ibique signatus A 24 (a. MDCCXXI), ante Passionem Caeciliae fol. 204' sqq. V. Columbani librum priorem absque laterculo capitum exhibet, cui haec praescripta sunt: Incipit epistola Ionaë discipuli sancti Columbani ad Waldebertum atque Bobolenum abbates directa — — Explicit epistola. Incipit prologus in vita sancti Columbani abbatis atque confessoris.*

Inspexit H. Lebègue v. c.

A 2c¹) *Codex Divionensis n. 383, legendarium monasterii Cisterciensis comprehendens, cuius volumina IV. et V. saec. XII, reliqua autem saec. XIII. exarata sunt eadem quae A 2 continet, scilicet*

volumine II, fol. 70'—72', V. Athalae (praescr.: Incipit vita sancti Attali abbatis XIX), praecedente laterculo capitum II, 1—10,

1) 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques des dép. N. S.' 40 I, 413. 2) *Ib.* I, 399. 3) *Ib.* I, 422.

fol. 79—82. *V. Eustasii* (praescr. Incipit vita sancti Eustasii abbatis XXII) absque praefatione interpolata, volumine V, fol. 7—11'. *V. Columbani cum epistula, sed folio exciso magna huius libri pars a verbis* [de]fer hic. Con-
5 cito (c. 17) ad ut omnem pa[ginam] (c. 27) desideratur.
De locis nonnullis Guignard bibliothecarium consului, senem venerandae canitiei.

*A2c²) *Codex Remensis n. 1144* (782. 768), saec. XIII. *p. 42.
in., fol. 52—55, *V. Athalae continet* (praescr.: Incipit
10 vita sancti Attali, cuius festum colitur VI. Idus Maii).

A2c³) *Codex Parisiensis n. 5297* (Colb. 512, Regius 3593), saec. XIII, olim Fulcardimontensis, fol. 164—166. *V. Eustasii continet* (praescr.: Incipit vita sancti Eustasii abbatis, cuius transitus colitur quarto Kl. Aprilis XXX)
15 *mediam inter utriusque Iohannis et eremitae et Chrysostomi.*

A2c⁴) *Codex Montepessulanus H n. 1, saec. XIII. in., legendarium magnum S. Mariae Claraevallensis, tom. I, fol. 133—144, V. Columbani librum I. absque laterculo et praescriptionibus capitum, subsequentibus Miraculis*¹
20 *(incip. Incipit praefatio in miraculis eiusdem. Que Dominus noster per merita), tom. V, fol. 180—184, V. Eustasii textum continet notae inferioris neque vero praefatione interpolata auctum, cui lemma praescriptum est idem, quod in A2c³ legitur. Dies depositionis huius sancti falsus IIII. Kal. Aprilis*
25 *pro IIII. Non. Apr. ut praescriptioni irrepsit, ita in calce post verba: cum victoriae pace (II, 10 ex.) interpolatus est.*

A2c^{4a}) *Codex Trecentensis n. 1, saec. XIII. in., olim S. Mariae Claraevallensis, scilicet legendarii illius de quo modo egi tomus III*², *V. Athalae continet, incipiens: Cum*
30 *ergo venerabilis Columba (II, 1).*

Etiā auctor magni legendarii francogallici saec. XII. compositi, cuius exemplaria complura aut perfecta aut imperfecta ad nos pervenerunt, ex altero V. Columbani libro nihil admisit nisi V. Athalae et Eustasii, ita ut libris A2c
35 *eadem atque codici A2 insint, cumque tota materia sex voluminibus disposita sit, Columbaniana hoc ordine sese subsequuntur.*

Tomus II. menses Februarium et Martium comprehendens Vitam Eustasii (II, 7—10) absque praefatione interpolata mediam exhibet inter Vitas Iohannis et eremitae et Chrysostomi, nisi quod A2c^{5a. d} in ipso Eustasio desinunt, textusque idem non solum in eo qui eundem ordinem servat

1) Bibliotheca hagiogr. lat. n. 1904. 2) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibl. publ. des départements', tom. II (seriei prioris), p. 5.

atque ad idem legendarium pertinet codice A 2c³, sed etiam in A 2c¹ legitur:

II, 7. affectu et aequo iure — regebat] a. directus,
dum aequo i. — regeret A 2c^{5a. b. c. d} cum A 2c^{1. 3.};

ib. vicina inhabitabat] (v. om.) habitabat A 2c^{5a. b. c. d} 5
cum A 2c^{1. 3.};

ib. huius filium] et suum f. A 2c^{5a. b. c. d} cum A 2c^{1. 3.};
difficilibus vero locis medela ex ipso vix speranda est:

II, 9. barriditatis] garrulitatis A 2c^{5a. b. c.};

ib. colligatim] catervatim A 2c^{5a. b. c.} 10

Dies depositionis falsus: IIII. Kal. Aprilis eodem loco atque in A 2c⁴ interpolatus est.

Tomus III. menses Aprilem usque ad Iunium comprehendens V. Athalae inter Theobaldum et Urbanum Lingonicum collocatam continet, praescr.: Incipit vita beati Attali 15
abbatis, cuius festum colitur (est A 2c^{5a}) VI. Idus Mar.
Lectiones communes has adnotavi:

II, 1. vitam] ita A 2c^{5a. e. f. g.};

II, 5. tempus] scilicet add. A 2c^{5a. e. f. g.}

Tomus VI. menses Novembrem et Decembrem comprehendens V. Columbani librum priorem absque laterculo capitum continet, praecedente Passione Eadmundi, subsequentibus iisdem Columbani Miraculis de quibus supra (v. A 2c⁴) una cum Passione Caeciliae, textusque hoc modo deformatus est:

I, 1. micantem] micantem vitam et infra om. patrum 25
et vitam A 2c^{5a. b.};

ib. egregiae nostris eorum memoriam] ad memoriam
aeternam nostris egregie A 2c^{5a. b.};

ib. exempla] exemplaria A 2c^{5a. b.};

I, 2. Exterorum c. b. nationum] om. A 2c^{5a. b.} 30

Praescriptiones subscriptionesque leguntur ante epistulam: Incipit prologus in vita sancti Columbani abbatis, post eam: Explicit prologus, ante c. 1: Item prologus, post illud: Explicit prologus, ante c. 2: Incipit vita sancti Columbani abbatis (XI. Kl. Decembris add. A 2c^{5b}). 35

Dum ex plerisque exemplaribus singuli tomi supersunt, unum integrum ad nos pervenit A 2c^{5a} soloque tertio tomo caret A 2c^{5b}.

A 2c^{5a}) Codices Parisienses saec. XII. ex.,

n. 16732, fol. 185—187', V. Eustasii, 40

n. 16737, fol. 131'—133, V. Athalae,

n. 16735, fol. 92—100, V. Columbani,

olim S. Martini a Campis 1, 1 et 1, 6 et 1, 4.

Inspevit H. Lebègue v. c.

- A 2c^{5b}) Codices Parisienses saec. XII. ex. aut XIII. in.,*
n. 17004, fol. 180—182', V. Eustasii,
n. 17007, fol. 86'—96, V. Columbani,
 5 *olim Fuliensium 58, 2 et 58, 6.*
Inspexit H. Lebègue v. c.
A 2c^{5c}) Codex Parisiensis n. 5352, saec. XIII,
olim Colbertinus 137, deinde Regius C. 3593. 3, fol. 224'—
227, V. Eustasii.
 10 *Inspexit H. Lebègue v. c.*
A 2c^{5d}) Codex Autissiodorensis n. 127 (114),
saec. XII, 'ex bibliotheca Pontiniacensi', fol. 210'. V. Eustasii
non continet nisi mutilam, desinentem in verbis¹ II, 9.
Eustasium obiceret. At ille |.
 15 *Textus initium (II, 7) rogatu meo magna cum libera-*
litate descripsit C. Porée bibliothecarius urbis Autissiodorensis
et archivarius publicus, v. c.
A 2c^{5e}) Codex Parisiensis n. 11757, saec. XIII,
olim S. Mariae de Regali monte, deinde ex dono Antonii
 20 *Wionis Herovallis monasterii Sangermanensis (n. 808, postea*
n. 73), fol. 141'—143, V. Athalae.
Inspexit H. Lebègue v. c.
A 2c^{5f}) Codex Parisiensis n. 14651, saec. XV, olim
S. Victoris n. 85, fol. 63—65', V. Athalae.
 25 *Inspexit H. Lebègue v. c.*
A 2c^{5g}) Codex Parisiensis n. 11885, olim inter re-
sidua Sangermanensia n. 985, saec. XII, fol. 44—46', V.
Athalae solus ex his una cum laterculo capitum exhibet,
praescrip.: Incipit vita sancti Attali abbatis.
 30 *Inspexit H. Lebègue v. c.*
Bini loci in codicibus A 3 transpositi sunt, unus scilicet
epistulae cum — ergo (vestro om. A 3. 3'; transponunt
A 3'. 3". 3"" . 3"" . 3"" . 3""; libramine assumpsit A 3') in altera
praefatione (c. 1) post verba turbines (turbi::nes A 3"") et
 35 *et ante fluctuante (ita A 3'; tuante A 3". 3"" . 3""; tnante,*
in marg. | rbante A 3""; tumultuante A 3. 3†. 3†; tur-
bante A 3""), alter c. 3. (et om.) pubertas — adolescentem
in c. 4. consistit. In exemplari enim communi unde hi libri
pendent folia bina loco suo mota esse patet. Interim epistula
 40 *ipsa ita truncata non extat nisi in A 3. 3'. 3". 3*, dum a pleris-*
que libris omnino abest, in aliis aliunde aut prima manu

1) 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publi. des dép. N. S.' (1887) VI, p. 54.

(*A 3x¹*) aut recentiore (*A 3^{***}*) suppleta legitur. Laterculus capitum in omnibus desideratur. Sunt autem codices *A 3* praeter tres primos duosque postremos omnes ex dioecesi Treverica oriundi, atque inter Trevericos illos longe praestat *A 3^{*}*, quem recta via ex exemplari communi pendere ex locis ⁵ intellegitur, quos supra attuli. Reliqui igitur propiore necessitudine inter se cohaerent, inprimis *A 3. 3[']. 3^{''}* et *A 3[†]. A 3^{††}*; plerisque vero aliorum codicum lectiones illatae sunt. Finis c. 17. in *A 3. 3[']. 3^{''}. 3^{*}. 3x¹. x²* post c. 15. transpositus est, in reliquis suo loco legitur atque textus utriusque generis item ¹⁰ diversam condicionem servat, cum hi cum *A 1c* manifesto convenient, illi vero ab *A 1c. 2.* certe discrepent. Locum igitur probabile est exemplari communi defuisse a diversis librariis diverso modo suppletum. Lectiones *A 1c* una alteraque vel codicibus *A 3[']. 3^{''}. 3^{*}* illatae sunt, e. gr.

c. 17. amator] *A 3* cum *rell.*; amatricem *A 3[']. 3^{''}. 3^{*}. 3^{''}. 3^{***}. 3^{††}* cum *A 1c. d.* ¹⁵

locusque c. 16. quod — referam in *A 3. 3[']. 3^{''}. 3x^{1.2}. 4. B 1a. 2* omissus legitur in *A 3^{*}. 3^{''}. 3^{***}. 3^{††}*. Plerumque vero reliqui Treverici lectiones *A 1c* exhibent, dum *A 3. 3[']. 3^{''}. 3^{*}* textum exemplaris integrum servant. Itaque locus c. 20. per libros *A 3. 3[']. 3^{''}* optime traditus est, quibuscum fere facit *A 3^{*}*: Inter quos Rogomundus primus erat, qui eum inametis usque perduxit, sed *A 3^{''}* eum ita contraxit sicuti *A 1c*, omissis verbis: qui eum N. usque perduxit, ²⁵ atque *A 3^{''}. 3^{***}. 3[†]. 3^{††}*. omissa ita restituerunt, sicut in *A 1a* illa leguntur: (qui eum om.). Nam metus (Nametum *A 3[†]. 3^{††}*) u. perduxit (perductus est *A 3[†]. 3^{††}*). Inter quos pr. Ragumundus (Ragamundus *A 3[†]. 3^{††}*) erat cum (cum om. *A 3[†]. 3^{††}*). Lectiones cum *A 1c* consentientes ex ³⁰ reliquis adnotare libet has:

c. 14. praefectus] *A 3. 3[']. 3^{''}. 3^{*}*; factus *A 3^{''}. 3^{***}. 3^{***}. 3[†]. 3^{††}* cum *A 1b^{*}. c^{*}. d.*

c. 15. ex parrochianis] *A 3. 3[']. 3^{''}. 3^{*}*; expers rac(t)ionis *A 3^{''}. 3^{***}. 3^{***}. 3^{††}* cum *A 1c*; expar rationis *A 1d*; ³⁵

c. 19. Brocariacum] Brucariacum *A 3. 3^{*}*; Bocariacum *A 3[']. 3^{''}. 3^{''}. 3^{***}. 3^{***}. 3^{††}* cum *A 1c. d.*

ib. ad eum] *A 3[']. 3^{''}. 3. 3^{*}*; ad regem Theodericum adeo *A 3^{''}. 3^{***}. 3^{***}. 3^{††}* cum *A 1c. d.*

neque libri *A 3^{''}. 3^{***}. 3^{***}. 3^{††}* ibi hiant ubi *A 3. 3[']. 3^{''}. 3^{*}*, ⁴⁰ exhibentes c. 17. locum: sancti sod. amissionem gaudio temperavit atque paulo supra verba: igitur (i. om. *A 3^{***}*) beatus Columbanus (i. b. om., C. qui et C. *A 3^{††}*). Qui

cum textum contaminatum contineant, ad veram exemplaris primarii naturam perspiciendam idonei minime erant.

- A 3) *Codex Mettensis* n. 523, saec. XI. ex., formae octavae, fol. 19—51, V. Columbani exhibet et laterculo capitum et praescriptionibus destitutam. Sequitur altera Columbani vita (praescr. Vita sancti Columbani abbatis genere Scotici qui in Britannia requiescit), quae licet sancti nostri verbis (MG. Ep. III, 176, l. 37) de Columbani nomine abutatur, tamen ad ipsum minime spectat, sed ad Hyensem¹.
- 10 Scripturae specimen dedit Lawlor tab. I.

- A 3') *Codices monasterii Runensis*² (Rein prope Gratwein in Styria) n. 51, saec. XII. ex., fol. 31'—70, et A 3'') *Campililiensis* n. 74, saec. XV, chartaceus, olim, 'monasterii sanctae Mariae'³, fol. 73—88',
- 15 cum praecedente, quocum etiam epistulam continent, adeo conveniunt, ut tres eodem loco hient (c. 2) hiatumque eodem modo suppleant (c. 12); nonnulla vero illius menda ex his corrigi licet liberque recentior vetustiore nonnumquam superat.

- Utrumque librum Wratislaviae tractare potui, faventibus
- 20 bibliothecariis P. A. Weiss et P. Wrba, viris revendissimis.

- A 3*) *Codex Trevericus seminarii episcopalis* n. 36 (antea R n. I, 12), saec. XIII, legendarii S. Maximini tomus mensem Novembrem comprehendens⁴, fol. 116—132', V. Columbani textum una cum epistula exhibet eundem ex
- 25 quo editio Flemingi pendet, de qua v. infra p. 141.

- A 3'') *Codex Parisiensis*⁵, 'Nouv. acq. lat.' n. 1836, antea Monacensis bibliothecae Goerresianae n. 72, saec. XIII, olim monasterii S. Mariae Himmenrodensis ord. Cisterc., dioec. Trevericae, fol. 61—80, V. Columbani librum
- 30 priorem exhibet, incipiens absque epistula et laterculo capitum: Prologus in vitam sancti Columbani abbatis et confessoris. Rutilantem (I, 1). Praescriptiones capitum marginibus additae per glutinatorem partim perierunt.

- A 3''') *Codex Trevericus bibliothecae ecclesiae cathedralis* n. 93^a, saec. XII, olim monasterii S. Mathiae (alias M. I. N. 14, modo 308' m. s. XVIII. fol. 2. adnotavit), quod primo S. Eucharis dicatum erat, unde ultimo fol. 109'. haec manu saec. XII. illata sunt: Libellus sancti Eucharis

1) Cf. *Bibl. hagiogr. lat.* n. 1889. 2) Cf. *Xenia Bernardina* II, 1, p. 35. 3) 'Klein Mariazell'; v. ib. p. 507. 4) Cf. 'N. Arch.' XVIII, p. 628. 5) Cf. H. Omont, 'Bibliothèque de l'école des chartes' (1903), LXIV, p. 27, et 'Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque nationale' XXXVIII, 1 (1903), p. 363—366.

primi Trevirorum archiepiscopi (*superscr.* Ludowicus abbas, *scilicet S. Mathiae c. a.* 1169—1182¹⁾. Si quis eum abstulerit, anathema sit, *inter vitas sanctorum, quae fol. 109. m. s. XII. ita enumeratae sunt*: In isto libro continentur vitae sanctorum Columbani abbatis, Iohannis Alexandrini archiepiscopi, Remacii episcopi, Adalheidæ augustæ, pars quaedam de vita sancti Magni Campaniæ urbis doctoris, vita Helenæ, de adventu sancti Agricii patriarchæ², *primam exhibet Columbani, fol. 3—21, eodem modo inscriptam incipientemque atque A 3³⁾, sed quæ deerat Ionæ epistula m. s. XV. fol. 2. 2'. item e codice quodam A 3 suppleta est, cui verba cum facta — ergo vestro deessent. Praescriptiones capitum desiderantur. Excisis foliis quattuor post fol. 20. textus hiat, desinens: super fluvium Resbacem ex sup[er] (c. 26), rediensque [stitutus] educaret (c. 30).* 15

A 3⁴⁾) *Codex Trevericus bibliothecae urbanae Cat. mss. 1349, Num. loc. 91 (antea n. XXXII), saec. XVI. in., olim monasterii S. Mauricii Tholegiensis, deinde O. de Cohausen Confluentini, qui eum a. 1819. bibliothecae publicae quam dixi dono dedit, fol. 96'—110'. V. Columbani librum I. absque epistula continet, capitibus non distinctis (praescr.: Incipit prologus in vitam sancti Columbani abbatis). Altera c. 2. pars inde a verbis ut fides quam usque ad m. sacerdotum ecclesiae bis scripta est, sed priora deleta sunt. Cum libro praecedente et lectio c. 1. tuante pro fluctuante convenit et finis c. 17. suo loco collocatus, ubi spiriolum super squirium superscriptum est in A 3⁵⁾, in textu vero legitur libri A 3⁶⁾.* 20

A 3⁷⁾) *Codex Montensis bibliothecae urbanae nr. 26. 210. 8402, tom. II, saec. XIII, item Trevericis adnumerandus, quippe qui ex monasterio virginum 'in Eiflia prope Kilburg' sito (hodie Münstereifel), dioeceseos scilicet Trevericae, in conventum Montensem Carmelitarum discalceatorum transierit, fol. 190—205', V. Columbani (inc. I, 1. Rutilantem atque eximio³⁾ exhibet, cui c. 23. et 26. 27. ad verba: ecclesiae sinibus reducebat desunt, cumque de ipso relata sint⁴⁾, prologo, scilicet capiti 1, inserta esse ea quae epistulae in editis attributa sunt, mox suspicatus sum verba eadem transposita esse quae in praecedentibus. Interim Eduardus Poncelet archivarius Montensis, collega doctissimus,* 30

1) Cf. SS. VIII, 226. 2) Codicem descripsit Sauerland, 'Trierer Geschichtsquellen des 11. Jahrh.', Treveris 1889, p. 58: 'Über die Doppelvita S. Helenæ und S. Agricii'. 3) Cf. 'Arch.' VIII, p. 473. 4) Anal. Boll. IX, p. 269.

examinato codice, id me non fefellisse confirmavit, describens locum interpolatum c. 1. ita: Ea ergo, vestro turbante mundo.

A 3[†]) *Codex Londiniensis Musei Britannici inter Harleianos n. 2802, saec. XIII, fol. 140—147', passionalis sanctorum Arinsteinensis tomus III (v. supra A 1b⁶) ideoque cum Trevericis coniunctus, etiam V. Galli continet, unde ipsum alibi iam attuleram¹. Praescriptiones capitum desiderantur. A praecedentibus huius familiae libris textus eo discrepat, quod e locis transpositis alter, scilicet epistulae, quae ipsa omissa est, verba I, 1. aggredimur texere gesta neque turbines subsequitur atque quam maxime retractatus est: invidiam arrogantium vel inerciam negligentium non valde curantes, quorum alii facta aliena magis quaerunt reprehendere — vitam edisserit, post quem librarius verba: Qui etsi nec meritorum — fonte repleti simus ante Erit tamen iteravit, dum alter eundem locum atque in reliquis cognatis occupat. Lectiones nonnullas cum A 3 consentientes discrepante libro A 3* attulit Lawlor p. 85 sq.*

20 *Scripturae specimen dedit idem tab. XIV. Ex ipso intellegitur, librum saec. XIII. in catalogo bibliothecae recte attributum esse, quem Lawlor in praecedens promovere maluit.*

A 3^{††}) *Codex Confluentinus² bibliothecae gymnasii n. 5, saec. XIV, scriptus a 'Godefrido de Andernacho, presbytero, capellano altaris sancti Mauricii in ecclesia Monasteriensi in Meynewelth', scilicet Trevericae diocesanos loci qui hodie vocatur Münstermaifeld prope Mayen siti ('Reg.-Bez. Coblenz'), fol. 271'—285', eadem atque liber praecedens continet eodem modo perturbata atque retractata (cf. I, 1), quare ea quae de illo attuleram etiam ad hunc spectant.*

A 3x¹) *Codex Parisiensis n. 5293, olim Peirescianus, deinde Mazarinaeus, postea Regius C. 3654, saec. XIII, fol. 155'—171, V. Columbani una cum epistula (praescr. Incipit prologus Ione in vita sancti Columbani abbatis. XXXVII) et praefatione (c. 1. praescr. Incipit secundus prologus, subscr. Explicit prologus; c. 2. praescr. Incipit vita) continet, subsequente Passione Caeciliae. Versus barbari in c. 2. non adsunt inde ab Expectatque. Cum finis c. 17. post c. 15. transpositus sit, sicut in A 3. 3'. 3". 3*, liber sine dubio huic familiae adnumerandus est, sed epistula ibi non hiat neque praefationi locus alienus insertus est. Prae-*

1) *Scr. rer. Meroving. IV, 246.* 2) Cf. E. Dronke, 'Beiträge z. Bibliographie u. Litteraturgesch.', *Confluentiae* 1887, I, p. 106—110.

terea tot lectiones B in eodem deprehenduntur, ut librum ad eiusmodi exemplar correctum esse pateat:

- Ep. conibentia] conventione A 3x¹ cum B 1a. 2;
c. 12. sinu] speleo A 3x¹ cum B 1a. 2;
c. 30. laboris] praemio vires resumat add. A 3x¹ cum B 1a. 2.

Inspexit Henricus Lebègue v. c.

A 3x²) *Codex Mediolanensis bibliothecae Ambrosianae B 33 inf. (antea Q), saec. XIII, olim Vallis S. Hugonis, eadem fere atque praecedens eodem ordine exhibet 10 atque fol. 133'—148. V. Columbani una cum epistula (praescr. Incipit prologus Ionę in vitam beati Columbani abbatis), laterculo capitulum, praefatione (c. 1. praescr. Item alius prologus) inest¹. Ineunte epistula Bobolino (ita B 1b. 2) et Memini ante leguntur sicut in A 3x¹ atque finis c. 17. ibi 15 eundem locum occupat, sicut in eodem, scilicet post c. 15.*

Locos nonnullos petente me inspexit Antonius Ceriani bibliothecae Ambrosianae praefectus celeberrimus.

A 4) *Codex Bernensis n. 48, saec. XI, olim Floriacensis teste M. Petschenig², fol. 184'—191'. V. Columbani 20 inde a praefatione (I, 1) Rutilantem ad c. 17. processerat exhibet, ita ut fol. 191'. minime consumptum sit. Laterculus capitulum, qui praefationem subsequitur neque praecedit sicut in reliquis libris, eodem modo atque in A 1a. c. desinit. Praescriptiones capitulum pleraeque adsunt neque vero scriptura 25 atramentove distinctae sunt.*

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. II. III.

A 4a) *Codex Parisiensis bibliothecae Mazarinae n. 1712 (1316), saec. XII. in monasterio S. Arnulfi Crispiacensi (hodie Crépy-en-Valois, dép. Oise) exaratus, 30 deinde S. Martini a Campis, fol. 229. V. Columbani absque epistula (inc. Rutilante I, 1) exhibet, quam V. Mariae Aegyptiacae auctore Hildeberto fol. 257'. subsequitur³. Praescriptiones capitulum adsunt minio pictae, dum quem codex praecedens exhibet laterculus desideratur. Textus vero ultra 35 A 4 porrigitur, additis non solum fine c. 17, sed etiam capitibus 29. et 30. Librarius qui codicem exaravit negligens et stolidus textum misere corripit:*

*I, 2. mundo late tremulo] dum mundo latet in remulo
A 4a,*

40

1) Cf. *Anal. Boll.* XI, 222; *Lawlor p. 45.* 2) *Ed. Victoris Vitensis, Corpus scr. ecll. lat. VII, p. III.* 3) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques de France, Paris, Bibliothèque Mazarine', Parisiis 1881, II, p. 187.

haud pauca verba omisit, quae in A 4 leguntur, neque orthographicis pepercit (phontiphex pro pontifex). Attamen etiam bona haud pauca in hoc libro deprehenduntur, deficiente gemello ipsius, veluti vocabula nonnulla exhibet quae
5 in hoc desiderantur, immo versum unum vel duos:

I, 12. inoboedientes — anni] A 4a cum rell.; om. A 4, atque ipso reperto de condicione huius classis melius iudicari nunc licet quam antea.

Postquam Armandus d'Artois bibliothecae praefectus
10 locos nonnullos rogatu meo exscribendos curavit, de natura textus instructus, codicem in usum nostrum conferendum comisi H. Lebègue v. c.

A 4b) Codex Parisiensis n. 5360, saec. XIV, olim Mazarinaeus, deinde Regius C. 4197, fol. 196—205', V.
15 Columbani ante Passionem Caeciliae exhibet, praetermissis epistula laterculoque, atque capiti I. praescripta sunt haec: Prologus in vita sancti Columbani abbatis. Textus nonnulla huius classis vestigia praebet:

I, 1. famam] formam A 4b cum A 4. 4a;

20 ib. flatu] fluctu A 4b cum A 4a;

sed quam maxime immutatus atque interpolatus est:

I, 1. plerique aliorum] plerique etiam alii idem aggressi sunt opus eorum A 4b;

ecclesiae] add. divino suffragante auxilio A 4b;

25 I, 2. Expectatque — insule situs] que solis occasum spectat et occiduas ponti descendit in umbras.

Cuius insule situs A 4b;

ib. fide praepollet] fidei normam transcendit A 4b.

Finis c. 17. cum A 1c. d. convenit:

30 viri] ut viri A 4b cum A 1c. d.

Inspexit H. Lebègue v. c.

Codices V. Columbani A 5, qui et epistula et laterculo capitum privati item a praefatione (I, 1) Rutilantem incipiunt neque carmina continent, mendis propriis inter se
35 coniuncti sunt his:

I, 1. praeterita] per certa A 5a; pro certo A 5b. 5b*. 5b*. 5b**.

I, 2. pepulit] reppulit A 5a. 5b. 5b*. 5b**. 5b***;

ib. celebrae] crebre A 5a. b. 5b*** (non A 5b*. 5b**);

40 I, 17. processerant] processit A 5a. b. 5b*. 5b**. 5b***,

modoque cum codice A 3 faciunt:

I, 3. pilis] A 5a cum A 3. B 1a. b; plis B 2; bellis A 5b.

5b*. 5b**. 5b***; telis A 4 cum A 1a. c. d. 2;

I, 12. longitas] *A* 3. *B* 1a. 2; longitate *A* 5b. *b*^{*}. *b*^{**}. *b*^{***};
longitudo *rell.*;

modo cum *A* 4:

I, 2. quo truces] *A* 3 cum *rell.*; quod cruces *A* 5a (*deficiunt A* 5b. *b*^{*}. *b*^{**}. *b*^{***}); quot cruces *A* 4 (*pr. m.*); 5

I, 4. vicesimum] *A* 3 cum *rell.*; tricesimum *A* 5a. *b*.
b^{*}. *b*^{**}. *b*^{***} cum *A* 4. 4a. *B* 1a. 2;

I, 14. Dei] intercessione *add. A* 5b. *b*^{*}. *b*^{**}. *b*^{***} cum *B* 1a. 2;
intercessionis *add. A* 4. 4a.

*p. 43. *Locus ad Chagnoaldi relationem spectans c. 17. ex. praeter- 10
missus neque sicut in *A* 3 in calce c. 15. suppletus est.

A 5a) Codex Suerinensis bibliothecae gentis Kade
a. 1204, ut videtur, exaratus inter alias legendas, fol. 55'—
81'. V. Columbani continet¹, capitum distinctione praescrip-
tionibusque destitutam.

15

Inspexit O. Holder-Egger v. c.

A 5b) Codex Coloniensis archivi urbani n. 164^b
(antea n. 170. et bibliothecae Wallraffianae VI, 11), saec. XV,
passionalis sanctorum volumen quartum dies IV. Id. Nov.
ad II. Kal. Dec. comprehendens, olim canonicorum regula- 20
rium Coloniensium, fol. 49'—65. V. Columbani exhibet.

A 5b^{*} et *A* 5b^{**}) Codices Traiectini bibliothecae
universitatis duo, unus scilicet

n. 390 (Eccl. n. 23), antea n. 248 o et 288 m, fol. 87—
99', a. 1421. per fratrem Swederum e Carthusiensibus prope 25
Traiectum inferius sitis exaratus, alter qui ex ipso pendere
videtur,

n. 394 (Eccl. n. 98), antea n. 244 c et 283 h, fol. 136'—
157', a. 1463. per manus Ghysberti Berchmaker in monasterio
canonicorum regularium Traiectensi scriptus, iisdem et mendis 30
et hiatibus laborant atque *A* 5b, nisi quod *I*, 2. celebre
exhibent neque crebre, sicut *A* 5a. *b*.

A 5b^{***}) Codex Hagae-Comitum L 29 (Weesp 14),
olim 'Liber sororum Sanctae Katerinae Mudén', a. 1461. 'per
manus Petri Zwaninc in Weesp' exaratus, fol. 297'—308'. 35

A 6) Codex Parisiensis n. 5330, olim Colbertinus
n. 2081, deinde Regius C. 3864. 2. 2, saec. XIII, fol. 52—
72', praescr.: Incipit vita sancti Columbani abbatis, que
est VIII. K. Decemb., eadem atque libri *A* 5 continet, sed
folio ultimo deperdito desinit mutilus in verbis c. 30: qui 40
regi indicavit se in solitudine. Finis c. 17. desideratur

1) Codicem descripsit Reinhardus Kade, 'N. Arch.' VIII, 365; SS. XV, 709.

atque textus cum classe praecedente necessitudine quadam coniunctus est:

- I, 1. praeterita] posteris A 6; per certa vel pro certo A 5;
 5   ib. quatiente] concuciente A 6 cum A 5a;
      I, 2. quo truces] quod truces A 6; quod cruces A 5a;
      I, 3. pilis] A 6 cum A 3. 5a. B;
      I, 4. Vicensimum] Tricesimum A 6 cum A 4. 5. B,
      sicut locum c. 20. ad Ragumundum spectantem librarius cum
 10 A 3. 5. B bene servavit. Attamen tot peculiararia in hoc
      codice deprehenduntur, ut ipsum separatim enumerare mallet.
      Post verba c. 1. scientie fonte A 6 addit confessi, ubi alii
      alia interpolaverunt, atque paulo infra textu omnino immu-
      tato idem ita pergit: refulgentem stilo pertenui prae-
 15 sumpsimus adgredi vitam. Columbanus igitur simplici-
      tatem animi etiam nominis vocabulo signans ortus est
      Hibernia (ita incipit c. 2). Librarius verba persaepe male
      intellegens textum misere depravavit:
      I, 2. nota litora] nataliter ora A 6;
 20   ib. candore terras] candor et terras A 6;
      ib. calore madentem] calorem ad omnem A 6;
      ib. Exterorum] hec tororum A 6,
      alteroque, nisi fallor, parum articulatim dictante codicem
      exaravit.

25   Inspexit H. Lebègue v. c.

*Classis Italica licet modice retractata sit, aliquot tamen locis lectionem veram accuratissime conservasse videtur, magna-
 que eidem auctoritas in rebus grammaticis et orthographicis
 attribuenda est. Huius enim recensiois codices supersunt
 30 et antiquitate praestantes et accurate scripti. At per deos
      immortales dies ater bibliothecae Taurinensi interim illuxit,
      in qua celeberrimi Bobienses illi codices asservantur, cum-
      que de fato eorum pertimescens ad bibliothecae praefectum
      litteras dedissem, eo nimium occupato Carolus comes Ci-
 35 polla vir doctissimus, qui cum aliis universitatis professoribus
      in reliquiis ordinandis et restituendis nunc versatur, re-
      sponsum reddidit, nonnullos e V. Columbani codicibus primis
      post incendium diebus a se visos esse sanos verique non dissi-
      mille esse ipsos vetustiores B 1a. b adhuc extare quamvis plus
 40 minusve laesos, licet pro certo id affirmare nollet. Signa
      enim libris imposita fere omnia perierunt neque fieri potest,
      ut usui publico ipsi tradantur nisi longo intervallo. Haec
      testis oculati verba viros litteratos celare nolui.*

B 1a) Codex Taurinensis bibliothecae nationalis F IV, 26 (antea n. 20), saec. X. in., olim Liber sancti [151]¹ Columbani de Bobio, sicut m. saec. XIV. in superiore marg. fol. 1. adnotavit, utrumque Ioniae librum omnibus fere numeris perfectum continet. Insunt enim:

fol. 1—36'. V. Columbani, cui laterculus capitum et hymnus posterior desunt,
fol. 36'—42. V. Athalae (II, 1—6),
fol. 42—49'. V. Bertulfi (II, 23—25),
fol. 49'—58. V. Eustasii (II, 7—10),
fol. 58—70'. Miracula Evoriacensia (II, 11—22),
fol. 70'—72. Versus de Bobuleno ad hunc librum SS.
R. Merov. IV, p. 153 sqq. editi,
fol. 72—125. V. S. Galli auctore Walahfrido (nobis 3a),
quam versus subsequuntur hi:

Aeterni genitrix regis, tibi, virgo Maria,
Hunc Amalfredus librum sanctoque Columbae
Offert, salvari deprecans munere vestro.

Scriptura paginae primae evanida manu recentiore restaurata est.

B 1a) Codex bibliothecae comitis de Leicester in Holkham Hall (Norfolk) asservatae n. 129, saec. XI/XII, olim Iohannis Baptistae de Lignamine episcopi Concordiensis, quo mortuo a. 1455. monachis S. Iohannis in Viridario Paduano venit, ideoque Italicis adnumerandus, fol. 35—55, lem-
 mate praescripto hoc: Incipit vita sancti Columbani
 abbatis medio in capite I, 2, scilicet a verbis Natus ergo,
 incipit arteque cum B 1a coniunctus est. Praescriptiones
 capitum desiderantur solusque liber prior codici inest.*

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XI.

B 1b) Codex Taurinensis bibliothecae nationalis F IV, 12, saec. X. ex. opulentissime exaratus in monasterio Bobiensi, ubi n. 150. signatus erat², primo fol. 1^a. 1^b—53'. Vitam Columbani solam una cum carminibus continebat, textum scilicet libri B 1a persimilem neque vero ex ipso descriptum,

1) Numerus ad inventarium a. 1461. pertinet; cf. Ottino, 'I codici Bobbiesi nella Biblioteca nazionale di Torino', Taurini 1890, p. 37.

2) Folio praefixo haec adscripta sunt: Anno Domini 1620mo domnus Stephanus Martin religiosus in celebri abbazia sancti Petri de Luxovio et Guilielmus Valot presbyter eius comes, dicti Luxovii familiaris, in Bobium expresse peregrinati sunt, ut corpus divi Columbani inviserent. Huc autem apulerunt die dominica undecima mensis Octobris ut supra.

Felix Luxovium servans documenta Columbae,
 Felicior Bobium corporis ossa tenens.

atque qui ibi desiderantur laterculus capitum hymnusque alter hic adsunt. Etsi liber eandem fidem atque gemellus non meretur, hic illic non sine licentia immutatus¹, tamen ultimum alterius carminis versum solus exhibet, qui ab omnibus quos^{*p. 44.}
 5 vidi codicibus A abest. Librarius saec. XI. alterum quoque Ionae librum eo ordine quo in B 1a continetur addidit una cum versibus de Bobuleno, ita ut codex iam eadem comprehendat ac praecedens, ex quo pars posterior pendere videtur², aliiue alia libro intulerunt de Columbano scripta:

- 10 fol. 64—70. V. Athalae (II, 1—6),
 fol. 70—78'. V. Bertulfi (II, 23—25),
 fol. 79—88. V. Eustasii (II, 7—10),
 fol. 88—101'. Miracula Evoriacensia (II, 11—22),
 fol. 102—103. Versus de Bobuleno.

- 15 Sequuntur miracula Columbani m. s. XI/XII. exarata, quorum prior pars (fol. 103'—107') ad c. 7. m. s. XIV. (praescr. Incipiunt capitula libri secundi de virtutibus et miraculis sancti Columbani — —. Incipit praefaciuncula de virtutibus sancti Columbani, inc. Quoniam
 20 gesta et miracula), finis (fol. 206) a verbis c. 26. paululum aque m. s. XV. suppleta sunt, clausula subscripta hac: Explicit translatio corporis beati Columbani a Bobio in Papia et relatio ipsius corporis a (Papia in Bo evanuerunt) bio, ubi per ipsius virtutes, domino nostro Yesu Christo
 25 concedente, multa et magna sunt perpetrata miracula³.

Specimen scripturae inter Monumenta palaeographica sacra, auctoribus F. Carta, C. Cipolla, C. Frati, Augustae Taurinorum 1899, tab. XV, publici iuris factum est⁴, quod monente W. Levison socio meo alteram laterculi partem a
 30 c. 19 (ibi 21) ad Rutilantem (I, 1) comprehendit.

B 1b* et B 1b**) Codices Taurinenses⁵ bibliothecae nationalis alter F III, 15, saec. XI, olim Bobiensis n. 169, fol. 29. V. Columbani solam, alter F II, 10, saec. XI, olim Bobiensis n. 7, breviarium monasticum comprehendens, fol. 45.
 35 V. Athalae, fol. 68. V. Eustasii, fol. 145. V. Bertulfi, fol. 145.

1) V. Columb. c. 19. inlaturam] *rell.*; inferendam B 1b; c. 20. revertisset] *rell.*; reversus fuisset B 1b. 2) Id quod ex his locis concludi licet: II, 22. aggressus antiquus anguis denuo per transgressionis vitium] aggressus vitium (antiquus anguis d. per tr. vitium *pr. m. in marg.*
 40 suppl.) B 1a; aggr. vicium antiquus a. d. per tr. vicium B 1b; II, 25. dedisset osculum] (pacem m. al. suppl.) d. B 1a; pacem d. B 1b.
 3) Ed. Rossetti, 'Bobbio illustrato' II, 149—181, ubi prior pars ad c. 7. desideratur. 4) Cf. L. Traube, 'N. Arch.' XXVI, p. 230.
 5) Cf. Ottino l. I. p. 11. 20.

Translationem corporis Columbani, fol. 147. Historias varias de primis Bobiensibus monachis, fol. 232. V. Columbani continent. Utrumque L. Bethmann b. m. quondam inspexit.

B 1c) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Add. mss. n. 21917, saec. XI, fol. 6—19' (fol. 1—5. chartacea postea praefixa sunt) librum primum continet initio fineque destitutum. Incipit a verbis c. 10. ex. fuerit prudens lector vel auditor, folioque deperdito, inter c. 20. XII [occurrerunt] et c. 21. [interiorem] lumen hians, in verbis c. 30. a Theoderico Theodebertum desinit. E lectionibus, quas rogatu meo I. H. Jeayes Londiniensis officiosissime excrispsit, certo certius intellegitur librum ad hanc classem pertinere, e. gr.:

- c. 20. Inter quos primus R. erat, qui eum Metis (Metetis B 1b) u. p., u. fr.;* 15
- c. 30. praescr. De ingressu eius in Italia et Agilulfi regis honorifica susceptione, immo Arriane perfidiae penes Mediolanium superatione ac monasterii Bobiensis in signo et virtute miraculi constructione et de legatione venerabilis Eusthasii a rege Clothario cum supplemento publico post beatum Columbanum cum omni honore est directa.*

Fol. 20—26. V. Eustasii (II, 7—10) interpolata eodem modo atque in A 2a librum primum subsequitur, praecedente laterculo 6 capitum, qui mutilus a verbis tertii incipit his: | cum corporis reddito (= lat. II, 7). Textus ille item folio deperdito hians (desunt c. 10. erant huius adsertionis — contemplanda mysticorum) accurate cum A 2a convenit, qui quaternione deficiente integer ad nos non pervenit, atque in ea parte plerumque cum A 2 facit, sed verba minime praetermisit, quae in ipso praetermissa sunt, atque praeter lectiones communes (e. gr. c. 9. tellicatim, tondi) etiam discrepantes exhibet, e quibus has commemorare libet: c. 8. coxit] correpsit; ib. oppidi] add. episcopus; c. 9. faciditate] facilitate; c. 10. instruit] instruxit; ib. Num] Non; ib. expers] experiens; ib. reddidit] III. Kl. Maias add., etsi Eustasium die 2. Aprilis obiisse constat. Haec codicis pars ut e libro quodam A 2a deprompta est, ita fol. 26—34. eundem quem hic continet Libellum de Eustasii atque Waldeberti abb. Luxov. virtutibus auctore Adsone. De Gallicana ipsius origine dubitari viz licet. Ad V. Deicoli¹ edendam eum adhibuit G. Waitz b. m.

1) SS. XV, p. 675.

Ex scripturae specimine, quod H. J. Lawlor (tab. VI) publici iuris fecit, certo certius intellegitur codicem saec. XI. neque saec. X. attributum esse.

B 1d) Codex Admontensis n. 2, saec. XI, litteris
⁵ *initialibus pulcherrime pictis, cum summa diligentia exaratus, fol. 236—247. V. Columbani continet a c. 2 (praescr. VIII. Kl. Decb. Incipit vita beati Columbani abbatis, incip. C. etenim qui) ad verba c. 21. ruit atque discerpens.*

B 1d") Codex Florentinus bibliothecae nationalis
¹⁰ *inter conventus suppressos, A 1, 1213, saec. XI, olim monasterii Vallis umbrosae¹, fol. 126'—130. V. Columbani librum I. a c. 2. ad verba c. 19. haecce: virum Dei perturbarent episcoposque continet, extremo columnae versu vacuo relicto. Sicut in codice praecedente ita in hoc versus barbari c. 2.*
¹⁵ *inde a verbo Expectatque desiderantur et inter verba Nam eius genitrix et iam cum vocabulum additum est, scilicet ::ne (m. al. corr. ene) B 1d*, Ethne B 1d. Lectiones quae mihi praesto sunt c. 19. partim omni auctoritate carent (passiam pro Spissiam, ora ante cibis om., spatio vacuo*
²⁰ *relicto), partim cum B 1a conveniunt (pollicetur pro pollicentur, Ortaturque pro oraturque).*

Initium finemque rogatu meo benigne exscripsit Pius Rajna, doctissimus ille Florentinus.

B 1e) Codices Monacenses n. 22245, saec. XII,
²⁵ *legendarii Windbergensis vol. VI. menses Novembrem et Decembrem comprehendens, fol. 12'—28,*

B 1e*) n. 9506 (Ober-Alt. 6), saec. XII, fol. 109'—120, et

B 1e") Lipsiensis² bibliothecae senatus n. 196 (Rep. II. fol. 59*), saec. XII, fol. 14—32', olim 'sancti Mauricii
³⁰ *in Altach inferiori', foliis deperditis mutilus in verbis I, 30: Litteras casti| desinens, quibus m. s. XIV. adscripsit: Hic est magnus defectus,*

V. Columbani textum eundem continent ad classem B pertinentem, exemplarque unde pendent lectionem librorum
³⁵ *B 1a. b. d. ululatu pro eiulatu (ita B 2 cum A) c. 20. exhibebat, sed locis nonnullis etiam cum codicibus Bavaricis A 1c. c* conveniebat:*

¹ Cf. 'N. Arch.' XXVI, p. 325. Etiam alter V. Columbani codex in eodem monasterio olim asservabatur (cf. 'Arch.' XII, p. 728) n. 2 (662),
⁴⁰ fol. 242, item a c. 2. incipiens et desinens his verbis: nocte hac discesserunt. Is in possessionem bibliothecae nationalis transisse minime videtur, sed quo venisset adiutor studiorum meorum eruere adhuc nequibat.

² Cf. Naumann, Catalogus libr. mss. bibl. civitatis Lipsiensis, 1838, p. 62.

- *p. 45. *Epist. plerumque] plerorumque B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d;
 ib. quae] qui B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d;
 ib. exuberari] superare B 1e. e*. e** cum A 1c. c* (non A 1d);
 ib. scribere] aliquid scribere B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d; 5
 ib. molles castaneae poma] poma mollesque castane(a)e B 1e. e*. e** cum A 1c. c*. d.

Laterculus capitum, quem habent B 1e. e**, est classis B omnesque cum eadem finem c. 17. libri prioris praetermiserunt, ita ut exemplar quoddam B ad alterum A 1c hic illic correctum esse videatur, dum contrariam condicionem A 1c** subit.

B 1e¹) *Codex monasterii S. Crucis in inferiore Austria prope Baden siti n. 14, saec. XII, ultimum scilicet volumen legendarii illius magni Austriaci, cuius primo et secundo etiam alterius libri partes singulae insunt, ex altero 15 exemplari depromptae (v. supra A 1b^{4a}), fol. 3—11'. prioris libri textum B exhibet, cum finis c. 17. desideretur atque conventionem (= B 1a. e. e*. 2) in epistula legatur. Haec quidem post inscriptionem Dominis mutila a verbis: Ante hoc ferme triennium incipit, quam versus ad mensam cennendi subsequuntur¹, in calce libri prioris editi. Lectiones cum A 1c. c* convenientes eadem in hoc libro occurrunt, quas supra ex B 1e. e*. e** exscripsi (e. gr. Ep. plerorumque, aliquid scribere, poma mollesque castaneae), etsi hi libri adhuc artius inter se coniuncti sunt (e. gr. Ep. ruribus] 25 recte B 1e¹; rudibus B 1e. e*. e**).*

Inspexit P. Iohannes Urban, doctor, vir reverendissimus Sancrucensis.

B 1e²) *Codex Monacensis n. 12642 (Ranshofen n. 42), saec. XIV, fol. 213—227, V. Columbani librum I. 30 continet (praescr.: Incipit prologus Ione in vita sancti Columbani abbatis) Waldewerto et Boloneno inscriptum una cum laterculo, sed absque praescriptionibus capitum, textusque initio caret sicut in B 1a* (inc. I, 2. Natus est ergo). Qui cum passim cum classe B convenit, tum mani- 35 festas librorum B 1e lectiones confert, sed exhibens I, 4. Vicesimum neque Tricesimum addensque finem I, 17. ad alterum exemplar, scilicet A 1c, magis quam praecedentes inclinare videtur.*

1) Neque versus neque caput 1 (Rutilantem et q. s.) in altero eiusdem 40 legendarii exemplari Mellicensi M. 8, alias 678, alias H 56, saec. XV, fol. 196—211', adsunt, cui tertium exemplar accedit monasterii Zwettlensis n. 15, saec. XIII. Cf. *Analecta Bollandiana* XVII, p. 91.

B 1f) Codex Parisiensis n. 3788 (antea Colb. 801, Regius 3863), saec. XII, fol. 8—15'. V. Columbani imperfectam continet, incipiens a c. 1. Rutilantem, desinens in c. 30. vellet contra quos, foliis nonnullis deperditis. Liber
quam maxime immutatus interpolatusque item c. 20. ululatu pro eiulatu exhibet cum libris praecedentibus.

B 1f*) Codex Romanus bibliothecae Vaticanae e libris reginae Christinae n. 524, saec. XII, fol. 87' sqq. V. Columbani absque epistula laterculoque capitum exhibet, praescr.:
Incipit prefatio in vitam sancti Columbani abbatis. Textus omnino cum libro praecedente convenit:

I, 1. eximio fulgore micantem] e. virtutum f. m. vitam
B 1f. f*;

ib. alma redolent priscorum exempla] clara eorum reniterent e. B 1f. f*.

Versus c. 2. desiderantur omnes praeter primum et hiatus ultra producit usque ad verba: fecundaretur. Sed. Vestigia classis B deprehenduntur haec:

I, 1. plerique] plurimique B 1f* cum B 1a. 2;

ib. nostris] nostri B 1f* cum B 1a aliisque,
atque cum eadem liber hiat in c. 17. Vita exeunte Ionae textus omnino immutatus est: relinquens terre carnea membra, celo reddidit animam XI^{mo} Kl. Decembris, Christo ei tribuente pro immensis sanctitatis eius meritis celestia regna, qui cum Deo — — Explicit vita sancti Columbani abbatis; cf. Lawlor p. 51.

Inspexit I. Schwalm v. d.

B 1g) Codex Mediolanensis bibliothecae Ambrosianae B 55 inf., saec. XII. ex., a. 1601. de capitulo ecclesiae metropolitanae emptus, cui a Piccolpasso archiepiscopo (a. 1433—1443) legatus erat¹, inter alias sanctorum vitas² fol. 242—243'. V. Columbani particulas continet has: VIII. Decemb. Incipit vita sancti Columbani abbatis. Rutilantem — coronam (I, 1). Natus ergo hic — roborant (I, 2). De ingressu eius in Italiam ad Agilulfum regem. Beatus ergo — Amen. (I, 30).

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. XII.

Inspexit O. Holder-Egger v. d.

B 1h) Codex Lucensis bibliothecae capituli ecclesiae maioris A, saec. XIII, olim 'sancti Michaelis de Guamo', fol. 174—179'. V. Columbani librum I. continet³. Prae-

1) Cf. Lawlor p. 19.
 'Arch.' XII, p. 708.

2) Cf. Anal. Bolland. XI, p. 263.

3) Cf.

scriptio initiumque textus cum codice praecedente conveniunt atque praeter lectionem satis communem:

I, 1. linquerent] relinquerent B 1h

nota recensionis B vestigia observari licet vita exeunte:

I, 30. animam membris solutam caelo reddidit] anima 5

menbris soluta, c. r. spiritum B 1h cum B 1a. 2.

Attamen post diem emortualem: nono Kl. Decembris codex a Iona discrepans in vulgari doxologia desinit: Regnante domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen. 10

Initium finemque rogatu meo officiosissime exscripsit Petrus Guidi, vice-bibliothecarius capituli Lucensis, vir reverendissimus.

B 1i) Codex Parisiensis n. 3820, olim Colbertinus n. 152, deinde Regius C. 3596. 7, saec. XIV, fol. 69—70, 15 V. Bertulfi (praescr.: Incipit beati Bardulphi abbatis, cuius festivitas celebratur XIII°. Kl. Septembris) exhibet mutilam, scilicet II, 23. ad verba: Ad cuius imperium hominem miserabiliter discrependo iniqua pestis fugit, insequente Passione Ludovici episcopi. Sanctus constanter Bardulphus 20 appellatus est multaque librarius parum accurate tradidit:

aulicas] aliquos B 1i,

perspexit, niusus est] (p. om.) visus est B 1i,

tollendo] tollerando B 1i,

nisu] conatu B 1i. 25

Verba ad priorem textum spectantia: cuius superius (fecimus mentionem om.) postquam exarare coepit, mox resipiscens delevit. Nonnullae lectiones in hoc codice deprehenduntur cum B 1a. b convenientes:

praeclara sint] pr. sunt B 1i cum B 1a. b; 30

nunc] om. B 1i cum A 1b. B 1a. b;

orbis] urbis B 1i cum A 1b. B 1a. b;

Viaturinum] B 1a; Maturinum B 1i.

Inspexit H. Lebègue v. c.

B 2) Codex Romanus bibliothecae Vaticanae e libris 35 reginae Christinae n. 1025 (antea n. 1284), saec. X. ex., olim S. Trinitatis Vindocinensis, sicut m. s. XIII. fol. 1. adnotavit, inter passiones vitasque sanctorum fol. 157—174. H. Columbani continet, quam in usum societatis nostrae H. Pabst b. m. a. 1869. diligentissime contulerat¹. In laterculo capitum tituli 11—17. desiderantur, sed 2—17. ante vitam ipsam fol. 156'. iterati sunt. 40

1) Cf. 'N. Arch.' II, 34. Locos aliquot nuperrime examinaverunt et I. Schwalm et C. Schellhass viri doctissimi.

Scripturae specimen dedit Lawlor tab. VII.

Cum idem apparatus in singulis libris recensendis minime permaneat neque codices idem eandem per totum opus indolem servare videantur, seorsum de unaquaque parte inquirere visum est, quae inter codices intercedat ratio, quove consilio editio instituenda sit. Ut ad librum priorem transeamus, classis A et B ut plerumque vel in rebus minimis inter se congruunt, ita gravi lectionum discrepantia haud raro in duas partes discedunt, sermoque tam diversus locis nonnullis in utraque legitur, ut, utri maior fides accedat, non facile decidendum sit. Rem in controversiam adducentibus nobis tertius occurrit testis Fredegarius, quem maximam c. 18—20. V. Columbani partem in chron. IV, 36. expilasse monui. Utraque autem classis eo inprimis inter se differt, quod orationem obliquam, cuius Ionam quam maxime studiosum fuisse dixi, praetermissis verbis sentiendi vel declarandi A tradidit, admissis iis, B:

c. 6. Coepit — rex querere, ut — resederet, — omnia quae eius voluntas poposcisset se paraturum [esse spondit *add. B, om. A*];

c. 19. Vir Dei respondit: 'Si — conaris, — me fore a te sustentaturum [scias *add. B, om. A cum Fred.*];

c. 20. hortantur, ut — consuleret; qui si eum violenter non abstraherent, mortis eos periculum incurere [pro certo sciret *add. B, om. A cum Fred.*].

Verba igitur quae dixi in antiquissimo quod habebat V. Columbani exemplari non legerat Fredegarius, eoque sane consensu classi A summa auctoritas accedit. E contrario altera classis in interpolationis suspicionem venit atque re vera de orationis partibus agitur, quas in calamo auctoris haesisse manifestum est. Idem fere de plerisque reliquis additamentis B dicendum est:

c. 5. Si quempiam his labere in vitiis repperissent, [quibus humanum genus solet astringi *add. B*];

c. 18. reginam aulae [regiae *add. B, om. A cum Fred.*] praefecisset;

c. 19. Evenit ergo, ut [post *add. B, om. A cum Fred.*] quadam die — veniret;

c. 20. caelos respicit [et ait *add. B*]: 'Aeterne', inquit, 'conditor';

*c. 30. hortatur, ut sui laboris [praemio vires resumat **p. 46. add. B*] meminisceret [que *add. B*], — erudiret, — adunaret —, edocaret [erudire —, adunare —, educare B].

Ultimo loco vel temporis inaequalitate verbi resumat interpolatio a textu primigenio (meminisceret) facile distinguenda est. Cum autem auctor B altero paulo melius eruditus esset, menda eius grammatica nonnulla sustulit vocabulaque textui intulit aut aptiora aut electiora:

- c. 7. solitudinis ora [s. vastitatem B] adtegit;
- c. 12. in supradicto scopuli sinu [speleo B, sed Ionas ipse sinus pro specus accepit, cf. c. 8. concavum in caute sinum];
- c. 19. Aient [A cum Fred.; fatentur B];
- c. 27. falangas imperavit abire [abire iubet B];
- c. 28. aientes [A; dicentes B];
- c. 30. Omni praesidio s. monasterium munire studet [muneribus ornat B, sed praesidio munire constare videtur, praecedente loco hoc: ut sodales — presidio foveret].

Ab ipso incepto suo auctor archetypi B loco insequenti destitisse videtur, ubi lectio primigenia adhuc iuxta interpolatam asservata est:

- c. 11. tantaque piscium [multitudo add. B 2; 9 litt. ras. B 1a] copia est rete impletum, ut vix prae multitudine trahi potuisset.

Emendatam hanc V. Columbani editionem aevo posteriori neque biographo ipsi attribuendam esse ex hoc argumento concludi licet. Adveniente sancto in Gallias, duabus ex causis religionem abolitam esse Ionas affirmavit, scilicet (c. 5) vel ob frequentia hostium externorum vel negligentia praesulum (ita A; priscorum principum B). Praesules ab eo intelleguntur episcopi abbatesque¹, usque religionis abolitio in libris A vitio vertitur, dum B ipsorum gratia 'priscos principes' substituit. Manifestum autem est reges Francorum saec. VI. ex. regnantes vix priscos appellari potuisse a Iona quinquaginta circa annis post degente priscosque ipsos multo magis scriptoribus Carolingicis fuisse, extincta stirpe Merovingica. Quare mihi persuasum est, Columbani ab interpolatore multo posteriore retractatam esse, certoque certius probasse mihi videor textum primigenium in codicibus A asservatum esse.

Interpolationes classis B facile discernendae essent, si adhuc superesset quod auctori eiusdem praesto fuerat exemplar A. Quod etsi reperire minime licuit, tamen totam

1) Cf. V. Columb. Ep., I, 1. 4; V. Ioh., SS. R. Meroving. III, 505, l. 27.

codicum congeriem examinans in affinem ipsius classem incidi A 3, quacum nonnumquam faciunt codices A 4. 4a. Cum libro A 3 solo classis B convenit, assentiente Fredegario, locis his:

- 5 I, 19. [beatum add. A 1a. a*. b. c. d. 2. 2a; om. A 3. B 1a. 2. Fr.] Columbanum;
 ib. dementiae [se add. A 1a. a*. b. c. d. 2. 2a; om. A 3. B 1a. 2. Fr.];
- 10 I, 20. Inter quos primus Ragumundus erat, qui eum Nametis usque perduxit, universis] A 3. B 1a. 2. Fr.; N. u. p. (Nam solum habet A 1b; nam et usque perduxit eras. A 1d; haec om. A 1c) ante verba i. q. p. R. e., qui (q. om. A 1c. d.) cum u. A 1a. a*. b. c. d. 2. 2a.
- 15 Verba igitur Nametis usque perduxit in exemplari (x), unde libri A 1a. b. c. d. 2. 2a pendent, suo loco mota initioque enuntiati suppleta erant; in altero autem exemplari (y) ordo rerum intactus relictus erat, talisque condicionis codex non solum is erat, qui a Fredegario librarioque B
- 20 adhibitus est, sed extat adhuc A 3 atque ex simili exemplari lectiones nonnullas pendere necesse est librorum imperfectorum A 4. 4a. Ope codicum A 3. 4. 4a et classem B interpolationibus purgari et in codicibus A 1a. b. c. 2 menda verbaque singula, immo enuntiatum totum dubiae fidei discerni
- 25 licuit:
- *I, 16. Patratum deinceps aliud miraculum] A 3. 4. 4a. *p. 47. B 1a. 2 (praetermisso verbo auxiliari, velut II, 23: Deinde alia virtus subsecuta); quod per beatum Columbanum et eius cellerario factum fuit referam add. A 1a. a*. b. d. 2. 2a;
- 30 I, 30. eo habentur in loco] A 2a. 3. 4a. B 1a. 2; cohabentur (A 1a. a*; quo habentur A 1b. c. d. 2. 3'. 3'') in loco rell.

Neque vero propria exemplaris x omnia reicienda sunt. Exhibet enim exeunte parte priore (c. 17 ex.) locum illum iucundum ad conversationem sancti cum feris silvestribus spectantem, quem auctor referente Chagnoaldo episcopo Laudunensi accepisse voluit. Is 'postea' demum, id est post relegationem, Columbani minister et discipulus erat, cum apud Brigantiam ille commorabatur, ita ut narratiuncula in altera libri parte (c. 27. 28) collocanda fuisset, eamque cum praecedentibus minime cohaerere primo patet aspectu. Sane ea abest h. l. non solum a recensione B, sed etiam a codicibus

A 3. 5, nisi quod in A 3. 3'. 3''. 3*. 3x¹. 3x² post c. 15. locum iam occupat, praetermissis primis verbis. Interim de interpolatione cogitari non licet mea quidem opinione, nam verba ut mente Ionae dictata sunt, ita comparata cum aliis eiusdem auctoris genuina esse probantur:

5

I, 17. ex.

I, 27.

Nam Chagnoaldum — —
cognovimus referentem, qui

Nam Eusthasium hoc co-
gnovimus referentem, qui.

Relatio igitur Chagnoaldi in y omissa a Iona ipso Vitae postea videtur addita esse, idque eo contigisse potest, quod librum priorem absolutum auctor a. 641. seorsum ediderit, toto autem opere anno insequenti perfecto, suppleverit et ipsum quem dixi locum. Tunc demum epistulam praemissam esse opus sit, eaque re vera desideratur cum in aliis libris tum in A 4. 5, alienae originis est in A 3.

15

Inter libros A 1, in quibus verba eadem desunt:

Ep. Ausoniae] rel. (cf. II, 23); om. A 1a. 1a*. 1b*. 1c.

1c*. 1d cum A 3. 3*;

ib. Deo dicati aeterno] rel.; om. A 1a. 1a*. 1b*. 1c.

1c*. 1d cum A 3 (pr. m.). 3'. 3''. 3*,

20

eadem transposita sunt:

I, 2. et occiduas pontum d. in umbras post latebras

extant A 1a. 1a*. 1b*. 1c. 1c*. 1d,

codex Sangallensis et antiquitate et eximia fide praestat.

Qui ab exemplari A 1α profecti sunt codices A 1a* et A 1a** cum ipso saepe conveniunt atque virtutes libri primigenii alter melius servavit altero, sed una cum eis etiam menda in propaginem transierunt, veluti haec:

25

I, 13. dederat] ita recte rel. pro ediderat (cf. I, 20:

quos sui ortus terra dederat); tenebat A 1a. 30

a*. a**;

I, 14. Siagrium] Agrium A 1a. a**; S(i superscr.)agrium

A 1a*;

I, 20. vim] om. A 1a. a*. a**.

Propria huius stirpis natura non solum a reliquis familiis, sed etiam a textu A 1a genuino vehementer nonnumquam discrepat, et quanta his lectionibus auctoritas attribuenda sit, iam quaeritur. Plerisque sermo auctoris parum politus in meliorem statum redactus videtur esse, comparatisque et textu reliquorum et consuetudine Ionae, discrepantiam huiusmodi:

35

I, 2. conspexit] prodire c. A 1a*. a** et m. al. A 1a;

I, 6. non se aliorum opum fore ditaturum] non se a.

o. f. cupidum A 1a*. (a**) et m. al. A 1a; sed

cf. I, 14: se multorum opum esse ditatos;

40

- I*, 9. in eadem concava scopuli] in e. concavitate s. *A* 1a*. (a**) et m. al. *A* 1a; sed cf. *I*, 11: per concava vallis, *II*, 2: concava alvei;
- I*, 19. Aient ille tibi a rege fore directa] A. i. sibi a
5 r. esse d. *A* 1a*. (a**);
- I*, 20. Recedite] Rededite pr. m. *A* 1a; Redite *A* 1a*. (a**) et m. al. *A* 1a;
- I*, 21. interiorum (interius *A* 1b. c. d. 2. 3) lumen] i. lucem *A* 1a*. (a**) et m. al. *A* 1a;
- 10 *I*, 22. ad eius excubasse exubias (excubas redubias pr. m. *A* 1a)] ad e. excubias isse *A* 1a*. (a**) et m. al. *A* 1a;
- I*, 27. quantisper se moraturum] q. me m. promitto *A* 1a*. (a**) et m. al. *A* 1a;
- 15 *I*, 28. rogavit] pr(a)ecepit *A* 1a*. a** et m. al. *A* 1a, in suspicionem venire opus est. Constat enim Ionam ditare cum gen. coniunxisse, acc. in eadem concava accepisse pro abl. in eisdem concavis, genus neutrum saepe immutasse in masculinum atque librarium *A* 1a haec omnia ignorasse,
- 20 ideoque cupidum pro ditaturum, concavitate pro concava, lucem pro lumen scripsisse neque munere suo fideliter usum esse, sed interpolationis edidisse exemplum pessimum. Eodem consilio orationem directam obliquamque *I*, 19. 27. Iona melius distinxit, quas ab ipso permistas esse supra¹ dixeram,
- 25 eodem esse scripsit pro fore.
- Antequam *A* 1a de via communi secesserat, altera stirps exorta est, scilicet *A* 1b, nam et ipsa cum *A* 1a ex exemplari pendet eodem (α), quod licet accuratissime scriptum esset, tamen mendis nonnullis levioris momenti laborabat, e. gr.:
- 30 *I*, 20. Exin] *A* 2 cum rell.; Et in *A* 1a. a*. b;
- I*, 21. infit] *A* 2 (? pr. m.). *B* (eodem verbo Gregorius utitur); inquit *A* 1a. a*. b. 2a;
- I*, 22. filo] *A* 2 cum rell.; filios *A* 1a (corr. filios). b; chilos *A* 1a*;
- 35 *I*, 27. visque rapida (rabida *A* 1c. d. 2; rapidam *B* 2)] *A* 2 cum rell.; vasque rapide (rapid:: m. al. corr. rapido *A* 1a, et sic *A* 1a*) *A* 1a. a*. b.
- Illud ad ipsius auctoris discipulum quendam redire, ex lemmate et subscriptione utriusque codicis et *A* 1a et *A* 1b conclusum est², sed verba illa: 'a Iona quondam praeceptore', quibus auctor libri appellatus est, mihi parum certa esse videntur neque enim liquet, ad quem discipulum praeceptor ille

1) Supra p. 58. 2) Cf. Lawlor p. 5.

referendus sit, atque fieri potest, ut sola eius litterarum scientia eo nomine celebretur.

Classis primae nova nunc progenies reperta est, cum codicum A 1c. c* cognatus emergerit multo accuratior, idem generis auctori illis propior A 1d:

I, 15. ex parrochianis] expar rationis A 1d; expers rationis A 1c. c,
qui quae in illis temere immutata aut negligenter omissa erant verba haud raro integra servavit:*

I, 7. frequentare] A 1d cum rell.; frequenter venire A 1c. c*;

I, 9. vivere] A 1d cum rell.; om. A 1c. c*;

I, 17. isdem Columba] A 1d; om. A 1c. c*;

I, 19. metare] metari A 1d; manere A 1c. c*;

ib. disciscat] recte A 1d; se separat A 1c. c*;

I, 20. Nametis usque perduxit] nam et usque p. eras. A 1d; haec om. A 1c. c*;

I, 21. percussurum] A 1d cum rell.; percutiendum A 1a*. c. c*. 2. 2a;

I, 29. in omnibus] A 1d cum rell.; om. A 1c. c*;

I, 30. meminisceret] recte A 1d; reminisceretur A 1c. c*.

Quod in A 1c. c* desideratur c. 16. in A 1d adest neque praescriptiones capitum hic omisit sicut illi, dum laterculum capitum carminaque vitae adnexa illi exhibent neque hic. Virtutibus codicis A 1d vitia peculiariora opposita sunt haud ita multa, quae in propinquis ipsius non redeunt:

I, 8. iungunt] ingerunt A 1d;

I, 15. eratque ille] Erat enim A 1d;

I, 17. mentionem] memoriam A 1d;

I, 20. formidine] periculo A 1d;

ib. ad Coram] ad propria (ex praecedentibus iterata) A 1d.

Codicibus vero A 1c. d haud magnam auctoritatem tribuam propter duplicem naturam, quae in ipsis distinguenda est. Qui cum in priore libri parte manifesto partium codicum A 1 sint, in posteriore cum codicibus A 2 faciunt:

I, 11. tantaque piscium] om. A 1c. d. 2. 2a;

I, 17. metu — percussus] mente — percussus A 1c. d. 2. 2a;

I, 19. reppererunt Aspasiumque nomen] om. A 1c. d. 2. 2a;

I, 22. metatui suo redire] (ad add. A 1c. d.) metas suas r. A 1c. d. 2. 2a,

atque cum eisdem post verba I, 22: Sublato deinde prandio vir Dei ad scafam remeat totum enuntiatum inserunt hocce: Factum est autem, cum vir Dei Columbanus adisset (ita A 1d. 2c. et e corr. audisset A 1c^{*}; edisset A 2) scafam
 5 (adsurrexisset pro a. sc. A 2a) A 1c^{*}. d. 2. 2a. c (non A 2b), subsequentibus verbis: repperitque (ita A 2a cum rel.; que om. A 1c^{*}. d. 2. 2c) suos multa tristitia depressos.

Ut alibi verba necessaria neglegenter praetermissa sunt, ita hoc loco textus amplificatus est, cumque pro vocabulo
 10 rariore metatus usitatus quoddam substitutum sit, sermonis rustici corrigendi studium apparet. Eodem studio locus quem dixi additus videtur esse, scilicet sanctum ad scapham non solum remeasse, sed etiam ipsam adisse, et certe in textum admitti non licuit verba, quae a melioribus libris A 1a. b. 3.
 15 B 1a. 2 omnino absunt nec per omnes libros A 2 confirmantur, veluti A 2b iisdem vacat¹. Cum quae libris A 1c. d et A 2 communia sunt ea numerum non adeo magnum efficiant atque praeterea menda alterius partis in altera minime redeant, fieri vix potest, ut altera ex altera orta sit, verique
 20 similis est lectiones nonnullas ex exemplari alieno a librario quodam depromptas esse, cumque codices A 1c. d praeterea manifesta classis A 1 vestigia ferant, proavum eorum commissi reum esse existimem. Exemplar autem, quod ad corrigendum textum ille ascivit, nonnumquam cum A 2a con-
 25 venit, dissentiente codice A 2:

Ep. secando] sectando A 1c. d. 2a;

I, 19. paraturum (pariturum A 1c. d)] respondit add. A 1c. d. 2a;

I, 27. Mogontiacum] Mosuntiacum A 1c. d; Mosontia-
 30 cum A 2a; Mogontiam A 2.

Alterius fontis vestigia et in laterculo capitum et in praescriptionibus deprehenduntur, atque has ille exemplo librorum A 2. 2a perverse disponens, praescriptionem c. 20. medium in praecedens, lemmata vero c. 21. 22 in c. 20. 21 promovit,
 35 denique errorem animadvertens c. 23. cum 22. coniunxit, ita ut a c. 24. omnia inter se conveniant, dum A 2. 2a c. 24. cum 23. coniungentes demum a c. 25. in ordinem se referunt. Praescriptio ultimi capitis (30) in A 1d legitur a reliquis discrepans omnibus.

40 1) Verbo Factum est Ionas raro utebatur (II, 3. Factumque est deinceps, cum — tellus excoleret, subito — asperitas peremit), frequentius biographus Genovesae aevo Carolingico, qui c. 7. locum persimilem exhibet: Factum est autem —, cum mater — pergeret, — ilico — percussa est.

Codices A 2 mendis inquinati sunt communibus, veluti hisce

- I, 17. esse sepe solitum (sol. sepe A 1b)] A 1a. b. 3; (esse om. A 2. 2[†]. 2a. 2a^{**}. 2a^{***}. 2a^{1.2}. 2b¹. 2c. 4a; esse s. om. A 2a¹; eum pro esse A 2*) sepe solitum A 2. 2[†]. 2[†]. 2a. 2a^{**}. 2a^{***}. 2a^{1.2}. 2b. 2b¹. 2c. 4a (esse ante sepe facile excidere poterat);*
ib. velut catuli solent dominis adolare, exultabant] A 1a. b. 3; velut catuli solent dominis exultare, exultabant A 2. 2[†]. 2[†]. 2a. 2a^{**}. 2a^{1.2}. 2b. 2b^{1.2}. c 10 cum A 1c. d. 4a (at dominis potius adolare quam exultare canes solent);

- I, 20. ferocia animi fortior] fer. (ferociae A 2a) mens fort. A 2. 2a; (f. om.) mens ferocior A 2b;*

I, 27. vademonio] ademonio A 2; a daemonio A 2a. b, 15 auctorque huius familiae tam accurate quam A 1a verum textum minime tradidisse videtur, etsi altero stemmate ad exemplar commune x rediens nonnullas ipsius lectiones melius servavit priore (α) quamvis raro. In progenie quam reliquit late diffusa mala uberius succreverunt quam bona 20 neque ad textum recensendum adhibui nisi antiquiorem et meliorem librum A 2 et qui inter stirpem tripartitam primum locum occupat quamvis multo deteriorem A 2a, dum in sordibus reliquorum ultra ea quae supra exposui non inhaerescio.

Ex omnibus libris familia A 3 veram lectionem sola 25 servavit his locis:

- I, 11. per praerupta rupis] A 3. 3'. 3^{*}. 3^{**}. 3^{***} et supra I, 8; p. p. ruris rell.;*

- I, 27. Ipso itaque in tempore] A 3. 3'. 3^{*}. 3^{*}; in om. rell.; sed cf. I, 8. eo in t.; I, 27. Eo itaque in t., 30*

*p. 48. atque *discrepantibus alterius stirpis y codicibus A 3. A 4. 4a et inter se et cum recensione B, ea omnino pars eligenda erat, cui calculus A 3 accessit:

- I, 3. pilis] A 3 cum B 1a. b; piliis B 2; telis A 4 cum A 1a. a^{*}. b^{*}. c. d. 2 (ex praecedentibus: tela 35 laxare fortasse iteratum);*

- I, 11. Aliaque vice] A 3 cum B 1a. 2 (recte; cf. infra c. 15); Alia quoque vice A 4 cum A 1a. a^{*}. b. c. d. 2;*

- I, 4. vice(n)simum] A 3 cum A 1a. a^{*}. b^{*}. c. d. 2; Tricesimum A 4 cum B 1a. 2;*

- I, 14. viri Dei gratia flagravat] A 3 cum A 1a. a^{*}. b. c. d. 2; post Dei add. intercessionis A 4, intercessione B 1a. 2.*

Neque vero omnes quae in A 3 occurrunt lectiones bonae notae sunt, e fonte optimo depromptae, sed multae ibi deprehenduntur correctiones arbitrariae, multi hiatus, neque interpolationes desunt. In locum Sigiberti regis librarius
 5 *Childebertum substituit:*

I, 6. Sigiberti] rell.; Childeberti A 3. 3'. 3" e coniectura, quare etiam ea immutare coactus est, quae de regibus Francorum infra relata erant:

I, 18. Sigibertus etenim, cuius superius fecimus mentionem] Siquidem Sigibertus rex A 3. 3'. 3";
 10 *ib. Perempto itaque Sigiberto, Childebertus filius eius] Post quem filius eius Childebertus A 3. 3'. 3".*

Ne Merovingorum quidem stirpem intactam reliquit:
I, 28. Mervengum] se (om. A 3') regem A 3. 3"; at
 15 *regem Mervengum A 3'. 3".*

atque passivum ibi sublaturus, ubi activum requiritur, vocabulum alienum textui intulit:
I, 19. oraturque] Alloquiturque (que om. A 3") A 3. 3'. 3". 3".
Quod A 3. 3" una cum A 2 eodem loco hiant:

I, 17. imperavit [sancti — temperavit om. A 2. 3'. 3". 3"], cum verba per homoeoteleuton omissa propinqui huius, scilicet A 2a. c, exhibeant, consensum fortuito contigisse existimem. Necessitudo vero cum classe B intercedens vel mendo quodam communi confirmatur:
 20 *I, 20. quem superius direxerat] q. s. dixerat (dixeram*
A 3. 3'. 3". B 1b) A 3. B 1a. b. 2;

in eo enim ex quo pendent exemplari dixerat pro direxerat scriptum esse patet.

Classis A 4, ad quam examinandam novum subsidium
 30 *nacti sumus, eruto libro A 4a, ad textum recensendum non adeo facit. De ea enim iam idem dicendum est quod de classe A 1c. d, scilicet duo elementa in ea coaluisse, atque reliquiis exemplaris y multo plures oppositae sunt lectiones classis A 2, ita ut A 4 non solum cum A 3, sed etiam cum*
 35 *A 1c. d. 2. 2a necessitudine quadam coniuncta sit. Menda autem in ea deprehenduntur cum communia librorum A 2. 2a:*

I, 3. exaestuans] dum add. A 2. 2a. 4. 4a;

I, 4. carinamque] carinam quam A 2. 2a. 4. 4a, tum praecipue ea quibus solus A 2a inquinatus est:

I, 1. linquerent] linguerent A 2a (pr. m.). 4a;
 40 *I, 5. humiliat exaltabitur (Luc. 14, 11)] exaltat humiliabi-*

tur (item ex Scriptura sacra) A 2a. 4. 4a (non A 2), isque solus lemmata c. 28. 29 cum A 4a consentiens suo loco movit et ad subsequentia rettulit. Textus laterculi capitum

et praescriptionum, item finis c. 17, quem deficiente libro A 4 solus A 4a servavit, classis A 2 vestigia prae se fert. Cum auctor generis A 1c. d eodem fonte usus sit, eadem lectiones A 2. 2a quae in libros A 4. 4a et in hos transierunt, atque quae consentientibus libris A 1c. d. 2. 2a habita est fides 5 parva aut nulla, eadem illis accedentibus toti cohorti convenit:

I, 17. per densa saltus] pergens a saltu A 2. 4. 4a;
pergens ad saltus A 2a; pergens ad saltum (saltuum A 1d) A 1c. d; cf. I, 30: inter densa saltus.

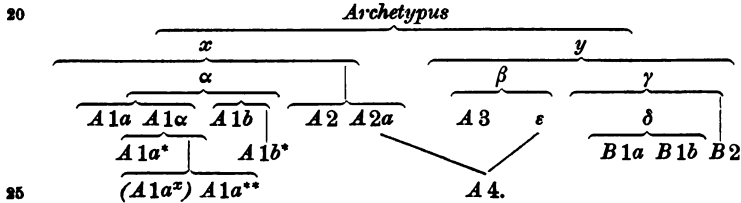
Verbis igitur male aut contractis aut separatis textus hoc 10 loco misere depravatus est. Praeterea libri A 4. 4a suas peculiare exhibent interpolationes, locos Scripturae sacrae ad Vulgatam corrigentes (I, 4. 5) aut textum per se supplettes:

I, 6. loca] horrida repperisset add. A 4. 4a.

Praestantissimus alterius classis codex B 1a, quocum 15 fere convenit B 1b, ab eodem patre (δ) prognatus, quam accuratissime exemplar illud retractatum (γ) reddere videtur, de quo supra egi; peculiararia autem illius menda ope libri B 2 tolli poterant, qui alio stemmate ad eundem avum referendus est, fidem vero non eandem meretur, verborum in- 20 primis ordine saepe perturbato.

Optimos uniuscuiusque classis codices A 1a. B 1a totos contuli et totam lectionum variantium discrepantiam ex ipsis attuli, sed textum in universum non curavi nisi primigenium, unde ea quae in A 1a ad aliud exemplar correctae erant 25 fere suppressi, neque quisquilia omnia posteris tradere meum esse existimavi. Lectiones reliquorum codicum latius quam in priore editione perscripsi, ubi singularia eorum neglexeram, librisque quos olim adhibueram A 1b. c. 2. 3. 4. B 2, quo melius uniuscuiusque generis varietas perspiceretur, 30 nunc addidi A 1a*. c*. d. 4a et A 3'. 3". 3*, collatos illos ope W. Levison et H. Lebègue, hos per me. Ex A 1a* et A 1b lectiones discrepantes fere omnes nunc exscripsi, sed libri A 1b* deterrimi, quo ad c. 11, deficiente codice A 1b, usus sum, non curavi excessus temerarios atque exinde rationem eius non 35 habui nisi raro. Codices A 1c. c* pro uno exemplari accepi, proprietatem alterutrius supprimens, cumque etiam libri A 1d cum his comparati menda peculiararia ad fontem communem redire nequirent, et ipsa suppressi, quae sane haud ita multa erant. Codicibus A 2. 2a et A 3. 3* et A 4. 4a eodem modo 40 usus sum, ut omnia silentio praeterirem, quae a propinquo non confirmarentur; libris A 3. 3* inter se discrepantibus plerumque calculum A 3' assumpsit, rarius A 3". Lectiones autem communes librorum et A 1c. c* et A 2. 2a et A 3. 3* et A 4. 4a potioris

tantum exemplaris signo distinxi brevitatis causa, ita ut, nisi forte contrarium dictum est, codicibus A 1c et A 2 et A 3 et A 4 signa deteriorum A 1c* et A 2a et A 3* et A 4a mente semper adiungenda sint. Nihilominus factum est, ut apparatus moles nimium increverit, multaque iam accesserunt inutilia, veluti formae illae ad grammaticam purgatae, quae barbaris passim in libris deterioribus substitutae sunt. Etiam ex codicibus A 3. 3* permultae paleae collectae sunt, quibus maturae fruges paene conteguntur. Stirpem vero codicum gradatim degenerantem adhuc longius persequi recusamus, cum satis superque demonstrasse mihi visus sim singularum classium naturam diversis inter se collatis exemplaribus a posteris permixtam atque violentissimo ingenio laesam esse neque integram ad nos pervenisse nisi per vetustissimos eosdem optimos codices, quos reliquis praetulimus. In laterculo capitum hymnisque recensendis, quorum ille in B 1a, hi in B 2 desiderantur, codicem B 1b adhibui nec frustra; hos etiam cum A 1f contuli. Quo facilius quae inter singulos codices intercedat necessitudo intellegatur, stemma delineare libet hoc:

In recensenda V. Columbani, libris inter se comparatis, lectio x et y primo eruenda, discrepante autem utraque, exemplar y in universum anteponendum erat. Haec sane ratio etiam in quaestionibus grammaticis saepe locum habere poterat, cum usu Ionae observato menda quae ad y referenda erant grammatica pleraque genuina esse perspexerim:

- I, 6. 14. 17. castrum vel monasterium vel munere, quem] ita A 3 et A 4 separatim aut coniunctim cum B 1a. 2; quod A 1a. a*. b*. c. d. 2; at vocabulis castrum, monasterium etiam alibi I, 10. 28. et 10. 30. masculinum genus attribuit idem auctor;
- I, 7. tanta ignis] A 3 (pr. m.). B 1a. 2; tantus i. A 1a. a*. c. d. 2. 4;
- ib. aequitibus] recte A 4. B 1a. 2 (eques pro equus; cf. SS. R. Merov. I, 944); (a)equis A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3;

- I*, 14. se multorum opum esse ditatos] recte *A* 3. *B* 1a. 2
(cf. *c.* 6: se aliorum opum fore ditaturum); se
multis opibus *e. d.* *A* 1a. *a*^{*}. *b. c. d.* 2. 4;
I, 17. nomen *A* 1a^{*} (*pr. m.*). 3 (*saepe*). 4 (*pr. m.*). *B* 1a. 2
(et *I*, 19. *Fr.*); nomine *A* 1a. *b. c. d.* 2. 4a;
^{*p. 49.} *ib.* ultimus alitus carere] *B* 1a; ultimos alitus *c.*
A 3. *B* 2 (carere *c. acc. apud Ionam*); ultimo
(h)alitu (alito *A* 1a) *c. A* 1a. *a*^{*}. *b. d.* 2. 4a;
I, 20. propter eum transirent] *B* 1a. 2 (propter *pro*
prope *I*, 17. 28); prope eum *tr. A* 1a. *a*^{*}. *b.* 10
c. d. 2. 3.

Haud raro autem, neglecta affinitatis ratione, cum librarii plerique uno consilio ad emendandum sermonem barbarum accesserint, iis potior fides attribuenda erat, qui robiginem primigeniam quam fidelissime servaverunt. De Ionae opere hac in parte bonam laudem meriti sunt librarii A 1a. B 1a, iisque consentientibus nonnumquam tertius testis accessit Fredegarius:

- I*, 19. vir pro viri *A* 1a. *B* 1a cum *Fr.*;
I, 27. vir pro a viro *A* 1a. *B* 1a et alii;
dissentientibus autem iis, calculum suum haud raro codici A 1a adiecit, cuius lectiones non paucae in textum admittendae erant, neglectis libris reliquis:
I, 18. ex honorabilem reginam] *pr. m. A* 1a cum *Fr.*;
ex honorabili regina *rell.*;
I, 19. intentu frangat] *A* 1a cum *Fr.*; intentum *fr. rell.*;
ib. ab conprovincialibus moribus] *pr. m. A* 1a cum
Fr.; ab (ad, a) conprovincialium *m. rell.*
Etiam A 1a. b inter se consentiunt, impolitam auctoris consuetudinem reliquis melius servantes:
I, 24. potitus (recte *A* 1a. *b*; positus *A* 1c. *d.* 2. 3; factus
B 1a. 2) est triumphus victoriae] potiri *c. acc.*;
cf. *I*, 26: gratiae potitus est supplimentum,
classe B saepe accedente:
I, 16. deferto] *A* 1a. *b. B* 1a. 2; defert *A* 4 (o eras.). 4a;
deferens *A* 1d. 2. 3'. 3". 3^{*}; deportato *A* 3;
I, 24. ob quibusdam erroribus] *A* 1a. *b. B* 1a. 2; pro q.
e. A 1a^{*}. *c. d.* 2; est (de *in mg. suppl.*) q. *e. A* 2a;
ob quodam errore *A* 3; ob quosdam errores
A 3'. 3". 3^{*};
I, 28. cum damna] *A* 1a. *b. B* 1a. 2; cum damno *A* 1a^{*}.
c. d. 2. 3.

Ex his exemplis colligi licet, quantam vim textus deteriorum librorum passus, quantoque studio barbarus auctoris sermo

sublatus sit. Codex A 1d vel in his rebus exemplum librorum meliorum nonnumquam imitatus est:

I, 27. tanta sapor] A 1d cum melioribus; tantus s. A 1a.
b. c. 2. 3.*

5 Etiam A 2 lectiones haud spernendas una cum Fredegario exhibet raro:

I, 19. sol occumbente] A 2. B 1a. 2 cum Fr.; sole o. rell.;

*I, 20. vim] A 2 (alias etiam B 1a. 2) cum Fr. et ita
V. Vedastis c. 5; vi rell.,*

10 licet cum ipso eodem quoque loco lapsus sit:

I, 18. passim] parsim A 2 cum Fr.; sparsim A 2*.

Agmen claudunt A 3. 3'. 3". 3* cum Fredegario soli consentientes:

I, 19. quibusque] A 3. 3'. 3". 3; quibusque Fr.; quibus-
cumque rell.; cf. I, 27. queque, ubi quaecumque*

15 A 3. B 2;

I, 20. Hii] A 3. 3'. 3* cum Fr.; Hi A 3* cum rell.,

atque eximiam lectionem ex eisdem erui licuit hanc:

I, 30. patebatur] A 3. 3"; patiebatur A 3'; patebat A 3
cum rell.*

*20 Certa igitur lege in diiudicandis rebus grammaticis uti non
licet nisi ea, quae explorato auctoris sermone constituitur.*

De orthographicis idem fere dicendum est. Praestantia

*codicis A 1a iis locis quos expilavit Fredegarius certo certius
comprobat, sed ex hoc collatisque Ioniae scriptis intellegitur,*

25 etiam reliquis libris haud spernenda inesse, imprimis libro B 1a.

*Ducem igitur A 1a secutus sum, quatenus auctoritati ipsius
fides non derogabatur, laterculoque composito accuratius ex-
plicavi, quibus locis eum Fredegariumque admiserim aut alios
libros praetulerim, uncinis includens lectiones improbatas.*

30 [a pro e: insaniabant, nitabantur pr. m. A 1a];

*[e pro a: copiem (cf. cupiem V. Ioh. c. 13), cruentem, red-
undebat pr. m. A 1a];*

ae pro e: voc. aeternę,

abl. formidinae Fr., mentae A 4,

35 adv. aequae,

[demonstræt, excitæt pr. m. A 1a],

conquestus A 1a. B 1a. b (conquestus Fr.),

aederit A 1a,

eggestatis A 1a (aegentum V. Ioh. c. 8),

40 aequus saepe A 1a. B 1a,

aescas A 2a. B 1b,

esum (aesuriunt V. Ioh. c. 8),

[-quę, -quae saepe A 1a],

[saeveritas A 1a. B 2];

e pro ae admisi, sicut in A 1a legitur, atque etiam apud Fredegarium occurrunt haec:

- misere reginae,
largitatis nostre;
ae pro i: quae pro qui n. sing.; 5
*p. 50. *assimilatae sunt praepositiones:
ammonitione, ammonitus,
[attentius A 1a. b, compagem A 1a, optemperaret
A 1a. b. 2];
in universum autem praepositiones non assimilatae 10
sunt, consentiente Fredegario:
adgressa, adlocuntur, adtingunt, comp., obtem-
perare A 1a. Fr.,
[excommunicatio A 1a];
b pro p: obtio, 15
[labides, poblitibus, brimi, stibulam A 1a];
p pro b: [palsama A 1a],
vipurna;
b pro v: exubias (exuvias A 3; excubias rell.),
salibo pr. m. A 1a cum V. Ioh. c. 10, 20
[redundabit pr. m. A 1a];
[v pro b: narravimus pr. m. A 1a];
c inserta: [dictionis pr. m. A 1a (dictione V. Ioh. c. 15; at
dictionis A 1b. B 1a. Fr.),
fauctores A 2, 25
fructix, fructices A 1a ter, B 1a bis, fructicum
semel A 2,
saepefactus codd. meliores saepe:
menda falsa etymologia exorta ad auctorem ipsum
referam; 30
[c pro g: pervacare pr. m. A 1a];
g pro c: auligae pro aulici pr. m. A 1a cum Fr., pr. m.
B 1a (auli regiae Fr.; auliregi A 1d), gen. auligum
A 1d et pr. m. B 1a cum Fr.,
[elugubrare, exegrare, migare taliaque saepe A 1a], 35
opaga A 1a. B 1a;
c pro qu: adlocuntur A 1a. Fr.;
qu pro c: querqui pro querci pr. m. A 1a. B 1a et pr. m. B 1a,
quur Fr. et sic scripsi, qur semper B 1a cum V.
Ioh. c. 7; 40
[ci pro ti: attentius, demenciae, forcior, pocior Fr.];
[t ante i loco c codicibus a librariis illata videtur esse atque apud
Fredegarium legitur:

- pertenaciae, provincias,
quare libros vel meliores ita errantes non curavi];
- d pro t: adque pr. m. A 1a cum V. Ioh.,
 inquit ter Fr. cum V. Ioh. et Ved, semel pr. m. A 1a,
 5 ter A 2 et B 1a,
 idemque,
 reliquid pr. m. A 1a et B 1a cum V. Ved. c. 8,
 [detenderint A 1a];
- t pro d: repetare A 1a (ter). B 1a (bis) cum Fr.; at
 10 repedare semel A 1a. b. B 2. Fr.;
- e pro i: 3. decl. [nom. sing.: pingues, pisces A 1a, regales
 proles Fr.];
 gen.: dignitates, pociores Fr.,
 lapides pr. m. A 1a. B 1a,
 15 caritates, flagrantēs, fratres,
 labores, pietates, religiones
 pr. m. A 1a,
 multitudines pr. m. A 4;
 dat.: conditore Fr.,
 20 consistente, modolamine A 1a,
 corde A 3,
 oratione codd. cum Fr. et A 1a,
 religione A 1d. 3. B 1a. 2 (non
 Fr.) et A 1a (?). 2 et A 1c.
 25 d. 3,
 *societate pr. m. A 1a, *p. 51.
 -e nonnumquam A 3 et A 4;
 [abl.: singulare pr. m. A 1a];
 abl. pl.: atrociores Fr.,
 30 legebus A 4;
 pronom. [ille dat. pr. m. A 1a],
 ille n. pl. Fr. et pr. m. A 1a,
 [ipse pr. m. A 1a];
 [1. coniug. sotiāres A 1a];
 35 [2. coniug. vovet pr. m. A 1a];
 3. coniug. 2. pers.: canes, capes,
 cernes, diffundes A 1a,
 incoles pr. m. A 1a,
 promes,
 40 [reminisceres pr. m. A 1a];
 3. pers.: adtollet, desinet, dicet, in-
 ponet pr. m. A 1a,
 inquiret A 1a (non Fr.),

- e pro i: 3. coniug. 3. pers.: occurret *pr. m. A 1a*,
 pellet *A 1a cum Fr.*,
 poscet, tradet, trahet *pr. m. A 1a*,
 teget *A 1a (pr. m. deget). B 1a*; 5
 [*part.: posetum Fr.*];
 [4. coniug.: proderet *A 1a. b. 2*, at prodiret *B 1a. 2 cum Fr.*,
 reppereant, venere *pr. m. A 1a*,
 venerit *Fr.*, at veniret *rell.*]; 10
 [admenistrata, altissemus *Fr.*],
 in compositis: 1) -cidere, incedere *A 1a. 2*, 2) -didit,
 condedit *pr. m. A 1a*, ededit *codd.*,
 indedit *pr. m. A 1a*, indederat *Fr.*,
 3) -quirere, conquererent *pr. m. A 1a*, 16
 4) -sidere, obsedere *pr. m. B 1a*,
 resedere *pr. m. A 1a et B 1a*, 5) -stitit,
 extetit, substetet *pr. m. A 1a*,
 6) -tinere, detenis *pr. m. A 1a. B 1a*,
 defert pro differt *A 1a. B 2*, 20
 defundere, defusa pro diff. *A 1a*,
 delucolo *Fr.*,
 [deminuere, demisere *A 1a*],
 [evigelasset, glescentem *pr. m. A 1a*],
 grates *A 1a. a**, 25
 [inlicitis *Fr.*],
 -iscere, contremesce,
 itenere *Fr. et B 2 bis*; iteneris *pr. m. A 2*,
 [menistri *Fr.*],
 [munimene *A 1a*], 30
 osteo *pr. m. A 1a*,
 palleum *A 1a cum Fr.*,
 [pertenaciae, publicam *Fr.*],
 relegio *Fr. cum V. Ioh. et Ved.*,
 [seviretate *Fr.*], 35
 [selenti *A 1a, corr.*],
 [solamenis *Fr.*],
 sterelis *A 1a*,
 [undeque? *pr. m. A 1a*],
 *vademonium (vadaem. *Fr.*) semper, 40
 [venerabelis, vegens *Fr.*],
 vero *A 1a*; verum *Fr.*;
- i pro e: decl. nom. sing. alis *A 1b. B 1a*,
 milis *pr. m. A 1a*,

- i *pro* e: *decl. nom. sing.* prolis A 1a. B 1a. 2 (*prolexs Fr.*),
sobolis A 1a. B 2,
sospis A 1a;
abl. sing. cecitati A 1a,
5   crispanti,
                  imitationi,
                  luci A 1a,
                  urguenti *Fr.*;
nom. et acc. pl. obtemperantis *Fr.*,
10   oportunitatis *pr. m.* A 1a,
                  optamatis omnis *Fr.*,
                  plebis *pr. m.* A 1a,
                  proceris *Fr.*,
                  regis *pr. m.* B 1a,
15   veteris A 1a. B 1a;
                  [*pron. illi n. sing. Fr.*,
                  si *pro se pr. m.* A 1a];
                  [1. *coniug.* increpit A 1a,
                  perturbarint *Fr.*];
20   2. *coniug.* preberis A 1a. B 1a (*cf. indigeris V. Ioh.*
                  c. 8),
                  [auget, praepollit, refulgit, splendit *pr.*
                  m. A 1a],
                  [vidit *codd.*],
25   [urguitur *pr. m.* A 1a, at *urguetur Fr.*],
                  delituros *pr. m.* A 1a. B 1a;
                  3. *coniug.* [crederis *pr. m.* A 1a, *bis*],
                  cerniret *Fr.*,
                  siniret *pr. m.* A 1a,
30   poscerit *Fr. cum V. Ioh. c. 13*,
                  aederit, praeciderit, tenderit, volverit
                  pr. m. A 1a,
                  avellerint *pr. m.* A 1a;
                  [4. *coniug.* venerit *pro* veniret *ter Fr.*];
35   vellit A 1a. *Fr. cum V. Ioh. c. 10*,
                  velit *pro* vellet A 1a. B 1a. 2,
                  vellint A 1a. B 1a. *Fr. (alias vellent)*,
                  velint *optimi*, vellent A 1b. 2;
                  [accideret *pro* accederet *Fr.*],
40   calciamentorum,
                  de *in compositis*:
                  dimersurum *codd. cum Fr.*; dimersus
                  A 1a. B 1a; dimergi B 1a. b,

i pro e: de- in compositis:

disciscat A 1b. 2. Fr.; discisceret A 1a. 2.

B 1b. Fr.,

discribere,

disperantibus A 1a. B 1a,

[distinare saepe A 1a, dest. Fr.],

distruas A 1b cum Fr.,

*p. 58.

*[deniget, dinuo Fr.],

[herimi A 1a],

-escere: aduliscens semper A 1a. — inluciscente 10

A 1a. b. — pubiscens pr. m. A 1a,

[incrimenta Fr.],

monastirii Fr.,

[negligentia saepe A 1a],

pavifacti A 1a cum Fr.,

[signitia pr. m. A 1a],

[seviretate Fr.],

[sini pro sine A 1a],

supplimentum A 1a cum Fr., saepe A 1a, semel

A 1a. B 1a,

[timerario Fr.],

[vicisimo pr. m. A 1a];

e pro y: zepherorum;

f pro ph: falangas, faleramenta, scafa plerumque;

[ff pro ph: scaffa saepe A 1a];

[ph pro f: prophanum A 1a. b. 2, non B 1a];

g pro qu: ligor B 1a cum V. Ved. c. 7 (licor et liquor A 1a);

geminatio male omitta:

[c: accomodare B 1a, accommendare et accomodare

A 1a, alias recte,

eclesia Fr., at ecclesia A 1a, aecclesia B 1a];

[d: redidit A 1a];

f: difcilium pr. m. A 1a. B 1a,

defert pro differt A 1a. B 2 (difert B 1a),

defusa pro diffusa pr. m. A 1a;

[l: pululent pr. m. A 1a,

solemnis, solemnitis A 1a];

m: comeatu;

p: [opidum A 1a cum V. Vedast. c. 2. 9],

oportunus A 1a cum Fr.,

[reperit A 1a et A 1a. B 1a; reperisset A 1a. b];

[s: amisione A 1a, cf. V. Ioh. c. 4,

geminatio male omissa:

[s: habisent *pro* abissent, exusit, fesa, iusis, necessarius, permisuros, progressu *A* 1a];

geminatio male admissa:

5 [f: aedificasti *A* 1a];
[l: exillium *pr. m.* *A* 1a];
[m: commites *pr. m.* *A* 1a, cf. *V. Vedast. c.* 5: commitari, reumma *A* 1a];

p: inoppinato *A* 1a,
10 repperire *A* 1a. *B* 2, repperiunt *A* 1a. *B* 2 cum *Fr.*,
repperiebat *A* 1a. 2. *B* 1a, reppertum *A* 1a,
reppetunt *A* 1a. 2. *B* 1a,
suppellectilem *A* 1a. *B* 2;

r: obserrare *A* 1a. 4,
15 serraculum (*non B* 1a);
h *omissa*: abenis *A* 2. *B* 1a. 2 et *B* 1a. b. 2 cum *Fr.*,

alitus,
austu *A* 1a. *B* 1a (austa *V. Ioh. c.* 17),
* [erbarum, is *A* 1a],

*p. 54.

20 [oram, orreum, orrida, ortatur *A* 1a],
[anelitu *A* 1a. *B* 1b, *alias recte*],
debaccans,
[pulcritudine *A* 1a];

h *addita*: [habietibus, habisent *pr. m.* *A* 1a],
25 habund- *A* 1a saepe, *B* 1a nonnumquam,
hac *Fr.*, bis *A* 1a, semel *B* 1a,
[hanxius *pr. m.* *A* 1a],
heremus *semper codd.*,

his *Fr.*, *alias A* 2. *B* 1a et *B* 1a,
30 hisdem,
[abominatus *A* 1a],
[honera *A* 1a; honeratos (*A* 1a). *B* 1a. 2; cf.
honerari *V. Ved. c.* 5],

[hora, exhorta *A* 1a],
35 [hostium *A* 1a bis, *A* 2 bis; hostiarius *A* 1a. *B* 2];

n *pro m*: acc. calmen *codd.*, *alias B* 1a,
[demun, menbra *A* 1a];

o *pro u*: decl. nom. animos,
cibos *A* 1a;

40 abl. famulato *pr. m.* *A* 1a,
porto *A* 1a. 2,
rito *pr. m.* *A* 1a. *B* 1a,
vomito *pr. m.* *A* 1a;
[acc. pl. sumptos *A* 1a];

o pro u:	[<i>coni. largitor pr. m. A 1a</i>];	
	[<i>commotasti A 1a</i>],	
	[<i>costudiis Fr.</i>],	
	<i>depotatis Fr.</i> ,	
	<i>edocare A 1a, B 1a,</i>	5
	[<i>fororem, iobet Fr.</i>],	
	[<i>iocunda A 1a</i>],	
	<i>murmure A 1a. B 1a,</i>	
	[<i>noncupare pr. m. A 1a, alias pr. m. B 2</i>],	
	[<i>sulfureos, tellori pr. m. A 1a</i>],	10
	-ul-: <i>adolator A 1a, alias A 1a. B 1a,</i>	
	<i>cellolam pr. m. A 1a cum V. Vedast. c. 4. 8. 10,</i>	
	<i>delucolo, famolus Fr.</i> ,	
	<i>modolamen A 1a. B 1a,</i>	
	<i>parvolus Fr.</i> ,	15
	<i>paulolum A 1a,</i>	
	<i>periculum Fr.</i> ,	
	<i>presole pr. m. A 1a cum V. Ved. c. 1,</i>	
	<i>orbem pr. m. A 1a. B 1b cum V. Ioh. prol.;</i>	
	<i>orna codd.;</i>	20
u pro o:	[<i>tellori pr. m. A 1a</i>];	
	2. <i>decl. abl. sing. adversu A 1a (pr. m.). 2,</i>	
	<i>antedictu A 3,</i>	
	<i>collectu A 1b,</i>	
	<i>dictu,</i>	25
	<i>furtu A 1a bis,</i>	
	<i>austu A 1a. B 1a,</i>	
	* <i>peractu,</i>	
	<i>prefatu sinu pr. m. A 1a. 2,</i>	
	<i>visu A 1a, corr.;</i>	30
	<i>acc. pl. ablutus pr. m. A 1a,</i>	
	<i>candidatus A 1a,</i>	
	<i>castigatus B 1a,</i>	
	<i>chorus B 1a. b,</i>	
	<i>episcopus Fr.</i> ,	35
	<i>gloriosus, necessarius pr. m. A 1a,</i>	
	<i>medius A 4. B 1a,</i>	
	<i>nuncius, parvolus, permotus Fr.</i> ,	
	<i>praepositus A 1a, corr.</i> ,	
	<i>rubus A 1a. B 1a,</i>	40
	<i>suus A 4,</i>	
	<i>suscepturus Fr.</i> ,	
	<i>triumphus A 2. B 1a. 2,</i>	
	<i>ultimus alitus B 1a,</i>	

- u pro o: 2. *decl. acc. pl. vicinus Fr.*;
[abuminatus *Fr.*],
caenubium *B 1a cum Fr. (semel cinubii) et V. Ioh.*
c. 17 (*ubi saepius coenubium*),
5 [costudiis *Fr.*],
[lucum *pr. m. A 1a*],
-ori: perfuncturio *B 1a. b*,
refecturium *A 1a cum Fr.*,
[permuta *Fr.*],
10 [prestulantur, scupulorum, turpere *pr. m. A 1a*];
oe pro e: coepit *A 1a. b. B 1a, concepti A 1a*,
loetifera *A 2. B 1a. b. 2*,
poenes *Fr. et alias A 1a, A 1a. 2, A 1a. B 1a, A 4.*
B 1a. b (poenis pr. m. A 1a; pēnes B 1a saepe;
15 *paenes V. Ved. c. 7)*;
[p inserta: dampno *A 1a, corr.*,
tempnentes *A 1a. 2*];
p omissa: depromsimus *A 1a. B 1a*;
ph pro v: stipham (*stip:am A 1a*) *A 1a. B 1a*;
20 r addita: frustra *codd. cum Fr., alias A 1b. 2. B 2*;
x pro xs: exilio, existeret, expectare,
[at exspoliator *A 1a*],
exulandum;
[xs pro s: prolexs *Fr.*];
25 xs pro x: exsequentur *A 1a. 2. B 1a*;
ex pro s: expectaculum,
exspreta *A 1c (cf. exprevit V. Ioh. c. 10)*;
y pro i: [cybus, ymber *semper A 1a*],
tyro *A 1a. 2. B 2*.

30 *Permutationes litterarum e — i, o — u multo plures apud Fredegarium quam in codicibus nostris deprehenduntur, verique non dissimile est textum, quem ad hos solos formare potui, quantum ad rationem scribendi auctore ipso paulo esse emendatiorem, cum qui extant codices saeculum X. non*
35 *superent. Attamen in universum liber I. ita traditus est, sicut auctor eum composuerat, dubiaque pauca relinquuntur. Discrepantiam lectionum variantium ad orthographica pertinentem non attuli nisi graviolem. Nomina "autem propria* *p. 58.
a textu discrepantia apparatus accurare intuli, exceptis usi-
40 *tationibus originis Germanicae, quae collecta praefationi inserere visum est, ne semper eadem aut fere eadem iterarentur lectiones. Dum in plerisque codicibus nomina Hild-*

Hilp- per H scribuntur, in uno A 3 orthographia Merowingica Child-, Chilp- adhuc superest, ibique etiam -charius saepe legitur, dum reliqui -harius vel -arius exhibent.

Brunichildis] Brunechildis Fr.; Brunihildis A 1. 1a*. b. c (semper). d. 2a. B 1a (plerumque); Bruniheldis A 2a, 5 raro B 1a; Brunicheldis nonnumquam A 2a; Brunihildis A 1a (passim). a* (saepe). b; Brunnehildis A 1a; Brunhildis A 1b; Brunhild A 1a; Brunildis A 1a. b; Brunnildis A 1b.

Childebertus] A 3; Hildibertus A 1a. a*. b (semel Hiltibertus); 10 Hildebertus passim A 1c. B 1a. 2, raro A 1d; Hildeberthus, Heldebertus B 1a.

Chilpericus] semel A 3; alias Hilpericus, Helpericus.

Chlotharius] Chlotar. A 1a* (saepe). c. d; Chotharius non raro B 1a; Clotharius saepe A 1c. 2a. B 1a. 2; Chlod- 15 harius A 1a (saepe). b; Chlodarius, Clodharius A 1a; Glotharius B 1a; Glodharius A 1a; Lotharius A 1c. d.

Sigibertus] Sigiberthus semper B 1a. b, raro A 1d. 2a.

Theud.] saepe A 1a. d, nonnumquam A 1a*. 2. 2a. B 1a. b. 2 et sic semper scripsi; Teud. raro A 1d. 2a; praeterea 20 Theod. vel Teod. in codicibus legitur, raro in omnibus; at Theud. et Teud. Fr.

Theudebertus] A 1a (saepe). a*. d. 2. 2a. B 1b et sic semper scripsi; Theudeberthus B 1a; Theodebertus A 1a. b. 2. B 1a. b. 2; Theodeberthi A 1a; Theodeperti A 1b; 25 Theodoberti frequenter A 3.

Theudericus] Theuderichus nonnumquam, Theoderichus passim A 1a.

In libro secundo recensendo non eadem qua in priore subsidiorum copia abundavimus, deficiente exemplari y, deficientibus etiam codicum praestantiorum x partibus magnis. Nam in V. Athalae (II, 1—6) codice A 1b caremus neque Luxoviensis et Evoriacensis historia (II, 7—22) in A 1a legitur, quippe qui Bobiensem tantum contineat; V. Bertulfi (II, 23—25) codicibus A 1c. d deest, ipsa una cum V. 35 Athalae codici A 1e, tota posterior libri pars (II, 11—25) codici A 2. Damnum autem quod liber A 1b passus erat codice praestantissimo A 1b¹ reperto facile reparari poterat, in quo ipsa quae ibi desideratur V. Athalae legitur. Iam quibus in codicibus singulae huius libri partes traditae sint, 40 ex hoc conspectu cognosci licet.

	<i>V. Athalae</i> (II, 1—6)	A 1a			A 1b ¹	A 1c	A 1c*	A 1d		A 2	A 2a	B 1a
	<i>V. Eustasii</i> (II, 7—10)		A 1b	A 1b*		A 1c		A d	A 1e	A 2	A 2a ad c. 8	B 1a
5	<i>Mirac. Eboriac.</i> (II, 11—22)		A 1b	A 1b*		A 1c		A 1d	A 1e		A 2a	B 1a
	<i>V. Bertulfi</i> (II, 23—25)	A 1a	A 1b	A 1b*							A 2a	B 1a

Laterculum capitum in plerisque codicibus praetermissum
 10 *perfectum solus A 1c, priorem partem ad c. 10. etiam A 2. 2c¹*
continent atque in A 2 subscriptio legitur haec: Expliciunt
capitula libri secundi. Quare factum est, ut A 2a, addens
quae ibi desideratur posteriorem libri partem (II, 11—25),
tertium librum statueret, cui et laterculum praeposuit (In-
 15 *cipiunt capitula) et praescriptionem hanc: Incipit liber*
tertius. Tituli in laterculo collecti idem capitibus singulis
praescripti sunt neque vero capitum praescriptiones omnes
adsunt, sed A 1d II, 1—6. 11—22, A 2 partem textui suo
convenientem ad c. 9, B 1a omnium plenissimus totam seriem
 20 *ad c. 22. exhibet, dum in posteriore libro (II, 23—25) codices*
omnes deficiunt, ita ut tituli insequentes ad laterculum sup-
plendi essent.

*Codex autem B 1a, indole sua mutata, in libro II. *p. 57.
neque retractationis arbitrariae, qua sermonem libri primi
 25 *expolitum esse dixi, speciem prae se fert neque condicionem*
peculiarem obtinet, quam ei origo ab exemplari y deducta in
libro I. asseruerat. Menda enim iam in ipso deprehenduntur
aperta familiae A 1 neque unum exemplar librarius adhi-
buisse videtur, sed duo diversae originis. Certe per maximam
 30 *huius libri partem, scilicet per vitas trium abbatum (II, 1—10.*
23—25), B 1a cum codice A 1b vel A 1b¹ in rectis et in
falsis lectionibus convenit:

- II, 1. saeculi] *rell.; om. B 1a cum A 1b¹;*
 II, 5. tempus [mensis *add. A 1a; que add. A 1c] Fe-*
 35 *bruarii [mensis add. B 1a cum A 1b¹];*
 II, 9. sed postea beatum *add. A 1c. d. e. 2; om. B 1a*
cum A 1b;
ib. tondi] A 1c. d; totondi A 2; tonderi A 1e; prae-
cidi B 1a cum A 1b;
 40 *II, 10. ope] B 1a cum A 1b; om. A 1c. d. e. 2;*

- II, 24. patrandum opus] recte A 1a. 2a et sic codd.
omnes II, 25; patratum o. B 1a cum A 1b;
II, 25. large dapes] recte B 1a cum A 1b (infra auxit
fides—dapes); largitas opes A 1a; larg:: post A 2a;
ib. quam — — vulgo vocant] recte B 1a cum A 1b 5
(cf. I, 17: quam vulgo homines — — vocant);
quam — — vulgus vocat A 1a. 2a;
ib. fuit consilii] recte B 1a cum A 1b (cf. V. Ved.
c. 5; V. Ioh. c. 3); fuit consilium A 1a. 2a.

In Miraculis autem Evoriacensibus (II, 11—22) codex B 1a 10
manifesto cum A 1c. d aut cum A 1e facit, consentiente A 1b
cum A 2a, alteraque haec ipsius natura ab ipsa praescrip-
tione incipit cum A 1d accurate conveniente indeque con-
tinuatur usque ad subscriptionem (II, 22) hoc modo:

- II, 15. ducturam] recte A 1b. e. 2a; ducendam B 1a cum 15
A 1c. d;
II, 17. dulcia modulamina canere] scripsi, comparato
loco simili II, 16 (infra p. 267, 25); dulci modu-
lamine c. A 1b. 2a; dulci modulatione c. falso
A 1c. d. e. B 1a; 20
II, 18. segregatura] recte A 1b. e. 2a; segreganda B 1a
cum A 1c. d;
II, 19. Iamque menses sex transierant, quo functa cor-
pora condita fuerant] A 1d recte, ut videtur (cf.
I, 11: iamque quinquaginta dies transierant); 25
I. q. transierant menses sex, ex quo defuncta
c. c. f. A 1c; transierant om. B 1a cum A 1e;
I. q. menses (mensis A 2a), ex quo f. (defuncta
A 1b) c. c. f. A 1b. 2a;
ib. terrae residui] A 1b. 2a; terrae om. B 1a cum 30
A 1c. d. e;
II, 20. omnique anxietatum mole] A 1b. 2a; omnique
anxietate B 1a cum A 1c. d. e;
ib. Cumque ergo, ut diximus, extremos (extremas
A 2a) expectaret exitus] recte A 1b. 2a (cf. supra: 35
cum iam extremas praesentis vitae expectaret
amittere horas); Cumque ergo, ut d., extremos
(expectaret om.) exitus A 1e; Cum quo (e corr.
Cumque A 1d) ergo, ut d., extremo (expectaret
om.) exitu B 1a cum A 1c. d; 40
II, 22. sucus qui (sucos qui B 1a cum A 1c. d, cf. I, 16,
p. 179, 16; secus quae A 1e et pr. m. 2a; fecis
quae m. al. A 2a; feces quae A 1b) ex (om. A 1e)
cervisiae reliquiis proiciuntur (proicitur A 1e. 2a).

Librarium B 1a compluribus exemplaribus usum esse vel ex turbato ordine vitarum concludi licet, nam V. Bertulfi (II, 23—25) inter Athalam (II, 1—6) et Eustasium (II, 7—10) locum ibi occupat, ita ut Miracula Evoriacensia iam agmen
5 claudant.

Quae cum ita sint, totum libri secundi fundamentum ad codices A 1 et A 2 iam relatum est. Ex his potiore fidem A 1a. b¹. B 1a merentur, qui etiam grammaticam barbaram aut omnes aut singuli integram saepe servaverunt:

- 10 *II, 1. augi] A 1a. B 1a; agi rel.;*
ib. intentu] A 1a. b¹. B 1a; in tantum A 1c. d; in obtentu A 2; oblectu corr. oblecti A 2a;
ib. e luporum ora] pr. m. A 1b¹; e l. ore rel.;
II, 5. post — intervallo] A 1b¹. B 1a; post — inter-
15 *valla vel intervallum rel.;*
II, 6. a caelestia munera] pr. m. A 1b¹; ad caelestia munera pr. m. B 1a; a caelesti munere rel.;
II, 10. ob quibusdam neglectis] B 1a; ob qu(a)edam neglecta A 1e. 2; pro quibusdam neglectis A 1b. c. d.
20 **Sane vera lectio nonnumquam in nullo reperiebatur, sed* ^{p. 58.}
libris inter se discrepantibus ita conicienda erat:
II, 9. a c. moribus (ita A 1c. e. B 1a; more A 1b. d. 2) disciscere] legas: a c. mores d., comparato loco
hoc I, 19: ab o. s. mores (ita B 1a cum Fr.;
25 *moribus A 1a. b. 3; more A 1c. 2) disciscat;*
ib. ab o. mores disciscere] iterum conicias; ab o. moribus disciscere A 1e; ab o. more disciscere B 1c; ab o. more discisci (discisci A 1b¹; discisti A 1b; discindi A 1c) rel.
30 *Codex A 1a inter reliquos praestare videtur h. l.:*
II, 24. loetalibus] pr. m. A 1a; loco e talibus (ita B 1a; et alibus A 2a; et talibus A 1b) rel.
Etiam codex A 1b licet magna cum licentia immutatus sit:
II, 9. barriditatis] A 2; bariditatis B 1a; parilitatis
35 *A 1c. d. e; vanitati A 1b;*
ib. faciditate] A 2. B 1a; facilitatem A 1e; fa(cundia m. al. in litura) A 1d; felicitate A 1b; facetia A 1e;
ib. Tretecus] A 2. B 1a; Tretecus (Tritecus A 1c; Tricenus A 1d) episcopus A 1c. d. e; hereticus A 1b;
40 *II, 10. expers] A 1c. d. B 1a; experta A 1b. e. 2,*
multisque hiatibus laboret, tamen inter paleas lectiones quoque splendidae exhibet inprimis in Miraculis Evoriacensibus:
II, 19. praeter favill(a)e (ita A 1b. e. B 1a; favillas rel.)
vestigium (ita A 1b; vestium rel.);

II, 22. ratum ducimus intimare] *A 1b* (ratum ducere elocutio *Ionae propria est*); intimari curavimus *A 1e*; intimare curabimus (curamus *A 2a*) *rell.*

Librum A 1b¹ ad familiam A 1 pertinere e locis subsequentibus intellegitur:

5

II, 2. vir] *om. A 1b¹. c. d;*

II, 4. opponendis] componendis *A 1b¹. c. d.*

Inter reliquam primi generis prolem duo maioris auctoritatis libri nunc emerserunt A 1d et A 1e, cognatum A 1c cum clientela ipsius A 1c^{*}. c^{**} haud raro superantes, tresque 10 fratres V. Eustasii praefationem interpolatam praemittentes iisdem naevis laborant:

II, 7. Villae] quoque *add. A 1c. d. e;*

ib. adversum] contra *A 1c. d. e;*

ib. felicem fugam — arreptam] felici fuga — ar- 15 repto itinere (arreptum iter *A 1d*) *A 1c. d. e;*

II, 9. comeatum] licentiam *A 1c. d. e, textum male im-*
mutantes;

II, 12. oret] roget *A 1c. d. e.*

Deficiente codice A 1e textus V. Athalae in reliquis eodem 20 loco hiat:

II, 2. violento — collis latera] *om. A 1c. c^{*}. c^{**}. d;*
discrepantibus vero inter se his libris codex A 1d minus aberravit propinquis:

II, 5. quiete] que *A 1d; om. A 1c. c^{*}. c^{**},* 25
et non tantum cum aliis melioris notae codicibus accusativum absolutum accurate servavit ab his praetermissum:

II, 1. receptas oves] *A 1d cum A 1b¹. B 1a; haec om. A 1c. c^{*}. c^{**},*

sed etiam solus veram auctoris elocutionem posteris tradidit 30 hoc loco:

II, 4. tediebatur] *A 1d; tebatur pr. m. A 2; tenebatur A 1a; tegebatur A 2a; terebatur B 1a; terre-*
batur A 1b¹; tedebat A 1c.

Codex A 1e haud raro a propinquis deerravit, qui propiore 35 necessitudine inter se coniuncti sunt:

II, 7. deplorat] in(m)plorat *A 1c. d,*
immo locos nonnullos omnino retractatos tradidit (e. gr. II, 9. 10) atque interpolationes ipsius facile deteguntur:

II, 11. hortamina] merita *A 1e (sed II, 17: hortamina 40 omnes).*

Sed etsi duce plane certo eo uti non licet, meliorum tamen librorum lectiones nonnumquam confirmavit, relicta affinitate sua:

II, 11. retineret] *A 1b. e. 2a; teneret A 1c. d. B 1a,*

splendidasque idem solus servavit haud paucas, reliquis aberrantibus omnibus:

- II, 9. colligatim] *A* 1e; collocatim *B* 1a; tellicatim *A* 2;
stilliatim *A* 1d; singillatim *A* 1b; om. *A* 1c,
5 atque inprimis in *Miraculis Evoriacensibus* sermonem auctoris parum correctum ex hoc codice semel atque iterum melius cognosci licet quam ex reliquis:

- II, 11. coenubio — quem — quemque] *A* 1e; c. —
quod — quodque (quod *A* 1c. d) *rell.*;
10 ib. cum fluentia] *A* 1e; cum fluentis *A* 1b. c; c. fluenti (fluente: *A* 2a) *A* 1d. 2a. *B* 1a.

Haec tota stirps, scilicet A 1c. d. e, una cum libro deteriore A 2a, qui cum reliquis accurata imitatione certare nequit, lectionem archetypi sola servavit h. l.:

- 15 II, 12. postulat patri matrique] *A* 1c. d. e. 2a; p. patrem matremque (que om. *A* 1b) *A* 1b. *B* 1a.

- Exemplaria ea quae B 1a adhibuit nostris codicibus A 1 ut antiquiora ita etiam emendatiora fuisse, ex aetate et fide huius libri colligi licet atque in V. Bertulfi idem cum socio*
20 *A 1b collegium alterum A 1a. 2a haud raro superare videtur. In universum vera lectio in unoquoque fere codice occurrere poterat atque in Miraculis Evoriacensibus fontes nostri ita deficiunt, ut non semel ad coniecturam confugiendum esset.*

- Libri II. partes singulas cum codicibus A 1a. b. b¹. c.*
25 *2. 2a. B 1a contuli, cum A 1d. e contulit W. Levison socius meus. Discrepantiam lectionum variantium plenam e codicibus tantum A 1a et B 1a adnotavi atque reliquorum faraginem sicut in libro I. ita in hoc adhibitis exemplaribus similibus purgare nisus sum. Itaque praeter codices A 1b*
30 *et A 1c usus sum A 1b* et A 1c* (II, 1—6) ad menda tollenda ea, quae in his non redeunt; consentientes vero hos iuxta illos in apparatu critico nominatim minime citavi, quos subaudiri licet, nisi contrarium adnotatum est. Deficientibus codicibus A 1b. b* ad capita 1—6 libri alterius recensenda*
35 *A 1b¹ ita adhibui, ut fere omnia exscripserim, atque in Miraculis Evoriacensibus recensendis codicem A 1b³ nonnumquam consului, si codicibus A 1b et A 1b* inter se dissentientibus aut aliis difficultatibus tertius arbiter requirebatur. Ad lectiones A 1c percolandas praeter codicem imperfectum*
40 *A 1c* (II, 1—6) adhibui et A 1d (II, 7—22) et A 1e, quorum menda peculiaria in universum non curavi; codicis A 1c** (II, 1—6) propioris libri A 1c propinqui rationem non habui nisi raro. Etiam codicum A 2 et A 2a discrepantiam lectionum variantium non admisi nisi communem, at deficiente*

illo hunc ab universitate frequenter ita aberrantem, sicut apud Mabillonium legitur, plenius exscribendum curavi et graviores interpolationes hiatusque omnes attuli. Orthographica et grammatica collatis codicibus admisi ea, quae consuetudini auctoris congruere videbantur.

Ad hanc novam editionem parandam non solum quos antea adhibueram codices nonnulli iterum pervoluti pleniusque nunc exscripti sunt, sed etiam novi adhibiti haud pauci atque in utraque re strenuus adiutor meus extitit W. Levison socius. Etiam ad describendos atque examinandos permultos codices qui nunc demum accesserunt in praefatione enumerati operam studiumque idem diligenter contulit atque in Britanniam profectus omnes qui in bibliothecis illis asservantur adeo percucurrit, ut in classes meas distribui possent. Qui praeterea de hac editione optime meriti sunt, de natura codicum litteris datis certiore me facientes, eos suis locis supra attuli neque singulorum laudes repetere libet nisi Henrici Lebègue v. c., qui molem codicum Parisiacorum feliciter superavit.

Ionae opus usque adhuc ab editoribus in vitas singulas dissolutum neque, sicut auctor ipse illud disposuerat, in libros duos distinctum, textus autem ad hunc illumve codicem interpolatum obiter recensitus aut ex editionibus praecedentibus repetitus erat, partesque libri secundi (c. 22 ex. et 25) etiam nunc ita iacebant, sicut saeculo XVI. more Suriano retractatae erant. Mabillonius ipse iam aegre tulerat, quod ista Ionae opuscula exhibere continua serie sibi haud licuit, qui sanctorum acta quo quisque discessit anno referre propositum habebat. Nunc demum libros illos in pristinum ordinem primus redegei atque codicibus quotquot nancisci poteram examinatis diligenter recensui. Hi autem sunt, qui ante me edendis vitis singulis operam dederunt:

Boninus Mombrilius, Sanctuarium, Mediolani 1475, tom. I, fol. 207—209, Vitam Columbani excerptam (incip. Rutilantem) e codice recensionis B edidit (cf. I, 1. plerique] rell.; plurimique Mombr. cum B 1a. 2).

*p. 59.

*Nova legenda Anglie, anno 1516. 'impresa Londonias in domo Winandi de Worde', vitas sanctorum ordine litterarum digestas continet¹, dum unde ipsa pendet 'Sanctilogium Angliae' a Iohanne vicario de Tynemuthe saec. XIV. compositum dierum natalium ordinem sequitur, atque qui illam novissime edidit Carolus Horstman, Oxonii 1901, codicem quoque contulit qui hoc servavit, Cottonianum scilicet, Tiberius

1) Eas enumeravit Hardy, 'Descriptive Catalogue' I, 2, p. 736 sq.

E. I, saec. XIV. In eum ordinem quo editum est opus redactum esse coniecerunt a Iohanne Capgrave († 1464) fratrum eremitarum S. Augustini in coenobio Cantuariensi sodali, postea illius ordinis provinciali, cuius nomine illud
hodie circumfertur, neque vero in codicibus neque in editione
principis ipsius mentio fit. Attamen huic auctori 'Catalogum
sive Legendam sanctorum Angliae' expressis verbis attribuit
Henricus Wharton archiepiscopo Cantuariensi a sacris do-
mesticis expilatamque esse historiam istam addidit 'ex ingenti
ac pulchro admodum volumine eiusdem argumenti, quod in
*bibliotheca Cottoniana Ms. asservatur'*¹. *Haec verba ad*
Sanctilogium quod re vera Legendae subesse dixi procul
dubio referenda sunt, cumque talia vix a quoquam excogi-
tari potuerint, Capgravi nomen titulo radendum minime esse
censeo. Prologi qui praecedat clausulam potius editoris quam
auctoris operis esse inter omnes constat atque etiam in priore
textu locus deprehensus est, qui in Capgravi aevum con-
venire non videtur, sive ille totus ab editore additus est sive
a Capgravio conscriptus, a recentiore interpolatus. Sermonem
*interim non negaverunt Capgraviani esse persimilem*² *atque*
ex eodem prologo intellegitur, auctorem ipsius etiam colli-
gendis sanctorum vitis operam dedisse, eundem igitur esse
auctorem operis. Textus vero, qui per Legendam ad nos
pervenerunt, quam maxime retractati atque in breve coacti
sunt neque de V. Columbani, quae fol. 65'—68'. in editione
principis, p. 206 — 216. tomi I. in recentissima occupat, iu-
cunda referre poterat W. Levison socius, hanc ipsam ex-
aminans in bibliotheca universitatis Bonnensis asservatam.
Textus (praescr.: De sancto Columbanus abbatem et con-
fessorem) exordio decurtato incipit, sicut codices Britannici
A 2a¹. 2. 3, scilicet a I, 2: Beatus Columbanus in Hi-
bernia insula in oceano sita, quam Scotorum gens
inhabitat, ortus est, mox vero ad aliena transit haec:
Hibernia enim antiquitus Scotia dicta est; de qua gens
Scotorum Albaniam Britanniae Maiori proximam, que ab
eventu modo Scotia dicitur, inhabitans originem duxit
et progressum habuit, multisque praetermissis et valde im-
mutatis, ita ut ad Columbanum alterum miracula bestiarum
(c. 17) relata sint ad sanctum ipsum spectantia, loco c. 30.

40 1) H. Wharton, *Appendix ad historiam litterariam Guilielmi Cave*,
Genevae 1693, p. 89. 2) Hingeston, *Iohannis Capgrave liber de illu-*
stribus Henricis (Rerum Britannicarum medii aevi scriptores, Londinii
1858, tom. VII, p. XLIX), qui prologum ib. p. 195 sqq. edidit.

finem exhibet multo brevior, eundem fere novum: Columbanus vero, relicto in Alamannia discipulo suo Gallo, transiens in Italiam, Bobium cenobium construxit et circa annum Domini 615. nono Kal. Decembris obiit. Nonnulla quoque famosa cenobia in Alamannia construxit, que usque in hodiernum diem ad monachatum solos Hibernicos, ut fertur, admittunt. Etsi haud multi loci cum textu genuino comparandi sunt, tamen auctorem Sanctilogii illius e codice quodam Britannico A 2a^{1. 2. 3} pendere manifestum est atque ex uno quem socius meus exscripsit loco: 10

I, 19. sustentaturum] sustentandum noveris Leg. Angl. cum A 2a²; sustentandum minaris A 2a^{1. 3} cum A 2a,

concludi licet, exemplar quod Iohanni praesto fuerat Passionali Herefordensi similis fuisse quam reliquis. 15

Operum venerabilis Bedae, historica, vitas aliquot sanctorum ac collectanea quaedam complectens, quorum catalogum versa pagina docet, tom. III, Basileae 1563. Editor Bedanus cum multa opera aliena collegit, tum omnes quae hoc Ionae opere continentur vitas sanctorum primus eruit, 20 compluribus codicibus A 1 usus, sed orationem pristinam in sola V. Columbani servavit, retractatis libri secundi partibus singulis. Recensuit autem col. 275—305. V. Columbani, incip. Rutilantem I, 1, fortasse ad codicem A 1a^{**} (v. supra¹), adhibito altero libro classis A 3²: 25

I, 19. ut — luant] ut — lavent ed. Bed. cum A 3'. 3². 3^{*}; ut — lavant A 3;

I, 30. remeare] ire ed. Bed. cum A 3. 3' (non A 3*), col. 305—310. V. Athalae ad codices similes nostris aut A 1c. d, quibuscum hiat II, 5, omisso loco ad patriam 30 Ionae spectante hoc Erat — colonia³, aut A 1b¹, col. 335—342. V. Eustasii ad codices similes nostris A 1b et A 1c. d, col. 342—349. V. Bertulfi et col. 356—367. V. Burgundofarae ad codicem familiae 35 A 1b, cui in calce ad mortem sanctae pertinens locus spurius additus erat.

Laurentius Surius, De probatis sanctorum historiis, Coloniae 1571—1575, vitas sanctorum ad dies festos disponens, Iona scripta per plures tomos dispersit. 40

1) *Supra* p. 63. 2) *Id quod perspexit H. J. Lawlor l. l. p. 58; cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 448.* 3) *Etiam verba insequentia usque ad pervenimus in A 1c. d desiderantur.*

Tom. VI (1575), p. 484—505, V. Columbani *'stylum in gratiam lectoris nonnihil expolire conatus est'*, sed auctoris epistolam *'nihil mutata phrasi'* e codice quodam A 1c adiecit. Ceterum Chagnoaldum I, 27. primus restituit, cuius in
 5 locum Magnoaldum editor Bedanus substituerat ope codicis interpolati A 1a**.

Tom. II (1571), p. 92—95. *'Vita S. Attalae abbatis, edita ab Iona Scoto abbate eiusque discipulo'*, codicibus nullis adhibitis, ex editione Bedana ad verbum iterata est, cumque
 10 locus cuius supra memini ibi desideretur, auctorem pro Scotto habere poterat expilator.

Ib. p. 421—428. *'Vita S. Eustachii abbatis Luxoviensis, quem alii Eustasium vocant'*, ab editore more suo *'plerisque locis in gratiam lectoris'* ita retractata, ut inter-
 15 pretatio nonnumquam cum verbis auctoris coniuncta sit¹, e codice simili A 1c pendet, quare etiam praefatio interpolata adest, et fortasse ex altero.

Tom. IV (1573), p. 752—756, V. Bertulfi licet admodum retractata sit, tamen adhuc perspicui potest, praeter
 20 editionem Bedanam etiam codicem illum familiae A 1b adhibitum esse.

Desiderantur igitur miracula Evoriacensia, quae vitae speciem minime prae se ferunt, quamquam et ipsis V. Burgundofarae nomen postea inditum est. Haec demum in
 25 editione posteriore collectionis Surianae (1618) IV, 45—48, ex Bedana suppleta sunt.

Vincentius Barralis, *Chronologia sanctorum et aliorum virorum illustrium ac abbatum sacrae insulae Lerinensis, Lugduni* 1613,

30 II, p. 83—110, V. Columbani,

I, p. 97—101, V. Athalae,

una cum notis marginalibus ex editione Suriana deprompsit.

Thomas Messinghamus, *Florilegium insulae sanctorum seu vitae et acta sanctorum Hiberniae, Parisiis* 1624,
 35 p. 219—239, V. Columbani ex editionibus prioribus *'iterandam curavit, bono iudicio textum Bedanum antepone- *p. 60.*
 neque ad Surium recurrens nisi in epistula praevia.

Patricii Flemingi *Hiberni Collectanea sacra seu S. Columbani Hiberni abbatis necnon aliorum aliquot e veteri*
 40 *ibidem Scotia seu Hibernia antiquorum sanctorum acta et opuscula, per Thomam Sirinum in Lovaniensi collegio*

1) Cf. II, 10: *misticorum praeconiorum documenta*] *scripturae divinae mysteria, sive, ut author loquitur, mysticorum praeconiorum documenta.*

S. Antonii lectorem iubilatum recens castigata et aucta, Lovanii 1667¹, ea continent quae auctor origine et ipse Hibernus partim in Italia collegerat, morte vero praematura ereptus ipse publici iuris facere nequiverat, unde sodalis in operam successit. Flemingo facultas codicis olim Bobiensis, nobis B 1b, adhibendi data erat, ex quo inter 'elogia de S. Columbano collecta' utrumque carmen in honorem sancti a Iona compositum primus edidit, sed ipsam V. Columbani p. 214—242. ad codicem 'vetustissimum' monasterii S. Maximini Treverici (= A 3*) recensuit, cuius exemplar Heribertus Rosweydydus ipsi impertiverat, cumque editionem Bedanam vix novisse videatur, Surianam iis locis adhibuit, ubi codice destitutus erat. Commentarios adiunxit satis prolixos.

Acta sanctorum a Ioanne Bollandio S. I. colligi feliciter coepta, ab alijs eiusdem ordinis postea continuata, cum calendarium subsequantur atque ultra primos Novembris dies usque adhuc minime pervenerint, neque Columbani neque Burgundofaræ Vitas continent; reliquæ autem operis partes his tomis insunt.

Martii tom. II, p. 43—45, Antverpiæ 1668, V. Athalæ ab Henschenio edita 'ex codicibus mss. Trevirensi S. Martini, Audomarensi ecclesiae cathedralis, Rubeae vallis canonicorum regularium et Antverpiensi domus professæ Soc. Iesu' occupat. Codex Trevirensis S. Martini sine dubio is est qui in apparatu critico S. Maximini dicitur (nobis A 1b⁵); Audomarensis autem ecclesiae cathedralis et Antverpiensis, qui ad diem 21. Novembris non solum V. Columbani ut primum, sed etiam V. Athalæ ut secundum atque V. Burgundofaræ ut librum III. exhibebat, eiusdem fere condicionis sunt libri, ille scilicet nobis A 2a^{1.2}, hic A 2a², et ad hunc editio potissimum formata videtur esse praeferenda Mabillonianæ.

Martii tom. III, Antverpiæ 1668, p. 785—790, V. Eustasii orationi primigeniæ ad codices 'Bertinianum (nobis A 2a) et Trevirenses S. Maximini' (nobis A 1b⁵) reddita inest, cum tertius qui penes editores erat codex S. Salvatoris Ultraiectinus eam non contineret nisi passim contractam. Praecedit praefatio interpolata conveniens cum codice nostro A 2a; textus autem genuinus ex A 1b⁵ pendet.

1) Editionem quæ in 'Hist. litt. de la France' III, 510, et alibi commemoratur Augustanam a. 1621. paratam numquam extitisse, sed Flemingi opus cum alio confusum esse demonstravit O. Seebass, 'Zeitschr. f. Kirchengesch.' XV, 371.

Augusti tom. III, Antverpiae 1737, p. 752—753, V. Bertulfi (II, 23) G. Cuperus ad 'antiquum Musei Bollandianorum codicem, qui signatur † Ms. 86' (nobis A 1b), edidit, cuius menda ope editionis Mabillonianae tollere
 5 *conatus est.*

Octobris tom. IX, Parisiis 1869, p. 617, Beniaminus Bossue principium c. 25. libri II. ad Meroveum monachum spectans e codice A 1b oratione primigenia restituta primus publici iuris fecit.

10 *I. Mabillon, Acta sanctorum ord. S. Benedicti, Saeculum II, Parisiis 1669, totum Ionae opus in partes distributum edidit, codices adhibens melioris notae nullos.*

P. 5—29. V. Columbani 'cum diversis codicibus' contulit, e quibus tres attulit, scilicet Compendiensem (A 2a*),
 15 *Conchensem, Sangermanensem, triumque codicum lectiones in ipsius textu deprehenduntur. Praefationem (I, 1) versusque barbaros (I, 2) ad librum familiae Rothomagensis (A 2b^{2, 3}) manifesto depravavit, quo deinceps potissimum usus est; epistolam vero, quae huic deerat, ad Compendiensem*
 20 *(A 2a*) et Cisterciensem (A 2c¹) recensuit, quorum vestigia etiam in reliquo libro apparent¹. Praeterea in notis aliam Columbani vitam brevius ab anonymo quodam conscriptam nonnumquam citavit pro narrationis opportunitate, ut vocabula obscuriora Ionae interpretaretur aut solam discrepantiam*
 25 *inter utrumque auctorem notaret. Eandem codex Parisiensis n. 11759, olim Sangermanensis, saec. XIV, fol. 234'—238', continet incipientem ita: Beatus Columbanus, qui in regno Burgundionum monasterium fundavit, quod Luxovium dicitur, Hybernia que est extrema*
 30 **oceanii insula ortus fuit. Quem cum mater utero gestaret, per visionem vidit et q. s. Auctor ille exemplar retractavit, quod ad classem A pertinebat, cum vicesimum etatis sue annum (I, 4) scripserit, atque quod Childebertus rex Francorum locum Sigiberti (I, 6) apud ipsum occupat,*
 35 *ita textus in codicibus A 3 immutatus est.*

P. 123—127. V. Athalae 'ex Chronologia Lerinensi, Henschenio et codd. mss.' edens, inprimis Cisterciensem (= A 2c¹) secutus videtur esse, sed codicum quoque Compendiensis (A 2a*) et Regniacensis lectiones adnotavit.

40 *P. 116—123. V. Eustasii 'ad mss. codd. Cisterciensem (= A 2c¹) aliosque' emendasse sibi visus est.*

1) Cf. 'N. Arch. XXIX, p. 449 sq.

P. 438—449. V. Burgundofarae 'ex Beda et Surio ad ms. codicem Compendiensem (= A 2a*) emendatis et restitutis' edidit, cumque codici finis c. 22. deesset, eum ex editione Bedana deprompsit ut adulterinum, dum locus ad mortem sanctae pertinens solus falsus est. 5

P. 160—166. V. Bertulfi a Surio retractatam ope codicis Compendiensis in integrum restituebat, sed eo deficiente in c. 25. ipsam retractionem admittere coactus erat.

Ipsius editio in Mignii Patrologia latina LXXXVII, col. 1011—1084, iterata est. 10

Denique Benedictus Rossetti, 'Bobbio illustrato', Augustae Taurinorum 1795, 'codice signato E archivii monasterii Bobiensis' (nobis B 1b) usus,

I, p. 13—51. V. Columbani, praetermissis laterculo capitum capitibusque 1. 2 ad praepollet, et 15

III, p. 5—24. Vitas Athalae (II, 1—6) Bertulfique (II, 23) cum omnibus quibus codex inquinatus est mendis imprimendas curavit.

B. Krusch.

DOMINIS* EXIMIIS ET SACRI CULMINIS REGI- 20
MINE DECORATIS RELIGIONISQUE COPIA FULTIS
WALDEBERTO^b ET BOBOLENO^{c.1} PATRIBUS IO-
NAS PECCATOR.

Memini^d me ante hoc ferme triennium, fratrum^e
conibentia^{f.2} flagitante vel beati Bertulfi^g abbatis im- 25

Ep. A 1a, a*, b*, c. c*, d. 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Ep. a) praescripta sunt haec: Incipit praefatio super librum qui de vita atque virtutibus sancti Columbani abbatis a Iona quondam preceptore editus est A 1a; Incipit praefatio de vita sancti Columbani abbatis A 1a*; Incipit praefatio in vitam sancti Columbani abbatis editam a quodam Iona preceptore A 1b*; Incipit (om. A 1d) prologus in vita (vitam A 1c, d) sancti Columbani (monachi et add. A 4) abbatis (et conf. add. A 4a) A 1c, d. 3, 4 4a; Incipit praefatio A 2; Incipit praefatio in vita (vitam A 3*, 3*) sancti Columbani abbatis (a. om. A 3*) A 3*, 3*. B 1a, 2; praescr. om. A 1c; epistolam om. A 4, 4a. Scripturam paginæ primæ fere evanidam m. s. XV. restauravit B 1a; priore codicis parte perditâ, in verbis hunt. At ille (c. 11) incipit A 1b, cuius loco A 1b* continet, 35
b) Waldebeto pr. m. A 1a; Waltebertho corr. Waldebertho A 1d. c) Boboleno A 1a, corr.; Bobuleno B 1a; Bobolino B 1b, 2. d) minime ante pr. m. A 1a; mem(e)mini m. al. in litura ante A 1a*; a. om. A 2a. e) om. A 1a, a*, b*. f) ita A 1a, a*, d; coniventia A 1b*, c. 3'; coniventia m. al. corr. conibentia A 2a; convenientia A 3*; conventia A 1c*, 2; conventionem B 1a, 2; conventu A 8. g) Bertolfi A 1a*, c; Bertholfi A 1b*. 40

- 1) Waldebertus Eustasii successor monasterio Luxoviensi a. 629—670. praeerat; Bobolenus Bobiense post Bertulfum rexit c. a. 639. defunctum.
- 2) Communionem interpretatur librarius B 1a infra p. 255, 22.

perio iubente^a, cum apud eos Appenninis^b ruribus vagans^c in Ebobiensem^d cenobium^e morarer^f, fuisse pollicitum, ut almi patris Columbani meo studerem stilo texere gesta; praesertim cum hii^g qui eo fuerunt in
 5 tempore et poenes ipsum patrata viderunt quam plurimi poenes vos^h suprestisⁱ sint, qui nobis non audita sed visa narrent, vel quae etiam nos per venerabiles viros Athalam^k et Eustasium^l didicimus: quorum primus ^{p. 62.} Ebobiensis, secundus Luxoviensis coenobii, quo vos prae-
 10 sules existitis, eius successores fuerunt, qui magistri instituta suis plebibus servanda tradiderunt. Quorum vita^m, utcumque quivimus, inpostmodum depromsimus, seu plerumqueⁿ quos cluentia^{o.1} memorabiles reddit. Sed quae^p supradictorum^q fratrum agapis^{r.2} vel patris prae-
 15 dicti praeceptum^s coniciens^t rebatur^u liquido meatu exuberari^v, multum me ego ad hoc opus^w inparem reperio. Si enim me in hoc opere nequaquam indignum iudicassem, olim iam ad ea texenda temerario quamvis conatu ad-
 gressus fuisset, quamquam^x me et per triennium Oceani
 20 per ora^y vehit et Scarbea^{z.3} lintris⁴ abacta ascoque⁴ Scaldeus^{a.5} molles^b secando^c vias madefacit saepe et lenta palus Elnonis⁶ plantas ob venerabilis Amandi^d pontificis ferendum^e suffragium, qui his constitutus^f in

Ep. A 1a. a*. b*. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 25 *Ep. a) iubentis A 3 (pr. m.). b) Apenninis A 1a*. 2. 3 (non A 3'). B 1a. c) ita A 1a. b*. c. d.; vacans rell. d) Ebobiensem pr. m. A 1a*; Ebobiensi A 2. 3. 3'. 3*. B 2; Ebobiensi B 1a (Ebbob. etiam infra); Ebobiense A 1c*. d; Ebobiensi A 3*; Bobiense A 1c; Bobiensi A 1b*. e) ita A 1a. B 2; c(o)enobio A 1a*. b*. c. d. 2. 3. B 1a. f) me add. B 1a. 2 (non B 1b). g) ita A 3; hi rell. h) nos A 1c. d. B 1a (non B 1b);*
 30 *suos A 1b*. i) ita pr. m. A 1a; superstes pr. m. B 1a; supertes pr. m. A 1a*; superstites rell. k) ita A 1a. a*. 2; Atalam A 1d. 3'. 3*. B 1a. 2 (item infra) et pr. m. A 2a; Atthalam A 1b*; Attalam A 1c. 5* et m. al. A 2a; Azalam A 3. l) ita A 1a. 2; Eustasium A 3; Eustasium A 3'. 3* cum rell. m) ita A 1a et pr. m. A 2a; vitam rell. n) ple-
 35 *rorumque A 1b*. c. d. o) clientia B 1a. 2. p) qui A 1c. d. q) supradicto, versu exeunte, A 1a. r) agapes A 1a*. s) praecepto A 2. t) conitiens pr. m. A 1a*; conitiem m. al. corr. canitiem A 2a. u) rebar A 1c. d. 2. 3; reprobatu A 1a*; ferebatur A 1b*. v) exuberare A 1b*; exuperari A 1a*; superare A 1c (non A 1d). w) o. om. A 1c; ad h. o. om. A 1c*. x) pagina prima desinente, scriptura vetusta integra superest B 1a. y) hora A 1a. d. 2. z) Scarbea A 1c; Scarbera corr. Scarbea A 1c*; Carabea A 2.*
 40 *a) ita B 1a. 2; ascoques (ascoque, sed que in ras. A 1a*) Scaldeos A 1a. a*; asquo-
 ques Scaldeus A 1b*; asquoques chaldeus A 1c; ascoques chaldeus A 1d; has quoque chaldeus A 3; has quoque Scaldeus A 3'. 3*. 3*; a. Scaltens A 2; asquoque Scaltens A 2a. b) mollis A 3. c) secando A 1c. d. 2a (non A 2). d) Amandi A 2 (non A 2a). e) ferendum A 1a. a*. f) constitutus A 1b*. 2 (non A 2a). B 1a (pr. m.).**

- 45 1) Cluentia pro praestantia accipitur. 2) Agapis i. q. caritas.
 3) Scarbea est Scarpis Scaldim fl. influens, hodie 'la Scarpe'. 4) Lintrus i. q. μονόφυλον. Gloss. Ascus est navicula, scapha, Anglosaxonibus 'asc', i. e. fracinus; cf. Ducange ed. Favre h. v. 5) Hodie Schelde fl.
 6) Elnon rivijs Belgium Franciamque per 10 kil. terminans nunc prope
 50 oppidum S. Amandi canalem Décours influit ad exsiccandam planitiem Scarpis fl. institutum.

locis veteris^a Sicambrorum^b errores euangelico mucrone coercet^c. Erit tamen commissi operis, venerandi patris, vestri arbitrii cultus, ut si aliqua^d minus rite prompta decorem^e faciditatis^{f.1} caruerint, vestris faleramentis² decorentur, ut legentibus apta fiant: ne dum meam³ im- peritiam in eloquio exhorrent, cum^h facta dictis¹ non exsequantur^{k.3}, sanctorum virtutes fastidiose ferendo non imitentur, et cum ad partum^l opus ovantes^m manumⁿ tetenderint^o, mox sentium asperitate cruentam^p nitantur subtrahere. Quibus dicendum est, nantes solere^a, reuma^q 10 gurgitum fractis viribus, ripe redditos, cum alia^r defuerint subsidia, festino conamine sentes adprehendere et divitum fauces, cum aliae dapes redudent, saepe agrestia desiderare et plerosque, musicorum omnium^s organia^t, scilicet psalterii, cythare melos^u, aures^v oppletas, 15 mollis sepe avenae modolamine^w auditum accommodare^x.

Et si me^y quempiam laudare reppererint, qui^z adhuc superis⁴ iunctus^a sit, non me adolotorem putet^b, sed rei bene geste dissertorem^c, nec favere cuique^d pannigerico^e carmine, sed digna memoriae commendare; 20 nec adeo, si superest^f, tumescat, si a me sibi largita conditoris dona narrata^g videat, ne elationis stimulo^h sincere mentis soliditatem corrumpat. Nulli quippe

Ep. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Ep. a) ita A 1a. a* (pr. m.). B 1a; veteres A 1b*. c. d. 2. 3. B 2. b) Sicambrorum 25 A 1a. a*. c*. c) coher::: pr. m., cohercuit m. al. B 1a. d) aliquid A 1a. corr. e) ita A 1a et pr. m. A 1a*; decore rell. f) m. al. corr. facunditatis A 2a et sic A 1b*; faciditatis A 1c. d. g) mea im(n)peritia in e. exhorret A 1c. d. h) cum — p. 147, 20. ergo (v. om. A 3. 3*; libramine assumpsit A 3*) transposita p. 152, 4. post turbines et extant A 3. 3*. 3*. i) om. A 3. k) ita A 1a. a*. 2. B 1a; exe(g)quantur A 1b*. d. 2a. 3. 3*. 3*; exequantur A 1c; equantur A 3*. l) portum A 1a*. 3; pastum A 1b*. m) o(pus au pr. m. in ras.)antes A 1a; ovantes in ras. B 2. n) om. A 1b*. o) detenderint A 1a. a*; intenderint A 1b*. p) cruentatam A 2; cruentandam A 1c. d; om. A 1b*. q) reumma A 1a et pr. m. A 1a*; reuma m. al. corr. reumam A 2a; reumate A 1c. d. 2. r) aliud? pr. m. corr. alia A 1a. s) m. al. superacr. A 1a*; om. A 2 (non A 2a). t) organi 25 A 1c. d. 3. u) mellus A 1a. corr.; me(g)llis A 1c. d; melo A 2 (non A 2a). v) aure op(b)pletas A 3. w) ita A 1a; modulamine A 1a*. b*; modulamini A 2a. B 1a; modulamini A 1c. d. 2. 3. B 2. x) acommendare A 1a. y) om. A 3. z) quia a. A 1a. a*. b*; quid a. B 2. a) iunctis pr. m. B 1a. b) putet A 1c. d. 2. c) disertorem A 2. 3 (non A 2a. 3'). d) cuiquam A 3 et m. al. A 2a. e) ita A 1a. a*. c. 3*. 3*. B 1a; pannigerico A 1b*; panagerico A 3; parrigirico A 1d; panigirico A 1c*; pannigericho m. al. corr. panigirico A 2a et sic rell. f) superis A 3; superis A 3. 3*. 3*. g) narrare A 3. h) stimulis A 3; stimulus A 3. 3* (us in litura). 3*.

1) Faciditas i. q. *facetis sermo, urbanitas*. 2) Faleramentum i. q. *ornamentum*. 3) Sallust., *Catilin.* c. 3: primum quod facta dictis 45 exaequanda sunt; V. *Hilarionis auct. Hieronymo*: ut facta dictis exaequantur. *Mala litterae x appellatione per xs noli offendi*; cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 464. 4) Superos Ionas intellegit *superstites homines seu vivos, qui comparatione eorum qui iacent in tumultis superi appellari possunt*. MAB. 50

dubium est, quod favor ^aadolatorum polluat mentes ^a *p. 63.
decore plenas virtutum, sicut ad Israel per Esaiam ^b
Dominus loquitur: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi* ^c ^{Is. 3, 12.}
te decipiunt et viam gressuum tuorum dissipant. Sapientem
etenim ^d, ut vulgo dicitur, falsa laus increpat, vera ad
meliora tendere ^e provocat. Adornet ^f ergo eos in eo
quod bene gesserint fama laudabilis, increpet ^g, ne ma-
culet ^h amittendo fervorem, tepor vituperabilis ⁱ. Cluant ^k
aliis, si dignum imitationi ^l quid gesserint, nec ^m sibi in-
postmodum perniciose elationis damna adtrahant ex
commemoratione patratae virtutis.

Inseruimus ergo illa ⁿ quae veris assertionibus ^o ex-
perti sumus fuisse patrata et ^p praetermittere ^q negligen-
tiae ^r deputavimus, multaque praetermissa ^s, quae ex
totum ^t nequaquam meminimus et pro parte ^u scribere
nullatenus ratum duximus. Quae sunt ergo posita duobus
libellis intercisi ^v, ut uno volumine legentibus fastidium
amputarem ^w: primus beati Columbae ^x gesta perstringit ^y,
secundus discipulorum eius Athalae ^z, Eusthasi ^a vel ce-
terorum quos ^b meminimus vitam edisserit. Ea ergo
vestro ^c libramine pensanda censemus, ut a vobis sagaci
examinatione probata, a ceteris ambiguitatem pellant ^d;
nam si quippiam ^e aliquis non ^f rite ^g distincta ^h ac de
industria correcta ⁱ repperit ^k, reicienda iudicabit,
praesertim si doctorum facundia fultus, affatim scientia
oppletus habundet. Noverit tamen nos non ad hoc ve-
stigia tendere, ut nos putemus doctorum gressibus coae-

Ep. A 1a. a*, b*, c. c*, d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Ep. a) mentem pr. m. corr. mentes A 1a. b) Isaiam A 1c*. d. B 1a. 2;
30 Ysaïam A 1b*, c. 3*. 3*. c) ipse pr. m. A 1a. 2a. d) enim A 2a; om. A 2. e) om. A 2
(non A 2a). f) Adornat A 1a. a*, b*, c*. g) increpit A 1a; increpat A 1a*, b*. 2a
(corr. increpaet). h) maculat (?) pr. m. A 1a. i) venerabilis A 3. k) ita A 1a. a*
(pr. m.). d. 3; cluant, om. aliis A 1b*; cluant alii si A 1c. 2; clientalis si B 1a. 2.
l) imitatione A 1b*. c. d. 2 (non A 2a). m) ita A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. B 1b; ne rell.
35 n) ille pr. m. A 1a. o) ertionibus pr. m. A 1a. p) el::: m. al. corr. vel A 1a,
et sic A 1a*. c. d. q) p::: tere pr. m. A 1a; praetermitti A 1c. d. r) negle(i)genter
non d. A 1c. d. s) sunt add. A 1c. d. t) ita A 1a. a* (pr. m.). 3; tote A 3*. 3* cum
rell. u) aliquid add. A 1c. d. v) intercisus A 2; interciidi A 1b*. c. d. w) ampu-
taremus A 3. x) Columbani A 1b*. 3. y) perstringit A 3. z) Athalae A 1a*;
40 Attal(a)e A 1b*. c. 2a (non A 2); Athalae A 1d; et add. A 1c. 2. a) : eustasi A 1a;
Eusthasi A 2. 3 (Eusthasi? pr. m.). B 1b; Eustasi A 2a. 3* cum rell. b) quorum
A 1a. b*. c (non A 1a*. c*). c) om. A 3. d) tollant A 3. e) qu(a)piam aliquis
A 1b*. c. d; quempiam aliquis A 3*. 3*. 3*; quispiam aliquid B 1a. 2. f) non ante rep-
perit transpos. A 2. g) recte B 1a (non B 1b). h) distincte A 2a (non A 2); distinc-
45 — reiciendum A 3. i) correctum A 3; correpta A 2a (non A 2). B 1a. b. k) rep-
pere |:: rit, ras, re A 1a; repperit A 2a. 3.

quari^a. Illi rore eloquentiae madentes, virides campos flore^b pinxerunt; nobis vix arida tellus arbusta gignere novit. Illi dites balsami lacrimam^c ex Engaddi^d.¹ floresque^e aromatum ex Arabia; nobis ex Hibernia^f vix butyrum pinguescit. Illi piper^g nardumque sumunt ex India; nobis pennifera^h iuga Penninaⁱ.² vaga, quo^k zepheriis^l rigescunt^m frigoraⁿ flabris, vix tandem saluncam^o praebent. Illi pretiosi lapides^p varietate gloriantur; nobis temerarium^q videtur Galliae sucino^r gloriari^r. Illi poma palmarum magnopere^s peregrina^t dirigunt, nobis Ausoniae^t iuxta poetam^u sunt^u mitia molles^v castaneae poma. Valet, almi patres, viri^w vigoris atque roboris^x, Deo^y dicati aeterno. Amen^z.

*p. 64.

*INCIPIUNT^a CAPITULA LIBRI^b PRIMI.

- 1.^c Praefatio libri primi. 15
- 2.^d De ortu et ostensione solis genetrici per visum^e ostenso^f.
- 3.^g De sagacitate et^h industria et progressu a natali solo et magistri institutisⁱ.

Ep. A 1a. a^a. b^a. c. c^a. d. 2. 2a. 3. 3^a. B 1a. 2. Index. A 1a. c. c^a. 2. 4. B 1b. 2. 30

Ep. a) consequere A 3. b) flores B 1a. c) lacrimas A 1a^a; lacrima A 1b^a. c. d; lacrima A 2 (non A 2a) d) Ingadi pr. m. A 1a. 2a (non A 2). e) flore(s)que A 1c. d. f) Hyb. A 1b^a. 2; Ib. A 2a. g) pip::: pr. m. A 2a; piger A 2. h) pinifera A 1b^a. c. d. 3. B 2 recte. i) ita relt.; P. v. ante iuga superscr. A 1a^a; iuga Appennina vaga A 1c. 2. k) qu(a)e A 1b^a. c. d. l) corr. zyph. A 1a; zephirels A 1c; zephyrels A 1d; zephereis B 1b. 2; zypheris A 1b^a; zipheris pr. m. A 3; ziphereis B 1a; zipherus A 3^a; zipheri A 3^a; zefiris A 2a; zephyri A 2; zephyrus A 3^a. m) frigescent A 3. 3^a. 3^a; frigescent A 3^a. n) hic 2 litt. ras. A 1c; vel add. A 1b^a. o) ita A 1c et pr. m. A 2a (?). B 1a; labidis A 1c^a; labides corr. lapidis A 1a; lapidis relt. p) temerario A 3. q) su: cino A 1a; succino A 1a^a. r) gloriaret(?) pr. m. A 1a. s) In add. A 1c. d. t) om. A 1a. a^a. b^a. c. d. 3. u) m. s. A 1c (non A 1d). v) poma mollesque c. A 1c. d. w) veri A 1c. d. 2. x) et add. B 1a. 2. y) Deo — aeterno om. A 1a. a^a. b^a. c. d. 3^a. 3^a. 3^a et pr. m. A 3 (habet A 2). z) om. A 1a. a^a. b^a. c. d. 3^a. 3^a. B 2 et pr. m. A 3; subscripta sunt haec: Exploit A 2; Explicit praefatio (prefacio A 1b^a. B 2) A 1b^a. 2a. 3^a. B 2; Explicat pref B 1a; Explicit aepistola B 1b. 35

Index. a) laterculus caput 1. subsequitur A 4 (ubi praescr. deest); cum om. A 1a^a (ubi praescr. Capitula, numeri I—XXX, litterae initiales adsunt, spatium vacuo relicto). b^a. d. 2a. 3. 3^a. 3^a. 4a. B 1a, pro quo B 1b contuli; praescr. om., verum vacuo relicto, A 1c^a. b) l. pr. om. B 2 (habet B 1b). c) totum versum om. A 1c. 4. B 1b. 2. d) 1 et sic deinceps A 1c. B 1b. 2, ubi pars laterculi prior (c. 2—17) etiam ante Vitam ipsam (f. 166^v) excusat (B 2^a); numeros om. A 4. e) visu A 4. f) ostensi A 1c; ostensa A 4. g) titulos 3. 5. 4 hoc ordine suppl. A 4. h) nec add., sed eras. A 1a. i) institui m. al. corr. institutione A 1a. 40

- 1) Engaddi oppidum Iudaeae haud procul ab Asphaltite situm 'secundum ab Hierosolymis fertilitate palmatorumque nemoribus' celebratur a Plinio, 45 Hist. nat. V, 17, 'nunc vero alterum bustum'. Balsamo uni terrarum Iudaeae concessio praecipuam gratiam esse lacrimae idem auctor testatur l. c. XII, 25.
- 2) Pennina iuga ad Ionae patriam spectant atque saluncam Alpium aprica gignunt urbiumque Eporedia; cf. Plin., Hist. nat. XXI, § 43.
- 3) Cf. Verg. Ecl. I, 80: 50

sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles et pressi copia lactis.

4. De adventu eius ad Sinilem^a abbatem^b, egressu^c Hibernia^d.
5. De ingressu eius^e in Galliis^f et exemplo^g sodalium religiosorum.
6. De Sigiberti regis susceptione et obtione heremi ingressumque^h in Anagratesⁱ.
- 7.^k De ammonitione quorundam, qui vero Dei sumptus detulere et sospitate mulieris.
8. De temptatione et probatione et constantia et secessu tutoris^l heremi^m.
9. De ariditate cibi et aquaⁿ ex petra producta.
10. De inventione Luxovii et monasterio^o ibi constructo et monachorum concursu^p.
- 11.^q De progressu eius cum Autierno^r in^s heremo^t et supplimento piscium.
12. De sodalium egritudine divinitus conperto^u et sospitate oboedientium.
13. De segete inter imbres^v collecta^w et viri Dei fide pluvia^x a segete pulsa.
14. De fecunditate sterelis et^y prolis donum^z orationibus inpetratum.
15. De Theudegisili^a digito secto et Winioci^b fronte sanato^c et corvi oboedientia.
16. De cervisae redundancye absque effusionis^d damna^e fluentis.
- 17.^f De prohibita ursi esca^g et^h copia frumenti horreo aucta et panumⁱ multiplicationem^k. De^l vocatione^m Columbaeⁿ oratione viri Dei moratae^o.

Index. A 1a. c. c°. 2. 4, B 1b. 2.

- 30 *Index. a) ita A 4. B 2^v; Senilem A 1a (pr. m.). c; Synilem B 1b; Similem B 2; m. al. corr. Congellum A 1a; Commogellum recte A 2 (e coniectura, ut opinor): in praescriptione capituli eodem fere modo codices inter se differunt. b) et m. al. suppl. A 1a, add. A 2. B 1b. 2. 2^v. c) de m. al. suppl. A 1a, add. B 1b. 2. 2^v. d) Hiberi A 1a; Hyberniae A 1c. 2; Iberniae A 4. e) om. A 1a. 4. f) Gallias A 1c. g) exemploⁱ, ras, rum A 1a. h) ingressuque A 1c. 2. B 1b. 2; ingressusque B 2^v; grossumque A 1c°. i) ita B 1b; Anagratia A 1a. c. 4. B 2. 2^v; Anacratia A 2. k) numeri inde constant A 1c. l) et add. A 1a. m) hereme A 4. n) aqua(s) petra pr. B 1b. 2^v; aquae pr. petra B 2. o) monasterii (om. ibi — concursu) B 2 (non B 2^v). p) conversu A 4. q) titulos 11—17. om. B 2 (habet B 2^v). r) Authierno A 1c (non A 1c°);*
- 40 *Ancierno B 1b; Autioerno B 2^v. s) bis scr. A 1a. t) heremum B 1b. u) con(m)perta A 1c. 2. 4. v) hymbres A 2; ym A 1a. w) om. A 1c. 2. 4. x) pluvii A 1a. y) et — inpetr. om. A 4. z) dono — in(m)petrato A 1c. 2. a) Theudegisili A 2; Theodegisili A 1c. B 1b; Teodigisili A 4; Thedo de gisili A 1a; Theodesili corr. Theodesillis B 2^v. b) ita A 2. 4; Unluoci? pr. m. corr. Winochi A 1a; Winochi B 1b; Winochi A 1c. B 2^v. c) sanata A 2; om. A 4. d) effusione A 4. e) dam(p)no A 1c. 4 et e corr. A 2. f) c. 17. et 18. om. A 4. g) hic desinit B 2^v; redit B 2. h) De pro et capite incipiente, B 1b. 2. i) panium A 1a. k) multiplicatione A 1c. 2 (m. al.). B 1b. 2. l) in De c. 18. incip. A 1c; De — Dei demorata post c. 18. transeponunt B 1b. 2 (in textu cod. B 1a ordo servatur). m) beati add. B 1b. 2. n) C. monachi orationibus B 1b. 2.*
- 50 *o) morati A 2; demorata B 1b. 2.*

18.^a De reverentia TheudERICI regis et obiurgatione eius et Brunichildis adversitate^b.

19. De adventu eius ad Brunichildem et^c Theudericum et effusione potus ac^d cibi et infestatione^e regia^f ac expulsione a Luxovio et^g damnatorum relaxatione^g.

*p. 65. 20. De regressu^h eius adⁱ Luxovium et cecitati^k satellitum, expulsionem^l regia sodaliumque separatione et sospitate vexantium.

21. De sanitate frenetici et ultioni^m hominis et ceco inluminato. 10

22.ⁿ De scafa retenta et furtu patefacto et supplemento copiae.

23. De nave referta undis et veneratione adversantium.

24. De adventu eius ad Chlotharium regem et^o gavisione^o regis.

25. De transitu eius per Parisius^p et occursum^q hac curatione frenetici.

26. De susceptione Chagnerici^r et^s Autharii^t et benedictione domus eorum ac prolis sacratione. 20

27. De susceptione Theudeberti et Brigantiae^u sessione gentiumque correptione^v et adventu alitum^w et^x divisione pomorum et^y angeli per visum monitum^z.

28. De bello regum et revelatione viri Dei et Theudeberti proditione^a. 25

29. De interitu TheudERICI et liberorum nece et impleta^b prophetia^c Chlothario^{d. **}.

EXPLICIUNT^e CAPITULA LIBRI PRIMI.

*) *Hic caput (21. B 1b) novum incipit*: De dam(p)natorum relaxatione et foribus ecclesiae per se reseratis B 1b. 2. 30

**) *Desinunt tituli A 1a, c. 4 (ubi subscr. Expliciunt capitula)*; 30. De ingressu eius in Italiam et susceptione Agilulfi regis

Index. A 1a, c. c*. 2. 4. B 1b. 2.

Index. a) 19. et sic deinceps A 1c. b) om. B 1b. 2. c) et Th. om. A 4. d) p. accipiet i. A 1a; ac c. om. A 4. e) infestatione A 4; infestatione A 2. f) regia — relaxatione om. A 4. g) relationem corr. relaxatione A 1c*; relatione A 2, corr. h) egressu A 4. i) a Luxovium A 1a; a Luxovio A 4. k) c(a)ecitate A 1c. 2. 4. B 1b. 2. l) exp. — vexantium om. A 4. m) ita A 4; ultione rel. n) titulos 22. et 23. om. A 4. o) gavisiois A 4. p) Parisios B 1b. 2; Paris A 4. q) oclcur A 1a. r) Chagnerici pr. m. corr. Chagn. A 1a; Chagneraci A 1c (non A 1c*); Channerici A 4. s) et — sacratione om. A 4. t) Autharii A 2, corr. u) Brigantiae A 2; Briantiae A 4; Brigantiae B 2. v) correctione A 2. w) ad litus pro a. A 4. x) a verbis De divisione tit. 30. incipit B 1b. 2. y) et — monitum om. A 4. z) ita A 1a et A 1b in textu; monitu A 1c. 2. B 1b. 2. a) prototione A 4. b) (i. om.) prophetie (corr. prophetia) A 4. c) i add. A 1a; in add. A 1c. 4. B 1b. 2; de add. A 2. d) Lotharium A 1c. e) ita B 2; Expliciunt capitulae libri primi A 1a; Expliciunt capitula A 4. B 1b; subscr. om. A 1c. 2. 40

INCIPIT* LIBER PRIMUS DE VITA SANCTI AC
BEATISSIMI COLUMBANI ABBATIS ET CON-
FESSORIS.

1. Praefatio^b libri primi.

5 Rutilantem atque eximio fulgore^c micantem sanc-
torum praesulum atque monachorum patrum solertia^d
nobilium condidit vitam^e doctorum, scilicet ut posteris
alma redolerent priscorum exempla. Egit hoc a sae-
culis rerum sator aeternus, ut suorum famulorum famam^f
10 commendaret^g perennem utque^h praeterita gestaⁱ lin-
querent^k futuris exempla et de praecedentium meritis
vel imitando exemplo^l vel memoriae commendando ven-
tura^m sobolisⁿ gloriaretur. Quorum beatus Athanasius
Antonii, Hieronimus^o Pauli et^p Hilarionis vel ceterorum
15 quos cultus bonae vitae^q laudabiles reddebat, Postumi-
anus^r vero, Severus^s et Gallus Martini egregiae^t nostris^u
eorum memoriam dimisere saeculis^t: plerique^u aliorum,

*p. 66.

et optione (r add., sed del.) loci largita et Bobii construc-
tione et obitu beati viri add. A2; 33 (26. B2). De in-
gressu eius in Italiam et Agilulfi (Agilulfi B2) regis honorifi-
ca susceptione, immo Arrianæ perfidiae penes Mediolanum
superatione ac monasterii Bobiensis in signo et virtute mi-
raculi constructione, (tit. 27. incip. B2) de legatione vene-
rabilis Eustasii a rege Clothario cum supplemento publico
post beatum Columbanum cum omni honore est directa add.
B1b. 2.

Cap. 1. A1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3* 4. 4a. B1a. 2.

Cap. 1. a) ita A2; l. l. pr. de om. A1a. d; l. p. de om. A1a*; Incipit vita
sancti Columbani abbatis A1b*. c. B2; praescr. om. A1c*. 3. B1a. b; de A4. 4a v. supra
p. 144, 90. b) haec om. libri, nisi quod A1a* Praefatio libri sequentis, A3* Incipit
30 textus eiusdem, A3* Alter prologus, A3* Item praefatio sequentis operis exhibent;
supplevi ex laterculo; De ortu et ostensione solis genitrici per visum ostenso, i. e. prae-
scriptionem cap. 2, perperam praemisit B1a (non B1b). c) Deus add. et post m. s.
om. pr. a. m. p. s. A2a. d) sollertiam A3. 3'. 4 (non A3*. 4a). e) corr. vita A4,
et sic A3. 3'. 4a (non A3*). f) formam A4. g) commendare (t. postea add.) A1a,
h) ut quae pr. m. A1a. i) pr. m. suppl. B1a. k) linguerent A4a et pr. m. A2a;
35 linquerint A3. 3*; liquerint A3'; relinquerent A1c. d; reliquerent A1c'; reliquerint
A3*. l) exempla A1a*. 2. m) ventur(a)e A4. n) subolis A4 (pr. m.); suboles
A1d et pr. m. A1c; soboles A1a*. b*. 2 (non A2a). B1a. o) Iheron. A1b*. c (non
40 A1c*). 3; Ieron. A3*. p) m. al. suppl. A1a (habet A1a*); om. A1b*. q) Post-
tumulanus A1a. corr. r) egregii A2. 3. 4. s) nostri A1a. a* (pr. m.). t) ita
A1a*. 2. 3. B1a; sedes A4a; s(a)eculis A1a (pr. m.). b*. c. d. 3'. 3*. 4. B2. u) plu-
rimique B1a. 2.

1) Sulpicius Severus teste Gennadio (c. 19) 'conlationem Postumiani et
45 Galli se mediante et iudice de conversatione monachorum orientalium et
ipseius Martini habitam in dialogi speciem duabus incisionibus compre-
hendit, unde etiam Gelasius papa ipstius dialogos pro 'opusculis Postu-
miani et Galli' accepit.

quos aut fama aut bonorum exempla operum vel virtutum monumenta commendarunt, ut sunt columnae ecclesiarum Hilarius, Ambrosius^a, Agustinus^{b.1}, qui inter tot saeculi turbidines^{c.2}, et^d fluctuante^e mundo, statum ecclesiae sustentarunt, ne, flatu adversante iniquo^f hac hereticorum procella quatiente, veram fidem adversitas macularet. Quorum nos exempla^g temerario conatu secuti, qui nec meritorum supplementum^h nec facundiae flore suffulti nec elucubrantemⁱ scientiae fonte^k, tanti patris nostris^l saeculis refulgentem^m Columbanumⁿ adgredimur texere gesta^{n.3}. Erit tamen nostrorum arbitro^o dictorum virtutum^p largitor immensus, qui illi et gratiae suae munera et vitae perennis largitus est coronam^q.

2.^a De ortu et ostensione solis genetrici per¹⁵ visum ostenso^b.

Columbanus etenim qui et^c Columba,
Ortus^d Hibernia^e insula, extremo^f Oceano sita,

Capp. 1. 2. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 1. a) Ambrosius B2; et add. A8. b) ita A 1a. b*. 2a; Aug. rell. c) ita pr. m. 20 A 1a. B 1a; turbines rell. d) deinde verba supra p. 146, 6. omissa cum facta non exequuntur — p. 147, 20. Ea ergo vestro (v. om. A 3. 3*; libramine assumpsit A 3*) subsequuntur A 3. 3'. 3*. 8*. e) fluctuantem mundum A 1c. d. 2a (non A 2 pr. m.); tumultuante mundo A 3; tuante mundo A 3*; tutamine titubante m. st. m. al. in litura A 3' (recte A 3*). f) verum exsente om. A 1d. g) sumus add. A 1c. d. 3'. 8*. h) supplemento A 1a*. b*. c. 2. 3. 4; supplementa A 4a. i) ita A 4a cum rell.; elucubrantis A 3; elucubratae A 1c. d. 2. 4: cf. elucubrantem praedicationis doctrina infra c. 5; Lancelor p. 107. k) potati add. A 1c. d. 2b. d. 1. c. c*. b. 3'. 3* (non A 3); referti add. A 2b*. 7; confessi add. A 6. l) nostri A 1a*. 8*. B 1a. m) ita A 1a (pr. m.). B 1a. 2; refulgente A 2 et pr. m. A 4; refulgentes A 1c; refulgentis A 1a*. b*. d. 3'. 3*; refulgentia A 2a. 3. n) vitam e cons. 30 A 2b*. B 1* alique deteriores. o) om. A 3; commissi operis pro n. a. A 2. 2* (non A 2a); cf. supra p. 146, 2: Erit tamen commissi operis. p) om. A 3 (non A 3'. 3*). q) Explicite prologus (in vita sancti Columbanum monachi et abbatis add. A 4) subscr. A 4. 4a.

Cap. 2. a) hanc praescr. om. B 1a (v. supra p. 151, 32); omnes praescr. om. A 1b*. c. 3. 3'. 8*. B 2; praescr. Incipit vita sancti Columbanum (abbatis add. A 4) A 3*. 8*. 4; Incipit vita A 4a; praescriptiones capitulum nonnullas adsunt A 4. 4a. b) ostensi A 1d; ostensa A 4a; praescr. om. A 4. c) om. B 1a. 2. d) oritur m. al. corr. ortus est A 1a et sic A 1a*; in add. A 2. 4 (non A 2a). e) Hyb. A 1b*. c. 3*; Yb. A 1c*; est add. A 4. f) extrema A 1a*. c. d; i, quae in e. o. sita est A 2 (non A 2a).

- 1) *Vitas Hilarii Fortunatus, Ambrosii Paulinus Mediolanensis, Augustini Possidius conscripserunt.* 2) *Turbido i. q. turbo; cf. Forcellini ed. de Vit h. v.* 3) *Item in epistula praevia Ionas almi patris Columbanum stilo texere gesta voluit, mox vero 'vitam' posuit, et nisi se indignum iudicasset, 'olim iam ad ea (scilicet gesta) texenda temerario quamvis conatu' adgressus esset. 'Gesta' igitur et 'vitam' eodem sensu auctor accepit promissumque adhibuit atque, nisi fallor, etiam supra 'refulgentem' scribens 'vitam' adiungere voluit, antequam ad 'gesta' aberravit. Ceterum biographus Goaris c. 8: Hanc quoque famam vel gestam novam audiens et q. s., 'gesta' pro singulari primae declinationis accepit, sed quin apud Ionam 'refulgentem — gestam' corrigere liceat, dubito. 50*

- Expectatque^a Titanis^b occasum, dum vertitur orbis,
Lux et^c occiduas pontum^d descendit in umbras:
Undarum^{e.1} inmanes^f moles^g quo truces latebras
5 Colore^h et nimioⁱ passim crine crispanti^k,
Peplo^l kana^m, raptim quemⁿ dant cerula^o terga,
Aequoris spumaea^p cedunt et^q litora, sinus^r
Ultimus terrarum, nec mitem sinunt^s carinam
Tremulo^t petentem salo dare nota litora nobis.
10 Flavus super haec Titan^u descendit^v opago^w
Lumine Arcturi petitque partes girando:
Aquilonem sequens, orientis petit^x ad ortum,
Ut mundo^y redvivus lumen reddat amoenum,
Sese mundo late tremulo ostendat^{y*} et^z igne. *p. 67.
15 Sicque metas omnes diei noctisque peractu
Cursu et^a inpletas, suo lustrat^b candore terras,
Amoenum^c reddens orbem calore madentem^d.
Insulae situs, ut ferunt^e, amoenus ac^f adversantium
Exteriorum^g carens^h bellaⁱ nationum.

Hanc Scottorum^k gens incolit, gens quamquam
20 absque reliquorum^l gentium legebus, tamen in christiani
vigoris dogmate florens, omnium vicinarum gentium fide
praepollet.

Cap. 2. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 2. a) expectat. Quae A 1a; ex(s)pectat qu(a)e A 1a*. c. d; spectatque A 2.
25 b) Tyl. A 2 (non A 2a). c) et — umbras hic omissa, post latebras posita sunt A 1a.
a*. b*. c. d (non A 2. 3. 4). d) pontem A 1b*; ponti A 2. 4. e) in add. A 1a*. f) im-
ma: es pr. m. B 1a. g) om. A 3; molesque trucesque A 1b*. h) calore A 1b*. c. d;
colere A 4a. B 2; om. A 1a*. i) nimium A 3. k) crispante A 1c. d. 4. l) Peblo
m. al. corr. Pepli A 1a et sic A 1a*; pe: plo A 2. m) kanara? m. al. corr. cano A 1a
30 et sic A 1a*; kanna corr. kana A 3; kana A 3'. 3*; cana A 1b*. c. d. 2; canci A 4a;
caria A 4. n) quo A 1c. d; que A 2. 4. o) ceruula? pr. m. B 1a. p) spume a ce-
dunt pr. m. A 1a; spumaea cedunt A 2 (non A 2a); spum(a)e accedunt A 1a*. b*.
q) ad A 1a*. b*; om. A 1d (non A 1c). r) enim add. A 1a*. s) sinit A 1a*. t) tre-
mulum — salum (solum A 1d) A 1c. d; tremulo pertentam solo A 3'; tremulam — s. A 3*.
35 u) super T. scr. i. e. sol A 4a. v) distendit A 1a. a*. w) ita pr. m. B 1a. b;
pa: co, ras. a et e? A 1a; opaco rel. x) petis A 4a et pr. m. B 1a. y) mundum
A 3. 3' (non A 3*). y*) ostendit A 2a (pr. m.). 3 (non A 2. 3*). z) om. A 1c. d; ex
pr. m. superacr. A 1c, habet A 1c*; in pro et A 4. a) om. A 1c. d. 2a. b) lustrat pr.
m. A 1a. c) amoenus A 4; amnam A 4a; r. om. A 4 (non A 4a). d) ardentem A 1b*.
40 2c*. e) fert A 1c; s: erunt, ras. t A 1c*; fertur A 3*; satis est (est pr. m. superacr. B 2)
add. B 1a. b. 2. f) ad corr. ac A 1a; et pro ac adv. B 1a. b. 2. g) exterarum A 1a*
c. d. 2a. 3* (non A 2. 3. 3'). h) om. A 4 (non A 4a). i) ita A 3. 3' et pr. m. A 1a. a*;
bella m. al. corr. bella A 4; bello A 1b*. 2. 3; bellis A 1c. d. B 1a. b. 3. k) Scottorum
A 1b*. 2a. 4. B 1a. 2. l) ita B 1a. 2; reliquarum A 1a. a*. b*. c. d. 2. 4; ceterorum
45 A 3. 3*; ceterarum A 3'. 3*.

1) Locum implicatissimum ita expedivit L. Traube v. c.: '(Insula), ubi
(= quo) undarum i. moles colore truces et passim nimio crispanti crine
latebras (scilicet hominum in litore sitas) caedunt (et ubi) spumaea aequoris
cana peplo, quem cerula terga raptim dant, litora (caedunt), sinus
50 ultimos terrarum' et q. s.

Natus^a ergo hic inter primordia fidei gentis illius, ut fides, quam infecundam ex parte gens illa habebat, suo ac sodalium suorum munimine^b cultu uberi fecundaretur. Sed priusquam lucem vitae praesentis caperet, quid ante eius ortum actum sit, non est silendum. Nam^c eius genetrix iam^c cum conceptu alvo gravida teneretur, subito per intempestam noctem sopore^d depressa vidit e sinu suo rutilantem solem et nimio fulgore micantem procedere et mundo magnum lumen praebere. Haec genetrix, postquam sopor membra laxavit et caecas^e mundo surgens aurora pepulit tenebras^f, semet^g intra clauso conamine pensare coepit et ancipiti gaudio tantae visionis vim^h sagaci animo trutinare vicinorumque solaminis supplementum petit, quos doctrina sollertes reddebat, quaerens, ut tantae visionis vim sapientumⁱ corda^j rimarent^k. Tandem peritorum libramine responsa recepit, se egregiae indolis utero tenere virum, qui et suae salutis^l utilia^m et proximorum provideret utilitati oportuna. Quem mater postquam edidit, tanta custodia servavit, ut vix eum vel cognitisⁿ parentum reliquorum^o moribus crederet, quoadusque^p vita puberis^q ad boni cultus operis^r Christo^s duce, sine quo nihil boni agitur, adspiraret. Nec inmerito solem fulgentem suo e sinu mater^t conspexit, quin^u matris universorum^v ecclesiae membra^w instar Foebi^x fulgore micant^y, Domino^z dicente: 25

Matth. 13, 43. *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Sic*

Indic. 5, 81. *Debbora^w precantis voce ad Deum, Spiritu sancto monente, olim loquebatur, dicens: Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, sic rutilent^x. Aetherea^y*

Cap. 2. A 1a. a*. b*. c. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

30

Cap. 2. a) Natus verum ducit A 2. B 1a; c. 3. incip. B 2; est h. l. add. A 1c*. d. 4, post ergo A 1c. d. b) monitu A 1c; monita A 1d. c) e. g. cum iam conceptu A 1c. d; e. g. iam cum cepto A 3 (non A 3'. 3*); cum e. g. l. c. (conceptus A 2a) A 2. 2a. 4. d) s. d. om. A 3. 3' (habet A 3*). e) secum et intra clausa conamina A 4. f) cum A 1c (non A 1d). g) sapientium A 1c. d. 2a. 3. 4; sapientia A 1b*. h) rimarentur A 1c. d. 2a et m. al. A 4 (non A 4a). i) salutis A 3. k) utilia — provideret in marg. suppl. A 1a. l) cognatis A 1a. a*. b*. 2a et m. al. A 2. m) quousque A 3. n) pulcris A 2a; pudoris A 4. n*) om. A 2 (non A 2a). o) Christo post duce m. al. suppl. A 1a. p) m. coeava add. prodire A 1a, habet A 1a*. q) quin? m. coeava corr. quia hic in A 1a et sic A 1a*; quia m. A 1b*. 3; qui in m. A 1c. 2a. 4 (non A 1d. 2). 40 r) in mg. suppl. A 2a; universalis A 2. s) membris A 1a*. t) Phebi A 1c (non A 1c*). 3. B 2; Phebi A 1b*. u) micavit A 1a* et m. al. A 1a; micat A 4. v) d. D. A 1c. B 1a (non A 1c*. B 1b). w) Debopera(?) corr. Debbora A 1a; Debo: ra, ras. r A 1a*; Deb: ra m. al. corr. Deborra A 2a; Debora A 1b*. 4. B 1a. x) rutilant A 1a*. 4. y) aethere: m. al. corr. aethereus A 1a et sic A 1a*; Aetheria A 1c*. 2. 4 (pr. m.). 45 E(θ)theria A 1b*. 3 et pr. m. A 2 (non A 3*); Aethera pr. m. A 2a; Aetherea pr. m. A 4a.

- 1) Cf. Ov. Met. VII, 703: Lutea mane videt pulsais Aurora tenebris.
- 2) Pro immo.

etenim axis siderum distinctione flavescens^a, de frequentia celebrae^b lucis speciosior est^c. Sicut^d diei lux, Phoebi^e aucta^f splendore, mundo amoena refulget, ita corpus ecclesiae, cum^g conditoris ditata opibus, sanctorum augmentata^h numero, etⁱ scientiae religione nitescit, ut ex frequentia doctorum pullulent^k lucra subsequendum^l. Et ut sol vel luna astraque omnia noctem diemque suo nitore nobilitant, ita sanctorum^m merita sacerdotum ecclesiae monumentaⁿ roborant.

10 3.^a De sagacitate et industria^b et progressu^c p. 68.
a natali solo^d et magistri institutis^e.

Peractis itaque infantiae annis, in pueritiae aetate pubescens, liberalium^f litterarum doctrinis et grammaticorum studiis ingenio^g capaci dare coepit laborem, quem per omnem^h pueritiae vel adulescentiae tempus exercensⁱ, usque ad virilem aetatem uberi intentione defixit. Sed cum eum formae elegantia^j praesertim^k corporis candore^l et^m pubertas nobilis omniumⁿ gratum redderet, coepit tandem^o contra eum antiquus hostis loetifera tela laxare, ut^p quem tanto ingenio crescere cerneret, suis abenis, si valuisset, inretiret, adgressus^q lascivarum^r puellarum in^s eum suscitare^t amores^u, precipue quas forma corporis perfuncturio decore^v horrendo desiderio in miserorum animos solet^w immergere. Sed
25 cum se egregius milis tantis pilis^x undique urgueri conspiceret et micantem sicam callidi hostis se^y contra erigi

Cap. 2. 3. A 1a, a*, b*, c, c*, d. 2, 2a, 3, 3*, 4, 4a. B 1a, 2.

Cap. 2. a) om. A 4a (non A 4). b) celebri A 2a, 3, B 1a; celebri A 1a*; crebre A 1b*. c) et add. A 1c. d. 3*, 4; m. al. add. A 3. d) Sic A 1b*, 2a. e) Febi A 1c*, 3; Foebi A 2a; Phebi; ras. s A 4; Phebi A 1b*, 3*, 4a; Phoebei A 2. f) aucto A 4. g) om. A 2a (non A 2). h) augmentat: (ras. e?) m. al. corr. augmentato A 1a et sic A 1a*. i) om. A 1c. d. k) pupulent pr. m. B 1a. l) ita A 1a, 2, 3; subsequenti A 4; subsequenti A 4a; subsequendum rel. m) om. A 2 (non A 2a). n) ita A 3 et pr. m. A 1a. B 1a; munimenta A b*, c; monumenta rel.

35 Cap. 3. a) numeros om. B 1a. b) eius add. A 1a*. c) ut add., sed eras. A 1a. d) institutus m. al. corr. institutione A 1a et sic A 1a*. e) librarium A 2a; liberalibus A 3. f) ingenii capacitate recepit lab. A 4. g) ita A 3 (pr. m.). B 1a; omne rel.; per o. om. A 1d (non A 1c). h) exerens A 1d et e corr. A 1c (non A 1c*). i) ita A 1a*. j) om. A 1c. d. k) elegantia A 1a; elegantia A 2, 3 (pr. m.). l) candelor A 1a; candelor A 1a*, 4. m) (et om.) pubertas — p. 157, 8. adolescentem transposita, p. 159, 4. inter verba ipsum quoque et doctrina leguntur A 3, 3', 3*, 3*. n) omnibus A 1a*, b*, c. d. 3', 3*, 4. o) om. A 1a. p) (ut m. al. superscr.) quem — cerneret om. A 2a. q) ergo add. A 1b*; est add. A 4a, superscr. A 1d; et itaque add. A 4. r) lasciviarum A 1c*, 2a, 4 (pr. m.). s) in eum om. A 3. t) ita A 1a*, b*, c. d. 2a, 3, 3', 4; sciscitare A 2, 3*, 3*; s: sciscitare m. al. corr. suscitare A 1a, B 1a; sciltare corr. sciscitare B 2. u) amore m. al. corr. amorem A 1a, et sic A 1a*, b*. v) et add. A 1c (non A 1d). w) solet(m. al. add.) (1 m. al. in ras.) immergere A 1a. x) ita A 3, 3'; telis A 1a, a*, b*, c. d. 2, 3*, 4; se (se om. B 2) e. m. t. (se add. B 2, eras. f B 1a) pills (pills B 2) B 1a, b, 2. y) c. se A 1b*, c. d. 2a.

conspexisset^a, expertus fragilitatis^b humanae, cito ad procliva^c labendo dimergi, ut^d Livius¹ ait, nihil^e esse tam sanctum religione tamque custodia^f clausum, quo penetrari^g libido^h nequeatⁱ, euangelicum^k clipeum leva^l tenens ensemque^m ancipitem dextra ferens, contra in-⁵ manes cuneos hostium pugnaturus paraturⁿ pergere, ne frustrato^o labore, quem potissimo ingenio desudaverat in grammaticam^p, rethoricam, geometricam vel divinarum scripturarum seriem^q, in^r saeculi inlecebris occu-
paret^s; daturque^t adhuc stimulus^u urguendi. 10

Cum haec iam poenes^v se volverit, venit ad cuiusdam religiosae ac Deo dicatae feminae cellulam. Quam cum prius humili voce salutasset, postea castigare^w iuvenili, ut poterat, hortamine adgressus^x. Quae videns^y gliscentem in adulescente vigorem: 'Ego'^z, ait, 'utcum-
que potui, ad bellum progressa exivi. En quindecim^a tempora volvuntur, quo et domum^b carui et hunc peregrinationis locum expetii^c, et numquam deinceps Christo
praesule, manu^d stipham tenens, retro respexi, et nisi
fragilis sexus obstasset^e, mare^f transacto^g, potioris pere-
grinationis locum petissem^h. Tu vero adulescentiae
flammis exaestuansⁱ, natalem^k solum incoles^l; ad^m fra-
giles voces, velis nolis, fragilitate adtrahente, aurem
accommodas et visitare te femineumⁿ sexum libere 20

cf. Luc. 9, 62.

Cap. 3. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

25

Cap. 3. a) conspiceret A 1c. d (¶ *eras.*). b) fragilitatem humanam A 1a*. c) corr. proclivia A 1a, et sic A 1b*. c. d (non A 1a*). d) (ut L. om.) nichil ait esse utulius (!) vel tucius, nil tam sanctum A 1b*. e) ita A 1a. c. 2. 3. 4; nil B 1a. 2. f) custodi: pr. m. A 1a. g) penetrare A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. h) liquido A 2a et pr. m. A 1c. i) neque ad A 4. k) euangelium A 2 (non A 2a); euangelii A 4. l) om. A 1c (non A 1d); l. (dextra A 3. 3') ferens o. q. a. d. (leva A 3. 3') tenens A 3. 3'. 3*. m) ens (em m. al. in ras.) que A 1a. n) pro par. p. habent progreditur A 4, adgreditur A 4a. o) frustato pr. m. A 2a. B 1a. p) ita A 1a. a*. b*; grammatica (grammatica pr. m. A 3), rethorica (theorica A 3), geometrica *rell.* q) serie A 1c. 3; serie A 1d; seriae A 2; saerie A 2a. r) om. A 1b*. s) occuparetur A 1c. d. t) que om. A 1a, *versu exeunte* (habet A 1a*). u) stimulus A 1c. v) ita B 1b; poene B 1a; penes *rell.* w) illam add. A 1a*. x) adgressa m. al. corr. est aggressus A 1a et ita A 1a*; aggressa A 1b*; est a. A 3; a. (adgressa A 4a) est A 3'. A 3*. 4. 4a (non A 3*). y) gl. videns B 1a (non B 1b). z) om. A 4a. a) corr. XII A 1a et sic A 1a*. b) ita A 1b*. B 2 et pr. m. A 1a. 4; domo A 1a*. c. d. 2. 3. 4a. B 1a. c) expetivi A 1c. d. 40 d) ita B 1a; manu stip: am (m. al. corr. stivam) A 1a; manu stivam A 1a*. b*. c. d. 4 et A 2a. 3 e corr.; manus stivam A 2; stivam manu B 2. e) obtasset m. al. corr. obstetisset A 2a; obtaret A 1a*. 3*; obtetisset A 1b*. c. 3' et m. al. A 1d. f) mari A 2. 3. 4. g) transito A 1a*. h) expetissem A 1a*. i) ita A 1a. b*. 2. 3. 4; extuans B 1a et pr. m. A 2a; (a)estuans A 1c. d. B 1b. 2; dum add. A 2. 4. k) natale A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 45 4 (non A 2a); nale B 2. l) et add. A 1a. a*. b*. c. d. m) et A 3. n) femineo sexu m. al. corr. femineos sexus A 2a.

1) In libris qui supersunt Livianis locus non legitur, neque constat, cui libro deperdito attribuendus sit, unde ipsum inter incertorum librorum fragmenta admisit W. Weissenborn, T. Livi ab u. c. libri commentario 50 instructi, Berolini 1881, X, 2, p. 191².

credis? Non reminisceris suasu Evae^a Adam dilapsus, cf. Gen. 3, 6.
 Samsonem^b a Dalida^c seductum, David a pristina iustitia Iudic. 16, 19.
 pulchritudine Bersabeae^d 'corruptum, sapientissimum Sa- 2. Reg. 11.
 lamonem^e mulierum^f amore deceptum?' 'Perge', *p. 69.
 5 quid^g, 'o iuvenis, perge, evade^h ruinam, per quam multos 3. Reg. 11.
 conperis corruisse, declinaⁱ viam, quae inferi^k ducit ad
 valvas'. Huius ergo dictis stimulatus aduliscens, et ultra
 quam aduliscentem terreri crederes, grates^l taliter in-
 crepanti^m refertⁿ, sodalibus vale dicens, iter arripit^o;
 10 materque eius dolore stimulata^p, precatur, ut se non
 relinquat. At ille: 'Non', inquit, 'audisti: *Qui amat Math. 10, 87.*
patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus?'
 Obstanti^q matri et limitem^r ostii inherenti postulat, ut
 se ire sinat. Illa eiulans et pavimento prostrata, de-
 15 negat se permissuram^s; ille limitem^t matremque tran-
 silit^u poscitque matri^v, se laetam^w habeat: illum num-
 quam^x deinceps in hac vita^y visurum^z, sed, quocumque^z
 salutis via^a iter pandat, se progressurum^b.

Relicto ergo natali solo, quem^c Lagenorum² terram
 20 incolae nuncupant, ad virum venerabilem nomine^d Sini-
 lem^e perrexit, qui eo tempore singulare^f religione et
 scripturarum sacrarum scientiae flore inter suos pollebat.
 Quem cum vir sanctus ingenii^g sagacis esse videret, om-
 nium divinarum scripturarum studiis inbuilt, ita tamen,

25 Cap. 3. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 3. a) Evae A 1c. d (non A 1c*); Aevae A 2a. b) Sansonem A 2a (pr.
 m.). 4a. c) ita A 8*, 3*. B 1a et pr. m. A 1a*. 2 cum LXX (Aalldd); Dadila A 4; Dalila
 rell. cum Vulg. d) ita A 1a*. c. d. 3; Bersabeae A 4; Betasabeae A 1a. R 2; Bethesdae (gae
 A 1b*. 2. 4a; Bessabae pr. m. B 1a. e) ita A 1a. 2; Salem. A 1c*. d; Salomon. rell.
 30 f) a. m. A 1d. 2a. 3*. 3*. g) om. A 2a. h) evadere pr. m. A 1c*. d. i) Declina via
 pr. m. B 1a. k) inferi A 1a*. l) gratis A 3. m) increpante A 3. n) referet? m.
 al. corr. refert et A 1a et sic A 1a*. o) arripuit A 1a* (pr. m.). d. 2a. p) insti-
 mulata A 3. q) Obstante (corr. ex Obstanti A 1d. 4) matre et — inherente (corr. ex
 inherenti A 4) A 1c. d. 4; Obstanti matre et — inserenti A 4a; obstantem matrem et —
 35 inherenti A 2 (pr. m.); obstantem m. et — inherenti A 2a. r) lime::m m. al.
 corr. limini A 1a, et sic A 1a*. c. d; limite A 1b*; limiti A 2; limine A 1c*. s) per-
 missuram pr. m. B 1a. t) lim::: m. al. corr. limen A 1a, et sic A 1a*. c (non A 1c*. d).
 u) matrem A 1a (m. al. in ras.). a*. 2. 3. 4. (non A 1b*); ut add. A 1b*. 4 et m. al. A 2a.
 v) laeta? pr. m. B 1a. w) nonquam A 2a (pr. m.). 4a. x) om. A 1b*. y) vi-
 suram A 1c. d. 2a. z) quoque pr. m. corr. quocumque A 1a*. a) viam A 1a. a*.
 40 b* et pr. m. A 1c (non A 1c*. d). b) progressuram pr. m. A 1d. c) qu:: pr. m.
 A 1a; quod A 1a (m. al.). a*. c. d. 2. 3; collagenorum (m. al. corr. collaeg.) pro q.
 L. A 2a. d) om. A 1b*. e) corr. Senilem A 1a, et sic A 1a*. c. 2. 3. 4. f) ita (?)
 pr. m. A 1a; singulari rell. g) e. s. v. i. A 3.

45 1) Cf. Hieronymi ep. ad Heliodorum (Migne, Patr. lat. XXII, col. 348):
 licet sparsa crine et scissis vestibus ubera quibus te nutrierat mater
 ostendat, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem,
 siccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est in hac
 re esse crudelem. 2) Hiberniae provincia ad orientem spectans, quam
 50 hodie Leinster vocant.

ut fieri adsolet, cum ludendo magistri discipulos sciscitare^a conantur, ut de suo^b ingenio cognoscant vel flagrantem ubertate^c sensum vel neglegentiae somno torpentem, coepit ab eo ex difcilium quaestionum^d materia sensus querere. At ille pavido quamquam, tamen sagaci^e e^o pectore, ne inoboediens magistro appareret, non cenodoxiae¹ actus^f vitio, sed magistro parendo^g vice versa obiecta sibi elucubrabat memor illius psalmigraphi^h praekonii: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud.* Tantum eius in pectore divinarumⁱ thesauri scripturarum conditi¹⁰ tenebantur, ut intra adulescentiae aetate^k detentus, psalmodum librum² elimato sermone exponeret, multaque alia, quae vel ad cantum¹ digna vel ad docendum utilia, condidit^m dicta.

4. De adventu eius ad Sinilem^a abbatem^b, 15 egressu^c Hibernia^d.

Dedit deinde operam, ut monachorum necteretur societate^e, ad^f monasterium cuius vocabulum est^g Benechor^h.³ petiit, in quo presul virtutum ubertate clu-
*p. 70. ebat¹ beatus Commogellus¹, egregius inter suos monachorum pater, quique et religiones studio et regularis disciplinae cultu^k praecipuus habebatur. Ibi solis ora-

Capp. 3. 4. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 3. a) ita A 1c. d. 4. B 1a. 2; sciscitari A 1a. a*. b*. 2. 3. b) ::: pr. m., illorum m. al. A 1a et sic A 1a*. c) ubertatem sensuum A 3 (pr. m.); s. u. A 4. d) (q. om.) materias A 2. e) om. A 1a*. b*. d. 3. 4a (non A 1c). f) aucto pr. m. corr. acto, m. al. corr. actus A 1a; acto A 1b*. g) parando pr. m. A 1a; pariendo pr. m. B 1a. h) ita A 1a. a*. b*. c. 3*; psalmi grafi A 2a. 3; psalmographi rel. i) d. scr. th. A 1b*. c*; scr. d. th. A 4. k) ita A 4a et pr. m. B 1a; aetate pr. m. A 1a*; aetatem rel. l) sunt add. A 1a*. c. d. m) conderet A 1c. d. 30
Cap. 4. a) ita B 1a; Senilem A 1a (pr. m.). d. 2a. 4; m. al. corr. Commogellum A 1a et sic A 1a*; Commogellum recte A 2, sed Ionas ipse in caput praecedens aberrasse videtur. b) et m. al. add. A 1a. 4, add. A 1a*. d. 2. 4a. B 1a. c) de m. al. add. A 1a, add. A 1a*. B 1a; ex add. A 1d. d) Hiberni(a)e A 2a (extremas litteras legi nequeunt A 2). 4a; Ibernia B 1a; Iberninae A 4. e) ita pr. m., ut vid., A 1a; societati rel. f) ac A 1a* et in ras. A 1a; et A 4a et m. al. A 4. B 1a; om. A 1c. d (non A 1c*). g) om. A 1b*. h) ita A 1b*. c. 2. 4; Benchor A 1a; Benecor A 4a; Benchor A 1a*. 3'. B 1a. 2; Bencor A 3. i) corr. Commogellus A 1a, et sic A 1a*. 3' (pr. m.); Commogellus A 1b*. 3' (m. al.). 3*; Commogallus corr. Commogellus A 4; Commogellus A 3. B 1a. k) cultui A 3. 40

1) Cf. V. Ioh. c. 18: cenodoxiae, id est aelatione. 2) De Columbani expositione psalmodum v. supra p. 29. 3) Monasterium Bangor in Ultonia situm Commogellus ipse a. 559. condidit, a. 601/2. defunctus; cf. O'Conor, Rer. Hibern. script. vet. I, 166 sq. Hymnus 'S. Commogilli abbatibus nostri' in Antiphonario monasterii Benchorensis (ed. Warrenius l. l. I, fol. 15') legitur. Commogall nomen Hibernicum interpretatur H. Zimmer conficiens, Gall. 'combattant'; cf. 'Zeitschr. f. kirchl. Wissensch.' 1885, p. 363. 45

tionibus et^a ieiuniis vacare coepit et iugum Christi, quod ferentibus leve est, super se ferre semetipsumque sibi abnegando ac crucem suam^b tollendo Christum sequere^c, ut qui aliorum doctor futurus erat, ipse quod^d doctrina didicerat in suo corpore mortificationem ferendo uberius exemplo monstraret, quid^e aliis implenda^f fore docuisset.

Peractis itaque annorum multorum in monasterio circulis, coepit peregrinationem desiderare memor illius Domini imperii ad Abraham: *Exi de terra tua^g et de cognatione tua et de domo patris tui et vade in terram, quam monstrabo^h tibi.* Confessus igitur venerabili patri Commogelloⁱ cordis ardorem et ignitum^j igne^k Domini desiderium, de quo igne Dominus in^l euangelio loquitur: *Ignem veni mittere in terram^m; quamⁿ volo, ut^o ardeat,* ardentem patri patefaciebat affectum, sed non ita in^p patris repperiebat responsum^q, ut sua petitio anhelabat. Erat enim venerabili Commogello arduum tanti solaminis patere^r dispendium. Tandem tamen adspirare coepit et corde antepone, ut non plus suae necessitati^s studeret quam aliorum utilitati oportuna^t parere^u. Nec sine omnipotentis arbitrio fiebat, qui tyronem suum ad bella futura erudierat, ut de eius victoria^v gloriosus^w referret triumphos lautaque^x suppellectile de cesorum^y hostium reportaret falangas^z. Vocatumque^a eum, tristem licet sibi, tamen^b aliis utilem sententiam depromit^c, se^c

*) merens, tamen divino nutu instinctus, spondet *add. A 1b*.

Cap. 4. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 4. a) et i. om. A 3. b) om. A 1c (non A 1c*). c) ita pr. m. A 1a. B 1a; sequi *rell.* d) verba ipsum quoque locus supra (p. 155, 18) *omissus sequitur* A 3. 3'. 3*. e) quod A 1a*; que A 1b*. f) implenda? *corr.* implendum A 1a, et sic A 1a*. c. d. g) om. A 4. h) monstravero A 1a*. c*. 2. 4. B 2; ostendam A 3 (*recte* A 3'. 3*). i) Commogello *corr.* Comgello A 1a; Comgello A 1a*. b*; Comogello A 3; Comegello A 3*; Congello A 3'; *item infra.* k) ignem A 1a (pr. m.). c*. 3'. 3*; igni A 4 (non A 4a). l) D. dicit in euang. (in euang. dicit A 3'. 3*). I. A 3. 3'. 3*. m) et *add.* A 1a*. n) quem A 1a*. c*. 3; qu: A 1d; t. et quid volo nisi ut a. A 1b*. 3. *textum ad Vulgatum interpolantes.* o) ait A 1a, *corr.* p) om. A 4. q) ita A 3. 4 et pr. m. A 1a; responsa A 1d; responso A 3'. 3* *cum rell.* r) pati A 1a*. c. d. 2. 3'. 3*. B 2 et *corr.* A 1a. 3; pat A 1b*. s) necessitatis A 1a (pr. m.). a*. b*. d (pr. m.). t) oportune A 1c. d. 3*. u) ita A 1c. d (pr. m.). 3. 4 (pr. m.). B 1a (pr. m.); pareret B 2; pa::ret m. al. *corr.* pararet A 1a, et sic A 1a*. b* et m. al. A 4; par(a *corr.*)ret A 2; parare A 2a. v) victoriis A 1a (non A 1a*). w) ita A 1a (pr. m.). c; gloriosos *rell.* x) lautaque suppellectili A 2 (pr. m.). 2a; lautäque (*ras. lineola*) subpellectili A 1b*; lautumque suppellectilem (suppellectili pr. m. A 4; suppellectini A 4a) A 1a*. 4. 4a; lautumque sup(p)ellectile (suppellectilem A 1c) A 1c. c*. d. y) decessorum A 1a. b*. 3 (non A 3'. 3*); decessorum A 1a*; decessorum A 4 (pr. m.). 4a. B 2. z) phalangas A 1b*. 4 (pr. m.). 4a; phalanges A 1c; falangis A 1a*; phalangis A 1c*. d. a) Vocatoque eo A 1a*. c. d. 2. b) om. A 3. c) et sq A 2 (non A 2a); sed et B 2.

1) Locum ignitum — ardeat *Ionas, V. Ioh. c. 18, iteravit.*

et pacis vinculum et solaminis^a supplementum comitesque itineris, quos religio^b claros reddebat^c, largiturum. Collecto sane fratrum coetu, omnium orationum suffragium postulat, ut venturo^d itinere solamen largitor pietates tribuat.

Vicensimum^{e.1} ergo aetatis annum^f agens, arrepto itinere, cum duodecim comitibus Christo duce ad litus maris accedent^g. Ibi omnipotentis^h misericordiamⁱ prestatantur^k, ut, si suae voluntatis^l inhereat, conconcepti consilii effectus^m perficiatur, agnoscuntque secumⁿ clementis iudicis voluntatem^o adesse, carinamque^p ingressi, dubias per freta ingrediuntur vias mitemque^q salum, prosperantibus zepherorum^r flabris, pernici cursu ad Brittanicos^s perveniunt^t sinus^{u.2}. Paulisper^v ibidem morantes, vires resumunt ancipitique animo anxia cordis^w consilia trutinantur^x. Placet tandem arva Gallica planta^y terere et mores^z hominum ferventi aestu^{aa} sciscitare^a, ut, si salus ibi serenda sit, quantisper^b commemorare^c; si obduratas caligine arrogantiae mentes repperiant, ad vicinas nationes^d pertransire.

Cap. 4. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 4. a) solamine? pr. m. A 1a. b) religi pr. m. A 1a. c) redderet A 4. d) ita A 3; venturo :: itineri pr. m. A 1a; venturo ei itineri A 1b*; venturo itineri A 1a*. c. d. 2a. 4. B 1a; venturo itineri A 2; venturi itineris B 2. e) Vice: simum, ros. n? A 1a; Vicesimum A 1a*. b*. c. d. 2. 3; Tricesimum A 4. B 1a. 2. f) ag. 25 ann. A 1c. d. g) ita solus A 4 (pr. m.); accedunt A 4a cum rell. h) omnipotenti pr. m. B 1a; Del add. B 1a. 2. i) misericordia B 1a. 2. k) praestolatur B 1a. 2. l) voluntati A 1a*. b*. c. d. 2a. m) effectus postea add. A 1a. n) secundum A 4. o) voluntate A 2 et e corr. A 2a. p) carinam, quam l. A 2. 4. q) mitteque s. A 1b*. c. d; mitique salo A 1a*. 2. r) zepherorum A 4a; zephirorum A 1c. 2; zephyrorum 30 A 1b*; zefrorum A 1a*. d. s) ita A 1a*. 2a. 4a. B 1a et pr. m. A 1c*. 4; Br: tanicos m. al. corr. Britannicos A 1a; Brittanicos pr. m. A 1c; Britanicos A 2; Britannicos A 1b*. d. 3 (ut infra); Britannicos B 2. t) pervenerunt A 3. u) sinos A 2, corr. v) Pauliper pr. m. A 1a. w) trutinant A 1c. 4a. x) plantam pr. m. B 1a. y) more pr. m. A 1a. z) ita A 1a (pr. m.). c. d. 2a. 4; artu A 1b*. 3; arte A 3*; actu (?) corr. 35 astu A 1a*, et sic rell.; cf. II, 28: vehemens aestus. a) sciscitari A 1a*. 2. 3. 3* (non A 3*); suscitare m. al. corr. sciscitari B 1a. b) (quantis m. al. suppl.) per A 1a. c) commemorari A 1a*. b*. c. d. 2. 3*. 3*; commemoraret A 4a; commemoraretur A 4. d) om. A 2 (non A 2a).

1) Cum Columbanus peregrinationem suscepit, postquam per multos annos in monasterio Benchorensi degit, quo iam adultus se contulerat, aetatem ipsius iusto minorem supra indicatam esse manifestum est, neque quae in aliis codicibus legitur lectione tricesimum mendum tollitur, cum sanctum adhuc multo maiorem natu fuisse ex ipsius verbis concludi liceat; cf. supra p. 54. 2) Britannia Gallica intellegitur neque magna, 45 de qua post Walahfridum etiam recentiores nonnulli cogitaverunt; cf. infra c. 21: ut Ligeris scaya recipereetur Brittanicoque sinu redderetur.

5. De ingressu eius^a in Galliis^b et^c exemplo sodalium^d religiosorum.

A^o Brittanici^f ergo sinibus progressi, ad Gallias^g tendunt, ubi tunc vel^h ob frequentiaⁱ hostium exter-
 5 norum^k vel neglegentia^l praesulum^m religionis virtus
 pene abolita habebatur. Fides tantum manebatⁿ christi-
 ana, nam penitentiae medicamenta¹ et mortificationis
 amor vix vel paucis in ea^o repperiebatur locis. Agebat
 venerandus vir, ut^p, quaecumque loca^q progrediretur,
 10 verbum evangelicum adnuntiaret. Erat enim gratum
 hominibus^r, ut quod facundiae cultus adornabat, elucu-
 brante^s praedicationis doctrina, simul et exempla vir-
 tutum confirmabant^t: tanta humilitatis ubertas, ut versa
 vice, sicut de honoribus homines saeculi conantur^u quae-
 15 rere dignitates^v, iste cum^w sodalibus suis de humilitatis
 cultu alter alterum^{x.2} nitebantur^y praevenire, memores
 praecepti illius: *Qui se humiliat^z exaltabitur*; et illud Luc. 14, 11.
 Esaias^a: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem et quietum^b* Is. 66, 2.
et tremement sermones meos? Tanta pietas, tanta caritas
 20 omnibus^c, ut unum^d velle^e, unum nolle, modestia atque
 sobrietas, mansuetudo et lenitas aequae in omnibus re-
 dolebat^f. Execrabatur^g ab his desidia et discordiae
 vitium, arrogantiae ac^h elationis supercilium duris casti-
 gationum ictibus feriebatur, irae ac livoris noxa sagaci
 25 intentione pellebatur. Tanta patientiae virtus, caritatis

Cap. 5. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 5. a) om. A 4a; m. al. superscr. A 4. b) ita A 2. 4; Gallias m. al. corr.
 Gallias A 1a; Gallias A 1a*. d. 2a. B 1a. c) m. al. suppl. A 1a. d) sodaliu B 1a.
 e) Ab B 1a. f) Britanici A 2; Britannici B 2. g) Galliis A 2, corr. h) om. A 4
 30 (non A 4a). i) ita A 1a (pr. m.). B 2; frequentiam rell. k) exterorum A 3. l) neg-
 legentiam A 1c. d. 2a. 8 (pr. m.). 4a. B 1a. m) praeorum principum pro praes-
 sulum B 1a. 2 manifesta interpolatione. n) manebit pr. m. A 1a. o) ita A 3. B 1a. 2;
 illis rell. p) ad A 1a (pr. m.). b*; ut ad m. al. A 1a, et sic A 1a*. c. d. 3*. q) quo-
 cumque in loco B 1a. 2. r) omnibus A 1c. d. s) elugubrant^g A 1a (pr. m.). a*;
 35 elugubrat(a) A 1b*. 4; elucubratae rell. t) confirmarent A 1c. d (ubi rent postea
 suppl.). u) nituntur B 1a; nitantur B 2. v) ita m. al. suppl. A 1a; add. A 1a*;
 sic add. A 2a. w) consodalibus A 1c. 4a. x) alter alterum A 4. y) nite-
 rentur A 1a*; niteretur A 1c. d; nitebatur A 2a. 3*. 5*. z) se exaltat humiliabitur
 A 2a. 4, ad Scripturam sacram textum interpolantes. a) Ysa(a) A 1b*. c; Isaias
 40 A 1c*. 4. B 1a; Isayae B 2. b) quietem B 1a, corr.; quietum B 2. c) omnibus —
 modestia om. A 4a. d) esset h. l. add. A 1c. d, post velle A 3*. 5*. e) m. al. suppl.
 A 1a. f) redoleba:t, ras. n A 1a*. g) Execrebatur A 1a*, corr.; Execrabantur A 4.
 h) at m. al. corr. aut A 1a. a*.

1) *Columbani Paenitentiale* (ed. Seebass l. l. p. 442): Diversitas culparum
 45 diversitatem facit paenitentiarum, nam et corporum medici diversis
 medicamenta generibus componunt. 2) *Ibidem* c. 5: Ecce verba
 filiorum Dei, si nihil per contentionem, ut ait apostolus, neque per
 inanem gloriam, sed per humilitatem spiritus alter alterum
 existimans superiorem sibi (*Philipp.* 2, 3).

affectus, lenitatis cultus^a aderat, ut mitem in medio eorum Dominum^b patule non ambigeres habitare. Si quempiam his labere^c in vitiis repperissent^{*}, simul omnes
 *p. 72. aequo iure neglegentem correptionibus cedere^{*} studebant. Communia omnibus omnia^d erat^e; si quispiam proprium¹ aliquid usurpare temptasset^f, ceterorum consortio segregatus penitentiae ultione vindicabatur. Nullus proximo contrarietatem² rependere, nullus asperum sermonem proferre audebat, ita ut in humana conversatione angelicam agi vitam cerneret. Tanta in beatum³ virum¹⁰ gratia redundabat^h, ut in quorumcumque domusⁱ quantisper commoraret^k, omnium animos ad religionis cultum¹ defigeret.

6. De Sigiberti regis susceptione et obtione heremi ingressumque^a in Anagrates^b. 15

Pervenit ergo fama^c Columbani Sigiberti^{d. 3} regis ad aulam, qui eo tempore duobus regnis Austrasiorum Burgundionorumque^e inclitus regnabat^f Francis; quorum eximium³ nomen prae^h ceteris gentibus quae Gallias incolunt habetur¹. Ad quem cum vir sanctus cum suis²⁰ accessisset, gratus regis^k et aulicis¹ ob egregiae doctrinae

*) quibus humanum genus solet astringi *add. B 1a. 2.*

Cap. 5. 6. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 5. a) a. c. A 4. b) m. al. in *littera* A 1a. c) labe m. al. corr. labi A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2a. 3* (recte A 3*); labare 3. 3'. d) om. A 1*. 3. e) ita pr. m. B 1a. 2; erant *rell.*; v. *infra* p. 177, 4. f) a *add.* A 2a. 3. B 1a. 2. g) ita A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4; beatum virum *in ras.* A 1a; beato viro A 1c*. 2a. B 1a. 2. h) redondebat pr. m. A 2a. i) m. al. corr. domibus A 1a et, sic A 1c. d. 2. 3'. 3*; domos A 1a*. b* (pr. m.). 3. 4. B 1a. 2. k) commoraretur A 1a*. c*. d. 2. 3'. 3*; commorarentur, *exp.* n. A 1c. l) m. al. suppl. A 1a; c. r. A 2 (non A 2a). 80

Cap. 6. a) ingressuque A 1a*. d. 2. B 1a; ingresuque A 4a. b) Anagrates A 2 (non A 2a); Anagratie A 4a; Anagratas A 1d. c) beati *add.* A 1c. d. d) Childiberti A 3. e) ita B 1a; Burgundionumque A 1a. a*. c. d. 2. 3. 4; Burgundionumque A 1b*. B 2. f) r. in Fr. A 1c. d; praecerat pro r. Fr. A 4. g) egregium B 1a. 2. h) p̄ teris g. pr. m. A 1a. i) habebatur A 2. 4. k) ita pr. m. A 1a. 2a. 35 B 2; regi A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. B 1a. l) eius *add.* B 1a. 2.

1) *Columbani Regula coenobialis* c. 1. 2 (*ed. Seebass l. l. p. 220*): Qui (vel Si) dixerit suum proprium aliquid, VI percussioibus *cet.* 2) *Ibidem* c. 5: Qui fratri aliquid indicanti responderit: 'Non ita est, ut dicis', praeter seniores iunioribus dicentes simpliciter, superpositione silentii 40 aut L percussioibus *cet.* 3) *Ionas historiae Francicae minus peritus Childbertum II. in regno Burgundiae praecessisse male opinatus est patrem illius, scilicet Sigibertum regem Austrasiorum, mortuum a. 575. Ignoravit itaque, a. 592. denum, Gunthramno defuncto, Burgundiones Austrasiorum regno accessisse. Errorem suum repetivit atque fusius 45 explanavit infra c. 18.*

copiam^a redditus^b. Coepit tandem ab eo rex querere^c,
ut intra terminos Galliarum resederet nec eos^d ad
alias gentes transiens se^e relinqueret^f; omnia quae^g eius
voluntas poposcisset se paraturum^h. Tunc ille regi ait,
5 non se aliorumⁱ opum fore^k ditaturum^l, sed euangelici
praeconii, in quantum carnis^m fragilitas non obstabat,
sectaturum exemplum: *Qui vult, inquit, post me venire,* Luc. 9, 23.
abneget semet ipsum sibiⁿ, tollat crucem suam et sequatur
me. Cui talia obicienti rex praebebat responsa^o: 'Si
10 Christi^p crucem tollere et^q ipsum sequi desideras, potioris
heremi sectare quietem, tantum ne, nostrae ditionis solo
relicto, ad vicinas pertranseas nationes, ut^r tui praemii
augmentum et nostrae salutis^s provideas^t oportuna'.
Data itaque obtione, obtemperavit^u regis persuasionibus^v, 591.
15 heremum petiit^w. Erat enim tunc vasta heremus Vosacus^x
nomine, in qua castrum dirutum olim, quem^y antiquorum
traditio^z Anagrates^{a.1} nuncupabant^b. Ad quem^c vir
sanctus^d cum venisset, licet^e aspera^f vastitate solitudinis
et scopulorum interpositione loca^g, ibi cum suis resedit,
20 parvo alimentorum solamine contentus, memor illius
verbi, non in solo pane hominem^h vivere, *sed verbo vite
satiatus, affluentem dape habundare, quamⁱ quisquis^k
sumptum esuriem nesciat in evum.

cf. Deut. 8, 5.
*p. 73.

Cap. 6. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- 25 Cap. 6. a) copiem A 1a, corr.; copia B 2. b) corr. redditur A 1a*, et sic
A 1a. 2a. 3*; redditus A 1d; om. A 3 (non A 3'). c) petere A 1c. d. d) om. A 1a*
(versu exeunte). 2a. 3. 4. B 1a. 2. e) om. A 1b*; seque A 1d (non A 1c). f) linqueret
B 1a. g) o. quoque A 4 (pr. m.). 4a. h) ita A 1a. a*. b*. B 1a (pr. m.); paritum
rell.; esse (esse eras. B 1a) spondit add. B 1a. 2. i) ita A 1a (pr. m.) b*. c. 4.
30 B 1a (pr. m.); aliarum A 4a cum rell. k) donis add. A 1c (non A 1d). l) m. al. corr.
cupidum A 1a et sic A 1a*; ditandum A 1c. 2a; om. A 1d. m) m. al. suppl. A 1a; fr.
c. A 1c. n) et m. al. suppl. A 1a; habent A 1a*. c*. 3. B 1a. 2. o) in litura B 1a,
p) om. A 4. q) si add. A 4. r) et m. al. add. A 1a; habet A 1a*. s) ita A 1b*
(pr. m.). 3. 4. B 1a. 2; salutis A 1a. a*. c. d. 2. t) praevideas A 1c. d. u) ob-
35 temperans A 1a*. v) et add. A 3*. 4; heremumque A 3 (non A 3'). w) petit A 1a.
a*. c. d. B 2. x) Vosagus A 2. 3. 4. B 1a; Vosagus A 1c; Vosagus (?) corr. Vosagus
A 1a*. y) ita A 4. B 1a. 2; quod A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. z) traditioe A 1c. d;
om. A 4a. a) Anagrates A 1c. d; Anacrates semper A 2; Angrates A 4. b) nun-
cupabat A 1b* (ubi cupabat in litura). 3. 3'; nuncupant A 3'; nuncupant A 4a. c) ita
40 A 3. 4. B 1a. 2; quod A 1a. b*. c. d. 2. d) Dei A 1a. a*. b*. e) per add. A 1c. d.
f) essent add. A 1a* et m. al. A 1a. g) horrida repperisset add. A 4; aspera essent
in mg. suppl. A 2a. h) v. h. A 1a*. i) quam — sum(p)ta A 3. 4a; qua — sum(p)ta
A 1a*. c. d. 2a. 3. 4; qua — assumpta A 3'; quam — sumpserit B 1a. 2. k) quisque
pr. m. B 1a et m. al. A 2a; quis A 3.

45 1) Hodie Annegray villula (cant. de la Voivre, Haute-Saône).

7. De ammonitione quorundam, qui viro Dei sumptus^a detulere^b et sospitate mulieris.

Eo ergo in loco virum^c Dei cum suis commorantem, subito unum^d e^e fratribus vel ob probationem^f, vel qualibet^g culpa adtrahente, vis febrium coepit flagellare. 5 Sed cum nulla alimentorum solamina adessent, nisi corticum et herbarum pabula praeberentur, tantummodo coepit omnium animos^h adspirare, ut pro egri fratres sospitate ieiunio omnes et oratione vacarent. Tertiaⁱ iam die peracto ieiunio, nihil^k habentibus^l, unde fessa 10 corpora reficerentur, subito conspiciunt virum quendam, cum panum^m supplimento vel pulmentorum aequos oneratosⁿ, ante fores^o adstare, qui se referebat subita cordis ammonitione actum, ut eis ex sua^p substantia subveniret, qui tantam egestatem pro Christo in heremo sustinerent. 15 Oblatis itaque viro Dei quae detulerat^q, coepit cum cordis humilitate deposcere, ut vir sanctus pro coniuge^r sua Dominum deprecaretur, quam per anni circulum tanta^s ignis febrium urebat, ut iam non crederetur superis reddi. Humili et anxio corde poscenti^t noluit vir sanctus 20 denegare solamen; adhibitis simul fratribus, pro^u ea Domini misericordiam deprecatur^v. Cumque ille^w cum suis orationem conplesset^x, statim ea quae periculum mortis in propatulo habebat sanitati est reddita. At vero cum vir^y eius, largita sibi a viro Dei benedictione, 25 domum remeasset^z, invenit coniugem suam domi sedentem, sciscitatusque, qua hora eam^a febrium^b vis reliquisset, repperit ea hora sanata^c fuisse, qua vir Dei pro ea Dominum deprecasset^d.

Transactis^e itaque deinceps parvo^f temporis inter- 30

Cap. 7. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

. Cap. 7. a) sumptos A 1a; sumtus B 1a; suptus B 2. b) detulerunt A 1d. c) ita B 1a. 2; viro — commorante A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. 4. d) unum om. B 1a. e) de A 1c. 3* (non A 1d. 3. 3'). f) probatione(m in ras.) A 1a. g) qualibet culpam adtrahentem A 2; quamlibet culpam attrahentem A 2a. 3* (non A 3. 3'). h) animus A 2. 3. 3' (non A 2a. 3*). i) Tert(cio A 1b*. 4. k) nil B 1a. 2. l) habentes B 1a. 2. m) ita A 1a. a*. b*. c. d. 2a. 3'. 3*; panium B 1a. 2; panis A 4; pan(e in litura) A 3; om. A 2. n) hnoratos corr. oneratos A 1a. o) fore pr. m. B 1a. p) bis scr. erat A 1a. q) detulit A 4. r) sua coniuge A 3. 4 (non A 3'. 3*). s) ita A 3 (pr. m.). B 1a. 2; tantus A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3'. 3*. 4; vis m. al. add. B 1a. t) poscente; ras. m? A 1a; poscente A 1a*. u) pro ea om. A 1b*. v) ita A 3' cum rell.; deprecaretur A 3; deprecabatur A 3*. w) om. A 3. 3' (non A 3*). x) (im m. al. in ras.) plesset B 1a. y) om. A 1a*. z) redeasset A 1c*; redisset A 1c. a) f. eam A 3. b) vis f. A 1a*. b*. c*. 2a. c) om. A 2 (non A 2a). d) m. al. corr. D. deprecatus fuisset A 4, et sic A 3'. 3*; D. deprecavisset A 4a; D. deprecaretur in litura A 1a*; D. deprecatus esset A 1c. d. 2. 3; depr. D. B 2; D. oravit A 1b*. e) Transacti A 2; Transacto A 1a*. b*. c. 2a. 3. 3'. 4. B 2 (non A 1d); Transacta A 3*. f) parvi A 4.

vallo, quo pia^a capite^b Christo placamenta^c ac^d piamina
mentis, per contritionem carnis iniuriasque^e famis morti-
ficata Deo membra, offerrent ac^f inviolatum^g religionis
statum servare studerent, duris acerbitatibus omnis^h
5 frangebatur voluptas, utⁱ videlicet predo^k virtutum om-
nium expoliator^l criminum foret. Novem iam transierant^m
dies, quo Deiⁿ vir cum suis non alias dapes caperet^o
quam arborum cortices^p herbasque saltus; sed tempe-
ravit escae ariditatem pietas virtutis aeternae^q monuit-
10 que per visum abbatem quendam nomine Carantocum^r,
qui monasterio cui Salicis^s.¹ nomen est preerat, ut fa-
mulo suo Columbae^t intra heremi vastitate^u consistente^v
necessaria deferret. Expergefactus igitur Carantocus,
cellerarium^w suum Marculfum^x nomine vocat reique am-
15 monitae causam narrat. At ille: 'Fac', inquit, 'ut im-
peratum est tibi'. Iubet ergo Carantocus Marculfum ire
et omnia quae posset^y parare^z beato Columbano deferre^a.
*Oneratis ergo Marculus vehiculis iter arripit^b, sed, cum^c *p. 74.
solitudinis ora^d adtegit^e, viam sibi pandi itineris nequa-
20 quam repperit. Fuit tandem consilii^f, ut si in^g hoc Dei
esset imperium, praemissis aequitibus^h, imperantis po-
tentia viam aperiret. Mira virtus! antecedentes aequiⁱ
ignotum iter ungula calle^k terent^l rectoque itinere ante
fores beati Columbani^m ad Anagratesⁿ perveniunt^o.
25 Mirans Marculus, aequorum vestigia subsecutus, ad
virum Dei pervenit et quae detulerat presentat. Ille

Cap. 7. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 7. a) i. cū iā A 3; i. quo iam A 3'. 3*; i. copia A 4a; i. cum copia B 2.
b) ita A 3; capitis, ras. s A 1a; capiti rel. c) om. A 4a (non A 4) d) ac p. om.,
30 loco vacuo relicto, ac thimiam m. al. in in mg. suppl. A 1d. e) iniuriasque A 4.
f) ac — voluptas om. A 4a (non A 4). g) inviolatam A 1a, corr. h) omni: pr. m.
A 1a. i) om. A 4 (non A 4a). k) pro deo v. A 4. l) expoliatus A 2 (non A 2a);
spoliator A 3. m) transierunt A 1a. a*. b*; transierat B 1a, corr. n) vir Dei A 1c. 2
(corr.). 3. 3' (non A 3*). o) cperat A 1c. d. p) om. A 3. q) aeterni B 1a. 2.
35 r) Charant. semper A 1b*; Caranthocum (Carantho A 3*), infra Caranthoecus A 3'. 3*;
n. Carantecum (Carantem A 4), qui tunc m. A 4. 4a. s) n. S. erat pr. A 3. t) bis
scr. erat A 1a; Columbano A 1b*. 3. 4. u) vastitatem A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. B 2.
v) ita A 1a. a*; consistenti rel. w) m. al. corr. cellerarium A 1a. 2, et sic A 1a*. d.
2a. 3. 4 (non A 3'. 3*). x) Marchulf. passim A 1a. b*; Marcolf. constanter A 1c.
40 y) possit A 3. 3' (non A 3*) et pr. m. A 1a*. z) et add. A 1a*, superscr. A 3 (non
A 3'. 3*). a) deferret A 1c; deferri A 4. b) arripuit A 4. c) ut A 4. d) oram
A 1c; vastitatem B 1a. 2. e) ita pr. m. A 1a; attingit A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. 4. B 1a. 2;
attingit A 2. f) ita recte A 3 (cf. V. Vedast. c. 5; V. Joh. c. 8); consilium A 3'. 3*
cum rel. g) om. A 1c (non A 1d). h) ita A 4. B 1a. 2; aequis A 1a. a*. 2a; equis
45 A 3*. c. d. 2. 3. i) per add. A 1c. d. k) callem A 1a*. b*. c. 2a. 3*; callaem A 1d.
l) ita A 3. 3*; terunt A 3'. 3* cum rel. m) Columbae B 1a. 2. n) Anagrates
A 4 (non A 4a). o) pervenerunt A 3.

1) Saulcy, de quo Mabillonius cogitavit, potius Salicetum latine vocatur
et nescio an magis conveniat Saulx (dép. Haute-Saône).

cf. Ps. 77, 19. grates conditori rependit, qui sic suis famulis in deserto parare mensam non distulit. Accepta ergo ab^a eo benedictione, Marculfus calle quo venerat repetavit, omnibus^b rei geste causam patefecit. Coepit exinde frequentia populi et infirmantium cohortes ob sanitatem redintegrandam ad eum frequentare^c et omnium infirmitatum^d suffragium^e quaerere, quorum vota cum revocare a se nequiret^f, omnium petitionibus parens, orationum medicamine^g cunctorum ad se venientium infirmitates^h, divino fultus auxilio, curando subveniebat. 10

8. De temptatione et probatione et constantia et secessu tutioris^a heremi.

Hisdemque^b in locis evenit, ut per opaca saltus inter devia^c hisdem^d vir Dei^e deambulet, et librum humero ferens, de scripturis sacris secum disputaret, 15 subitoque^f cogitatio in mentem ruit, quid^g elegeret melius, in hominum iniurias incedere^h an ferarum sevitiam sustinere? Cumqueⁱ urgueret cogitationem^k inlata severitas, crebro frontem^l signo crucis armans atque orans, intra se ait, melius esse ferocitatem bestiarum 20 absque alieno peccato, quam hominum rabiem sustinere cum damna^m animarum. Dumque haec animusⁿ volveret, conspicit XII lupos advenire^o et dextra levaeque medius^p adstare, manebatque immobilis atque dicens: *'Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adiuvandū^q me festina!'* Propius^r illi accedunt atque ora vestimentis [eius^s] iungunt; cumque ille^t constans adstaret, interritum^u relinquunt saltumque pervagantur. Hac temptatione in securitate^v traiecta^w, iter per saltum carpit. Cumque

Ps. 69, 2.

Capp. 7. 8. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

80

Cap. 7. a) ab eo pr. m. superscr. B 1a; a Dei viro pro ab eo A 1b*. b) omnibus — patefecit om. A 4a. c) frequenter venire pro fr. A 1c (non A 1d). d) infirmantium A 1a*. e) suffragia A 1c. f) nequirit B 1a. g) menta? m. al. corr. adiumento A 1a et sic A 1a*; medicamento A 1b*. h) infirmitatibus A 2.

Cap. 8. a) et add. A 1a (non A 1a*). b) Isdemque A 1a*. 3 et pr. m. A 1a; 35 Hisdemque A 1c (non A 1c*); His denique in (in om. A 3') l. A 3'. 3*. c) inter devia pr. m. A 4; interdum B 2; interdum B 1a. d) ita A 2a. 4a; isdem rell. e) om. B 1a. 2. f) subitanea A 1a. a*. b*; ei add. A 1c. d. 3'. 3*. g) e duobus add. A 1a. a*. b* (non A 1c). h) corr. incidere A 3, et sic A 1a*. b*. c. d. 2a. 4. B 1a. 2. i) que om. A 3. 3'. B 1a. 2 (non A 3*). k) cogitat(e)lonum A 1c. d. 2a. 4 (pr. m.); cogitatione A 2. 4a. l) fontem pr. m. A 1a*. c (non A 1c*). m) ita pr. m. A 4. B 1a; dam(p)no A 4a cum rell. n) ita A 3. B 1a. 2; animo A 3'. 3* cum rell. o) l. ad se venire A 1b*. 2a. p) ita A 4. B 1a (pr. m.); sibi pro m. A 1c; medio a. A 1b*. d; se a. medium A 1a*; medium se a. A 2; medios A 2a cum rell. q) ad (ad m. al. suppl.) iuvandum A 1a*. r) Protinus pr. m. B 1a. s) om. A 3. 3'. B 1a. 2 (non A 3*). 45 t) pr. m. suppl. B 1a. u) interitum A 1c (pr. m.). c*. 4a. v) securitatem A 1a*. c. d. 2a. w) transiecta pr. m. B 1a; transacta A 4.

haud procul abisset, audit vocem multorum Suevorum^a per avia oberrantium^b, qui eo^c in^d tempore hisdem in locis latrocinia exercebant; sicque demum, traiecta per constantiam temptatione^e, pepulit adversitatem. Sed hoc utrum diaboli fallacia finxerit, an rei veritas gestivit^f, patule^g non agnovit. Rursumque secessit^h a cellula, longiorique via vasta heremi penetrans, repperit saxum inmane preruptaqueⁱ rupis latera, aspera^k scopulis^l terga, avia hominibus, ibique conspicit^m concavum in caute
10 sinum. Adgressusque abdita perscrutareⁿ, repperit in interiore^o sinus^p ursi habitaculum ipsumque interius residentem. Mitis^q ergo feram^r abire iubet: 'Nec deinceps^s hos', inquit, 'repetes^t calles'. Abiit^u fera mitis nec prorsus^v est ausa repetare^v, distabatque ab^w Anagrate^x
15 locus^y plus minusve milibus septem.

9. De ariditate cibi et aqua^a ex petra producta.

Quo^b in tempore cum in eadem concava^c scopuli solitariam vitam duceret, sicut eius erat consuetudinis, ut cum^d dominicis^e festis vel quorumlibet sanctorum
20 sacratae^f sollemnitis adpropinquaret adventus, ab aliorum societate segregatus et abditis locis receptus, vel longioris spatii heremi secreta^g tutabatur^h, ut solida mentaeⁱ et absque curarum inquietudine solius^k orationis vacaret et religioni omni conatu intenderet, erat cibis^l
25 ita adtenuatus, ut^m vixⁿ vivere^o crederes, nec aliud penitus quam agrestium herbarum exigua mensura vel pomorum parvulorum, quae heremus ille^p ferebat, quae^q

Capp. 8. 9. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 8. a) ita A 2a. 3* cum *rell.*; Sevorum A 1b*. 3'; Sevevorum A 2; Sevorum
30 A 3. b) oberantium A 1c*; operantium A 4. c) eodem A 3. d) ita A 1a*. c. d. 2. 3. 4; om. A 2a cum *rell.* e) temptationem pr. m. A 1c. B 1a. f) gestitit A 2 (non A 2a); gesserit A 1a*. b*. g) patulis pr. m. B 1a. h) recessit A 4. i) praerupte(e)que A 2a. 3. 3' (non A 2. 3*). k) asperis B 1a. l) scopuli A 3. m) conspexit A 2. 3. 4 (non A 2a). n) ita B 1a. 2; perscrutari *rell.* o) interiori A 1b*. 2; interiora A 2a. p) sinu
35 A 1b*. c. d. 2. 3. 4a. B 2 et e corr. A 1a. a*. 2a. B 1a; sinum corr. situm A 4. q) Mitus A 1c. d; mitem A 2 (non A 2a). r) feras A 3; fera A 3* (non A 3'. 3*). s) repetas A 1a*. b*. 2a. 3. 4a. B 1a. 2 et e corr. A 1a. 2. t) vero add. A 1b*; ergo add. B 1a. 2. u) deinceps B 1a. 2. v) repedare A 1a*. c. d. 2. 4; repetere A 1b*. 3. w) bis scr. A 1a. x) Anagrates A 3. y) om. A 4a.
- 40 Cap. 9. a) aquae petra B 1a. b) Quodam pr. m. A 1a; Eodem t. A 3. c) in eodem concavo A 1d; in eadem con(cavitate) scopuli in ras. A 1a et sic pr. m. A 1a*. d) dum A 1c (non A 1d) et pr. m. A 2. e) dominici festi A 1c. d. f) sacr(a)e A 1c*. 4. g) ita A 2a. 4 (pr. m.) cum *rell.*; secre(to m. al. in ras.) A 1a; secreto A 1a*. c. d. 2. 4 (e corr.); om. A 1d. h) tritabatur A 3. 3'; sectabatur A 3*. i) in ras. A 1a. k) solius orationi: pr. m. A 1a; solius orationi A 4; soli orationi A 1b*. 2a; solus orationi *rell.* l) ita A 3. 4. B 1a; cibus A 1a; cibo A 1a*. b*. c. d. 2. B 2. m) vix vix pr. m. A 1a. n) illum add. A 1c. d. o) om. A 1c. c* (ubi subistere m. al. suppl.); habet A 1d cum *rell.* p) illa A 1b*. c. 2 (non A 1d). q) quas A 1a (m. al. in ras.). a*. A 4.

etiam bullugas^{a.1} vulgo appellant; potus aqua erat: ut qui semper^b in aliorum curis occupatus, haec aequae^c agere nequiret^d, saltim^e per intervalla temporum pro parte mentis vota patraret. Eratque eius in ministerio puerolus quidam nomine Domoalis, qui cum certas^f oportunitates monasterii evenissent^g, solus patri renuntiaret ac fratribus observanda referret. Positus ergo in praefatu^h sinu eminentis saxi, qui aliunde peneⁱ aditum denegabat, multis cum iam inibi diebus resedisset, coepit supradictus puerolus^k sub silenti voce conquerere^l, cur^m in promptuⁿ aquam^o non haberet, sed grandi labore per montis ardua, fessis poplitibus, deferre^o. Cui Columbanus: 'Fili', inquit, 'paulisper saxi terga sciscitare^p;
 cf. Num. 20, 18. memento, populo Israhel Dominum de caute latices produxisse'. At ille patri oboediens rupem cedere adgressus^q. 15
 Sanctus itaque vir statim genibus provolutus, orationibus Dominum deprecatur^r, ut suae necessitati^s tribuat^t oportuna. Tandem^u eius precibus parens^v, pie petenti larga subvenit potestas, moxque latex^w producta, fons coepit manare^x perennis, quae^y usque in hodiernum diem^z 20
 manat^a. Nec inmerito misericors Dominus suis sanctis^b tribuit^c postulata, qui ob suorum praeceptorum imperio^d proprias crucifixerunt voluntates, tantum fidem^e pol-
 lentes^f, quae eius misericordiae^g postulaverint, impetrare^h
 Matth. 17, 19. non dubitantⁱ; quia ipse promisit, dicens: *Si^k habueritis* 25
fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: 'Transi' et

Cap. 9. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 9. a) bullogas A 1b*; pullugas A 1c; bullucas A 2a (e corr.). 3*. 3*. 4. B 2; bulucas A 4a. B 1a; bulucas A 3. b) se: m. al. corr. sepe A 1a et sic A 1b*; se p. pr. m. A 1a*. c) quae B 1a. d) nequirat corr. nequiverat A 1a*; nequiverat B 1a. 2. e) saltum A 4a. B 1a; saltum corr. saltim A 2, et sic pr. m. A 2a cum plerisque. f) ita A 1a. b*. 3. 3*. B 1a; cert(a)e o. A 1c. d. 2. 3*. B 2; certa oportunitates (corr. oportunitatis) A 2a; certa oportunitas A 1a*; certe oportunitatis (oportunitatis A 4a) caus(a)e m. A 4. 4a. g) evenisset A 1a. a*. h) ita pr. m. A 1a. 2. 2a; praefata, om. s. A 4a. i) om. A 4a (non A 4). k) puerulo suo sil. A 4; puer (sub om.) sil. 55 A 4a. l) conquerere A 1a*. b*. c. d. (pr. m.). 3. 4. B 1a; cumquirere A 4a; cum-
 queri corr. conqueri A 2 et sic A 2a. m) protu B 1a. n) aqua A 4 (non A 4a). o) ita A 1b* et pr. m. A 1a. B 1a; deferret rell. p) suscitare A 3; sciscitare B 2. q) ad-
 gressus est m. al. in ras.) A 1a; ad(g)gressus est A 1a*. c. d. 4. B 2; est a. A 3. r) deprecatur pr. m. A 1a; deprecabatur A 1a*. s) necessitate pr. m. A 2 (non A 2a). 40 t) tribueret A 1a*. u) que add. A 4. v) ita A 1a. a*. c. 2. 4; arens A 1b*; inibi B 1a. 2; om. A 3. w) lat(ice m. al. in ras.) product(o m. al. in ras.) A 1a, et sic pr. m. A 1a*; latices producta A 1d et pr. m. A 1c; latex productus A 4. x) manere pr. m. A 2 (non A 2a). y) ita A 1a (pr. m.). b*. B 2; qui A 1a*. c. d. 2. 3. 4. B 1a. z) om. A 1c. d. a) manet A 4 (pr. m.). 4a. b) om. A 4a (non A 4). c) tribu(it m. al. in ras.) A 1a. d) imperium A 1a*. c. d. 2. 3; imperia A 1b*. 4. e) fide A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. f) habentes B 1a. 2; ut add. A 1c. d. 2a. 4. g) miseri(cordie postea add.) A 1a; misericordiam A 1c. d. 2. 4. h) impetrari A 1c. d. i) dubitent A 1c. d. 2a. 4. k) Si h. f. m. al. in mg. suppl. A 1a; habet A 1a*.

1) Eas frutices rubique ferebant; cf. infra c. 27.

transiet, et nihil impossibile erit vobis; et alibi: Omnia quaecumque orantes petitis^a credite quia^b accipietis, et venient^c vobis. Marc. 11, 24.

*10. De inventione Luxovii et^a monasterio ibi^b *p. 76.
constructo et monachorum concursu^c.

Cumque iam multorum monachorum societate densaretur, coepit cogitare, ut potioris loci^d in eodem^e heremo quereretur^{f.1}, quo monasterium construxisset, invenitque^g castrum firmissimo olim fuisse^h munimine cultum, aⁱ supradicto loco distantem^k plus minus octo milibus, quem^l Luxovium^{m.2} prisca tempora nuncupabant. Ibi aquaeⁿ calidae cultu eximio^o constructae habebantur; ibi imaginum lapidearum densitas^p vicina^q saltus densabant^r, quas cultu miserabili ritoque^s profano vetusta paganorum tempora honorabant^t, quibusque execrabilis ceremonias litabant; solae ibi ferae ac bestiae, ursorum^u, bubalorum^v, luporum multitudo frequentabant^w. Ibi residens vir egregius^x, monasterium construere^y coepit, ad cuius famam plebes^a undique concurrere et^a cultui religionis dicare^b curabant^c, ita ut plurima monachorum multitudo adunata, vix unius caenubii collegio sistere^d valeret. Ibi nobilium liberi^e undique concurrere nitebantur, ut, exspret^f faleramenta saeculi et praesentium

Capp. 9. 10. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

25 *Cap. 9. a) petitis A 1c. d. b) quia B 1a. c) veniet B 1a. 2; evenient Vulg.; ἐσται Gr.*

Cap. 10. a) et (sequuntur et — consti m. al. in litura scr.) into A 1a; monachorum add. A 1d. b) instructo pro ibi c. A 1d. c) concursum B 1a. d) spatium add. A 1a*. (ubi qu. ante in e. h.); congrua add. A 1c. d; station(em abscis.) m. al. in mg. suppl. A 2a; potiore locum A 2. 4. e) ita A 1a (pr. m.). 3. 4. B 1a; eadem A 1a*. b*. c. d. 2. B 2. f) supplens quietem? Cf. supra p. 163, 11. g) Invenit(que pr. m. superscr.) B 1a. h) o. m. c. f. B 1a. 2. i) a — milibus m. al. suppl. A 1a*. k) distans A 1c. d. 2. 3*. l) qualem A 4a; quq A 4; quod A 1c. d. 2. m) Lusovium A 3. n) om. A 3 (non A 3*. 3*). o) ximo pr. m. A 1a. p) densitates A 1c. d. 2 (pr. m. densitate). 2a. q) vicini A 2; vicino A 4; vicinas A 4a. r) densabat A 1a*. b*. c*. 3. B 1a. 2. s) ita pr. m. A 1a. B 1a; ritoque A 1a*. b*. c. d. 2. 3. 4. B 2. t) honorabant A 1a (pr. m.). 2; honorabunt pr. m. A 2a. u) u(rsorum m. al. in ras.) A 1a. v) bubulorum A 1c (non A 1c*); bualorum m. al. corr. buvalorum B 1a; et add. A 2a. 4. w) ita A 2a et (?) pr. m. A 1a; frequentaban corr. frequentabat A 1d, et sic rell. x) egregius A 1b*; egreus A 3*; egrediens A 1c (non A 1c*. d). y) m. m. al. in ras. A 1a; construi A 1b*. 3. 4; constituere A 1a*. z) ita A 3. B 1a. 2 (cf. 170, 3); plebis A 4; pleb(p)s A 1a. a*. b*. c. d. 2. 4a (sed b in litura). a) ita A 4; se add. A 1a*. b*. 3. B 1a. 2 et m. al. in ras. A 1a; et c. se r. A 2; ad (superascr. et) c. r. A 2a. b) dicari A 1c. d; dedicare A 3. c) curabat A 1a*. b*. 4. d) m. al. corr. consistere A 1a, et sic A 1a*. c; sustinere A 1d. e) libere? A 1a, corr. f) ita recte A 1c; ut expret^a f. A 1d; ut::: spret(is in ras.) falerament(is in ras.) A 1a; ut exspretis faleramentis (fel. pr. m.) A 1a*; ut spreta f. A 2. 3. 4; ut et spreta f. A 1b*. B 1a. 2.

1) Ionam 'quaerere' c. gen. coniunxisse Lawlor l. l. p. 114. statuit viz recte. 2) Luxeuil (dépt. Haute-Saône), ubi aquae calidae adhuc frequentantur.

pompam facultatum temnentes^a, aeterna praemia cape-
rent. Quod beatus Columbanus cernens, undique ad
penitentiae medicamenta plebes^b concurrere et unius
caenubii septa^c tantum^d conversantum^e cohortem absque
difficultate non^f teneri^g, quamvis mente una et cor^h s
unum, tamen conversationisⁱ tante multitudines incon-
gruum^k, alium experimento locum querit, quem aquarum
inriguitas adornabat^l, aliumque^m monasterium construit,
cui Fontanas¹ nomen indedit. Deditⁿ gubernatores prae-
positus^{o. 2}, de quorum religione nihil dubitabatur. His 10
ergo in locis monachorum plebes constitutas^p, ipse vi-
cissim omnibus intererat regulamque^q, quam tenerent^r,
Spiritu sancto repletus^s condedit, in quam^t, qualis et
quantae disciplinae vir sanctus fuerit, prudens lector vel
auditor agnoscit^u. 15

11. De progressu^a eius cum Autierno^b in he- remo^c et supplimento piscium.

Eo itaque in tempore quidam frater nomine Auti-
ernus^d pulsare coepit, ut peregrinandi causa in Hibernia^e
perveniret. Cui Columba^f ait: 'Pergentes in heremo^g, 20
*p. 77. voluntatem Dei probemus, utrum desideratum arripias
iter, an in coetu fratrum permanear'. Pergentes ergo^h
simul, tertium adulescentem nomine Sonichariumⁱ, qui

Cap. 10. 11. A 1a. a*. b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 10. a) (con m. al. add.) temnentes A 1a; contem(p)mentes A 1a*. 3. 4. 25
B 2 (non A 3'. 3*). b) plebis pr. m. A 4; plebe m. al. corr. plebem A 1d et sic A 1c.
c) septo A 1c. d (non A 1c*). d) ita pr. m. A 1a. 3. 4. B 1a; tantam A 1a*. b*. c. d.
2. 3'. 3*. B 2; tanta A 4a. e) conversantium A 1a*. b*. c. d. 8'. 3*. f) posse add.
A 4. g) corr. tenere A 3', et sic A 1a*. 3 (non A 3*). h) cor(de uno m. al. in ras.)
A 1a et sic A 1a*. i) ita B 1a. 2; conversation: m. al. corr. conversationi A 1a, et
sic A 1a*. c. d. 2a. 3; conversatione A 1b*. 2. 4. k) congruum A 4; erat add. B 1a. 2.
l) adornaret A 1c. d. m) aliu: que m. al. corr. aliudque A 1a; aliudque A 1a*. c. d. 2
(non A 2a); aliud quoque A 1b*. n) que add. B 1a. o) ita pr. m. A 1a; praepo-
sitos rel. p) ita A 1b*. c. d. 4; plebes constitutis pr. m. A 1a; pl. constitutae A 2;
plebe constituta A 3; plebibus constitutis A 2a cum rel. q) regulam quae pr. m. A 1a. 35
r) tenerant m. al. corr. tenerent A 1a. s) dictante m. rec. in ras. B 1a. t) ita
A 4. B 1a et pr. m. A 1a; qua rel. u) cognoscit A 1c.

Cap. 11. a) ingressu A 1a. a*. b) Authierno A 1d; Auterno A 4a. c) he-
remum A 1a*. d. d) Authernus corr. Authiernus A 1c, et sic A 1b*. d. 3. 3'; Authi-
ernus A 3*; Auternus A 4a. e) m. al. corr. Hiberniam A 1a, et sic A 1a*. c. d. 2;
Hyberniam A 1b*; Iberniam B 1a. f) Columbanus A 1b*. c. d. 2a. 3. 4. g) heremum
A 1a*. c. d. 2a. 3. h) itaque A 4. i) Sognicharium A 3; Sognichardum A 3'; So-
narium A 2a; Soniarium (ia in ras. A 1a) rel.

1) Hodie Fontaine-lès-Luxeuil (départ. Haute-Saône) locus ad rivum
'la Roge' situs. 2) Columbanus ad Namnetes abductus Waldelenum 45
praepositum monasterii Luxoriensis legit, si Athala ipsum in exilium
sequi mallet; cf. MG. Ep. III, 168.

adhuc superis^a iunctus est, in comitatu^b sumunt et ad^c
 destinatum in^d heremo locum pervenerunt, unius panis
 tantum cibo contenti. Cumque iam^e duodecimus trans-
 isset dies nec^f quicquam panis fragmentis^g remansisset
 6 horaque refectionis adpropinquaret, imperantur^h a patre,
 ut per praerupta rupisⁱ eant atque ad ima^k vallis per-
 veniant, et quicquid ad cibum oportune^l repperiant^m,
 deferant. Ovantes illi per concavaⁿ vallis Musella tenus^o
 advenerunt capturamque piscium olim a pastoribus con-
 10 sertam et undis oppositam cernunt. Accedentesque,
 quinque magnos reppererunt^p pisces, sumentesque tres,
 qui adviverant^q, patri^r presentandos^s vehunt^t. At ille:
 'Cur', inquit, 'non quinque detulistis?' Respondent^u, mor-
 tuos^v repperisse^w duos^x, proinde reliquisse^y. Ille^z: 'Ne-
 15 quaquam', ait, 'ex his^a comedetis^b, nisi, quos dimisistis,
 venerint'. At illi miraculo perculsi de providentia di-
 vine gratiae, pernici^c cursu reppetunt, increpanturque,
 quur repertam^d mannam reliquissent, et sic cibos^e pa-
 rare^f iubentur. Nempe Spiritu sancto plenus noverat
 20 sibi a Domino passim dapes paratas.

Aliaque^g vice cum in eadem solitudine moraretur,
 non^h tamen eo in loco, iamqueⁱ quinquaginta dies trans-
 ierant^k, unusque tantum^l e fratribus cum eo erat Gallus
 nomine; cui ille imperat, ut ad^m Bruscam^{n.1} eat pisces-

26 Cap. 11. A 1a. a*. b (cf. n. v). b*. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 11. a) super his A 4 et pr. m. A 2a. b) comitatum A 1c. d. c) a B 1a.
 d) in h. om. A 1b*. e) iam d. dies tr. A 1b*. c*. i. (om. A 4) d. transiret d. A 4.
 4a; iam XII (XII iam A 3; iam om. A 3*) transissent dies (d. tr. A 3) et n. A 3. 3'. 3*.
 f) nequicquam A 2a. 3'. B 1a; nequidquam A 3*. g) m. al. corr. fragmenti A 1a, et
 30 sic A 1a*. 4; fragmenti A 4a; fragmentum A 1c. d. 3. B 1a. 2; fragmenta A 2a; (p. om.)
 rem. fragmenti A 2. h) imperatur A 1b*. c. d. 2. i) ita A 3. 3'. 3*. 3*. 3*. 3*** et
 supra p. 167, 8; ruris rell. eod. k) imā (?) pr. m. A 2 (non A 2a). l) oportunum
 A 3. 4; oportuna B 1a. 2. m) reperirent A 1c; repperient A 1d. n) conca(va postea
 add.) A 1a. o) ita A 1a*. B 1a; Musella (m. al. corr. Musellae) acenus A 2a; Mu-
 35 sellam tenus A 3; Musellam tenis corr. Mosella tenus A 1a, et sic A 1c. d. B 2; Mosellam
 tenus A 1b*. 2; Mosellam tenens A 4; Mosellam ad tellus venerunt A 4a. p) reppe-
 riunt B 1a. 2. q) qui adviverent A 1b*; qui ad(huc postea add.) viverent A 1a; qui
 adhuc viverant (m. al. corr. vixerant) A 1a*; quia viverant pr. m. A 4; quia vivi
 erant A 4a; qui viverent A 1c; quia viverent rell. r) que add. B 1a. 2. s) praesen-
 40 tando B 1a. t) in | hunt incipit A 1b; sumunt B 1a. 2. u) responderunt A 1a*. 3. 4a.
 B 1a. v) se add. B 2; 2 lit. eras. (fortasse se) B 1a. w) repperisse pr. m. B 1a.
 x) quos A 1c. d. 2. 4; seque A 4a. y) deliquisse A 1c; dereliquisse A 1c*. z) ita
 B 1a. 2; Et ille A 1a. a*. b. c. d. 2; At ille A 3. 4. a) istis A 3. 4. eis A 3'. 3*. b) co-
 meditis pr. m. A 1a. c) pernitit A 1b. 2a, corr.; pernia pr. m. A 4; proprio A 4a.
 45 d) rep(p)ertum manna A 1c. 2. 3 (non A 2a); reperta manna A 1a*. d. B 1a. e) cibo
 pr. m. B 1a. f) praeparare A 3. g) ita recte A 3. 3'. B 1a. 2 (cf. infra c. 15); Alia
 quoque vice A 3* cum rell. h) non — transierant om. A 3. i) que eras. A 1a, om.
 A 1a*. B 1a. 2. k) transierunt A 1a. a*. b. l) e fr. t. A 1c. d. m) a A 4a et pr.
 m. A 2a. n) Pruscum A 1b (non A 1b*); Pruscum pr. m. corr. Bruscum B 1a.

50 1) *Brouchin rivus influens Lanterne fl.*

que capiat. Ille abiit ratumque duxit, ut ad Lignonem^{a.1} amnem pergeret. Quo cum pervenisset^b, retem^c in alveum^d iactavisset, aspicit^e tantam multitudinem advenire nec prorsus retem^f tenere, sed, velut in parietem impingerent, retro revertere^g. Laboravit^h itaqueⁱ per totam^j diem neve^k unum capere quivit; reversus, patri renuntiat^l de frustrato^m labore. Ille inoboedientem increpat, cur non ad denuntiatusⁿ locum^o properasset, atque^p de-nuo: 'Vade^q cito^r et ad denuntiatus^s perge^t locum^u'. Pervenit itaque et undis rete opposuit, tantaque^v piscium^w copia^x est^y rete impletum, ut vix prae multitudine trahi potuisset^z. Haec nobis supra dictus Gallus sepe narravit.

*p. 78. *12. De sodalium egritudine divinitus con-perto^a et sospitate oboedientum^b.

Morabatur^c alia vice in supradicto scopuli sinu^d, 15 a quo ursum expulerat, diuque ibi^e oratione et ieiunio corpus adfixerat. Cognovit per revelationem, fratres qui poenes Luxovium erant diversis morborum generibus vexari^f nec amplius remansisse, quam qui egrotis ad-ministrabant. Egressus itaque de specu, ad Luxovium^g 20 venit; cumque omnes adfectos cerneret, imperat, ut omnes surgant atque^h messem in area virgaⁱ cedant. Surrexerunt ergo, quorum conscientiam^k oboedientiae ignis^l urebat, ad areamque venientes, virga^m messemⁿ cedere cum fidei gratia adgressi sunt. Videns ergo 25

Capp. 11. 12. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 11. a) Lignonem A 1a. a*. b) et add. A 1a*. 2. 3. B 2 (non A 2a) et m. al. A 1a. d; ac add. A 4. c) rete A 1a*. d. 2. 3. 3*. 4 (non A 4a); retum A 3*; retemque A 1c; reteque A 1c*. d) alveo A 2a. 4. B 1a. 2 (non A 3). e) aspexit A 1c. d. 3. f) rete tenere A 3. 4; reti tenere A 4a; reti (corr. rete B 1a et sic B 2) 30 teneri A 1c. d. 2a. B 1a. 2; a rete teneri A 1a*; retineri A 2. g) ita A 3* cum rell.; reverti A 1a*. 3*; vertere A 1c. d. 3*; vertit A 2 (non A 2a); redire A 3. h) Laborabat A 1b. i) ita A 4. k) m. al. corr. ne vel unum A 1a, et sic A 3*. 3* (pr. m.); nec vel unum A 1c. d. 3; neque unum A 4. B 1a. 2. l) nuntiat A 1a*. 3. 4; nuntiavit A 4a. m) de frustrato B 1a; frustratum loborem corr. frustratum laborem A 1a*, et sic e corr. m. al. A 1a. n) destinatum B 1a, corr. o) p. l. A 1c. d. p) Aitque (Atque A 3*) — perge locum om. A 3 (non A 3*. 3*). q) cito vade A 1b. r) ait add. A 3*. s) [ge | cum (per et lo perierunt) A 1b; l. p. pr. m. corr. p. l. A 2 (non A 2a); l. p. A 4. B 1a. 2. t) t. q. p. om. A 1c. d. 2. u) multitudine add. B 2; 9 litt. ras. B 1a. v) copiose (que add. A 1c, non A 1c*) est A 1c. d. w) l. est rete A 4; haec 40 ante p. c. posuit A 4a. x) corr. potuissent A 4 et sic A 4a.

Cap. 12. a) comperta A 1a*. b. d. 2. 4. b) ita B 1a; oboediū A 4; ob(o)-dientum A 4a cum rell. c) Morabantur A 1c. d. d) speleo B 1a. 2. e) se add. A 4. f) vexare A 2a. 4. g) Loxovium A 1b, corr. h) utque B 1a; ad add. A 1a. a* (? eras.). i) virgas A 1a*. k) om. A 3. 3*; cor h. l. add. A 3*, post ignis A 3 (non A 3*). l) m. 45 al. add. A 1a. m) virgam B 1a et pr. m. A 4a. n) om. A 4 (non A 4a).

1) Lignonis nomen hodie corrupte sonat L'Ognon, qui Ararim influit amnem; cf. Joanne, 'Dict. de la France' p. 3083.

pater fidem in^a filiis et^b oboedientiae gratiam^c habundare, ait^d: 'Sinite', inquit, 'fessa egritudine^e membra a labore reficere^f'. Mirantur de sospitate oboedientes, nullum^g doloris vestigium remanente, mensasque parare iubet, ut
5 uberi^h gaudio omnes reficerentⁱ. Increpantur deinde inoboedientes^k, ignavia fidei arguitur, longitas^l egritudinis denuntiatur. Mira ultio! nam supra^m metam anniⁿ inoboedientes egritudinis poena ita vehementer exussit^o, ut vix mortem evaderent; impleverunt^p mensuram poenitentiae^q de suscepto inoboedientiae tempore^r.

13. De segete inter imbres collecta^a et viri Dei fide pluvia a segete pulsa.

Interea tempus evenerat^b, ut copia^c segetum horreis conderentur^d, nec prorsus vis ventorum nubes
15 pilare^e cessabat. Urguebat sane necessitas, ne maturae messis spica^f in stipulam^g, germine emisso^h, periret. Eratqueⁱ vir^k Dei apud Fontanas^l coenobium, ubi et messium copiam novus ager locupletem dederat^{m.1}. Inruebant ventorum flabra cum vehementia imbrium nec
20 omnino nubila caeli dare terris pluviam quiescebant. Quid inter haec virⁿ Dei ageret, anxio corde pensabat; armavit mentem fides, docuit impetrare oportuna arcesivitque^o omnes ac^p segetem praecidi^q iubet. Mirantur illi patris imperium nec tamen^r quisquam^s patri cogitatum depromit. Venerunt omnes falceque inter diffusionem^t imbrium secant^u segetem patremque^v, quid agat^w, conspiciunt. Ille quattuor plenos^x religione viros

Cap. 12. 13. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 12. a) in f. om. A 1c* (non A 1c). b) om. A 4 (non A 4a). c) post gratiam ras. a: A 1a. d) ita A 1a. a*. b; om. rel. e) egritudinē A 4 (non A 4a). f) reficere A 1b. g) ita A 3 (pr. m.). B 1a. 2; nullo d. vestigium (corr. vestigio A 1a. 4) A 1a. 2. 4. 4a; nullo d. vestigio A 3'. 3* cum r. ll. h) ubere A 1c. d. i) ita A 3. B 1a. 2; reficerentur rel. k) inoboedientes — anni om. A 4 (non A 4a). l) ita A 3. B 1a. 2; longitudo rel. m) etiam pro s. m. A 4a. n) anni: A 1a. o) exussit A 3; incussit A 4. p) ita A 3. B 1a. 2; que add. rel. q) pro p. habent inoboedientiae A 4, obediētie A 4a. r) ita A 1c. d. 2. 3. 4. B 1a. 2; tempore rel. Cap. 13. a) om. A 1d. 2. 4. b) venerat A 1b. 2. c) s. (segetes B 1a) c. B 1a. 2. d) ita A 3. B 1a; condirentur A 4; conderetur rel. e) copilare A 3*. 4a; compellere pr. m. B 1a; compellere B 2. f) ita A 3. B 1a. 2; spica — perirent A 4; spicae — perirent rel. g) stipula A 1c. d. 2. 3 (non A 2a). h) ita A 3. B 1a. 2; inmisso A 4; misso rel. i) que om. A 1a*. k) viro A 1c. l) Fontanas pr. m. A 2a. m) tenebat A 1a. a*. n) a. vir (ageretur pro s. v. pr. m. A 1d) D. A 1c. d. o) ita A 2. 3. 4 et pr. m. A 1a; accersivitque A 1a*. 3'. 3*. 4a cum rel. p) s. ac A 1b. q) praecidere A 3. 3' (non A 3*). r) om. A 1c*. 2a (non A 1c. 2). s) quicquam? pr. m. B 1a. t) diffusionē A 2. B 1a (non A 2a). u) secant A 1d (? corr.) et pr. m. A 4 (non A 4a). v) que om. B 1a. 2. w) agatur A 1b. x) pleno A 1a, corr.

1) I. e. ediderat; v. infra I, 20, et supra p. 114.

per quattuor angulos messis^a praeponit^b, Comininum^c et Eunocum^d ac Equonanum^e ex Scottorum^f genere quartumque^g Gurganum^h genere Brittonemⁱ. His ordinatis, ipse cum reliquis medius messem praecidebat. Mira virtus! fugebat^k imber a segete^l et undique^m pluvia diffundebatur; medios tantum messorum solis ardor torrebatⁿ aestusque^o vehemens, quousque messem conderent, afflavit. Sic fides et oratio meruit, ut, pulsa pluvia, aestum inter imbres haberet.

*p. 79. *14. De fecunditate sterelis^a et^b prolis donum^c 10
orationibus inpetratum.

Eratque^d enim tunc temporis dux quidam nomine^e Waldelenus^{f.1}, qui gentes qui^g intra^h Alpium septa et Iuraniⁱ saltus arva incolent^k regebat. Huic sobolis nulla erat, ut^l Iuvenus^{m.2} de Zacharia et Helisabethⁿ ait: 15

Gratius^o ut donum iam desperantibus esset.

Hic cum coniuge sua Flaviam^p nomine et genere et prudentia nobilem^q ad beatum Columbanum ex Vesontionense^r oppido^s pergit^t, precantes simul, ut pro eis Dominum^u deprecaretur: se multorum^v opum esse ditatos, 20

Cap. 13. 14. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 13. a) messi A 1a. a*. b) proponit B 1a. c) Comminum A 1a*. 2a (corr.); Cominum A 1c. 4a (non A 1d); Cominum A 2; Cumminum A 3; Cumminum A 3*. d) Eunochum A 3; Eunucum A 4. e) ita A 1c. d. 4. B 1a. 2; Equonanum A 3*. 3*; Equonunum? corr. Equononum A 1a et sic A 1b; Equonocum 25 corr. Equononum A 1a*; Equonum A 3*; Aeonanum A 2a; Eeonanum A 3; Eugananum A 3. f) Scottorum A 1a; Scotorum A 1a*. 4. B 1a. 2; Cothorum m. al. corr. Scothorum A 2a. g) que om. B 1a. 2. h) Gurgarum B 2. i) Brettonem A 1c (non A 1c*); Britonem A 2. 3*. B 1a. 2 (non A 2a). k) ita pr. m. A 1a; fugebat rell. l) segetem B 1a. m) unde pr. m. B 1a. n) terrebat pr. m. A 1a. o) que om. 30 A 3. 3' (non A 3*).

Cap. 14. a) pr. et st. B 1a. b) et — inpetratum om. A 2a. 4. c) dono o. impetrato A 1a*. d. 2. d) que eras. A 1a; om. A 1a*. c. d. 2. 3. B 1a. 2; Etenim t. A 4. e) om. A 1b. f) Waldelenus A 2. 3 (non A 2a); Waldolenus A 3; Valdolenus A 3*. g) ita pr. m. A 1a; qu(a)e rell. h) inter A 1a* et m. al. A 1a. i) Urani A 1b. k) ita 35 fortasse pr. m. B 1a; incolum corr. incolunt A 1a; incolunt rell. l) ut — esset om. A 4a. m) Iuventus pr. m. A 4. n) Elisabet A 1c; Elisabeth A 1a*. c*. d. 2a. B 1a. 2; Elizabeth A 3*. o) Gr. — esset in inf. pag. suppl. A 2. p) Flavia A 1a*. c. d. 2 (e corr. fluvia). 3. 4. B 1a. 2. q) nobili A 1a*. c. d. 2. 3. 4; nobiles B 1a. 2. r) Vesontionensi A 1a*. c. d; Vesuntionense A 4a; Bisontionensi A 3; Vesontioni A 2a. s) opiphido? A 1a, corr. t) venit A 3 (non A 3*. 3*); pergunt B 1a. 2. u) Domino A 2a. v) ita A 3. B 1a. 2 (cf. supra p. 168, b); multis opibus A 1a. a*. b. c. d. 2. 4.

1) De Waldeleno duce praeterea nihil constat. Inter Alpes et Iuram saltum pagus Ultraiuranus situs erat, cui Wandalmarius dux tunc praerat (Fred. IV, 18). Hic vero pagus cis Iuram situs intellegitur, scilicet 45 territorium Seguanorum, cuius caput erat Vesontio. 2) Iuvenus, Libri evangel. I, 8. 9:

Nec fuit his suboles, iam tum vergentibus annis,
Gratius ut donum iam desperantibus esset.

sed, cui hereditatem post obitum linquerent^a, heredem^b non habebant^c. Quibus vir sanctus: 'Si^d', inquit, 'voti^e vestri est, ut largitoris donum eius nomini^f consecretis mihique^g ex lavacro suscipiendum tradatis, pro vobis ego
5 Domini clementiam implorabo, ut non solum eum quem Domino vovetis^h habeatis, verum etiamⁱ, quantum^k volueritis, post pignora suscipiatis'. At illi laeto animo promittunt se eius imperiis parituros^l, tantum pro ipsis Domini misericordiam non^m desinat implorare. Spondetⁿ
10 vir Dei^o muneribus plenus se in promptum^p habere^q, tantum ne pacti foedus studeant violare. Mirum^r dictu! vix domi^s remeant, donum creatoris alvo gravida mater futura expectat. Editum^t ad virum^u sanctum defert, suis orationibus largitum munus demonstrat, grates con-
15 ditori agit^v, qui sic ad petitiones famulorum suorum quesita dona largitur^w. Quem vir sanctus suis manibus receptum sacrauit sacroque lavacro^x ablutum^y ipse suscepit Donatumque^z nomen inponet^{aa} matrique ad nutriendum reddit^{ab}. Qui post alitus^b in eodem monasterio²,
20 sapientia inbutus, Vesontionensis^c pontifex praefectus^d, nunc^e usque superest, eandem^f cathedram regens. Qui post in amore beati Columbani ex ipsius regula monasterium virorum construxit^g, quem^h *Palatium³ nuncupant *p. 80.

Cap. 14. A1a, a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a, 2

- 25 Cap. 14. a) relinquerent A1c, 3 (non A1d, 3'. 3*) et m. al. A2a. b) om. A4, c) ita A3' cum rel.; haberent A1c (ras. nt). 3* (non A1d); habere A2a; habituros A3 et e corr. B1a; habiturum B1a (pr. m.). 2. d) s. inquit(d): Si v. v. est A3'. 3*; s. ait: V. est v. A3; s. ait: Si v. v. est B1a, 2. e) vo::ti A1a. f) nomine A4, g) mihique — tradatis om. A1c. h) voveatis A1a*. i) om. A1a (verou exeunte). a*. 30 k) ita A1b; quant(a m. al. in ras. mai.) A1a; quanta A1a*. c. d. 2. 3. 4. B1a, 2. l) parituros A2, corr. m) m. dum n. d. i. A2; m. indesinenter imploraret B1a, 2. n) Spondit A1a (pr. m.). 4. B1a; Spondeat A1d. o) Domini? A1a, corr. p) ita A1a (pr. m.). a* (pr. m.). c. 4; proptum A1d; prom(p)tu rel. q) haberi A1c. d. r) ita A3' cum rel.; Mir: dictu pr. m. A3 (non A3*); Mirum dictum A3' et pr. m. 35 B1a; Miro dictu A4. s) domi::rem::eant (pr. m. dominare) A2; domi:: A2a. t) e(p)ditumque (tumque m. al. in litura A3) A3. 3'. 3*. u) s. v. A1c; v. Dei d. A2a. 4a. v) ait A1b, 2a. B1a; reddit A4a. w) largitor pr. m. A1a. x) baptismo A4; babbismo A4a. y) ablutum A1b. z) ita fortasse pr. m. A1a; imposuit A1c, 3; inponit rel. aa) dedit B1a, 2. ab) altus A1d, 2. 3. 4. B1a (non B2); 40 om. A4a; et ada. A4. c) libisontionensis A2 (corr. in B1a); Vesontionensi A2a. 4a. d) factus A1b*. c. d; actus A1b. e) nuncusque pr. m. A1a; nuncusque A1a* (pr. m.). f) eadem B1a, corr. g) construit B1a. h) ita A3 (pr. m.). 3'. B1a, 2; quod A1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. 4.

- 1) Donatus episcopus Vesontionensis conciliis Clippiacensi a. 626. aut 627.
45 et Cabillonensi inter a. 639—654. intererat; cf. Concilia ed. Maassen I, p. 201. 213. Cum episcopum ordinari non liceret ante tricesimum aetatis annum, ex priore subscriptione colligitur, ipsum post a. 596/7. minime natum esse. 2) Locus ad monasterium Luxoviense referendus videtur esse, licet supra de Fontanensi agatur; cf. infra c. 17: in eodem caenobio Luxovio. 3) Quod Palatium Ionas vocari dixit, monasterium est

ob veterum monimenta murorum. Addiditque^a post eum bonitatis largitor famuli sui promissum^b alium filium Chramelenum^{c.1} nomine, qui nobilitate et sapientia pollens, post patris^d obitum in eius honore est suffectus^e, quamvis seculari habitu, tamen in creatoris amore vigil. 5 Nam et ipse in amore beati viri in saltum^f Iorensem super Novisona^g fluviolum monasterium ex eius regula construxit^h, in quo Siagriumⁱ abbatem praefecit. Addiditque adhuc duas filias pristino munere^k et^l seculo nobiles et in^m Christi timoreⁿ deditas. Post ista munera 10 mater ipsorum Flavia post mariti obitum monasterium² puellarum in supradicta urbe Vesontionis^o construxit, omni^p munimine^q roborans^r, multarum puellarum con- tionem^s adunavit. Tantum^t in eis^u viri Dei^v gratia flagravat, ut omnia faleramenta^w praesentis vitae tem- 15 nentes^x, ad omnipotentis [Dei^y] cultum anhelarent.

Cap. 14. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2.

Cap. 14. a) que om. A1a. a*. b) promisso A1c. d. c) ita A3. B1a. 2; Cramelenum A3. 3*; Rameleum A1a. a*. b. c. d. 2. 4. d) patri B1a, corr. e) subfectus A4a; subvectus A3*. f) ita B1a; saltum Iorensem A4. B2; saltu Iurense 20 (Iorense pr. m. A1a; Iorensi A2. 3. 3*; Iurensi A1a*. c. d. 2. 3) A1a. a*. b. c. d. 2. 3. 3*. g) ita A1b. 3. 3*. B1a; Novisonam fluviolum m. al. corr. N. fluviolum A1a, et sic pr. m. A1a*; Novisona fluviolum B2; Novisonem fluviolum A1d; Novisonam fluviolum A1c; Novisanum fluviolum A4; Novisona fluentum A3*; (hunc add. A2a) Visonam fluviolum A2. 2a. h) ita A1b* cum rell.; construit A1b. 3. 4 (pr. m.). B1a. 25 i) Agrium A1a. a**; S(i superacr.)agrium A1a*. k) ita A2; muneris rell. l) in add. A1c. m) eras. A1a; om. A1a*. c*. n) timori A1a*. o) Vesontione A2a. 3 et m. al. A3; Vesontionense pr. m. A3*. p) que add. A1c. d. 3* et m. al. A2a. q) munime pr. m. B1a. r) r. p. m. A1b; roboratum multarumque ibi p. A4. s) ita A3. 3* cum rell.; contione A3. 3* et pr. m. B1a. t) ita A1a*. c. d. 2. 3. 4. B2; tantum? m. 30 al. corr. tanta B1a; tantam corr. tanta A1a, et sic A1b. A3*. u) eos A4. v) intercessionis add. A4; intercessione add. B1a. 2. w) falleramenta A1a; fallaramenta pr. m. A3; feramenta A4 (non A4a). x) tenentes B2; mentes m. al. corr. contem(p)- nentes A1a, et ita A1a*. b*. 4. y) ita A1a. a*. b. 2; om. A1c. d. 3. 4. B1a. 2.

S. Pauli, quod hodieque moenibus civitatis adiacet, quibus a Dubi flumine 35 dirimitur. I. Chiffletius. In eadem ecclesia Donatus ipse sepultus est teste catalogo episc. Vesontion. (SS. XIII, 373): Donatus aedificavit ecclesiam sancti Pauli, in qua etiam in Domino requievit, et Iussanum monasterium cum matre sua Flavia, que ibi sepulta est. 1) Chramelenus 'ex genere Romano' dux a. 636/7. contra Wascones profectus (Fred. 40 IV, 78), a. 642. inter eos erat, qui in Willibadum patricium Burgundiae conspirantes pugna commissa eum interemerunt; cf. Fred. IV, 90. 2) Monasterium scilicet, quod in catalogo episc. Vesont. (v. l. 38) Iussanum appellatur, hodie ecclesia S. Mariae ('Notre Dame') ad viam S. Vincentii sita, ubi Flavia ipsa sepulta esse dicitur. Post ipsius mortem 45 ex regulis Caesaris, Benedicti, Columbani Donatus virginum regulam collegit eamque 'virginibus Gauthstrudae omnique congregationi in coenobio a famula Dei Flavia constituto' dicavit, corporali infirmitate detentus, sensusque obtusi caligine vix permittente, sine dubio, quia grandaevus erat; cf. Holstenii Cod. Regul. VI (1759), p. 377.

15. De Theudegisili^a digito secto et Winioci^b fronte sanato^c et corvi oboedientia^d.

Si vero aliqua inserere nitimur, quae parva hominibus videantur, erit^e obtrectatorum latratibus patens; conditoris tamen largitio aequae in minimis, ut in magnis, misericorditer adspirat nec defert^f in modicis aurem pietatis accommodare^g, sicut in maximis exaudit vota petentis. Quadam etenim^h die cum vir egregius [Columbanusⁱ] ad precipiendam messem cum fratribus poenes calmen^k.¹ quam Baniaritiam^l vocant^m venissetⁿ et^a, blando^p.⁸¹ commodoque^o austro flante, falce segetem secarent, evenit, ut^p unus eorum Theudegisilus^q nomine digitum falce praeciderit, nec prorsus hereret^r preter pellis parvae^s retentaculo^t. Itaque stantem vir Dei^u Theudegisilum a longe cernens, imperat, ut cum sodalibus coeptum opus perficiat. At ille rei gestae causam promittit^v. Celer ille ad ipsum properat digitumque inlitum^w salivo^x pristinae statim sospitati^y reddit^z; imperat, ut celer ad coeptum opus vires augeat^a. Coepit cum gaudio geminare laborem ac pre ceteris ad praecipiendam stipulam uberius urgere, qui^b dudum de preciso membro animum^c meroris^d subderat. Haec nobis ipse^e Theudegisilus narravit digitumque monstravit.

Et in supradicto caenubio Luxovio^f tale quiddam vice alia simile gessit. Nam quidam presbiter ex^g

Cap. 15. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 15. a) Theod. A 1a. a*. b. d; Teud. A 2a. B 1a; Tengili corr. Teudegilli A 2; Theodegesili A 4a; Teogisili A 4. b) ita A 1a*. 2. 4. B 1a; Winoel A 1a (pr. m.). b. d. 2a (pr. m.); m. al. corr. Winnoci A 2a. c) ita A 1a* cum rell.; sanata m. al. in ras. A 1a; sanata A 1d. 2 (pr. m. corr. sanato). 2a; om. A 4. d) oboedientie A 4, corr.; obedienciam A 4a. e) erunt (versu ex. om. A 1d) — patencia A 1c. d. f) ita A 1a (pr. m.). B 2; differt B 1a; differt A 1a*. b. c. d. 2. 3. 4. g) sed add. A 1c. d. h) om. A 1c. d. 2. i) Columbanus habent A 1a. a*. b. c. d. 2. 4; om. A 3. B 1a. 2. k) ita A 1a*. 3. B 1a; calmem rell. (e corr. ? A 1a); cf. infra c. 17. l) Baniariciam A 1c. d. 2a. 4; Baniariciam A 2; Baniariciam B 2. m) venissent pr. m. A 1b. n) et om. A 2 (non A 3a); et — secarent om. A 4a. o) blandoque, om. c. A 2 (non A 2a). p) unus ut A 1b. q) Theod. A 1a*. b*. 3; Teud. A 2a; Theodigisilus A 1b. c. d; item infra. r) :: hereret A 1a. s) parvo A 1b. 3*. B 2 et m. al. A 2a. t) retentaculum A 1a*. c (non A 1d). u) om. A 1b. v) deprecit B 1a. 2. w) post sal. A 1c*. 3. x) ita A 1c. d. 3. B 1a. 2; saliva A 1a. a*. b. 2. 3*. 4. y) sospitate A 1c; sanitati A 1a*. b. 3. z) reddidit A 1c. 2. 3; et add. A 1c. d. 3. a) augeatur A 1b. b) cui B 1a. 2. c) animo pr. m. A 1c*. B 1a. d) merori: sub(di m. al. add.)derat A 1a; merori subdiderat A 1a*. b; merori subdebat A 1c. d. 2; merore subdebat A 3. 4; meror tenebat B 1a. 2. e) om. A 1c* (non A 1c). f) Lu(x m. al. in ras.)ovio A 1a. 45 g) expar rationis A 1d; expers rationis A 1c.

1) Calmen est ager frumentarius, calamis obsitus (Gall. 'chaume'; cf. Diez, 'Etym. Wörterbuch' II, 245²) saepibusque fortasse munitus, una cum casulis paucis, cui nomen villare (Germ. 'weiler', Gall. 'hameau') postea inditum est.

parrochianis, pater Boboleni^a, qui nunc Ebobiensi^b cenubio praeest, Winocus^c nomine ad beatum Columbanum venit; eratque ille^d in saltum^e cum fratribus ob lignorum oportunitatis^f parandas^g. Cumque supradictus Winocus venisset miransque aspiceret^h, quanta vi truncum queruiⁱ cuneis^k arieteque^l partirent^m, elapsus eⁿ trunco cuneus^o medium frontem secavit^p hac venarum profluas sanguinis undas produxit. Vidensque^{p*} [vir^q Dei] Columbanus^r detectum^s os, sanguinem^t fluentem, statim in^u terram^v orans ruit^w, surgensque^x salibo^y inlitum^z sanum¹⁰ reddidit, ut^a vix cicatricis^b vestigium remaneret.

Aliaque^c vice cum ad cibum capiendum veniret [beatus igitur^d Columbanus] in sepefacto^e caenubio Luxovio^f, tegumenta^g manuum, quos^h Galli wantos^{i.1} vocant, quos ad operis labore^k solitus erat^l habere, supra lapidem¹⁵ qui ante fores refecturii erat deposuit; moxque, quiete reddita, corvus alis^m rapax advolavit, unumque exⁿ eis rostro ferens, abstulit. Peracta refectionis hora, foris^o vir Dei rediens^p, tegumenta^q manuum requirit. Cumque omnes inter se conquererent^r, qui^s abstulisset, vir sanctus²⁰ ait, nullum alium esse, qui sine^t comeatu^u aliquid adtingere presumpsisset, nisi alitem, qui a^v Noe dimissus, ad arcam non remeavisset^w; addiditque se^x nullo modo

cf. Gen. 8, 7.

Cap. 15. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

Cap. 15. a) Bobolenum? A 1a, corr.; Bobeleni A 4a; Bobolini B 2. b) ita A 3. B 2; Ebobiensi B 1a; Bobiensi rell. c) Winiochus constanter B 1a; Winocus (Winocus infra) A 1b; Winocus semper A 4a. d) om. A 1b. e) ita A 3. 4. B 1a; saltu rell. f) ita pr. m. A 1a. g) parandas pr. m. A 1a. h) ita A 1b; aspiceret rell. i) ita pr. m. A 1a, B 1a; querui B 2; querci A 1b. d. 2. 4; quercus A 1a*. c. 3; cum add. A 3. k) om. A 2a (non A 2). l) arteque A 4. m) partirentur A 1c. d. 30 n) (e trunco m. al. in ras.) o A 1a; et trunco pr. m. A 1b. o) c. huius medii A 1c. d. 3*. 3*; c. mediam A 1b. 2a. 3. 4 (non A 2. 4a?) p) secuit A 1c. d. p*) Videns (q postea suppl.) A 1a*. q) v. D. om. A 3. 4. B 1a. 2. r) Columba B 1a. 2. s) (et add. A 1d) secatum os A 1c. d; detecto osse A 2. t) que add. A 1c. d; sanguine fluente A 3; sanguinis fl. B 1a. 2. u) om. A 4a (non A 4). v) terra A 3. w) fuit? pr. m. B 1a. 35 x) que m. al. suppl. A 1a*. y) saliva A 3. z) ita add. A 1c. d. a) ut vix om. A 1b. b) cicatricum vestigia remaneret A 3. c) Aliaque:: corr. Aliaque A 1a; que om. A 3. d) ita A 1b; m. al. expunxit A 1a; i. om. A 1a*. b*. c. d. 2. 4; i. C. om. B 1a; b. i. C. om. A 3. B 2. e) ita A 2. 4. B 1a (pr. m.); sepe dicto A 1c. d. 4a; supra dicto A 3; s(a)epetato A 2a cum rell.; in add., sed eras. A 1a. f) Luxuvio A 3 (non A 3*); Luxovio A 3*. g) tegumenta A 1a*, corr.; tegimenta A 1c. d; tegementa A 1c*. h) qu(a)e A 2a (pr. m.). 3. i) wantes A 3. 3*; wantones A 3*; gantos A 4a. k) ita pr. m. A 1a; labores A 2; laborare pr. m. B 1a; laborem A 2a cum rell. l) h. e. A 1b. m) ita A 1b. B 1a; ales A 1a. a*. c. d. 2. 3. 4. B 2. n) eius pro ex eis A 3. o) foras A 1c. d. 2. 3. p) remeans A 3. q) tegimenta A 1c; tegimenti A 1d. r) conquererent A 1a*. d. d. 3. 4; ciquirerent pr. m. A 2a; conquererentur A 2; requirerent A 1c; inquirere A 4a. s) ita A 1a (pr. m.). 2; quis rell. t) se A 1b. u) comitatu A 1d (non A 1c); iussione A 1a*. v) m. al. suppl. A 1a*. w) remeasset A 1c. 3* (non A 1d. 3. 3*); remeavisse B 1a. x) se om. et infra tovere pro altitum B 1a. 2.

1) Hodie Gallis 'gant'; cf. Diez, 'Etym. Wörterbuch d. rom. Sprachen' 50 I, 230*.

suos pullos^a aliturum, si rapacem^b furtum celeri volatu non referret. Expectantibus^c fratribus, in medio^d omnium corvus advolat^e, male sublatum furtum rostro reportat nec se pennigera conatur eripere fuga, sed mitis
5 ante omnium conspectum, oblitus ferocitatis^f, ultionem expectat, quem^g vir sanctus abire imperat. O mira aeterni iudicis virtus! qui tanta suis famulis prestat, ut non solum hominum^h honoribus, sed etiam avium oboedientia clarescant*.

10 *16^a. De cervisae redundatione absque effusionis damna^b fluentis^c. *p. 82.

Patratum deinceps aliud miraculum, [quod^d per beatum Columbanum et eius^e cellerario^f factum fuit, referam^g]. Cum hora iam refectionis adpropinquaret et
15 minister refecturi^h cervisam administrare conaretur, — quae ex frumenti vel hordei sucosⁱ equoquitur^k, quamque prae ceteris in orbe terrarum gentibus preter Scordiscis^l.¹ et Dardanis^m gentes quae Oceanum incolunt usitanturⁿ; id est Gallia, Brittania, Hibernia, Germania^o, ceteraque^p ab eorum moribus non disciunt —, vas quod
20 tiprum^q.² nuncupant ad cellarium deportat et^r ante

*) Nam et Chagnoaldum — vir testabatur *hic inserunt* A3. 3'. 3". 3x¹. 3x², quae ad codd. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 4a in calce c. 17. edidi.

25 Cap. 15. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2. Cap. 16. A1a. a*. b. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2.

Cap. 15. a) pullo(s postea add.) A1a. b) rapax A1a*. c. d. 3 et m. al. A1a; raptum A2a. c) Spectantibus fr. A2 (non A2a); Ex(s)pectantium (fr. om.) A3; fr. postea add. B1a. d) medium A1c. d. e) advolavit A1a*. f) ferocitatem B1a. 2.
30 g) quem — imperat m. al. in mg. suppl. A1a*. h) om. A1c. d; hon. hom. B1a. 2. Cap. 16. a) totum c. 16. om. A1c. c* (non A1d); praescriptio deest, verum vacuo relicto, A2a. b) damno A1a*. d. 2. 4. c) om. A4a (non A4). d) quod — referam om. A3. 3'. 4. B1a. 2 (non A3*). e) bis scr. erat A1a. f) m. al. corr. cellararium A1a. b, et sic pr. m. A1a*. d; corr. cellararium A1d, et sic A2. 3*; cellarario pr. m. A1b. g) referem pr. m. A1a. h) ita pr. m., m. al. corr. refectorii A1a, et sic A1a*. 2. 4a (non A2a); refect: orii, ras. i A1d; refectu(rus in litura) A1b; refecturis A1b*; refecturii rell. i) ita pr. m. A1b; sucis A1d. 2. 3. 4; suco A2a et e corr. A1b cum rell. k) ita A3. 3". 4 (pr. m.); (ex m. al. in ras.) coquitur A1a; excoquitur A1a*. b (pr. m. in mg. suppl.). 3'; exquoquitur A2a. 3*; decoquitur A1d. 2. B1a. 2. l) Scordiscas A1a*; Scordiscos B1a; Scorditis m. al. corr. Scotticis A3; Scotticos corr. Scotticas A1d. 3'; Scotticas A3*. 3*; Scotticis A2; Scotacis A2a; Scottis corr. Scottos A4a et sic A4; Scotos B2. m) Dardanis A2; Dardanas A1d. 3*; Dardanos B1a. 2. n) u: sitantur pr. m. A1a; usitant A1a* et m. al. A1a. o) om. A2a. p) quae add. A1d. 4. B1a. 2 (non A3); et cetera qu(a)e A2. q) cyprum semper A1a*. r) et — adponit om. A4.

45 1) Scordisci gens a Gallis oriunda atque Dardani in Moesia, Illyria, Pannonia habitabant. 2) De gillone, i. e. lagoena aut viorea aut figurina, auctor V. Columbanus anonymus (cod. Paris. n. 11759, fol. 236, v. supra p. 143) cogitavit: In eodem Luxoviensi cenobio vir Domini Colum-

vase^a quo^b cervisa condita erat adponit^c, tractoque serraculo^d meatu^e, in tiprum currere sinit^f. Quem subito [beati^g Columbani] patris^h imperio alius e fratribus vocavit. At ille oboedientiae igne ardens, oblitus meatumⁱ obserrare^k, pernici cursu ad beatum pergit virum, serraculum^l quem duciculum^m vocant manu defertoⁿ. Postquam sibi^o vir Dei quae voluerat imperata^p deprompsit, recordatus negligentiae, celer ad cellarium rediit, coniciens, nihil in vase^q de quo^r cervisa^s decurrebat^t remansisse. Intuitus supra tiprum cervisam crevisse et ne^u 10 minimam stillam foris cecidisse, ut crederes in^v longitudine tiprum geminatum^w esse, ut quali^x et quanta rotunditas infra tripri^y inerat corona^z, talis in altum crevisset^a orna. Quantus^b imperantis meritis, quanta^c oboedientia obsequentis! ut sic utriusque^d tristitiam Dominus voluisset avertere^e, ne, si fratrum substantiam et imperantis et oboedientis ardor diminuisset, ambo se a licitis alimentis^f abdicassent^g.¹ Sicque aequus arbiter occurret^h, utⁱ utrorum^k culpas ablueret^l, quas^m illi, si,

Cap. 16. A1a. a*. b. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2.

20

Cap. 16. a) vas: A1a; vases B2; vas A1a*. d. 2a. 3. 4a. b) qua pr. m. A1d. c) om. A2 (non A2a). d) serraculo? corr. serraculo A1a et ita B1a; serraculo A2 (non A2a). 3* (corr. serr.). e) m. al. corr. meatum A1a. b, et sic A1a*. d. 2. 3*; meatum A4. f) sinat A1b. g) beati Columbani habent A1a. a*. b. d. 2. h) om. A2a. i) meat B1a. k) ita A1a (pr. m.). 3. 3*. 4; observare A1b; obserrare A1a*. b*. d. 2a. 3*. B1a. 2; obserrare A2. l) serraculum B1a; serraculo A1a*. 3 (non A3*. 3*). m) ita A2. 4. B1a. 2; duciculum A1a. a*. b (e corr. duceolum); ducidum A1d. 2a. 3*; ducidum A3. 3*; duciculum A4a. n) defert A4 (ras. o). 4a; deferens A1d. 2. 3*. 3*; deportato A3. o) om. A3. 3* (non A3*). p) imperavit, om. depr. A3. q) vas: corr. vase A1a; vas A4. r) qua A1d. s) cervisam pr. 30 m. A1a; cervisa A4. t) recurrebat A1a (non A1a*). u) nec A2a. 4a. v) (in om.) longitudinem A3; in longitudinem A4. w) geminasse ut A3. x) qualis A1b. d. 2. 3. 4. y) tripri A1b; m. al. corr. tiprum A1a, et sic A2 et e corr. piprum A2a (sic vel piprum pr. m. supra); cyprum A1a*. z) coronam A1d. 3. 4 (non A3*. 3*. 4a). a) crevisse o. videretur. Q. B1a. 2. b) Quantum i. merito A2a; (O add. 35 A4) Quantum i. meritum A1a*. d. 2. 4; Quantis i. meritis corr. Quantum i. meritum B1a; Quanta i. merita B2; Quanta i. virtus A3. c) tanta corr. quanta B1a. d) utrisque A4. e) averteret A1b; evertere A4. f) (a m. al. in ras.) Ilmentis A1a. g) abdicarent B1a. 2. h) ita pr. m. A1a; occurrit rell. i) bis scr. erat A1a; om. B1a. k) que postea add. A1a. B1a, habent A1a*. 2a. 3. 4a. B2. l) ablueret B1a. 40 m) quae (corr. quas) — fuisset (m. al. corr. fuissent) patrae A1a*; Quod A2a.

banus cellararius ad se vocari praecepit. Qui ea hora in cellario gillonem, quo fratribus in refectorium potum portare consueverat, vasi quod vulgo tonna dicitur apposuerat et eo liquore qui cervisia dicitur recipiebat. 1) *Regula comobialis* c. 3: Vel certe si muris 45 est, quod effudit, quantos metranos de cervisa aut mensuras qualiumcumque rerum, intercidente negligentia, effundens perdidit, supputans tot diebus illud quod in sumptus proprios rite accipere consueverat, sibi ea perdidisse sciat, ut pro cervisa aquam bibat (ed. Seebass l. l. p. 221).

50

casu^a veniente vel Domino permittente, fuisset patratum, ambo suis noxiis^b evenisse adseruissent.

- *17. De prohibita ursi esca et^a copia frumenti^{*p. 88.}
horreo^b aucta et^c panum^d multiplicationem^o.
De^f vocatione Columbae^e oratione viri Dei
moratae^h.

Eodemqueⁱ in tempore actum est, ut per^k densa saltus vipurna^l fructicum^m solitudinis amatorⁿ, quae propter^o Fredemungiacas^p calmen^p erat, vir Dei ambularet, repperitque^q cadaver cervi, quem luporum feritas perimerat^r, ursum devorare velle, cuius iam sanguinem lambens^s exignam carnis partem voravisset^t. Ad quem vir Dei accessit, increpans, ne corium, quod ad^u usus calciamentorum necessarium erat, lederet. Tunc bestia, oblita ferocitate^v, mitis esse coepit, et contra naturam absque murmure blandiens atque colla submittens, cadaver reliquit. Quod vir Dei^w ad fratres rediens^x indicavit, in eo^y loco ut irent et e^z cervi cadaver^a corium avellerint^b. Abeuntes ergo fratres, repperiunt^c undique rapacium alitum procul multitudinem^d abesse^e nec^f cadaver supra^e viri Dei^h interdictum accedere audereⁱ, diuque^k expectantes a longe, si vel fera vel avis audaci conatu prohibitaescae urgueretur^l praedam capere, conspiciunt ad odorem cadaveris adventare, et procul adstantes, acsi mortiferum aliquid^m ac loetale deviareⁿ et celeri fuga omittere^o.

Cap. 16. A 1a. a*. b. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2. Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 16. a) cisu A 1d; :csu pr. m. A 2 (non A 2a). b) noxiis A 1a* (pr. m.).
30 b. 3. 4. B 2.
Cap. 17. a) De copia — multiplicatione ante verba Moransque alia (p. 182, l. 1) praescripta sunt B 1a. b) hordeo A 1d. c) et — moratae om. A 4. d) panium A 1a (non A 1a*). e) multiplicatione A 1a*. b. d. 2. B 1a; et add. A 1d. 2a. f) De — demorata ante verba Cum quodam (p. 183, l. 25) praescripta sunt B 1a. g) v. beati C. monachi orationibus B 1a. h) morata A 1b. 2a; moratu A 1a*. d. 2; demorata B 1a. i) om. A 1c. k) ut pergens a saltu A 2. 4; ut pergens ad saltus A 2a; ut pergens ad saltum (saltum A 1d) A 1c. d. l) viburnam A 1c. 3*. 3*; ::burnam A 1d; viburniam A 1c*. m) ita A 2 et pr. m. A 1a. n) amatricem A 1c. d. 3*. 3*. o) prope A 1c. d. 2. 3*. 4. p) Fredemungiacas A 4; Fredemundiacas A 3. B 1a (non B 2); Fredemundiacas A 2a. q) culmen A 1a*. r) que om. A 1c. 2a; eras. A 2. 3 (non A 3'); repperiret A 4a. s) ita 3* et pr. m. A 1a. a*; peremeret pr. m. A 2; pmerat A 4a. t) voravit A 1a*. u) om. A 4 (non A 4a). v) ferocitatem A 2a. 4 (pr. m.). 4a; ferocita(te m. al. add.) A 1a; ferocitatis A 1a*. w) postea add. B 1a. x) rediens — fratres pr. m. in mg. suppl. A 1d. y) eum locum A 1c. d. 2a. 3*. 3*. z) ita A 1a. a*. b*. c. 45 2. 3. 4; a A 4a et pr. m. add. B 1a; om. A 1d. 3*. 3*. B 2 et fortasse A 1b (ubi membrana perforata est). a) ita pr. m. A 1a; cadaver e(t m. al. add.) A 1b; cadavere A 1a* (e corr. cadaveris?). b*. c. d. 2. 3. 4. B 1a. 2. b) evellerent A 4 (corr. av.). 3*. 3*. 4. c) reppererunt A 1a*. B 1a. 2. d) multitudine B 1a. e) adesce A 1c*. 3. f) ad m. al. add. A 1a, habent A 1a*. c. d. 2. 3*. 4. B 2 (non A 4a?); ne (ad superscr. B 1a) c. A 3. 50 B 1a (non A 3'). g) super A 3. h) om. A 1b. i) auebant B 1a. 2. k) Denique A 1b; Expectantesque diu A 1a*. l) urguerentur A 4. B 2. m) aliquid A 1b. n) devitare A 1a* (it in litura). b. c; vitare A 1c*. o) emittere A 1c. d. 2. 4.

Moransque^a alia vice penes Luxovium [coenobium^b] Columba^c, Winiocus^d presbyter, cuius superius¹ fecimus mentionem, ad eum venit, sequebaturque^e Winiocus Columbae vestigia, quocumque iret, veneruntque ad horreum, quo frumenta condebantur. Aspicit Winiocus, ⁵ parvique^f pendens copiae exiguitatem, ait^g, se non habere panis habundantiam, quo tanta multitudo alatur^h, quurqueⁱ segnitia^k torpeat quaerendi frumenta^l, increpat. Cui beatus Columba^m respondit: 'Si riteⁿ conditori suae^o deserviant plebis^p, numquam per aeva^q esuriem^r sciant^s; ¹⁰ sic enim preconantis^t vox psalmigraphi^u concelebrat: *Non vidi iustum derelictum^v nec semen eius, quaerens panem.* Perfacile farre^w horreum replet, qui^x de^y quinque panibus hominum quinque milia satiavit'. Manente denique nocte illa ibi^z Winioco^a, viri Dei fide et oratione^b hor- ¹⁵ reum repletum est^c. Maneque consurgens Winiocus^d, iuxta horreum transiens, inoppinato horreum apertum^e cernit clavigerumque simul ante ostium adstantem. Sciscitatus^f, quis hoc direxerit, aut quae plaustrorum^g congeries^h haec frumenta devexerintⁱ; cui horrei custos ²⁰ ait: 'Non ita est, ut putas, nam cerne, si^k vestigia plaustrorum vel iumentorum telluri^l inpressa pareant? Nequaquam^m enim clavisⁿ a me hac nocte discesserunt;

Ps. 36, 25. sic enim preconantis^t vox psalmigraphi^u concelebrat: *Non vidi iustum derelictum^v nec semen eius, quaerens panem.* cf. Matth. 14, 21. Perfacile farre^w horreum replet, qui^x de^y quinque panibus hominum quinque milia satiavit'. Manente denique nocte illa ibi^z Winioco^a, viri Dei fide et oratione^b hor- ¹⁵ reum repletum est^c. Maneque consurgens Winiocus^d, iuxta horreum transiens, inoppinato horreum apertum^e cernit clavigerumque simul ante ostium adstantem. Sciscitatus^f, quis hoc direxerit, aut quae plaustrorum^g congeries^h haec frumenta devexerintⁱ; cui horrei custos ²⁰ ait: 'Non ita est, ut putas, nam cerne, si^k vestigia plaustrorum vel iumentorum telluri^l inpressa pareant? Nequaquam^m enim clavisⁿ a me hac nocte discesserunt;

*p. 84.

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a (ad l. 2). B 1a. 2.

Cap. 17. a) a Moransque cap. (19. B2) incipit B 1a (ubi De copia — multi- ²⁵ plicatione praescr.; v. supra p. 181, l. 81). 2; k. m. al. marg. adscr. A 1a; Moransque versus ineunte A 1c. b) c(o)enobil A 1a (pr. m.). d. 3*; om. A 3. 3*. B 1a. 2. c) Columbanus et infra Columbanus A 4. d) Winiocus A 3 (non A 3*); W. — p. 183, 26. com- moraret om. A 4a. e) eum add. A 1b. f) parvi penden(tis m. al. add.) A 1a; parvi pe(n superscr.)dentis A 1a*; parvi pendens A 1c. d; parvisque pendes (pr. m. corr. ³⁰ pendens) A 1b; parvipendensque A 1b*. g) e. avenisse non B 1a. 2. h) aleretur A 4. i) qua A 3. k) signitia: pr. m. A 1a; segnitiae pr. m. corr. segnitia A 2; segne::cia corr. segnicia A 2a. l) frumenti A 3. m) Columbanus A 1c. d. 3. 4. n) recte A 2. 4. o) suo A 2. 3. 4. B 1a. p) ita pr. m. A 1a. q) corr. aevum A 1a*; eva m. al. corr. evum A 2a, et sic A 1c. 4. B 1a (m. al.). 2; eum pr. m. B 1a; ³⁵ per aeva om. A 3*. r) esuriam pr. m. A 2; esurient pr. m. A 2a. s) scient A 1c. d. 2a (pr. m.); ::sentiant (ras. & ?) A 2; sent(c)lent A 2a (m. al.). 4. t) ita A 1a* cum rell.; preconcinantis m. al. corr. preconcinentis A 1a. u) ita A 1c. 2a. 3; psalmigraphi A 1a*. d. 3. 3*; psalmigraphi A 1b; psalmographi A 2; psalmographi rell. v) om. A 1a. B 2 (non A 1a*). w) farre A 4. x) m. al. suppl. B 1a. y) m. al. superscr. A 1a*; 40 om. A 3. B 1a; quinque m. h. de q. p. B 2. z) inibi A 3. a) Ubinioco (?) corr. Winioco A 1a; Winioco ed. Bed. b) oratione: A 1a. c) m. al. suppl. A 1a. d) post Winiocus 5 lit. ras. B 1a; et add. (B 2). e) est? add., sed eras. A 1a. f) m. al. corr. sciscitatur A 2a, et sic A 1a*. 2. g) pl:ustrorum pr. m. A 1a; (plauastro in litu- rum) A 4; plaustrum A 2a. 3 (non A 3. 3*). B 1a (ut infra). h) congeries — l. 21. ⁴⁵ plaustrorum pr. m. in mg. suppl. A 3 (habent A 3. 3*). i) deduxerint A 1a*. k) om. A 1b (non A 1b*); cernis v. B 2. l) tellori pr. m. A 1a. m) nequa: quam, ras. m. A 1a. n) ita pr. m. A 2a; clavis rell.; cl. hac n. a me d. A 1b; clavis a me in hac (in h. superscr. A 3) n. discesserit (discessit A 3; discesserat A 3*) A 3. 3. 3*.

sed, obserato horrei^a osteo, divino solamine frumento repletum est horreum'. Coepit de industria ille, intentis oculis, terram^b respicere et^c deferentium vestigium^d diligenti examinatione^e cognoscere^f. Cumque nihil horum^g simile^h quid repperisset, ait: 'Potens est Dominus servis suis parare mensamⁱ in deserto'.

cf. Ps. 77, 19.

Traiecto exin^k temporis^l intervallo^m venit [beatus igiturⁿ Columbanus], isdem^o Columba ad Fontanas^p caenubium repperitque^q fratres^r sexaginta sarculo terram excolere et semine^s futuro confectam^t glebis arvam parare. Cumque vidisset magno labore glebas scindere, ait: 'Sit vobis^u, o fratres, a Domino conlata refectio'. Quo audito, minister ait: 'Pater mi, non sunt nobis amplius^v quam duo^w panes et paulolum^x cervisae^y'. Ille: 15 'Vade', inquit, 'et defer^z hic^a'. Concito ille gradu perrexit duosque panes et parum cervisae detulit. Intuens caelos, Columba^b ait: 'Christe Iesu, unica^c spes orbis, tu^d hos panes et hunc potum multiplica, qui de quinque panibus quinque satiasti^e milia in heremo'. Mira 20 fides!^f Satiati^g sunt omnes, potuque^h austuⁱ, prout voluntas cuique fuit, dupla minister fragminum spolia recollectit^k, potusque duplicavit^l mensura^m; sicque intellexit, plus merereⁿ fidem^o digna divini^p muneris lucra, quam disperationem^q, quae solet diminuere etiam conlata. 25 Cum^r quodam tempore in eodem^s caenubio Luxovio vir Dei commoraret^t, accidit, ut unus e^u fratribus,

cf. Matth. 14, 21.

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a (a l. 26). B 1a. 2.

Cap. 17. a) om. B 1a. b) o. dil. ex. t. r. atque veritatem cognoscere A 3. c) ut A 1c (non A 1d); om. B 1a. d) vestigia A 1c. d. 2a. B 1a. 2. e) examinatione 30 pr. m. A 1a*. 4. f) m. al. corr. cognosceret A 1c* et sic A 1c. g) eorum B 1a; in horreo B 2. h) m. al. suppl. A 1a. i) ita A 3. 4. B 1a. 2; mensas rel. k) parvi add. A 3. l) tempores pr. m. A 2. m) inte: vallo pr. m. A 1a. n) ita A 1d; m. al. expunxit A 1a, post Traiecto habet A 1b, post Col. A 1c*; i. om. A 1a*. c. 2; b. l. C. om. A 3. 4. B 1a. 2. o) idem Columba A 1b. 3*; i(s)dem Columbanus A 3. 3'. 4; hanc 35 om. A 1c (non A 1d). p) Fontanas A 2a. q) que om. A 1a (non A 1a*). r) LX fr. A 3. s) ita A 4; semini rel. t) confectam gl. arva A 3'. 4 (pr. m.). B 1a; confectum gl. arvam A 1a*; confecta gl. arva A 1c. d. 2. 3*; confectis glebis arva A 2a. u) nobis A 1a*. v) om., m. al. superscr. plus A 4. w) duos, ras. s A 4. x) paulolum pr. m., parvum m. al. in mg. A 1a; parum A 1b. y) At add. A 3; Et add. A 4. 40 z) defer: A 4. a) huc A 1a*. b. c. d. 2. 3. 4. b) Columbanus A 1c*. 3. 4. c) sp. u. o. A 3. 3'; u. salus o. A 3*. d) duos p. A 4. e) q. m. s. in h. A 1c. d. 2a. 3* (non A 3'); q. m. hominum (in heremo superscr.) s. A 3; q. m. (hominum add. B 2) in h. s. B 1a. 2. f) ita A 3. B 1a. 2 et pr. m. A 3' (cf. l. 23. fidem); res A 1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. 4 et m. al. A 3'. g) saturati A 1b. h) potiusque A 4; potumque A 1c* (pr. m.). 45 B 2. i) ita A 1a (pr. m.). B 1a; (h)austo rel. k) recollectit m. al. corr. recollectit A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2. 3'. 3*. recolle::: m. al. corr. recollectit B 1a. l) duplicatam A 1c. d. m) mensuram A 1b. c. d. 2. 3. 4. B 1a. n) ita pr. m. B 1a; mereri rel. o) fide A 1c. d; fide digna corr. fide digna A 4. p) divina A 1c. q) desperatione A 1c. d. 3*. 4; disperatione pr. m. B 1a. r) verba De vocatione — demorata praescr. 50 sunt B 1a (v. supra p. 181, 53); k. m. al. in mg. A 1a. s) eorum A 4. t) ita A 1a. b. 3. 4; commoraretur A 1a*. c. d. 2. 3'. 3*. B 1a; commorasset A 1b*. B 2. u) de B 1a. 2.

nomen^a et ipse Columbanus, febre correptus adque in extremis positus, felicem postulabat^b exitum. Cumque iam ultimus^c alitus carere vellit^d, fidus^e de caelesti munere, quem^f longo famulato^g quaesierat, vidit ad se virum fulva luce amictum accedere sibi^h dicere: 'Non te modoⁱ a corpore ducere possum, quia orationibus^k et lacrimis patris tui Columbani praepedior'. Cumque haec Columbanus audisset, merens^l, acsi^m e somno evigilasset, suum ministrum Theudegisilumⁿ, cuius superior^o.¹ mentionem fecimus, clamare coepit: 'Festina^p',¹⁰ inquit, 'perge et patrem communem Columbanum ad me venire^q compelle'. Concito ille gradu venit ac^r beatum Columbanum in ecclesia positum^s flentem repperit; postulat, ut ad egrotum^t festinus accedet^u. Venit ergo perniciter^v et, quid vellit^w, interrogavit. At ille causam¹⁵ obicit^x: 'Quur me^y', inquit, 'tuis orationibus in hac^z erumnosa vita detenis?'^a Nam adsunt, qui me ducere volunt, si^b tuis fletibus et precibus^c non praepediantur. Retentationis^d solve obstacula, ut mihi iam pateant caelestia regna'. Tum^e metu^f Columba^g perculsus, signo²⁰ tacto^h, omnes adesse imperavit, sanctiⁱ sodalis amissione^k gaudia temperavit^{k*}; corpus Christi abeunti de hac vita viaticum praebet^l hac^m post extrema oscula functionisⁿ cantus implevit. Erat enim ex eodem genere^o quo et

Cap. 17. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B1a. 2.

25

Cap. 17. a) ita A1a* (pr. m.). 3. 4 (pr. m.). B1a. 2; nomine A1a. b. c. d. 2. 3*. 3*. 4a. b) m. al. corr. postulabatur A2a; postabat A4, corr.; postulavit A1b; postularet A1c. 2. 3*. 4a. c) ita B1a; ultimos (h)alitus A3. 3*. B2; ultimo alito (alito A1a; halitu A1b. d. et m. al. A1a*; habitu A2a et pr. m. A1a*) A1a. a*. b. d. 2. 2a. 3*. 4a. et e corr. A4; halitu ultimo A1c. d) ita pr. m. B1a; nollet A3; vellet A3*. 3* cum rell. e) m. al. corr. fidens A1a et sic A1a*; foedus A2 (non A2a). f) ita A3. B1a. 2; quam A4; quod A1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. g) ita pr. m. A1a; famulatu rell. h) et sibi A1a*. i) p. m. a. c. d. A3; m. a. c. p. d. A3*; m. d. a. c. p. A3*. k) oratione A3. l) aestuans B1a. 2. m) si e eras. B1a. n) Theodigis. A1c. d. o) om. A2a. p) Festine A2a; Festinans A4. q) om. A2 (non A2a). 35 r) ad A1b. s) om. A3 (non A3*. 3*). t) egrotum pr. m. A1a; egrum A3. u) ita pr. m. A1a; accedit pr. m. A2. 4a; accedat A2a. 4 cum rell. v) ita A1a. a*. c. d. (e corr.). 2. 3. 4 (cf. infra c. 19); perneiter A1b; pernice B1a. 2. w) ita B1a; vellet rell. x) obicit A3. 3*. B1a. 2 (non A3*). y) om. A1b. z) hanc erumnosam vitam A3. 4 (non A3*. 3*). a) ita pr. m. A1a. B1a; detines rell. b) si — praepediantur m. al. in mg. suppl. A1a*. c) orationibus A3. d) pater add. A3 (non A3*. 3*). e) Tunc A2a. 4a. f) mente A1c. d. 2. g) Columbanus A3. 4. h) tactu? pr. m. B1a. i) sancti — temperavit om. A2. 3. 3*. 3* (habent A2a. c. 3**. 3***. 3****. 3††). k) ita A1b; amissione gaudia pr. m. A1a; amissione gaudio A4; amissionem gaudio A1a (m. al.). a* cum rell. k*) et add. A1b. l) praebuit A2. 4a. 45 m) ita A4; haec A1a (pr. m.). b. 2a; m. al. corr. ac A1a; hac corr. ac A1b*, et sic A1a*. c. d. 2. 3. 4a; et B1a. 2. n) f. (functionis A3) o. finem i. A3. 3*. 3*. o) om. A1d (non A1c).

1) Supra c. 15.

beatus Columbanus^a unoque comeatu^b et nomen^c ex Hibernia processerat^d.

[Cui^e sic bestiae ac volucres^f viri Dei parerent^g imperio? Nam^h Chagnoaldum^{1.1} Lugduno Cloade^k pontificem, qui eius et minister et discipulus postea^l fuit, cognovimus^m referentem, quiⁿ se testabatur sepe^o vidisse, cum in heremo^p vel ieiunio vel oratione vacans^q deambularet, esse^r sepe^s solitum^t feras, bestias ac aves arcessire^u, quae ad imperium eius statim veniebant, quas^v manu blandiens adtrecebat^w: ita fere avesque gaudentes ac^x ludentes^y laetitia uberi, velut catuli solent dominis adolare^z, exultabant^a. Et^b ferusculam^c, quam vulgo ho-

Cap. 17. ad v. 2. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. 4a. B 1a. 2. v. 3—12. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 4a et post c. 15. A 3. 3*. 3*. 3*. 3x¹. 3x².

- 15 Cap. 17. a) Columba B 1a. 2. b) ita A 1a. a*. 2. 3; comitatu A 1b. c. d (pr. m. columtu). 2a. 4. B 1a. 2. c) ita A 2. 3; nomine A 2a. 3*. 3* cum rell. d) ita A 1a. a*. b*. c. d. 3*. 3*. 4 (Mc desinens); processerunt A 1b; processerant rell. e) finem capituli om. B 1a. b. 2, post c. 15. ponit A 3; locus cum textu praecedente minime cohaerens ab auctore ipso suppletus videtur esse. — Cui sic eras., m. al. superscr. Quomodo A 1a (ubi k. m. al. in mg.); Quomodo — imperio litteris miniatie praescripta sunt, in mg. add. cap. A 1a*; 18. Deo (!) quod bestiae ac A 1b; Nec mireris m. al. in mg. add. ante verba Cui sic A 2a; Cui — imperio om. A 1b*. 3. f) ut add. A 1c. d. g) pararent A 1b; parebant A 1c. d. h) et add. A 3. i) ita A 1b. 3; Chagnoaldum A 3; Chagnoaldum — pontificem — referente A 4a; Chagnoaldus — pontificem — referentem A 1a. a*; Chagnoaldus (Chanoaldus A 1c*) — pontifex — referente A 1c. d; Chagnoaldo — pontifice — referente (!) A 2; Chagnoaldu: (m. al. corr. Chagnoaldo) — pontificis (m. al. corr. pontifice) — reserente A 2a; Magnoaldum (e corr. Magnoaldus) — pontificem — referentem A 1b*. k) ita A 2 (cf. II, 8); L. Cloatis A 1a. a*; Ludcino Cloatis m. al. corr. Lugduno Clavatis A 2a; Lugduni Clavatis A 4a; Lugduni Clavati (e corr. Cluati A 1b*) A 1b. b*. c. d; Lauduni Clavatis (Clavati A 3. 3*) A 3. 3*. 3*. 3*, qui episcopum atque addunt. l) om. A 2. 4a. m) quo novimus A 1c. d; qui (m. al. corr. quem) novimus A 1a; quem novimus A 1a*. n) quae A 1c. o) sepius A 1a*. 3 (non A 3*. 3*). p) here(mo postea add.) A 1a. q) vagans pr. m. A 1a. r) esset A 1c. d; om. A 2. 4a. s) sepe post sol. A 1b. t) solitus A 1c; solitus :: (ras. erat?) A 1d. u) ita A 2; 35 arcessire A 1a (pr. m.). 4a; arcessire A 1a*. b. c. d. 2a. 3. v) quae pr. m. corr. quas A 3; ac eas pro quas A 3* (non A 3*). w) adtrecebat A 1a (pr. m.). 4a. x) ad A 4a. y) laudantes pr. m. A 1a. z) exultare A 1c. d. 2. 4a. a) exultabant pr. m. A 1a*. c*. 2 (non A 2a). b) quique A 1c. d; om. A 2. 4a. c) ferusculam A 4a.

- 1) Chagnoaldus ex patre Chagnerico, matre Leudegunde natus, qui fundos suos prope Meldorum urbem sitos inhabitabant, frater Burgundofarae, Columbanum per Meldorum urbem proficiacentem a. 610/1. minister et discipulus secutus est Brigantiam; cf. infra I, 26. 27. 28. Episcopus Laudunensis post Rigobertum, qui a. 614. concilio Parisiensi intererat, creatus concilio Clippiacensi a. 626. aut 627. subscripsit; cf. Concilia ed. Maassen, I, p. 192. 201. Eius nomen inter subscriptiones chartae Eligii legitur, quae monasterio Solemniacensi X. kal. Dec. a. X. Dagoberti (632, Nov. 22) data est; cf. Scr. rer. Meroving. IV, p. 748. Defunctus autem est non multo post. Paulus enim episcopus Viridunensis Desiderio Cadurcensi scripsit, 'Chagnoaldum episcopum icuatum et iam fati munus implisse', quam epistolam (ed. MG. Ep. III, 209) ante Sigibertum a. XI. Dagoberti (= 633/4 p. Chr.) regem Austrasiae creatum datam esse Cointius a. 632. recte conieciisse mihi videtur.

mines^a exquirium^{b.1} vocant, sepe de arduis arborum^c culminibus arcessitum^d manuque receptum^e suoque^f collo inpositum^g sinuque^h ingredientem ac exeuntemⁱ sepe vidisse^k supradictus vir testabatur].

*p. 86. *18^a. De reverentia TheudERICI regis et obiurgatione eius^b et Brunichildis adversitate.

Creverat^c iam passim^d fama sancti^e viri in universas Galliae vel Germaniae provincias, eratque omnium rumore^f laudabilis, omnium cultu venerabilis, in tantum ut Theudericus rex, qui^g eo regnabat in tempore, ad eum saepe veniret et orationum suarum suffragio^h omnium cum humilitate deposceretⁱ. Sigibertus^k etenim, cuius superius² fecimus mentionem, apud Victuriacum¹ villam publicam, quae in suburbano Atravitensis^m urbis sita est³, Hilpericiⁿ germani sui dolo, qui apud Turnacum^o oppidum^p tunc erat, quem Sigibertus usque ad internitionem persequabatur, interfectus est. Perempto^q itaque Sigiberto, Childeburtus filius eius regni sceptrum suscepit⁴, annuente matre Brunichilde. Mortuo deinde Childeberto intra^r adulescentiae annos, regnaverunt filii Childeberti duo Theudebertus et Theudericus cum avia^s Brunichilde^t:

Cap. 17. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. Cap. 18. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 17. a) hominum A 1a*. b) ita A 3. 3'; exquirunt A 3*; exquirunt A 3*; 25
squirium *rell.* c) hominum m. al. corr. ornis A 3 (non A 3'. 3*). d) ita A 2; arcessitum A 1a (pr. m.). 3. 4a; arcessitum A 1b. c. d. 2a (pr. m.). 3'; arcessitum A 1a*. 3* et m. al. A 1a. 2a. e) receptam A 1a*. 3* et m. al. A 1a; perceptum A 1c. d. 2. 4a. f) et suo A 1a*. g) impositam A 3*; positum A 1a (pr. m.). b; positam A 1a* et m. al. A 1a. h) ita A 2a cum *rell.*; sinumque A 1a*. c. d. 2. i) exuntem pr. m. A 1a. k) vidisse m. al. add. A 1a. 30

Cap. 18. a) XVIII, ut videtur, A 1b, et sic deinceps; c. 18 — 28. om. A 4a. b) eius — adversitate om. A 1d. c) a Creverat incip. Fr. IV, 36. d) parsim A 2 (non A 2a) cum cod. 1 Fr. e) is civitatis suae in u. Gallias Fr. f) rimore Fr. g) qui — regnabat om. Fr. h) suffragia A 1b. c. d. 2a. 3; suffragium A 1a*. 2. B 2 et m. al. A 1a. i) deposcere B 1a; poscerit Fr., qui hic deficit; deposceret *rell.* k) Sigibertus 35
S. rex, om. c. s. f. m., quia c. 6. nomen Childeberti interpolatum est, A 3. l) Victuriacum A 1c. d. 2. 3. B 2. m) Atravatensis B 2; Araviensis A 1d. 2; Aravensis A 1c; Atrabetensis A 3; Atrabetensis A 3'; Atrabetensis A 3*; Attrebetensis A 3*. n) Hilperici A 1a; Hilperici A 1b; Helperici A 1c. B 1a; Helberici A 1d. o) Tornacum A 1c. d. 2. 3. B 2. p) t. o. A 3. q) Post quem fil. eius Child. regni A 3. r) intra 40
Childeburti om. A 1b. s) sua add. A 1a. a*. b. t) Brunichilda A 1a*.

1) Latinis sciurus, Gallis 'l'écureuil', nobis est 'Eichhorn'; cf. Dies, 'Etym. Wörterbuch' I, 372². 2) Supra c. 6. Sigiberti finem auctor procul dubio apud Gregorium, H. Fr. IV, 50. 51, legerat; is vero a Fredegunde sicarios instigatos esse narravit. 3) Vüry (arr. Arras, 45
départ. Pas-de-Calais) villa ad Scarpin fl. haud procul ab urbe Atrabetensi sita est (cf. Longnon, 'Géogr. de la Gaule' p. 414), atque in eadem regione se degisse Ionas ipse in epistula praevia testatus est. 4) Ex Greg., H. Fr. V, 1.

regnum^a Burgundionorum^b Theudericus^c potitus^d,
regnum^e Austrasiorum Theudebertus suscepit regendum^f.
Theudericus ergo^g, quia infra^h terminus regni sui beatum
Columbanumⁱ haberet, gratulabatur. Ad^j quem saepis-
sime^k cum veniret, coepit vir^l Dei eum increpare, quor
concubinarum^m adulteriis misceretur et non potius legi-
timi coniugii solaminaⁿ frueretur, ut regalis prolis ex
honorabilem^o reginam prodiret^p et non potius ex lupa-
naribus^q videretur emergi. Cumque iam ad viri Dei im-
perium regis sermo obtemperaret et se omnibus inlicitis
segregare^r responderet, mentem Brunichildis aviae, se-
cundae^s ut erat Zezabelis^t, antiquus anguis adiit eamque
contra virum Dei^u stimulatam^v superbiae aculeo excitat^w,
quia cerneret viro Dei Theudericum oboedire^x. Vere-
batur enim, ne si^y, abiectis concubinis, reginam^z aulae^{aa} modum
prae-fecisset^{ab}, dignitates^{ac} atque honoris suae^{ad} modum
amputasset^{ae}.

cf. 3. Reg. 21.

606/7.

*19. De adventu eius ad Brunichildem et
Theudericum et effusione potus^a ac cibi et
infestatione^b regia^c ac expulsiōe a Luxovio
et^d damnatorum relaxatione.

*p. 87.

Evenit ergo, ut^e quadam die beatus Columbanus
ad Brunichildem veniret. Erat enim tunc apud^f Bro-

Capp. 18. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 25 Cap. 18. a) regno A 1a*. c. d. 2a. 3* et m. al. A 1a; regni A 3. 3'. b) Burgundianorum A 1b; Burgundiorum A 1b*. 3. B 2; Burgundionum A 1a*. c. d. 2 (non A 2a). c) Theud. — regendum pr. m. om. A 2. d) potitur A 1a*; positus A 1c. d. e) vero add. B 1a. 2. f) versus exeunte om. A 2a. g) inter minus pr. m. A 1a; in terminos m. al. corr. in terminis A 1a*, et sic A 1b. c. d. inter minus pr. m. corr. inter terminos A 2 et sic A 2a; intra terminos A 3; infra terminum B 1a. 2; cf. I, 24: intra sui regni terminos. h) ita A 1a* cum rel.; om. A 1a. i) At pr. m. A 1a; in Ad redit Fr. k) cum s. A 3. l) eum vir D. A 3. m) solamine A 1a*. c. d. 2. 3. n) ita pr. m. A 1a cum Fr.; honorabili regina rel. o) ita A 1a*. c. d. B 1a. 2 et m. al. A 1a cum Fred.; proderet A 1a (pr. m.). b. 2; om. A 3. p) lupanari A 1b; luparibus A 1d; 35 laparibus B 2; lupinaribus Fr. q) ita A 1a*. b. 2 et m. al. corr. A 1a; segregari rel. q*) secunda A 1b. r) Iezabelis A 1c. d. 3 et m. al. A 1a*; Gezabaelis B 2; Zezebelis Fr. s) superscr. B 1a. t) stimulatam A 1b. u) ita A 1a. a*. b. c. d. 2. 3 cum Fr.; exagitat B 1a. 2. v) optemperari A 3; obtemperare A 3*. 3*. w) om. B 1a. 2 (habet Fr.). x) regiae add. B 1a. 2 (non Fr.). y) praeficeret A 3 (non A 3*. 3*); perfecisset Fr. 40 z) sui A 1a*. c. 3* et m. al. A 1a cum Fr. a) amputaret A 1c.
- Cap. 19. a) potu pr. m. A 1a; poi B 1a. b) infestatione pr. m. A 1a, et A 2 in interculo. c) regis A 1b. d) et d. r. hic om. B 1a. b, sed v. infra p. 191, 24; haec om. A 1d. 2 (habet A 2a). e) post add. B 1a. 2 (non Fr.). f) om. A 1b.

- 1) Cf. Fred. IV, 16. 2) Theudericus annis 601/2. 602/3. 603/4. 606/7. 45 quatuor et concubinis filii nati sunt, annosque XIV. natus gaudiis patris iam fruebatur. 3) Ermenbergam, filiam Betterici regis Wisigothorum, Theudericus a. 606/7. in matrimonium duxit, sed anno post 'instigantibus verbis Brunichilde ava et Teudilane germana' invisam factam ipsam in Hispaniam remisit, thesauris ereptis; cf. Fred. IV, 30.

cariacum^{a.1} villam. Cumque illa eum in aulam venisse^b cerniret, filios Theuderici, quos de adulterinis permixtionibus^c habebat, ad^d virum Dei adducit; quos cum vidisset, sciscitatur, quid sibi vellint^e. Cui Brunichildis ait: 'Regis sunt^f filii; tu eos tua^g benedictione roboras'. At^h ille: 'Nequaquam', inquitⁱ, 'istos regalia^k sceptrasuscepturus scias^l, quia^m de lupanaribusⁿ emergerunt'. Illaⁿ furens parvulus abire iubet. Egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitem^o transiliret, fragor^p exorta totam domum quatiens omnibus terrorem incussit nec¹⁰ tamen misere feminae^q furorem conpescuit. Paratque deinde insidias molire^r: vicinus^s monasterii per^t nuntius imperat, ut nulli^u eorum extra monasterii terminos iter^v pandatur^w, neque receptacula monachis eius vel quaelibet subsidia tribuantur. Cernens beatus Columbanus¹⁵ regiones animos adversum se permotus, ad eos properat, ut^x suis monitis misere^y pertinaciae intentu^z frangat; erat enim tunc temporis apud Spissiam^{a.2} villam publicam. Quo^b cum iam sol^c occumbente^d venisset, regi nuntiant, virum Dei inibi esse^e nec in^f regis^g domibus metare^{h.3} velle^{i.4}. Tunc Theudericus ait, melius esse virum Dei oportunis subsidiis honorare^k, quam Dominum ex servorum eius offensam^l ad iracundiam^m provocare. Iubet ergo regio cultu opportuna parare Deique famolo dirigiⁿ.

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

25

Cap. 19. a) ita A 1a. a*. b*. 2a et m. al. A 2 cum Fr.; Bocariacum A 1c. d. 3'; Brucariacum A 3. B 1a. 2 et pr. m. A 2; Prucariacum A 1b. b) venisse pr. m. A 2a; venire A 1c (non A 1c*). Fr. c) admixtionibus A 1c. d) ad v. D. m. al. in mg. suppl. A 1a*. e) vellint A 1a*. b. 3; vellent A 1c. d. 2. B 2. Fr. f) f. s. A 1b. g) om. Fr. h) Ait ille A 1b. i) om. A 3. 3'; istos inqu. (inquit A 1c) A 1c. 3*. k) regia A 2a. B 1a. l) om. A 3. m) lupinaribus Fr. n) Ill: pr. m. B 1a. o) limen A 1c; limitatem A 1c, corr. p) fragor exhorta pr. m. A 1a; fragor exortus A 1a*. c. d. 2. 3; fragore exorto (exoto B 2) B 1a. 2; fragor ex (om. orta — omnibus) t. Fr. q) famulae A 1b. r) mulieri m. al. corr. moliri B 1a, et sic A 1a*. c. d. 2. 3. s) ita Fr.; vicinos A 1a. c*. d. 3. B 1a. 2; vicinis A 1a*. b. c. 2. 3. 3*. t) per — monasterii om. A 1b. u) nullo A 1d (non A 1c). v) om. A 2 (non A 2a). w) pand(eretur m. al. in ras.) B 1a. x) et Fr. y) miserat Fr. z) ita A 1a (pr. m.) cum Fr.; intentum A 1a*. b*. 2. 3. B 1a. 2; in tantum A 1b; intentionem A 1c. d. a) Spissiam A 2a; Spissam A 1c*. B 2; Spinsiam Fr. b) in ras. A 1a; quod B 2. c) ita A 2. B 1a. 2 cum Fr.; sole A 1a. a*. b. c. d. 2a. 3. d) occumbentem Fr. 40 e) esset Fr. f) om. Fr. g) regis A 1c. d. 2a. h) ita B 2 cum Fr.; metase? corr. metare B 1a; metari A 1a. a*. b. d. 2. 3; mittare corr. intrare A 2a; manere A 1c. i) vellit Fr. k) honorari A 1c. d. l) ita pr. m. A 1a. 2a cum Fr. m) iracundia B 1a. n) dirigere(?) pr. m. A 2.

1) Bruyères-le-Châtel (départ. Seine-et-Oise). 2) Époisses (départ. Côte-d'Or). 3) I. e. deverters. 4) Regis cum facinoribus tum fide diversa commotus erat, sicut Daganus episcopus Scottorum ad Laurentium coepiscoposque eius veniens 'nec in eodem hospitio quo vescabantur cibum sumere voluit'; cf. Beda, H. eccl. II, 4.

Itaque venerunt et iuxta imperium^a regis oblata offerunt. Quae^b cum vidisset dapes et pocula cultu regio administrata, inquit^c, quid sibi de^d ista vellint^e. Aient^f ille^g, tibi^h a rege fore directa. Abominatus ea, ait: 'Scriptum
5 est: *Munera impiorum reprobant altissimus*; non enim dignum est, ut famolorum Dei ora cibisⁱ eius polluantur, qui non solum^k suis, verum etiam^k aliorum habitaculis^l famulis Dei aditum denegat^m'. His dictisⁿ, vascula omnia in frustra^o disrupta sunt, vinaque ac sicera^p solo
10 diffusa^q ceteraque^r separatim dispersa^s. Pavifacti ministri rei^t gestae causam regi nuntiant. Ille^u pavore percussus, cum^v avia delucolo ad virum Dei^w properant^x,^{*p. 88.} precantur de commisso veniam; se inpostmodum^y emendare pollicentur^z. His pacatus^a promissis, ad monasterium^b rediit.

Sed polliciti vademonii iura non^a diu servata^b violantur; exercentur miseriarum incrementa, solitoque^c a
rege adulteria patrantur. Quae^d audita, beatus^e Columbanus litteras ad^f eum verberibus plenas direxit com-
20 minaturque excommunicationem, si emendare dilatando^g non vellit^h. Ad haec rursum permota Brunichildis, regis animum adversumⁱ Columbanum excitat omnique conatu perturbare intendit oraturque^k proceris^l, auligas^m, obtimatisⁿ omnis, ut regis animum contra verum Dei
25 perturbarent, episcopusque^l sollicitare adgressa, et^o de

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) r. 1. A 3. b) ita A 1a (pr. m.). B 1a; Quo Fr.; quo corr. qui B 2; qui A 1a*. b. c. d. 2. 3. c) ita pr. m. A 1a. d) (de om.) ista A 1a* et m. al. A 1a; de istis A 1c. d. 3*; haec om. A 3*. e) vellint A 1a*. b. c. d. 3. B 2; vellint A 2. 30 f) ita Fr.; al: nt m. al. corr. aiunt A 1a; aiunt A 1a*. b. c. d. 2. 3; fatentur B 1a. 2. g) ita Fr.; illi rell. h) ita A 1d cum rell.; tibi om. A 1c; m. al. corr. sibi A 1a; sibi a r. esse d. A 1a*. i) cib(is m. al. in littera) A 1a; cibis eius polluat A 3. k) in add. A 1c. d. l) habitacula B 1a. 2. m) denegat A 1c. d. 3. B 1a. 2. n) dicta Fr. o) frustra A 1a*. d. 3. p) acsi cetera A 1b. q) defusa B 1a. r) cetera quae A 1a; 35 ceteraque pr. m. corr. ceteraque A 1b. s) dispersam Fr. t) regi pr. m. A 1d. 2a et m. al. A 1b; regi g. c. rei A 3 (non A 3*. 3*). u) Illi Fr. v) om. A 1b. w) properat A 1c. 2a. 3 et m. al. A 1a*. x) in pr. m. suppl. A 1a; in eras. A 1a*; inpostmodum pr. m. B 1a. y) pollicetur B 1a. z) m. al. corr. placatus A 1a. et sic A 1a*. d; pacatis A 1b. 2a. 3 (non A 3*. 3*). a) non om. A 1a. a*; diu in ras. A 1a. b) servata A 1a; 40 servata B 2. c) solitae A 1a*. c. d. 3. d) Quae (m. al. corr. Quo) audito A 1a*; Quibus auditis A 1c. d. 3*. 3*. e) om. B 1a. 2. f) ad eum om. A 1b (non A 1b*); ad regem Theudericum v. A 2; ad regem Theudericum (Theud. A 1d) adeo v. A 1c. d. g) dilantand: pr. m. A 1a; differendo A 1c. d. h) ita A 1a cum Fr.; vellet A 3; vellet A 1a*. b. c. d. 2a. B 1a; nollet pro non v. A 2. i) adversus A 1a. a*; beatum add. A 1a. 45 a*. b. c. d. 2. k) Horaturque A 2; Ortaturque B 1a (non B 2); Hortaturque A 1b. c. 2a; Orabatque A 1a*; Alloquiturque (que om. A 3*) A 3. 3*. 3*. l) ita Fr. m) ita pr. m. A 1a cum Fr.; aulicos A 1a*. c. d; om. A 3; aulicas rell. n) optamatis omnis Fr. o) ut A 1a*. c. d. 2a. B 1a. 2.

1) *Ionas quaestione paschali omnino suppressa, qua recta sancti sui fides in dubium venire potuisset, sola Brunichildis culpa episcopos sollicitatos esse finxit.*

eius religione detrahendo et^a statum^b regulae, quam suis custodiendam monachis indederat, macularet^c. Obtemperantis^d igitur^e auligae^f persuasionibus miserae reginae, regis animum contra^g verum Dei perturbant, cogentes, ut accederet hac relegendem probaret. Abactus^h itaque rex ad virum Dei Luxoviumⁱ venit; conquestusque^k cum eo, cur ab^l conprovincialibus moribus discisceret^m, et intraⁿ septa secretiora omnibus christianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, ut erat audax atque^o animo vicens, talibus obicienti^p regi respondit, se 10 consuetudinem non habere, ut saecularium^q hominum et relegione^r alienis famulorum Dei habitationes pandant^s introitum^t; se^u et oportuna^v aptaque loca ad hoc habere^w parata^x, quo omnium hospitem adventus suscipiatur. Ad haec rex: 'Si', inquit, 'largitatis nostrae munera et 15 solaminis supplementum capere cupis, omnibus in^y locis omnium^z patebit introitus'. Vir Dei respondit: 'Si, quod^a nunc usque sub regularis^b disciplinae abenis^c constrictum fuit, violare conaris, nec tuis^d muneribus nec quibusque^e subsidiis me fore a^f te sustentaturum^g. Et si hanc 20 ob causam tu hoc^h in loco venisti, ut servorum Dei caenubia distruas et regularem disciplinam macules, citoⁱ tuum regnum funditus ruiturum et cum omni propagine regia dimersurum'. Quod postea rei probavit^k eventus. Iam enim temerario conatu^l rex refecturium ingressus 25

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) om. A 1a*. c. d. 2; eras. A 1a. b) statutum pr. m. A 1a; statim Fr. c) maculari m. al. corr. macularent A 1a; macularet pr. m. corr. macularent B 1a, et sic A 1a*. 2a. 3. B 2. d) ita Fr.; Ob(p)temperantis A 1a. a*. b. c. d. 2. 3; Obtemperant B 1a. 2. e) pr. m. suppl. B 1a. f) ita A 3; auligae? m. al. corr. aulici 30 B 1a; aulicae A 1a (pr. m.). b. B 2; aluce m. rec. corr. aulice A 2; aulice corr. aulici A 2a, et sic A 1a*. c. 3*; auliregi p. A 1d. 3'; auli regiae p. Fr. g) animum incitarunt c. virum Dei. Qui L. venit, mediis omisis, A 2a. h) ita A 1b. c. d. 2. 3 cum Fr.; (Co m. al. in ras.) actus A 1a; Coactus A 1a*. B 1a. 2. i) Lussovium Fr. k) est add. B 2. l) ita pr. m. A 1a cum Fr.; corr. ab conprovincialium A 1a, et sic A 1a*. 2a; 35 ab con(m)provincialium A 1b*. 3; ad conprovincialium B 1a; a conprovincialium (conprovinc. A 1b. d) A 1b. c. d. B 2; cum a provincialium pro ab c. A 2. m) discisceret A 1b; discisserit B 1a. 2 (non B 1b); discisserent A 3. n) inter Fr.; i. septa B 1a. o) animo atque A 1c. p) obitientibus A 3; obicientibus A 3*; obiectonibus A 3'. q) (a)ecularibus hominibus A 1c. d. 3. r) religione A 1d. 3. B 1a. 2; relegioni Fr.; religioni rell. 40 religionis A 1c. s) pandantur A 1c. d.; panda A 3 (non A 3*. 3*); pand(ant restaurata) A 2; pandat A 2a. B 1a. 2. t) introitu A 1c. d. u) sed A 1a*. b. c. d. 2a. 3. 3*. B 2; et om. A 2. v) et add., sed eras. B 1a. w) haberi A 1c. d. x) patrata A 1b. y) om. A 3. z) omnibus A 1c. d. a) quid A 1a* (pr. m.). b. b) regulari B 2; regulare Fr. c) abinis pr. m. B 2; advenis pr. m. B 1a. d) om. A 3 (non A 3*. 3*). e) ita A 3; quibusque Fr.; quibuscumque rell. f) ad Fr.; a te om. A 1c* (non A 1c). g) ita A 3* cum rell.; sustentaturum A 3*; sustentaturo A 3; sustentatum m. al. corr. sustentantium B 1a (non B 2); sustentandum A 1c. d. 2; minaris add. A 2a; scias add. B 1a. 2. h) hoc in lo(co superscr.) A 1a; hunc in locum A 1c. d.; in hunc locum A 1c*. 2a. i) m. al. corr. scito A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2a. 3. B 2. k) probabit Fr. 50 l) conatur pr. m. A 2; conventu A 1b (non A 1b*).

fuerat. His^a ergo^b territus dictis, foris^c celer repetat^d. Duris^e post haec vir^f 'Dei increpationibus rex arguetur; *p. 89. contraque^g Theudericus ait: 'Martyrii coronam a^h meⁱ tibi inlaturam^k speras'; non esse tantae dementiae^l, ut hoc tantum^m patraret scelus, sed potiores consilii se ageretⁿ utilia^o paraturum^p, ut qui^q ab^r omnium saecularium mores^s disciscat^t, quo^u venerit^v, ea via repetare^w studeat. Auligum^x simul consona voce vota prorumpunt, se habere non velle his in locis, qui omnibus^y non societur. Ad haec beatus^z Columbanus se dicit de caenubii septa^a non egressurum, nisi violenter abstrahatur.

Discessit ergo rex relinquens virum quandam procerem^b nomen^c Baudulfum^d. His^e enim cum remansisset, virum Dei^f a monasterio pellet^g et poenes^h Veson-
 15 tionensemⁱ oppidum ad exulandum^k perducit, quoadusque ex eo regalis^l sententia quod^m voluisset decerneretⁿ.

Commorans^{*} ergo^o inibi, audit carcerem eo in loco plenum^p esse damnatorum hominum, mortis^o damna expectantium. Ad quem vir Dei properat, ingressusque^q ostium, nullo obstante, verbum Dei damnatis depromit, spondentque^r illi^s, si liberentur^t, emendaturos et de

*) *Hic in codd. B caput novum incipit, praescriptione addita hac:*
 (21. B 1b; 23. B 2, ubi praescr. deest) De damnatorum relaxatione et foribus aeclesiae per se reseratis (*distinctione*
 25 *carent A 1a. a*. b. d. 2; littera maior versus ducit A 3, non A 3'. 3*).*

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) Hic pr. m. B 1a. b) om. A 1c. c) fores B 1a. 2; foras A 2.
 30 d) repediat corr. repedit A 1b, et sic A 1a*. b*. d. 3; repedavit A 1c; repedabat A 2a; repetit A 2. B 2. e) Diris Fr. f) m. al. corr. viri A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 2. 3. B 2. g) ita A 1c*, d. 2. 3. 3' cum Fr.; que supercr. A 1a*; Contra hec A 3*; Contra quae A 1c. 2a cum rell. h) eras. A 1a*; om. A 1c. d. 2. i) versus ex. m. al. suppl. A 1d. k) in(l)laturum A 1c. d. 2a; in(l)laturum A 3. 3* (non A 3'. 3*). l) element(a)e
 35 A 1c* (pr. m.). 3* (non A 3. 3'); se add. A 1a. a*. b. c. d. 2; om. A 1b*. 3. B 1a. 2 cum Fr. m) territum A 1b. n) corr. agere A 1a. 2 et sic A 1a*; agere et A 1c (non A 1d); om. A 2a. o) utilibus A 1c. d. p) pariturum A 1c. d.; respondit add. A 1c. d. 2a. q) quia A 1a* et m. al. A 1a. r) om. A 1c (non A 1c*). s) ita B 1a cum Fr.; moribus A 1a (m. al. suppl.). a*. b. 8; more A 1c. d. 2. t) dissentiat A 3; se separat
 40 pro d. A 1c (non A 1d). u) m. al. corr. qua A 1a. 2a, et sic A 1a*. 3. v) ita A 1c. d. 2. B 1a cum Fr.; venerat A 1a. a*. b. c*. 2a. 3; venit B 2. w) ita A 1a. B 1a. Fr.; repedare A 1a*. b. c. d. 2. 3. B 2. x) ita A 1d et pr. m. B 1a cum Fr.; aulicum rell. y) hominibus A 1c. z) om. B 1a. 2. a) septis A 1a*. c. d. 2; septo A 3. b) procere B 1a; procerum B 2. c) ita Fr.; nomine codd. d) ita A 1a*. c. d. 2. 3. 3'. B 1a cum
 45 Fr.; Baudulfum A 1a. b; Baldulfum A 3*. B 2. e) ita Fr. f) om. A 1a (non A 1a*); vi add. B 1a. 2. g) ita A 1a (pr. m.) cum Fr.; pallit pr. m. A 2; pelli A 1d; pellit rell. h) ita Fr.; penes codd. i) ita A 1b. 3. B 1a; Verontionensem? m. al. corr. Veson-
 50 tionensem A 1a, et sic A 1a*. c. d. 2a. 3'. 3*. B 2; Bisontionense A 2; Vesonacionem Fr. k) exulandum A 1b. l) regali s. B 1a cum Fr. m) quid A 1a*. 3. n) discernet A 1a*; deficit Fr. o) om. A 1c. p) plenam B 1a. q) que om. A 1a (non A 1a*). r) spondentque B 2. s) se h. l. add. A 1c. d. 2a. B 1a. 2, post liberentur A 3. t) m. al. corr. liberarentur A 1a, et sic A 1a*. c. 2; liberantur A 1d.

commissa noxa penitentiam acturos. Beatus itaque Columbanus post haec ministro Domoali^a, cuius superius¹ fecimus^b mentionem, imperat, ut manu ferrum quo conpedes inretiti^c erant atque innexi^d adprehendat ac trahat. Quem^e ille adprehensum trahet^f et veluti fructix^g 5 putrefacta^h per partesⁱ comminuitur; egredique carcerem damnatos, solutis conpedibus, iubet, peractoque¹ euangelici cultus officio, pedes lavit linteoque abstersit. Imperatque deinde, ut ecclesiam petant et commissi^k sceleris penitendo ac fletibus abluendo culpas luant^l. 10 Properantes ergo^m illi ecclesiae foresⁿ obseratas repperiunt. Tribunus ergo^o militum cum vidisset virtutem^p Dei per beatum Columbanum damnatorum conpedes fractos^q et vacuum sibi tantummodo relinqui ergastulum, insequi calces damnatorum, acsi a somno excitatus^r, cum militibus coepit. Ille^s vero^t pos tergum adpropinquare satellites videntes et fores ecclesiae obserratas^u cernentes, gemina vallati angustia, virum Dei^v compellant, ut eruantur^w. Anxio ille anhelitu^x sursum caput adtollet precaturque Dominum, ut sua virtute ereptos e^y ferro 20 non sinat denuo tradi satellitum nexu^z. Nec morata auctoris bonitas foris^a firmis obseratas claustris reserat, in angustia^b positis aditum pandit, pernicipique cursu ingrediuntur ecclesiam; fores vero post damnatorum introitum in oculis militum absque humana manu obserantur, acsi custos^c usu clavigero pernicipiter et reserasset et obserasset. Perveniens ergo beatus^d Columbanus cum suis simulque et^e tribunus cum^f militibus^g, fores obserratas^h reppereruntⁱ Aspasiumque nomen^k custodem 30 querent^l, ut claves largiatur. Qui cum venisset, clavi-

*p. 90.

Cap. 19. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 19. a) Domoaldi A 1b (non A 1b*); Domo B 2. b) m. f. A 2a; memoriam fecimus A 1b. c) in(r)retitae A 1b. c. d. 3; inreti(ti m. al. add.) B 1a. d) ita A 1a*. 2; innexae rell. e) Quod A 1a*. b. c. d. 2a. 3. f) ita pr. m. A 1a. g) putrefactum A 1a, corr.; putrefactum B 2. h) parte B 1a. i) que om. A 1c. k) commissi.; ras. s. A 1a. l) lavant A 3 et pr. m. A 2; lavent A 3'. 3* et m. al. A 2. m) illi ergo A 1c. n) foras pr. m. A 1a. o) igitur A 1b. p) corr. virtute A 1a, et sic A 1a*. b. c. d. 3. 3' (non A 3*); virtutum A 2 (non A 2a). q) fractas A 1c. d. r) suscitatus A 1c; om. A 1c*. s) ita pr. m. A 1a. t) orgo A 1a*. u) ita pr. m. A 1a; obseratas rell. v) m. al. suppl. A 1a; Columbanum add. B 1a. 2. w) eruuntur A 1a, corr.; eruant A 1b (non A 1b*). x) anelatu pr. m. A 1a*. y) om. A 1c. d; a A 3'. 3*. B 1a (non B 1b). z) nexui A 1c. d. 2. 3. a) ita pr. m. A 1a. b. d; fores rell. b) angustias A 1b; angustias A 1c; angustus A 1d. c) iustos usi A 1a*. d) om. A 1c. d. 2. e) om. A 1c. d. 3. f) om. A 1b. g) ad add. A 1c. d. h) ita pr. m. A 1c; obseratas A 1c* cum rell. i) ita A 1a. a*. 3; reppererunt A 1b; rep(p)eriant A 1b*. B 1a. 2; 45 r. A. q. n. om. A 1c. d. 2. k) ita A 3; nomine A 3'. 3* cum rell. l) quaerent corr. quaerunt A 2, et sic A 2a cum rell.

1) Supra c. 9.

geroque^a usu fores reserare volens^b, ait se numquam diligentius obserata claustra invenisse. Nec quisquam^c post ausus est damnatis iniuriam inferre, quos divina virtus eruisset.

- 5 20^a. De^b regressu eius ad^c Luxovium et cecitati^d satellitum^e, expulsionem regia sodaliumque separatione^f et sospitate^g vexantium.

Post^h haec vir Dei cernens, quod nullis custodiis angeretur a nulloque molestiamⁱ ferret, — videbant
10 enim omnes in eum^k Dei^l virtutem^m flagrare, ideoque omnes ab eius iniuriis segregabantur, ne socii culparum forent, — ascendit ergo dominica die in verticem arduiⁿ cacuminis montis illius, — ita enim^o situs urbis habetur^p: cum domorum densitas in diffuso latere proclivi montis¹
15 sita sit^q, prorumpunt^r ardua in sublimibus cacuminibus, qui undique abscisi^s, fluminis Dovae^t alveo vallante^u, nullatenus commeantibus viam^v pandit^w, — ibique usque ad mediam diem expectat, si aliqui^x iter ad monasterium revertendi^y prohibeat^z. Et cum nullus contrarius^a existeret, ipse per mediam urbem cum suis ad monasterium^y
20 regreditur. Quo^b audito, Brunichildis ac Theudericus, quod scilicet ab exilio revertisset, atrociores irae aculeis stimulantur iubentque^c militum cohortem, ut rursus virum Dei vim^d abstrahant et ad pristinum prorsus

25 *Capp. 19. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.*

Cap. 19. a) que om. A 1c. b) voluisset, alt A 1a* et m. al. in litura A 1a. c) quicquam A 3.

Cap. 20. a) titulus ante verba Oraturque (p. 189, 23) positus est A 1d. 2. 2a. b) Degressu m. al. corr. De egressu A 2a. c) a Luxovio A 2a. d) cecitatis m. al. corr. cecitate A 1a, et sic A 1a*. b. d. 2. B 1a. e) et add. A 1a*. 2 (pr. m. superscr.). 2a et m. al. A 1a; expulsionemque A 1d. f) tione m. al. suppl. A 1a. g) sospitate pr. m. A 1a. h) in Post redit Fr. i) molestia A 2 (non A 2a). k) ita A 3. B 1a. 2 cum Fr.; eo A 1a. a*. b. c. d. 2. 3*. 3*. l) om. A 1b. m) virtute A 1a*. n) a. (a. om. A 3) m. c. A 3. 3*. 3*. o) om. A 1a. a*. p) habebatur pr. m. A 1a*. q) est A 1b. r) prorumpunt A 1a*. c. d. 2; prorumpant A 2a. s) abscissi pr. m. A 1b. 2a. t) Duvae A 3 (non A 3*. 3*). u) valeant pr. m. A 1a; vallente pr. m. A 2 (non A 2a). v) iter A 3. w) pandet B 1a. x) aliquis A 1a*. b. c. d. 2. 3. y) redeundi A 1b*; rev. — monasterium (l. 20) om. A 1b; habet A 1b*. z) prohibeat B 1a. 2. a) se add. B 1a. b) Qui pr. m. A 1a. c) que mil. — intentionis (p. 194, 22) om. Fr. d) ita pr. m. A 2; om. A 1a. a*; vi A 2a cum rel.

- 1) *Situm Vesontionis oppidi Ionas recte descripsit, sed eundem elegantius et fortasse lucidius exposuit Caesar: flumen Dubis (hodie Doubs) ut circine circumductum paene totum oppidum cingit; reliquum spatium, quod est non amplius pedum sexcentorum, qua flumen intermittit,*
45 *mons continet magna alitudine, ita ut radices montis ex utraque parte ripae fluminis contingant. Hunc murus circumdatus arcem efficit et cum oppido coniungit (Bell. Gall. I, 38). Ea quae hodie montem illum occupat arx a Vauban celeberrimo illo praefecto fabrum constructa est.*

exilium revocent. Venientes ergo milites^a cum tribuno; peragrantur septa monasterii, virum Dei perquirunt; residabat enim ille in atrio ecclesiae librumque^b legebat. Ubi cum sepe venissent et propter^c eum transirent, ita ut nonnulli in eius pedibus suos offenderent et vestimentis suis eius tangerent, obsecatis luminibus, ipsum nequaquam viderent^d, eratque^e spectaculum pulcherrimum: ille ovens cernebat quaerentes, nec omnino videbatur^f; illi^g in medio eorum positum^h, cum viderentur, non videbant. Venitque tribunus, intuitusqueⁱ per fenestram, vidit^j virum Dei inter^k ipsos laetum residere et legere, cernensque^l virtutem Dei, ait: 'Quid tam intente atria ecclesiae peragrat^m nec omnino repperitis? Nequaquam amplius insaniae erroreⁿ cor vestrum decipiat^o; ^{p. 91.} non enim poteritis vos invenire quem virtus teget^p divina. Recedite^q ab hac intentione, et regi properemus nuntiare, quia eum minime repperistis'. Daturque^r manifeste intellegi, tribunum militum non sponte ad patranda^s viro Dei iniuriam venisse et ideo ad eum videndum lumen meruisse. 20

Renuntiantibus illis auribus regiis^r, illi^s, aucto furore miserae intentionis, Berthcharium^{t. 1} comitem ad^u eum attentius perquirendum virorum cum praesidio simulque et Baudulfum^v, quem superius² direxerat^w, destinarunt^x. Quo cum venissent, beatum Columbanum ²⁵ in ecclesia positum psallentioque^y ac^z oratione deditum cum omni congregatione fratrum repperiunt, sicque virum Dei^a adlocuntur: 'Vir Dei, precamur, ut tam regiis^b quam etiam nostris oboedias praeceptis, egressusque, pergas^c eo itenere quo primum his^d adventasti in ³⁰

Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 20. a) om. A 1b. b) librumque om. A 1b (non A 1b*); que om. A 2; et librum A 2a. c) ita B 1a. 2; prope A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. d) viderunt A 1b. e) que om. A 1c. d. f) videbantur pr. m. A 1a; ab eis add. B 1a. 2. g) Ille — positus B 1a. h) et intuitus A 1c. d.; que om. A 3. i) videt A 1b. k) in pr. m. A 1a*. l) Cernens (q postea suppl.) A 1a*. m) peragratos pr. m. A 2 (non A 2a). n) ita A 1a*. B 1a; deget m. al. corr. teget A 1a; tegit A 1b. c. d. 2. 3; tetigit B 2. o) Rededit corr. Redite A 1a et sic A 1a*. p) que om. A 1a. a*. q) ita A 1c. d. 2. B 1a. 2; parandam A 1a. a*. b. 2a. 3. r) regis A 1a*. b. c. d. 2. 3*. B 2. s) m. al. corr. ille A 1a, et sic A 1a*. 3; illic A 1c. d. t) ita A 3; Bertharius rel. cum Fr., ut infra. u) ad deum pr. m. A 1b; haec om. Fr. v) Baldulfum A 3*. B 2. w) dixerat B 1a. 2; dixeram A 3. B 1b. x) destinavit A 3. y) ita A 1a. a*. b*. 3; sallentioque Fr.; psallentique m. al. corr. psallentemque B 1a; psallentemque A 1b; psallentem A 2. B 2; psalmis A 1c. d. 3*. 3*. z) in add. A 1b; a correptione A 2; orationique A 2a. a) om. A 1a (pr. m.). b; habent A 1a*. b*. b) regis A 1a*. c (non A 1c*). c) perge A 2 (non A 2a); 45 om. Fr. d) hic B 1a (non B 1b).

1) Bertharius cubicularius a. 612. Theudebertum insecutus captum Theoderico regi Coloniae exhibuit; cf. Fred. IV, 38. 2) Cf. supra c. 19.

locis'. At ille: 'Non enim^a', inquit, 'reor placere conditore^b, semel^c natali solo ob Christi timorem relicto, denuo^d repedare^e'. Cumque nullatenus cerneret^f sibi virum Dei obaudire^g, relictis quibusdam, quibus ferocia^h animiⁱ fortior inerat, Bertecharius abscessit^k. Hii^l vero, qui remanserant^m virum Dei hortantur, ut illis misereatur, qui ad tale opus patrandum infeliciter fuerant relictī, eorumque periculo consuleretⁿ; qui si eum violenter non abstraherent, mortis eos periculum incurrere^o. At ille se ait^p iam sepius testatum^q esse, nisi vim^r abstraheretur^s, se non discessurum^t. Illi gemino vallati periculo, undique urgenti^u formidinae, palleum quo^v indutus erat adtingunt; alii genibus provoluti, cum lacrimis precantur^w, ut pro tanti^x sceleris culpam^y illis ignosceret, qui non suis desideriis^z, sed regiis^a obtemperarent praeceptis.

Videns itaque vir Dei periculum^b aliorum fore, si suae severitatis^c satisfaceret^d, cum omnium^e eiulatu^f atque merore egreditur, depotatis custodibus, qui, quousque^g ditionis suae regno pelleretur, non^h eum relinquerentⁱ. Inter^k quos primus Ragumundus^l erat, qui eum Nametis^m usque perduxitⁿ, universis fratribus velut funus^o subsequētib; nam^p meror omnium^q corda repleverat. Anxius pater tantorum membrorum dispēdia^r.^{p. 92.} caelos respicit^s: 'Aeternę', inquit, 'conditor rerum, tu

25 Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 20. a) om. A 3 (non A 3'. 3*). b) ita Fr.; conditori rell. c) semul Fr. d) om. A 2a. e) ita A 1a. a*. b*. c. d. 2. 3. B 2 cum Fr.; repetare B 1a; repediare pr. m. A 1b. f) m. al. corr. cernerent A 1a, et sic A 1a*. 2a. 3. g) ita A 1c. d. 2. 3. 3'. B 1a. 2 cum Fr.; oboedire A 1a. a*. b; obtemperare A 3*. h) ferociae A 2a; ferocitas A 3. i) ita A 3'. 3* cum rell.; animo pr. m. B 1a; nimis A 3; mens A 2. k) recessit A 1c. d. l) ita A 3. 3'. Fr.; Hi A 3* cum rell. m) remanserat pr. m. A 1c*. d. n) consulerent pr. m. A 1b; p. subveniret, quia si A 3. o) incurre(re m. al. suppl.) A 1a; incurre A 1a*; incurreret A 3; pro certo sciret add. B 1a. 2. p) ita A 1a. a*. d. 3 cum Fr.; ait se A 1c; ait om. B 1a. 2; iam om. A 1b (non A 1b*); iam post sepius A 3; sicut (ut A 2a) iam pro se ait iam A 2. 2a. q) testatus est A 2a (non A 2). r) ita A 2 cum Fr.; vi: A 1a; vi rell. s) abstrahatur A 3. t) ait add. A 2a (non A 2). u) ita Fr.; urg(u)ente rell. v) quod B 2. w) ita rell. cum Fr.; precant pr. m. A 1a*. x) tanti; ras. s A 1a. y) culpa A 1a*. b. c. d. 2. 3. z) votis A 3. a) regis A 1a*. c. B 1a (non A 1c*). b) periculorum fore Fr.; al. om. A 1b. c) ita pr. m. A 1a. B 1a; severitate Fr.; severitati A 1a*. b. c. d. 2. 3. B 2. d) satisfacerent A 1a, corr. e) omni A 3* cum Fr. (non A 3. 3'). f) ululatu B 1a. g) (quo postea add.) usque B 1a. h) non eum bis scr. erant A 1a. i) relinqueret pr. m. A 1a. k) ita A 3. B 1a. 2 cum Fr.; Nam et his usque perduxit, inter quos primus (primos pr. m. A 1a) Ragumundus erat, qui cum universis A 1a. a*; (nam et usque perduxit eras.). l) Inter quos primus Ragumundus erat cum universis A 1d; Namnetis usque perducerent, inter quos primus Ragumundus erat, qui cum universis A 1b; Nam et his usque perducerent, inter quos primus Ragumundus erat, qui cum universis A 2a; Nam inter postea add.) quos primus Ragumundus erat, qui cum universis A 1b; Inter quos primus Ragumundus erat cum universis, reliquis praetermissis, A 1c. l) ita B 1a. b cum Fr. 50 Ragumundus A 3. B 2 et m. al. A 3'; Ragumundus pr. m. A 3'; Rogomundus ante pr. A 3*. m) ita A 3 (pr. m.). B 1a cum Fr.; Namnetis B 2; Memetis B 1b. n) desinit Fr. o) fu: nus A 1a. p) om. A 2; subs. prosequ(eb m. al. superacr.)atur, quorum meror A 2a. q) om. A 1a (non A 1a*). r) dispēdia: A 1a; dispēdio A 1c. d. 2. 3*. B 1a. 2. s) et ait add. B 1a. 2.

nobis locum praepara^a opportunum, quo tibi tuae famul-
 entur in secula plebes'. Consolatur deinde^b universam
 simul cohortem, ut spem ne^c praecedant^d, sed omni-
 potenti Deo inmensas laudes rependant; se^e hoc^f non
 ob^g dispendium suum vel suorum habere, sed ob multi-
 plicandas monachorum plebes hanc esse^h datam occa-
 sionem. Quicumque enim se sequi velintⁱ, promptissimo
 animo ad sustinendas secum^k iniurias venirent; qui vero
 in supradicto coenobio remanere voluerint^l, securi in
 hoc loco remanerent: cito Dominum de eorum merore^m
 ultionem daturum. Sed cumⁿ equo animo de custodia
 pastoris^o segregari non vellint^p, custodes regii^q inquirunt^r,
 nequaquam hinc^s se sequi alios permissuros, nisi eos
 quos sui ortus terra^t dederat, vel qui e^u Britannia^v
 arva ipsum secuti fuerant; ceteros^w, qui Gallico^x orti^y
 solo, preceptis esse regiis^z inibi remansuros. Hoc cum^{aa}
 egregius pater cerneret, vim^{ab} a se sua membra discerpi,
 tam suus quam etiam membrorum suorum dolor multi-
 plicatur; pro^{ac} tanti^b sceleris pondera^c Dominum omnium
 consolatorem deprecatur, ut quos a se^d regia pertinacia^e
 segregabat, ipse sua^f custodia tueretur^g. Inter quos
 venerabilis vir, qui post^h in eodem monasterio pater
 extetuit, Eustasius^{h. i} discipulus et minister sancti viri
 violenter avellitur, intendente super eum Mietiumⁱ avun-
 culum eius, qui Lingonicae^k ecclesiae pontifex erat^l. 25

Cap. 20. A 1a. a^o. b. c. c^o. d. 2. 2a. 3. 3°. B 1a. 2.

Cap. 20. a) o. pr. A 1c. d. b) om. A 2a (non A 2). c) non A 1b. 2a. 3°
 (non A 3. 3'). d) ita pr. m. A 1a cum V. Ioh. (SS. R. Merov. III, 510, 21); pr(ae)-
 cidant A 1a^o. c. d. 2 (s corr. praecident). 3. B 1a. 2; perdant A 1b. e) Sed A 1a^o.
 2a. 3. f) om. A 1c^o. g) om. A 3°. h) d. c. A 3. i) vellent A 1b. c. d. 2. 30
 k) om. A 1a. a^o. l) vellent A 1c. d. m) m. al. suppl. B 1a. n) se add. B 1a. 2.
 o) ita pr. m. A 1a; vellint pr. m. B 1a; valent corr. vellent A 2, et sic A 1a^o. b. c. d.
 2a. 3. B 2. p) regi B 1a; regis A 1c. q) autumant B 1a. 2. r) hunc A 3°; om.
 A 3 (non A 3°). s) om. A 1c. t) a A 1c. 2 (non A 2a); de A 1d (in litura). B 1a. 2.
 u) Brittanio: arv. pr. m. A 1a; Britannica (Britannica A 3; Brittañia A 1b; Britannia 35
 A 1b^o) arva A 1b. b^o. 3. 3'. B 2; Britannico arvo A 3°; Brittan(n)icis arvis A 1a^o. c. d. 2.
 v) ceteros B 1a. w) ita A 1a. a^o. c. d. 2. 3; Gallico m. al. corr. Gall. A 1b; Galliae
 B 1a. 2; essent add. A 1c. d. x) ita A 1a. a^o. c. d. 2. 3. 3'; regis A 1b. 3°. B 1a. 2.
 y) cum pr. m. A 1a. z) ita A 2. B 1a (pr. m.). 2; vi A 1a^o. b. c. d (eras.). 3; v(i a
 se m. al. in ras.) A 1a. a) pro — deprecatur om. A 2a. b) tanti; ras. s A 1a. 40
 c) pondere A 1a^o. b. c. d. 3. B 2; ponderet pr. m. A 2. d) pr. m. om., a se m. al.
 superscr. A 1a^o. e) om. A 2 (non A 2a). f) tueatur B 1a. 2. g) postea A 3.
 h) ita A 1a^o. B 1a. 2; Eustasius rel. i) ita A 1b. d (pr. m.). B 1a; Mietium pr.
 m. A 1a; Mietio A 1a^o. c. 2a. 3. B 2; Migetio A 3; avunculo A 1a^o. c. 2. 3. B 1a. 2.
 k) Lingonicae pr. m. B 1a. 45

1) Postea vero Columbanum Eustasius Brigantiam secutus est; cf. infra I, 27. 2) Miechius episcopus Lingonensis concilio Parisiensi a. 614. subscripsit; cf. Concilia ed. Maassen I, 191.

Egressus ergo vir sanctus cum suis vicesimo¹ anno⁶¹⁰. post incolatum heremi illius, per orbem^a Vesontionum^b Agustidunumque^c ad Avallonem^{d.2} castrum pervenit. Sed priusquam Avallonem^e perveniret, in via ei custos equorum Theuderici occurrit lanceaque virum Dei trahere^{e*} voluit, sed^f malivolam animam ultio mox digna^g praevenit^h. Nam, dextraⁱ quam^k adversum^l Dei leverat virum torpente, lancea^m ante suos pedesⁿ humo defixit; ipse^o demone correptus, ante vestigia viri Dei¹⁰ ruit^p. Quem cernens ille se^q coram ultione^r percussus, die illa nocteque^s *penes se tenuit, cumque sequens rursus^{*p.98} dies inluxit^t, ad se arcessivit^u; Deoque favente curatus a^v peste, ad^w propria remeavit. Deinde ad Coram^{x.3} fluvium properans, ad domum cuiusdam nobilis et religiosae feminae Theudemande^y pervenit^z. Quo cum esset, XII occurrerunt viri pleni rabido^a demone, furentes atque ruentes in terram, quos vir Dei protinus oratione curavit. Eademque^b die ad vicum quem Coram⁴ vocant^c venerunt, ibique^d quinque frenesi^e vexati obvenerunt^f,²⁰ ubi et^g mox sanati sunt. Exin^h Autisiodorumⁱ prope-

Cap. 20. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4. B 1a. 2.

Cap. 20. a) ita pr. m. A 1a. B 1b. b) Visontionum A 2a; Bisontionum A 2; Vesontionem A 3. c) ita A 1a*. B 1a; Ag. pr. m. corr. Aug. A 2; Augustidunumque A 1b. c. d. 2a; Augustidunumque B 2; Augustidunumque rell. d) ita A 1a. a*. c*. d. 25 Avallone A 1c; Avalonem A 3; Cavallonem A 1b. 2a; Cavellonem m. rec. corr. Cavillonem A 2; Vallonem B 1a. 2. e) ita A 1a. a*. c. d. B 1a. 2; ad Avallonem A 3*. 3*; ad Avalonem A 3; Cavallonem A 1b. 2a; Cavellonem A 2. e*) traiecere B 1a. f) in add. A 3. g) divina A 1b. 3 (non A 3*. 3*) et m. al. B 1a. h) pervenit A 3. i) dextera A 1a. a*. c. 3 (non A 1d). k) qua B 1a. l) a. virum D. l. virum t. pr. m. A 1a; a. virum D. l. t. 30 A 1a*. m) ita A 3. B 1a. 2; lanceam rell. n) om. A 2 (non A 2a). o) a add. A 1a. a*. b. p) corrunt A 1b. q) coram se B 1a. 2 et m. al. A 1a (non A 1a*). r) ultionem pr. m. A 1a(?). s) nocteque A 1c. d. 2. 3*. t) illuxisset A 1a*. 3. u) accersivit A 1a*. b. c. 2a. 3*. 3*; accersivit B 2. v) ita A 1a*. 3*. 3* cum rell.; ab peste: (ras. m?) A 1a; a peste pr. m. superscr. A 3; aperte A 3. w) a B 1a. x) Choram, ut 35 infra A 2a; ad propria (v. supra) pro ad C. A 1d (non A 1e). y) Theodemande A 1a*; Theodemandae A 1b; Theodemande A 3. z) om. A 2; pr. m. in mg. suppl. A 1d. a) ita A 1a*. b. c. d. 2. B 1a; rapido A 1a (pr. m.). c*. 3. B 2. b) Eodemque A 1b; que om. A 2a. c) vocat pr. m. A 1a; dicunt A 3 (non A 3*. 3*). d) ibique pr. m. A 1a. e) frenesi (i m. al. add.) A 1a; frenexi pr. m. A 2 (non A 2a); frenetici B 1a. 2. f) venerunt 40 viri, ubi A 3. g) om. A 2a. h) Et in A 1a. a*. b; Postea in litura pro Exin A 1b*. i) Autisiodorum A 1d; Asi:: d: rum m. al. corr. Atisiodorum B 1a.

1) Cum ex insequentibus intellegatur, triennio, antequam Chlotharius monarchia a. 613. potitus est, Vosagi eremum a Columbano relictam esse, cumque vicesimo anno tunc ibi moraretur, ipsum patria relicta in 45 Gallias accessisse oportet a. 591. 2) In Itinerario Antonini (ed. Parthey et Pinder p. 172) haec sese subsequuntur loca: Augustodunum (Autun), Sidoloucum (Sautieu), Aballone (Avallon), Autisiodorum (Auxerre). 3) Cure affluens Icaunae fl. (l'Yonne). 4) Cure locus prope Domecy-sur-Cure (dép. Yonne) situs, ubi abbatae S. Benedicti 50 saec. XII. institutae adhuc supersunt reliquiae.

ravit, ibique allocutus Ragumundum^a est, quia ipse eum via qua ibat duceret^b: 'Memento', inquit, 'o Ragumunde^c, Chlotharium, quem nunc spernitis, intra triennium dominum habebitis'. At ille: 'Quur', inquit, 'taliam, domine mi, ais^d?'. Illeque: 'Videbis prorsus quae dixi, si tunc vitam cum superis feras^e'.

21^a. De sanitate^b frenetici et ultione hominis et ceco inluminato.

Progressus exin ab Autisiodoro^c, conspicit iuvenem a demone correptum pernici ex adversu^d currere cursu; 10 XX etenim^e milibus totis viribus cucurrerat. Quo visu^f, substetit, quousque saucius homo demonis arte veniret, veniensque, ante virum Dei ruit^g discerpens; quem vir^h Dei orationibus curavit patrique sospitem reddidit. Deinde ad Nivernensem^{i.1} oppidum venit, custodibus 15 antecedentibus ac subsequenter, ut Ligeris^k scafa^{k*} reciperetur Brittanicoque^l sinu^m redderetur. Ubi etiam cum venissentⁿ et tardo conamine scfam insilirent^o, quidam e custodibus, arrepto remo, unum eorum qui Lua dicebatur percussit, virum^p sanctissimum et in^q omni reli- 20 gione deditum. Quod vir Dei intuens, sua^r coram se membra cedi^s: 'Quur', inquit, 'crudelis, addis merori^t merorem? An non sufficit ad vestram ruinam patrati sceleris malum? Quur fessa Christi membra cedis? Quur contra mitem inmitis appares? Quur saevitiam in 25 mansuetis^u praetendis? Memento te^v a divina ultione

Capp. 20, 21. A 1a. a*, b, c, c*, d, 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Cap. 20. a) ita A 1c, d (e corr.), 2a (pr. m.), B 1a; Ragumundo A 3; Ragumundo A 3'; Ragumundum A 1a, a*, b, d (pr. m.), 3* et m. al. A 2, 2a, ut infra; Ragumundum A 2 (pr. m.), B 2. b) ducere (t m. al. add.) A 1a; ducebat B 1a, 2; deducebat A 1a*. 30 c) ita A 1c, d, B 1a; Ragumund(a)e A 1a, a*, b, 3*; Ragumund(e) A 2 (pr. m.), 3, 3'. B 2. d) m. al. in ras, A 1a; agis A 2a. e) feres A 1c, 2, 3', 3* (non A 2a).

Cap. 21. a) titulus locum obtinet eum qui vicesimo convenisset et sic deinceps A 1d, 2, 2a. b) te m. al. suppl. A 1a. c) Autisiodorum(?) m. al. corr. Autisiodoro A 1d et sic pr. m. A 1a; Autisiodro A 2; Autisiod: ro pr. m. B 1a. d) ita A 1a (pr. m.). 35 2 (non A 2a); averso B 1a. e) enim B 1a. f) vir Dei add. B 1a, 2. g) d. r. A 3. h) ita A 1a, a*, b, 3; v. D. om. A 1c, d, 2, B 1a, 2. i) ad Nivernense A 1b, c, d, 3*; ad Nivernensem A 3; ad Nivernense A 3; annivernense A 2; ad iuvernense A 2a, k) Ligeres A 1b, corr.; Ligeri B 1a. k*) scfam A 1b. l) Brittanicoque A 1b, c, d, 3, B 2; Britanicoque A 2 (non A 2a); Britanicoque sinu redd. m. al. versu exeunte suppl. 4) A 1a*. m) sinui A 1c, d, 2a. n) venisset A 1c, B 1a, 2. o) insilirent A 1a*, corr. p) om. A 2a; per add. A 2 (non A 2a). q) (in om.) o. religioni A 1a*. c. r) suam A 1b. s) dixit add. B 2. t) merore pr. m. A 2 (non A 2a). u) mansuetos A 1c. v) a d. te A 1c, d; M. a divinitate u. A 2; te post ultione A 3; a eras, A 1a; om. A 1a*. 2a. B 1a.

1) Nevirnum ad aliam viam, scilicet Augustoduno Lutetiam versus, 45 situm erat; cf. Itin. Anton. ed. Parthey et Pinder p. 1034.

in hoc loco percussurum^a, in quo Christi membrum
furens percussisti! Probavit inlatae sententiae poenam^{a*}
ultio mox subsecuta. Nam ut subsequenti vice rediens,
ad eundem portum^b transiturus venit, divinitus per-
cussus, in eodem est^c loco dimersus. Quid enim fuerit,
ut iustus arbiter eandem ultionem inpostmodum dila-
tasset, nisi ut tunc sancti obtutus^{c*} de eius vindicta non
macularentur^d?

*Indeque ad Aurilianensem^e urbem venerunt. Quo^{*p. 94.}
cum nec aditum ecclesiarum sibi ex regiis^f praeceptis
pandi^g videret, cum grandi merore super ripam Ligeris
tentorii contentus^h paulisper quiescit. Cumque iamⁱ
sumptuum necessaria^k indigerent, duos in urbe^l direxit,
ut necessaria quaerere, quorum unus erat^m Potentinus
nomenⁿ, qui adhuc superest et Armoricana^o in loca in
suburbano Constantiae urbis¹ monachorum cohortem
adunavit. Cumque lustrantes urbem nihil repperissent,
quia regio timore omnium corda perculsa manebant, via^p
qua urbem intraverant repetabant^q obviamque habent^r
mulierem in platea ex genere Sirorum^{s. 2.} Quae cum
eos vidisset, sciscitata est, quinam essent. Illi, rei^t
veritate^u digesta, aiunt se necessaria quesisse nec prorsus
repperisse^v. Illa infit^w: 'Accedite, domini mi^x, ad me-
tatam^y famulae vestrae, et quae sunt necessaria vobis-
cum vehite. Nam et ego advena sum ex longinquo
Orientis^z solo'. Illi ovantes eam sunt calce secuti;
venerunt ad domum eius, sellaue subposita, quieverunt,
donec detulit, quid^a ab eis evectum^b esset^c. Eratque

Cap. 21. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 30 Cap. 21. a) percut(c)iendum A 1a*. c. 2 (non A 1d). a*) poena A 1b. b) potum
A 1a, corr. c) l. est d. A 1b; l. demersus est A 1c. c*) obitus A 1a*, corr.; optutibus
A 1b. d) macularetur A 1b. 2a. B 1a; Ignoratur add. A 1c. d. e) Aurel. A 1a*. b. c.
2a. 3. B 2. f) regis A 1a*. b (pr. m.). g) om. A 1d. h) contenti:: m. al. corr.
contentis A 1a et sic A 1a*; om. A 1b; contenti p. quiescant A 1b*. i) om. A 2 (non
35 A 2a). k) necessariis A 1c. d. 3'. 3*. l) ita A 3. 3'. B 1a. 2; urbem A 3* cum rell.
m) om. A 1b. n) ita A 3; nomine A 3'. 3* cum rell. o) Armonicana in l. B 1a;
Armonicana (Armor. A 1b*) in loco A 1b. b*; Armonicana incolae A 2a; Armonicano
in loco A 2. p) viam A 1b. 3. B 2. q) ita pr. m. A 1a; repedabant A 1a*. c. d. 2. 3;
repetebant A 1b. B 1a; reperebant B 2. r) m. h. A 3. s) Syr. A 1a*. b. d. 2. 3. B 2,
40 ut infra. t) ei v. d. (degesta pr. m.) A 2; v. rei d. A 2a. u) veritatem digesta
B 1a; veritatem digestam B 2. v) (p. om. A 3. 3') invenisse A 3. 3'. 3*. w) ita
A 2 (? corr. inquit). B 1a. 2 (verbo etiam Greg. utitur); inquit A 1a (m. al. in mg. affi-
niti). a*. b. 2a; ait A 1c. d. 3. x) ita A 1b. 2. 3. 3'; mei m. al. in ras.) A 1a; mei
A 1a*. c. d. 3*. B 1a. 2. y) meatum A 3. z) orientali A 3. a) quod A 1a*. 3.
45 b) pr. m. om., m. al. suppl. ad victum A 1a et sic A 1a*; quod ab eis evectum esset
m. al. suppl., pr. m. om., spatio relicto A 1c; evectum A 1c*; subvehendum A 3.
c) est B 1a. 2.

- 1) Coutances (dép. la Manche). 2) De hoc loco egit P. Scheffer-
Boichorst, 'Zur Geschichte der Syrer im Abendlande' (Mith. d. In-
stituts f. Österr. Geschichtsforsch. VI, 535).

simul in consessu^a vir eius, olim iam luminibus orbatus^b, de quo scienciatati sunt, quis esset. Illa inquit: 'Vir meus^c ex eodem Sirorum genere, sicut et ego, quem^d per multorum circulo^e annorum lumine^f privatam traho'. Illi inquirunt, si Christi famulo^g Columbae^h ob-
tutibus praesenteturⁱ, suarum^k interventu orationum lumen posse^l recipere. At^m ille promissi muneris fidei nexibus mentem roborat, surgensque, eorum est pro-
secutus cum duce vestigia. Narravit ergo Potentinus hospitalitatis munus in peregrinis, nec prorsus verba 10
impleverat, cecus adstabat, precatusqueⁿ Dei virum, ut^o suis orationibus eius^p lumen restituat. Videns ille fidem^q, omnes poscet^r, ut pro ceco orent, pronusque^s diu supra humum iacuit, surgensque, manu oculos ad-
tegit^t hac^u post crucis signum postulatum lumen red- 15
didit^v. Gaudens ille^w, reddito lumine, domi^x remeavit^y, ut^z videlicet qui^a interiorem^b lumen^c in hospites^d habere^e non omiserant^f, exteriorem^g non carerent. Sicque ex-
inde turba obsessorum, quos demones horrido furore torquebant, ad virum Dei curandi gratia propian^h, da- 20
turque salus largita a Domino: omnes ibiⁱ a viro Dei curati sunt. His virtutibus populus urbis permotus, virum Dei suis honoribus latenter fulciebat^k; non enim patule propter custodes quicquam praebere audebant, ne regis iram incurrerent^l. Deinde arreptum iter 25
peragunt.

*p. 95. *22. De scafa^a retenta et furto patefacto et
supplimento copiae.

Navigantes ergo per Ligerem^b ad Toronensem^c per-

Capp. 21. 22. A 1a, a*, b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

80

Cap. 21. a) consessum pr. m. A 1a; consensu B 1a. b) orbatum pr. m. A 1a. c) est add. A 1c. d. 2a. 3. d) quē B 1a. e) m. al. corr. circulum A 1a, et sic A 1c. d. 2; circulos A 1b; circula A 3. 3*. B 2; curriculum A 1c; curricula A 3. 3*. f) lumini privato B 1a. g) famuli A 1a*. h) Culumbae pr. m. A 1a. i) pr(a)esentaretur A 1c. d. k) m. al. corr. eius A 1a et sic A 1a*. l) posset A 1c. d. m) A; t, ras. i A 1a; om. A 1c. d. 2. n) ita A 1a. b. 2. 3; precatus A 3*; precaturque A 1a*. 2a. 3*. 3* cum rell. o) om. B 1a. p) ita A 1b. 2. 3 (pr. m. superacr.), 3*. B 1a; ei A 1a. a*. c. d. 2a. 3*. 3*. B 2. q) hominis add. A 3. r) ita pr. m. A 1a; poscit rell. s) protinusque pr. m. A 1a. t) ita pr. m. A 1a; atigit B 1a; attingit A 2; attingit A 2a cum rell. u) ita A 1a; ac A 1a*. b. c. d. 2. 3; at B 1a. 2. v) ita A 1a. b. 2a. 3; reddidit A 1c. d. 2. 3*. B 1a. 2. w) om. A 1c. x) dom: um, ras. i A 1a*; domum A 2a. 3*; ad domum A 1c. d. y) remeat B 1a. 2. z) v. ut A 1c. d. 2. a) om. A 2. b) interius A 1b. c. d. 2. 3. c) lucem A 1a* et m. al. A 1a. d) hospi-
tibus A 1a* et m. al. A 1a. e) h. post non o. A 1c. f) omiserat A 1a*, corr.; omi-
serat — careret A 1c. d. 3*. 3*. B 1a. g) exteriore A 1b. c. d. 2. 3. B 2; exteriore A 1a*. h) prop: : ant pr. m. A 1a; properant A 1a*. c. d. 3; a(p)propian B 1a. 2. i) om. A 1c; a v. D. ibi A 1b. k) fulciebant A 1c*. 2a. 3*. l) incurrunt A 1b. Cap. 22. a) fa m. al. in ras. A 1a. b) Ligerem m. al. corr. Ligerem A 2; Ligerim A 1c. 2a; Lygerim A 1d. c) ita pr. m. A 1a. 2; Turenensem A 1a*; Tur-
nensem B 1a; Turon. rell.*

50

veniunt^a urbem, ubi vir^b sanctus custodibus^c precatur^d,
ut scfam^e portu^f adpropinquent seque ad sepulchrum
beati confessoris^g Martini ire sinant. Quod abnuentes^h
custodes, navigare veloci conatuⁱ compellent^k, remigeros
5 urgent, ut omni^l virtute cursu celeri portum^m trans-
eant, gubernatoremⁿ imperant, ut medio^o fluminis alveo
scfam teneat. Quod videns beatus Columba^p, maestus^q
vultus ad caelum erigit, compellans^r se^s tante mestitiae
subdi, ut ne sanctorum sepulchra visere permittatur.
10 Urgentibus ergo^t omnibus, mox ut contra portum
ventum est, velut quibusdam^u anchoris defixis, scafa^v
stare coepit et ad portum caput dirigere. Quod cum^w
custodes obstare^x non valerent, inviti scfam quo^y vellit^z
ire sinunt. Mirum^a in modum medio^b e fluvii filo^{c.1}
15 ad portum pennigero^d ceu volatu² pervenit, portoque^e
recepta^f, viro^g Dei viam pandit. Gratias ille regi^h refert
aeterno, qui suis sic obtemperareⁱ non dedignatur servis.
Egressus^k sane, ad sepulchrum beati^l Martini accedit;
tota ibi nocte in oratione excubat. Inluciscente vero
20 die, a Leupario^m urbis illius episcopo invitatusⁿ ad^o
esum^p, ire non abnuit presertim^q ob suorum requiem^r

Cap. 22. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 22. a) semper veniunt pro p. A 1b. b) a. vir A 1b. c) ita pr. m.
A 1c*. d; custodi::: m. al. corr. custodes A 1a, et sic A 1a*. b. c. 2. 3. d) pre-
ca: tur A 1a; precatus A 1b (non A 1b*). e) scafa(m m. al. in ras.) A 1a; scafa A 3*.
25 3*; scapha A 2a. f) portu(1 ap in ras.)propinquent A 1a; portui adpropinquent (appropin-
quarent A 3*) A 1a*. d. 2a (ent in litura). 3. 3*; p. adpropinquant (m. al. corr. ad-
propinquent) A 1b (non A 1b*); porto adpropinquent (adpropinquant pr. m. A 2) A 3. 3*.
g) om. A 3; M. c. corr. c. M. A 2 (non A 2a); b. M. conf. 1 (s. e. Christi) ire A 3* (non
30 A 3*). h) rennuentes B 1a. 2. i) conatu: A 1a*. k) ita pr. m. A 1a; con(m)pellunt
rell. l) domini A 1c. d. m) portu A 1b. n) m. al. corr. gubernatori A 1a, et sic
A 1a*. c. d. 2. 3. o) medium A 1a*. p) Columbanus A 2a. 3. q) m(a)estus vultus
ad caelum (sed lum in litura A 1a; caelos A 1b) e. A 1a. a*. b. 3; m(a)estus (mestum
A 1c. d. 3*. 3*) vultum ad c(a)elum e. (e. ad caelum B 2) A 1c. 2. 3*. B 1a. 2; v. in-
35 fra II, 17: laetos ad caelum vultus referre. r) ita A 1a. c. d. 2a. 3. B 1a; com(n)pel-
lens A 1b. B 2; Compellens pr. m. corr. Compellans A 2; que add. A 1a*. s) om. A 1b.
t) vero A 1c. d. u) quibus B 1a. v) scafam B 1a. w) m. al. supercr. A 1a.
x) obst(a m. al. in rasura maiore)re A 1a. y) quod pr. m. A 1a. 2. z) ita pr. m.
A 1a; velit A 1a*. b; vellet A 1c (e corr. vellent). d. 2. 3. B 2; velle B 1a. a) om.
40 A 1b. b) medi::: m. al. corr. e medio A 1a et sic A 1a*; medio se f. A 1b; medio e
(e pr. m. add. A 2) f. A 1c. 2. 3; e om. B 1a. 2. c) ita A 1c. d. 2. 3. 3*. B 1a. 2;
filios corr. filios (m. al. in mg. chilos id est lignum) A 1a; filios A 1b; chilos A 1a*;
fluvio pro fl. fil. A 2a; fluvio, om. filo A 3*. d) pennigerm A 1b. e) ita A 1c
(pr. m.). c*. d (e corr.). 2; porto? m. al. corr. portuque A 1a, et sic rell. f) ita
45 A 1c. d. 2. 3. 3*. B 1a; recepto A 3* cum rell. g) virum A 1b. h) ita A 1a*. c. 2. 3.
B 2; postea add. A 1a. B 1a; om. A 1b. i) non d. o. A 3. k) Egres(sus m. al. add.)
A 1a. l) sancti A 3. m) ita A 1b. c. 2 (e corr. Liupario). 3; Leupargo m. al. corr.
Leupharo A 1a; Leupareo A 1a*; Leopario B 1a. 2. n) inv: tatus pr. m. B 1a.
o) om. A 3 (non A 3*. 3*). p) et (?) add., sed eras. A 1a. q) eras. B 1a. r) fr. r.
50 A 1a*.

1) Filum aquae, *cursus aquae rectus, Gallis 'le fil de l'eau'*. Filum
aquae seu medium aquae in *Statutis Alexandri II. regis Scottiae* c. 16,
§ 1. *Ducange*. 2) *Hieronymi V. Pauli* c. 8: quasi pennigero volatu.

fratrum, moratusque^a eo die cum supradicto pontifice. Qui cum hora refectionis cum eo ad mensam resederet^b, interrogatus, quur retro ad patriam repedaret^c, respondit: 'Canis me^d Theudericus meis^e a fratribus abegit^f'. Tunc unus e convivis Chrodoaldus^g nomine, qui amitam Theu-
 deberti regis in coniugium^h habebat, regi tamen Theudericus fidelis erat, hic viro Deiⁱ humili voce respondit, se^k melius esse^l lacte^m potare quam absinthium^{n.1}. Cui vir Dei: 'Cognosco^o', ait, 'te^p regis TheudERICI foederis iura servare velle^q'. At ille fatetur, se foedus fidei pro-
 missae, quamdiu valeret^r, observare^s. 'Si', inquit, 'regis^t
 *p. 96. TheudERICI iunctus es foederis^u, amico tuo et domino laetus eris a me legatus directus. Haec ergo eius^v auribus infer, et ipsum et suos liberos intra triennii circulum^w esse^x delituros, radicitusque eius stirpem Do-
 minum eradicaturum'. 'Quur', inquit supradictus vir^y, 'taliam famule Dei, promes^z?' At ille: 'Non enim queo silere, quae mihi loquenda Dominus^a tradet^b'. Quod inpostmodum omnes Galliae nationes sensere impletum, confirmavitque superius² ad Ragumundum^c sententiam³⁰ inlatam.

Sublato deinde prandio, vir Dei ad scfam remeat^{*. d} repperitque^e suos multa^f tristitia depressos; inquirens-

) Factum est autem, cum vir Dei Columbanus adisset (ita A 1d. 2c et e corr. audisset A 1c; edisset A 2) scfam (ad-
 surrexisset pro a. sc. A 2a. a**) add. A 1c*. d. 2. 2a. a**. c (non A 2b).

Cap. 22. A 1a. a*. b. c (ad l. 3). c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 22. a) moratur A 1d; que m. al. suppl. A 1a*; est add. A 1a*. c. 2a. B 2 (non A 1c*) et m. al. A 1a. b) sederet pr. m. B 1a. c) remeare vellet, resp. 80 B 1a. 2; repedaret — in omnibus famulos (p. 204, 22), folio exciso, om. A 1c. d) om. B 1a. e) (a pr. m. superscr.) meis A 3 (non A 3'. 3*); a meis B 1a. 2. f) abdicavit B 1a. 2. g) ita A 1b*. 2a cum rel.; Chrodoaldus A 1b; Chrodoaldus B 2; Chrodoaldus A 3; Echrodoaldus pr. m. superscr.) aldus A 3; Echrodoaldus A 2. h) coniugio A 2; matrimonio A 3. i) om. B 1a. k) m. al. corr. esse A 1a; si B 1a. 2; om. A 1a*. 55 l) ita A 1a*. b. c*. d. 2. 3. B 1a; esset B 2; pr. m. om., m. al. suppl. et, sed eras. A 1a. m) ita A 1a*. b. d. 3; lac::: A 1a; lac A 1b*. c*. 2. B 1a. 2. n) absinthio A 1a. o) post ait m. al. suppl. A 1a. p) m. al. suppl. A 1a (habet A 1a*); agite pro ait te A 2. q) om. B 1a. 2. r) valere (t m. al. add.) A 1a. s) servare A 1c*. t) regi Theudericus (Theudericus A 1c*. 3'. 3*). u) ita A 1b; foederi: A 1a. 40 B 1a; f(o)ederi A 1a*. b*. 2. 3; f(o)edere A 1c*. d. 3'. 3*. B 2. v) aur. eius A 1c*. d. w) funditus add. B 1a. 2. x) om. A 3. 3' (non A 3*); deleturum A 3. 3'; deletos A 3*; delendos A 1a*. c*. d. 2 et m. al. A 1a. y) om. A 2 (non A 2a). z) promissis A 1a*. b. c*. d. 2. 3. a) m. al. suppl. A 1a; D. l. A 3. b) ita pr. m. A 1a. b; tradit A 1a*. 3. 3'. B 1a; tradidit A 1b*. c*. d. 2. 3*. B 2. c) Ragomundum B 2; Ragamundum 45 A 1a. a*. b. c*. 2a. 3; Rogomundum A 2. d) remea: t A 1a; remeavit A 1b. e) ita A 2a cum rel.; que om. A 1c*. d. 2. 2a*. c. f) ita A 3' cum rel.; t. m. A 3; magna tristitia A 3*; multa mesticia A 3*.

1) Absinthium pueris, qui vermibus laborabant, propter amaritudinem cum melle mixtum dabatur, unde et ipsi opponitur. 2) Supra c. 20. 50

que^a, invenit praeterita nocte quae in scfam^b habuis-
sent furto^c perdidisse simulque aureos quos in pauperes^d
non erogaverat furto^e ablatos. Quo audito^f, ad sepul-
chrum beati^g confessoris^h repetatⁱ, questusque^k se non
5 idcirco ad eius excubasse exubias^l, ut ille sua ac suorum
siniret damna patrari^m fratrum. Necⁿ mora, his^o qui
sacellum¹ cum aureis furaverat^p coepit inter flagella
corporis poenas^q clamare et dicere illo et illo in loco
aureos occultatos habere^r. Quod videntes socii omnes
10 currunt furtoque sublata^s omnia reddunt, virum Dei^t
precantur, ut tanti^u sceleris culpas ignoscat. Quod
miraculum omnibus terrorem incutit^v, ut deinceps qui
ista audierant^w velut sacrata omnia quae ad virum Dei^x
pertinebant^y attingere non auderent. Prebens itaque
15 necessaria^z Leupecharius^a, virum^b Dei valedicit.

Navali ergo itinere^c ovans usque Namitensem^d op-
pidum venit; ibi^e quantisper^f moratus^g est. Quo cum
quadam die quidam egenus ante fores cellule, in qua
vir Dei^h metatus eratⁱ, clamaret, vocatumque^k ille
20 ministrum ait^l: 'Prebe', inquit^m, 'cibos alimoniaⁿ pe-
tenti^o'. At ille: 'Non est nobis^p', ait^q, 'panis nisi pau-
lulum^r tantum farinae'. At^s ille: 'Quantum', inquit,

Cap. 22. A 1a. a*. b. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- Cap. 22. a) inquirique A 1b, corr.; qui inquires A 1b*; inquires (om. que)
25 B 1a. 2. b) scafa A 1a*. b. c*. d. 2. 3'. 3*. c) furtum A 3. d) pauperes A 1d,
corr.; adhuc add. B 1a. 2. e) futo pr. m. A 1a. f) vir Dei add. A 1c*. d. 2. 3'. 3*.
g) Martini add. A 3. h) conferis pr. m. A 1a. i) repedit A 1a*. b. c*. d*. 2. 3;
reameat B 1a. 2. k) est add. A 2a; est pro se B 2. l) ita scripsi; exc. exubias
A 1c*. 3; excubas redubias m. al. corr. excubias isse A 1a et sic A 1a*; excubias(::::
30 ras. se: A 2a) excubasse A 2a. 3*; exc. excubias A 3' cum rell. m) patra: ri A 1a. c*.
n) Ne(c m. al. add.) A 1a. o) ita A 2. B 1a. p) c. a. furatus fuerat A 1d. 2; fu-
ratum c. a. fuerat A 1c*. q) c. poenas(que m. al. add.) A 1a, et sic A 1a*; cor-
porisque poenas A 2; c. et poenas B 2; p. om. A 3*; c. p. om. A 3. 3'. r) haberi
A 1c*. d. 2. 3'. 3* (non A 2aF). s) sublato A 1b (corr.). c*. 3*. B 1a (non A 1b*).
35 t) m. al. suppl. A 1a. u) tantis pr. m. A 1a. v) incussit A 1c*. d. 2. 3'. 3*.
w) audierat A 1c* et pr. m. B 1a; audiret A 2a. x) om. A 1c*. 2. y) pertinebat
pr. m. B 1a. z) necessari: s m. al. corr. necessaria A 1a; necessariis A 1a*; Prae-
bitis itaque necessariis A 2a; i. om. A 3 (non A 3'. 3*). a) ita A 3; Leuparius rell.;
episcopus add. B 1a. 2. b) viru::: le dicit m. al. corr. viro Dei vale dicit A 1a,
40 et sic A 1a*. b. d. 2. 3. B 2; virum D. valedicit B 1a; viro D. valedicit A 1c*. c) iter
B 1a. d) ita B 1a; N(a m. al. in ras.)mmaetensem A 1a; Nammetensem A 1a* (pr.
m.). b; Nammetensem A 1d; Nammetensem A 1b*; Nammetensen B 2; Nammetense A 1c*.
2a; Nammetense A 2; Nametense A 3 (pr. m.). 3'; Manatense A 3*. e) m. al. corr.
ibique A 1a et sic A 1a*; illi(cque m. al. in litura) A 1d. f) quantis permoratus pr.
45 m. A 1a. b. g) diebus add. B 1a. 2. h) om. A 1b. i) folio exesente om. A 3 (non
A 3'. 3*). k) vocatoque (que eras. A 2) i. (i. om. A 3') ministro A 2. 3. 3'; vocato i.
ministro A 1a*. c*. d. 3*. l) om. B 1a. 2. m) om. A 3* (non A 3. 3'). n) ita A 1a
(pr. m.). B 1a; alimoniae A 1b. 2; alimoniam A 1a*. c*. d. 2a. 3. B 2. o) petentes
pr. m. A 2. p) a(it in litura) nobis A 1a*. q) p. ait A 1b. r) t. paululum A 1d. 3.
50 s) Ait A 1b; om. A 1c*. d. 2.

1) I. e. crumena; cf. Ducange s. v. saccus.

'habes?' Testatusque^a ille, amplius se non habere, ut^b rebatur, quam farinae modium. 'Da ergo', dicit^c, 'totum nec quicquam reserves in crastinum'. Oboediens minister, totum simul pauperi tribuit, nihil ad necessitatem communem^d reservans. Ieiunantibus ergo illis, tertia iam^e dies inluxerat, nihil poenes^e se habentibus preter^f spei et^g fidei gratiam, unde fessis ieiunio membris subvenirent: subito audiunt fores signo terere. Cumque ostiarius sciscitaretur^h, cuius rei necessitas posceret sono fragoris fratrum aures inquietare, hisⁱ qui fores terebat^k ait se 10 a domina sua Procula nomen^l directum esse, quae divinitus ammonita, ut sumptus^m viro Dei Columbaeⁿ atque

*p. 97. 'comitibus eius, qui apud Namitensem^o oppidum morarentur, dirigeret^p, haberique^q in proximo: se ideo praevenisse, ut vasa quo reciperent pararent; centum modia^r 15 esse vini ducentaque^s frumenti, sed et braces^t.¹ centum idemque^u modia^v. Quod ostiarius celeri cursu patri indicanda^w properat; at ille: 'Sine', inquit, 'se^x scire, fratriumque coetum adunare^y, ut simul^z positi pro largitricem^a Dominum precarentur^b simulque grates^c referant 20 conditori, qui suos solare^d non desinet^e in omnibus famulos necessitatibus^f, et post^g munus oblatum recipiant^h'. O mira conditoris pietas! Egere sinit, ut sua dona egentibus largiendo demonstretⁱ; temptari permittit, ut in temptatione^k subveniens suorum^l uberius in se 25

Cap. 22. A 1a, a*, b, c (a l. 22). c*, d, 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Cap. 22. a) Testaturque A 2a, 3' et e corr. A 1c*; Testabaturque pr. m. A 1c*; que om. A 3; Testatur A 3*, 3*. b) ita A 1a*, c*, d, 2, 3; ut repatur (corr. reb.) A 1a; ut rebatus (m. al. corr. rebatur) A 1b; ut r. om. A 1b*, 2a, B 1a, 2. c) ipsum B 1a, 2. d) communiter A 1c*, corr. e) poene m. al. corr. poenes B 1a. f) preter:: spei A 1a. g) m. al. in litura A 1a. h) (se m. al. in ras.) sciscitaretur A 1a; suscitaretur A 1b (non A 1b*). i) ita B 1a et pr. m. A 2 (?). k) ita A 2a cum rell.; tenebat A 2; terebat B 1a, 2. l) ita A 3; nomine A 3'. 3* cum rell. m) sumptos pr. m. A 1a. n) Columbano A 3. o) ita B 1a; Nammittensem pr. m. A 1a; Nammetensem A 1b, B 2; Nammetensen A 1d; Nammetense A 1c*, 2; Namtense A 3, 3'; Nammetense A 1a*; Manetense A 3*. p) dirigerent A 1b. q) habereque A 3; conjecturam abheriq(ue) m. al. in mg. add. A 1a; se add. B 1a. r) ita A 3' cum rell.; modii A 2, 3; modios A 2a, 3*. s) ducentique A 2; ducentosque A 2a. t) bracies A 1a*, b, c*, 2a. u) ibidemque A 3; toidemque A 1c*. d, 3', 3*; om. A 1a*. v) modii A 2; modios A 2a; olei add. A 1c*. w) indicandum A 1a*; indicando A 1b, 3; indicare A 1c*, d, 3', 3*. x) ita A 1a, a*, b, c* (pr. m.). d, 2a, 3; res scire A 2; quiescere B 1a, 2. y) adunar:: m. al. corr. adunari et in mg. add. praecipit A 1a; adunari A 1a*, c*, d, 3', 3*; adunaret A 1b. z) p. s. A 1c*. a) ita pr. m. A 1a; largitrice rell. b) precentur A 1c*, d. c) gratias A 1c*, d, 2, 3. d) :: solare pr. m. A 1a; solari A 1a*, b, c*. 2, 3'; consolare B 1a; consolari A 3*. e) desinit A 1a*, c*, d, 2, 3, B 1a, 2. f) redit A 1c; necessitate B 1a (pr. m.). 2. g) om. A 1d (non A 1c). h) recipiant pr. m. B 1a. i) demonstraret A 1b. k) tempta(t)ione m. al. suppl. A 1a. l) u. (in se add. A 3) suorum in se e, c, A 3, 3', 3*.

1) Germ. 'malz'; cf. Diefenbach, Gloss. Latino - Germ. p. 80 ('maltz, do man bier us macht') et Diez, 'Etym. Wörterbuch' II, 229². 50

corda excitet famulorum; sua membra sevis laceranda^a tradit, ut circa¹ sanatorum^b medicum multiplicata dilectio confirmetur.

Aliaque^c simul nobilis et religiosa femina^d Doda^e nomine direxit ducenta^f frumenti ac promiscue^g centum modia. Quae causa^h maximam verecundiam urbis illius pontificiⁱ excitavit nomine Soffronio^j, cui^k cum nihil muneris impetravisset^l, nec quicquam^m commutando capereⁿ potuere. Quo^o cum moraretur, quaedam mulier^p demonis peste plena cum filia, idemque^q tali atrocitate repleta, venit; quas^r cum Columba^s vidisset, communem^t pro eas^u Dominum exoravit sanitatisque^v post redditas metatui^w suo redire^x praecepit^y.

23^a. De nave^b referta undis et veneratione adversantium.

Post haec^c Soffronius^d Nametensis^e urbis episcopus una cum Theudoaldo comite iuxta regis imperium^f beatum Columbanum nave^g susceptum ad Hiberniam^h destinareⁱ properabant. Sed vir Dei inquit: 'Si navis quae^j sinibus Hiberniae reddatur^k adest, omnem^l suppellectilem comitesque suscipiat; ego interim scafa receptus Ligeris unda vehar, quousque^m maris alta deferar'. Reperta ergoⁿ navis^o, quae Scottorum^p commercia vexerat, om-

Capp. 22. 23. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 25 *Cap. 22. a) lacerando B 1a. 2. b) ita A 3. B 1a. 2; sanaturum A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. 3*. e) que m. al. suppl. A 1a. d) f. — Quae causa pagina exomne om. A 2a. e) Dola A 1a*. f) modia add. A 1c. d; ducentos — modios A 2. g) causam pr. m. A 1c*. B 1a. h) pontificis B 1a. i) ita A 2. 3; Soffronil m. al. corr. Soffronio A 1a; Suffronio A 1a*. b. c. d. 2a. 3. B 2; Sufronio B 1a. k) qui B 1a. 2; a quo A 1a*. c. d. 3* et m. al. A 1a. l) imperavisset B 1a; impetrasset pr. m. A 1a*; impetravissent A 1c. d. 3. B 2 et m. al. A 1a. a*. m) quaquam m. al. corr. quicquam A 1a; etiam add. A 1c. d. n) om. A 3. 3' (non A 3*). o) Ubi A 1c. d. 3'. 3*. p) m. al. corr. itidem A 1a; itidemque A 1a*; eademque A 1c. 2. 3 (non A 3'. 3*). q) Quos A 2 (non A 2a). r) luba m. al. corr. Columba A 1a; Columbanus A 3 (saepe). s) om. A 1b. t) ita pr. m. A 1a; eis rell. u) ita pr. m. A 1a; sanatique B 2; sanitatique rell. v) (ad add. A 1c. d) metas suas A 1c. d. 2. w) ire A 3. x) praecipit B 1a. *Cap. 23. a) distinctione nulla facta, caput cum praecedente cohaeret A 1c. d. b) navi A 1d. 2a. c) om. A 1c*. d) ita A 1b. 2. 3'; Soffronius in ras.) A 1a; Soffronius A 1a*. e. d. 2a. 3. B 2; Soffronius B 1a. e) ita A 1c*. d. 3. 3'. Nametensis A 1a (pr. m.). a*. c. 2a; Nametensis A 1b. 2. B 2; Nametensis B 1a; Mametensis A 3*. f) imperio B 1a. g) navi A 1c. d. B 1a. 2. h) Hiberniam pr. m. A 1a. i) ita A 3' cum rell.; d. properant A 3*; properare destinabant A 3. k) reddetur A 1c. d. l) omnes B 1a. m) ad add. B 1a. 2. n) itaque B 1a. 2. o) ita A 1a (pr. m.). b. c. d. 2. 3; navi A 1a*. c*. 2a. B 1a. 2. p) Scottorum B 2.**

- 45 1) *I. q. erga.* 2) *Supple annonae. Mab.* 3) *In eo ipso articulo temporis, quo navis parabatur, litteras ad socios Luxovii relictos Columbanus dedit (MG. Ep. III, 169):* Nunc mihi scribenti nuncius super-
venit, narrans, mihi navem parari, qua invitus vehar in meam regionem; sed si fugero, nullus vetat custos: nam hoc videntur velle, ut
50 ego fugiam.

nem suppellectilem comitesque recepit^a. Cumque^b iam remigera arte, prosperantibus^c zepheris^d, navis ad alta
 *p. 98. pelagi tenderit, undarum^e *moles obvenit^f navemque ad litus redire^g coegit^h planoque terrisⁱ solo^k depulsam^l reliquit, collectoque fluctu^m, in sinibus aequor quievit. 5
 Mansitⁿ per triduum absque undis carina. Intellexit ergo^o dominus navis, ob viri Dei suppellectilem^p comitesque receptos se esse detentum. Fuit tandem consilii^q, reiecit^r omnia a navis sinibus, quae ad virum Dei^s pertinebant. Nec mora, undarum moles^t adfuit carinam^u 10
 que ad alta provexit. Mirantes^v itaque omnes^w cognovere, non esse voluntatem^x Dei, ut retro amplius reparet^y. Ad metatum ergo suum quo^z prius fuerat rediit^z, nec ullo^a iam obstante quo velit^b ire; sed magis, prout quisque poterat, virum Dei honoribus ac sumptibus 15
 fulciebat^c. Nec defuit quicquam presidii^d, dum^e in omnibus conditoris manebat auxilium; quia prorsus numquam obdormiet^f, qui sub alarum suarum umbra^g Israel^h tegitⁱ. Sic nempe omnibus omnia largiendo demonstrat, ut ab omnibus pro munerum suorum glorificetur largi- 20
 tione^k.

cf. Pa. 16, 8.

24^a. De adventu eius ad Chlotharium regem^b et^c gavisione regis.

Moratus ergo ibi^d paululum, post ad Chlotharium, Chilperici^e regis filium, qui Neustrasis^f Francis^g regna- 25

Capp. 23. 24. A 1a, a*. b, c, c*. d, 2, 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Cap. 23. a) in ras. B 1a; suscepit A 3*; suscepit pr. m. corr. rec. A 1a. b) que om. B 1a, 2. c) prosperantibus A 1c* (corr.), 2a. d) ita B 1a; zypheris pr. m. A 1a; zyferis A 1a*; zephiris A 1c, 2; zephyris A 1d, 2a, 3, 3'; zhephiris A 3*. e) undaru pr. m. B 1a. f) advenit A 1a*; evenit A 3. g) venire A 2a; ire A 3. 30 h) om. B 1a, 2. i) terrae A 3. k) s: lo m. al. corr. salo A 1a et sic A 1a*. l) depulsa B 1a, 2. m) flatu A 3. n) Mansitque triduo A 3. o) om. A 1c, d, 2. p) suppellectile pr. m. A 1a; suppelctilem A 2 (non A 2a). q) ita scripsi; consilium codd. r) re::: a navis m. al. corr. reicere omnia a navis B 1a. s) m. al. suppl. A 1a. t) in ras. A 1a. u) Mirans pr. m. A 1a. v) o. cognoverunt A 3; o. atque 35 cognoscent B 1a, 2. w) voluntate A 1b. x) repedaret A 1a*. b, c, d, 2, 3, B 2; (ut om.) r. a. repedare A 2a. y) ubi A 1c, d. z) redit A 1c, d, 2, 3. a) ullus iam obstabat A 1c, d. b) vellet A 1a*. b, c, d, 3. c) fulciebant A 2a, B 1a, 2. d) presidii: B 1a. e) om. B 1a. f) obdormit B 1a; obdormium B 2. g) ambra pr. m. A 1a; u. ante alarum s. in marg. suppl. A 1d; u. a. s. A 3. h) Hierusalem B 2. 40 i) degit ed. Beel.; οὐκ ἐνταῦθα LXX; protege Vulg. k) largitionem A 1a*.

Cap. 24. a) inde praescriptiones aptae praecedunt A 1d; caput cum praecedente cohaeret, cui haec praescriptio praefixa est, A 2, 2a. b) om. A 2 (non A 2a). c) et g. r. om. A 1d. d) om. A 1b, 2 (non A 2a). e) ita A 3, 3'; Hilperici A 1b*, 2a, 3*. B 2; Helperici A 1a, a*, 3, B 1a; Helperici A 1d et pr. m. A 1c; Helberici A 1b; Hel- 45 brici A 1c*. f) Neustras m. al. corr. Austrasias A 1a; Ustrasias A 1a*; ne Neustrasias A 2; in Eustrasias A 2a; Naustrasias A 3'; in Austrasias (Austrasias A 3*) A 3, 3*; Neustrasios Francos B 2. g) que add. A 1c, d, 2, 3*.

bat^a, extrema Gallia^b ad Oceanum positis^c, pergit. Porro^d Chlotharius audierat, quantis qualibusve iniuriis virum Dei Brunichildis ac Theudericus fatigaverant^e. Quem cum vidisset, velut caelestem^f munus recepit, ovansque precatur^g, ut, si velit^h, intraⁱ sui regni terminos rese- deat, seque^k ei, prout voluerit, famulaturum. At ille nequaquam ait his^l in locis se consistere velle vel ob suam peregrinationem augendam vel illius inimicitiarum occasionem^m sedendamⁿ. Tenuit ergo eum Chlotharius 10 quantis potuit poenes se^o diebus, castigatusque ab eo ob^p quibusdam erroribus, quos vix aula regia caret, spondit^q se Chlotharius iuxta eius imperium omnia emendaturum. Erat enim Chlotharius sollers in amore sapientiae. Inventum ergo optatum munus gratificabat.

15 Morante ergo eum^r poenes Chlotharium, lis oritur inter Theudebertum et Theudericum. Disceptantibus^s utrisque de regni termino, uterque ad^t Chlotharium le- gatos dirigunt^u, uterque adversum^v parem^w auxilium 610/1. postulat^x. Quod Chlotharius beato Columbano^y insi- nuare procurat, consulens, ut si videretur eius consilii^z, se unum^a consentiendo contra alium dimicare^b. Ad^c quem ille prophetico repletus spiritu ait, neutris^d te fore^e pariturum consilii; tua^f intra triennii tempus in ditione^g utrorum^h regna venireⁱ. Videns Chlotharius a viro Dei 25 talia sibi ^{prophetico ore dici, neutri^k parere^l voluit; *p. 99.}

Cap. 24. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- Cap. 24. a) regnebat pr. m. A 2; regebat B 2; in add. A 2. B 1a. 2 (non A 2a).
b) Gallia; ras. e A 1a; Gallie A 3*. c) positos A 2. B 2; om. A 1c*. 2a. d) (porro Ch in ras.) lodharius A 1a. e) fatigarent pr. m. A 1a*. f) ita B 1a; c(a)eleste rel.
30 g) precatus A 1b (non A 1b*). h) vellet A 2. 3. B 1a. 2. i) intrans ibi (r. om.) t. A 3; i. r. s. t. A 3* (non A 3*); i. sui t. r. A 3*. k) que om. A 1c. d. l) se his in l. A 1c. d; in pr. m. suppl. A 1b. m) occasione B 1a. n) sedendam A 1c. o) esse A 1b. p) pro q. e., quibus (sed quos recte A 1d) A 1a*. c. d. 2 et m. al. A 1a; est (de in marg. suppl.) q. e., quibus A 2a; ob quosdam errores, quos (quibus A 3*) A 3*. 3*;
35 ob quodam errore, quem A 3. q) ita A 1a (pr. m.). 3*. 3*. B 1a; Spondet A 1a*. b. c. d. 2a. 3. 3*; Spondit B 2. r) eo A 1a*. c. d. 2. 3*. 3*; ea A 1b. s) discepta-
tibus A 1a*. t) l. ad C. A 1c. u) et add. A 1c. d. 2a. v) adversus A 1a*. c. 3. B 1a. 2 (non A 1d. 3*. 3*). w) patrem A 1b, corr.; fratrem A 3. x) postulabant A 1a*.
40 y) Columbae B 1a. 2. z) consilio A 1a*. c* et m. al. A 1a. a) ita A 1a (pr. m.). B 1a; se un: (m. al. corr. uni) A 2; se uni A 1a*. b. c. d. 2a. 3; seu non B 2. b) m. al. corr. dimicaret A 1a et sic A 1a*; debeat add. B 1a. 2. c) At A 1c. 2 (non A 2a).
d) neutrius A 1a*. c. d et m. al. A 1a; neutri B 1a. 2. e) f. dico p. A 1c. d; pari-
45 turum f. A 3; fore parere B 1a; parere fore B 2. f) tuam A 1a*. 2a. 3*; tuamque A 1c. d. g) ita pr. m. A 1a; in ditionem A 1c. d. 2a. 3*; ditionem in A 1c.
h) utrorumque A 1a* et m. al. A 1a. i) venere pr. m. A 1a; scias add. B 1a. 2.
k) neutris A 3.

1) Chlotharius foedus a Theudero oblatum accepit, promittens Theu-
deberto auxilium se laturum non esse a fratre impugnato; cf. Fred.
IV, 87.

sed promissum sibi tempus fideliter expectans, post positus^a est triumphus^b victoriae.

25^a. De transitu eius per Parisius^b et occursu ac curatione^c frenetici.

Post haec egit^d Chlotharium vir Dei, ut sibi solamen largiretur, utque^e per Theudeberti regnum, si valeret, ad Italiam, Alpium iuga transcendens^f, perveniret. Datis ergo comitibus, qui eum usque ad Theudebertum perducerent, itinere arrepto, ad Parisius^g urbem¹ pervenit. Quo cum venisset^h, occurrit ei homo 10 in porta, habens spiritum immundum, debaccans ac discerpensⁱ et garrulans. Querulo sciscitatur virum Dei effamine^k: 'Quid¹ his^m, vir Dei, agisⁿ in locis?' raucoque anhelitu^o a^p longe virum Dei^q Columbanum advenire^r dudum^s iam clamitabat. Quem cum^t vir^u Dei vidisset, 15 ait: 'Egredere, pestifer, egredere nec corpora Christi lavacro abluta diu^v obsedere presumas; cede virtuti Dei, et Christi nomen^w invocato, contremesce^x'. Sed cum diu saevis atrisque viribus obstaret, vir^y Dei manum ori eius iniecit linguamque adtrectat^z; in virtute Dei 20 imperat^a, ut egrediatur. Tunc horrida vis^b discerpens^c, ut vix nexibus teneretur, cum viscerum motione ac vomito^d moto^e progressus^f, tantum foetorem adstantibus dedit, ut sulphureos se crederent facilius tolerare odores.

Capp. 24. 25. A 1a, a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a, 2.

25

Cap. 24. a) positus A 1c. d. 2. 3; factus B 1a. 2. b) ita A 1c. d. 2. 3. B 1a. 2; triumphos corr. triumpho A 1a et sic A 1a*; triumphis A 1b.

Cap. 25. a) inde ab hoc capite tituli recte positi sunt A 2. 2a. b) Parisius A 2 (non A 2a); Parisios B 1a; Parisium A 1a*. c) accuratione pr. m. A 2; ac cura B 1a. d) apud add. A 1a*. c. d et m. al. A 1a. e) atque A 1a. a*; utique A 2 (non A 2a); ut A 1c. d. 3*. 3*. f) tran(sce in ras.)ndens A 1a; transcendendi B 1a. 2. g) Parisios B 1a; Parisium A 1a*. h) pervenisset A 1b; pervenit A 1d (non A 1c). i) discerpens corr. discerpens B 1a et sic A 1b*; discernens A 1b; se add. A 1c. d. k) effamine(in in ras.)e A 1a; affamine A 1c. d (corr. aeff.). 2a. 3. B 2. l) quod A 1b. m) hic B 1a. 2. n) ad ai: s. m. al. corr. agis A 1a; agat A 2a; ais B 1a; adis A 3 (non A 3*. 3*). o) anhelatu A 1a*, corr. p) a. l. om. A 1c. q) om. A 1a (habet A 1a*). r) venire A 1c. s) dum pr. m. A 1a. t) (cum m. al. superscr.) v. D. (cum add., sed eras.) A 1a*. u) vid. vir D. A 1c. d. 2a. v) diutius B 1a. 2. w) ita A 3*. 3* cum rell. x) ita A 2. 3. B 1a; contramesca: m. al. corr. contremisce A 1a, et sic A 1c. d. 3*. 3*. B 2; contremisce A 1a*; contramisce pr. m. A 1c*; contremescas A 1b; contremiscas A 1b*; contremesco corr. contremesco A 2a. y) v(ir Dei ma in ras.)num A 1a; viro D. m. A 1b. z) adtrectans B 2; adtractans B 1a; obtrectat A 1c. d; et add. A 1c. d. 3*. 3*. a) imperans B 1a. b) post vis (vi A 3. 3*) add. se A 3. 3*. 3*; daemonis add. B 1a. 2. c) add. ita A 1a* et m. al. A 1a, illum A 1c. d, eum B 1a. 2. d) ita pr. m. A 1a; vomiti B 2; vomituum A 1a*; vomitu rell. e) motu A 1a*. B 1a. 2. f) pro::: us 45 m. al. corr. progressus B 1a.

1) Ex hoc loco concludi licet, Lutetiam Parisiorum urbem Theuderico, qui a. 603/4. ipsam occupaverat (cf. Fred. IV, 26), paulo post ereptam esse.

26. De susceptione Chagnerici^a et Autharii et benedictione domus eorum ac prolis sacratione.

Deinde ad Meldensem^b oppidum properat^c. Quo^d
cum quidam vir nobilis Chagnericus^e Theudeberti con-
viva¹, vir sapiens et^f consiliis regiis^g gratus et nobili-
tatis sapientia vallatus, inesset^h, his virum Dei miro
gaudio recepit seque habere curam sponditⁱ, qualiter
ad Theudeberti accederet^k aulam; non esse^l necesse
10 alios comites e regio latere habere. Ad hoc enim aliorum
differebat subsidium, ut vir^m Dei secum, quamdiu valeret, ^{*p. 100.}
teneret et eius doctrina sua domus nobilitaretur. Bene-
dixit ergo vir Dei domum eius, filiamqueⁿ illius^o nomen^p
Burgundofara^q, quae infra^r infantiae annis^s erat, bene-
15 dicens, Domino^t vovit^u, de quo^v postea in subsequen-
tibus^w narrabimus^{x. 2.}

Progressusque^y inde venit ad villam quendam^z
Vulciacum³, quae supra amnem Matronam^a sita est. Ibi
receptus a quodam viro Autharium^b nomen^c, cuius con-
iunx^d Aiga^e dicebatur; erantque^f his^g filii infra^h in-
fantiae annisⁱ detenti^k, quos mater ad benedicendum
viro Dei^l obtulit. Videns ille matris fidem, infantulos
sua benedictione sacravit, qui post, mox ut pubescere
coeperunt, Chlotharii^m regisⁿ primum ac deinceps^o Dago-

25 Cap. 26. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 26. a) Channerici A 1a (non A 1a*). b) Meldinsen A 1c. d) Meldelsem
m. al. corr. Meldense A 1a; Meldelse corr. Meldense A 1a*, et sic A 2. 3. c) pro-
perabat B 1a. d) Qui A 3 (non A 3*); quod B 1a; Cui A 3*. e) corr. Channericus
A 1a. f) om. A 2a. g) regis A 1a*. c*. 3. h) (l. om.) his B 1a; i. his om. B 2.
30 i) spondit A 1b. c. d. 3*. 3*. B 2. k) acc. aulam pr. m. A 1a; aulam acc. A 3.
l) esset A 1d (non A 1c). m) ita pr. m. B 1a; virum rell. n) filiumque A 1a, corr.
o) eius A 3; om. A 3*. p) ita A 3; nomine A 3* cum rell. q) ita A 3; Burgundo-
fara pr. m. A 1a; Burgundofara A 3*; Burgundofaram A 1b; Burgundoforam A 1a*, b*. c.
d (e corr.). 2a. 3*; Burgundoforam A 1c*; Burgundoforam A 2; Burgundoforam rell.
35 r) om. A 1b. s) annos A 1a*. 2. 3. 3* (non A 3*). t) Dominum pr. m. A 1a*.
u) vovit pr. m. A 1a. v) qua A 2a. 3 et var. A 1c*. w) subsequenti B 1a. x) nar-
rabimus pr. m. A 1a; libro add. B 1a. 2. y) om. que A 2a. z) quendam A 1a*.
b. c. d. 2a. 3. a) Matrenam A 1c. d. 2. 3; Maternam A 2a; Matrona B 1a. 2. b) ita
A 3 et pr. m. B 1a; Autharin A 3*; Autharico A 1c*; Authario A 3* cum rell. c) ita
40 A 3; nomine A 3* cum rell. d) ita A 1b. 3* (pr. m.). 3*. B 1a et e corr. A 1a. a*. d;
coniux rell. e) Aiga A 1c. d. B 1a (m. al. suppl.); Aigra A 3. 3*; Agira A 3*. f) que
m. al. suppl. A 1a*; om. A 1b. c*. g) m. al. suppl. A 1a; duo add. A 3*; duo pro
his A 3. 3*. h) ita A 3; intra rell. i) annos A 1a*. b. 2. 3. k) A 3 (non
A 3*. 3*). l) Deo A 1a*. m) ita A 1b. 2. 3; Chlodhari: m. al. corr. Chlodharo
45 A 1a; Clotharii A 2a. B 1a; Chlotharid B 2; Chlotario A 1a* (pr. m.). d; Chlothario
A 1c. 3*. 3*. n) ita A 1b. 2. 3. B 1a; regi: A 1a; regi A 1a*. c. d. 3*. 3*. B 2. o) deinceps
pr. m. A 1a.

- 1) Cf. Waitz, 'VG.' II, 1, p. 337³. Villa, ubi Chagnericus cum Leude-
gunde uxore habitabat, Pipimisiacus appellata duobus circiter milibus
50 ab urbe Meldorum distabat; cf. infra II, 7. 2) Infra II, 7. 11—22.
3) Ussy (départ. Seine-et-Marne); cf. Longnon, 'Atlas' p. 209.

berti^a gratissimi^b habiti; qui postquam saeculi gloria^c fuerunt^d inlustrati, anhelare coeperunt, ut per gloriam saeculi non carerent aeternam^e. Quorum maior natu Ado^f nomen^g semet suis voluntatibus^h abdicavitⁱ, post-que^k intra^l Iorani^{m. 1} saltus monasterium ex beati regulaⁿ 5 Columbani construxit; iuniorque nomen^o Dado^{p. 2} intra Briegensem^q saltum^s supra fluviolum Resbacem^{r. 4} ex supradicti viri regula monasterium construxit. Tanta in virum^s Dei gratia redundavit^t, ut quoscumque sa-
cravit^u, in boni cultus perseverantia dies suprema in-
venit^v. Illud^w oppido^x iure dictum^y sit, ut quos de in-
dustria monuit, gavisi sunt se postea impunitatem me-
ruisse, nec inmerito tanti viri fultus adminiculo^z partae^a
gratiae potitus^b est supplimentum^c, qui^d eius doctrinis
innexus^e, noluit ab^f iustae vitae tramitem deviare^g. 16

Cap. 26. A 1a, a*, b. c. c*. d. 2. 2a, 3, 3*. B 1a, 2.

Cap. 26. a) ita A 1b, 2, 3; Dagiberti B 1a; Dagoberto A 1a, a*, c. d. 3', 3*. B 2.
b) sunt add. h. l. A 2a. B 1a, 2, post hab. A 1a (m. al.), a*. c. d. 3* (non A 3, 3').
c) gloriam? pr. m. A 1a. d) fuerant A 1b et m. al. A 1a (?). e) (a)eterna A 1a*, c.
d. 2, 3 et e corr. A 1a. f) Adeus A 1d; Adelius A 1c. g) ita A 1c, 3; nomine A 1c*, 3' 20
cum rell. h) m. al. corr. voluptatibus A 1a, et sic A 1c, d. 2, 3 (non A 2a). i) Deo
dicavit pro a. A 1b. k) ita A 1a*, b. c. 2, 3, 3'. B 1a, 2; post::: m. al. corr. postq.
A 1a; postea A 3*. l) om. A 1c. m) ita A 2, B 1a et pr. m. A 2a; Iorani: ras. s? 20
A 1a; Iurani A 1a*, b. c. d. 3; Iuranni B 2; Ierani A 3', 3*. n) C. r. A 1c, 2a.
B 1a, 2 (non A 1c*, 2). o) ita A 3; nomine A 3', 3* cum rell. p) Dabo A 3 (non A 3*); 25
Dadod A 3'. q) Briensem A 1b (non A 1b*); Brigensem A 2; Briegensem A 2a.
r) Respacem B 1a. s) m. al. corr. viro A 1a, et sic A 1a*, b. c. d. 2. t) redundabit
m. al. corr. redundabat A 1a et sic A 1a*. u) m. al. corr. sacraret A 1a et sic A 1a*.
v) m. al. corr. invenisset A 1a et sic A 1a*. w) Illo pr. m. A 1a; Illi A 1a* et m.
al. A 1a. x) oppidum B 1a. y) sit d. A 1b. z) adminiculum B 1a. a) parte A 1a; 30
partim A 2a. b) potus pr. m. A 1a*, 2; potius A 3 (non A 3', 3*). c) supplemento A 1b.
2a; supplementu B 1a. d) qui ei eius B 1a. e) innexu pr. m. A 1a; innexibus A 2
(non A 2a). f) ita A 3; a — tramite A 3', 3* cum rell. g) om. A 2 (non A 2a).

1) Potius Iotrensis; agitur enim de monasterio virginum, quod olim Iotrus vocabatur, hodie Jouarre (dép. Seine-et-Marne). 2) Dado 35
a. 632/9. referendarius Dagoberti regis religiosissimus (cf. Fred. IV, 78) Audoeni nomine ex a. 641. sedem Rothomagensem occupabat. Habebat alterum fratrem Radonem nomine, sicut ex chartis genuinis colligitur, licet Ionas ipsum omnino ignorasse videatur. 3) La Brie. 4) Rebais (dép. Seine-et-Marne) monasterium ad rivum situm, qui hodie Ra-
voireau appellatur, affluens Morin maioris fl., a tribus fratribus com-
muni labore constructum erat, sicut e privilegio Dagoberti a. 635. vel 40
636. dato colligi licet (Pertz, Dipl. I, 16): Dado referendarius noster eiusque germani Ado et Rado monasterium Ierusalem in honore sancti Petri et Pauli et sancti Antonii, quod vulgo appellatur Resbacis, in 45
Meldensi territorio situm — — construxerunt. Neque Columbani regula sola ibi valebat, sed ipsa coniuncta cum Benedicti.

*27. De susceptione Theudeberti et Brigantiae sessione gentiumque correptione^a et adventu^b alitum et^c divisione pomorum et angeli per visum monitum^d. *p. 101.

Exinde^e ad Theudebertum venit; quem cum Theudebertus vidisset, ovans suis sedibus recepit. Iam enim multi fratrum post eum ex Luxovio venerant, quos^f velut ex hostium preda recipiebat^g. Pollicitusque est Theudebertus se repperire^h intra suos terminos loca venusta et famuliⁱ Dei ad^k omni^l oportunitate congrua proximasque ad predicandum nationes undique haberi. Ad haec: 'Si'^m, inquit vir Dei, 'pollicitationisⁿ tuae adminiculum preberis^o, et vademonio^p falsitatis noxa non opponeretur^q, quantisper^r se moraturum ac probaturum, si in cordibus gentium^l vicinarum fidem serere valeat^s'. Dedit ergo rex^t optionem, quamcumque^u in partem voluisset, experimento quereretur^v locum, qui sibi et suis placuisset^w; inquisitumque^x locum, quem favor omnium reddebatur^y laudabilem, intra Germaniae terminos, Reno^z tamen vicina^a, oppidum olim dirutum quem^b Bricantias^c.² nuncupabant^d. Sed quid tunc vir^e Dei, dum per Reni alveum navigaret, actum^f sit, non^g est silendum.

Cap. 27. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B1a. 2.

Cap. 27. a) correctione A2 (non A2a). b) om. A2a. c) verba De divisione — per visi monitu infra p. 214, 13, ante verba Eo itaque in t. praescripta sunt B1a. d) corr. monitu A1a, et sic A1a*. d. 2. B1a. e) Exin B1a. f) Quo pr. m. A1a; ille add. A3. g) suscepbat pr. m. A1a. h) rep(p)eriri A1c. d. 2. i) ita recte A2 (c. supra p. 170, 6); famulo A1c. d. 2a; famulis rell. (c corr. famulus A1b). k) ab B1a. l) ita A1a (pr. m.). B1a; omnem oportunitatem rell. m) ita A1b. c. 2. 3; si m. al. post Dei suppl. A1a; l. v. D.: Si A1a*; vir D. i.: Si (So B1a) B1a. 2. n) pollitacionis A1b. o) preberes A1a*. c. 2; preberet A1b; prebueris A3. B2. p) ademonio A2; a daemonio A2a. q) opponetur A1b. r) quantis(per me m. al. in ras. maiore) mor. (promitto m. al. add.) ac A1a et sic pr. m. A1a*; per om. A3; se om. A2 (non A2a). s) valea: m. al. corr. valeam A1a et sic A1a*. t) m. al. suppl. A1a. u) ita A3. 3; quamcumque in parte B1a. 2; quacumque in parte A3* cum rell. v) quærere B1a. 2. w) placuisse pr. m. A1a. x) que m. al. suppl. A1a. y) reddebatur A1b. z) (Rhenota m. al. in ras.) men A1a; Rhen. semper A1a*. b. c. d. 2. 3. 3* (non A1c*. 3*). a) ita A1d et pr. m. A1a; vicinum A1a*. b. c. 2. 3; vicino B1a. 2. b) quod m. al. in ras. A1a, et sic pr. m. A1a*. c. 2a (non A1d. 2). c) m. al. corr. Breg. A1a, et sic A1b et pr. m. A1a*. b*; Brigantias A2a; Brancias A1c; Briantias A2 et pr. m. A1d; Bricantia A3. 3*; Brigantia A3*. d) nuncupabant B1a. e) ita pr. m. A1a cum A1c*. d. 2a. 3. B1a; viro A1a*. c; a viro A1b. 2; per virum B2. f) egerit pro a. sit A3. g) ita A3. B1a. 2; s. non est rell.

1) Columbanus apud Namnetes constitutus, epistula ad fratres Luxovienses data, ipse testatur est, sibi desiderium fuisse gentes visitandi; cf. MG. Ep. III, 167. 2) Hodie Bregenz oppidum Vindeliciae antiquum, quod viam militarem tangebatur ex Pannoniis in Gallias tendentem; cf. It. Antonini n. 237.

Dum quodam^a die per Reni alveum, ut diximus, scafa^b veherentur^c, ad urbem quam Mogontiacum^{d.1} veteres^e appellarunt perveniunt^f. Quo cum venisset^g, remigeri, qui in comitatu viri Dei a rege directi fuerant, viro Dei aiunt se habere amicos in urbe, qui necessarios^h sumptus^h preberent; iam enim defecerant itinere longo stipendia sumptuum. Quibus vir Dei ait: 'Ite'. Qui cum abissent, nihil reppereruntⁱ. Reversique ac^k a viro Dei interrogati, respondent se^k nullatenus inpetrare ab amicis aliquid^l potuisse. Ad haec ille: 'Sinite me^m', inquit, 'paulolum ad meum abire amicum'. Mirantibus illis, unde huicⁿ illo^o in loco, quo ante non fuerat, amicum^p habere^q, progressus ille ad ecclesiam pergit^r; qua^s ingressus, pavimento inherens longe^t orationis protractione suum Dominum, pietatis postulat^u auctorem^u. Nec¹⁰² mora, episcopus^z urbis illius domo^v progressus ad ecclesiam venit, reppertumque beatum Columbanum, sciscitatur, quis^w sit. At ille fatetur se^x peregrinum esse. Cui ille: 'Si', inquit, 'necesse est sumptuum^y copiam^x capere, propera domi^a, et quantum necesse^b fuerit, tecum^c defer'. At ille^d cum gratias simul conditori qui inspiraverat ac^e illi^f qui optatam necessitatis copiam offerebat^g referret^h, adtentius ille cogit acⁱ imperat, ut omnia^k oportuna sumat; puerosque festinos^l ad navem

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

25

Cap. 27. a) D. quadam d. A 1c. d; Q. (Quadam A 3*) die dum A 2a. 3. 3*. 3*. b) scafam B 1a. 2. c) veheretur A 1b. c. d. 3. 3' (ubi se. deest); navigaret pro verbis ut d., s. v. A 3*. d) ita A 1a*. b; M(ag m. al. in ras.) ontiacum A 1a; Moguntiacum A 1b*. 3; Mogunciacum A 3*. B 1a; Magontiacum B 2; Mosuntiacum A 1c (m. al. super-
scr. vel Mogontiacum). c*. d; Mosontiacum A 2a; Mosonuiacum A 3*; Mogontiam A 2. 30
e) v(eteres m. al. in ras.) A 1a. f) perven(i)unt m. al. in ras.) A 1a. g) ita A 1a. a*. b. c. 2; venisset pr. m. corr. venissent A 3, et sic A 3*. 3*. B 1a; pervenissent B 2.
h) sumptos pr. m. A 1a. i) invenerunt B 1a. 2. k) ita A 1a. a*. b. c. 2a. 3; et B 1a. 2; om. A 2. 3*. 3*. k*) si A 1b. l) m. al. add. A 1a; aliqui quid p. A 1b (non A 1b*); aliquo p. A 2. m) ita A 1a. a*. b. 2; i. me rell. n) hic A 1a*; hunc A 2a; om. A 1c. d. 35
o) l. in illo A 1c. d. p) se add. B 1a. 2. q) m. al. corr. haberet A 1a. d, et ita A 1a*. c. 2a. 3*; dicebat add. B 1a. 2. r) om. A 1b. s) m. al. corr. quam A 1a, et sic A 1b. c. d. 2a (non A 1a*); qui A 2. 3; qui corr. qua B 2. t) longa A 3. u) :: turem m. al. corr. auctorem A 1a. v) domu (domum B 2) egressus B 1a. 2; haec om. versu ex-
eunte A 2a. w) qui B 1a. x) om. A 2 (non A 2a). y) sumptum A 1b. z) co-
pia B 1a. a) domum A 1a*. b) necesse: (ras. e) A 1a. c) versu exeunte om. A 1c (non A 1c*). d) ille cum m. al. in ras. A 1a; ille tum B 1a. 2. e) et B 1a. 2. f) ille pr. m. A 1a. g) efferebat A 1b. h) refert. Et a. B 1a. 2. i) cogit:: (m. al. corr. cogit ac) i. A 1a; cogitat (qui add. A 1c. d) i. A 1b. c. d; cogit atque i. A 2. k) omni B 1a. l) festino A 1a. a*; festinas corr. festinos A 2; festin(u m. al. in litura) A 2a. 45

1) Ita re vera veteres nomen scribebant; cf. d'Arbois de Jubainville, 'Recherches sur l'origine de la propriété foncière' p. 417. 2) 'Lesio Mogancensis urbis episcopus' Fred. IV, 38.

ipse dirigit, ut omnes veniant praeter^a custode^b uno dimisso, et queque^c velint^d, secum deportent. Quod ne^e cui^f casu evenisse videatur, nam solitus erat^g postea hisdem episcopus protestari, numquam se antea^h sic ad-tonitum in tribuendoⁱ necessaria fuisse et se absque alia oportunitate ad^k beati Columbani meritum divina monitione^l ad ecclesiam venisse^m.

Ad destinatum deinde perveniunt locum¹. Quem peragrans vir Dei non suis placere animis aietⁿ, sed tamen ob fidem in gentibus serendam inibi paulisper moraturum se spondit^o. Sunt etenim^p inibi^q vicinae nationes Suaeavorum^r. Quo cum moraretur^s et inter habitatores loci illius progrediretur, repperit eos sacrificium profanum litare^t velle, vasque magnum, quem^u 15 vulgo cupam^v vocant, qui^w XX modia^x amplius minusve^y capiebat, cervisa^z plenum in medio² positum^a. Ad quem^b vir Dei accessit sciscitaturque, quid de illo fieri vellint^c. Illi aiunt se Deo suo Vodano^d nomine, quem^e Mercurium^g, ut^f alii aiunt, autumant^g, velle litare^h. 20 Ille pestiferum opus audiens, vasⁱ insufflat, miroque modo^k vas cum^l fragore dissolvitur et per frustra^m dividitur, visqueⁿ rapida cum ligore^o cervisae prorumpit;

Cap. 27. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B1a. 2.

Cap. 27. a) tantum m. al. in litura A1a*. b) custodem unum dimissum 25 A1c. d. 3*. B1a. 2. c) quaecumque A3. B2-et pr. m. A2 (non A2a). d) ita A1c. d. 3; vellent rell. e) n(e cui casu m. al. in ras.) A1a. f) hoc add. B1a. 2. g) m. al. in ras. A1a. h) ante: pr. m. A1a; om. A3 (non A3*. 3*). i) tribuendum B1a. k) ob A1c. d. l) ad(m)monit(c)ione A1c. d. 2. 3*. m) venis pr. m. A1a. n) ita pr. m. A1a; ait rell. o) spondet A1b. 3; spondit A1c. d. 3*. 3*. p) enim B1a. 2. 30 q) ibi A1d. 3 (non A1c. 3*. 3*). r) Suev. A1a*. c. d. 2. 3. B2. s) moreretur pr. m. A2. t) l: ta:: pr. m. A1a. u) m. al. corr. quod A1a, et sic A1a*. c. d. 2a. 3; qui pr. m. A2. v) m. al. corr. cubam A1a et sic A1a*; copam A3*. corr.; culpam A1c (pr. m.). c*. w) quod A1a*. c. d. 2. 3*. 3* et m. al. A1a. x) modios A1b. 2. y) ve eras. A1a, m. al. suppl. A1a*. z) cervisia A1c (non A1c*. d); cervisiam B1a. 35 a) positus B1a; erat add. B1a. 2. b) quod A1a*. c. d. 2. 3 et m. al. A1a. c) ita pr. m. A1a; vellent rell. d) ita A1a* cum rell.; Vadono n. A1a; Wodano n. A1b. c. d; Vodano, om. n. A2a; Woda n. A2. e) quem — autumant om. A3. f) (ut om.) alii aiunt (bis scr., sed postea corr.) aut. A2; (ut alii aiunt om.) vocant A2a. g) ee (? = esse) add., sed eras. A1a. h) litari A3. i) ita A1a*. b. c. 2a. B1a; 40 vas:: insufflat A1a; vasi insufflat A2; vas sufflat A3; vas eminus sufflat B2 cum Mab. k) om. A1a (versu exeunte). a*. l) om. A2a. m) ita A1b (pr. m.). 2. B2; frustra A1a. a*. c. d. 2a. 3. B1a. n) visque r. (rabida A1c. d. 2; rapidam B2) A1c. d. 2. 3. B1a. 2; vasque rapide (rapid:: m. al. corr. rapido A1a et sic A1a*) A1a. a*. b. o) ita B1a; licore pr. m. A1a; liquore A1a*. b. c. d. 2a. 3. B2; all- 45 quore pr. m. A2.

1) Scilicet Brigantiam. 2) Miraculum persimile S. Vedasti idem auctor attribuit; cf. SS. R. Merov. III, p. 410. 3) Cf. Pauli Hist. Langob. I, c. 9: Wotan sane, quem adiecta littera Godan dixerunt, ipse est qui apud Romanos Mercurius dicitur et ab universis Germaniae gentibus 50 ut deus adoratur. De hoc Suevorum sacrificio v. J. Grimm, Deutsche Mythologie I, 46*; cf. p. 110. 111.

manifesteque^a datur intellegi diabolus in eo vase fuisse^b occultatum, qui per^c profanum ligorem^d caperet animas sacrificantium^e. Videntes barbari, stupefacti aiunt magnum virum Dei habere anhelitum, qui sic possit^f dissolvere vas ligaminibus munitum; castigatusque^g euangelicis dictis, ut ab his segregarentur sacrificiis, domibus redire imperat. Multique eorum tunc per beati viri suassum^h vel doctrinam ad Christi fidem conversi, baptismumⁱ sunt consecuti; aliosque^k, quos iam lavacro ablutus^l error detinebat profanus, ad cultum euangelicae doctrinae^m monitis suis ut bonus pastor ecclesiae sinibus reducebat¹.

Eoⁿ itaque^o in tempore Theudericus atque Brunichildis non solum adversum^p Columbanum insaniebant^q, verum etiam et^r contra sanctissimum Desiderium Vionensis urbis episcopum adversabantur^s. Quem primo^t exilio damnatum multis^u iniuriis adfligere nitebantur^v, ad^w postremum vero glorioso^x martyrio coronarunt^y; cuius gesta^z scripta habentur, quibus et quantis adversitatus gloriosus^z apud Dominum^a meruit^b habere triumphos.

Vagante^c itaque Columbano cum suis poenes Brigantiam^d urbem, durae^e egestatis tempus obvenit^f; sed

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 27. a) que om. A 3. b) fuisse pr. m. A 1b; om. A 2a. c) m. al. in ras. A 1a. d) ita B 1a; liquorem rell. e) ita A 1a. a*. b. 2a. 3. B 1a; sacrificantium rell. f) posset A 1b. g) ita B 1a; castigatosque rell. h) suassu ac doctrina B 1a. 2. i) baptismi sunt gratiam consecuti B 1a. 2. k) alios quoque iam B 1a. 2. l) ita pr. m. A 1a; quos add. B 1a. 2. m) m. al. suppl. B 1a. n) De divisione — monitu praescr. sunt B 1a (v. supra); capitis novi vestigia etiam in A 1a* (ubi cap in mg. add.). 30 3. 3'. 3* deprehenduntur. o) superscr. A 1a*. p) adversus A 1a*. 3. q) insaniant A 1c* et pr. m. A 1a. r) om. A 1c. 3*. s) aversabantur A 1a*; advertebantur pr. m. A 2 (non A 2a). t) primum A 1c. d. u) multi (postea add.) A 1a. v) nitebantur pr. m. A 1a. w) Ad postremum pr. m. A 1a; At postremo B 1a. x) m. al. suppl. B 1a. y) coronaverunt A 1a* (pr. m.). c. 2a. 3* (non A 1c*); coronare A 3. 3'. z) ita pr. m. A 1a; gloriosus A 1b; om. A 3; gloriosos A 1b*. 3'. 3* cum rell. a) Deum A 2. 3'. 3* (non A 2a. 3). b) merui pr. m. A 1a; om. A 3. 3'; h. m. A 1a* (m. superscr.). 3*; haberet A 3'. c) : agante m. al. corr. Vagante A 1a; Vacante; ras. s. A 1a*; Vacante A 2. d) ita A 1b; Pregantiam m. al. corr. Brig. A 1a; Brigantiam A 2; Bricantiam A 3. 3'; Brigantiam A 2a. 3* cum rell. e) ita A 1c. 2. B 1a. 2; duram m. al. corr. 40 durum A 1a, et sic A 1a*. b; dirae A 3. f) evenit A 3.

1) Cf. *Poenitentiale Columbani* B 24 (ed. Seebass, 'Zeitschr. für Kirchengesch.' XIV, p. 446): Si quis autem laicus manducaverit aut biberit iuxta fana, si per ignorantiam fecerit, promittat deinceps, quod numquam reiteret et XL diebus in pane et aqua peniteat. Si vero per contemptum hoc fecerit, id est postquam sacerdos illi praedicavit, quod sacrilegium hoc erat, et postea mensae daemoniorum communicaverit, si gulae tantum vitio hoc fecerit aut repetierit, III quadragesimis in pane et aqua peniteat; si vero cultu daemonum aut honore simulacrorum hoc fecerit, III annis paeniteat. 2) V. *Desiderii auctore* 50 *Sisebuto Ionaе praesto erat; cf. SS. R. Merov. III, p. 625.*

quamvis^a alimonia^b deessent, manebat intemerata atque inconcussa fides, quae^c necessaria apud Dominum impetraret. Cumque iam tridui^d ieiunio^e fessa corpora^f referrent, evenit tanta copia alitum, velut^g Israhelitarum^h cf. Num. 11, 31.
 5 castra coturnix olimⁱ operuit^k, ita ut omnem paginam^{l. 1} loci illius alitum multitudo obpleret^m. Intellexit vir Dei, suam suorumqueⁿ ob necessitatem has dapes terrae diffundi nec prorsus alibi obvenire preter eo quo ipse moraretur in loco. Iubet suos^o prius grates^p laudesque
 10 rependere^q conditori sicque alitum^r dapes capere. Erat^s mirum et stupendum miraculum: capiebantur aves, prout patris^t imperium urgebat, nec abscedere pennigera fuga nitebantur. Mansit ergo alitum manna per triduum defusa^u. Quarto deinde die quidam pontifex ex^v vicinis
 15 urbibus frumenti copiam^w, divina monitus adspiratione, beato^x Columbano direxit; sed mox omnipotens^y, qui penuriam patientibus aligeros prebuerat cibos, ut farris adeps advenit, alitum falangas imperavit^z abire. Nam Eusthasium^a hoc^b cognovimus referentem, qui eo tem-
 20 pore inter reliquos sub viri Dei oboedientia ibidem^c tenebatur adnexus, quod nullus^d ea^e fuerit in caterva, qui ante^f talium genera alitum se vidisse referret; et tanta^g sapor in cibo aderat, ut regias^h vinceret dapes. O mirum divinae potentiae donum! Quando terrenae
 25 dapesⁱ cultoribus Christi desunt, tunc demum caelestia tribuuntur, sicut^k de Israhel^l dictum est: **Panem caeli dedit eis*; cum autem terrenae opes^m subvenirentⁿ, tunc grates^o amoveniuntur inlatae. *p. 104. Ps. 77, 24.

Cap. 27. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

- 30 Cap. 27. a) quam(vis m. al. add.) A 1a; quantis A 1b (non A 1b*). b) alimoniae A 1b. 2. 3*. B 2 et m. al. A 1a; alimenta A 1b*. c) q: m. al. corr. quae A 1a. d) triduo A 1c. d. 2. 3*. e) ieiunii A 1a* (pr. m.). B 1a; ieiunii B 2; versus exeunte om. A 2a. f) corpo referrent m. al. corr. corpora ferrent A 1a et sic A 1a*. g) veluti B 1a. 2; cum add. A 1c. d. h) Israhelitarum B 1a. i) om. A 1c. d. k) operuerat B 1a. 2. l) com(n)paginem A 1c. d. 3*. m) suppleret B 1a. 2. n) que om. A 3 (non A 3*. 3*). o) p. s. A 3. p) gratias A 1c. d. 2. q) referre A 3. r) d. a. A 1b. s) enim add. A 3. t) patro pr. m. A 1a. u) ita pr. m. A 1a; diffusum A 3; diffusa A 3*. 3* cum rel. v) e A 3. w) copia B 1a. x) ad beatum Columbanum B 1a. 2. y) Deus add. B 1a. 2. z) abire iubet B 1a. 2. a) ita A 3. B 1a; Eustasio — referente (referentem pr. m. A 1a*) A 1a*. c. d. 2. 3*. 3*; Eustasio — referentem rel. b) haec A 3. c) inibi detinebatur A 3. d) null(us in ras.) B 1a. e) om. A 1c. d. 2. 3. f) antea A 3. g) : anta m. al. corr. tantus A 1a, et sic A 1a*. b. c. 2. 3 (non A 1d). h) regius A 1a, corr. i) dape: m. al. corr. dapes A 1a. k) Sic A 1a*. l) Israhel A 1b; Israhelico populo B 2. m) opus A 1a, corr. n) ita A 1b. 2. 3 et pr. m. A 1a; subvenerint A 1a*. 2a. 3*. 3* cum rel. o) ita A 1a; :: grates, ras. de A 1a*; gratis A 1b. c. d. 2. 3; dapes B 1a. 2.

Ipsa itaque in^b tempore, cum sub quodam scopulo inter^c vasta heremi ieiunio corpus conficeret^d et nihil aliud praeter^e ruris poma, quorum superius^{f.1} fecimus mentionem, in cibos caperet, venit adsueta abdit^e voracitatis fera ursus coepitque^h necessariusⁱ delambere^s cibos ac passim^k poma ore detrahare. Cumque hora refectionis advenisset, Chagnoaldum^{1.2} ministrum direxit, ut consuetam^m mensuram pomorum deferret. Qui cum abisset, ursum inter rurisⁿ fructices^o rubusque^p pervagare^q perspexit^r ac poma lambendo^s carpere. Festinus¹⁰ redit patrique indicat; ille imperat^t, ut eat partemque fructicum^u in cibos^v fere dimittat aliamque partem sibi reservare^w iubet. Abiit namque Chagnoaldus^x ac iussa patris implevit divisitque virga fructices^y rubusque^z, quae^a poma ferebant, et partem suam iuxta viri Dei¹⁵ imperium ait^b ut fera comedat aliamque^c partem in usus viri Dei reservet. Mira in fera oboedientia! Nequaquam ex prohibita sibi parte ausa est carpere^d cibos, sed in segregata^e, permissa sibi fructicum^f parte tantummodo pabula requisivit, quoadusque vir Dei eo^g in loco³⁰ commoravit^h.

Intereaⁱ cogitatio in mentem^k ruit, ut Venetorum^{1.3} qui et^m Sclaviⁿ dicuntur terminos adiret caecas-

Cap. 27. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B1a. 2.

Cap. 27. a) cap in marg. add. A1a*. b) ita A3. 3'. 3* (cf. supra p. 214, 13); 25
om. rell. c) in(ter m. al. superscr.) A1a*; intra A3. d) afficeret B2; afficeret B1a.
e) proter A1b. f) om. A2a. g) additae A1c. d. h) que m. al. suppl. A1a*, om.
A2. B1a (non A2a). i) necessarius pr. m. A1a; necessarios rell. k) pa: sim pr.
m. corr. passim A1a. l) ita A1a* cum rell.; Chagno: aldum (ras. h. vel b) m. al.
corr. Magnoaldum A1a, et sic A1a** b*. m) consueta B1a. n) ita A1a. a*. b.
c. d. 2a. 3'. 3*; inter rores A3; intruris A2; inter densa B1a. b; inter densos B2.
o) ita pr. m. A1a et e corr. A2 (non A2a). p) ita A1a (pr. m.). B1a; rubosque
A1a*. b*. c. d. 2. 3. B2; rubesque A1b. q) ita A1a*. c. d. 3'. 3*. B1a. 2; pervagare
pr. m. A1a; pervagari A1b. 2. 3. r) prospexit A1b; conspexit A2a. s) lambiendo
A1b. t) ut eat i. A1c. u) ita A2; fructicum A2a cum rell. v) cibo A1b. w) re- 35
servari A1a*. b. c. d. 2. 3*. x) m. al. corr. Magnoaldus A1a, et sic A1a** b* (non
A1a*). y) ita h. l. B1a. z) ita pr. m. A1a. a) qui A1b. 2. B2 (non A2a).
b) ita A1a*. b. c. 2. 3; ait A1a; aiebat B1a. 2. c) ita A1a*. d cum rell.; que m. al.
suppl. A1a; om. A1c. d) ita A1a. a*. b. c. d. 2; capere rell. e) ita A3' cum rell.;
segregata (ras. e) A1a; segregato A1c. 3*; segregatos A1d; segregata et B2; girata A3.
f) ita h. l. B1a. g) in eo A1a. a*. b. c. d. 2. 3. h) commoratus est A2. 3'. 3*. i) cap
in marg. add. A1a*. k) mente A1a*. l) Veneticorum A1a. a*; Viniciorum B1a;
viciniora B2. m) et om. A2; quia S. A1c. d. n) Slavi corr. Sclavi A1b (non A1b*). 40

1) Poma illa parvula, quae eremus ferebat, supra c. 9. bullugae appellan-
tuntur. 2) V. supra p. 185, n. 1. 3) Sclavi cognomento Winedi Frederi-
gario IV, 48, teste Samonem negotiatorem Francum regem sibi postea
elegerunt. Bonifatii aevo ad Saale fl. et ultra eum progressi in Thu-
ringia sedes tenebant, 'christianorum terram' inhabitantes; cf. Zachariae
ep. a. 751 (MG. Ep. III, p. 372); R. Schottin, 'Die Slaven in Thüringen'
(Progr. d. Gymn. zu Bautzen' 1884, p. 23). 50

que mentes euangelica^a luce lustraret ac ab origine per avia^b oberrantibus^c veritatis viam^d panderet. Cumque haec^e votis patrandum inesset^f, angelus Domini per visum apparuit, parvoque ambitu, velut paginali¹ solent⁸ stilo^h orbisⁱ describere^k circulum, mundi compagem^l monstravit^m. 'Cernis', inquit, 'quod maneat totus orbis desertus. Perge dextra levaque, qua eligisⁿ, ut labores^o tui fructus^p comedas'. Intellexit ergo ille, non esse gentis illius in promptu fidei profectus^q, quievitque^r in^s loco, donec aditus ad Italiam viam panderet.

28^a. De bello regum et revelatione viri Dei et Theudeberti prodicione^b.

Interea inter^c Theudericum Theudebertumque^d lis firmatur, ac quisque adversus fratrem usque ad internitionem deservit, utrisque gentium robore superbientibus. Inter quae^e vir Dei ad Theudebertum accedit eumque^f suadet^g, ut coepte arrogantiae supercilium deponeret seque clericum faceret, et in^h ecclesia positus, sacre subderetur religioneⁱ, nec^j simul cum damna^k presentis regni^l aeternae pateretur vitae^m dispendia. Quod et regiⁿ et omnibus circumadstantibus ridiculum excitat,

Cap. 27. 28. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 27. a) m. ei angelica A1b. b) ita A1b. 3. B1a. 2; via A1a (pr. m.). c. d. 2; m. al. corr. devia A1a et sic A1a*. c) errantibus B1a. 2. d) om. A1b. 25 e) h.: m. al. corr. hoc A1a, et sic A1a*. c (non A1c*). f) in litura A2a; invenisset A2. g) solet B1a. 2. h) folio A1c. d. 2 et m. al. A2a; filio pr. m. A2a. i) urbis A3. k) ita A1a. a*; describere A1b; describere A1b*. c. d. 2. 3; describi B1a; describi B2. l) compage B2; compage B1a. m) monstravit A1b. n) ita A2a. 3'. 3* cum rell.; quae legis A2. 3; qua legis B1a. o) fr. tui laboris A3. 30 p) fructum A2 (non A2a); fructus B1a. q) ita A2a. 3'. 3* cum rell.; perfectus A2; profectum A3. B1a. 2. r) que om. A2a. s) illo add. A3.

Cap. 28. a) et numerus et omnia praeter verba De bello hic desunt, sed praescriptio integra ante c. 29. transposita est A2a. b) perditione B1a; protectione A4a (v. cap. insequens). c) in(ter m. al. suppl.) A1a. d) Theudebertum qualis A2 35 (non A2a); et Theodebertum (Theodob. A3) l. A3. 3'. 3*. e) ita recte A1a*. c. d. 2a; quae om. A1b; Interque A1c* cum rell.; cf. II, 15: inter quae (i. e. interea) postulat. f) suadit A3*. g) om. A2. B1a (non A2a). h) ita A2; religion(i m. al. in ras.) A1a; religioni rell. i) ita A1a*. 2a et pr. m. A1a. d; ne rell. k) damno A1a*. c. d. 2. 3. l) om. A3 (non A3*); vitae pro r. A3'. 3*. 3*. m) vita: m. al. corr. 40 vitae A1a; d. v. A3. 3' (non A3*); v. h. l. om. A3*. n) regi: A1a.

1) Paginalis stilus pro epistulari stilo accepit Ennodius XLVIII (ed. Vogel p. 48), Ionas vero ad brevitatem elocutionem rettulit; cf. Hieronymi commentariolos in Psalmos, prol. (Anecd. Maredsolana ed. G. Morin III, 1, p. 2): quod solent ii facere, qui in brevi tabella terrarum 45 et urbium situs pingunt et latissimas regiones in modico spatio conantur ostendere, et q. s.

aientes^a, se numquam audisse, Mervengum^b, in regno^c sublimatum^d, voluntarium clericum fuisse. Detestantibus ergo omnibus, beatus Columba^e ait: 'Si voluntarius nulloatenus clericatus^f honorem sumat^g, in brevi invitus clericus existat^h'. His ergo dictisⁱ, vir Dei ad cellolam^j remeat, moxque prophetici dicti^k eventum res non diu dilata adfirmat.

612, Mai. Nec mora, Theudericus Theudebertum ad bellum ciet et propter Tullum^l devictum fugat^l. Postque^m, collecto robore exercitus, persequitur, similique modoⁿ gentium^o multorumⁿ Theudebertus robore vallatus^o, ad Tulbiacensem^p castrum pugnaturus occurrit^q. Ibi, praelio inito, innumere^r hominum falangas^s ex utroque exercitu perierunt; victus tandem^t Theudebertus fugit.

Eo^u igitur in tempore vir Dei in heremo morabatur, 15 contentus tantum unius ministri Chagnoaldi^v famulatu. Ea ergo hora, quo^w apud Tulbiacum^x commissum est bellum, supra^y querqui^z putrefactam^a truncum vir Dei librum legens resedebat; quem subitus sopor obpressit, et quid inter duos reges ageretur, vidit. Moxque exci- 20 tatus, ministrum vocat cruentamque^b regum pugnam indicat; multum humanum sanguinem fundi suspirat^c. Cui temerario conatu minister ait: 'Pater mi, Theudeberto tuis precibus prebe suffragium, ut communem debellet^d hostem Theudericum'. Ad haec^e beatus Colum- 25 banus^f: 'Stultum ac religione^g alienum consilium ad-

Cap. 28. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. B 1a. 2.

Cap. 28. a) dicentes B 1a. 2. b) ita A 1a*. d. 2. B 1a. 2; Mervengum A 1b. 2a; eras. A 1c; Mervengium A 1c*; se (se om. A 3*) regem pro M. A 3. 3*; regem ante Mervengum add. A 3; audisse (aliquem Mervengum m. al. in ras.), m. al. in mg. add. 30 (g)enus principum A 1a. c) regnu A 1a, corr.; regnum A 3. B 1a. 2. d) sublevatum B 1a. 2. e) Columbanus A 3. f) om. A 1b. g) sumet A 1c. d. h) existet A 1c. d. 2. i) om. A 1d (non A 1c). k) dictum B 1a. 2. l) prope Tullum A 1c. d. 2a; prope Tulbiacum A 2; op(p)idum add. B 1a. 2. m) Post quem A 2. 3 (non A 2a. 3*. 3*). n) ita pr. m. A 1a; multarum rell. o) om. A 2 (non A 2a). p) Tulbiacense A 1a*. 35 2. 3; Tulpiacensem A 1d; Tulpiacense A 1c; Tulpiacensem B 2. q) occurrat A 1b. r) innumero pr. m. A 1b. s) falanges A 1a*; falanges A 3; phalanges A 1b. c. d. 2a; phalange A 2; falanga B 2. t) tamen B 1a. u) c. 2b. inc. A 1c. v) ita A 1a* cum rell.; Magnoaldi A 1b*. c* (M in litura). w) ita A 1a. a*; qua rell. x) Tulp. corr. Tulp. A 1a; Tulp. A 1c. d. B 2. y) super A 3. z) ita pr. m. B 1a (cf. supra p. 178, 5); 40 querqui A 1d. B 2; querci A 2; quercum m. al. corr. quercus A 1a, et ita A 1a*. b. c. 2a. 3. a) putrefactum A 1a*. b et m. al. A 1a; putrefact(a) A 1c. d. 2 (pr. m.). 3*. 3* (non A 2a). b) cruentemque A 1a* et pr. m. A 1a. c) suspiret pr. m. A 2. d) debellat pr. m. A 1a. e) in ras. A 1a; beatus om. B 1a. 2, habent A 1a. a*. b. c. d. 2. 3. f) ait m. al. add. A 1a, habent A 1a*. B 1a. 2. g) ita A 1c. d (pr. m.). 3; religioni rell. 45

1) Cf. *Fred. IV*, 38. 2) *Fred. IV*, 38: Theudebertus cum Saxonis, Thoringus vel ceteras gentes, que de ultra Renum vel undique poterat adunare, contra Theudericum Tholbiaco perrexit. *Tolbiacus, hodie Zülpich, vicus in via a Treveris Agrippinam tendente situs est; cf. Itin. Antonini n. 373.*

ministras^a. Non enim ita Dominus voluit, qui nos pro inimicis nostris^b orare rogavit^c; in arbitrio esse iam iusti iudicis, quid de eis fieri vellit^d. Inquisivit ergo post minister temporis^e diem et horam; repperit^f ita^g fuisse^h, sicut viro Dei fuerat revelatum.

cf. Matth.
5, 44.

Persecutus estⁱ ergo^k Theudebertum Theudericus^l et suorum prodicione captum ad aviam Brunichildem^m direxit. Quem cum avia recepissetⁿ, quia Theuderici partis^o Brunichildis favens^p erat, furens^q Theudebertum fieri^r clericum rogavit; at non post multos dies impie nimis post clericatum perimi iussit¹.

*29. De^a interitu Theuderici et liberorum nece^{*p. 106.} et impleta^b prophetia^c Chlothario.

Porro Theudericus poenes Mettensem^d morans oppidum divinitus percussus inter flagrantis^e ignis incendia² mortuus est. Post quem^f Brunichildis filium eius Sigibertum in^g regnum suffecit^h. Itaque Chlotharius^{618.} memor prophetiaeⁱ viri Dei, collectu^k exercitu, fines regni, quae^l suae ditioni^m debebanturⁿ, conatur recipere; contra quem Sigibertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit. Quem Chlotharius captum^o peremit fratresque^p eius quinque^q, Theuderici filios, cum proavia Brunichilde coepit. Pueros separatim^q peremit; Brunichildem vero

Cap. 28. 29. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a (a l. 12). B 1a. 2.

- 25 Cap. 28. a) administrans A 1a*. b. b) nostri pr. m. A 1a. c) rogavit, m. al. superscr. praecepit A 1a; precepit A 1a*; cf. l. 10. d) ita pr. m. A 1a; velit A 1a*. b. c. d (m. al.). 3; vellet A 1d (pr. m.). 2. B 1a. 2. e) om. A 1b. f) que add. A 1c. d. 3*. 3*. g) ea m. al. in ras. B 1a; factum add. B 1a; sic factum add. B 2. h) faciesse A 1b. i) om. B 1a. k) om. A 1c. d. 3* (non A 3. 3*). l) Theodericum pr. m. B 1a. m) Brunichildem A 1a (pr. m.). b. n) reperisset B 1a; repperisset B 2. o) ita A 1a (pr. m.). c. d. 2. B 1a; partes A 1b; parti A 1b*; partibus A 1a*. 8 et m. al. A 1a; patris B 2. p) parens B 1a. 2. q) om. B 1a. 2. r) cl. f. A 3.
- Cap. 29. a) praescriptio ante c. 30. transposita est, dum hoc caput lemma praecedentis fert A 2a. 4a (hic rediens). b) superscr. A 1d; om. A 4a. c) pr. de Ch. A 2; pr. in Ch. (Gl. B 1a; Lotharium A 1d) A 1d. 4a. B 1a; prophetia:; om. Chl. A 2a. d) Metensem A 1b et pr. m. A 1a; Metensen A 1d; Mettense A 2a. 3; Metense A 1a*. c. 2. 3*. 3*. 4a; Metenses A 1c*. e) ita pr. m. A 1a; flagrantis A 1a*. b. d. 2. 3. 4a; flagrant:; m. al. corr. flagrantia B 1a; fragrantis B 2; flagrantis A 1c*. f) ita A 1a*. b*. c. d. 2a. 3. (4a). B 1a. 2 et m. al. A 1a; postquam pr. m. A 1a cum rel. g) in regno A 2; haec om. A 2a. h) subiecit B 1a. 2. i) prophete A 1b. k) ita A 1b. l) qui A 1c*. 2; om. A 1b. m) om. A 1b. n) debatur B 1a, corr. o) captus B 1a. p) que om. A 1b. q) separatimque perimi iussit B. A 4a.

- 1) Eius necis Brunechildem fuisse ream etiam Fred. IV, 42, testatur.
2) Theudericum morbo dysenteriae mortuum esse Sisibutus (V. Desiderii
45 c. 19) cum Fredegario IV, 39, consentiens rettulit. 3) E quattuor
Theuderici filiis Sigibertus, Corbus, Meroveus capti sunt, effugiente Chil-
deberto, Corbumque solum praeter Sigibertum Chlotharius interfici iussit,
servans Meroveum filium suum spiritalem; cf. Fred. IV, 42.

primo ignobiliter camelo inpositam^a hostibus girando^a monstravit, postque indomitorum¹ aequorum caudis inretitam^b miserabiliter^c vitae^d privavit^e. Funditus ergo radicitusque deletam^f Theuderici stirpem, Chlotharius potitus est trium regnorum solus monarchiam^g. Quo⁵ facto, beati^h Columbaeⁱ prophetia in^k omnibus impleta¹ est, unum^m intra triennium cum omniⁿ stirpe funditus deletum, alium violenter clericum factum, tertium trium^o regnorum possessione^p ac dominatione dilatatum^q.

30*. Beatus ergo Columbanus cum vidisset, ut¹⁰ superius^{a.2} diximus, devictum a Theuderico Theudebertum, relicta Gallia atque Germania^b, Italiam ingreditur, ubi ab^c Agilulfo^{d.3} Langobardorum^e rege honorifice receptus^f est. Qui⁴, largita optione, ut intra Italiam, quocumque in^g loco voluisset, habitaret, ibi Dei con-¹⁵

*) *Capiti 30. librarii singuli diversa praescripserunt*: 30 (*om. A 1b*). De ingressu Italiae et destructione heresis et renovatione Bobii et legatione Chlodharii (Chlotarii *A 1a**) post eum et exitu eius *A 1a. a**. *b* (*om. Chl. — eius*); De adventu eius ad Italiam et monasterio ibi facto et obitu eius *A 1d*; 30. De ingressu eius in Italiam et susceptione Agilulfi regis et optione loci largita et de constructione Bobii monasterii et obitu beati viri *A 2*; De ingressu eius in Italiam (*corr. Italia B 1a*) et Agilulfi regis honorifica susceptione, immo Arrianæ perfidiae penes Mediolanum superatione hac monasterii Bobiensis in signo et virtute miraculi constructione et (*et om. B 1b*) de legatione venerabilis Eustasii (Heustasii *B 1b*) a rege Clothario cum supplemento publico post beatum Columbanum cum omni honore est directa *B 1a. b*. *Lemma c. 29. exhibent A 2a. 4a* (*v. supra*). 30

Capp. 29. 30. A 1a. a*. *b. c. c**. *d. 2. 2a. 3. 3**. *4a. B 1a. 2.*

Cap. 29. a) inpositum *A 1b*. *a**) *om. A 4a*. *b*) inritam *B 1a*, *corr.* *c*) miserabiliter *A 1b*; *om. A 3* (*non A 3. 3**)). *d*) vita *A 1b. 2. 3. 3**, *4a*; cauda *A 3**. *e*) privabit *A 1b*. *f*) deletā T. stirpe *pr. m. A 1c**; deleta T. stirpem *A 2*; deleta T. stirpe *A 1a**. *c. d. 2a. 3* et *corr. A 1a*. *g*) monarchia *A 1c. 2a. 3** et *m. al. A 1a* (*non A 1a**)). *h*) beat(i *m. al. in ras.*) *A 1a*. *i*) Columbanus *A 4a*. *k*) in o. *bis scr. erant A 1a*; *haec om. A 1c* (*non A 1d*). *l*) o. est i. *A 3. 3**; est in o. i. *A 3** (*non A 3**)). *m*) uno — deleto, alio v. clerico facto *A 1a**. *2* et *m. al. A 1a*. *n*) om(ni *m. al. add.*) *A 1a*. *o*) ita *A 1b. c. d. 3*; tertiu: (*m. al. corr. tertio*) trium *A 1a*; tert(cio) trium *A 1a**. *2*; tertium, *om. trium A 4a*; (tertium *om.*) trium (*m. al. corr. tertium B 1a*) *B 1a. 2.* *40* *p*) possessionem (possessionem *B 1a*) ac dominationem *B 1a. 2.* *q*) dilatato (dilatati *pr. m. A 2*) *A 1a**. *2. 2a* et *m. al. A 1a*; deletum *m. al. corr. deletum B 1a* et *sic B 2*. *Cap. 30. a*) supra *A 3*. *b*) Germinia *B 1a*. *c*) *m. al. suppl. A 1a*. *d*) Egilulfo *m. al. corr. Egilolfo A 1a*; Egilulfo, *ras. l. A 1a**; Agilulfo *A 1b*; Agilolfo *A 3. 3**; Agulfo *B 2*. *e*) Longob. *A 1a**. *b**. *c. 2a. 3. 3**. *f*) susceptus *A 3*. *g*) in l. *om. A 2a. 45*

1) Ita Sisibutus, V. Desiderii c. 21. 2) Supra c. 28. 3) Agilulfus a. 590—616. regnavit. 4) Constructionem huius enuntiati hiantem examinavit Lawlor l. l. p. 121.

sultu^a actum est, dum ille poenes Mediolanium^{a.1} urbem^{*p. 107.} moraretur et^b hereseorum^{c.2} fraudes, id est Arriane perfidie^d, scripturarum cauterio discerpi^e ac desecari^f vellet, contra quos etiam libellum^g florenti^h scientia ededit^h, vir quidam nomine Iocundusⁱ ad regem venit, qui regi indicat^k se in solitudine^l ruribus^m Appenninisⁿ basilicam beati Petri apostolorum principis scire, in quam^o virtutes expertus sit fieri, loca ubertate fecunda, aquis^p inrigua, piscium copia^{q.4}. Quem locum veterum traditio^r Bobium^s nuncupabant^s ob rivum in eo^t loco hoc nomine fluentem amnemque alium profluentem nomine Triveam^u; super quem olim^v Hannibal^w hiemans^x, hominum, aequorum, elefantorum atrocissime^y damna sensit⁶. Ubi cum venisset, omni^z cum intentione basilicam inibi semirutam^a repperiens, prisco^b decori renovans reddidit. In cuius restauratione mira Domini^c virtus panditur.

Cap. 30. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B 1a. 2.

Cap. 30. a) (Mediola in ras.)nium A 1a; Mediolanum A 1c. 2a. 3*. 3*. 4a; Mediola:: num A 2. b) ut pr. m. B 1a. c) ita A 1c. d. 2. 3*. 3*. B 1a. 2; heres eorum A 3; hereseorum A 1b; hereses eorum pr. m. A 1a; heresis eorum A 1a* et m. al. A 1a; hereticorum A 1b*. d) perfidie pr. m. A 1a. e) discerpere A 1a*. 3 et m. al. A 1a (non A 3*. 3*). f) desecare pr. m. A 1a; dissecari A 1c. d; disecare A 1a*; dissecare A 3. g) florentis A 1c. d. 8. 4a (ante libellum). h) scientia edidit A 1b; scientiae (scientia A 2a) dedit A 1a. a*. c*. d. 2. 2a. 3. 4a. B 1a. 2; scientiae edidit A 1c. i) I. post ad r. A 4a. k) indicavit A 4a. l) solitudinem B 1a. m) rupibus A 3' falso (cf. epist. p. 145 l. 1). n) Appenninis A 1a*. 3 (non A 3*. 3*). o) ita A 4a et pr. m. A 1a; qua rell. p) aquas A 1b. q) copiam A 1a*; copiosa A 1c. d. 3*. 3*. 4a; cf. supra p. 172, 10. r) traditione A 1c. d. s) ita A 1c. d. 2. 3 et pr. m. A 1b. B 1a; nuncupaba(t m. al. in ras. maiore) A 1a et sic pr. m. A 1a*; nuncupant A 4a. B 2. t) eodem A 4a; r. eodem fl. in loco, om. h. n. A 3. u) ita A 1c. d. 2. 3. 3' et pr. m. A 1a; Triviam A 4a. B 1a; Treviam A 1a*. B 2; Trebiam A 1b; Tripheam A 4*. v) (olim Hannibal in ras.)nibal A 1a. w) Annibal A 3. 4a. x) hiemens (?) A 1d, corr. y) atrocissima A 1c. d. 3*. 3*. 4a; ferocissime B 1a. b; fortissime B 2. z) omnium int. A 1c. a) semirutam A 3*; semirutam A 4a. b) prisce A 4a. c) v. D. A 3.

85 1) Mediolanio in palatio praeceptum quoque datum est, quo locum Bobiensem Columbano sociisque eius Agilulfus rex concessit; v. supra p. 20 sq.
2) Hereseus vocabulo pro haeretico utitur Karolus M. de cultu imag.; cf. Ducange ed. Favre s. v. haereseus. Cf. 'N. Arch.' XXIX, p. 454.
3) Columbani libellus contra Arianos adhuc latet. 4) Neque copiosa cum codd. deterioribus scribendum neque adiectivum 'copiosus' (!) statuendum est, id quod fecit Lawlor l. l. p. 123, sed post 'fecunda' et 'inrigua' tertium adiectivum auctoris stilo haesit. 5) Bobbio torrens ex Appennino descendens prope muros oppidi Bobiensis, cui nomen dedit, Trebiam (hodie Trebbia) fl. influit; cf. Rossetti, 'Bobbio illustrato' I, 119; Amati, 'Dizionario corografico dell' Italia' I, 833. De ipsius rapaci cursu vide infra II, 2. Pisces exquisiti saporis hodieque in torrentibus illis capiuntur. 6) Hannibal ex hibernis profectus transiensque Appenninum multa damna passus est teste Livio XXI, 58, 11: multi homines, multa iumenta, elephanti quoque ex iis qui proelio ad Trebiam facto superfu-
50 fuerant septem absumpti, sed notissimam Romanorum cladem Ionas silentio praeteriit amore patriae, nisi fallor, ductus.

Nam cum^a per^b prerrupta^c saxorum scopula^d trabes ex^e abietibus inter densa saltus locis^f inaccessibilibus^g cederentur^h, vel alibi caesaⁱ, inibi casu elapsa^k aspero, aditum^l plaustorum^m denegabatⁿ, mirum in modum trabem, quem^o vix triginta vel quadraginta^p plano terrae solo^q positum^r vehere^s non valerent, ibi^t cum duobus vel^u tribus, prout ardui callis^v meatus patebatur^w, vir Dei accedens, suis ac suorum humeris inmane pondus inponebat; et^x ubi antea^y prae^z asperitate^{aa} itineris libero gressu vix graderentur^{ab}, onerati^b mox trabium pondere^c 10 festini gradiebantur, ut versa vice^d, qui onera^e ferrent, acsi ab aliis veherentur, firmis vestigiis, velut otio vagantes^f ovantes irent. Videns itaque vir Dei tanti^g auxilii supplementum, suos hortatur, ut arreptum^h opus laeti perficiant, animoque roborati, eoⁱ consistere in heremo studeant^k; 15 Dei in^l hoc voluntatis esse adfirmat. Tecta^m itaque templiⁿ culmina^o, murorum restaurat ruinas ceteraque, quaeque^p ad monasterii necessitatem pertinent, construere parat^q.

Interea^r memoratus Chlotharius vir^s Dei prophetae effectum in se fuisse^t impletum cernens, venerabilem^u 20 Eustasium^v, qui eius in loco^w Luxoviensem monasterium regebat, ad se venire imperat. Quem pio effamine^x rogat, ut sibi cum^y supplemento publico legationem^z fungere^{aa} curet sociosque quos^a vellit^b nobilium virorum haberet, qui^c sui vademonii arbitres essent: post^d beatum 25

Cap. 30. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B1a. 2.

Cap. 30. a) om. A2 (non A2a). b) superscr. A1a*. c) prupt:: m. al. corr. pruptos A1a, et sic A1a*. c. d. 3'; prruptas pr. m. corr. B2. d) s. scopulos A1a (os m. al. in ras.). a*. d. 3'. 3*; scopulos sax. A1c. e) ins(?) A4a. f) locus pr. m. B1a. g) inaccess: bilibus m. al. corr. inaccessibilibus A1a; inaccessibilibus 80 A3 (non A3'. 3*). h) cederetur A4a. i) m. al. corr. caesae A1a; c(a)es(a)e A1a*. b. c. d. 2a. 3*. k) ita A4a; elapsu A3. 3'; elaps(a)e A1a*. b. c. d. 2a. 3* et m. al. A1a; elapsi rell. l) aditus A1c. d. m) plaustorum A1d. B1a. n) denegabant A1a* et m. al. A1a; denegabatur A1c. d. denegarent A3* (non A3. 3'). o) quam A1b. 2a. 3. 4a. p) homines add. A4a. q) positam A2. 3. 4a. r) ferre A3 (non A3'. 3*); 35 trahere A4a. s) ubi pr. m. B1a. t) aut B1a. u) om. A4a. v) ita A3. 3*. w) patiebatur A3'; patebat A3* cum rell. w) ut (qui add. A3*) ubi (ibi A3. 3*) A3. 3'. 3*. x) om. B1a. 2. y) ita A2. 3. 3'. B1a. 2; pro A1a. a*. b. c. d. 3*. z) asperitate pr. m. A2 (non A2a). a) gradirentur A4a. b) o. — gradiebantur om. A3* (non A3. 3'). c) pondera A3. d) om. A1c*. e) honera: pr. m. A1a. f) vacantes A1b. c. d. 2a. 3; om. A4a. g) tanti: , ras. s. A1a. h) arrectum A1a*. i) ea A1c. d. 2. 3'. 3* (non A2a?). k) studi: nt m. al. corr. studeant A1a. l) in hoc post vol. A1c. om. A1c*. m) Totaque pro T. i. A3; Tectaque templi culmina A3'; Tectaque tecti culmipna A3*. n) et add. B1a. 2. o) ac add. A3. p) ita A2. 3*. B1a. 2; qu(a)e A1a. a*. b. c. d. 2a. 3. 3'. 4a. q) parati A1c. d. 2. r) cap 45 in marg. add. A1a*. s) ita pr. m. A2; viri rell. t) om. A1c (non A1c*?). u) beatum pro v. A3. v) ita A1a*. 3; Eustasium A3'. 3* cum rell. w) ita A1a et pr. m. A1d; loco Luxoviensem A1a*. b. c. 2. 3; locum Luxoviensem A4a. B1a. 2. x) ita B1a; aff. rell.; cf. p. 208, 13. y) corr. legatione A1a, et sic A1a*. 2. 3. 3* (non A2a. 3'. 3*). z) fungi A1a*. c (m. al.). d. 2; fingi pr. m. A1c (non A1c*). a) quo 50 B1a. b) ita pr. m. A1a; vellet rell. c) (qui sui vadi m. al. in ras.) monti A1a. d) quo ad b. A4a.

Columbanum pergerent; quocumque repperissent^a in loco, eleganti suasu^b ad se venire hortarent^c. Perrexit itaque^d venerabilis discipulus, magistri vestigiis^e persecutus; qui cum ad eum venisset, Chlotharii verba de-
6 promit. Viso ergo Eustasio^f, beatus Columba^g gavisus recepti muneris aditum^h gratulatur retentumque poenisⁱ se quantisper^k hortatur, ut sui laboris^l meminisceret^m, cohortem fratrum disciplinaeⁿ habenis^o erudiret^p multorumque collegio Christi^q plebem adunaret suisque in-
10 stitutis edocaret. Dimissum^r post haec ad Chlotharium remeare^s iubet talibusque^t responsis regias^u mulciri^v imperat aures, seque^w retro repedare^x nullatenus ratum^y duceret; tantummodo poscere^z, ut sodales suos, qui Luxovio^a incolebant, regali^b adminiculo ac presidio fo-
15 veret. Litteras castigationum^c effamine^d plenas regi^e dirigit. Gratissimum munus^f rex velut pignus foederis viri Dei ovans recepit nec eius petitioni oblivionis noxam preponit. Omni^g presidio supradictum monasterium munire^h studet, annuisⁱ censibus ditat, terminos undique,
20 prout voluntas venerabilis^j Eustasii^k erat, auget^l omni-que conatu ad auxilium inibi habitantium ob viri Dei amorem intendit.

Porro beatus Columbanus, expleto anni circulo, in antedictum^m caenubio Ebobiensiⁿ vita beata functus, ani- 615, Nov. 28.
25 mam^o membris solutam caelo reddidit^p VIII. ^q Kl.¹ De-

Cap. 80. A 1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B 1a. 2.

- Cap. 80. a) et add. A 4a. b) suasum A 4a. c) hortarentur A 1a*. b. c. d. 2. 3 et m. al. A 1a. d) Perrexit itaque pr. m. A 1a; P. ergo A 1a*. e) ita A 1a (pr. m.). 2. B 1a; vestigias pr. m. A 1a* (P). b; vestigia A 1c. d. 2. 8. 4a et m. al. A 1a.
30 f) ita A 1a*. 3. B 1a; Eustasio A 3'. 3* cum rell. g) Columbanus A 3. 4a. h) aditu A 1a*. 2. 3* et e corr. A 1a. i) ita A 2; poenis pr. m. A 1a; penis A 1b; penes rell. k) aliquantisper A 4a. l) praemio vires resumat ante meminisceretque add. B 1a. 2. m) meminisceretur A 1a*; reminisceret A 3 (pr. m.). 4a; reminisceretur A 1c. 3'. 3* et m. al. A 1a (non A 1d). n) disciplinis pr. m. A 1a. o) habens A 3 (non A 3'. 3*); normae B 1a; norma B 1b. 2; cf. infra II, 1; regularis disciplinae abenis.
35 p) erudire — adunare — edo(u)care B 1a. 2. q) Christo A 1b. r) divinis pro D. A 4a; que add. A 1a*. c*. s) ire A 3. 3' (non A 3*); Ch. ut remearet i. A 4a. t) que m. al. suppl. A 1a. u) regia A 4a; regi B 1a. 2. v) m. al. corr. mulcere A 1a, et sic A 1a*. 3; mulceri A 1b. c. 3'. 3* (non A 1c*); om. A 4a. w) si A 4a; que om. A 1c*.
40 4a (non A 1c). x) remeare B 1a. 2. y) reatum A 1c*. d (pr. m.); r: tum m. al. corr. ratum B 1a. z) posceret A 4a. a) ita A 3 et pr. m. A 1a. B 1a; Luxovium A 1a*. b. c. d. 2. 3*. 4a; Lusovium A 3'; Loxovium pr. m. corr. B 2. b) reguli A 1b. c) casto B 1a. 2. d) aff. A 1c. 2a. 3 (non A 3'. 3*). e) om. A 2a. f) Gratissimum nus pr. m. A 1a. g) que add. B 1a. 2. h) muniri st. A 1c. d; muneribus
45 ornat. annuis B 1a. 2. h*) Annus A 1b. i) om. A 2a. k) Eustasii A 1a. b. c. d. 2a. 3'. 3*. 4a; Eustasi A 2; erat ante E. A 4a. l) augit pr. m. A 1a. m) ita A 3 (non A 3'. 3*); antedicto (to in litura A 1a) rell. n) ita A 1d. 3. 3'; : bobiensi, ras. e A 2. 3*; Oeobiensi A 2a; Bobiensi: , ras. s B 1a; Bobiense A 1a. a*. b. 4a; Bobiensi A 1b*. c. B 2. o) anima m. soluta B 1a. 2. p) spiritum add. B 1a. 2. q) ita A 3' cum rell.; VIII. 50 A 2. 3*; XI. A 2+. B 2; VIII. K. D. om. A 3; haec ante animam transponit A 3*.

1) Ita textum ad codices emendavi, dum apud Mabillonium XI. Kal. Decembris legitur, quo errore usque adhuc docti plerique decepti sunt. Cum

cembris. Cuius^a strenuitatem si quis nosse velit^b, in eius dictis repperiet. Reliquiaeque^c eius eo^d habentur¹ in loco conditae, ubi et virtutum decore pollent^e presole^f Christo, cui est^g gloria^h perⁱ omnia secula seculorum. Amen^k.

*p. 109. *INCIPIUNT* VERSUS IN EIUS^b FESTIVITATE AD MENSAM CANENDI.

Clare^c sacerdos, clues^d, almo fultus decore,
Tuis^e, Columba, decus qui redoles in orbe.
Monachorum cohortes te clarum dicent^f patrem, 10
Te sofum^g proceres, te vatem dixere reges².
Annent^h decorata¹ tuis factis praecepta:
Religionis forma praebet nitorem sacra^k.
Sic virtutum decus, milis Christi, in evum
Comptus^l habere^m, sacroⁿ pandens praecepta dictu^o. 15
Quid tibi^s his dignis^p aequantur in metallis

Cap. 30. A1a. a*. b. c. c*. d. 2. 2a. 3. 3*. 4a. B1a. 2. Versus. A1a. a*. b. c. f. 2a. B1a. b.

Cap. 30. a) Cui(u m. al. in litura)s A1a. b) ita pr. m. A1a; velit rell. c) que superscr. A1a*; delet. A1d; om. A4a. d) ita A2a. 3. 4a. B1a. 2; cohabetus 20 pr. m. corr. cohabetur A1a et sic A1a*; quo habentur A1b. c. d. 2. 3*. e) pollet A4a. f) Chr. pr. A3. g) honor et add. B1a. 2. h) et imperium add. A4a. i) in s. s. A3. k) Explicit liber de vita virtutibusque sancti Columbani abbatis, qui a Iona quondam (quodam A1b) preceptore aeditus est subscr. A1a. b; Explicit subscr. A1a*; Explicit liber primus subscr. A1d; Explicit vita sancti (beati A1b*) Columbani 25 abbatibus subscr. A1b*. 3*. 3*. B2; Explicit vita sancti ac beatissimi Columbani abbatis subscr. A2; Explicit vita sancti ac beatissimi patris nostri Columbani abbatis et confessoris eximii subscr. A4a; subscriptio deest B1a; desinunt A3. 3*. 3*. 4a. B2.

Versus. a) ita B1a. b; praescr. Laus in Columbam abbatem A1c; praescr. om. rell.; versus om. A1c*. d. 2. b) eiusdem B1b. c) primus versus littera 30 miniatu incipit ac deinceps quartus quisque A1a; bini versus comprehensi sunt A1a*. d) clues A1b. c. f. B1b; clues A2a. e) ita codd. rell.; Tu es B1a. f) dueunt A1c. g) sophum A1b. f; fessum A1c; suffistam B1a; sophistam B1b. h) Annunt A2a et pr. m. A1a*; Annunt A1c. i) decora A2a. k) ita A1c. B1a. b; sacrum A2a; sacrum A1a. a*. b. f. l) comptus praecedentis versus sine B1a. m) haberis 35 A1c. B1b; habens B1a. n) m. al. corr. sacris B1a et sic B1b. o) dicta corr. dictu A1b; dictum A1a*; dictis B1a. b. p) ita A1b. f. B1a. b; dignum aequatur A1c; digni sequantur A1a; digne sequantur A1a*. 2a (pr. m.).

Iona autem Martyrologium Hieronymi (AA. SS. Nov. II, 1, p. [146]) consentit: VIII. K. Dec. In Italia monasterio Bobio depositio sancti 40 Columbani abb. Sanctus post cladem Theudeberti a. 612, Gallia Germaniae relictis, in Italiam ingressus, postquam Chlotharius a. 613. monarchia potitus est, legationem ab ipso missam suscepit, annoque expleto, in monasterio Bobiensi diem supremum obiit. Hoc igitur calculo 45 annus 615. p. Chr. colligitur emortualis, quo dies 23. Novembris dominicus fuerat, dominicoque die Columbanum decessisse Wettinus, V. Galli c. 26, statuit. 1) Lectionem cohabetur anteposuit Lawlor l. l. p. 126. 2) Unam syllabam abundare monuit L. Traube et scribendum esse aut dicent aut delendum te. 3) 'Quid in metallis (= Quae metalla) his te dignis aequantur' construxit L. Traube. 50

- 10 Vel comparantur^a sanctis^b seclorum gesta factis?
Non aureum caput Babylona^c Persarum,
Argenteus Darius^d Medus habuit priscus
Nec aeneus Macedo olim signavit bello
5 Vel^e sepultus salo^f Nilicola et Cincris^{g·1}.
15 Nihil^h dignumⁱ simile horum^k gessere gestis
Zmirneus^l Omerus^m et Mantuanus Maro,
Non Poenus Hannibalⁿ, non pernix^o Porus Indus,
Non Marius, Catulus^p, Scipio, Silla^q, Gracchus^r;
10 Non ferreus Caesar, Bucchus^s Numida, Ambro^t,
20 Celtiberus^u, Scita^v, Hiberus et Sicamber^w.
Fertilis^x ut cedrus^y palmaque poma praebes^z,
Aetaliae^{a·2} thesaurus tu gratus ut obrizus^b,
Tu^c Sabeorum grata^d turea^s oles virga,
15 Tu^e balsama sudas^f virga^g Engaddi⁴ secta^h.
25 Tu palmitisⁱ opaga^k manes^l in vite^m vera,
Tu oleum etⁿ pingues^o diffundes^p ut oliva.
*Tu lenitate polles, benignitate clares.
Mistica rimando^q et^r tecta penetrando
30 Aedificasti domum petra^s supra insertam,
30 Quae^t molem^u omnem rerum firmavit^v conditarum^w.
Quam supra quis positus^x manet firmus^y in eva^z;

cf. Ps. 91, 18.

cf. Is. 18, 12.

cf. Ioh. 15, 1. 5.

*p. 110.

cf. Matth.
7, 24.

cf. 1. Petr.
1, 25.

Versus. A1a. a*. b. c. f. 2a. B1a. b.

- Versus. a) compara: tis, ras. c. A2a. b) tuis A1c. c) Babilona A2a.
25 B1a. b; Babilon: a, ras. i A1a*; Babylonia A1b. f; Babylon et add. aut A1c.
d) clarius A2a; om. A1c. e) nec pr. m. B1a. f) saloni Nicola A1a; salonicula,
om. et A1c. g) ita B1a; Cenchris B1b; Cincrus A1a. a*. b. f. 2a; Cingrus A1c.
h) Nil A1c. i) vel add. A1c. k) h. tuis g. factis A1c. l) ita A1a; Zmyrneus
B1b; Smirneus A1a*. c; Smyrneus A1b. f; Szirneus A2a; Szirneus B1a. m) Hom.
30 A1c. B1b. n) Annibal A1a (cf. supra c. 30). o) pernis Polus B1a. p) Catullus
A1b. f. 2a. q) Sylla A1c; Scilla A2a. B1b. r) Grachus A1a. a*; Gracchus A1c.
s) Bocchus A1c. 2a. B1a. b. t) initio versus insequentis B1a; Umbero A1c. u) Cel-
tiberus B1a. v) Seyta A1b. f. w) Secamber (?) pr. m. A1a; Sicamber A2a.
x) Herculis A1a*, corr. y) cerdaus pr. m. corr. cerdrus A1a. z) praebens A1c.
35 a) ita B1a. b; Thesali(a) aureus A1a. a*; Thesaliae aureus A2a; Thessaliae aurum
A1b. f; Thessaliae aurea A1c. b) obrizum A1b. c. f. c) Thus Sabgorum A2a.
d) grata ut thura o. A1c; gratatur eolus A2a. e) Tu — secta om. A1b. f. f) om.
A2a. g) ut add. A1c. h) sexta A1a (non A1a*) i) palmites m. al. corr. palmes
es A2a; palmesis A1b. f; palmes A1c. k) opacus A1c. l) manens A1f. m) vitp
40 A1a*. 2a. n) om. A1c. o) ita A1a. a*; pingue A1c. 2a; pinguis A1b. f. B1a. b.
p) ita A1a. a*. 2a (pr. m.); diffundis A1b. c. f; defundis B1a. q) minando? pr. m. B1a.
r) intacta pro et t. B1a. b. s) petram supra A1b. f. B1b; petram super A1a*;
super petram A1c. t) quē B1a; contra add. A1c. u) molemolem A1a (non A1a*).
v) firma A2a. w) condita A1c; conditarum A1b. f. x) positos A1f. y) firm pr.
45 m. A1a. z) aevum A1c. B1a. b et m. al. A2a.

- 1) Pharaon intellegitur; cf. de Vit, Onomasticon s. v. Chenchres. L. Tr.
2) Legerat Ionas monente L. Traube locum Plinianum hunc, H. nat.
III, 81: Ilva cum ferri metallis, — a Graecis Aethalia dicta, neque
enim alibi Ilva insula (hodie Elba) hoc nomine appellatur. 3) Ex
50 Verg., Georg. II, 117: solis est turea virga Sabaeis. 4) V. epistulam
praeiviam (supra p. 148, 3).

cf. 1. Petr. 2, 6.
cf. Apoc.
21, 19 sqq.

- Quae^a lapis angularis, crisofrasus^b, iacinctus^c,
Sardonis^d, zmaracodus^e, topazius^f, berillus,
Crisolitus^g et iaspis, saffirus^h, ametistusⁱ,
35 Calcidon^k et sardinus^l, candidus^m margaritus
Herilis Hierusalemⁿ positus fundamento^o. 5
Tu mortuus vivis, dum vitam^p morte emis^q;
Tu damnanda^r perdis, dum^s carnis damna^t sentis.
Tu crucianda^u cares^v, dum Christi crucem geris;
40 Patriam dum fugis, ad patriam tu^w redis.
Aeterno sociaris^x regi, dum regis^y temnis; 10
Paradysi amoena tu penetras per eva^z,
Possessurusque laeta virentia per rura,
Quem Dominus virtutum coronavit amator,
45 Sedibus aeternis te collocavit^a suis.
Ibi canes^b iucunda carmina voce sacra. 15
Iam capes tu^c thesauros, quos dudum recondisti^d,
Commercio^e quos pio commutasti^f in saeclo^g.
Chorus angelorum cernes et prophetarum,
50 Martyrum candidatus catervas^h etⁱ iustorum.
Permixtus luci^k,^l fulva, his clares^l duce Christo 20
Receptus tu^m in castrisⁿ, hoste sica^o perempto.
Dominum invenisti quem hic Iesum quesisti,
Qui tropheum de mundo sic^p reddit^q triumphanti.
55 Graderis per viam, quam olim praeparasti,
Quae ducit ad aeterna gaudia paradysi. 25
Tu^r mundum sprevisi^s, ut Messiam haberes,
Cum quo manes per eva^t fine^u sine futura.

Versus. A1a. a^o. b. c. f. 2a. B1a. b.

Versus. a) tuque A1c. b) ita A1a; crisoprasus A1a^o. b; crisoprasus A1c. 30
2a; crisoprasus A1f; crisofasus B1a; crisophasus B1b; crisolitus add. A1c (v. n. g).
c) iacinctus A1a^o. d) Sardonix A1a^o. b. c. f; Sardonius B1b. e) ita A1a; zmarag-
dus B1b; amaracodus A1c; amaragdus rell. f) tobazius A1a (pr. m.). b. f; topazius
pr. m. B1a; zopatus A2a, ubi saffirus sequitur. g) crysolitus A1b. f; chrisolitus
A2a. B1b; om. A1c (v. n. b). h) h. l. om. A2a; sappirus A1a^o. c; sappirus B1a.
i) amethystus A1b. f. k) Calcidon A1a, corr.; Calce(s)don A1a^o. b. c. f. 2a. l) sardius 35
A1b (Ius in litura). c. f. m) candidum margaritum A1b. f; candida margarita B1a. b.
n) Iher. A1c. o) firmamento A1a^o. p) vita A1a^o. B1a. q) emes B1a. r) damna
pr. m. A1a^o; dampnata A2a. s) om. A1b. f. t) m. al. in mg. suppl. B1a. u) eru-
canda m. al. in litura) A1a^o; cruciandis A1c; cruciando B1a. b. v) pares A1c. 2a.
w) tu redis in litura) A1a. x) sotlares A1a. y) ita pr. m. B1a. z) per aevaque 40
possessurus A1c. a) collavit A1a. b) canis A1c; cantes A2a. c) in litura A1a;
om. B1a. d. d) recondidisti A1c. e) Commertium pr. m. A1c. f) commotasti
A1a; commodasti A1a^o. g) ita A2a. B1a. b; s(a)eculo A1a. a^o. b. c. f. h) kar-
tervas A1a; catervis A1c. i) om. A1c. k) ita A1a. l) clarus A1c. m) om. A1b. f.
n) astris A2a. o) sic A2a. p) om. A1b. f. q) ita A1c. B1b; reddi B1a; reddidit 45
A1a; reddidit A1a^o. b. f. 2a (pr. m.). r) om. B1a. b. s) previsti A1b. f. t) aevum
A2a, corr. u) fine sini A1a; s. f. A1c. 2a. B1a.

1) Cf. infra II, 11: fulvae lucis — reddar.

Gloria Trinitati^a semper canenda virtus^b
 60 Presentia^c per^d eva et^e omnia futura^f.

*HYMNUM SUBDIDI, QUEM EIUS IN TRANSITU *p. 111.
 PRAECIPIATIS CANERE, QUIA PRIMUS, QUEM
 5 VOBIS NUPER TRANSMISI, EIUS VIRTUTES NON
 CONTINET^a.

1. Nostris sollemnis saeculis^b
 Refulget^c dies inclita,
 Quo^d sacer caelos Columba
 10 Ascendit^e ferens tropea^f.
2. Sed priusquam eum^g mater
 In auras lucis aederit,
 E sinu solem prospicit^h
 Terrisⁱ lumen defundere^k.
 V. Col. I, 2.
3. Qui post altus^l Hibernia^m,
 15 Sacro edoctus dogmate,
 Gallica arvaⁿ adiens,
 Plebi salutem tribuit.
 ib. c. 3.
 ib. c. 5.
4. Egri sanantur ocius,
 20 Cautis^o producit latices^p,
 Pisces in usum^q prebetur^r.
 Cedit imber a segete^r.
 ib. c. 7.
 ib. c. 9.
 ib. c. 11.
 ib. c. 13.
5. Prolem capit^s sterelis,
 25 Alis rapinam reddidit,
 Farris horreo^t augetur,
 Abscisa caro sospis est.
 ib. c. 14.
 ib. c. 15.
 ib. c. 17.
 ib. c. 15.

Verus. A 1a. a*. b. c. f. 2a. B 1a. b. *Hymnus* A 1a. a*. b. c. f. 2a. B 1b.

Verus. a) trinitatis B 1a. b. b) om. A 2a. c) praesentia A 1a*. d) praeterita pro per eva A 1c. e) et omni A 1a*; per omnia A 2a. f) Explicat vita beati
 30 Columbanii subscr. B 1a.

Hymnus. a) ita B 1b; praescr. Item hymnus de eodem A 1c, ubi versibus 1. et 8. modulatio addita est; praescr. om. rel.; totum carmen om. B 1a. b) saeculi A 1a. a*. b. f; Nostro s. saeculo A 1c. c) Refulgit A 1a (bis scr.). a* et e corr. A 1b. d) Qua B 1b. e) om. A 2a. f) tropea A 1f; sacra m. al. add. A 2a. g) m. eum A 1c. 35 h) ita A 1a* cum rel.; prospexit A 1a (pr. m.). c. i) om. A 2a. k) diffundere A 1a*. c. B 1b; clarum m. al. add. A 2a. l) altus A 1a*. m) Hyb. A 1c. n) ad. arva A 1c. o) ita A 1a*; acutis A 1a; Cautes A 1b. f. B 1b; cautex A 1c; Cauti m. al. corr. Cautes A 2a. p) latices pr. m. A 2a; lapides A 1a*. q) usu A 1a*. r) prebentur A 1a* et m. al. A 2a; praebuit A 1c. r*) segete A 1b (pr. m.). s) cepit iam st. A 1c; concepit coni. Mone, sed heptasyllabum codicibus consentientibus servandum esse censuit L. Traube. t) horreum A 1c.

V. Col. I, 20.

ib. c. 19.

ib. c. 20.

6. Tactus videt^a nec^b cernitur,
Sentit damna ergastolum^c,
Fugit pestis ab homine^d,
Quam daemon seivus miserat.

ib. c. 22.

ib. c. 21.

7. Ligeris^e scapham retinet,
Ablata^f furto prodeunt^g
Cecusque lumen recipit^h,
Prebendo cibosⁱ augetur.

ib. c. 27.

8. In aescas alis^k veniunt,
Fere iussis oboediunt;
Fides^l patrari^m conscia
Novit quae^m poscit omniaⁿ.

*p. 112.

*9. Gloria^o tibi Trinitas,
Aequalis una deitas
Et ante omnia saecula^p
Et nunc et in^q perpetuum.

EXPLICIT LIBER PRIMUS FELICITER.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI^a.

1. De conversatione^b et suffectu abbatis Athalae^c
et delinquentium ultione. 20
2. De fluvii recessu virtute divina.
3. De pollice absciso^d et viri Dei oratione sanato.
4. De egro sanato poenes Mediolanum^e.
5. De denuntiatione^f exitus eius.
6. De reseratione caeli et consolatione divina et^g 25
obitu.

Hymnus. A1a. a*. b. c. f. 2a. B1b. *Index.* A1c (omnia). c* (c. 1—6).
2 (c. 1—10). 2a (c. 1—6. 11—25).

Hymnus. a) ita A1c; vidit *rell.* b) in *litura* A2a. c) ergastulum A1a*. d. c. f; erecastolum A1a; ergastuli A2a. d) omnibus A1a*. e) Ligeri A1a. b. c. f 30 (non A1a*); Liger B1b. f) ablat A1a. g) proeunt *pr.* m. A2a; produntur A1c. h) recepit A1a (non A1a*); recepit A2a. i) ita A1a. k) ita A1a. 2a (ubi aves *add.*); ales A1a*. b. f; alites B1b; aves A1c. l) Fide A1a (non A1a*). m) pa-
trati A1a. f (non A1a*); patrare A1c. B1b. m*) novitque A1b. f. n) *desinunt* A1a
(ubi *fol. inaequans excisum est*). a* (*subscr.* Explicit vita sancti ac beatissimi Columbani 35
abbatis et confessoris). b. c. f. 2a (pagina non consumpta). o) *versum ultimum* B1b
solus continet. p) saecula *cont.* L. Traube. q) imperpetuum B1b.

Index. a) ita A1c; feliciter amen *add.* A2; I. c. s. l. A1c*; *praescr. om.*
A1c*. 2a; *laterculum capitulum om.* A1a. b. b¹. d. B1a. b. b) conversione A1c. c) Atale
A2; Attalae *rell.* d) absciso A1c. 2 (non A1c*). e) ita A1d *in textu*; Mediolanum 40
h. l. *codd.* f) De denuntiatio A2; De nuntiatione A1c. g) eius *add.* A1c.

- 7^a. De Eusthasii^b regimine et^c lumine puelle cum corporis sospitate^d reddito et^e conversatione^f eius.
8. De inluminatione alterius puellae et profectu conversantium^g.
- 5 9. De adversitate Agrestii et repulsione eius.
10. De ultione sociorum^h et interitu eiusⁱ et^k obitu Eustasii^l.
- 11^m. De coenubio Evoracisⁿ et de Sisetrudis^o obitu et cantus^p angelicos.
12. De conversatione^q Gibitrudis^r et vitae exitu.
13. De Ercantrudis^s vita et obitu.
14. De obitu Augnofledis^t et cantus^p angelicos.
15. De Deurechildae^u adolescentula^v et obitu eius.
16. De Domma^w et duabus adolescentulabus^x et
- 17 radio micante in ore viso.
17. De Wilsindane^y et prophetia eius et cantus^z angelicos.
18. De Leudebertane^a et visione Petri apostoli.
19. De delinquentium correptione^b et^c damnatione
- 20 fugitivarum.
20. De obitu Landebergae^d et cantus^p angelicos.
- *21. De affluentia olei et aquae commutatione. *p. 113.
22. De bestia in transgressione cibi visa.
- 23^e. De vita Bertulfi^f abbatis.
24. De ultione monachi ab Arrianis.

Index. A 1b³ (c. 7—10). c (omnia). 2 (c. 1—10). 2a (c. 11—25).

Index. a) capitula omnia coniuncta librum secundum ducunt in uno codice A 1c, sed in quattuor ibi partes divisa sunt, quarum unaquaeque a numero I incipit; numeri continuati sunt in codicibus A 2. 2c¹, qui c. 1—10. tantum exhibent; praescr. Capitula in vitam sancti Eustasii A 1c; Incipiunt capitula in vitam sancti Eustasii abbatis A 1b³ (ubi folia tria, excisis velustioribus, manu posteriore saec. XI. suppleta sunt). b) ita A 2; Eustasii rell.; De reg. beati Eustasii et de doctrina discipulorum suorum A 1b³. c) sequuntur duo tituli: 2. De adventu eius ad Chlotharium (Clotharium A 1b³) regem. 3. De lumine, ut supra A 1c. b³, qua de interpolatione v. infra p. 240. d) sospita A 2. e) et c. eius om. A 1b³. f) ita A 2; conversione A 1c. g) conversantium codd. h) eius add. A 1c. i) supradicti Agrestii A 1b³. k) 7. De obitu beati Eustasii (et de nuntiatione exitus eius add. A 1b³, cf. tit. V.) titulus novus A 1b³. c. l) Explicunt capitula libri secundi subscr. A 2. m) praescr. Capitula Evoracensium miraculorum A 1c; Incipiunt capitula A 2a. n) Evoracis A 1c. o) Sistrudis A 1c. p) cantu angelico A 1c. 2a. q) conversione A 1c. r) Gybitrudis A 2a. s) Ercantrudis A 2a. t) Aunofledis A 1c. 2a. u) Deurechilde A 1c; Deorehilda corr. Deorehilde A 2a. v) De D. obitu et caeli apertione in praescr. A 1d. B 1a. w) Domna A 1c. 2a. x) adolescentulas (?) corr. adolescentulis A 2a. y) ita B 1a in praescriptione; Wilsinda A 1c. 2a. z) ita B 1a in praescr.; cantu angelico A 1c. 2a. a) ita B 1a in praescr.; Leudeberta A 1c; Leudeberga A 2a. b) correptione A 1c. c) de add. A 1c. d) Landebergae A 1c. e) capita 23—25, quae numerantur 1—5, deleta sunt A 1c, textu deficient. f) Bertholfi A 1c.

25. De monacho Meroveo^a et ultione eius et obitu Agibodi monachi ac Theudoaldi^b et Baudachario^c et Leubardo^d.

INCIPIIT^a LIBER SECUNDUS.

1^b. De conversatione^b et suffectu abbatis^c Athalae^c et delinquentium^d ultione.

Cumque^e ergo venerabilis Columba de hac luce migrasset, eius in locum^f Athala^g suffectus^h est omni religione laudabilis, cuius post magistrum virtutesⁱ clarae fulserunt, ex Burgundionorum^k genere, nobilis natione, 10 sed nobilior sanctitate, per vestigia^l magistri secutus. Sed qualiter rudimenta^l illius in ipsa^m primordia uberem profectum quaesieritⁿ, praetermittendum non est. Itaque dum^o patre^p nobili liberalibus litteris inbutus fuisset, Arigii^q quondam² pontificis a genitore commendatus est. 15 Sed cum nihil utilitatis augi^r cerneret^s, coepit rudis^t affectus ad^u potiora anhelare; dedit operam, ut, postposita faleramenta^v saeculi, monachorum iungeretur^w cohorte^x. Clam^y ergo a sodalibus progressus, duobus pueris contentus ad Lirenensem^z coenubium venit; quo 20 diu vitam degens, cum nequaquam cerneret regularis disciplinae abenis^a ceteros^b colla submittere, coepit anxio animo^c trutinare, quo^d potioris consilii aditus viam panderet. Progressus ergo inde, ad beatum Columbanum

Index. A1c. 2a. Cap. 1. A1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B1a.

25

Index. a) Meroveo A2a; Merevo A1c. b) Theodoadi corr. Theodoaldi A2a; Theodoadi A1c. c) Baudacharii A2a; Baptharii A1c. d) Leobardi A1c. 2a.

Cap. 1. a) ita solus A1d; lemma praescr. Incipit vita beati Athalae abbatis et confessoris A1a; Incipit vita sancti Attalae abbatis A1c; Vita sancti Attali abbatis VI. Id. Martii A1b¹; Incipit vita beati Atale B1a; lemmae carent A1c*. 2. 2a. b) praescriptionem cap. soli exhibent h. l. A1c*. d. B1a, ante Ergo (p. 281, 4) A2. b*) conuer B1a; conversione A1d. c) Atal(a)e A1d. 2. B1a. d) et de delinq. A2; et liq B1a. e) ita A1d. 2. B1a; que eras. A2a, om. rell. f) loco A1c. 2 (non A1d). g) ita A1b¹. c* (pr. m.). d. 2. 2a; Athala A1a. c; Atala B1a. h) subvectus B1a. i) virtutis cl. A1b¹; cl. v. A1a. k) Burgundionum A1b¹. c. 2 (non A2a); Burgundiorum A1c*. l) Burdionorum A1d. l) m. v. A1a; magistri m. al. suppl. B1a. m) ipsis primordiis A1a; ipso primordio A1c (e corr. primordia). n. 2. n) ita A1a. B1a (pr. m.); qu(a)esiere rell. o) a add. A1a. p) patri A1c*. d; patris studio l. A2. 2a. q) ita B1a; Argii (pr. m. corr. Arigii) q. pontifici A1b¹; Arigio q. (quodam m. al. corr. euidam A1c et sic A2) pontifici rell. r) ita A1a. B1a; agi rell. s) cerneretur A1c. t) novus B1a. u) om. A2a. v) hulus add. A1a; s. om. A1b¹. B1a. w) iungeret pr. m. A2a. x) ita pr. m. A1c*; cohorti rell. y) Deinde B1a. z) Lire: nensem pr. m. A1b¹; Liregensem B1a; Lirenense A1a. 2. 2a; Lirenense A1d; Liremensense A1c. a) alienis A1b¹. b) ceteris B1a. c) om. A1b¹. d) qua A1c. d.

45

1) Rudimenta singularis numeri nominativus est, sicut intra saeptam; cf. supra p. 58. 2) Arigius vel Aridius episcopus Lugdunensis a. 603. Aethario successit.

Luxovio^a tenuis^b venit. Quem vir sanctus cum ingenii sagacis sollertem esse cerneret, suo ministerio^c iunxit hac in omnibus divinis monitis erudire temptavit.

Ergo^d cum egregie^e post beatum Columbanum^f supradictum coenubium regeret et in omni^g disciplina regularis tenoris erudiret, contra eum antiqui^h anguis versutiaⁱ loetiferum discordiae virus^k noxiis ictibus^l laxare coepit, excitans aliquorum^m contra eum corda subditorum, qui se aiebantⁿ nimiae^o fervoris auctoritatem^p ferre non posse et arduae disciplinae pondera^q portare non valere. At ille, sagaci^r ut erat animo, pia fomenta praebere et salutaris^s antidoti, quo sanies putrefacta abscideretur, potum dare studens, mollire tumentia corda nitebatur. Diuque castigatos^t cum secum tenere^{*p. 114.} non valeret, merore animi^u turbatus, multis precibus cum pietatis obsequio prosequabatur, ut se non relinquerent et ardui itineris calle^v non deviant^w meminiscerentque^x, patres per mortificationem et contemptum^y praesentis vitae regna caelorum possidere. Cum^z nihil iam proficere cerneret nec alibi trahentes animos suae societatis^a abenis inretiri^b posse vidisset^c, pertinaces ire sinit^d; qui postquam segregati^e ab eo, alii eorum marinis^f sunt sinibus recoepti, alii locum heremi ob libertatem habendam petiere. Qui^g temeritatis hac arrogantiae inibi positi mox intentu^h damna sensere. Nam cum his in locis morarenturⁱ et virum Dei suis detractationibus laniarent, unum^k eorum qui Roccolenus^l dicebatur, qui et iurgiorum, ut credebatur, incrementa ministrabat^m, subito ictuⁿ igne febrium^o accensus^p, inter poene in-

30

Cap. 1. A1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B1a.

- Cap. 1. a) Luxulo pr. m. A1a. c*; Luxuvio A1d, corr.; Luxovium A1b¹.
 2. 2a. b) actenus A1b¹. c) monasterio A1c*. d. d) (II. m. al. in mg.). Tramitem ergo regiminis pro Ergo B1a. e) egregius A1b¹. f) superscr. B1a. g) omnibus A1a. h) antiquus pr. m. A1a. 2a; om. A2. i) versutiam B1a. k) viris
 35 pr. m. A1a. l) pr. m. superscr. A1a. m) c. eum a. A1c. d. n) se agebant B1a; suadebant pro se a. A1b¹. o) nimie (?) pr. m. A1a; nimii rell. p) ita rell.; austeritatem A1a. q) ponder: A1b¹. r) sacro A1b¹. s) salut:: m. al. corr. salutaris A1a. t) castigatus A1b¹. u) animo A1b¹. 2a (non A2). v) callem A1c. d; calis pr. m. A2a. w) deviare corr. deviare B1a; divinant A1b¹. x) Meminiscere (nt m. al. add.) namque p. A1a. y) contemptu pr. m. A1b¹. z) III. m. al. in mg. B1a. a) societas A1b¹. b) inretire A1b¹. 2a; in itinere (pr. m. corr. itinere) A2. c) vidisse pr. m. A2a. d) sevit corr. sivit A1b¹, et sic e corr. A2a. e) ita A1b¹. c*. d. B1a; sunt m. al. suppl. A1a; habent rell. f) marini (ni pr. m. suppl. A1b¹) sunt s. A1b¹. B1a; ma:: sunt sinibus m. al. corr. marinis sinibus A1a.
 45 g) quod A1a. h) ita A1a (pr. m.). b¹. B1a; in tantum A1c*. d; obiectu corr. obiectu A2a; in obtentu A2; interitu m. al. A1a; divinitus m. al. initura A1c. i) morerentur A1b¹. k) ita A1a (pr. m.). b¹. c* (pr. m.). d. 2a. B1a; unus rell. l) Roccolenus B1a; Roccolenus A1b¹. c*. m) m. al. suppl. A1a. n) ictu om. A1c (habet A1d); igne om. A2. o) frebium pr. m. A1b¹. p) accensus pr. m. A2a.

cendia clamare coepit, se, si^a valuisset, ad beatum Athalam^b venire velle et amissi^c criminis damna paenitentiae medicamento lenire^d. Nec mora, vix haec dicere licuit, obmutuit ac extremum alitum dimisit. Ast^e hii^f qui aderant videntes viri Dei iniurias divina ultione^g vindicari, plurimi eorum ad virum Dei remeant suasque noxas confitentur; se^g in omnibus, si recipiantur, emendaturos pollicentur. Quos vir sanctus miro gaudio, acsi e luporum ora^h receptasⁱ oves, recepit^k suisque locis^l suas culpas agnoscentes restituit. At vero alii, quim^m 10 verecundia praeveniente vel temeritate hac arrogantiae vitio maculati redire noluerunt et datum locum paenitentiaeⁿ contempserunt, diversis mortibus sunt direpti, ut manifeste^o daretur intellegi, socios eos fuisse eius in excitanda contumaciae incrementa, quem ultio divina 15 percusserit, propterea cum ceteris veniam non meruisse. Nam unus eorum^p Theudemundus^q nomine secure^r percussus interiit; alius, dum^s parvi fluminis alveum transmearet, inretitis poplitibus, per parvula fluvii^t unda enecatus^u est; tertius vero qui Theutharius^v dicebatur, 20 cum se mare^w portaturum carinae^x credidisset, dimersus est. Videntes^y haec qui adhuc supererant, verecundia submota, post socios ad beatum^z Athalam repetant^a; qui^b ab ipso, ut superius^c alii, recepti et salvati sunt.

2^a. De fluvii recessu virtute divina.

25

Alia ab eo patrata^b miracula omnium in^c supradicto monasterio fratrum testimonio adprobatur^d, inter quos ego positus et beati viri^e ministerio deputatus 30
*p. 115. tenebar. *Cum quodam in tempore fluviolus, cuius

Capp. 1. 2. A1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B1a.

30

Cap. 1. a) se se pr. m. A1a. 2a; m. al. corr. si se A1a, se si A2a. b) ita A1d et m. al. A2. 2a et infra A1b¹; Athalem pr. m. A2a; Athalam A1c; Atalam A1a. c** 2 (pr. m.). B1a; Atalem m. al. corr. Attalam A1c*. ita fere codd. deinceps. c) ita A1a (pr. m.). b¹. B1a; admissi rell. d) linire A1b¹. B1a. e) ita A1b¹. B1a; Ad A2; At rell. f) ita A1c; hi: A1a. g) seque A1a (que m. al. suppl.). 2a. 35 h) ita pr. m. A1b¹; ore rell. i) ita A1b¹. d. B1a; perceptas A2; r. o. om. A1c; ereptas rell. k) recipit A1b¹. l) locus pr. m. A1a. m) alii que A1b¹ et pr. m. A2a. n) redire iterant A2. 2a. o) manifesta A1b¹. p) om. A1a. q) ita A1b¹. 2. 2a; Theodomundus A1a. c. d. r) securi A1c. d. s) bis scr. erat B1a. t) flumini B1a; om. A2a. u) ita A1a. c. d. 2; necatus rell. v) ita A1b¹. 2a; Theotharius B1a; 40 Theutarius A1a (pr. m.). 2; Theotarius A1c. d. w) mari A1a. c. d. x) carina er. A1c. d; c. tradidisset B1a (pr. m.); tradidisset c. A2a; c. transtris credidisset A2. y) Viden(tes enim haec m. al. in ras.) A1a. z) beat: m m. al. corr. beatam A1b¹; beatam pr. m. A1c. B1a (non A1c*. d.). a) ita pr. m. A1a. B1a; repetant A1c. d; 45 repedant rell. b) qui: ras. s A1a. c) m. al. add. retuli A2a.

Cap. 2. a) ita A2; IIII. m. al. in mg. B1a; numeris omissis, praescriptiones adsunt A1d; praeser. omnes om. rell., sed cap. numeri adsunt A1a. c. b) parata A1b¹. c) o. f. in s. m. A1a. d) ita A1a. b¹. d. B1a; adprobantur rell. e) viro pr. m. B1a.

superius¹ mentionem fecimus, Bobius nomine, turgidis^a
 aquarum molibus violenter ac^b rapaci cursu defluens, ut
 solent torrentes ex Alpium cacuminibus dilapsi^c et im-
 brium effusione aucti^d, ita iste saxorum^e rupes^f et ar-
 5 borum congeries nimia vim^g tumescens coacervabat^h
 molinumque^{1,2} monasterii rapido cursu subfodere hac
 totam iam^k officinam quatiens dimergere nitebatur: quo
 fragore auditu, custos^l molini^m nomine Agibodus^{n,3} ad
 molinum pergit, ut videret, si tantae^o fragores^p moles
 10 inibi dispendii damna generaret^q. Ubi cum venisset,
 vidit, nisi celeri auxilio subvenirent^r, cuncta diripi,
 festinusque patri nuntianda^s credit^t, ut solamen prae-
 beat, qui^u oportuna necessitati^v ex aquarum fluctibus
 liberaret. Ad quem vir Dei ait^w: 'Vade', inquit, 'voca
 15 mihi Sinoaldum^x diaconum^y; tu vero stratu^z receptus
 somnum^a cape nec metu aliquo detentus^b merori corda
 subdas'. Erat enim mane, priusquam aurora funderet^c
 grata lumina terris^d. Venit ergo Sinoaldus ad virum
 Dei, cui beatus Athala ait: 'Adprehenso baculo quo
 20 sustentor, vade^d ad Bobium imperantisque voce dicito,
 signo dominicae crucis praelato^e, ut istas desinat per-
 fodere ripas nec praesumpte audacie modo^f suppleat,
 sed alia cedens latera^g, ista sinat inlesa imperiisque se^h
 noscat Domini recessurumⁱ'. Quod^k vir^l Dei imperium
 25 supradictus vir^m oboediens, cum fidei adminiculoⁿ pergit^o;

Cap. 2. A 1a. b¹. c. c². d. 2. 2a. B 1a.

- Cap. 2. a) tur.: dis A 1b¹; turbidis B 1a. b) eras. B 1a. c) delapsi A 1b¹.
 c. d. d) aucti.: ras. s(?) A 1a; auctus A 1d. e) sax.: rum pr. m. A 1b¹. f) rap.:
 pr. m. A 1a. g) ita A 2; vi (m. rec. in litura B 1a) rell. h) ita A 1a. b¹; coacer-
 30 vare A 1c (e corr. coacervare). d. B 1a (ante c. 2 litt. ras.); coacervaret rell. i) mo-
 linum qu.: (m. al. corr. quo) A 1b¹. k) ita A 1b¹. c. d. 2. B 1a; om. rell. l) custos
 superscr. B 1a. m) molini pr. m. B 1a. n) Agibodis (e corr. Agalbodis?) A 1a; A. n.
 B 1a. o) ita pr. m. A 1a; tauro pr. m. B 1a; tanti rell. p) ita pr. m. A 1b¹.
 q) generarent B 1a. r) ita A 1c², d cum rell.; subveniret A 1b¹. c (pr. m.); sub-
 35 veniretur A 2. s) nuntiand.: m m. al. corr. nuntiandum A 1b¹; nuntiare A 1a. t) cre-
 didit A 1b¹. c. d. u) ita A 2. B 1a; qui — liberarent A 1c. d. 2a; quo (qu.: pr. m. A 1a;
 quae A 1b¹) — liberarent rell. v) ita A 1a (e corr. necessitatis?); c. necessitate rell.
 w) ita A 1a. c (ubi inquit deest). 2a; :: B 1a; om. rell. x) Sinoaldum A 2a, ut saepe.
 y) diaconem B 1a. z) ita A 1a (pr. m.). b¹. 2a. B 1a; strato A 1c. d; stratu rell.
 40 a) somno B 1a. b) detentu A 1b¹. c) funderent pr. m. A 1b¹. d) vede pr. m. A 1a.
 e) die m. al. add. A 2a. f) ita A 1c² et pr. m. A 2; modum A 1b¹. B 1a; modos A 1d
 cum rell. g) latera A 1a, corr.; lat: ra pr. m. in mg. suppl. A 2; in l. A 1c. d; lit-
 tora A 1b¹. h) om. A 1c. d. i) recessurum A 1c. d. k) ita A 1a (m. al.). b¹. B 1a
 (? pr. m.); Quod — imperio A 1c. d. 2a; Quo — imperio A 1a (pr. m.). 2. l) ita pr.
 45 m. A 1a. b¹ (ubi D. deest). 2; viri rell. m) om. A 1b¹. c. d. n) adminicula: m. al.
 corr. adminiculum A 1b¹. o) perigit m. al. corr. peregit A 1a et sic A 2.

1) Supra I, 30. 2) Molinum iam Cassiodorus pro molendino accepit.
 3) Agibodi monachi Ionas infra II, 25, meminit. 4) Cf. Verg. Aen.
 IV, 584: (Aurora) novo spargebat lumine terras.

inposito^a ripe baculo, imperat, se ex viri Dei praeceptis, annuente divina potentia, illo promoveri^b ex loco, aliaque^c colles^d latera violento^e conatu cedat. Moxque oboediens fluvius, relicto alveo, collis latera^f cedens fluent^g, per ardua collis^f latera velut alis^h strictusⁱ 5 latice sustentabat, quoadusque^k concava alvei paterent^l, quo sustentante^m liquido fluereⁿ. Iamque prorumpens^o aurora, mundo ut lumen panderet^p, surgebat, coepit semet ipsum^q intra cogitans Sinoaldus dicere^r: 'Vadam et^s videam, si viro Dei violenti^t fluctus oboedire^u', venit^v 10 que ad ripam alvei^v; vacuum cernens, expectabat^w, qualiter alterius^x collis latera cederet, ut sibi alveum, quo fluere^t, aperiret^x. Festinusque ad virum Dei venit, partae^y victoriae tropheum nuntiavit. Cui^z vir Dei: 'Nullatenus, me', inquit, 'in hoc^a saeculo vivente, ulli 15 dicere praesumas', procul dubio, ut ne favor adolatorum¹ corda plena virtutibus macularent^b. Quod vitium, quamvis diversis^c sint virtutibus ditati, ab omnibus est^d studiose sanctis fugiendum, nam hoc callidus hostis malitiose studet, ut dum in maioribus ac^e certis culpis 20 sanctus Dei maculare non valet, saltem vel in occultis quae^f minora videntur polluat^g.

3^a. De pollice absciso et viri Dei oratione sanato.

Factumque^b est deinceps, cum aliquo in tempore 25 unus monachorum nomine^c Fraimeris^d ad frumenta suscipienda vomere tellus^e excoleret, subito stiphae^f firmitatem

Capp. 2. 8. A1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B1a.

Cap. 2. a) Inpositor prae baculum A1b¹. b) ita A1b¹. B1a; promovere rell. c) aliaque: pr. m. A1a. d) ita pr. m. A1b¹. e) violenta pr. m. A1a; 30 violenti B1a; v. — alveo c. l. om. A1c. c*. c**. d. f) l. — collis om. A1a. g) fluentus corr. fluentis A1c. et sic A1c*. d. i) lenta p. a. c. l. m. al. superscr. B1a. h) ita A1b¹. c. d. B1a; ales A2. 2a; avis A1a. i) strictus corr. strictis A1b¹. c*. et sic A1c. 2. 2a. B1a; strictos A1a. k) Quo: adusque A1a. l) pateret A1b¹. B1a. m) ita A1c*. d et e corr. A1c; sustentate A1a. c (pr. m.). 2; sustente A1b¹. B1a (pr. m.); 35 quo: (ras. s?) usque l. A2a. n) fluxerant A1c. d. o) (pro m. al. superscr.) rupens B1a. p) redderet A1a. q) intra semet ipsum A1c. B1a. r) om. A2a. s) ut A1a. 2. t) f. v. B1a. u) ita pr. m. A1a. B1a; m. al. corr. oboedere A1a; oboediret A1b¹; oboedirent A1d. 2. 2a; obgierint A1c. v) et add. A1a; vacuumque A1c. d. w) ita A1b¹. c. d. B1a; spectabat rell. x) apereret pr. m. A1a. y) par:: m. al. corr. 40 partum A1a; partem A1c*. z) Cui — praesumas om. A1a. a) pr. m. superscr. B1a. b) macularet A1c*. 2. 2a et m. al. A1a. d. B1a (non A1c). c) diversi pr. m. A1a. d) est tamen st. (om. sanctis) vitandum A1a. e) acervis c. A1b¹. f) quod(?) emi::: m. al. corr. quae eminentiora A1a. g) polleat pr. m. A1a; v. p. om. A2. Cap. 3. a) V. m. al. suppl. B1a. b) que om. A1a; Aequae est A1b¹. c) om. 45 A1b¹. d) Fraimerus A1c. d. 2a; Fragmeris A2; Fraimerie9, sed 9 fortasse m. al. add. B1a. e) tellos A1b¹; tellurem A1c. d. f) stipe m. al. corr. stiphe B1a; stitae A1a. 2a (pr. m.); stivae rell.

1) Cf. supra p. 147, 1.

durae glebae^a asperitas^b perimit^c atque confringit. Quod cum supradictus frater componere^d conaretur, subito inopinatu^e ictu ferramenti pollicem ex leva precipit, soloque^f conditum, superposita gleba^g, velut funus^h sepul-
 5 turae traditⁱ, relictoque vomere^k, ad monasterium pergit patrique per^l confessionem humo prostratus prodit. Quod videns vir Dei: 'Ubi est', inquit, 'pars abscisi^m pollicis?' At ille fatetur, seⁿ terre conditum sulcoque^o sepultum. 'Male', ille^p ait, 'fecisti; quur mihi non detulisti? Con-
 10 cito ergo gradu nulli causam indicans perge, sumptoque^q eo, huc deporta'. Ille itaque egressus pergit imperatumque^r pollicis damnum deportat. Erat enim spatium^s, pro^t ardui^u montis dorso flexuosa^v itinera tendentia^w vel interfuentes^x Triveae^y alveus^z, quasi miliario^a
 15 uno. Porro vir Dei suscipiens frustra pollicis, suis salivis^b inlitum^c manui iunxit, coniunctusque pollex carnis glutino, velut antea fuerat, adhaesit, tacitoque^d silentio, ut abeat^e, imperat. O mira virtus^f omnipotentis, ut sic suos in terris^g glorificet^h, ut frigida abscisaque membra eorum interventu pristino decore reddat!

4^a. De egro sanato poenes Mediolanium^b.

Hisdem^c etenim vir cum quodam in tempore ad Mediolanium^d urbem venisset, ibi quidam puerolus in extremis februm anxietatibus positus, vitae tantum ex-
 25 spectabat exitum; cuius parentes, audito beati^e Athale^f adventum^g, festino ad eum properant cursu eumque precantur, ut illis subveniat. Quod cum vir Dei dissi-

Capp. 3. 4. A 1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B 1a.

- Cap. 3. a) glebis A 1a. b) asperatas A 1b¹. c) ita A 1c. d; perimit atque*
 30 *confrigit A 1c*; perimitateque confringeret A 1b¹; peremit atque confrigit rel.*
d) Ponere, pr. m. corr. A 1a. e) incipinae natu f. A 1b¹. f) solūque(?) condita pr.
m. A 1a; sulcoque c. B 1a: at infra terrae conditum. g) glebae pr. m. A 2a. h) rimus
A 1b¹. i) tradidit B 1a. k) vomerem pr. m. A 1b¹. l) om. A 1b¹. 2. m) abscidi
A 1b¹, corr. n) ita A 1a (pr. m.). 2. 2a; m. al. corr. esse A 1a; a se rel. o) soleo
 35 *quod sepultum A 1b¹. p) om. A 1c. q) h: c (hoc?) add., sed eras. A 1d; sumptum-*
que:: (ras. &) huc A 1a. r) que om. A 1c. s) spaetium A 1b¹. t) ita A 1a. b¹
(ubi dorsa?). c. d; per — dorsa rel. u) itineris vel add. A 1a (v. infra n. v).
v) flexuosa (flexuoso A 1c. d) itinera (corr. itinere A 1b¹) A 1b¹. c. d; flexuoso itinere
(om. A 1a; cf. n. u) rel. w) :: tendentia, ras. ten A 1d; retendentia A 2. x) ita
 40 *A 1a (pr. m.). b¹. c. d. 2a (pr. m.). y) Trive: m. al. corr. Triveae A 1a et sic A 1c**;*
Triviae A 1b¹. d. 2a. B 1a. z) ita A 1b¹. 2. 2a; alveos A 1c. d; alveum rel. a) ita
A 1c. d. 2; miliarium unum rel. b) salibus A 1b¹; salibis(?) A 2a, corr. c) inlitu
corr. inlita A 1a. d) additoque silentium A 1b¹. e) habeat A 1a (pr. m.). b¹. 2. 2a
 45 *(pr. m.); habeatur A 1c. d. f) o. v. B 1a; v. o. Dei ut A 2. 2a. g) terra B 1a.*
h) glorificat (B 1a).

Cap. 4. a) VI. B 1a. b) ita h. l. A 1d; Mediolanum codd.; cf. supra I, 30.
 c) Istem corr. Iste A 1b¹. d) Mediolanum h. l. A 1d cmm rel. e) beat: m. al.
 corr. beate A 1b¹. f) Attalae h. l. A 1a. g) ita A 1c**. B 1a et pr. m. A 1b¹. c*;
 adventu rel.

*p. 117. mulare^a voluisset, fletibus ac terribilibus sacramentis eum compellantur^b, ut prius^c eat^d quam noxia^e ardor suppressas^f eum privet^g ab auras^h. Anxiusⁱ ergo et popularis favores^k rumores fugiens: 'Ite', inquit, 'ego, ut potuero, vos prosequar'. Veniens ergo, basilicas et sanctorum loca circuit, pro infirmum^l precatur^m, ut protinus sospitateⁿ reddatur. Deinde, ut promisse fidei impleret effectum, ad infirmum^o festinus venit; ne quis largitori^p muneris praeco existeret^q, domum latenter ingressus, infirmum adtingit^r, moxque virtus divina sanctis precibus^s favens sospitati pristinae egrum reddit^t. Grates simul parentes conditori referunt, qui sic^u suorum ad^v petitiones famulorum pietatis suae accomodat aures.

Erat enim his^v vir gratus^w omnibus, singularis fervoris, singularis alacritatis, singularis caritatis in peregrinis, in pauperibus; noverat et superbis resistere et humilibus subditus esse, sapientibus condigna rependere et simplicibus mystica aperire; in solvendis ac^x opponendis^y questionibus sagax, adversus hereticorum procellas vicens ac solidus^z, fortis in adversis, sobrius in prosperis, temperatus in omnibus, discretus in cunctis. Redundabat amor et timor in subditis, redolebat doctrina in^a discipulis; nullus iuxta eum vel^b merore tediebatur^c neque nimia letitia extollebatur.

5^a. De denuntiatione^b exitus eius.

25

Cumque iam eum^c ab erumnis saeculi rerum reppertor^{d.1} liberari^e vellit^f, monstrari^g per visionem

Capp. 4. 5. A1a. b1. c. c*. d. 2. 2a. B1a.

Cap. 4. a) dissimulare A1b1. d (pr. m.). b) ita A1b1. B1a; compellebant A1c. d; compellant rell. c) non add. A2a. d) ea A1b1. e) ita A1b1 et pr. m. 30 A1a. B1a; noxius rell. f) ita pr. m. A1a. B1a; suppress: pr. m. A2a; suppressa A2; suppressus A1b1. d (pr. m.); suppressis A1c*. d (m. al.); suppressis A1c. g) t m. al. suppl. A1a. h) ita A1b1. B1a (pr. m.); ab ausus pr. m. A1a; ab aura A2; ab auri A1c. d. 2a; usibus m. al. A1a. i) auxilium A1b1. k) ita pr. m. B1a; favoris rell. l) ita pr. m. B1a; infirmo rell. m) deprecatur A1c. n) sanitati B1a. 35 o) precatur iterat A1b1 (cf. l. 6). p) largituro A1c. d. q) exstiterit A1b1. r) ita A1b1. 2; ad(t)igit rell. s) redditit A1c. d. t) qui:: (ras. se?) ad suorum p. A1b1. u) eras. B1a. v) iste A1a. w) gratis A1b1. corr.; o. gr. A1a. x) m. al. in litura A1a. y) componendis A1b1. c. d. z) sollicitus A1c. d et m. al. in ras. B1a; et add. A1a. a) m. al. in litura A1a. b) (vel a m. al. in litura) m. A1a. c) ita recte A1d; tebatur m. al. corr. tenebatur A2 et sic A1a; tegebatur A2a; terebatur B1a; terrebatur A1b1; tedeat A1c.

Cap. 5. a) VII. B1a. b) De nunt. A1c*. d. c) cum A1b1. d) re: pector, ras. p A1a; reppertur A1b1. e) ita A1a; liberare rell. f) ita pr. m. A1a; vellit A1b1; vellet rell. g) ita A1a (pr. m.). b1. B1a; monstrare rell. 45

1) Cf. Verg. Aen. XII, 829: hominum rerumque reppertor, scilicet Iuppiter.

voluit, ut de mundo egressurus paratum in omnibus iter haberet, quinquaginta dierum spatio suspensio, quo iter pararet^a venturum. Sed non aperte viri Dei animus cognoverat, iter istum^b exitum esse vitae, an^c ad alium quoque^d locum progressurus^e; uterque vir^f Dei praeparat. Septa monastirii densat, tegumenta^g renovat^h, omnia roborat, ut, si abeatⁱ, nihil inbecille dimittat^k; vehicula^l.¹ quiete^m fovet, libros ligaminibus firmat; suppellectiliaⁿ ablui, dissuta adsui^o, corrupta componi, calciamenta parari^p, ut omnia^q praesto sint, iubet. Ipse vero^r ieiunio^s et vigiliis et orationibus corpus afficit^t, ita ut numquam intentius^u antea in oratione visus fuisset desudari^v.

Et ne cui ridiculum videatur, referam, quid in me isdem vir egerit^w. Cum^x iam novem annorum per circulum in monasterio conversatus fuisset^y, et saepe^z parentibus postulanti-
bus, ut eos ex permissio suo viserem, non inpetravissent^a, nullo exinde mentionem^b faciente, ait: 'Vade festinus, fili, et^c matrem fratremque^d visita^e;^{p. 118.} mone^o' et nulla mora praepediente revertere'. Cumque
differrem et temporis oportunitatem^f evenire in proximo dicerem, — erat enim tempus nimis^g frigoris, tempus^h Februarii, — atⁱ ille ait: 'Accelera^k egredere iter quo^l tibi dixi; nescis, utrum inpostmodum liceat agere'.
Datis ergo comitibus Blidulfum^m presbyterum et Hermenoaldumⁿ diaconum, de quorum^o religioni^p nihil dubitabatur^q, ad destinatum pervenimus locum. Erat^r enim locus Sigusia², urbs^s nobilis, quondam Taurinatum colo-

Febr.

Cap. 5. A 1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B 1a.

- Cap. 5. a) pareret pr. m. A 2. 2a. b) istud A 1c. d. c) a: pr. m. B 1a.
30 d) ita A 1b¹. B 1a; quo:: que m. al. corr. quocumque A 1a et sic A 1c; quocumque corr. quemcumque A 1d; quocumque m. al. corr. quemcumque A 2a et sic A 2. e) (pro m. al. in litura) gressu(rus esset m. al. in litura) (utrumque enim m. al. add.) vir D. A 1a; pr. Utrumque (enim add. A 1c) vir D. A 1c. d. f) p. v. D. B 1a. g) tecumenta A 1b¹; tegumenta A 1c. d. h) re(nov m. al. in litura) at A 1a. i) habeat A 1d (pr. m.). 2; abiat A 1b¹. k) dem. pr. m. A 1a, ut infra. l) vehicula A 1b¹. m) om. A 1c; que A 1d. n) suppellectile corr. supp. A 1a. o) consui B 1a. p) parare A 2. 2a. q) omnibus A 1b¹. r) se add. et corpus om. A 1b¹. s) ieiuniis A 1c. t) affect A 1a. c (non A 1d). u) totius A 2; om., sed m. al. ita add. A 2a. v) ita pr. m. A 1a; desudare rell. w) egeret A 1b¹. x) vero add. B 1a. y) fuisse: ras. t(?) A 1b¹. z) a add. A 2a. a) perpetravissent(?) pr. m. A 1a. b) mentione B 1a. c) pr. m. superscr. A 1a. d) fratresque A 1c. e) vis: ta pr. m. A 1a; et add. B 1a. e*) malim monet nulla. f) oportunitati: A 1b¹. g) nimis corr. nimil A 1a; nimis B 1a. h) mensis h. l. add. A 1a, post F. add. A 1b¹. B 1a; tempusque A 1c. d. i) (at om.) Ait ille A 1c*. c**; at ille (om. ait) A 1c. k) ita A 1c. d. 2; A. 45 om. A 1a; A. egredi A 1b¹. 2a. B 1a. l) quod A 1d. 2a. m) Blidulfo presbytero A 1c. d. n) Ermenoaldum diaconem A 1a; Bermenoaldum d. A 2; Bermenoaldo diacono A 1c. d. o) eorum A 1b¹. p) ita A 1b¹; religione rell. q) dubitatur A 1b¹. r) Erat — pervenimus om. A 1c. c*. c**. d. s) S. ubrs B 1a; Sigusi aures A 1b¹.

- 1) I. e. equos; cf. Ducange h. v. 2) Hodie Susa; cf. supra p. 48.

nia^a, a^b monasterio distans CXL milibus. Ubi ut^c pervenimus, gratuita^d a genetrice post tantorum intervallo^e annorum^f susceptus^g, sed non diu genetrix optatum^h fruitur donum. Nam eadem nocte febre correptus inter incendia clamare coepi, me viri Dei precibus torqueriⁱ, ne inibi contra interdictum quantisper morarer; si non me cito submoveant^k, quocumque potuissem conamine, ad^l monasterium repedare^m, me cito morte preventumⁿ. Mater ad haec: 'Melius mihi esse^o, fili, te inibi^p sanum scire, quam hic^q mortuum deflere'. Fateor, longum fuit 10 diei expectare adventum. Vix erumpente aurora, retro repedare studuimus, nec^r quicquam cibi per triduum capiens, donec medii paene itineris loca pertingeremus. Festinantibus ergo hac iter^s urgentibus, sospitatem rursum recepi, venientesque ad monasterium, patrem iam 15 febribus detentum repperimus ac morte^t proximum; quibus visis, gratulatus est. Sicque aperte cognovimus, viri Dei in hoc praevaluisse preces, ut me vis febrium urgeret^u cito ad monasterium ante eius exitum redireⁿ.

6^a. De reseratione caeli et consolatione divina et^b obitu.

Qui cum iam suppremas^c vitae presentis horasungeretur, cum adhuc vigens alitus superesset, se^d foris^e cellulam protrahi^f iubet, surgensque de strato^g quo valebat conamine, sustentantibus undique fratribus, 25 foris^h cellulam est progressus. Aspiciens crucem, quam ipse inⁱ eodem^k loco poni praeceperat, ut egrediens^l

Capp. 5. 6. A1a. b¹. c. c^o. d. 2. 2a. B1a.

Cap. 5. a) fult add. A1a. b) ad mon. A1b¹. c) m. al. superscr. B1a; utrum venimus A1b¹. d) ita A1b¹; gratuite plerique; p. locum gravitate A2. e) ita A1b¹. B1a; intervalla inter scrib. corr. intervallum A1a, et sic A1c. d; intervalla rell. f) temporum A1c. g) ita A1a. d. B1a (pr. m.); susceptum A1b¹; sum susceptus A1c; suscepti sumus A2. 2a et m. al. B1a. h) optatu: (ras. m) fr. dono A2; optato fr. dono A1a. c. d. 2a. i) torquere pr. m. A1a. k) ita A1a. b¹. B1a; moveant rell. l) om. A1c. m) repedarem A1a; repetere B1a; repetere A1c. d. n) praeveniendum A1c. o) m. esset A1a. c. d; esse m. B1a. p) ibi A1b¹. B1a. q) superscr. B1a; om. A2. r) nequaquam A1b¹. s) iterum arguentibus A1b¹. t) ita pr. m. A1a. u) et add. et mox redirem A1c. d.

Cap. 6. a) distinctione carent A1a. b¹; VI. habent A1c. 2a; VIII. De reserā B1a. b) eius add. A1c^o. d; et o. om. B1a. c) suppremis — horas (hores corr. horis A2) A2. 2a; supra mansuete presentes horas A1b¹. d) m. al. suppl. A2a. e) ita A1b¹. c. B1a; foras rell. f) portari B1a. g) ita A1d; statu B1a; stratu rell. h) foras A2a; om. A2. i) om. A1c. d. k) eadem pr. m. A1a. l) ingrediens egrediensque A1a; egr. regrediensque A1c^o. c^o. d.

ingrediensque cellulam tactu eius suo^a fronte muniret¹,
 coepit maestus^b lacrimas fundere ac tropheum crucis
 memorare^c: 'Ave', inquit, 'alma crux^d, quae mundi pre-
 tium portasti, quae^e vexilla feres^f aeterna^g; tu nostrorum
 5 vulnerum medicinam attulisti^h, tu cruore eius inlita es,
 qui, ut humanum genus salvaretⁱ, e caelo in *hanc^k *p. 119.
 lacrimarum vallem descendit, qui in te primi^l Adae
 rugam extendit^m dudum, iamiamque secundusⁿ Adam
 lavacro maculam abluens'. Dumque haec ageret, pre-
 10 catur omnes^o, ut abeant^p seseque cellulae^q reddant sibi-
 que paulisper locum^r prebeant. Abeuntibus ergo om-
 nibus, unus tantummodo^s nomen^t Blidimundus^u pos-
 tergum viri Dei tacito anhelito stetit, cogitans, ne viri
 Dei poplites, fesse ut erant, fractis conatibus, casum^v
 15 indedissent, se ad suscipiendum eum paratum fore. Cum
 ergo nullum superesse putaret, coepit conditoris cle-
 mentiam cum lacrimarum ubertate conquirere^w, ut lar-
 gitatis suae sibi acsi indigno dona^x largiretur, et veteres^y
 maculas delens, omnia saluti redintegraret, ac antiquam
 20 misericordiam^z exercens, se a^a caelestia munera non ab-
 dicaret^b. Inter mesta suspiria et fluentes lacrimas
 caelos intuens vidit sibi apertos, quod^c multarum hora-
 rum spatio intuens, uberes cordis rugitus^d promebat.
 Gratias deinde refert^e omnipotenti^f, quia^g sibi^h ianuas
 25 caeli apertas monstraret, quas post paulolum corporisⁱ
 membris anima exuta penetratura esset, facto inde^k
 signo, ut fratres advenirent, qui eum cellule^l redderent.
 Haec nobis supradictus frater eadem die retulit. Hanc

Cap. 6. A 1a, b¹. c. c². d. 2. 2a. B 1a.

- 30 Cap. 6. a) corr. suum frontem A 1a, et sic A 1b¹. B 1a; pr. m. corr. suam
 frontem A 2a et sic rel. b) ita A 1a, b¹, c; mesta m. al. corr. mestas B 1a et sic A 2;
 meritas m. al. corr. immensas A 2a. c) memorari A 1c. d. d) om. A 2a. e) qui
 A 1b¹. f) ita A 1c. B 1a; feris A 1d; feris corr. fers A 1b¹ et sic A 1a; ferens A 2. 2a.
 g) aeternam, om. tu B 1a; tu — attulisti om. A 2. h) obtulisti A 1c. d. i) redemerit corr.
 35 redimeret A 1a. k) ha: m. al. corr. hac A 1b¹. l) primam A 1a. m) exteris A 1a.
 n) secundum A 1a, 2. o) ut o. A 1a. p) abiant A 1b¹; habeant A 2. q) cellula
 eredant A 1b¹. r) quietum add. A 2. 2a. s) inodo tantum A 1b¹. t) ita A 1a (pr.
 m.); nomine rel. u) Blidimundus A 1b¹. c. d. v) casu B 1a. w) conquerere
 A 2. 2a. x) dono B 1a. y) veteras A 1b¹. z) miserieo(rdiam m. al. in litura) A 1a.
 40 a) ita pr. m. A 1b¹; ad caelestia munera pr. m. B 1a; a caelesti munere rel. b) Tum
 (tunc A 2a) add. A 2. 2a. c) quos A 1c et m. al. A 1a. d) rugitos A 1b¹. e) re-
 fero A 1b¹. f) omnia potenti pr. m. A 1b¹. g) qui A 2a. h) om. A 1c. d. i) m.
 al. corr. corporeis A 1a. k) deinde A 1c et m. al. A 1a. l) cellul(q m. al. in litura)
 A 1a.

- 45 1) *Regula coenobialis* c. 3 (ed. Seebass, l. l. p. 221): Qui egrediens
 domum ad orationem poscendam non se humiliaverit et post acceptam
 benedictionem non se signaverit, crucem non adierit, XII percussioni-
 bus emendare statuitur.

quippe consolationem famulo suo^a ostendit, ut extremus alitus securus de^b futura venia^c, immo gloria, ovans dimitteret^d. Quod vir Dei occultare^e voluisset, si supradictus Blidemundus^f abdite post eius dorsum non remansisset. Altera^g die valedicens omnes^h fratres exhortansqueⁱ eos, ut coeptum iter non relinquerent^k, sed in^l melioribus actibus roborati cotidie perseverando firmarent, consolatus ergo cunctos^m, vitae praesentis nexibus absolutus, animam caelo reddidit^{n.1}. Merito enim rerum repertor sanctos suos virtutum copia adornat, 10 sicut scriptum est: *Spiritus eius ornavit caelos*, quia illi ad caelestem vitam anhelantes eius praeceptis parere student, ut de labore oboedientiae fructus recipiant vitae aeternae^o.

626?
Mart. 10.

Iob 26, 13.

7^a. De Eusthasii regimine et lumine puelle 15 cum corporis sospitate reddito et conversatione eius.

Igitur^b venerabilis Eusthasius^c reversus, ut supe-

Cap. 6. A 1a. b¹. c. c*. d. 2. 2a. B 1a. Cap. 7. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a. B 1a.

Cap. 6. a) omnipotens Deus m. al. suppl. A 1a; Christus add. A 2. 2a. b) ad A 1a. c) venit A 1a; gl. i. v. pr. m. B 1a. d) dimitteret A 1a. b¹. e) occultari A 1c. d. f) Blidimundus A 1c. d. 2a; Blidmundus A 1b¹. g) vero add. A 2. 2a. h) ita A 1d cum rell.; (o. om.) fratres A 1c*. c**; omnibus (o. om. A 1c) fratribus A 1c. 2. 2a. i) exhortans ::::: m. al. corr. exhortans eosque A 1a. k) ammonerat m. al. add. A 1a. l) om. A 1c. m) cunctis A 1b¹. c (pr. m.) (non A 1c*. c**. d). 25 n) VI. Idus Mart. add. A 2a. o) ipso prestante, cui est. Explic de sancto Attala add. A 1a; Amen add. A 1c. d. 2; Explicat vita beati Atale confessoris subscr. B 1a. Desinunt A 1c*. c**.

Cap. 7. a) ita scripsi; praescr. De Eusthasii regimine et lumine puelle reddito A 2; In (dñi nomi?)ne incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbani abbatis A 1b; Incipit vita sancti Eustasii discipuli sancti Columbani abbatis, cuius depositio IIII. Non Apr collitur A 1b⁴; Incipit vita s. Eustasii abbatis A 1b*. e; Incipit vita beati Eusthasii abbatis B 1a. — In codicibus A 1b³ (m. s. XI. addita). c. d. e. 2a praefationis loco duo praecedunt capita, scilicet haec (ed. A. A. SS. Mart. III, p. 185): Incipiunt opuscula (ita A 2a; Incipit vita sancti Eustasii abbatis A 1b³. 3*. c. d. et add. 35 et confessoris, quod est IIII. Non. April. A 1d, quod est IIII. Non Aprilis A 1b³, non A 1b³*). De regimine beati Eustasii et doctrina discipulorum suorum (praescr. om. A 1c. d. e). Scripturus vitam beati Eustasii abbatis Luxoviensis monasterii (ita A 2a; Igitur venerabilis E. a. L. m. ser. v. A 1b³. c. d. e; haec om. A 1b³*) — — — qui in celis est. 40

II. De adventu eius ad Chlotarium regem et de hoc quod eum post beatum Columbanum ad Bobium direxit (ita A 2a; et — direxit om. A 1b³. 3*; praescr. om. A 1c. d. e). Interea memoratus — — — amore intendit. Exordium interpolator ex V. Hilariis auctore Hieronymo depromens, ad priorem Eustasii historiam laudesque eius texendas non solum Iona scriptis et inprimis V. Columbani, quacum alterum caput ad verbum convenit (= V. Columb. I, 30), sed etiam Adonis Martyrologio usus est, non pauca autem ipse sibi excogitavit etque satis mendosa, sicut socii Bollandiani acute demonstraverunt. Denique in tertio capite, cui in A 2a haec praescripta sunt: 45

III. De lumine puelle cum corporis sospitate reddito (praescr. om. A 1c. d. e) ad germanum Iona teatum reddit.

b) V. Igitur A 1c. d. e. c) ita A 2; Eustas. rell., ut infra.

1) Athala vix ante a. 625. defunctus est, cum Iona per novem annos in monasterio Bobiensi conversatus Columbanum a. 615. mortuum mi-

rius¹ diximus, a beato Columbano ab Italia, paterno affectu et aequo iure subditas monachorum regebat^a catervas. *Evenit, ut pro^b communi necessitate² ad regem^{*p. 120.} Chlotharium^c pergeret^d, qui eo tempore in ultimis Galliae finibus Oceani maris vicina^e inhabitabat. Fuit ergo arrepti^f itineris via per saltum pagumque Briegium^{g. 3}, perventumque^h ad quendamⁱ villam Chagnerici^k, quo^l dudum magister⁴ quantisper moraverat^m. Villaeⁿ vocabulum Pipimisiacum^o dicitur, distans ab urbe Melodorum^p circiter milibus duobus. Ibi tunc Chagnericus cum coniuge sua Leudegunde^q nomine, christiana et sane mentis femina^r, morabatur; huius filium^s Chagnoaldum^t, cuius^u superius⁵ fecimus mentionem, poenes se habebat. Viso itaque Eusthasio^v Chagnericus miro gaudio recepit, eratque simul cum patre^w matreque filia Burgundofara^x, quam, ut^y superius⁴ diximus, beatus Columbanus Domino sacraverat. Quam pater cum iam desponsasset et^z nuptiis adversum^a voluntatem puellae tradi voluisset, dolore oculorum percussa et febrium igne succensa est, ut vix iam^b superis reddi crederetur. Hanc^c in extremis

Cap. 7. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a. B 1a.

Cap. 7. a) recepit A 1b. b) precum nec. A 1b. c) Chotharium A 1e et pr. m. B 1a (saepe). d) pergerent A 1b. e) corr. vicinia A 1b et sic A 1b*. f) arrepta via A 1c (non A 1d, e); aperti i. via A 1b; a. i. viae (pr. m.) B 1a. g) Briegium A 1e. 2. h) est add. A 1e. 2. 2a. i) ita A 2. B 1a; quendam rel. k) Cagnerici corr. Chagrici A 1d (infra Cagnericus). l) quem A 1b; ubi A 1e. m) moruerat m. al. corr. moraverat B 1a; monuerat A 1b; moratus fuerat rel. n) quoque add. A 1c. d. e; Villa vocata A 1b; Dicitur itaque villa P. A 1b*. o) ita B 1a; Pipimisiacum A 1c. d. e. 2; Pipiniscum A 1b; Pipiscum A 2a. p) ita A 1c. d. e. B 1a; Melduorum A 1b; Meldorum rel. q) Leodecunde A 1b; Leodegunde A 1b*; a degunde textus vetustior naec. X/XI. incipit A 1b*. r) feminam B 1a. s) filius B 1a. t) Cagn. A 1d; Magnoaldum A 1b*, ut infra. u) c. s. f. m. om. A 1e. v) Eustas. semper A 1d; Eustachio A 1a (infra Eustas.); Visum i. Eustasium (Eustachium A 1b) A 1b. b*. w) patre et matre A 1b; matre patreque A 1c (non A 1d, e). x) Burgundofara A 1b*. c (non A 1d), ut infra; Burgundofora corr. Burgundofara A 2a, corr. Burgundofara A 1e; nomine add. A 2. 2a. y) ut s. d. om. A 1e. z) ita A 1b. B 1a; ac rel. a) contra A 1c. d. e. b) vita A 1b. c) ita A 1d et pr. m. B 1a; Hac (ac A 1b) — posita rel.

nime noverit, neque post a. 628. Iun. 11, quo Bertulfus successor (Jaffé 40 n. 2017²) ab Honorio papa privilegium accepit, cumque Adalwaldus rex et illi et huic praecepta concesserit (cf. Hartmann, 'Gesch. Italiens' II, 1, p. 235), quem a. 628. regno privatum esse volunt, hunc annum praetulerim. Inter sanctos relatus die VI. Id. Mart. colitur iisdem verbis in recensione Epternacensi Martyrologii Hieronymiani (AA. SS. 45 Nov. II, 1, p. [30]) atque in Calendario Corbeiensi ('N. Arch.' X, 92): Sancti Atalae abbatis. 1) Supra I, 30. 2) Scilicet monasterii, fortasse ut privilegium adipisceretur. Praeterea apud Chlotharium regem pro Leudemundo episcopo Sedunensi deprecatorem se praebuit, qui Alethei patricii regnum affectantis socius, postquam a Bertetrude regina male 50 acceptus est, a. 613/4. Luxovium ad ipsum confugerat; cf. Fred. IV, 44. 3) La Brie. 4) V. supra I, 26. 5) Supra I, 17. 27. 28.

anhelis^a positam^b, Eusthasius patrem increpat, dicens, suae noxae esse, quod^c haec tantis ureretur poenis, quia viri Dei interdictum violare velit^d. At ille dissimulans: 'Utinam', inquit, 'sospitati redderetur et divinis famularetur obsequiis!' Non se talibus votis obstare debere^e ait^f. Accedens itaque ad stratum puellae^g, sciscitatur, si suae fuerit adsentationis, quod contra beati Columbani interdictum post vota caelestia rursus iteraret terrena. Ast^h puella detestaturⁱ, se talibus votis numquam paruisse, ut terrenis caelestia commutaret; sed paratam^j fuisse et esse beati viri parere preconiiis, seque ait praeterita^k vidisse nocte similem^l figura virum: 'qua ipse es^m, qui oculorum meorum lumenⁿ redderet', vocemque simul audisse dicentem: 'Quodcumque tibi hic vir dixerit, fac et sanaberis'. 'Infer^o ergo auribus meis, quae mihi^p sint custodienda, et tuis orationibus pelle dolorem^q a Domino inlatam^r'. Prostratus itaque humo cum lacrimis venerandus vir Dominum postulat, ut pollicitum munus infundat, surgensque crucem super^s oculos exprimit et manu oculos palpando^t Domini praesidium adesse de^uplorat^v. Protinus salus secuta, lumen redditur, febrium ignis fugatur, redditamque sospitate^w matri commendat, ut ab^x Chlothario rediens, religiosis vestibibus subdat.

Cumque pater cerneret sospitate^y filiam redditam, sponso tradi decernit, pollicitatione^z pristinae caecam^{aa} oblivionis foveam inferens. Quo^{ab} puella conperto credidit^{ac} unius^{ad} sodalis consilium^{ae}, cum qua fugam inire queat. Cumque illa^{af} adsensum praebuisset, felicem^{ag} fugam clam elapsi^{ah} arreptam, ad basilicam beati Petri^{ai} apostolorum principis pervenerunt. Quo pater conperto^{aj}

Cap. 7. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a. B 1a.

Cap. 7. a) om. A 1c; in extremo hanelitu A 1e. b) beatus add. A 1c. d. e. 2. 2a. c) ad add. B 1a. d) ita A 1e; voluisset A 1c. d; vellet rel. e) aiebat A 1b. f) pullae et infra pulla A 2a. g) ita B 1a; Ad haec p. A 1b; At p. rel. h) attestatur A 1c. d; testatur A 1b. e. i) om. A 2a. k) simili A 1c. d (non A 1e). l) esset A 1b. c (non A 1d. e). m) r. l. A 1b. n) dolore B 1a. o) ita pr. m. A 2a; inlatum rel. p) ita A 1b. B 1a; supra rel. q) pallando A 1d; palpandum A 2; palmando A 2a. r) in(m)plorat A 1c. d. s) reddita(que in litura) sospitate A 1b; redditamque sospitati A 1b* cum rel. t) a A 1b. c. d. e. u) ita A 1b*; sospitati rel. v) ita pr. m. A 1b*. 2; pollicitatione pristina A 1b; pollicitationi pristinae rel. w) Quod A 1d. e. B 1a. x) credit A 1b. y) ita A 1b. c. d. e. B 1a; uni sodali rel. z) consilio A 1b. c. d. e. a) ille B 1a. b) felici fuga — arrepto itinere (arreptum iter A 1d) A 1c. d. e. c) ita B 1a; elapsa A 1b; elapsae rel.

1) Ex hoc loco concludi licet, basilicam 'urbis illius', scilicet Meldensis, S. Petro olim nuncupatam fuisse, quae hodie S. Stephano sacra est.

post eos^a furens dirigit puerosque^b iubet, ut adprehen-
sam filiam crudeliter perimant^c. Pergentes pueri^d sini-
bus ecclesiae puellam receptam^e repperiunt; paulisper
morati, ut genitoris ira frangatur, comminantur puellae
5 mortis periculum. At illa: 'Si', inquit^f, 'mortem me
formidare putatis, in hoc ecclesiae pavimento probate;
ob tali^g etenim causa ovans^h mortem recipio pro eo qui
pro me non dedignatus est mori'. Nec mora Eusthasius
remeat, puellam abⁱ custodia^k liberat, patrem^l terribi-
10 liter increpat; religionis vestem^m per pontificem urbis
illius Gundoaldum^{n.1} nomine induit sacravitque^o salu-
taribus sacramentis. Monasteriumque Christi virginum
supra paternum solum inter fluvios Mugram^p et Albam²
aedificat fratresque, qui^q aedificandi curam habeant, de-
15 putat; germanum puellae Chagnoaldum et Waldebertum,
qui ei postea successit³, ut regulam doceant, decernit.
In quo quantae virtutes postea factae fuerint, si vita
comes fuerit, prosequi nitimur^{r.4}.

8^a. De inluminacione alterius puellae et pro-
20 fectu conversantium^b.

Reversus ergo venerabilis vir Eusthasius ad Luxo-
vium^c, magistri praeceptum implere parat, ut gentes
quae vicinae erant fidei^d pabolo alerentur. Progressus
ergo Warasquos^{e.5} praedicat, quorum alii idolatriis^f

25 *Capp. 7. 8. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a. B 1a.*

Cap. 7. a) ita A 2; eam B 1a; eas rell. b) pueroque pr. m. B 1a; pueros quibus i. A 1b. c) perimat pr. m. B 1a. d) in add. A 1e; p. a senibus A 1b. e) om. A 1e. f) me i. mortem A 1b. g) ita B 1a; talem e. causam rell. h) m. r. o. A 1b. i) ita A 1b. 2. 2a; a A 1b*. e. B 1a; de A 1c; om. A 1d. k) custodia A 2a, corr. 30 l) que add., sed eras. A 2a. m) ita A 1b. c. d. e. B 1a (? pr. m.); veste rell. n) Gundoaldum A 2. o) sacratum sal. A 1b; sacratam sal. A 1b*. p) M: grā corr. N: grā A 1d; Nugram A 2. q) quia edific. B 1a. r) nitetur A 1b. c. d. e.

Cap. 8. a) ita A 2; III. A 2a; III. A 1c; II. A 1b; numerum om. B 1a; len- mata om. A 1b. c. d. e. b) ita A 2a. B 1a; conversantium A 2. c) Loxovium A 1b 35 (non A 1b*). d) fide A 2 (non A 2a). e) ita A 2; Warascis A 1e; Warascos rell. f) ita A 2 (pr. m.). B 1a; idolatrias A 1b. d. e; i(y)dolatrias A 1c. 2a.

- 1) Gundoaldus episcopus Meldensis conciliis intererat Parisiensi a. 614. et Clippiacensi a. 626/7; cf. *Concilia ed. Maassen I*, 192. 201.
- 2) Inter rivos Grand-Morin et Aubetin Evoriacas vel Brige, postea ex sanctae nomine Faræ monasterium, hodie Faremoutiers appella-
40 tum, situm est, cuius cava saec. XIII. fabricata sola supersunt.
- 3) Chagnoaldus germanus puellae erat, Waldebertus successor Eustasii abbasque Luxoviensis; fratres autem monente Mabillonio, *Annales I*, 304, intelleguntur monasterio Luxoviensi monachi tunc adscripti.
- 4) *Infra II*, 11—22. 5) Biographus S. Sadalbergae hunc ipsum locum expilans (n. 7) Warascorum situm ita descripsit: ad Warascos, qui partem Sequanorum provinciae et Duvii amnis fluentia ex utraque ripa incolunt,

*p. 122. cultibus dediti^a, alii Fotini *vel Bonosi^b errore maculati erant. Hos^c ad fidem conversos, ad Boias^c, qui nunc Baioarii^d vocantur¹, tendit, eosque multo labore inbutos fideique liniamento² correctos^e, plurimos eorum ad fidem convertit. Ubi cum quantisper^f moratus fuisset, dimisit^g sagaces viros, qui coepti laboris in studio desudarent; ipse^h ad Luxovium remeare studet.

Cumque^h ergo iter carperetⁱ, venit ad quendam virum nomine Gundoenum^{k.3}, qui eo tempore ad villam quam Mosam⁴ vocant ob amnem eo in loco fluentem¹⁰ morabatur. Is ergo cum vidisset Eusthasium^l velut gratissimum munus ovans domo^m recepit. Ingressus ergo Eusthasius domum, praemissa benedictione, poscit, ut liberos quos habeat repraesentetⁿ. Ille^o oboediens, duos bonae indolis liberos praesentavit^p. 'Est', inquit, 'tibi¹⁵ adhuc proles?' Ille fatetur, praeter unam filiam luminibus orbatam nomine Sadelbergam^q se amplius non habere. 'Veniat', inquit, 'illa'. Quam cum vidisset, sciscitatus est, utrum iuvenilis animus ad cultum divini timoris adspiraret. Affatim^r, ut tenera quiverat aetas,²⁰ ait^s se paratam esse sacris praeconiis obtemperare.

Cap. 8. A 1b. b*. c. d. e. 2. 2a (ad L. 11). B 1a.

Cap. 8. a) om. A 1d. e. b) Bonosiani A 2. 2a. c) ita A 1d. B 1a; His — conversis *rell.* c*) Boios A 1b. d) Boiarii A 1c. e) ita A 1c. d. 2a. B 1a; correptos A 2; t. hisque — inbutis — correctis A 1b; t. multoque l. (inbutos — correctos *om.*) A 1e. 25 f) aliquantisper A 1c. d. e. g) vero *add.* A 1b. h) ita A 2. 2a. B 1a; Cum ergo A 1b (*ubi c. 3. incip.*) c. d. e. i) caperet *pr. m.* A 1b. 2 (*non* A 1b*. 2a). k) ita A 1b. B 1a; Gundoenum A 1b*; Gunduinum A 1e. 2. 2a; Gunduinum A 1c. d. l) in Eustasium *desinit* A 2a, *quaternione deperdito.* m) ita A 1b. 2; domi A 1c. d. e. B 1a. n) praesentet A 2. o) At ille A 1b. p) presentat A 1b*; repraesentavit B 1a. q) ita A 1b et 30 *pr. m.* A 1d; Sadelburgam A 1c; Sadelbergam A 2; Salabergam A 1e; Adalbergam B 1a et *e corr.* A 1d. r) At illa *pro* Affatim — aetas B 1a. s) niebat A 1b.

pergit; cf. Longnon, 'Atlas hist. Texte expl.' p. 134. De Bonosiaciis haereticis, qui una cum Photinianis c. a. 515. in Galliis apparuisse videntur (cf. SS. R. Merov. III, 441), egit Columbanus, Paenitentiale 35 B 25: Si quis laicus per ignorantiam cum Bonosiaciis aut ceteris haereticis communicaverit, stet inter catecuminos. Cf. concil. Clippiacense a. 626/7, can. 5 (Concilia ed. Maassen I, 197). 1) Boios Gallicos inter Ligerem et Elaverem sitos intellexit M. Büdinger ('S.B. d. Wien. Akad. Phil.-hist. Klasse' 1857, XXIII, p. 378), sed nec inde recto itinere per 40 Mosam ad Luxovium itur, Baioariosque suo tempore populum appellatum esse iterque ex eis Aquileiam duxisse auctor ipse affirmavit. Locum ad Baioarios etiam Riezler ('Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XVI, 417) recte rettulerat. 2) I. e. lenimento. 3) Gundoenus chartae Eligii Solenni- 45aciensi a. 632. subscripsit; cf. Scr. rer. Meroving. IV, p. 749. 4) Hodie Meuse (dép. Haute-Marne, cant. Montigny-le-Roi, arr. Langres), vicus ad Mosam fl. nascentem situs, ab urbe Lingonensi 12 mpm distat, a qua per ipsum Tullum itur; cf. Itin. Antonini ed. Parthey et Pinder p. 185.

Dedit^a ille operam, duos per dies^b ieiunio^c corpus confecit^d, mentem fide armavit, super oculos benedictionis oleum effudit; meruit tandem per interventum^e sancti^f viri caecitas lumen habere^a. Redintegravit ergo divina
 5 pietas interventu famuli sui luminis^g damna, ut haec, quae lumen reciperet^h, post divina munera uberius ad cultum timoris Dei adspiraret. Quae nuncusqueⁱ superest et divinis obsequiis dedita non solum suae utilitati, sed et aliis providet oportuna.

10 Cumque^k progressus inde coeptum iter perageret, quendam fratrem Agilum^{l.1} nomine, qui modo Resbacensis^m coenubiiⁿ praesul existit, vehemens febrium ignis correpsit^o. Quem Eusthasius adtigit^p interventuque orationum^q sanavit ac^r pristinae statim sospitati^s reddidit.
 15 Deinde pervenit ad supradictum^t coenubium; ibi^u tam plebem interius quam vicinos^v populos ad christianum vigorem excitare studet multosque eorum ad paenitentiae medicamenta pertraxit. Fuit^w eius studii^x, ut multos sua facundia erudiret; nam multi eorum postea ecclesiarum praesules extiterunt, Chagnoaldus Lugduno^y Cloade, Acharius^z Veromandorum² et Noviomensis ac Tornacensis episcopus^a, Ragnacharius^b Augustanae^{c.3} et Basiliae^d, Audomarus^e Bononiae et Tharaonensis^f oppidi^g.

25 Cap. 8. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 8. a) Dedit — habere om. A 1e. b) diem B 1a. c) ieiunium c. pr. m. A 2; c. l. A 1c (non A 1d). d) ita A 1b. c. d; conficit A 2; confici B 1a. e) interventu B 1a. f) sanitas ut c. l. haberet A 1b. g) om. A 1c (non A 1d. e). h) ita A 1b. c. d. 2; receperat A 1e. B 1a. i) usque nunc A 1c (non A 1d. e); (etiam add. A 1b*)
 30 nunc (om. usque) A 1b. b*. k) c. 4. incip. A 1b. l) ita A 1b. e. 2; Agilum A 1c; Agihylum: (ras. q) A 1d; Agilem B 1a. m) Respacensis A 2. n) coenobio (A 2). o) ita B 1c; corripit A 2; correxit A 1e. B 1a; coxit A 1c; excoxit A 1b. p) tetigit A 1c. d. e; contigit A 1b. q) orationis A 1b. r) om. A 2. s) sanitati A 2. t) superdictum A 2. u) que add. A 1c. d. e. v) vicinum populum B 1a. w) que add. A 2.
 35 x) studium A 1b. 2. y) ita A 2. B 1a; Lugduno Choade A 1c; Lugduni Cloade A 1d; Lugduni et Cloade A 1c; Lugduni Clavati A 1b. z) Vermandorum A 1b; Ver. — Ragnacharius om. A 1e. a) epis A 1b; episcopi A 1b*; episcopi fuerunt B 1a. b) Ragnacharius A 1c; Ragnarius B 1a. c) Augustidunae A 1b; Augustuduno A 1b*. d) Basiliacae A 2; et B. om. A 1b*. e) ita A 1b; Audemarus rel. f) Theronensis
 40 A 1b; Tharanensis A 1e. g) pontifices erant add. B 1a.

1) Agilus abbas monasterii Resbacensis a. 635. aut paulo ante conditi (v. supra p. 45) in codice Senonensi Martyrologii Hieronymiani die 3. Kl. Sept. commemoratur his verbis: In Mellizano Rausbace monasterio depositio Aghyli abbatis, et similiter in Gellonensi. 2) Ex
 45 civitate Noviomago Aigahardus episcopus concilio Clippiacensi a. 626. aut 627. intererat; cf. Maassen, Concilia I, 201. 3) Augusta, scilicet Rauracorum, hodie Augst prope Basel.

9^a. De adversitate Agrestii et repulsione eius.

Cumque iam^b haberetur ab^c omnibus gratus, ut nullus se beatum Columbanum perdidisse gemeret, qui eius doctrinis inbutus fuisset, presertim cum cernerent in discipulum^d magistri instituta manare^e, cumque^f ergo⁵ esset ab^g omnibus gratus^h et omnium Francorum procerum honore fulciretur et Chlothariiⁱ regis amore ac veneratione clueret, exarsit solito lividus adversus sanctorum famam chelidrus^k excitatque^l e sinibus matris novum Cain^m, qui fratrem zelo velitⁿ extinguere, vel^o 10 etiam novum proditorem, qui magistri dicta scinderet et conlidendo^p solida^q ad fragiles turbarum aures fragilem mentem accommodaret^r. Excitat^r unum e subditis Agrestium^s nomine, qui quondam Theudericus regis^t notarius fuerat, et quadam^u cordis compunctione tactus, omnia 15 quae possederat^v relinquens, ad Luxovium veniens, se et sua omnia supradicto patri tradiderat. Qui^w ut cuncta replicem, religionis speciem in monasterio gestans, post comeatum^x.¹ postulat^y, ut gentium esse praedicator permitteretur. Quem vir sanctus diu obiurgans increpat, 20 se non debere ad tale opus idoneum rudem adhuc in religione putare^z vel dignum^a; omnibus ecclesiasticis faleramentis decoratum esse debere, qui ad tale opus censeatur. Hieremias etenim Domini electione prae- missus^b, se dignum denegat, dicens^b: A^c, a, a, domine 25 *Deus, ecce ego puer sum, nescio loqui*; Moyses electus a Domino se tardum^d linguae^e testatur.

Ierem. 1, 6.

cf. Exod. 4, 10.

His dictis, cum nihil proficeret, quem tenere non valet ire sinit. Qui^f cum ad Baiuarios^g tendens venisset, ibi paululum moratus, nullum fructum exercens, velut 30 alta^h platanus² garrula ventorumⁱ.³ folia tremulas quatit

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) ita A 2; IIII. A 1c; numerum om. B 1a; caput non distinctum est A 1b. d. b) tam A 1b. c) om. A 2. d) ita B 1a; discipulo rell. e) manere A 1b. c. d. e. f) Cumque c. 5. incip. A 1b. g) om. A 1d. 2. h) honoratus A 1b. i) Chlotharii 35 A 1e et pr. m. B 1a. k) hildrus A 2; libidus B 1a. l) excitat qui s. A 1b. m) Cain A 1c; Cain — vel e. novum om. A 1b; Cain qui om. A 1b*. n) vellet A 1b*. 2. o) vel — accommodaret om. A 1e. p) conprobando A 1b. q) solito A 1b. q*) commodaret A 2. r) ex(h)ortatur A 1b. b*. s) Agrestinum A 1b. t) om. A 2. u) quandam B 1a. v) possiderat B 1a; possidebat A 1b. w) Quid c. A 2. x) licentiam A 1c. d. e. 40 y) postulans A 1b. z) p. vel om. A 1e. a) indignum A 1b. 2. b) praemissum pr. m. B 1a. b*) om. A 1b. c) ah ah ah A 2; Ha. Ha. Ha B 1a. d) tardus A 1c; tardus A 1e. e) lingua A 1b. f) c. VI. incip. A 1b (non A 1b*). g) Baiariis pr. m. corr. Baiorios A 1c; Baiorias B 1a. h) arbor add. B 1a. i) ita A 1c (ubi impulsione add.). d. e. 2; verborum A 1b. B 1a. 45

- 1) I. e. licentiam. 2) Cf. Verg. Georg. II, 70: steriles platani.
3) Ventosa lingua est tumida, vana.

ad auras, fructuum^a copiam nescit. Dein^b ad Aquilegiam^c pertransit. Aquilegenses^d etenim disciscunt^e a communionem sedis apostolicae — de qua Dominus in euangelio ad beatum apostolorum principem Petrum loquitur: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et porte inferi non praevalerunt adversus eam* — ob trium^f capitulorum dissensione^g, ex quo discordiae in longum incrementa manarunt, quod praesentis^h operis non est inserendum. Itaque veniensⁱ Aquilegiam, socius statim scismatis effectus, Romanae sedis a communionem^j se iunctus^k ac divisus est totius orbis communionem^l, quicumque Romanae sedis^m iungerentur, damnansⁿ: in solam^o Aquilegiam^p orthodoxam fidem retineri^q. Qua^r scisma inbutus, epistolam venenosam, increpationibus plenam ad beatum^s Athalam^t.^u per Aureum Adalwaldi^v regis Langobardorum^w notarium dirigit². Quam^x beatus Athala perlectam, ridiculo habitam mihi tradidit servandam^x,

^{*p. 124.}
Matth. 16, 18.

) qui primus per beatum Columbanum in Bobio abba extitit add. A 1b.

20

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) fructum A 2; fructus A 1c. d. e. b) Deinde A 1b. c) ita A 2; Aquileiam rell.: item infra. d) ita A 1d. e; Aquilegenses B 1a; Aquileiensis A 2; Aquileiensis rell. e) desc. A 1b. c; deciscunt A 1e. f) ita B 1a; dissensionem rell. g) ita A 1b. d. e. B 1a; pr(a)esenti operi rell. h) ad add. A 1b. i) ita A 1c; communionem A 1d. e cum rell. k) se disiunctus m. al. corr. disiunctus B 1a. l) communionem A 1d. m) ita A 1d; q. R. sedis iungeretur B 1a; q. R. sedi iungeretur A 1c. 2; Qui cum (a add. A 1b*) Romana sede disiungeretur A 1b. b*; q. — retineri om. A 1e. n) clamans A 1b. o) insolam A. plerique; in sola Aquileia A 1b. c. p) dicens add. A 1c. q) ita A 1c. d. B 1a; (non add. A 2) retinere A 1b. 2. r) ita pr. m. B 1b; Qu: scisma pr. m. B 1a; Quo scismate(s) rell. et m. al. B 1a. b. s) beatam A 1b. 2. t) ita A 1c. d. 2, ut infra; Adtalam A 1a. u) ita A 1c. B 1a; Adalvaldi A 1d. e; Adulwaldi A 2; Adaloaldi A 1b. v) Longob. A 1b*. c. 2 (corr.) et e corr. A 1d. w) Qua — perlecta A 1c. d. e. x) servanda pr. m. B 1a.

1) De quaestione trium capitulorum v. supra p. 18. Dum Columbanus ipse schismaticis magis favisse videtur, Ionas totus partes sedis apostolicae sumpsit. Aquileiensis demum c. a. 898. synodum Constantinopolitanam V. in concilio Ticinensi recepere, id quod Stefanus quidam iussu Cunincperti regis versibus celebravit (ed. G. Waitz in calce Pauli Hist. Langob.). Cf. W. Meyer, 'Die Spaltung des Patriarchats Aquileja' ('Abhandl. d. Ges. d. Wissensch. z. Göttingen, phil.-hist. Kl. N. Folge', tom. II, n. 6, p. 5 sqq.). 2) Dirigere aliquid per aliquem idem est ac mittere, ideoque epistolam per Aureum ad Athalam Agrestius miserat, quae cum ab eo ipso non venisset, dubitari poterat, quin eiusdem re vera fuisset: hanc vero suspicionem Ionas facile removeere poterat, qui cum eam per multos annos servasset, animadoerterat 'proprio stilo' auctoris eam scriptam esse. De epistula Adalvaldi regis nomine ab Agrestio ficta agi dubitanter statuit L. M. Hartmann, 'Notare der langobardischen Könige' ('Mith. d. Inst. f. Österreich. Geschichtsforsch., Ergänzungsband' VI, p. 18), cui vix assentiar.

quamque per multorum annorum spatio^a abditam habui et^b postea mea negligentia perdidit. Nec alius utique^c quilibet eam, sed ipse proprio stilo scripserat.

Directam^d itaque ad beatum Athalam epistolam, ipse ad Luxovium properat^e, Eusthasium scismatis^f aculeis temptat, si sanam mentem sua vesania corrumpere queat. Quo venerandus vir conperto diu paternis effaminibus^g errantem monet. Sed postquam salutaribus monitis mentem peste corruptam et salubre^h antidoto curare nequissetⁱ, a suo ac suorum collegio segregavit. 10

Refutatus ergo ab^k Eusthasio, se huc illucque dimergit^l, ut nonnullos huius adsentationis fautores^m facere queat; sed cum nihil eius inperitia facere quivisset, beati Columbani religioⁿ offendit, adversus regulam eius lanuino^o.¹ dente garriens ac velut caenosa sues^p grunniens, per quos potuit barriditatis^q.² suae^r similes murmur excitavit, annuente^s sibi Abeleno^t Genuensis^u urbis episcopo, qui consanguinitatis^v proximus erat. His^w itaque Abelenus^x vicinos colligatim^y.³ episcopus^z sibi iungere in Agrestii^a auxilium^b omni studio nisus, ita ut 20 regem Chlotharium^c temptarent, si eorum partis adsentator futurus esset; at^d ille sciens et cognitam experimento habens beati Columbani sanctitatem^e et discipulorum doctrinam, adversus sanctam doctrinam grunni-
entes^f suis studet redarguere responsis^g. Cumque nihil 25 profecisset^h, statuit, ut sinodali examinatione probaretur, non ambigensⁱ *de beati Eusthasii auctoritate et doctrina,

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) ita A 1d. e. B 1a; spatium *rell.* b) sed A 2. c) *om.* A 1e, *rerum exeunte.* d) c. VII. *incip.* A 1b; Directa — epistola A 1c. e (non A 1d); epistolam ante beatam A. A 2. e) ita A 1b. B 1a; sed postea beatum *add.* A 1c. d. e. 2. f) scismaticis A 1d. e. g) affaminibus A 1c. d. 2 (non A 1e). h) ita B 1a; salubri *rell.* i) nequisset (B 1a). k) ita A 1b. B 1a; a beato E. A 1c. d. e. 2. l) dem. A 1b. d. 2. m) ita A 2. n) ita A 1b. d; eum *add.* B 1a; religione A 2; religionem A 1c. e. o) languido A 1c. d. e; beluino A 1b. p) suem (?) *corr.* sues A 1e; sus A 1c (non A 1d); *eras.* 35 A 2. q) ita A 2; barriditatis B 1a; parilitatis A 1c. d. e; vanitati A 1b. r) sui A 2. s) *om.* A 1e. t) Abbeleno A 2; Abdeleno A 1b; Abheleno A 1b*, *ut infra.* u) Genuensis A 1b. v) ita A 1b; ei *add.* B 1a; su(a)e *add.* A 1b*. e; consanguinitati suae A 1c. d. 2. w) ita B 1a. x) Abbelenus A 1b. 2, *ut infra.* y) ita A 1e; collocatim B 1a; tellicatim A 2; stillatim A 1d; singillatim A 1b; *om.* A 1c. z) ita *pr. m.* A 1b 40 (non A 1b*). a) Agrestini A 1b; Agrestini A 1b*. b) auxilio A 1c. d. e. 2. c) Chlotharium A 1e. d) atque ille A 1b; Rex vero *pro a. i.* A 1b*. e) sanctitate A 2. f) grunniens A 1b. g) responsa A 1b. h) proficisset A 1b (*pr. m.*). B 1a (non A 1b*). i) ambiens A 1b*. c. d.

1) *Intellego* lanionio. 2) Barridus = *superbus*, e barrus *pendet.* 45 *Ducange.* 3) Colligatim *idem est atque colligate, scilicet coniuncte.*

quod omnes adversantes sanctae regulae prudentia^a et facilitate^b, administrante sibi Spiritu sancto, superaret.

Emanante^c ergo^d regali auctoritate, multi Burgundiae episcopi in suburbano Matasconensis urbis conveniunt, inter quos maximus resedebat Tretecus^{e. 1}; quem^f maxime synodum fieri urgebat Warnacharius, quia^g erat^h Eusthasii adversariusⁱ. Sed praevaluit^h Eusthasii deprecatio, ut qui auctor misere intentionis et^k adsentator fieri vellet^l, correptus a Domino, per eum^m omnium vires frangeretⁿ. Predicto ergo et statuto die, quando adversum Eusthasium^o altercatio oriretur, ipse morte praeventus interiit². Fractis ergo in eum^p Agrestianae partis viribus, turbantur, sciscitantur^q omnes Agrestium^r, quae adversum^{r*} regulam beati Columbani vel venerabilem Eusthasium obiceret. At ille tremantibus labiis et nihil auctoritatis ac^s elucubrati eloqui^t habens, ait, superflua quaedam et canonicae institutionis^u aliena^v eorum^w studiis teneri. Cumque illi urguerent, tandem criminis causam depromit, se suae^x regulae^s habere^y, cocleam⁴, quam lamberent, crebro crucis^z signo signari et ingressum^a cuiuslibet domus intra coenubium tam

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) prudentiam et A 1c; prodentia et A 1d; providentia et B 1a; prudentiae, om. et A 1b. b) ita A 2. B 1a; facilitate A 1b*. B 1c; facilitatem A 1e; fa(cundia m. al. in litura) A 1d; felicitate A 1b; facetia A 1c. c) c. VIII. incip. A 1b; distinctione caret A 1b*. d) om. A 2. e) ita A 2. B 1a; T. (Tritecus A 1c; Tricenus A 1d) episcopus A 1c. d. e; hereticus A 1b. f) ita A 1e. B 1a; ob quem A 1c. d; quam A 1b; qui A 2. g) ita A 1b. B 1a; qui A 1c. d. e. 2. h) beati add. A 1c. d. e. 2. i) inimicus A 1c. d. e. k) et a. om. A 2 (non B 1c). l) voluit A 1c. d. e. m) quem A 2. n) frangerentur A 1b. o) Estasium h. l. A 1b. p) eo A 1b. c. d. e. q) que add. A 1b. 2 (ubi o. deest). r) Agrestinum passim A 1b; ab eo pro A. A 1b*. r*) adversus A 1b. s) om. A 1e. t) ita A 1b; eloqui A 1b* cum rell. u) ita B 1a; institutioni rell. v) false A 1b. w) (a)equalibus pro e. A 1c. d; e. st. t. om. A 1e. x) usu A 1b. y) om. A 1b (non A 1b*). z) s. cr. A 1c. d. e. a) ita A 2. B 1a; et in ingressum A 1e; et in ingressu rell.

1) Etiam actis concilii Clippiacensis a. 626/7. Tretecus episc. Lugdunensis primus subscripsit; cf. Maassen, Concilia I, 200. 2) Cf. Fred. IV, 54: Anno XLIII. regni Chlothariae Warnacharius maior domi moritur. Constat igitur, concilium Matisconense apud Maassenium (ed. Concil. I, 40 206) inter a. 613 — 628. fluctuans eodem quo Clippiacense a. 43. Chlotharii, i. e. a Chr. n. 626/7, celebratum esse. 3) Regula intellegitur coenobialis, c. 1: Et qui non signaverit coclear quo lambit, sex percussioneibus, et c. 3: Qui egrediens domum ad orationem poscendam non se humiliaverit et post acceptam benedictionem non se signaverit, 45 — XII percussioneibus emendare statuitur, similiterque regrediens eodem numero (ed. Seebass l. l. p. 220 sq.). Ceterum locum ita intellegam: si suae r. haberent, comparato simili infra p. 250, 18: si coclea — muniri. 4) Vas quo bibitur, in formam cochleae confectum. Ducange. Columbanus autem cochlear intellexit.

introiens^a quam egrediens benedictionem postulare^b. Cumque illi nihil^c dignum synodalibus dissectionibus obici cernerent: 'Alia', inquiunt, 'si habeat^d, quae^e opponat'. At ille prorumpit^f, se scire Columbanum a ceterorum mores^g disciscere^h et ipsa missarum sollemniaⁱ multiplicatione orationum vel collectarum celebrareⁱ et multa alia superflua, quae cum auctori^k acsi heresea tradita execrari debere.

Audito^l Eusthasius hereseo^m nomine se vel suosⁿ cum magistro vocatos, ait: 'Vos, o decus sacerdotii,¹⁰ probare debetis, qui in ecclesiis veritatis ac iustitiae seminarium distribuunt, et qui veritati^o ac vere^p religionem^q aliena tradant. Quicquid enim a norma veri trahitis dissentit, extra ecclesiae corpus haberi debet. Vestrum est discernere obiecta, an sint ab^r scripturarum¹⁵ serie aliena'. At illi^s aiunt: 'Tuo ore nosse volumus, quid dignum ex hoc in responsis reddas^t'. Ille: 'Nequaquam', inquit, 'reor contrarium esse religioni, si^u coclea^v, qua^w christianus lambit, vel^x quodcumque^y vas aut poculum crucis signo muniri, cum per adventum²⁰ signi dominici pellatur pestis^z adversantis inimici. Introeunte^a vero monacho cellulam vel exeunte benedictionem^b Domini armari ratum duco iuxta psalmistae vocem: *Dominus custodit^c te ab omni malo; custodiat animam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in saeculum.* Licet hoc ad unumquemque christianum^d refertur^e, ut gratia baptismi per fidem in ecclesia^f introeunte^g servetur et usque ad finem perseverantiae^h vigore firmeturⁱ, tamen cotidianum^k motum, sive in ingressu vel egressu seu³⁰ progressu, unumquemque nostrum signo crucis armari vel benedictione sodalium roborari fas duco. Multipli-

*p. 126.

Ps. 120, 7. 8.

Cap. 9. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) introeuntes q. egredientes A 1b; introeuntem q. egredientem A 1e. b) postulari A 1d. B 1a. c) nil A 2. d) habet A 1d. e. e) om. A 1b*. e. (B 1a). 35 f) prorupit A 1b. c. d. g) ita scripti (cf. supra p. 191, 7); moribus A 1c. e. B 1a; more A 1b. d. 2. h) desc. A 1b. e; discissere B 1a; disciscerem A 2. i) ce | brare A 1e; celebrari A 1d. k) auctori (corr. auctore)::: B 1a; auctore rell. l) beatus add. A 1c. d. e; hoc beatus add. A 2. m) hereseon A 1b; hereseos A 2. n) suo — vocatum A 2; in exemplari fortasse scr. erat: suus — vocatus. o) v. ac om. A 1c 40 (non A 1d. e). p) veritatis A 1b. q) ita pr. m. A 1b; religioni rell. r) om. A 2. s) ille ait A 1b. t) At add. A 1c. d. e. 2. u) om. A 1b. 2. v) cocleam A 1c. d. e; coclear A 1b*; cocle A 1b. w) ita A 2, B 1a; qua (?) m. al. corr. quo A 1b*; a qua A 1b; quam A 1c. d. x) om. A 1e. y) quocumque B 1a. z) om. A 2. a) Introeuntem v. monachum c. v. exeuntem A 1c. d (non A 1e). b) ita A 1b. B 1a; benedictione rell. c) custodiat B 1a. d) christianorum A 2. e) ita A 1b. e. B 1a; referatur rell. f) ecliam A 2. g) introeuntem A 1d. e; introeunti B 1a. h) (hoc pr. m. expunct.) perseverans hoc v. A 2; perseveranti hoc v. A 2c³. i) et add. B 1a. k) t. de co(t)idianis motibus A 1b. b*.

cationem vero orationum in sacris officiis credo omnibus proficere ecclesiis. Cum enim plus^a Dominus queritur, plus invenitur, et cum uberius oratione pulsatur, ad misericordiam petentium^b citius excitatur; nihil enim
 5 aliud plus desudare debemus quam orationi incumbere. Sic enim a Domino sub apostolorum numero hortamur^c: *Vigilate et orate, ne intretis in temptationem*. Sic enim nos^d et apostolus sine intermissione orare rogat; sic omnis scripturarum sacrarum^e ordo iubet clamare; qui^f
 10 enim clamare neglegit, neglectus et abscisus a Christi membris^g abicitur. Nihil enim tam utile tamque salutare quam creatorem multiplicatione precum et assiduitate orationum pulsare'. His et horum similibus responsis confusus Agrestius, addit^h garrulitatis noxam,
 15 calumniatur capitis comam aliter tondi^{i.1}, alium caracterem^k exprimi et ab omnium mores^l disciscere.

Matth. 26, 41.
 cf. 1. Thess.
 5, 17.

10^a. De ultione sociorum et interitum eius et obitu Eusthasii.

Conperendinanti^b migrologa^{c.2} et fribola^d garrulanti^e Eusthasius, sagax ut erat, virtute patientiae et^f scientiae comptus respondit: 'Horum', inquit, 'praesentia sacerdotum te ego, eius^g discipulus et successor, cuius tu disciplinam et instituta damnas, ad divinum iudicium cum eo intra praesentis anni circulum causaturum invito,
 25 ut iusti iudicis examine sentias, cuius famulum tuis de tractionibus maculare procuras'. His dictis, metus quosdam qui Agrestiane partis fautores^h erant perculit, hortanturque omnes, ut pacis nexu corda iungerent, et iste praesumptaeⁱ temeritatis audaciam tolleretur^k, et ille
 30 paterno affectu labentem piis correctionibus^l foveret.

Cap. 9. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 9. a) D. pl. B 1a. b) competentem A 1b; a m. petentibus A 1e. c) hortatur B 1a. d) om. A 1c. d (non A 1e). e) sacratus o. A 1b; o. s. A 2. f) qui e. cl. om. A 1b. g) membra A 1e, corr. h) ita A 1c. d. 2; addidit A 1b. B 1a. 35 i) ita A 1c. d. B 1c; totondi A 2; tonderi A 1e; praecidi A 1b. B 1a. k) caracterum A 1b. l) ita scripti (cf. supra p. 250, 5); moribus disciscere A 1e; more disciscere (e corr. disciscere) B 1c; more discisci (descisci A 1b*; descisti A 1b; discindi A 1c) rel. Cap. 10. a) V. A 1c; numerum om. rel.; praescr. habent soli B 1a. b; versus vacat A 2; distinctione carent A 1b. d. b) C. — garrul. om. A 1e. c) ita A 1c. d. B 1a; 40 migrologa A 2; macrologia A 1b; macrologa A 1b*. d) ita A 2; frivola rel.; multa add. B 1a. b. e) calfulanti A 1b. f) et sc. om. A 2 (non B 1c). g) om. A 2. h) ita A 1e (pr. m.). 2. i) psüptor(?) m. al. corr. presumpte B 1a. k) intulit B 1a; om. A 2 (non B 1c). l) correctionibus A 1b.

1) De tonsura Hibernica v. supra p. 8. 2) Micrologo eloquentissimum
 45 opposuit Columbanus; cf. MG. Ep. III, 156, 24. 170, 13.

Ad quod^a Eusthasius: 'Vestris libens satisfacerem^b precibus, si misera mens duritiam vecordiae^c molliret^d, et correctis cauterio^e morbis vel antidoto visceribus desectis^f, redux^g ad salutifera remeare nitatur^h'. Cogentibusⁱ ergo cunctis, Agrestius simulatam pacem postulat, quod⁶ postea actis depromsit¹. Eusthasius^{1*} mitis animi et virtutum mens conscia favet^k suasu¹ poscentum^m, pacem tribuit, osculum porrigit.

Attamen Agrestius manifestam vesaniam verecundiae metu pepulit^{m*}, non tamen omnibus aⁿ malis abscessit^o. Coepit^p deinde monasteria Agrestius temptare et sub specie discipuli pretium proditionis taxare, ad
 *p. 127. quendam virum venerabilem¹ Romaricum veniens, qui primis nobilitatibus fuerat apud Theudebertum² habitus, postque per beati⁴ Columbae exemplum ac Eusthasii¹⁵ praedicatione^r monitus^s, ad Luxovium veniens, monarchiae^{t. 3} institutis se subdidit. Quo diu sub regulari tenore vitam agente^u, postea, Eusthasio annuente, puellarum monasterium^v in propria^w instruit^x, in^{x*} quo et regulam beati^y Columbani custodiendam indidit. Cum²⁰ que iam multa religione polleret, ad eum Agrestius pergit seseque subditum atque oboedientem simulat simulque Amatam, quem ibi Eusthasius ob inbuendam regulam praefecerat, mollibus suggillationibus temptat. Nam eo in tempore ob quibusdam neglectis^z tam Amatus²⁵ quam Romaricus ab Eusthasio obiurgati fuerant. Lesos ergo ut sensit, ut facilius exasperatas mentes suis adsertionibus iungeret, stimulavitque^a paulatim venenata verba sanas^b mentes recipere et in contemptu^c regulae

Cap. 10. A 1b. b*, c, d, e, 2. B 1a.

30

Cap. 10. a) beatus add. A 1c. d, e, 2. b) facerem satis A 1d. c) vecordem A 1b. d) emolliret A 1c. d, e. e) (c. om.) moribus (vel a. v. d. r. om.) A 1e. f) dissecis A 1c. d. g) om. A 2. h) niteretur A 1c. d. i) cap. incip. A 1b*. i*) Eustasii A 1b. k) favens A 1b. c, d, e. l) suasui A 2; suasibus A 1c*. m) ita A 1d. e, 2; poscentium *rell.* m*) repulit A 1b. n) a m. om. A 2. o) abscedit A 2. p) c. VIII. 35 incip. A 1b. q) om. A 1b, ut infra; Columbani A 1b. c. r) praedicationem A 1b. d. s) munitus B 1a. t) ita A 1d. 2. B 1a; monachiae A 1c; monachicis A 1b. e. u) agentem A 1e; agent A 1d; age:: te pr. m. B 1a; agens A 1b. v) monasterio A 2, corr. w) proprio A 1b. c (non A 1d. e). x) ita B 1a; instruxit A 1c. d. B 1c; instituit A 2; inseruit A 1b; textum immutavit A 1e. x*) in quo om. A 1b. y) om. A 1b. z) ita 40 B 1a; ob qu(a)edam neglecta A 1e. 2; pro quibusdam neglectis A 1b. c, d. a) que om. A 1b*. c, d, e. b) sanatas A 1b. c) contemptum A 1c. d.

1) I. q. *promere, manifestare.* 2) V. Arnulfi Mett. c. 6: Temporibus autem illis erat in ministerio regis (*scil. Theudeberti*) vir egregius nomine Romaricus, qui desiderio illius sancto et familiari iungebatur 45 affectu. Cf. SS. R. Meroving. IV, p. 208. 3) Cf. Greg., V. Patr. I, 2: abbas super eos obtenuit monarchiam.

beati^a Columbani propriam vesaniam propagare. Pro dolor! exitiabili suasu^b ac^c loetifera inbuitione^d monita sana insaniens maculavit. Qui, abiectis institutis pristinis, rudibus conati sunt instruere plebem doctrinis, et
5 eductum^e iuxta Iob anguem, manu obstetricante^f divina^g, cf. Iob 26, 18.
rursum zelo^h invidiae reducere non metuunt.

Deindeⁱ ad Burgundofaram iter dirigit, ut eam suis stimulationibus, si valuisset, macularet^k. Quem Christi virgo non femineo more, sed virili confundit^l
10 responsione: 'Num^m tu, confutator veritatisⁿ et novorum introductor argumentorum, ad hoc huc accessisti^o, ut veneno tuo dulcia mella perfunderes^p et vitalia alimenta loetali amaritudine commutares? Eos^q tu detrahis, quorum ego virtutes expers^{r.1} agnovi, quorum doctrinam
15 salubrem recepi, ex quorum eruditione multos caelestia regna penetrasse conperi. Meminisse te velim Esaias^s dictum: *Vae qui dicit malum bonum et bonum malum*; Is. 5, 20.
accelera^t et prorsus ab hac vesania festinum^u recedere'. Confutato^v ergo his Christi famulae responsis, rursum
20 ad Romaricum vel Amatatum repetat^w, ut coeptam deceptionis rugam contrahat.

Nec^x deficit diu^y ultio divina. Cum ad hoc iam omnes adspirarent, ut contemptui pristinorum documentorum adsentatores^z forent, primum lupi rabie^a morbo^b
25 detenti duos ex his qui fautores erant huius adsertionis, per intempestam noctem intra septam^c inrumpentes, morsibus laniarunt^d atque cum^e rabie^f peste derelictos miserabiliter morti^g tradiderunt. Alium Plauremium^h nomine, qui ad hancⁱ discordiae fomitem vehementer

30 Cap. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 10. a) om. A 1b. b) sua A 1b. c) ac l. i. m. om. A 1e. d) ita A 1b. d. inbuitioe rell. e) ita A 1b; educto — angue rell. f) obstetricantem A 2. g) diabolica A 1c (non A 1d. e). h) zelum A 1c. d. 2; a zelo A 1e. i) c. X. incip. A 1b; distinctione caret A 1b*; D. iniquus Agrestius ad B 1a. k) emacularet A 2. l) ita A 1e. B 1a; confundit A 1b. c. d. B 1c; confidit A 2. m) nuntii c. A 2; Non tu c. B 1c; Nam tu c. A 1b; Num (Nam pr. m. A 1e) tu (bis scr. A 1d) inquit c. A 1b*. c. d. e. n) veritatis — introductor om. A 2 (non B 1c). o) venisti A 1c. d. e. p) profundas B 1a. q) ita A 1d. e. B 1a; Eis rell. r) ita A 1c. d. B 1a; experiens a. B 1c; experta a. A 1b. e; experta cognovi A 2. s) ita A 1b. d. 2; Isai(a) e A 1e. B 1a; Ysa(a)e A 1b*. c. t) ita A 1c. d. e. 2. B 1c (cf. supra p. 237, 22); om. rell. u) ita A 1b; v. oportet te (festinum m. al. add.) recedere B 1a; v. festinus recede rell. v) ita B 1a; Confutatur A 2; Confutatus A 1b. c. d. e. w) ita B 1a; repedit rell. x) c. XI. incip. A 1b. y) ei A 1b; d. om. A 1e. z) adsentatores B 1a. a) rabiei A 1b. c (non A 1d. e). b) morbi pr. m. B 1a. c) ita pr. m. B 1a; septum A 1b; septa A 1c. d. e. 2. d) elanarunt B 1a. e) c. r. p. d. om. A 1e. f) ita A 1b; rabiei A 1b* cum rell. g) se add. B 1a. h) Plauremium A 1b; (A. om.) Pluureium A 1d. i) ad hunc A 1b. d; adhuc A 1c; ad huc corr. ad hunc A 1e.

1) Expers etiam pro expertus accipitur; cf. Forcellini h. v.

*p. 128. adspirabat, daemonum^a rabies prevasit^b atque ignobiliter morti tradidit, nam propria manu ipse se laqueo suspendit. Sed cum haec ultio nequaquam fuit correctio^c delinquentium, protinus maior^d secuta est. Nam subito fulgur^e e caelo elapsus tanto fragore percutit locum, ⁵ ecclesiam pervagatur, subvertit tegumenta^f, plebem urit^g, exanimat^h, scilicetⁱ ut praesens correptio^k, quae^l, simplicitate nimia praeveniente, calliditate iam permixta, ignavae^m persuasioni adsensum praebuerantⁿ, monstraret futuram debere fugere iram. Mortueque^o ad^p praesens ¹⁰ usque ad viginti^q; deinde metu percussas^r paulatim mors^s rapit, ut ex ea ultione, ut aiunt, amplius quam^t quinquaginta morirentur^u, nempe auctore criminis ad paenitentiam reservato: si^v cognoscat^w et redeat, procul dubio sanitatem recipiat. Nullum etenim Dominus perire ¹⁵ desiderat, sed semper quamvis gravibus delictis obrutum per paenitentiae^x fomenta redire expectat^y.

Cumque sibi sepius paenitentiae locum datum non cognovisset, ut^z Eusthasii sententia ad iudicium invocantis^a praevaleret, ante triginta dierum circulo^b quam ²⁰ vertentis^c anni meta compleretur, a servo suo quem ipse redemerat^d secure^e percussus interiit. Occasio criminis dicebatur uxoris permixtio; quod quamvis multi dixerint et vera^f adserere velint^g, nostrum tamen firmare non est. Cuncta enim^h iuxta Salomonem adducetⁱ Deus^k in^l ²⁵ iudicio pro omni erratu^m, sive bonum sive malum; etⁿ apostolus: *Uniuscuiusque opus qualis^o sit, ignis probabit.* A^p nobis tamen dicendum est: Iusta^q eum hic sententia divini iudicii ferire non distulit, ut et adsentatoribus suis fugere a lacerationibus famulorum Dei monstraret ³⁰ et ille contumaciae commissa^r per meritam^s ultionem lueret.

Cap. 10. A 1b, b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 10. a) demum A 1b. b) ita A 1b. 2. B 1a; perv. A 1b*, c. d. e. c) correptio A 1e. d) maiori B 1a. e) ita A 1e; fulgor — elapsus A 1b; fulgor — lapsus ³⁵ B 1a; fulgur — elapsus A 1d (e corr.). 2; fulgur — lapsus A 1c. d (pr. m.). f) tegumenta A 1c. d. g) et add. A 1b. h) ita B 1a; examinat rel. i) plures add. B 1a. k) correctio A 1c. d. e. l) qui A 1b. m) ignavia B 1a. n) praebuerat A 1c. d. 2. o) Mortuique A 1b, c. d. e; sunt add. A 1c. e. 2 (non A 1d). p) ad pr. om. A 1e. q) nomina add. B 1a. r) percussos A 1b. c; percussas A 1e (non A 1d). s) tot add. A 1e; ⁴⁰ prostravit pro m. r. A 1b. t) om. A 1b. 2 (non A 1b*). u) ita B 1a; morerentur rel. v) se add. A 1b. w) agnoscat A 1c. d. x) poenitentia pr. m. A 2. y) expetat A 1d; expetit A 1c. z) beati add. A 1c. d. e. a) invocantes A 1b, corr. (non A 1b*). b) ita A 2. B 1a; circulum rel. c) vertentes A 1b (non A 1b*). d) redimerat A 1d. e. 2. B 1a. e) securi A 1c. d. f) verum A 1c (non A 1d. e); vere A 1b. g) vellent A 1b; ⁴⁵ voluerint A 1c. d. h) etenim A 1b. i) adducit A 1b. e. B 1a. k) Dominus A 2. l) ad iudicium A 1b; in iudicium (A 2). m) reatu A 1c. B 1a; errato Vulg. n) et a. om. A 1e. o) ita B 1a; quale rel. p) (A — hic om.). Igitur sent. et post ferire add. Agrestium A 1e. q) iuxta B 1a. r) commissae A 2. s) merita B 1a.

cf. Eccles.
12, 14.

1. Cor. 3, 18.

Amatus^a vero ac Romaricus venerabilis Eusthasii conibentiam^b postulantes recipiunt^c atque, desidia submota, fruuntur. Abelenus vero vel ceteri Galliarum episcopi post ad roboranda^d Columbani instituta aspirant^e. Quam multi iam in amore^f Columbani et eius regula^g monasteria construunt, plebes adunant, greges Christi congregant. Inter quos inluster tunc vir Elegius^h, qui modoⁱ Vermandensisⁱ ecclesiae pontifex praeest. — de^k quo, quia^l superest, non^m meo iudicioⁿ fulciendus^o est, ne adolationis noxa reprehendar, — iuxta Lemovicensem urbem monasterium nobile Sollempniacum^{p. 2} nomine construxit super^q fluvium Vincennam, distantem^r a supradicta urbe milibus quattuor, et alia multa hisdem locis coenubia, sed^s et in^t Parisius^u puellarum monasterium, quem^v de regio munere susceperat, aedificat^w, in quo^x Christi virginem Auream^y praefecit. In Betoricensem^z vero urbem puellarum monasterium³ ex beati Columbani regulam^a Berthoara^b nobilis genere et religione femina construxit^c. In suburbano^d idemque^d

*p. 129.

20 Cap. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a.

Cap. 10. a) c. XII. incip. A 1b. b) ita A 1e; coniventiam A 1c. d; convenientiam A 1b. 2; communionem B 1a. c) recipiuntur A 1c. d. d) roborandam beati C. B 1a. e) om. B 1a. f) beati add. A 1c. d. B 1a (non A 1e). g) regul(a) A 1c. d. e. h) Eligius A 1b*. c. d. i) Veromandensis A 2; Veromandensi A 1c. e. k) de — reprehendar om. A 1e. l) qui A 2. m) non meo iudicio om. A 1d et pr. m. A 1c, ubi non multum laude m. al. in mg. suppl. n) quia superest iteravit A 2. o) aliquid dicendum pro f. B 1a. p) Sollempniacum A 1b*. c. 2; Sollempniacum A 1e (non A 1d). q) supra B 1a, ut infra. r) distante A 2; distans A 1c (non A 1e). s) om. A 1b. t) om. A 1d. e. u) Parisius A 1b (non A 1b*); Parisios B 1a. v) quod A 1b. c. d. e. 2. w) aedificavit A 1b. c (non A 1d. e). x) quam B 1a. y) ita A 1b. c; add. nomine A 1d. e. 2, abbatissam B 1a. z) ita B 1a; Betoricense (ita A 1b; Betoricensi A 2; Bituricense A 1c; Bituricensi A 1d. e) v. urbe rell. a) ita B 1a; regula rell. b) Bertuara A 1c. d; Berthoara A 1e; Barthoara A 1b. c) construxit — pollente om. A 1c (non A 1d. e). d) que om. A 1e.

35 1) Eligium defuncto Aichardo die 13. Maii a. 641. episcopum ordinatum esse verisimile est; cf. 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XXII, 470; SS. R. Meroving. IV, p. 638. 2) Solignac monasterium ord. S. Benedicti ad rivum Briance, qui Vincennam (la Vienne) influit, neque ad hanc ipsam situm ab urbe Lemovicensi c. 8 kilom. distat. 3) Monasterium a Berthoara constructum, nunc redactum est in ecclesiam collegiatam, quae beatae Mariae de Salis, vulgo Notre-Dame de Sales, dicitur. Mab. 4) Loci suburbani nomine intellege urbis territorium seu tractum urbi subiectum, quem alias pagum vocant, unde suburbicariae regiones. Certe Milmandra fluviosus, vulgo la Marmande, et Albata, l'Aubois, de quibus hic, decem fere milliariibus Gallicis ab Avarico Bituricum distant. Ex monasteriis a Boboleno constructis primum destructum est, uti et Gaudiacum (hodie Joux-sur-l'Aubois; cf. d'Arbois de Jubainville, 'Propriété foncière' p. 240), tertium Charenton dictum puellarum ord. S. Bened. adhuc subsistit, aequae ac quartum eiusdem ordinis sub nomine beatae Mariae. 50 Mab. Monasterii S. Mariae (Notre-Dame) Nivernensis reliquiae tantum una cum parva ecclesia saec. XII. aedificata adhuc supersunt.

Betoricensis^a urbis vir venerabilis Theudulfus cognomento Babelenus monasteria ex regula^b Columbani religionem omni pollenti^c construxit: primum in insula super fluvium Milmandram, ubi religiosorum virorum adunavit catervam, alium^d Gaudiacum nomine haud procul^e 5 fluviolo Albeta, tertium Christi virginum^f loco nuncupante^g Carantomio^h superⁱ fluvium iam dictum Milmandram. Itemque^k alium^l Christi virginum iuxta Nivernensem^m oppidum sub eadem regula construxit.

Beatusⁿ ergo Eusthasius has post victorias corrigere^o 10 delinquentes^p studet ac suae pacis^q qui^r remanserant adunare decrevit. Deinde monachorum sub eius oboeo-dientia in sepefacto coenubio contio^s maxima creverat, ut iam multa per vicina loca^t coenubia construerentur; quae eius successor^u Waldebertus^v firmavit atque aedi- 15 ficavit¹. Iamque beatum de hac vita exitum praestolans, omnem^w intentionem ad contemplanda^x mysticorum praeconiorum documenta^y omni^z intentione desudat^{z'} solique Deo mente^a intenta preces fundens^b dirigit^c. Cumque^d iam^e per multorum circulis^f annorum in hoc opere 20 tentio vacaret, evenit tempus vocationis, daturque sententia iusti iudicis, ut quod minus annorum circuli diversis afflictionibus peracti purgaverant^g, paucorum corporis^h infirmitas dierum sanaret. Interrogatusque inter poene incendia per visionem nocturnam, si qua- 25 draginta dierum spatioⁱ leviores^k poena curari velit^l, an triginta ferventiores^m incendio purgatus, vitamⁿ beatam functus, caelos penetraret^o, respondit ille, melius esse quamvis duris in brevi^p subiacere^q flagellis, quam leni-

Cap. 10. A1b. b*. c. d. e. 2. B1a.

30

Cap. 10. a) Bethor. A2; Bituric. A1d; Bitturic. A1e; Bythuric. A1b*. b) beati add. A1b*. d. B1a. c) ita A1b; pollente A2; pollutentia A1d. e; pollutentia B1a. d) aliud A1b. c. d. e. 2. e) ita B1a; a add. rel. f) in add. A1b. g) nuncupanto A1e (non A1d); nuncupato A1c. 2. h) Carantamo A1c. e (non A1d). i) supra A1b. e. B1a. k) que om. A1b*. c. d (ubi rursum add.). l) ita B1a; aliud 35 rel. m) ita B1a; Nivernensem A1d; Nivernense (Niversense A1c) rel. n) c. 18. incip. A1b; distinctione caret A1b*. o) conectere A1b; conterere A1b*. p) delinquentium studia A1b. q) ita B1a; paci rel. r) q. r. om. A2. s) cohors tam m. A1b. t) om. A1b. u) beatus add. A1c. d. e. 2. v) Waldebertus A1b. w) omni intentione A1c. d; haec om. A2. x) contemplandam B1a. y) dirigit h. l. add. A1e. 40 z) o. i. om. B1a. z*) malim desudans. a) mentem intentam A1b. e. b) preces iterat A2. c) in(r)rigat A1b; irrogat A1e. d) c. VI. incip. A1c. e) om. A2. f) ita scripsi; circulos A1e. B1a; circum A1b. c. d. 2; cf. l. 22. circuli. g) purgaverunt A1b. h) om. A2 (non B1c). i) spatia B1a, corr. k) ita A2; leviori rel. l) vellet A1b. m) ita A2; ferventiori rel. n) vita beata A1b*. c. e. 2 (non A1d). o) pe- 45 netrare A1b. p) brevibus B1a. q) subiaceri A1d.

1) Cf. V. Germani Grandivallensis.

oribus^a longius consumi poenis. Explevit ergo provisam
atque electam corporis poenam^b, tricesimo die omnibus
valedicit tristemque^c remanentibus promissum depromit,
suum^d exitum eadem^e esse die denuntiat; viaticoque
5 sumpto, animam caelo reddidit^{*.1}, solum^f desiderium 629, Apr. 2.
superis et paternum regimen viventibus religionisque ^{p. 180.}
exemplum dimisit. Ipse cum victoriae^g partae ope^h
aetherea penetravit regnaⁱ duce Christo, cui^k est virtus
et honor per omnia saecula saeculorum. Amen^l.

10 11^a. De coenubio Evoriacas et de Sisetrudis^b
obitu et^c cantus angelicos.

Meminisse lectorem^d velim me superius² fuisse^e
pollicitum de coenubio supra memoratae Burgundo-
farae^f, quem^g Evoriacas^h vocant, quemqueⁱ ex regula
15 beati^k Columbani omni intentione et devotione con-
struxerat, quanta et qualia inibi rerum sator ob famu-
larum suarum hortamina dignatus est demonstrare mi-
racula.

Cum iam duce Christo multarum puellarum secum
20 adunatam sub regulari reteneret¹ disciplina cohortem,
quodam in tempore una ex^m subiectis nomine Sisetrudisⁿ,

*) III. Kl. Maias add. B 1c.

Cap. 10. A 1b. b*. c. d. e. 2. B 1a. Cap. 11. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 10. a) levioribus A 1b. b) poenam. Tricesimo *interpungunt* A 1b. c. d. e.
25 c) tristeque A 1b. c. d. (non A 1e). d) sui exitus A 2. e) eandem esse diem A 1d.
f) a. d. a. om. A 1e. g) victoria B 1a. h) ita A 1b. B 1a; om. A 1c. d. e. 2. i) om.
A 1b. (non A 1b*). k) ita A 1b*. c. d. e. 2; cuius A 1b. B 1a. l) Explicit (Explicat
B 1a) vita beati Eustasii abbatis *subscr.* A 1d. B 1a.

Cap. 11. a) *lemmata*: Incipit liber tertius A 2; Incipiunt miracula, quae gesta
30 sunt in monasterio virginum, quod est Evoriacas, A 1c; (Incipiunt *add.* B 1a) miracula
virtutum, quae in monasterio Evoriacas (Evoracis B 1a) Dominus famulabus suis ostendere
dignatus est, A 1d. B 1a; Incipit vita beatissimae Burgundofarae abbatissae et
revelationes quasdam, quas in suo coenobio ostensae fuerant, quod ex regula sancti
Columbani construxerat, A 1b; Incipiunt revelationes, quae in cenobio Burgundofore
25 abbatissae visae sunt, A 1b*. *Lemma desideratur, duobus lineis vacuis relicto, A 1e. Prae-*
scriptionem capituli solus exhibet A 1d. Numeri ab I. incipiunt A 1b. c. (infra l. 19); eos
om. A 1d. e. b) Sisetrudis A 1d. c) et c. a. om. A 1d; *ex laterculo suppleri.* d) v. l.
A 2. e) narraturum m. al. *add.* A 2a. f) ita A 1d cum *rell.*; Burgundofarae A 1b*. c.
2a, ut *infra.* g) ita A 1e; quod *rell.* h) Eboriacas A 1b. i) ita A 1e; quod A 1c. d;
40 quodque *rell.* k) om. A 1b. l) retineret A 1b. e. 2a (ubi d. om.); teneret A 1c. d.
B 1a. m) ita B 1a; e *rell.* n) Sisetrudis A 1c. d.

1) Eustasii depositio die 2. Aprilis et in codice Epternacensi Martyrologii
Hieronymiani (AA. SS. Nov. II, 1, p. [38]: Depositio Austasi abbatissae
et in Calendario Corbeiensis ('N. Arch.' X, 92) commemorata est. Annus
45 autem quo obiit 629. p. Chr. ex tempore regiminis Waldeberti successoris
eius concluditur, quod primus Ludovicus Havet, 'La date d'un ms. de
Luxeuil' p. 12 ('Oeuvres' I, p. 98) recte definiit. 2) Supra II, 7.

celleraria^a monasterii, exitum vitae per revelatione^b agnovit^c, quadragintaque dierum spatio interiecto, quo iter pararet^d, ammonita, mores corrigeret, vitam emendaret, et se ut^e in omnibus paratam habeat, imperatur. Transierant^e triginta et septem dies in omni religione^f peracti^f; ieiunio et oratione cum fluentia^g lacrimarum vigiliarumque labore corpus^h adtriverat, ut facilius venturi itineris viam aperiret. Venerunt ergo duo iuvenes, candidiⁱ circumamicti stolis, animam^k a corpore segregantes, vacuum ferentes per aerem, ac multis discussionibus^l inquisitam ad caelos deportant^m, permixtamque angelicisⁿ choris et candidatorum omnium insertam^o multitudini^p cohortantur laetos capere de saeculo triumphos. Cumque iam ovans uberi exultatione inter aeterna gaudia haberetur secunda, et virginum choris^q inserta, excellenti^r gloria tripudians^r gauderet et ante tribunal^s clementis iudicis adstaret, iubetur denuo reduci in corpore et tertia die denuo redire^t. Ad corpus rursum^u revehunt, imperantes, ut se uberius paratam post triduum habeat, ut quadraginta dierum curriculum^v impleatur. Reversa itaque in corpore, matrem vocat^w omnemque famularum Dei catervam precatur, ut suis orationibus ei solamen ferant; tres adhuc dies sibi vitae metam concessam fuisse testatur. Adveniente igitur die tertia, matrem adesse postulat, suumque exitum ut^x omnes expectent, precatur. Obstantibus itaque omnibus vitae exitum^x et corporis sospitatem^y pollicentibus nec in propatulo habere dictum^z testantibus, illa^a conspicit duos iuvenes superius visos ad se venire, et si^b iam abire velit^c, sciscitare^d. At illa ovans: 'Vadam', inquit, 'hinc, 30

*) Quam iuvenes qui eam deportabant *add.* A 1b*.

Cap. 11. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 11. a) celleraria A 1b. e et e corr. m. al. A 1d; cellaria pr. m. A 1d. b) ita B 1a; revelationem rel. c) cognovit A 2a. d) ita A 1d; ut — imperat A 1b. e. 2a; (ut om.) — imperatur A 1c. B 1a. e) Transierunt A 2a. f) peracti (?) B 55 pr. m. A 2a. g) ita A 1e; fluentia A 1b. c; fluenti: A 2a; fluenti A 1d. B 1a. h) om. A 1e. i) candidi A 1e; candidus A 1d. k) que *add.* A 1b. c. d. l) discussionibus B 1a. m) deportantes A 2a. n) angelici pr. m. B 1a. o) inserta B 1a. p) multitudinem A 1e. 2a (? pr. m.). q) e. g. tr. om. A 1c (non A 1d. e). r) tripudians pr. m. A 2a. s) om., sed conspectum in mg. suppl. A 2a. t) reduci A 1d. 40 B 1b. u) rursus A 1d. e. B 1a; om. A 1c. v) circulus A 1b*. e; circulum A 2a. w) vocavit A 2a. x) ut — exitum om. A 1b. y) siccitatem A 1b. z) om. A 1b. a) illi: corr. illa B 1a. b) suam a. A 1b (non A 1b*). c) vellet A 2a. d) ita A 1b*. e; sciscitari A 1c. d. B 1a; suscitare A 1b; sciscitantes A 2a.

domini mi^a, vadam nec amplius in hac vita erumnis plena detinear, sed fulvae lucis^b rursus^c de qua redii reddar'. Sciscitante ergo^d matre Burgundofara^e, quibus talia^f depromeret dicta: 'Non', inquit, 'cernis viros stola indutos astare, qui me nudiustertius ad caelos vexerant, et nunc paratus^g esse me eo itinere reducere^h?' Mirantiⁱ matre^k et omnibus circumadstantibus ultimum vale dicens, praesentis^l vitae privata est. Intendentibus ergo^m in eius exitum omnibus, choros angelicos omnes audiunt concinere et dulciaⁿ modolamina^o aera deferri^p, metusque simul ac gaudia omnes^q perculere^r, egressesque foris^s cellulam, qua^t exubiae^u tenebantur, quantum auris valuit humana pertingere, voces semper angelicas audierunt canentes. Hanc primam huius coenubii exhortationem Dominus famulabus suis voluit demonstrare, ut ceterae, quae superstites essent, omni intentione ad cultum religionis aspirarent.

12^a. De conversatione Gibitrudis et vitae^b exitu.

Aliaque^c rursus post haec^d oritur exhortatio. Quaedam etenim virgo Gibitrudis^e nomine^f, genere et religione nobilis^g, ad^h supradictum coenubium conversa aⁱ saeculo petiit, quam velut munus gratum ovans monasterii mater Burgundofara recepit^k; erat enim ei^l consanguinitate proxima. Quae tanti ardoris igne effebuerat^m, ut in omnibus sancti Spiritus gratia in ea videretur flagrare. Nam cum adhuc paterna detinereturⁿ domo, et Spiritu sancto monente, se cultui religionis dicare^o vellet, postulat patri^p matrique, ut sibi oratorium, quo suo conditori exhiberet famulatum, construerent.

Cap. 11. 12. A 1b, b*, c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 11. a) mei A 1c, d; me: corr. mei B 1a. b) ita A 1e et pr. m. B 1b; luci rell. c) om. A 2a. d) om. A 1c (non A 1d, e). e) Burgundo faret A 1b; Burgundofare A 1b*. f) om. A 1e. g) ita A 1b; paratos rell. h) ita A 1b, 2a; perducere A 1c, d. e. B 1a. i) Miranti: A 2a. k) ita A 1b; matri rell. l) ita A 1c, d. e. B 1a et pr. m. A 2a (?); luce post v. superscr. A 1d, habet A 1c (non A 1e); pr(a)esenti vita A 1b, 2a (e corr.). m) om. A 1d. n) dulci A 1b. o) add. in A 1c, d. e. B 1a, per A 2a; m. (medolamine A 1b*) aere A 1b, b*. p) deferre A 2a. q) om. A 1e. r) proculere m. al. corr. procubere A 2a. s) ita A 1b; foras rell. t) quam A 1e. 40 u) exuviae A 1b; excubi(a)e rell. Cap. 12. a) praescriptiones habent soli A 1d, ubi haec erasa est, et B 1a, ubi numeri desunt. b) et exitu eius B 1a. c) que om. B 1a. d) om. A 1e. e) Gibitrudis A 1b; Gybitrudis A 2a; item infra. f) in add. A 1b (non A 1b*). g) nobiles B 1a. h) ita A 1b, e; eras. A 2a; om. A 1b*, c. d. B 1a. i) ita A 1b, 2a; a secula 45 pr. m. A 1c; e saeculo A 1c, d; e saeculum B 1a. k) recipit A 1b, d. e. l) om. A 1c (non A 1d); et A 1b. m) ierbuerat A 1b. n) detinetur A 1b. o) dicari v. A 1c, d. e; v. dicari B 1a. p) ita A 1c, d. e. 2a; patre matreque A 1b*; patrem matremque (que om. A 1b; non A 1b*) A 1b, B 1a.

Sed cum^a aegre parentes ferrent, — erant enim ambo ex genere Francorum nobiles, — nec prorsus eo itinere quae^b ad regna perducit caelorum nitebantur ingredi, sed fulciri^c magis saecularibus desiderabant faleramentis^d et ob hoc sobolem magis desiderabant e^e filia, quam sua^f caelo^f tradere pignora^g. Sed cum nullatenus puellae animum ab hac^h intentione immutareⁱ valerent, obtemperantes eius votis, parvum admodum oraculum^j construunt. Quo^k cum die noctuque puella frequentaret, coepit contra eam callidi hostis versutia tela iacere^l,¹⁰ adgressusque per baiolam^m, impedimenta parare acⁿ, ne ut oratorium frequentaret, prohibere. Sed cum se^o angipuellam cerneret^p, coepit conditoris clementiam quaerere, et^q quae sibi frequentiam orandi prohiberet atque lumen animae velit^r extinguere, ipsa ab externo^s privaretur.¹⁵ Nec morata^t divina pietas! Mox dolore oculorum percussa necessarium^u caruit lumen, geminavitque^v parentum metum arbiter clemens patremque eius febribus corripuit. Qui quamvis nobilitate tumens, tamen ex filiae exemplo iam ad timorem divini cultus aspirabat postulatque²⁰ filiam, ut pro genitore Dominum oret^w, et si sospitate^x per eius intercessionem^y reddatur, in omnibus se post eius voluntati pariturum. Nec defuit fideliter poscenti^z salus diu^a dilata, amotaque^b igne febris, pristinae est mox genitor redditus sanitati, ac deinceps puella postulat, ut²⁵ ad supradictum coenubium venire^c queat.

Quo cum vitam religiosam per multa annorum spatia peregrisset, evenit, ut quodam in tempore praefata Burgundofara febribus corriperetur ac praesentis vitae nexibus crederetur dissolvi. Quod^d Gibitrudis^e cernens,³⁰ matrem monasterii in extremo positam esse, anxia ba-

Cap. 12. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 12. a) *pr. m. superscr. A 2a. B 1a.* b) *ita A 1d. e. 2a. B 1a;* quod A 1b. c. c) *fulgere A 1b.* d) *fal. — e filia om. A 1e.* e) *ex A 1b.* f) *om. A 1b.* g) *pignera A 1d. 2a.* h) *hanc intentione A 1e.* i) *non (?) add., sed eras. A 2a.* k) *ita A 1b. d. e;* 35 *Quod rell.* l) *iactare B 1a;* t. i. *om. A 1b;* t. i. s. q. *om. A 1b** m) *lan(a) e h. l. add. A 1b*, post parare A 1b.* n) *(ac ne om.) ut (cum add. A 1b*) ad o. A 1b. b*;* ut *om. A 1c (non A 1d. e).* o) *om. A 1e.* p) *om. A 1b;* sentiret A 1b*; conspiceret A 1b³. q) *m. al. superscr. ut A 1c, quod expectes.* r) *ita B 1a;* vellet *rell.* s) *ita A 1c. d. B 1a (ubi lumine add.);* extremo A 1e; aeterno A 2a; hoc A 1b; lumine pro ab e. A 1b* t) *est add.* 40 *A 1c (non A 1d. e);* moratur A 1b. u) *ita A 1e (ubi c. deest).* B 1a; necessario c. lumine *rell.* v) *geminavitque A 1d, corr.* w) *roget A 1c. d. e.* x) *ita A 1d;* sospitati *rell.* y) *ita B 1a;* intercessionem *rell.* z) *poscentis B 1a.* a) *om. B 1a.* b) *ita A 1e. B 1a;* amotaque *rell.* c) *om. A 1e.* d) *Qui; m. al. corr. Quae A 2a.* e) *Ghybitrudis h. l. A 1d.* 45

1) *Aedes sacra; cf. Ducange s. v. oraculum.*

silicam ingressa, Dominum flebilibus postulat vocibus, ut antiquam reminiscens misericordiam matrem mori ne^a sinat, sed prius se recipiat ac sodales suos^b caelo recondat, sicque demum matrem subsequi iubeat; audit^c vocem post lacrimas desuper dicentem: 'Vade, famula Christi'; ut enim petisti, obtinuisti. Illa etenim^d sospes superis adhuc iungitur^e; tu vero prius^f e carnis vinculis dissolveris'. Nec morata^g diu, febre corripitur ac supremis functa horis^h animam reddiditⁱ. Cumque iam suscepta ab angelis supra^k aethera^l veheretur, et ante tribunal aeterni^m iudicis posita, candidatorum — ut ipsa postⁿ referebat — catervas conspiceret^o omnemque militiam caeli^p ante gloriam aeterni iudicis astare conspiceret^q, audit^r a throno vocem dicentem: 'Revertere, quia adplene^s saeculum non reliquisti^t. Scriptum est enim: *Date et dabitur vobis*, et alibi in oratione: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Non enim^u dimisisti sodalibus totum, quia tibi inlatas molestias retinuisti. Meminiscere^v, te adversum^w tres conpares laesos portasse animos nec omnino indulgentiae medicamine vulnus ex totum^x inlatum sanasse. Corrige ergo mores, compone animos, quos tepore vel negligentia^y maculasti'. Mirum^z dictu! Rediens ac vitae pristinae reddita, tristibus lamentis inlatam depromsit sententiam reatumque^a suum^b confitetur sodalesque vocat, adversum quas motus^c animos deportarat, veniamque deposcit^d, ne de^e tacita^f dolositate damna incurrat vitae aeternae. Sexque mensibus sanitati reddita post praesenti vixit in aevo, correptaque post febre, diem exitus sui praedicat horamque abeundi de mundo praenuntiat. Quae ita felicem exitum peregit, ut intra cellulam, qua corpus iacebat exanime, balsama crederes desudare; quod omnium^g qui eo tunc ibi fuimus in tempore magnum

Luc. 6, 38.

Matth. 6, 12.

Cap. 12. A 1b. b*. c. d. e. B 1a.

- 35 Cap. 12. a) ita A 1d. e; ne m. A 1c; m. non rell. b) ita A 1e; suas rell. c) ita A 1b. 2a; audivique A 1c. d. e. B 1a. d) enim A 1b. e) iungetur A 1d. B 1a et m. al. A 2a; iungeretur A 1e. f) pr. m. supersacr. B 1a; et pro e A 1e; propriis c. e v. A 1b. g) morata; ras. est A 1c; mora | tam A 1d. h) om. A 1b. i) reddit B 1a. k) ita A 1b. d. e. 2a. B 1a; super A 1c. l) aetherem A 1b; aethere A 1e. m) aeterni; ras. s A 1d. n) postea A 1b. o) conspexerit A 1b. p) m. angelicam a. gl. caeli aet. A 1b; angelicam m. (c. om.) a. gl. et A 1b*. q) conspexerit A 1b; intueretur A 1b*. r) ita A 1b. d. e. 2a; audivit A 1c. B 1a. s) plene, om. ad A 1b. c (non A 1d. e). t) dereliquisti A 2a. u) om. B 1a. v) Minimisere corr. Nemin. A 1d; Reminisce A 1b. c. e. w) adversus A 1b. c (non A 1d. e). x) ita A 1e. B 1a; toto rell. y) negligentiae pr. m. corr. negligentia B 1a. z) Miro A 1d. e. a) statimque A 1b; statim A 1b*. b) suum — sodalesque om. A 1b. c) ita A 2a; motos rell. d) ita A 1d. e. B 1a; poscit rell. e) om. A 1b. f) tanta A 2a. g) omnibus qui (eo om.) A 1b.

paravit^a miraculum. Sed et tricesimo die, cum eius commemorationem ex more ecclesiastico^b facere conaremur^c et missarum sollemnia celebraremus, tanta flagrantia ecclesiam replevit^{*}, ut omnium unguentorum ac pigmentorum odores^d crederes adesse. Merito etenim rerum^e sator hic sibi^e dicatas animas^f suis muneribus facit effulgere, qui ob suum amorem nullatenus voluerunt saeculum diligere vel amare^g.

*p. 133.

*13. De Ercantrudis^a vita et obitu.

Quaedam^b etenim puella intra infantiae^c annis^d 10 detenta, Erchantrudis^e nomine, parentibus nobilibus, in supradictum monasterium conversa introiit^f. Quo cum per^g multos annos vitam religiosam ageret, evenit, ut eam iustus arbiter per praesentis corporis poenas probare^h vellet, tantaque tenera aetas flagella sustinuit, ut 15 exemplum in eamⁱ Iob ex poenarum immanium multitudine crederes^k redundare. Sed mira in iuvenili aetate patientia repperiebatur, mira virtus humilitatis, mira mansuetudo, mira pietas, mira lenitas, mira caritas^l! Pollebat inter poene incendia virtus animae^m, manebat 20 inconcussa fides, immobilis bonitas, incomparabilis lacrimarum ubertas; in quantum corpus angebant poeneⁿ illate, tantum animam^o laetificabat spes gaudiorum et exultatio vitae aeternae. Tanta custodia matris enutrita intra^p coenubii fuit septa, ut nullatenus inter^q 25 sexuum noverit diiudicare naturam; aquae enim marem^r ut feminam putabat, aquae feminam ut marem^s. Exemplum etenim^t erat^u omnibus uberis^v conversatio, patientiae virtus, pietatis^w cultus, lenitatis affectus.

*) ex eius tumba *add.* A 1b*.

30

Capp. 12. 13. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 12. a) ita A 1b. b*. c. d. e. B 1a; paruit A 2a. b) rustico A 1b. c) ita pr. m. A 1d; conaremur (e corr. A 2a) rell. d) p. putarent flatu adesse A 1b. e) sic add. h. l. A 1b*, post d. A 1b. f) om. A 1c (non A 1d. e). g) amari A 1b; vel a. om. A 1b*. 35
Cap. 13. a) De Erch, reliquis omissis, A 1d. b) Quadam e. puella A 1e. c) innocenti(a) e A 1b. b*. d) ita A 1e; annos rell. e) ita A 1b. d. e. B 1a; Erchantrudis A 1c; Herchantrudis A 2a; item infra. f) introiit A 2a. g) (p. m. om.) annis (paucis add. A 1b*) A 1b. b*. h) ita A 1b. e. 2a; probari A 1c. d. B 1a. i) ea A 1b. 2a. k) credere B 1a. l) caritas. Pollebat A 1b; caritas pollebat. Inter A 1c. d. 2a. 40 m) animae (animi A 1b*). Manebat A 1b; animae manebat inconc. A 1c. d. 2a. n) (p. om.) inlata A 1b. o) ita A 1b. e. 2a; animum A 1c. d. B 1a. p) om. A 1e. q) ita A 1b. 2a; intra A 1c. d. e. B 1a. r) matrem A 1b. e (non A 1b*). s) matrem A 1e. t) ita A 1d. e (cf. l. 10); (et pr. m. superscr.) enim B 1a; enim rell. u) et orationibus pro e. o. A 2a. v) ita codd. pro uber; cf. infra p. 270, 24. w) pietas cordis, volun- 45 tatis affectus A 1b.

Cumque^a omnibus grata esset, evenit, ut contra tenorem
regulae aliquid ageret. Cumque obiurgata a praefata
matre fuisset, ut admissae noxae culpam lueret, et quo-
adusque^b paenitentiae interdictae normam impleret, se
a corpore Domini privaret^a, cumque^c illa sacri corporis
privatione interdictu^d audisset, gravibus ictuata^e vul-
neribus, flere coepit. Erat enim in crastinum sacrata^f
sollemnitatis beati antestitis Martini transitus. Pervigilans
ergo ea nocte et ablutionem culpae exorans, ne tanti
damni incurreret causam, ut a corpore Christi sua culpa
segregaretur, meruit tandem post lacrimas et uberes
rugitus^g ac crebra suspiria veniabilem^{g*} consolationem a
Domino habere: 'Vade', inquit, 'et in hac die reconcili-
are corpore^h Christi, quia delictum pro quo postulasti
dimissum est tibi, matrique indicans, patefacito quod
dixiⁱ'. Quod mane per confessionem humilem matri
patefecit, sacroque corpore^k reconciliata, religiosam^l post-
modum vitam peregit.

Ac^m post multorum circuloⁿ temporum, cum iam
eam creator omnium caelo condere^o voluit, igne^p febris
corripuit; cumque iam in extremis esset^q, ait: 'Cito
currentes^r unam e vobis mortuam segregate atque a
ceterarum consortio deicite^s; non enim dignum est, ut
quae crucifixae mundo Christo^t, non sibi vivunt, mor-
tuam et a vita segregatam se^u inter retineant^v'. Cum-
que omnes inter se conquirerent, et quidnam dicere velit^w,
sciscitarent^x, una eorum^y confusa ac terrore perculsa^z,
solo prosternitur suamque noxam confitetur ac in om-
nibus^a emendaturam pollicetur. Erat enim saeculo va-
cans, et foris saecularem vitam desiderans, nec mortifi-
cationi^b omnino praebebat studium, sed tota vivebat
saeculo. Post haec Erchantrudis cum iam nox atra in-

Cap. 13. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 13. a) Cumque — privaret om. A 1b. b) quousque B 1a. c) que
om. A 1c. d. B 1a (non A 1e). d) ita B 1a; interdictam A 1b*; interdictum *rell.*
e) gravibicnata A 1e; g. ut tacta A 1b; g. ictu B 1a; g. icta A 1c. d. f) sacra A 1c.
d. e. B 1a. g) luctus A 1b. g*) venerabilem A 1b. h) ita A 1b. e; corpori A 1c. d.
B 1a; om. A 2a. i) edixi A 1e. k) ita A 1b; corpori *rell.* l) que *add.* A 1e. m) Ac
— temporum om. A 1e. n) ita *pr. m.* A 2a; circulum *rell.* o) ita A 1b. e. 2a; recon-
dere A 1c. d. B 1a. p) ita *infra* p. 289, 5; igne a febre A 1b; ignea febre A 1b*; ignea
febris A 1b*; ignis febris A 2a; ignis (eam *add.* A 1c) febrium A 1c. d. e. B 1a. q) cir-
cumstantibus *add.* A 1b. r) ita A 1b. 2a; concurrentes A 1c. d. e. B 1a; eantes A 1b*.
s) ita A 1b. 2a; elcite A 1c. d. B 1a; (d *superscr.*) elcite A 1e. t) ita A 1b*. c. d. e. B 1a;
Chr. om. A 2a; quae se cr. erunt (crucifixerunt A 1b*) m. et Chr. A 1b. b*. u) ita
A 1d. e. 2a. B 1a; inter se A 1b. c. v) teneant A 1b; habeant A 1c (non A 1d. e.).
w) ita A 1e; vellet *rell.* x) ita A 1b. e et *pr. m.* A 1d; scia(s)citarentur *rell.* y) ita
A 1b. c. B 1a; earum A 1b*. d. e. 2a. z) compulsa B 1a. a) se *add.* A 2a; emendaturum
A 1b, *corr.* (non A 1b*). b) mortificationem B 1a; carnis *add.* A 1b*.

ruisset^a, et pulsa luce, orbem teneret, in cellula qua iacebat lumen ignis rogat extinguere. Cumque ceterae sciscitarent^b, quid dicere^c vellet: 'Non videtis', inquit, 'quantus splendor adveniat et choros canentium^d non auditis?' Quaerentes ille, quae concinere audiret, illa 5
 ait: '*Confitemini Domino, quoniam bonus quoniam in aeternum^e misericordia eius. Confitemini Deo^f deorum, quoniam in aeternum misericordia eius, vel cetera quae subsecuntur, haec omnium^g ora concinunt^h. Admirantibus ergo omnibus, tam matre^h quam sodalibusⁱ ultimo^k vale dicens, 10*
 emisit spiritum, ac post felicem exitum caelo reddita, aeterna promeruit gaudia possidere et ex praesentibus poenis lucra capere vitae aeternae.

Ps. 135, 1. 2.

14^a. De obitu^b Augnofledis et cantus^c angelicos.

15

Aliaque^d eo in^e tempore Christi virgo nomine Augnofledis^f, cum extremos alitus dimitteret et pro damno praesentis vitae lucra caperet^g vitae aeternae laetaque^h carnis nexibus separaretⁱ, similes meruit exiens de aevo habere cantus^k sui exitus. Nam aperte^l auribus^m 20
 quae procul ab eius exubiisⁿ aberant audierunt canere cantus et in hasⁿ voces prorumpere^o: *Asperges me ysopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium et laetitiam, et exultabunt ossa humiliata.*

Ps. 50, 9. 10.

15. De Deurechildae^a obitu^b et caeli apertione.

25

Cumque^c rerum reppertor maiestatis suae ornamentum iustas^d per animas ac innocentiae munere plenas

Capp. 13—15. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 13. a) irruisse B 1a. b) ita A 1b; suscitarent A 1e; sciscitarentur rell. 30
 c) om. A 1c (non A 1d. e). d) ita A 1b. 2a; psallentium A 1c. d. e. B 1a. e) ita A 1b². c. d. B 1a; saeculum A 1b. 2a; seculum, pr. m. superscr. eternum A 1e; εἰς τὸν αἰῶνα LXX. f) om. A 1e. g) ita A 1b. c. d. e; omnia A 2a. (B 1a). h) ita A 1c. d. e. B 1a; matri A 1b. 2a. i) ita A 1b. B 1a; consodalibus rell. k) ita A 1c. d. B 1a; ultimum A 1b. e. 2a.

35

Cap. 14. a) II. A 1b; numeri plerique des. A 1d. b) A. o. A 1d. B 1a. c) cantu angelico A 1d. B 1a. d) ita A 1d. e. 2a. B 1a; Alia quoque A 1b. c; Quodam in t. alia Chr. v. A 1b*. e) in eo A 1b. f) ita A 1c. B 1a; Aunofledis A 1b. 2a. g) p̄::: m. al. corr. perciperet A 2a. h) ita A 1b. e. 2a; om. A 1c. d. B 1a. i) ita A 1b. e; separaretur (ita m. al., pr. m. incerta A 1c) A 1b* cum rell. k) s. c. e. B 1a; 40
 c. in exitu (exito A 1b*) A 1b. b*. l) apertis A 1b. m) aures A 1e; hausit m. al. in mg. suppl. A 2a. n) exubiis A 1b. c. d. e. 2a (ubi om. aberant — has). o) m. al. corr. prorumperent A 2a.

Cap. 15. a) Deurechildae B 1a; distinctione caret A 1a. b) ita h. l. A 1d. B 1a; De D. adolescentula et obitu eius (om. c. a.) in laterculo cap. A 1c. 2a. c) ita 45
 A 1b*. c. B 1a; Dumque A 1b. b². d. e. 2a. d) iustorum A 1b.

per saeculorum^a vices accumulare non desinit, videlicet^b ut renovandis^{b*} hortaminis religionis accrescat supplementum, evenit, ut supradicto^c in coenubio quaedam adulescentula nomine Deurechildis^d cum genetrice converteretur. Multisque diebus supradicto in coenubio peractis, genetricem temptator adgressus^e, ut coeptum carpendi iter ad caelestia regna praepediret^f; sed quod genetrix inbecillitate abacta fragilitati^g obtemperabat, vice versa^h malorum coacervationemⁱ adulescentis filiae correptio dissipabat^k. Cumque iam per multa temporum curricula mens adulescentiae annis dedita uberes fructus^l redderet conditori, quadam die vidit caelos apertos, et aeternum rerum satorem aspectibus contemplata, aequae^m caelestis claritatis lumine intenta, audire meruit: 'Veni ad nos, et corporis nexibus absoluta, aeternamⁿ suscipe claritatem'. Quod cum hae qui^o aderant mirarentur, quid^p rei gestae veritas^q haberet, vel quae intendenti^r ad caelum oculi aspicerent, nec omnino, palpebris moventibus, quid^s oculi contemplarentur, cognoscerent^t, ait se sursum^u vocari et ab^v presentis^w vitae nexibus^x ab-
 20 solvi; erat enim dies sabbati. Inlucescente ergo in crastinum die dominico, febre correpta, adulescentula supremum expectabat^y exitum^z. Videns anxia genetrix incumbentem unicae prolis exitum, inter singultus^a ac
 25 gemitus filiae^a poscit, ut si valeat impetrare, superis reddatur; aut si suae vitae metam suppleat, se cito de hac vita post^b se ducturam^c, nec posse se post eius vivere exitum. Ad haec illa: 'Carnalibus', inquit, 'haec crebro deposcens desideriiis stimularis; ego tamen, si
 30 valuero, tuis obsecrationibus favens, post digna paenitentiae medicamenta post me te, Christo favente, adtraham'. Nec mora, in extremis horis posita, monasterii matrem postulat. Cumque festina mater ad egressuram de mundo animam extremos honores dependere ad-

35 Cap. 15. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 15. a) scōrum (i. e. sanctorum) A 2a. b) ut v. B 1a. b*) ita scripsi; renovandi codd. c) in s. A 1b. d) Deurechildis A 2a. e) est m. al. add. A 2a. f) perpediret B 1a. g) fragilitate (?) m. al. corr. fragilitatis A 2a; a. fr. om. A 1b. h) ob m. al. add. A 2a. i) coacervitatem B 1a. k) ita A 1b. B 1a et m. al. A 1d; 40 dissiparet A 1c. d (pr. m.). e. 2a. l) bis scr. erat B 1a. m) atque A 1c. d. n) aeterna B 1a. o) ita pr. m. A 2a; quae rell. p) qui A 2a. q) veritatis A 1b. e. r) ita A 1b*. c. d (pr. m.). e. B 1a; intendentes A 1b. 2a. s) quod A 1b. t) inspicerent A 2a. u) rursum A 1b (non A 1b*). v) ita A 1d. e; a rell. w) presentibus A 1b (non A 1b*); presentem A 1e. x) expectat A 1b. c. e (non A 1d). y) om. A 1b; a. horam supremam 45 exp. A 1b*. z) singultus A 1e. a) ita recte A 1e; filiam rell. b) posse d. A 2a. c) ita A 1b. e. 2a; ducendam A 1c. d. B 1a.

venisset, conspicatam^a eam, puella ovans gratulatur, ac ei omnibusque^b valedicens, genetricem commendat; inter quae^c postulat, ut silentium habeant. Cumque omnes, facto silentio, expectarent^d animae egressum, illa ait: 'Date locum, creator meus ad me venit, salvator meus^e ad me properat', imperatque matri^e, dominicam orationem symbolumque dicere iuvaret^f, quia ipsa, trementibus labiis, immobili effamine exprimere verba nequiret. Quibus peractis, nimia amoenitate ac inlustratione cellula renitente, animam ovans reddidit creatori. Nec¹⁰ mora genetrix corripitur quadragintaque dierum corporis^e spatio^h flagellatur, ac impleto quadraginta dierum circulo, primum terribilibus daemonum aspectibus territa est, deinde largitoris ope consolata, veniam se intercessu filiae meruisse fateturⁱ animamque deinceps carnis^k 15 nexibus solutamⁱ caelo reddidit. Quippe datur intellegi, ut qui^m suis meritis non valuit saeculi evadere ruinas, interventu filiaeⁿ meruit paenitendo in parvo spatio per poenas inlatas salvari.

16. De Domma et duabus^a adulescentulabus²⁰ et radio micante in ore viso^b.

Si^c ea quae ad profectum vel augmentum^d perfectorum vel^e etiam ad emendationem delinquentium inserimus^f, nequaquam nos non necessarias res quispiam iudicet compilare^g; nulli quippe dubium est, quod ali- 25 orum damna plerosque movendo^h ad capienda lucra vigilantiores reddant.

Quadamⁱ etenim die dominico^k cum missarum sollemnia saepefacta^l Burgundofara cum famularum Dei^m collegio expectaret, et iam sacri corporis communione³⁰ participarentur, quaedam ex his nomine Dommaⁿ, cum iam corpus Domini accepisset ac^o sanguinem libasset, et

Capp. 15, 16. A 1b, b*. c. d. e, 2a. B 1a.

Cap. 15. a) ita A 1d (pr. m.). e. B 1a; conspicata eam A 1b; conspecta ea A 1c; (ut m. al. suppl.) conspiciat eam A 2a. b) que om. A 1e. c) interque A 1b. e. 35 d) expectabant A 2a. e) ut add. A 1c et m. al. A 2a. f) ita A 1b, 2a; iuberet A 1c. e; iubet A 1d; iubet:: B 1a. g) suppleas infirmitate (cf. infra p. 268, 23); molestia add. A 1b; corporis spatium m. al. corr. spatio corpore A 2a; corporis — qu. dierum om. A 1e. h) spatium pr. m. A 2a. i) ita A 1b, 2a; testatur A 1c. d. e. B 1a. k) carnis B 1a. l) om. A 1e. m) ita A 1e, 2a (pr. m.). B 1a; qu(a)e A 1b. c. d. n) prolis A 1b. 40 *Cap. 16. a) om. A 1d. b) om. A 1d. B 1a. c) Sive quae A 1b; Si ea om. A 1b*. d) facta sunt m. al. in my. suppl. A 2a. e) sive pro vel e. A 1b. f) inserimus A 1b. g) compul(?) corr. compil. A 2a; copulare A 1b. h) ita A 1c. d. e. B 1a; monendo A 1b et e corr. movendam(?) A 2a. i) Quodam A 1c (non A 1e et pr. m. A 1d). k) dominica A 1b. l) ita A 1e. m) om. A 2a. n) ita A 1b. d. B 1a; 45 Domna A 1c. 2a, ut infra; Domana A 1e. o) et s. bibisset A 1b.**

sacro choro inserta, cum comparibus caneret: *Hoc*¹
sacrum corpus Domini et salvatoris sanguinem sumite^a *vobis*
in vitam^b *perennem*^c, in ore eius globus igneus^d candido
 fulgore rutilans micabat. Sed cum a nulla adstante^e
 5 ignis inlustratio perspiceretur, duae infantulae comminus
 adstantes, quas innocentia immaculatas reddebat, con-
 spicantur^f radios ab ore supradictae inter cantus modu-
 lamina^g eximio fulgore micare, nec prorsus silere scientes,
 dicere mirantes coeperunt: 'Aspicite, aspicite rutilantem
 10 globum ab ore Dommane^h micare'. Quod cum mater
 audiret, increpando imperat silereⁱ, ne vanitatis noxa
 — sicut^k actum est — eius corda^l fuscaret, per cuius
 os^m affluensⁿ gratia lumen reddebat amoenum. Sed
 mens^o fragilitate corrupta coepit post Spiritus sancti
 15 lucra elationis vel superbiae stimulos amare, contumaciae
 crimen incurrere², arrogantiae supercilium praeferre^p,
 ita ut matrem contemneret, sodales dispiceret et omnium
 monita sperneret. Nec mora, febre correpta hac in ex-
 tremum deducta, nec sic^q studuit emendare^r. Hae vero
 20 qui^s viderant, una eorum^t nomine Ansitrudis^u dolore
 capitis, alia febrae correpta, atque ad extremum de-
 ductae, suppreum expectabant exitum. Cumque iam
 adessent sodalium cohortes et ad^v psallendi officium in
 eorum^w exitu^x se praepararent, coepit una earum in-
 25 audita auribus humanis carmina^y ac dulcia modulamina
 pio ore canere, orare conditorem miris sermonibus, in-
 auditis precibus, ineffabilibus sacramentis, odorque simul
 cellulam^z replens mirae suavitatis. Eratque^a hora diei
 nona, qua odor suavissimus^b cellam^c repleverat. Balsami
 30 odor^d flagrabat e pectore, sicque per totam superveni-

Cap. 16. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 16. a) ita A 1b³ cum rel.; sum tua nobis A 1b; sumptum a nobis A 1b*.
 b) vita pr. m. A 2a. c) aeternam A 1c (non A 1d. e.). d) ignis A 2a. e) astans (?)
 pr. m. B 1a. f) conspicate A 1b; conspiciunt A 1b*. g) modulaminis ex nimio A 1b.
 35 h) Domane A 1e; Domman(e) rel. i) selere A 1b*. k) post add. A 2a. l) ita
 A 1b. d (pr. m.). e. B 1a; cor A 1c. 2a. m) om. A 1e. n) affluentis A 1d. e. B 1a.
 o) om. A 2a. p) ita A 1b³ cum rel.; proferre A 1b; perferre B 1a. q) om. A 1b
 (non A 1b*). r) ita A 1b. e. 2a; emendari A 1c. d. B 1a. s) ita pr. m. A 2a; quae
 rel. t) ita A 1b. B 1a; earum A 1b*. c. d. e. 2a. u) Ansetrudis A 1b*. v) om.
 40 B 1a. w) earum A 1b (non A 1b³). x) exitum A 1d. e. B 1a. y) om. A 2a.
 z) cellam A 1c; cellu A 1a. a) que om. A 1d. B 1a. b) ita A 1c. d. e. B 1a; suavis
 A 1b; om. A 2a. c) ita A 1b*. c. d. e. B 1a; cellulam A 1b. 2a. d) odore (corr. odor
 A 1d; odor earum A 1c) fraglabat A 1c. d. e. B 1a.

1) Sunt verba Antiphonarii monasterii Benchorensis; cf. Seebass, Dissert.
 45 p. 26. Antiphonam communionis sub utraque specie edidit Warrenius
 l. l. I, fol. 33. 2) Cf. Columbani Reg. mon. c. 1: Qui autem con-
 tradixerit, contumaciae crimen incurrat; Seebass, Dissert. p. 41.

entem noctem, sic per subsequentem diem usque ad^a aliam horam nonam et odoris suavitatis^b et cantus modolamina perseverarunt^c. Deinde matrem^d canere poscunt^e seque^f abituras praedicunt^g, amissoque^h deinde spiritu, cum eorumⁱ amissione recessit et odor flagrantiae. Hoc⁵ nempe indubitanter credendum^k, quod gloriam hanc boni exitus, quem^l istae habere meruerunt, supradicta Domma^m habuisset, si per elationis ac arrogantiae vitium ferendoⁿ non perdidisset.

17^a. De Wilsindane^b et prophetia eius et 10
cantus^c angelicos.

Aliaque^d deinceps hortamina his^e gloriae supradicto coenubio adorta^f sunt^g, ut per apparitionem^h pietatis divinae uberius amarentur lucra vitae aeternae. Quaedam etenim ex genere Saxonorum^{i.1} Willesuinda^k 15 nomine in eorum^l monasterio^m est conversa. Quo cum per multos annos vitam religiosam egisset, quadam die cumⁿ in horto^o intra monasterii septa laboraret, cum sodalibus locuta est: 'Cito a nobis qui^p in hac area^q holus^r excolimus una itura est', et ideo paratas esse 20 debere, ne neglegentia tepiditatis pariat damna vitae aeternae. Cumque ille^s quererent, quae esset, nequaquam promere voluit, nec morata^s diu, corporis infirmitate correpta est. Quae cum diversis anxietatibus angeretur^t, coepit laetos^u ad caelum^v vultus referre et^w ignotas sibi 25 dudum scripturarum^x paginas enarrare, exorsa^y a

Capp. 16. 17. A1b. b*. c. d. e. 2a. B1a.

Cap. 16. a) ita A1b. 2a; in A1c. d. e. B1a. b) suavitatis B1a. c) ita A1d. B1a; perseveraverunt A1c; perseverant A1b; et od. — perseverarent A1e; ut od. — perseverarent A2a. d) matre A1e. e) possunt B1a. f) se iam a. A1b. 30 g) ita A1b*. c. d. e. B1a; praedicunt A1b*; praedicant A2a; predicabant A1b. h) emissioque A1b. c (non A1d. e). i) ita A1b. e; eius A2a; ea A1c. d. B1a. k) ita A1b. c. e; est add. A1d. 2a. B1a. l) ita A1c. d. B1a; quam A1b; qu(a)e A1e. 2a. m) ita h. l. etiam A1e. n) ita A1b*. d. e. B1a; serendo A2a; se efferendo A1c; se praefereendo A1b. 35

Cap. 17. a) XIII. A1d. b) Willesinda A1d. c) cantu angelico A1d. d) que om. A1c (non A1d. e); Alia quidem d. A1b. e) m. al. corr. huius A2a; mina his gl. A1e; hortaminis gloria A1b. f) orta A1c. d. e. B1a. g) est A1b. e. h) apparitionis B1a. i) ita A1e. 2a. B1a; Saxonum A1d; Saxonum A1b. c. k) ita A1c; Willi | lesinda A1b; Willesinda A1b*. d. 2a; Wilesinda A1e. B1a. l) ita 40 A1e. 2a; earum A1c. d. B1a; eodem A1b. m) monasterio — l. 18. intra om. A1e. n) dum A1b. o) ortum pr. m. A2a. p) ita A1c. d. e. 2a (pr. m.). B1a; quae A1b. q) aera B1a. r) om. A2a. s) mora B1a. t) ageretur A2a. u) laeta A2a. v) caelos B1a. w) ita A1b. 2a; om. A1c. d. e. B1a. x) p. s. A1c. d. e. B1a. y) ita A1b. 2a; exortaque A1c. d. B1a; exhortaque A1e. 45

1) *Eorum scilicet qui in Britannia consederant. Monasteriis autem Gallicanis, Evoriacensi aliisque, filias ab Anglis traditas esse rettulit Beda III, 8.*

principio, libros Moysi per ordinem recitare omnesque
deinceps scripturas ex ordine memorare^a euangelique^b
vitalia sacramenta ac^c apostolica post veterum docu-
menta^d narrare^e simulque dicere, ne se quae superstites
5 remaneant tristitiae subdant: cito ex eorum^f adversariis
dominum^g ultionem daturum, sibiue promissam esse
hanc consolationem daturum^h. Erat enim adversarius
monasterii Ega^h nomine, vir in saeculo sublimis, cui
Dagobertusⁱ moriens filium^k Chlodoveum cum regno 639, Ian.
10 commendaverat^l. His ergo adversabatur supradicto
coenubio terminosque violabat omnemque familiam eius
circummanentem^l quacumque potuerat^m occasione perse-
quebatur. Sed non diu coeptae pertinaciae potitus est
votaⁿ, nam mox post^o promissa^p ultione percussus^q in-
15 teriit^r. Coepit^r deinde^s orationes ac deprecationes^s, 641.
quaeque sacerdotum officia depromunt, dulcia^t modula-
mina canere. Quae cum vehementer mirarentur quae
adstabant, unam ex^u adstantibus allocuta est: 'Eice^v',
inquit, 'foras, eice^w, iacta^x quisquilias'. Cumque aliae
20 conquirerent, quid dicere vellet, ait: 'Non aspicitis,
quantis sordibus mentem habeat occupatam, et caenosam^y
nec omnino per confessionem pectoris sui aream pur-
gare^z studuit, quam in saeculo adhuc posita, priusquam
huc^a clauderetur, omni^b spurcitia maculavit?' Perculsa
25 metu^c, verecundia correpta et a lumine Spiritus sancti
deprehensa, cui talia dicebantur, solo prosternitur ceta-
taque^d vitia matri^e per confessionem prodit^f. Coepit^g

) predicta ancilla Christi add. A 1b.

Cap. 17. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

- 30 Cap. 17. a) ita A 1b. e. 2a; memorari A 1c. d. B 1a. b) euangelique —
narrare ante verba omnesque — memorare transposuit A 2a. c) om. A 1b. d) folio
axeunte om. A 1d. e) ita A 1b. e. 2a; earum A 1c. d. B 1a. f) domino A 1e. g) ita
A 1d. e. B 1a; daturam A 2a; om. A 1b. c. h) Erga A 1c (non A 1d. e). i) Dogo-
bertus A 2a. k) f. Chlodoverim A 1b; f. Clodoveum A 1b*; Chl. f. A 1c. d. e. B 1a.
35 l) ita A 1b* cum rell.; circummanentes A 1b; om. A 1b*. m) ita A 1b. 2a; poterat
rell. n) ita A 1d. e. 2a. B 1a; votis A 1c; voto A 1b. o) postea A 1c; om. A 1e.
p) ita A 1c. d. e. B 1a; promissam ultionem A 1b. 2a. q) om. A 1c (non A 1d. e).
r) ita A 1b. B 1a; que add. rell. (cf. l. 27). s) deprecationes, superscr. vel decanta-
tiones A 1d; decantationes B 1a. t) ita scripti (cf. supra p. 267, 25); dulci modulamine
40 A 1b. 2a; dulci modulatione A 1c. d. e. B 1a. u) de A 1b. v) Ecce A 1b. e (non A 1b*). c. d).
w) et add. A 1c. d. e. B 1a. x) iacti A 1e. y) scenosam A 1b (non A 1b*). z) purgari B 1a.
a) huic corr. huc A 2a; huc, superscr. vel hic A 1d; hic A 1c. b) omnis B 1a. c) et
add. A 1c. d. e. B 1a. d) que om. A 1c. e) matri: A 2a. f) ita A 1b. 2a (cf. infra
p. 272, 18); pandit A 1c. d. e. B 1a (cf. infra p. 274, 9). g) que add. A 2a.

- 45 1) Cf. Fred. IV, 79: (Dagobertus) post paucos dies, cum suae vitae
sentirit periculum, Aeganem sub celeretate ad se venire praecipit,
reginam Nantildem et filium suum Chlodoveum eidem in mano com-
mendans, se iam discessurum sciens. 2) Cf. Fred. IV, 83.

post haec quae vitae exitum expectabat rogare, ut, spatio facto, locum venientibus darent. Quod cum obtemperarentur^a, hilari vultu capiteque inclinato dicit: 'Benedicite, dominae meae, benedicite, dominae meae'. Inquirentes qui^b astabant, quibus salutem praemitteret, 5 respondit: 'Non cernitis^c sorores vestras, quae de vestro collegio ad^d caelos migraverunt?' Quaerentesque illae, si agnosceret^e, increpantes^f voce ad unam^g earum Anse- trudem^h nomine loquitur: 'Vel tu', inquit, 'non agnoscis sororem tuam Ansildemⁱ, quae dudum ad caelos migra- 10 vit, candidatorum^k choris insertam^l?' Haec ergo^m dicens, anima eⁿ carne elapsa est; qua egressa, cantus angelicus mox est in aere auditus. Nam quaedam earum longius e^o cellula qua corpus iacebat exanime fuerant progressae^p, 15 audito^q angelorum coetus per aera resultantes 'atque canentes; ex quo cantu conpererunt^r Willesuindam^s carnis nexibus solutam. Currentesque reppererunt membra functa atque sororum coetum exequiarum officia implentem^t agnoscuntque psallentium^u, quem^v per auras audierant concrepare, eius supplementum^w fuisse exe- 20 quiarum.

18. De Leudebertane^a et visione beati^b Petri principis apostolorum.

Post has^c rursum^d uberis bonitas munerum suorum^e congerit^e supplementa^f aliamque virginem Leudebertam^g 25 nomine monitis salubribus ac caelestis prosapie documentis munire non distulit. Nam cum sanctam in eodem coenubio per aliqua temporum spatia vitam ageret, per

) divina conditoris largitas add. A 1b.

Capp. 17. 18. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

80

Cap. 17. a) ita pr. m. A 1d; optemperant A 1b; ob(p)temperarent rell. b) ita A 1b; qu(a)e A 1b* cum rell. c) Nonne cognoscitis A 1b. d) m. ad c. A 2a. e) cognosceret A 1b; agnoscerent A 1e. f) ita A 1b; increpantis A 1b*. c. d. e. B 1a; increpanti A 2a. g) una A 1e. h) Ansestrudae A 2a. i) Ansellem corr. Ansillam A 1d. k) candidatarum A 2a. l) inserta A 1d. m) ita A 1b* cum rell.; enim A 1b. 35 n) a A 2a; anime c. A 1e. o) a A 1b. p) et add. A 1d. B 1a. q) ita A 1b. e; audierunt A 1c. d. B 1a; audiunt A 2a. r) conpererunt A 1e; reppererunt corr. compererunt A 1d. s) ita A 1c; Willisindam A 1b; Willesindam A 1b*. d; Willesinda A 1e; Wilesindam B 1a; Wilsindam A 2a. t) implete B 1a. u) voces add. A 1b*; coetum add. A 2a. v) ita A 1b. e. 2a; quod A 1c; quos A 1d. B 1a; quas A 1b*. w) supple- 40 mentu B 1a.

Cap. 18. a) Leudeberta A 1d. b) ita B 1a (cf. p. 271, 10); v. P. apostoli A 1d cum lat. cap. c) ita A 1d. e. 2a. B 1a; haec A 1b. c. d) vis uberis suavitatis m. A 1b; r. uberius A 2a. e) cogerit B 1a. f) supplementum A 1b; suppleta A 1e. 45 g) Ludebertam A 1e; Leutbertam A 2a.

soporem^a ammonere non distulit, ut ad vitae exitum paratiorem^b efficeret, aiebatque ei^c vox, cum sopore^d membra laxasset, ut se^e a supradictae matris monita^f nullatenus devia-
 5 ret, quia^g cito a superis segregatura^h esset. Nec distulit diu promissi muneris largitor benignus donum accumulare corripuitque aegritudine ac in propatuloⁱ suppressum exitum perduxit. Quo^k cum iam ad extremos^l tam mater quam sodales rependere adstarent honores, subito^m post longum silentium vocemⁿ
 10 promit ac dicit: 'Quaⁿ* hora, gloriose apostolorum princeps Petre, vis, ut eamus?' Quod cum aliae, quid ageret, nosse vellent, illa inquit: 'Non videtis patronum^o vestrum^p apostolorum principem inter vos adstare et me de hac vita ducere velle?' Vix haec dicere licuit, laetus^{q.1}
 15 omnes circumexpectat^r vultus extremosque dimisit alitus, superasque^s linquens auras, ad aeterna gaudia est pro-
 vecta. Nam ideo rerum sator post longa silentia in hanc vocem flebilem promovere linguam permisit, ut alias ad eius vitae exempla provocaret et tantis^t mu-
 20 nerum copiis superis demonstraret, quarum^u ab hac luce in suo timore vel amore migrantes^v ditare non desinit.

19. De delinquentium correptione^a et damnatione fugitivarum.

Efferbuerat etenim^b contra hanc plebem Christi
 25 nequitia diabolicæ fraudis, et dum pollere virtutibus cerneret, adgressus² est temptationibus maculare, quasdam ex his quas nova conversatio rudes reddebat a ceterarum conibentia^c nisus^d evellere ac septa monasterii violare temptare; praecipitavitque^e et exitiabilem vitam saeculi

30 *Capp. 18. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.*

Cap. 18. a) eam Deus m. al. in mg. suppl. A 2a. b) se add. A 1c. d. e. B 1a. m. al. in mg. suppl. A 2a. c) vox ei A 1b. d) sopor A 2a. e) ita A 1s. 2a; om. rell. f) ita A 1e; monitis rell. g) qua A 1b. h) ita A 1b. e. 2a; segreganda A 1c. d. B 1a. i) ad m. al. superscr. A 2a. k) ita A 1e. 2a; Quod rell. l) extremum A 1c. d. e. B 1a. m) om. A 1e. n) (v. om.) promittit A 1c (non A 1d. e). n*) quia A 1b. o) patronem A 2a. p) nostrum A 1e. q) ita pr. m. A 2a; laeto — vultu A 1b; la(o)etos — vultus rell. r) ita A 2a; circumspectat A 1b. c. d. e; circumspecta B 1a. s) supremasque B 1a. t) tantas m. copias A 2a. u) ita scripsi (ditare c. gen. Ionas constr.); quas A 1b. d. e; quibus A 1c. 2a. B 1a. v) migrante B 1a.
 40 *Cap. 19. a) correptione A 1d; loco praescriptionis versus vacat A 1e. b) om. A 2a. c) ita A 1b; conub: entia A 2a; conventia A 1b*. c. d. B 1a; conventia A 1e. d) nisum(?) A 2a, corr. e) ita A 1e; praecipitavitque, om. et A 1b. 2a (locum immutat A 1b*); Pr(a)ecipit et ex. A 1c. d. B 1a.*

1) *I. e. laetis omnes circumspectat vultibus.* 2) *Scilicet diabolus.*

cf. Prov.
26, 11.

desiderare ac canino^a more reiecta^b viscerum putrimenta¹
denuo sumere velle. Cumque iam per opacas umbras
silentiaque fuscae noctis ad^c inanemque^d perficiendo^e
consilium^f aspirarent et septa monasterii per repagula
scalae transilire conarentur, subito e^g medio dormitorii
^{*p. 139.} massa ignis in modum modii egressa totam domum per-
lustravit atque^h inluminavit, ac post in tres divisaⁱ
globos, per ostiarum^k meatus^l cum magno tonitruī fra-
gore progressa est. Totidem^m etenim ostia domus habebat,
per quasⁿ suos ignis globos proferret^m. Quae^o tonitruī 10
frigor et dormientes excitavit et egredientes^p monasterii
septa correxī, et cum iam vallo^q pedes aliquae eorum^r
traiecissent, et tanto fragore perterritae, intra septa
velint^s referre, velut plumbum^t adgravatos nequaquam
valebant reducere, quia diabolus qua valebat arte stu- 15
debat adgravare, quas divina correptio^u nequaquam si-
nebat perire. Confusae ergo culpas agnoscunt matrique
reverse^v per confessionem produnt.

Adgressus^w deinceps alias duas antiquus anguis,
quas noviores^x et^y multo inbecilliores conversatio red- 20
debat, temptare compulit^z, primum ne^a confessionem
veram^b nequaquam ab ore promerent^c. Erat enim con-
suetudinis monasterii et^d regulae, ut ter² in die per con-
fessionem unaquaeque earum mentem purgaret, et qua-
lemcumque^e rugam mens fragilitate adtraxisset, pia pro- 25
ditio ablueret. In hanc ergo^f labem mentes^g supra-

Cap. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 19. a) ea::nico, ras. no A 1c; animo B 1a. b. b) reiecta A 1e.
c) adesset A 1b; adessent A 1b*. d) inanemque A 1e; inaque pr. m. corr. inaneque
B 1a; inane (que om.) A 1c. d; manequ (que om. A 1b*) A 1b. b*; Mane::: A 2a; cf. 30
infra II, 25: inane (mane A 2a) consilium. e) perficiendum A 1d. B 1a et e corr. A 1c.
2a. f) consilio A 1b. g) ita A 1b. 2a; in A 1c. d. e. B 1a. h) a. i. om. A 1c. d.
i) divisas B 1a. k) hostiorum B 1a. l) meatos A 1e. m) Totidem — proferret
om. A 1c (non A 1d. e). n) ita A 1b; quos A 1e. 2a; quae A 1d. B 1a. o) Que recte
A 1e; Qui rell. p) gredientes A 1e. q) vallum A 2a. r) ita A 1e et pr. m. A 2a; 35
earum rell.; p. alaqueari intra ieclassent A 1c. s) vel intrefere A 1e; vellent inferre
B 1a; vellent referre A 1c. 2a; vellent referri A 1b. t) ita A 1c. d; plumbum B 1a; blum-
bum A 1e; plumbo A 1b; plumbo: A 2a. u) ita A 1b. e. 2a; correptio corr. correctio
A 1d, et sic A 1c. B 1a. v) om. A 1c. e. w) c. X. incip. A 1b. x) ita A 1b. e. 2a;
novit(c)iores A 1d. B 1a; violiores A 1c. y) ac A 2a. z) que add. A 1d. B 1a. 40
a) ita A 2a; om. A 1b; per A 1c. d. e; ut per B 1a. b) ita A 1b. d. e. 2a; vera A 1c. B 1a.
c) ita A 1d. e cum rell.; promere A 1b. c (sinebat add. A 1b*). d) et r. om. A 2a.
e) cumque om. A 1e. f) vero A 1b. g) ita A 1b* cum rell.; mentem A 1b; om. A 1e.

1) I. q. putredines viscerum. 2) Confessio ad regulam coenobialem
Columbani c. 1. bis exhibenda erat, scilicet ante mensam et ante lectorum 45
aditum, ad Donatum (c. 19) autem praeterea tertio, scilicet post horam
secundam celebratam in conventu, huiusque regulam virginum in mona-
sterio Evoriacensi sanctam fuisse ex hoc loco concludi licet.

dictarum puellarum diaboli iacula dimerserant, ut nulla confessio vera ab^a ore prodiret^b, seu quae in^c saeculo commiserant^d, seu quae cotidiana fragilitas adtrahebat vel in cogitatione vel in sermone vel in opere, ne vera
 5 confessio per paenitentiae^e medicamenta rursus^f redderet sospitati. Cumque loetifer anguis paulatim corda obdurando virus infudisset et sibi decoeptas sua nequitia mentes parere comperisset, aggressus est, ut^g quadam nocte extra septa monasterii progressae fugam arriperent
 10 hac ad^h propria remeare vellent. Cumque per densam noctem abirent nec prorsus pro densitate caliginis viam tenere nequivissentⁱ, astitit ad levam diabolus ac lumen in modum lucernae arte qua valuit assimilavit^j monstravitque viam ad saeculum^k reducem ac tergiversatione^l
 15 vires auxit^m. Cumque ad locum pervenissent destinatum, subsequentibus inquisitoribus, nullis obstantibus, ad praefatum coenubiumⁿ rugato^o fronte redeunt^p. Quo cum redissent, actoque scrutamine^q, quae causa discedendi^r coegisset^s, respondent se telis fore stimulas diaboli et
 20 mentes nequaquam habere posse directas. Quae diu cum ab omni congregatione obiurgarentur, et^t nequaquam cunctarum proficeret correptio, divina ultione ambae percussae, meritas luere didicere poenas. Cumque anxia mater monasterii saepefacta^u quaereret, quae poene oc-
 25 casio foret, ac^v nullatenus veritatem exprimere valeret^w, hortatur iterato, ut inter supremas horas per confessione^x facinus pandant. Cumque obdurata^y corda nihil remedii^z capere vellent, inter flagella clamare coeperunt: 'Sustinete paululum, sustinete nec prorsus ex-
 30 pectantes urguete'. Cumque aliae inquirerent, a quibus sustinere rogarent, aiunt: "Non aspicitis turba^{aa} Aethiopum *p. 140.

*) inito consilio *add.* A 1b*.

**) unde exierant *add.* A 1b*.

Cap. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

35 Cap. 19. a) om. A 1b; ex A 1b*. b) proderet A 1b. d. B 1a; procederet A 1b*. c) hoc *add.* A 2a. d) om. B 1a. e) paenitentia B 1a. f) rursus A 1c (non A 1d. e); eas *add.* A 1c. d. B 1a. g) a B 1a. h) ita A 1e; quivissent *rell.* i) assimilavit A 1b*. e. 2a. k) s(a)eculi A 1e. 2a. l) tergiversationi A 1b. m) avexit *corr.* advexit A 2a. n) ita A 1e. 2a; rugate B 1a; rugata *rell.* o) redirent *corr.* redissent A 1d; redirent B 1a. p) discedere A 1b. q) coegissent A 1d, *corr.*; coegisset A 2a. r) ut A 1e. s) ita B 1a; sepe fata A 1c. d; saepe pr(a)efata A 1b. e. 2a. t) et A 2a. u) m. al. *corr.* valerent A 2a. v) ita A 1e; confessionem *rell.* w) ob-
 40 turata c. A 1b. e; obdurato corde A 1b* et m. al. A 2a. x) remedii A 1b (non A 1b*). y) ita B 1a; turbam A 1b. c. d. e; turbas A 2a.

45 1) I. q. *inquisitio*.

Ionas.

adventantium, quae^a nos rapere et abducere^b volunt? Cumque hae^c quae aderant^d terribilem^e dictum mirarent^f, audiunt^g fragorem supra cellulae^h tegumentaⁱ personantem^k ostiumque cellulae vi patefactum, ita ut nigrescentes umbras astantes^l cernerent^m et voces crebroⁿ 5 eas clamantes per nomina audirent^o, ita^p ut vix quae aderant signo crucis armatae et psallendi officium^q detentae^r valerent^s adstare. Tanta^t doloris atque meroris eventu^u mater urguet, ut per confessione^v pandantur^w vitia et sacri corporis communione roborentur. At illae, 10 audito^x sacri corporis mentione, garrive dentibus ac frenedere coeperunt et stridentes dicere: 'Cras, cras', et interim supradictam vocem^y repetere: 'Expectate, expectate^z, sustinete^{aa} paululum, sustinete'. Inter quas voces extremum alitum dimiserunt^{ab}. 15

Quas cum in collegio ceterarum nequaquam sepe- 20 lire^b mater monasterii ratum duceret, segregatim^c humandas hac^d in extremum^e sepeliendas fore^f iubet. Supra^g quarum tumulos^h globus ignis in modum clipei intra triennium crebroⁱ apparuit, praesertim quadra- 25 gesimae diebus usque adventum sanctae^k paschae, vel etiam^l vigilia natalis Domini ferventior^m apparebat, simulque voces tumultuantisⁿ turbae multae personabant. Inter quas duae ululantes erumpebant, velut in tormenta resonare solent: 'Vae mihi! vae mihi! vae mihi!' 30 Cernens itaque mater monasterii iustam sententiam a iusto iudice super iniustas animas inlatam, manifestius damnatarum sententiam est aggressa comperire^o, accedensque ad tumulum, experimento querit, si cadavera quamvis putredine corrupta in sepulchro maneat. Iamque 30

Cap. 19. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 19. a) ita A 1d (pr. m.). e. 2a. B 1a; qui A 1b. c. b) adducere B 1a; et a. m. al. superer. A 1c. c) haec A 1b. d) audierant A 1b. e) ita A 1e. B 1a; terribile dictum A 1c. d; terribile (terribile A 2a) dictu A 1b. 2a. f) ita A 1e; mirantur A 1b; mirarentur rel. g) audivit B 1a. h) cellulam et t. A 1b. 2a (non A 1b*). 35 i) tegumenta A 1d. B 1a (ubi tegi in litura); tegim. corr. tegum. A 1c. k) personantia A 2a. l) astare A 1c. 2a. m) canerent A 1b. n) om. A 1e. o) om. A 1b. p) ita A 1e; ad ps. officium A 2a; et ps. officio rel. q) intentae A 1b; dete A 1e. r) valeant A 2a. s) Tante A 1e; Tanti rel. t) eventum. Mater A 1e. u) ita A 1e; confessionem rel. v) ita A 1b. d. e. B 1a; pandant A 1c. 2a. w) ita A 1e; audita 40 a. plerique; audite sacris B 1a. x) voce B 1a. y) e. om. A 1b. z) om. A 1b (non A 1b*). a) emisissent A 1b*. c (non A 1d. e). b) ita A 1b. e. 2a; sepeliri A 1c. d; sepellari corr. sepeliri B 1a. c) ita A 1b. 2a; segregatim corr. segregavit A 1d; segregat A 1c. e. B 1a. d) om. A 2a. e) ita A 1b. e. 2a; extremo A 1c. d. B 1a. f) m. al. corr. fores A 2a. g) super A 1b. h) tumulum A 1b. i) sepe A 2a. k) sancto 45 A 1e; sancti rel. l) in add. A 1b. m) frequentius A 1b. n) tumultuantes pr. m. A 2a. o) comperere A 1e. 2a.

menses sex transierant^a, quo functa^b corpora condita fuerant^{*}, repperit interius sepulchrum igne exustum nec quicquam terrae^c residui superesse cadaveris praeter favillae^d vestigium^e. Mansitque per triennium^{**} inlatae sententiae⁶ severitas, ut terror damnatorum^f timorem praeberet sodalium remanentium essetque correptio^g viventium poena inlata^h mortuarum et ex negligentia vel tepore, immo duritia mentis pereuntium salus ex religioneⁱ ac vigoris studio^k propagaretur^l superstitionum^m.

10 20^a. De obitu Landebergae et cantus^b angelicos.

Interposito deinde temporum spatio, rursus consolationis^c solamina prodire. Nam quaedam virgo nomine Landeberga^d, cum iam^e extremas praesentis vitae expectaret amittere horas, omnique anxietatum^f mole val-
lata, validis ictuata^g dolorum *stimulis, tantummodo^h vitae expectabatⁱ solamina. Cumque iam^k ad-
esset vocatio per silentem^l noctem, et omnes quae^m egram excubare curabant sopore depressae somnum car-
pebantⁿ, una tantummodo egritudine fessa nomine Gernomeda inibi inter^o sodales pervigil remanserat^p. Cum-
que^q ergo, ut diximus, extremos^r expectaret exitus, nubs^s
densa atque rutilo quodammodo fulgore permixta stratum operuit, simulque voces canentium auditae atque
25 exultantium: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus* Exod. 15, 1.
est. Ut ergo audivit Gernomeda canentium personare

*) effluxerant. Scrutans ergo mater *add.* A1b^{*}; praeterierat et ecce *add.* Mab.

**) effossum sepulchrum ut *add.* A1b^{*}.

30 *Cap. 19. 20. A1b. b*. c. d. e. 2a. B1a.*

Cap. 19. a) ita A1d recte, ut videtur (cf. I, 11: iamque quinquaginta dies transierant); transierant ante menses sex, ex quo exhibet A1c; transierant om. A1e. B1a cum rel.; menses ex quo A1b. b²; mensis, ex quo A2a; iam vero aliquanti menses, ex quo A1b^{*}. b) ita A1d. e et pr. m. A1b^s cum rel.; defuncta A1b. c. 35 c) om. A1c. d. e. B1a. d) ita A1b. e. B1a; favillas A1c. d. 2a. e) ita A1b. b^{*}. b²; vestium rel. (cf. p. 277, 41). f) corr. damnatarum A1b, et sic rel. g) correctio A1c. d. h) inlata^g A1e. i) regione B1a. k) studio B1a. l) propinaretur A2a. m) superstitiones pr. m. A2a.

*Cap. 20. a) XI. A1b; X. A1c; versus vacuum relictus A1e. b) cantibus 40 angelicis A1d. B1a. c) consolationes (s. om.) A1b. d) ita A1c. d. e. B1a; Landoberga A2a; Landoberta A1b. e) om. A1b. f) anxietate (om. m.) A1c. d. e. B1a. g) ita A1e. 2a; v. ictuata doloris A1b^s; v. icta d. A1c. d. B1a; v. fatigata ictu doloris A1b; ictu validis sauciata doloris A1b^{*}. h) corr. exitus A1c, et sic A1d. 2a. i) ita A1e; ex(s)pectabat solamen A1b. 2a; ex(s)pectaret solamina A1c. d. B1a. 45 k) (iam om.) esset A1c. d. e. B1a. l) silentium (n. om.) A1b. m) circa *add.* A1b et m. al. A1c. n) carperent A1c et m. al. A1d; caperent B1a. o) i. s. om. A1e. p) remanserat pr. m. A1e. q) Cumque corr. Cum quo A1d, et sic A1c. B1a. r) extremas A2a; extremo exitu A1c. d. B1a (non A1e); expectaret om. A1c. d. e. B1a, sed cf. supra l. 15. s) ita A1d; nubes rel.*

voces, coepit anxia excitare sodales. Sed cum nullo modo quemquam^a excitare potuisset, attentius finem rei expectat^b viditque^c paulatim nubem ab stratu^d sublevari^e simulque animam a corpore abduci^f. Cumque iam in altum nubs^g elevata fuisset^h, et eius aures canentiumⁱ 5 voces non audirent^j, tum demum aegra sodales excitare valuit ac^k, ut corpus^l debitos cantus persolverent, monuit, ipsaque per^m septem deinceps dies gravibus febrimⁿ ictibus^o correpta^p, octavo die vitam finivit.

21^a. De affluentia olei et aquae commutatione. 10

Post haec igitur bonitatis ac munerum^b institutor rursus pietatis suae munera largire^c non distulit. Nam quaedam puella nomine Bithildis^d intra adulescentiae annis^e in supradicto coenubio conversa est. Quae cum diu regularis disciplinae abenis confecta immobilis^f de- 15 siderio caelestia praemia desideraret, evenit^g, ut iustus arbitrer iustam animam iustitiae copia^h plenam caelosⁱ condere vellet. Cumque iam^k in extremis posita lumen posceret noctium^l per successiones coram se accendi et sacrae lectionis praeconia ante se legi^m, una earum quae 20 adsistebantⁿ vas quoddam^o oleo lymphaeque repletset, omnes sopor oppressit; sicque^p noctis meta traiecta, absque sodalium solamine aegra noctem peregit. Ruente^q.¹ ergo diei^r crepusculo^s, cum matutinas laudes Domino cecinissent, intuita lucernam^t quam oleo lymphaeque ob- 25 plevrat in lacte commutatam^u, quaerit experimentum^v, utrum hoc quispiam^w sodalium commutasset. Ille

Cap. 20. 21. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 20. a) ita A 1e. 2a; quam(n)quam rell. b) ita A 1b. e. B 1a; expectabat A 1c. d; expectavit A 2a. c) v. q. om. et qua in mg. suppl. A 2a. d) ita A 1e. 30 B 1a; strato rell. e) sublevare A 1e. 2a; sublevatam (om. simulque — elevata) A 1b. f) vidit h. l. postea add. A 2a (v. n. c). g) ita A 1d; nubes rell. h) fuisse A 1b. i) ita A 1b³ cum rell.; audiri A 1b; audire A 1b*. k) haec A 1b; om. A 1b*. l) ita B 1a; ad corpus A 1c. d. e; corpori A 1b; corripit(?) m. al. corr. correptae A 2a. m) d. per s. A 1b*. c. n) febribus B 1a. o) ictuata A 2a. p) corr. correctionibus A 2a. 35 Cap. 21. a) XII. A 1b; XI. A 1c. b) muneris A 2a. c) ita A 1e; largiri rell. d) ita A 1c. d. e. B 1a; Bithildis A 1b; Bithildis A 1b* et infra B 1a; Bithildis A 2a, ut infra. e) ita A 1e; annos rell. f) immobilis A 1b et e corr. A 2a. g) om. A 1e. h) copiam A 1e. i) ita A 1e. 2a (pr. m.). B 1a; caelis c. A 1b. c; celo recon- 40 dere A 1d. k) om. A 1c (non A 1d. e). l) ita A 1b. e. 2a; per n. A 1c. d. B 1a. m) m. al. corr. legit A 2a; Et add. A 1b. n) assistebat A 1e. B 1a; cum add. A 1c. d. B 1a (non A 1e). o) quodam B 1a. p) sique B 1a. q) Ruent A 1e; Ruenti A 2a; Inruente A 1b. r) om. B 1a. s) crepusculo pr. m. B 1a. t) lucerna B 1a. u) com- 45 mutatam(?) pr. m. A 2a. v) ita A 1b. e. 2a; experimento A 1c. d. B 1a. w) ita A 1e. 2a; qu(a)epiam A 1b. c. d; quempiam B 1a.

1) Ruente nocte prorumpit crepusculum, ruente crepusculo mane; cf. infra II, 23 (p. 284, 2).

inquiunt: 'An^a nescis^b, quia hic lac non fuerit?' Tunc^c egra ait^a: 'Nequaquam hoc labore^d animam consumite ac inquirere^e sinite'. Cumque ille^f attentius cognoscere vellent, matrem vocant reique causam indicant. Illa itaque, ut^g diligentius cognosceret, oleum a lacte separare^h iubet. Cumque segregassent oleumⁱ et nihil super specie^k lactis remansisset, coepit oleum denuo crescere et uberius a vase manare. Tunc demum hae quae adstabant Dei virtutem cognovere; quem^l studio omni collegerunt^m et de industria sacrario condiderunt. "Testes sunt huius rei Burgundofaro^{n.1} pontifex Meldensis *p. 142. urbis et Waldebertus abba Luxoviensis coenubii. Nam et^o aegrae quaedam, quae de eodem oleo sunt^p adtrectatae^q, pristinae sunt sanitate^r redditae; Bithildis^s vero, omni iucunditate repleta, felicem praestolabatur exitum. Quae^t cum caelo animam reddidisset, tanta suavis odoris cellulam replevit, acsi balsama inibi crederes desudare. Quid hoc fuerit^u, ut hanc creaturam aquae in lactis speciem verteret vel oleum fluendo multiplicare^v iuberet, nisi quia miseratio divina aliis ostendere voluit, qualiter supradicta nocte divina clementia aegram^w visitavit? Et dum illa sodalibus noluit indicare, quid vidisset, virtutis suae^x omnipotens et^y visitationis vestigium^z reliquit.

25 22^a. De bestia in transgressione cibi visa.

Dum^b magnarum^c rerum ob boni meriti^d religionisque^e studio^f conlatarum^g [munera^h] non omisimus tradere posteritatiⁱ, simulque^k quae ad terrorem durae ac^l

Capp. 21. 22. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

30 *Cap. 21. a) An — ait in mg. suppl. B 1a. b) nescitis A 1e. B 1a (ubi citis m. al. suppl.). c) om. A 1e. d) labora A 1e; lac oro pro l. A 2a (ubi m. al. vestram add.). e) inquirere A 1d, corr.; inquirere, expunct. it A 1e. f) ill: m. al. corr. ille B 1a. g) uti A 1b. h) ita A 1b. e. 2a; separari A 1b*. c. d. B 1a. i) a lacte add. A 2a. k) ita A 1b. e. 2a; spec(t)iem rell. l) ita A 1e; quod rell. m) colligerunt 35 A 2a. B 1a. n) ita scripti; Burgundofara A 1b*. d. e. B 1a; Burgundofora A 1c. 2a; Burgundofare A 1b; ac add. A 1b*; et add. A 1c. d. e. B 1a; pontifexque A 2a. o) om. A 1b; Quedam namque egre A 1b*. p) om. A 1c (non A 1d. e). q) attactae A 1b; adtacte A 1e. r) ita pr. m. A 1d; sanitati rell. s) Bithildis A 1e. t) Quae B 1a. u) ita A 1b. e. 2a; fuit A 1c. d. B 1a; miraculi add. A 1b*. v) ita A 1b. 2a; multiplicari 40 A 1c. d. e. B 1a. w) aegra B 1a. x) indicium add. A 1c (non A 1d. e). y) om. A 2a. z) vestium A 1e.*

Cap. 22. a) XIII. A 1b; XII. A 1c. b) ita A 1b. d. e. 2a; Cum A 1c. B 1a. c) om. A 1b. d) menti B 1a; memoriam A 1b. e) religionisque om. A 1c. d. e. B 1a. f) ita A 1e; studium rell. g) consolatarum A 1b. h) ipse suppl. v; miracula Mab.; 45 om. codd. i) posteritatem A 1b (non A 1b*). k) que om. A 1c. d; quae om. A 1e. l) ita A 1b. c. 2a; et (B 1a); dure agigna vehementis pr. A 1e.

1) V. supra p. 41.

ignavae^a mentis profuisse conperimus, ratum^b ducimus intimare. Quaedam etenim puella nobilis genere ad supradictum coenubium regularis^c disciplinae colla submittere venit^d, sed bonae vitae intentum^e hac religionis formam^f aggressus^g antiquus anguis denuo per transgressionis vitium de paradiso evellere^h, excitavit gulae aviditatem, ac esuriem furtivo cibo aggressa est satiare; quod facinus perⁱ spatia temporum non deprehensa patravit, nec prorsus alicui ex sodalibus patefactum est. Cumque ergo diu gulae aviditas animam macularet, 10 dedit iustus arbiter iustam sententiam super iniustam animam: corripuit gravissimum facinus poena graviori ac super fessus^k artus^l excitavit odium liciti^m cibi, nec valebatⁿ turbata mens aliud quicquam quam furfures^o frondesque et^p herbarum agrestium^q mixturam edere^r. Cumque 15 iam per^s multis diebus haec ultio super^t animam transgressionem^u deceptam maneret et^v sibi hora refectionis supradictum cibum adduci postulare, vidit speciem apri magni^w secum comedere et more cenosae suis^x cibos grunnioⁱ ventilare. At illa pavefacta interrogavit, quid^y 20 esset. Respondit bestia: 'Haec quaeque^z ego sum. Cibos, quos modousque per transgressionem^a comedisti, tecum ego comedi, et amodo^b, scias, per anni circulum hunc cibum habebis'. Permansit ergo cibus per^c vertentis anni metam, nec prorsus aliud^d edebat quam furfures frondesque 25 arborum ac^e herbarum agrestium^f et sucus^g, qui ex cer-visae reliquiis^h proiciunturⁱ. Quid enim fueritⁱ, ut dia-

*p. 143.

Cap. 22. A 1b. b*. c. d. e. 2a. B 1a.

Cap. 22. a) agnaviae corr. ignavae A 1d; ignaviae B 1a. b) ita A 1b. b*. b³; (r. d. om.) i. (intimari A 1e) curabimus (curavimus A 1e; curamus A 2a) A 1c. d. e. 2a. 30 B 1a. c) ita A 1e. 2a; regulari rell. d) om. A 1e. e) intentam hanc A 1b; intentam ac A 2a. f) normam pr. m. B 1a. g) aggressus vitium (antiquus a. d. per t. v. pr. m. in mg. suppl.) de p. B 1a. h) evellere, excitavit A 1b. B 1a. i) longa add. A 1c. B 1a (ubi t. sp.). k) ita A 1b; fessus A 1b* cum rell. l) artos A 1e. m) liciti B 1a; om. A 1b. n) delectabatur rea et amens A 1b. o) furfur(es e corr.) A 2a; furfuresque, om. fr. A 1b (non A 1b*); furforum frondesque A 1e; furforum frondumque A 1c. d. B 1a. p) om. A 1e. q) agrestium B 1a. r) comedere A 1b. s) ita recte A 1e; (per om.) multis diebus A 1b; per multos dies A 1c. 2a. B 1a. t) pr. m. in mg. suppl. B 1a. u) transgressionem A 1b. v) et si h. A 2a. w) m. superscr. B 1a; m. a. A 1c (non A 1d. e). x) suos A 2a. y) quae A 2a. z) ita A 1d. B 1a; quoque A 1c; 35 bestia, quia ego A 1b; bestia: An (nescis m. al. superscr.), quia ego A 2a. a) ita A 1e; transgressionem rell. b) et modo inter bestias per a. A 1b. c) (per om.) v. a. meta A 1c. d. e. B 1a. d) e. a. B 1a. e) ita A 1b*. c. d. e. B 1a; aut A 1b. 2a. f) ita A 1c. d. e. B 1a; agrestia A 1b. 2a (ubi ia in litura); agrestes A 1b*; mixturam supra l. 15. add. g) ita scripsi (cf. I, 16; cervisam —, quae ex frumenti vel hordei sucos equoquitur); sucos qui A 1c. d. B 1a; secus que A 1e; secus (m. al. corr. fecis) 45 quae A 2a; feces quae A 1b. h) proicitur A 1e. 2a. i) fuit A 1d. B 1.

1) I. e. os porci. 2) Quaeque pro quaecumque Ionas scripsit; cf. supra p. 190, 19, infra p. 279, 14.

boli voce^a fragilis mens miserae transgressionis conscia obiurgaretur, nisi quia^b praesentium poenarum immanitas^c non sineret animam postmodum cruciatibus dam-nari? Et divina pietas per eum voluit inproperia^d con-scientientis^e depromere, per quem fuerat transgressio pro-pagata, et hunc habere indicem, cuius suasionibus malis diu decepta obtemperaverat, et^f post poenas inlatas cognoscere, non diabolo sed creatori debere creaturam obedire.

10 Similiter^g alia puella Beractrudis^h nomine cum diu in supradicto coenubio conversaretur et nequaquam regularis disciplinae omni conatu intenderet praecepta servare, misit diabolus in mentemⁱ transgressionem^k corruptam, ut quaeque potuisset furtu rapere, occulte com-
15 edere^l. Quae cum diu transgressionem animam macu-laret, dedit iustam^m ultionem arbiter iustus. Corripuitⁿ igne febris, ac inter incendia clamare coepit: 'Vae mihi!' et post has^o voces ita sopita iacuit, ut mortua ab om-nibus crederetur. Cumque post multum horarum spa-
20 tium anhelaret, clamare coepit: 'Veniat mater! veniat mater!' Concito ergo gradu quae aderant matrem Bur-gundofaram^p vocant; quam cum vidisset^q, omni intentu^r facinorum suorum coniecturam per confessionem pandit. Cumque omnes adstantes finem vitae expectarent, con-
25 valescens^s rediit. Quae postea quantisper sub febris correptione^t in hac vita moravit^u, sicque^v demum vitam finivit^w.

*) In editione Bedana haec addita sunt spuria: Postquam enu-
meratae sanctimoniales foeminae sub magisterio beatae Bur-
gundofoarae constitutae diverso ac dispari, uti diximus, pro-
30 meritorum qualitate transitu vitam hanc corruptibilem ex-uerunt, ipsa quoque venerabilis mater earum coelesti vocatione

Cap. 22. A 1b. b*. c. d. e. 2a (ad l. 9). B 1a.

Cap. 22. a) vocem A 1b. e. b) qua A 1b. c) humanitas A 2a. d) in-
35 propria A 2a. B 1a; inproperia A 1c. e) consentient B 1a; consequenter A 1b. f) ut — cognosceret A 2a. g) finem capitis om. A 2a; XIII. c. inc. A 1b. h) n. B. A 1b. i) mente A 1c. k) transgressionem correptam A 1b; corruptam transgressionem A 1b*. l) ita A 1b; comedere (t m. al. add.) B 1a; comederet A 1c; comederet A 1b*. m. c. d. m) om. A 1b (non A 1b*). n) Corripitur A 1c (non A 1d. e). o) hanc vocem A 1c (non A 1d. e) p) Burgundofaram A 1c. B 1a et m. al. A 1d; m. id est B. (Purgundo-faram A 1b) A 1b. b*. q) vidisset A 1b (non A 1b*). r) intentione A 1c (non A 1d. e). s) (c. r. om.). Q. (illa A 1b*) p. q. convalescens (convalens A 1b) et haec febris ex (ex om. A 1b*; ex hac f. A 1b*) corr. A 1b. b*. b*. t) correptione A 1c, corr. u) ita A 1b. e; modic quievit A 1b*; morata est rell. v) ita A 1b* cum rell.; sic quidem v.
45 A 1b; sic qu: dem v. A 1b*. w) dimidia pagina vacat A 1c. d; subscr. Explicit vita beatae Burgundæ (pr. m. corr.) fratre A 1b; Expliciunt (Explicant B 1a) miracula, quae facta sunt in monasterio Evoracae (Evoracis B 1a), A 1d. B 1a (ubi versus de Bobuleno subsequuntur). Desinunt A 1c. d. e (versu vacuo relicto).

23*. De vita Bertulfi abbatis.

Quam praeclara sint^b monumenta^c iustorum, doctorum ordo per^d temporum vicissitudines^e studuit posteris^f declarare^g. Quae ergo nunc^h nostris noscuntur patrataⁱ temporibus, nequaquam silendo negligentiae^j somno torpentes^k pretermittere debemus^l, ut sicut nobis precedentium exempla uberius religionis studia generant, ita postmodum posteritate^m nostrorum temporum acta augmenta pariantⁿ; dumque aliis^o imitanda propagamus, nobis sepius memoranda opponimus.

Venerabilis^p etenim^q Bertulfus^r Ebobiensis^s coenubii presul, cuius superius¹ fecimus mentionem, quis quantusque fuerit, a nobis non est omittendum^t tradere memoriae, sed prius, qualis conversatio^u,² e saeculo fuerit, memorandum est^v. Fuit^w enim genere nobilis, licet gentilis, consanguineus beati^x Arnulfi^y Mettensis^z urbis pontificis. Qui cum praefatum pontificem Arnulfum ad cultum religionis post aulicas^a honores, infulas^b pom-

digna, cum multis annis supra memorato monasterio Evoriacas decentissime praeuisset, corporis tandem infirmitate correpta, III. Non. April. diem clausit extremum, coetibus aggregata virginum, quae sequuntur agnum, quocunque ierit, coelestem videlicet sponsum, dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

SANCTAE BURGUNDOFORAE ABBATISSAE
VITAE FINIS.

Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) *lemmata*: Incipit vita beati Bertulfi abbatis (confessoris B 1a) A 2a. B 1a; Incipit de beato Bertulfo A 1a; Incipit virtutesque beati Bertulfi, qui fuit discipulus Eustasii et Atalae abbatum, qui in cenobio Tobiensis post Atalam abba exstitit, A 1b; Incipit relatio de beato Bertholfo abbate in Bobio et quorundam fratrum miraculis ibidem A 1b*; *praescriptiones capitulum*, quae in codicibus desiderantur, ex *lateralculo supplevi*. b) sunt B 1a. c) *ita pr. m. B 1a*; monimenta (*e corr. nimenta A 1a*) A 1a. b*. 2a; monimenta A 1b. d) *om. A 1a*. e) *vicissitudine: A 1a*; *vicissitudinis A 1b, corr.* f) *posterii:: m. al. corr. posteritati A 2a*; *posterii (s m. al. add.) B 1a*. g) *declara(re m. al. in litura) A 1a*. h) *om. A 1b. B 1a*. i) *parata A 1a, corr.* k) *corr. torpente sunt A 2a*. l) *om. A 2a*. m) *ita A 1a et pr. m. B 1b*; *posteritati rell.* n) *parient pr. m. B 1a*. o) *alios pr. m. A 2a*. p) *c. II. inc. B 1a*. q) *enim B 1a, corr.* r) *Bertolfus (?) m. al. corr. Bertolfus, et sic infra A 1a*; *Bertolfus semper A 1b**. s) *ita A 1a*; *Aebobiensis A 2a*; *Ebbobiensis B 1a*; *Bobiensis A 1b*. t) *ommitt. B 1a*; *obmitt. A 2a*; *amitt. A 1b (nom A 1b*)*. u) *ita A 2a. B 1a (cf. p. 291, 31)*; *eius eius in m. al. corr. conversatio eius in A 1a*; *conversio a A 1b. v) om. A 1b*. w) *c. II. incip. A 1b*; *distinctione caret A 1b**. x) *om. A 2a*. y) *Arnulf pr. m. corr. Arnolf A 1a (infra Arnolf. constanter)*. z) *Metensis A 1a. b.* a) *ita B 1a*; *aulicos h. A 1a. 2a*; *aliculus honoris A 1b*.

1) Bertulfi Ionas in epistula praevia meminit. 2) Est vita monachica teste Cangio ideoque fere idem atque conversio. 3) Erravit Ionas, Arnulfum pontificem in eremum iam secessisse ratus tempore quo Bertulfus ad illum se contulit, cum infulas episcopales (ita V. Arnulfi c. 7) anno demum 629. ipsum deposuisse constet eodem, quo Eustasius defunctus est. Cf. SS. R. Merov. II, p. 427.

pasque saeculi ad religionis studia anhelare perspexit^a,
 nisus est et ipse calcando terrena caelestia desiderare^b.
 Postposuit patrem natalemque^c solum, pompas orbis^d cf. Matth.
10, 37 sq.
 iuxta euangelii vocem; post^e rerum amissionem nudus
 5 tollendo crucem ac sibimet ipsi^f abnegando secutus est
 Christum. Iunctus supradicto pontifice^g Arnulfo, cum
 ipso quantisper^h moravit. Deinde ad venerabilem virum
 Eustasiumⁱ Luxovio perrexit, quo diu subiectus sanctae
 regulae religionique gratus omnibus mansit. Exin^k, ad
 10 ventante beato Atala^l ex Ausoniae^m partibus, cumⁿ vo-
 luntate et pacis vinculo venerabilis vir^o Eusthasii eius
 societate^p subiunctus est, quia erant^q cor unum et anima cf. Act. 4, 32.
 una, nec quicquam^r discordiae manebat, si mutuo^s ac
 vicissim subiectos sibi commutarent. Abiit ergo post
 15 vestigia venerabilis^t Atalae, Ausoniaeque sinibus receptus,
 in Ebobiensem^u caenubium sub oboedientia beati Atalae
 permansit. Cumque reppertor rerum saepefatum patrem
 Atalam^{*} ad caelestia regna post erumnas saeculi vexit,
 omnis contio monachorum voce animoque unito: 'In
 20 paterno honore^v Bertulfum sublimamus^w'. Qui per XIII
 annis^{w*} omni^x diligentiae^y studio plebem docere ac in-
 buere salubribus monitis non omisit^z. Sed^a quid in his
 temporibus gesserit, memoriae tradendum est.

Cum^b iam egregiis moribus, bonitate et disciplina,
 25 scientiam^c moderantem, plebem regeret, coepit antiquus
 anguis quietam mentem adversitatis ictu quatere. Ex-
 citavit quendam Probum^d nomen^e Dertonensis^{f, 1} urbis
 pontificem, qui ut subiectum sibi praefatum abbatem

*) virtutibus ac miraculis gloriosum *add.* A 1b*.

30 *Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.*

Cap. 23. a) perinspexit A 1a. b) quaerere A 1a. c) natale s. A 2a.
d) urbis A 1b. B 1a. e) postremum amissionem m. al. corr. postremum amissione
rerum A 2a. f) semet ipsum a. A 2a; sibimet ipsi a. se A 1b. g) ita (?) pr. m. A 2a.
h) tantisper moratus est A 2a. i) ita B 1a; Eustasium rell. k) c. III. incip. B 1a;
 35 *Dein A 1a. l) Attala semper A 1b*. m) Ausonia A 1b. n) in litura A 1a. o) ita*
A 2a; viri rell.; Eusthasii h. l. A 1a. B 1a; Eustasii A 1b; Eustasius A 2a. p) ita
pr. m. A 1a. q) erat A 1b. 2a; add. eis A 1b*, illis A 2a. r) quicquam pr. m. B 1a.
s) mutuo B 1a. t) venerabis pr. m. A 1a. u) Ebbobiense (corr. Ebbobiense) c.
B 1a; Ebobiense (ita A 1a; Ebobiensi A 2a; Bobiensi A 1b) coenobio rell. v) aiunt
 40 *in mg. add. A 2a. w) ita A 2a. B 1a; sublima(ret m. al. in litura) A 1a; sublimat*
A 1b. w*) annos A 1b. x) omnis B 1a. y) diligentia et A 1a; diligentia A 1b; dili-
genti A 1b*. z) obmisit B 1a. a) c. III. incip. B 1a. b) c. III. incip. A 1b.
c) ita pr. m. B 1a; scientiam moderante pr. m. A 1b; scientia(que add. A 1b*. 2a)
 45 *moderate A 1a. b*. 2a. d) Probum A 2a; Procum A 1b. e) ita pr. m. A 1a; nomine*
rell. f) Derthonensis A 1b*.

1) Dertona, hodie Tortona, urbs teste Strabone media inter Genuam et Placentiam.

*p. 145. cum caenubii^a supplementum^b faceret, omni nisu^c intendebat^d. Adgressus primum auligas^e vel pontifices vicinos muneribus temptare, cumque sibi iunctos gauderet, regem^f per eos suadere adiit. Regnabat^g enim eodem tempore Ariowaldus^{h.1} Langobardisⁱ. Sed cum nihil aliud a rege in responsis recepissent, nisi ut ecclesiastico iure^k probarent, utrum caenubia procul ab urbibus sita^l episcopali debeant ministrari^m dominio², ille omnes quos potuit suo intentui iungitⁿ. Cumque^o haec agerentur, unus ex aulicis clam praefato Bertulfo^p, quid rei forma^q gestirent^a, mandavit. Ille missus experiendi causam^r ad regem direxit, quibus Ariowaldus^s: 'Non', inquit, 'meum est sacerdotum^t causas discernere, quas^u synodalis examinatio ad purum debet adducere^v'. Sciscitantur illi^v, si illorum sit fautor consilii. Nequaquam ait se eis favere, qui adversum^w Dei famulum molestias^x vellint^y generare^z. Cumque ille^a quamvis a barbaro^b et Arrianae sectae credulum talia fari cernerent, poscent^c, ut supplimento publico, qualiter Romae ad sedem apostolicam venire queant, fulciantur. Largito ergo^d beneficio, regio cultu^e Romae usque suprafatus^f abba, in cuius obsequium ego interfui^g, ad Honorium^h papam accessit. Cuiⁱ cum rei causam patefecisset, ille de industria quaerit, quae sit^k consuetudo^k regularis disciplinae. Cumque cuncta alacri animo in aures praesulis degessisset^{k*}, placuit beato^l Honorio regularis series, religionis cultus hac humilitatis indicia. Tenuit ergo eum quantisper, et cottidiano^m effamineⁿ Bertulfum roborare nisus,

) in domo eius add. A 1b.

Cap. 23. A 1a. b. 5*. 2a. B 1a.

30

Cap. 23. a) coenobio A 1b; cenobii; ras. s. A 2a. b) ita B 1a; supplementum corr. supplemento A 1a, et sic A 1b. 2a. c) ita A 1a. b; o. vi A 2a; oms pro o. n. B 1a. d) intendebant pr. m. B 1a. e) m. al. corr. aulicas A 1a; aulig: s corr. aulicos B 1a, et sic A 2a; primatum linguas A 1b. f) regi A 2a. g) Regnebat A 1a, corr. h) ita A 2a; Ariowaldus A 1a. B 1a; Auriowaldus semper A 1b. i) ita A 1a. B 1a; Langobardus A 1b; Longobardus A 1b*. 2a. k) more A 1b. l) ita A 2a. m) ita A 1a; ministrare d. A 2a. B 1a; ministerio dominato A 1b; dominio parere A 1b*. n) iunxit B 1a. o) c. V. incip. B 1a. p) Bertulfo A 1b. q) gestarent A 1b et m. al. A 1a. r) ita A 1a (pr. m.). B 1a; causa A 1b. 2a. s) ita A 2a. B 1a; Ariowaldus A 1a. t) sacerdotibus(?) corr. sacerdotum B 1a. t*) quae A 1b. u) abd. A 2a. v) an ille pro i. si A 1b; an ipse A 1b*; ille, om. si B 1a. w) adversus A 1a. x) molestius A 1a. y) ita pr. m. A 1a; vellent rel. z) gerere A 1a. a) ita pr. m. A 1a; illi rel. b) q. barbarum A 1b. c) ita pr. m. B 1a; poscunt rel. d) om. A 1b. e) cultu; ras. i(?) A 1a; fulti pro r. c. A 1b. f) praefatus A 1a. g) infui A 2a. h) Honorum A 1a, corr. i) ita A 1a. b; Qui rel. k) ita A 1a. b; consuetudinis A 2a. B 1a. k*) ita A 1b. l) ergo A 2a. m) (cotti in litura) diano A 1a. n) aff. A 2a, ut infra.

45

1) A. 626—636. 2) Cf. 'N. Arch.' XXV, p. 139.

ut cepti itineris laborem^a non relinqueret et Arrianae
pestis perfidiam euangelico^b mucrone ferire non abnueret.
Erat^c enim venerabilis praesul Honorius sagax animo,
vigens consilio, doctrina clarens^d, dulcedine et humili-
tate pollens. Laetabatur egentibus socium repperisse,
quo^e dulcia promeret effamina, nec prorsus delectabatur^f,
ut cito ab eius consortio segregaretur. Sed cum vehe-
mens aestus quiescendi^g longum^h prohiberet spatium,
praebeuit optatum munus, privilegiaⁱ sedis apostolicae
10 largitus est, quatenus nullus episcoporum in praefato 628, Iun. 11.
caenubio quolibet iure dominare^j conaretur^k.

Perceptum^l ergo optatum munus, ad patriam re-
meare nisi sumus. Cumque, peracto itineris spatio, Tu-
scana arva postposita, Appennina^m attigimus ruraⁿ et^o
15 propter^p castrum cui Bismantum^q nomen est venissemus^o,
tanta vis febrium Bertulfum^r oppressit, ut omnino morte
praeveniri^r crederetur. Aeger enim ab Urbe *progressus^s *p. 146.
fuerat. Oppresserat omnes maestitia^s tam longevi iti-
neris quam labor aegri patris, nec prorsus eius^t de sospi-
tate spem habentes, tenso tentorio, aspera in loca, undi-
que^u vallati maestitia nec omnino^v de sospitate paterna
20 fidentes, metati sumus. Erat^w enim vigilia passionis Iun. 28.
beatorum Petri et Pauli apostolorum. Cumque^x iam
atra nox iruerit^y, ille inter ignes febrium me arcessivit^z
25 ac curis mens dedita de nocturna vigilia sciscitavit^a.
Cumque ego^b dicerem^c omnia iam^d esse disposita, ille

Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) labore B 1a. b) euangelii in litura A 2a. c) c. VI. incip. B 1a.
d) clares m. al. corr. clarus A 1a, et sic A 1b*. e) ita B 1a; quam A 1b; cum quo
30 A 1a. 2a; qui secum A 1b*. f) delectabat (?) pr. m. A 1a. g) quae sciendi m. al.
corr. quaerendi A 2a. h) locum A 1a. i) ita pr. m. A 1a; dominari rell. k) co-
narentur pr. m. A 2a. l) ita A 1a; Praecepto m. al. corr. Percepto B 1a. m) ita
A 1b. 2a; Appennina A 1a, corr. n) arva A 1a. o) et — venissemus om. A 1a.
p) ita A 1b; prope rell. q) Berthulfum h. l. et semel infra A 1b*. r) pvenire pr.
35 m. A 1a. s) non add. B 1a. t) p. eiusdem s. A 2a. u) u. v. m. in transitu a
pagina ad paginam om. A 2a. v) omni(no m. al. add.) B 1a. w) Er(at m. al. in
litura) A 1a. x) c. VII. incip. B 1a. y) ita pr. m. A 1a. z) accessivit m. al.
corr. accersivit A 1a, et sic A 1b*. 2a. B 1a. a) ita A 1a (e corr.). B 1a; suscitavit
A 1b. 2a. b) ergo A 1a (pr. m.). c) d(ic m. al. in litura) ere: A 1a. d) om. A 1a.

- 40 1) Honorius papa Bertulfo abbati presbytero a. 628, Iun. 11, privilegium
(ed. in Hist. patriae monum. Chart. I, col. 5) dedit, quo monasterium
Bobienae ex iurisdictione episcopali exemptum sedi apostolicae subdidit,
iisque cum formula Libri diurni n. 77 (ed. Sickel p. 82) concordare
perspexit Iulius Harttung, 'Diplomatisch-hist. Forschungen' p. 62.
45 2) Bismantova castrum olim fortissimum territorii Mutinensis iam de-
structum est neque praeter immensum saxum, quod 'Pietra di Bisman-
tova' appellant (cf. Amati, 'Dizionario geografico dell' Italia' I, 820),
reliquiae supersunt.

ait^a: 'Tu meum ante stratum tota^b per noctis meta,
quousque diei prorumpat^c crepusculum^d, excuba'. Cum
ergo excubassem, quousque intempesta^e nox ruerit^f,
tantus me sopor oppressit, ut sursum caput^g attollere
non valerem, omnesque qui erga tentorium sarcinas^h 5
vel aequos excubabantⁱ, simile^k sunt oppressi^l sopore.
Cumque ergo cuncta silentia^m operissentⁿ, beatus apo-
stolorum princeps Petrus advenit ac super^o stratum
aegri patris adstetit: 'Surge', inquit, 'et sospes tuos ad
sodales perge'. Cumque ille inquireret^p, quis esset, ille 10
ait: 'Petrus; mea hodie clara^q in toto orbe celebrantur^r
sollemnia'. Cumque haec^s dixisset, abiit. Ille timore
perculsus, anxio et trepido corde me sciscitare curat,
quid rei causa^t inesset. Putabat enim me et audisse
vocem et^u aspectum vidisse. Cumque ego^v aierem^w, me 15
nihil vidisse^x vel audisse: 'Non cernis', inquit, 'fulvam^y
lucem, quo^z Petrus apostolus pergit?' Cumque ego^a
aierem^b, me nequaquam videre, silere coepit. Cumque
ego cognovissem, quid rei causa^c gestiret^d, vix tandem
precibus obtinere merui, ut mihi^e rei panderet veritatem; 20
quod ille omnino siluisset, si me et audisse^f et vidisse
non putasset^{f*}.

Cum^g quodam in^h tempore, expleto psallendi offi-
cio, una cum fratribus secunda diei hora de ecclesia
beati Petri egrederetur, obvium^{h*} habuit hominem Via- 25
turinum^{i.1} nomen^k, daemonis^l rabiae^m plenum. Quem
intuens, caelos inspexit conditoriqueⁿ postolavit, ut sui^o
voti favens adesset sauciumque daemonis peste suis^p con-
sulendo^q precibus curaret. Deinde imperavit, ut vis

Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

30

Cap. 23. a) agit A 1b (non A 1b*). b) ita pr. m. A 1a; totam per n. metam
rell. c) erumpat A 1a. d) c(re m. al. in ras.)p(u m. al. in ras.)sculum A 1a; cre-
spulum pr. m. B 1a. e) intempesta: A 1a. f) ita pr. m. A 1a. g) capat pr. m.
A 1a. h) s. vel a. om. A 1a. i) accubabant A 1a. k) simile: pr. m. A 1a; simili
rell. l) s. depressi A 2a. m) silentio B 1a; silentia — I. 13. corde me desunt, folio
ex ciao, A 1b. n) oper(uis in ras.)sent A 1a; opperuisent A 1b*. b*. o) supra B 1a.
p) inqu: ereret pr. m. A 1a. q) om. A 1a. r) celebratur B 1a. s) hoc pr. m.
B 1a. t) causa; ras. s A 1a; causa corr. causae A 2a. u) ea asp. pr. m. B 1a.
v) ergo pr. m. A 1a. w) (dice m. al. in litura)rem A 1a; agerem A 2a. x) videsse
pr. m. A 1a. y) f(u m. al. in litura)lvam A 1a. z) a quo m. al. corr. in qua A 1a
et sic A 1b*. a) om. A 2a. b) (dice m. al. in litura)rem A 1a; agerem A 2a.
c) ita A 1a. b; causa corr. (?) causae A 2a; causae (rell.). d) gestaret A 1a. b. e) in
litura A 1a. f) audisse: A 1a. f*) putaret A 1b. g) c. V. incip. A 1b; c. VIII. B 1a.
h) om. A 1b. h*) obvium A 1b. i) ita B 1a; Victorium A 1a; in via Turinum
A 2a; Viatorem A 1b. k) ita pr. m. A 1a; nomine rell. l) demoni(ea m. al. in
litura) A 1a. m) ita A 1a (pr. m.). 2a. n) conditoremque A 1b. o) suae voti
A 2a; suae voci A 1b. p) que add. A 1b (non A 1b*). q) consulendo pr. m. A 1a;
consulendo A 1b; consulendi A 2a.

45

1) Nomina Viatorin[a] et Viatorianus commemorantur C. I. L. V,
n. 4765. 7561.

50

rapida^a daemonis ab homine exiret nec prorsus presumeret Dei imaginem^b maculare^c. Miserabiliter^d discerpens^e iniqua pestis fugit ab homine, protinusque^f salus secuta est, sospisque^g ab ecclesia una cum fratribus
 5 egressus atque incolomis^h permanens, gratiasⁱ creatori^k *repēdit, qui sic famolo suo cito favendo eiusque ora- *p. 147.
 tionibus obtemperando suo^l cruciatui subvenit.

Deinde^m, interposito temporum circulo, aliusⁿ saeva daemonis peste infansulus oppressus nomen^o Domnicus,
 10 filius cuiusdam^p nomen^q Urbani^r, ad eum curandi gratia properavit. Quem diu increpans curavit et seva^s peste exire ab hominem^t fecit*.

Deinde^u alia virtus subsecuta^v. Quidam leprosus valida lepra perusus nec prorsus^w sospitatem recipiendam^x a^y medicis fiduciam gerens, ad venerabilem virum Bertulfum venit, suisque orationibus ut opem misericordiae mereretur, postulavit. Quem cum vir fiducia plenus aspexisset, gravissimae ultionis^y hominem subiacere, suspiravit imperatque^z, ut^a secum, quoadusque
 20 sospis redderetur, maneret. Dedit^b operam^b, ut^c mens virtutum^d conscia caelos penetrans ad suas preces rerum conditorem excitaret^e. Peractoque biduano ieiunio, oleum supra membra visceribus plena^e effudit^f, moxque didicere^g membra post viscerum putredinem sanitatem recipere et
 25 ad pristinum^h decorem denuo reverti, et ita sanus eger effectusⁱ, ut nec vestigium leprae in eius corpore appareret. Sicque creator omnium suis famulis^k favendo subvenit, ut uberius^l vigore^m virtutum roborati, calcando

*) ac sic eum sanavit *add. A 1b*.*

30 Cap. 23. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) rapida A 1b. 2a et m. al. A 1a. b) imagine B 1a. c) maculari pr. m. A 1a. d) Mirabiliter A 2a. e) disserpendo B 1a. f) que om. A 1a. g) suspisque pr. m. A 1a, ut infra. h) incolomes pr. m. A 1a. 2a. i) gratis corr. grates A 1a. k) conditori B 1a. l) (s. om.) cruciato A 1b. m) c. VII. incip. A 1b. n) om. A 1a. o) nomine D. A 2a. B 1a; nomine Dominicus A 1b; inf. quidam nomen (pr. m.) Dominicus o. f. A 1a. p) cuiusquam pr. m. A 1a. q) ita pr. m. A 1a; nomine rell. r) Urbani A 2a; Urbanus (?) pr. m. B 1a. s) ita pr. m. A 1a; s(a)evam pestem rell. t) ita pr. m. A 1a; homine rell. u) c. VII. incip. A 1b. v) est m. al. (?) add. A 2a. w) ad add. A 1b. B 1a. x) om. B 1a. y) ultioni A 2a. z) im-
 40 peravitque A 1b. a) om. B 1a. b) opera B 1a. c) et A 1b. d) virtu: pr. m. A 1a; virtutem A 1b (non A 1b*). e) excitavit A 1b. e*) pleng A 1b (non A 1b*). f) effudit m. al. in litura)dit A 1a. g) dedicere pr. m. A 1a. h) pstinum (?) pr. m. A 1a. i) ita A 1b. B 1a; est add. A 1a. 2a. k) versu exeunte om. A 2a. l) uberi A 1b. m) vigore: A 1a.

perfuncturia caelestia semper studeant adimplere pre-
conia^{*.2.1.}

24^a. De ultione monachi ab Arrianis.

Plerumque^b etenim monachorum experti sumus vir-
tutes flagrare, et ideo ratum ducimus, ut ex his aliqua⁵
interseramus. Cum quodam^c tempore Blidulfus^d pres-
biter, cuius superius^{e.2} fecimus^f mentionem, a beato
Atala^g ad Ticinum^h urbem directus fuisset ibique per-
venisset, viaqueⁱ mediae civitatis ambulans, obvium^{1*}
habuit Ariowaldum^k ducem Langobardorum^{1.3}, genere^m 10
hominem nobilissimum, generumⁿ Agilulfi^o, cognatum
Adalwaldi^p, sectae Arrianæ credulum, qui post Adal-
waldi obitum regnum Langobardorum regendum suscepit.
His ergo cum Blidulfum vidisset, ait: 'E^q Columbani
monachis^r iste est, qui^s nobis salutantibus^t denegat^u apta¹⁶
respondere^v'. Cumque iam haut procul abesset, deridens
salutem premisit. Ad haec Blidulfus^w: 'Salutem', in-
quid, 'optabam tuam, si tu non tuis seductoribus^x et
veritate^y alienis^z faveris doctrinis, quos et^a sacerdotes
^{*p. 148.} adhuc vocatis, mendacio^b sibi adlatum nomen; porro²⁰
melius esse^c ineffabilem Trinitatem una deitate con-
fiteri, non tres potestates, sed tres personas, nec unam^d

*) Postea sanctus pater Berthulfus, expleto terciodecimo pre-
lationis sue anno, virtutibus clarus ac miraculis inclitus mi-
gravit ad Christum *add. A 1b*.*

25

Copp. 23. 24. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 23. a) FIN. subscr. B 1a.

*Cap. 24. a) praescr. De monachis Ebobiensibus A 1a; Incipiunt aliquantum
fratrum virtutes, qui in cenobio Bobiensi manebant, A 1b; praescriptione carent A 1b*.
2a. B 1a. b) A plerisque A 1a. c) eodem A 1b. d) Hildulfus A 1a, ut infra. 30
e) superi: us A 1a. f) om. A 1b (non A 1b*). g) Attala A 1a. h) (ad in litura) gque A 1a.
Ticen: um A 1a; ad vicinum miniatu A 1b (non A 1b*). i) (via in litura) gque A 1a.
1*) obviam A 1b. k) (Ario in litura) valdum A 1a; Ariowaldi B 1a. l) Longob.
constanter A 1b*. 2a; Langobardum pr. m. B 1a. m) om. A 1a. n) m. al. corr.
genere (cf. n. m) A 1a; genero pr. m. A 2a. o) Agil: lfi m. al. corr. Agilolfi A 1a. 35
p) Adelwaldi A 1a; Adlwaldi B 1a: item infra. q) ei A 1b; om. A 1b*. r) mona-
(chis m. al. in litura) A 1a; monachus A 1b; monachi B 1a. s) quia A 1a. t) salu-
taribus A 1a. u) denegit A 1b; denegant A 1b*. 2a. v) (re in litura) pondere A 1a.
w) Blidulfus m. al. corr. Hildulfus A 1a. x) seductionibus B 1a. y) m. al. corr.
a veritate A 1a; veritati B 1a. z) alienus (?) pr. m. A 2a. a) ut A 1b. b) men-
da(ei m. al. in litura) A 1a. c) ita B 1a; : esset (te in litura) l. A 1a; esset et l.
A 1b; est te i. A 2a. d) unum pr. m. A 1a.*

1) Cum Bertulfus c. a. 626. Athalae successerit monasteriumque per
annos XIII gubernaverit, ipsum c. a. 639. obiisse opus est. 2) Supra
II, 5. 3) A. 626. Ariowaldus dux Taurinensis rex creatus est; cf. 45
Pauli Hist. Langob. IV, 41.

trium nominum personam, sed tres in veritate Patris et Filii et Spiritus sancti personas, una potestate, voluntate, essentia'. Haec^a paulisper audiens, progressus deinde^b ait, cur se^c non habere huius^d crudelitatis^e ministros, qui, obruente noctis caligine, redeuntem sollicitarent et fustibus vel^f sudibus^g conlisum^h morti hunc monachumⁱ traderent. Tunc unus vesanior ceteris ait^k, ad hoc se patrandum^l paratum esse, si^m iubeat. Ille vero: 'Si haec', inquit, 'feceris, muneribus te subsequenti diaeⁿ ditem^o'. Progressus ergo socium sibi sceleris alium similem^p sui iungit viamque, atris^{p*} obruentibus tenebris, custodit. Commeans ergo per eandem^q viam monachus et presbiter^r et a cena^s qua a quodam^t christiano invitatus fuerat regressus, inopinato^u in^v satellitis^w incedit^x, percussusque cerebro^y ac omni conpage corporis conlisus, inmanes^z fustium^a ictibus ac sudibus pulsatus^b interiit, nullo^c e^d populo sentiente, — erat enim abditum^e locum, — sed nec dare vocem^f quiverat, anticipatus^g loetalibus^h ictisⁱ. Diu ergo exanimem^k, ut putabant, cadaver cedentes^l abeunt^m, auctoriⁿ sceleris patratum facinus nuntiant^o. Cumque his ad cuius domum metabatur^p morare^q presbiterum^r et^s monachum^t cerneret, eventum rei nesciens, — erat enim et ipse presbiter Iustus nomine, — veritus^u, ne in Arrianis^v intrisset^w, arrepto^x baculo, e^y parte dirigit iter^z repperitque iacentem; acsi somno depressum^a suscitare^b conatur. Ille

Cap. 24. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

- Cap. 24. a) cum add. A 2a. b) :: inde (2 litt. superscr. eras.) A 1a; om. A 2a. c) non se habere (postea add.) A 1a; (se om.) non haberet A 1b. d) huius B 1a. e) credulitatis corr. crudelitatis A 1a; incredulitatis m. al. corr. incredulitatis A 2a. f) in litura A 1a. g) funibus A 1a. h) conlisum A 1b. i) monachus (?) corr. monachum A 1a. k) adhuc ait se A 1b; ait ei se A 1b*. l) (patran in litura) dum A 1a. m) (si postea add.) i. (e corr. inbet?) A 1a. n) ita pr. m. A 1a. o) ditabo A 2a. p) sibi similem i. B 1a. p*) patris A 1b. q) eundem pr. m. A 1a. r) superscr., duabus litteris erasie, A 1a. s) et advena, qui A 1a; a c. (ad pr. m. in mg.) quam A 2a. t) quodam B 1a. u) inopinatu A 1b (non A 1b*). v) om. A 1a. w) ita pr. m. A 1a. x) ita pr. m. A 1a; incidet pr. m. corr. inedit A 1b (non A 1b*), et sic rel. y) ce :: ebri pr. m. A 1a. z) inmane; ras. s A 1a; inmanibus A 1b; in manus A 2a. B 1a. a) ostium A 1a. b) palpatu A 1a. c) nullus (?) m. al. corr. Nullo haec A 1a. d) om. A 1b; e p. om. A 1b*; e populis A 1a. e) ita A 1a (pr. m.). 2a (pr. m.). B 1a; abditus locus A 1b. f) om. A 1b (non A 1b*). g) anticipa m. al. in ras. maiore) tus A 1a; antipatus A 2a, corr. h) ita recte pr. m. A 1a; loco e (ita B 1a; et A 1b. 2a) talibus (alibus A 2a) ictibus (om. A 2a) rel. i) exprimere add. A 1b*. k) exanimum A 1b; exam: e pr. m. A 2a. l) :: dentes m. al. corr. caedentes A 1a. m) om. A 1b. n) auctoris sceleris (corr. sceleris) B 1a. o) nuntiavit (?) pr. m. A 2a. p) metabatur A 1b. q) ita A 1a. B 1a; morari rel. r) p(r)bi m. al. in litura A 1a; presbiteros A 1b. s) eras. A 1a. t) ita A 2a et m. al. A 1a; monachus A 1a (pr. m.). B 1a; monachos A 1b. u) que add. A 1b. v) ita A 2a. B 1a; Arrianos A 1a. b. w) irruissent A 1b; incidisset A 2a. x) arreptus B 1a. y) ita A 2a. B 1a; a A 1a; ea A 1b. z) m. al. in litura A 1a. B 1a. a) deppas: m. al. corr. deppasu A 1a. b) s(u m. al. in ras.) scitare A 1a; sciscitare B 1a; sciscitari A 1b. 2a.

vero velut ab stratu^a incolomis^b surgit, vix plagarum
 vestigiis parentibus; pariter ad metatum pergunt. Con-
 quirenti^c, quid hoc fuisset, respondit, nihil mihi^d um-
 quam suavius accessisse^e, nec somnum^f dulciorem habu-
 isse testat^g. Interrogat, si dolor aliquod^h membrorum 5
 attingat; nequaquam seⁱ plus sospitem fuisse et nescire
 sibi^k aliquid^l adversi evenisse^m respondit. Peractis ergo
 necessariisⁿ, ad monasterium repetat^o. His^p ergo, qui
 se spontaneum^q ad hoc patrandum^r opus indiderat, mox
 post discessum^s ab^t Ticino monachi daemone corripitur 10
 et^u diversis poenarum incendiis flagellatur commissum-
 que^v facinus exitiabiliter confitetur. Omnibus populis
 *p. 149. clamat^w, quicumque talia^x Ebobiensibus^y monachis, quae
 ipse patrauerat, committat, simili ultione^z subiaceat, et
 qui Arrianorum persuasionibus^{aa} adquiescat, tales iras 15
 iusti iudicis sentiat. Quod facinus videns miser^{ab} Ario-
 waldus^b divinitus manifestatum, confusus et metuens,
 ne sibi aliquid simile eveniat^c, ipsum quem^d vis horrida
 torquebat^e cum socios^f ad beatum^g Atalam dirigit pre-
 caturque^h pro se, ut commissum malum ignoscatⁱ; se 20
 multo famulatu paratum esse, si eius dona vellint^j re-
 cipere. Videns beatus^k Atala^l membri^m sui iniurias di-
 vinitus vindicatasⁿ, rogat, ut cuncti pro pestiferum^o
 orent^p, utque^q vis adversae^r potestatis misero^s ab ho-
 mine pellatur^t; nam munera impii hac^u heretici hominis 25
 numquam in perpetuum^v suscipere respondit. Cunctorum
 ergo^w orationem^x Dominus ad tempus pepercit; redditus

*) pro quibus exierat *add. A 1b**.

Cap. 24. A 1a, b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 24. a) ita A 1a; strato rel. b) incolomes pr. m. A 1a; incolomes B 1a. 30
c) Cum quarenti m. al. corr. Tum quarenti A 1a. d) ita A 1a; sibi A 1b; ei A 2a; r.
(nihil m. al. superscr.) (um m. al. in litura) quam mihi s. B 1a. e) acc(idit. sed
m. al. in litura) nec A 1a. f) somnium B 1a. g) ita pr. m. A 1a; testatur rel.
h) om. A 1b; aliquid in m. B 1a. i) om. A 2a. k) s: m. al. corr. si A 1a. l) aliquid B 1a,
evenire pr. m. B 1a. n) repetit A 1b; repedit A 1b*. 2a. o) ita B 1a; Hic A 1b; 35
Is A 1a. 2a. p) sospitaneum A 2a. q) ita recte A 1a. b*. 2a (v. p. 290, 9); patratum A 1b.
B 1a. r) discessu B 1a. s) a Ticino (m. al. corr. Ticeno) m. A 1a; ab T. a mo-
nacho A 2a. t) & A 1a. u) omnisumque A 2a. v) clamans A 1b et m. al. A 1a.
w) tali B 1a. x) Ebbob. B 1a; Bob. A 1b*. y) ita A 1a, 2a; ultioni A 1b*. B 1a;
ultionis A 1b. z) a p. talem iram A 2a. aa) om. A 2a. b) Arivaldus pr. m. A 1a. 40
c) eveniret A 1b. d) ipsumque vis B 1a. e) torqueat B 1a. f) ita pr. m. A 1a.
2a (?); sociis rel. f*) beatam A 1b, corr. g) precaturum A 1a. h) ignoscant A 2a.
i) velit A 1b; vellent A 2a. k) beatas A 1a, corr. l) Attala A 1a. m) mem:: sui
m. al. corr. memor fr̄is sui A 1a. n) vindicatus A 1a; om. A 1b. o) pestifero A 1b
et m. al. A 2a. p) m. al. superscr. A 1a. q) ut qu:: (m. al. que) A 1a; ut quod 45
A 1b; ut (om. q.) A 1b*. r) adversa A 1a. s) mi: sere A 1a. t) pellat (pella:
A 1a) m. al. corr. pellatur A 1a. B 1a, et sic A 1b (ubi exitium add.). 2a. u) om. A 1b*.
B 1a. v) se add. A 2a. w) ego A 1a, corr. x) orationum B 1a et e corr. A 2a;
oration:: m. al. corr. orationi A 1a.

sanitati, statim homo sospis rediit, sed vitae lucra non diu potitus^a. Cumque metatu^b suo resederet et ab aliis increparetur, quur hoc fecisset, insultantis voce dicit^c se hoc^d sponte fecisse; quid^e exinde^f vellint^g? Mox
5 correptus^h igne febrium et inter poenas incendii clamitansⁱ, vitae^k privatus est. Quem nequaquam iuxta aliorum sepulchra sepelire ausi sunt, sed procul ab omnibus in quodam conspicuo loco, quo praetereuntes dicerent: 'Hic ille miser tumultatus iacet, qui Ebbobiensi^l
10 monacho sua lascivia crudelitatem administravit'.

25^a. De monacho Meroveo et ultione eius et obitu Agibodi monachi ac Theudoaldi et Bau-
dachario et Leubardo.

Eodem itaque in tempore alius monachus Meroveus^b
15 nomine a beato Atala ad Dertonam^c urbem directus pervenit ac ob conditionem^d quam^e venerat longius ab urbe progressus ad quendam^f villam super^g Hiram^h.¹ fluvium accessit, inⁱ qua fanum, arboribus intersitis, progrediens vidit, allatoque^k igni subposuit ac ex^l lignis
20 congeriem in modum pyrae^m coacervavit. Quod fani cultores cernentes, Meroveumⁿ adprehendunt^o diuque fustibus caesum conlesumque ictibus in Hiram^p fluvium dimergere conantur; sed monachum unda non audebat recipere, quamquam^q ille prorsus^r tali pro causa mori
25 paratus esset. Cumque cernerent non posse dimergi, quem Domini miseratio^s custodiret, fuit inter eos inane^t consilium. Prosternunt^u super undas Meroveum materia-

Capp. 24. 25. A1a. b. b*. 2a. B1a.

Cap. 24. a) potius pr. m. A1a; popitus A1b (non A1b*). b) meta(tu m. al. in litura) A1a; me(g)tatni rell. c) dixit A1a. d) superscr. A1a. e) quod A2a. f) (ex m. al. superscr.) inde B1a. g) vellint A1b; vellet A2a. h) correpta(s in litura) A1a. i) clamans A2a. k) ita B1a et pr. m. A2a; vita rell. l) :: (E in litura) bobiensi monacho A1a; Bobiensi monacho A1b; Ebbobiensi monachi B1a; Ebbobiensibus monachis A2a.

35 Cap. 25. a) c. II. incip. A1b. b) Meroutaus semper A1b; Merovutus A1b*; Mereveus semper A2a. c) Derthonam, ut infra A1b*; Dertonem A2a. d) conditi(m. al. in litura) onem A1a. e) ita A2a. B1a; qua A1a. b. f) ita B1a; quandam rell. g) ita A1a. B1a; supra A1b. 2a. h) Hiran B1a; Hyram A1b*. 2a; Ira A1a. i) pro in qua habent ita A1b, ubi A1b*. k) ita A1a; allatumque ignem (igne B1a) rell. l) om. A1b; ac lignorum A1b*. m) pyrgeo accervavit pr. m. A1a; pire A1b. B1a; piri A2a. n) Merove: um A1a. o) adprehenderunt A1b (non A1b*); ap(p)du(m. al. corr. apprehendunt B1a. p) Hiran B1a; Hili corr. Nili A1a; Iram A2a. q) quamque A1b. r) m. prorsus t. pro c. B1a. s) mes. pr. m. A1a. t) inani pr. m. A1a; mane A2a. u) prosternam m. al. corr. prosternamus A1a.

45 1) Iria fluvius hodie appellatur Staffora; cf. Forbiger, 'Handbuch d. alten Geogr.' p. 397².

*p. 150. que^a desuper coacervant, ut inmane pondus undis submittat^b. Cumque scelus satisfactum crederent, relicto, ut rebantur^c, cadavere^d, ad metatus remeant. His abeuntibus, Meroveus nihil molestiae sentiens, incolomis^e a fluvio surgit, disruptisque nexibus, sospis^f Dertonam ingreditur ac post ad monasterium remeans pervenit. Moxque divina ultio, progredientem^g Meroveum, satellites perculit. Nam omnes qui in eo fuerunt consortio ad hoc opus patrandum^h diversisⁱ sunt plagis adfecti; alios caecitas, alios ignis urens^k, alios contractio poplitem, alios omnium membrorum debilitas, diversi diversa perceperunt tormenta. Sed postquam conpererunt^l, Meroveum sospitem^m Ebobiumⁿ remeasse, quidam eorumⁿ aegri adducti pervenerunt^o. Sed perpauci^p ex eis per^q paenitentiae medicamenta^r evaserunt; reliqui omnes in eadem ultione mortui sunt. Mirificum munus famulis suis rerum largitur^s repertor, dum post damna carnis et corporis inrogatas^t iniurias^u et in praesenti vita per amminiculum^v roborat et in futuro post certamina coronando glorificat, quos^w hic^x praesertim ob suum nomen suscipere iniuriam sponte perspicit^y.

Aliorum^z etenim monachorum in supradictu^a Ebobiense^b coenubio felicem vitam feliciorumque^c exitum vidimus peregissee, qui diversa per^d exhortatione^e substitutum^f exeuntes de hac luce exempla reliquerunt. Ex quibus aliqua ponenda sunt^g, ut viventibus eorumque vitam imitantibus adhortatio^h crescat. Nam quodam in tempore, cum quidam monachus Agibodusⁱ nomine, cuius etiam superius^j fecimus mentionem, qui tempore beati^k

Cap. 25. A 1a. b. b* (ad l. 20). 2a. B 1a.

30

Cap. 25. a) ita B 1a; materiamque (sed etiam m. al. in litura A 1a) rell. b) submitteret A 1b. c) reba::tur, ras. re A 1a; arbitrabantur B 1a. d) cadaverae pr. m. A 1a. e) incolomes pr. m. (?), om. a A 1a. f) ita pr. m. A 1a; sospes rell. g) ita pr. m. A 2a; progrediente Meroveo rell. h) patrandum pr. m. A 1a. i) diversi B 1a. k) urit A 1b. l) compererant A 1a; comperunt B 1a. m) ad add. A 1b. 2a. n) Bobium A 1b. B 1a. n*) aegre eorum A 1b. o) pervenerant A 1a. p) per eras. B 1a; pauci A 1a. q) om. A 2a. r) medicament(a m. al. in litura) A 1a. s) largitor A 1a. 2a (pr. m.). B 1a (ubi rep. deest). t) inrogatus A 1b. u) in iniur. (?) pr. m. A 2a. v) (am in litura) miniculum A 1a; v. amminiculo A 2a. w) quos — perspicit om. et ea quae insequuntur ad p. 292, 7. adeo in breve coacta et immutata sunt, ut vix pauca verba cum textu nostro conferri poterint, A 1b*. x) hic praesertim in litura A 1a. y) ita A 1a; percipit B 1a; prescivit A 1b; cernit postea add. A 2a. z) c. III. incip. A 1b. a) ita pr. m. A 1a. b) ita (?) pr. m. A 1a; Ebobiensi B 1a; Aebobiensi A 2a; Bobiensi A 1b. c) feliciorumque A 2a. d) pro A 1b. e) exhortatione m. al. corr. exoraciones A 1a; exortationem A 2a. B 1a. f) spretum m. al. corr. precum A 1a. g) m. al. in litura scr. A 1a. h) exhortatio A 1b. i) ita A 2a. B 1a; Agibodis A 1a; Agiboldus A 1b. k) be(ati m. al. in litura) A 1a.

1) Supra II, 2.

Atalae molinum monasterii gubernabat, in extremis anxietatibus positus, sui exitus expectabat horam, cumque iam fratrum caterva adstaret, que exeunte^a de mundo animae suppremos rependeret^b honores, atque ex^c more
 5 ad psallendi^d officio^e se praepararent, elapsa e^f corpore anima, vidit aeternam^g lucem sibi paratam^h solemque rutilo fulgoreⁱ micantem. Cumque cerneret aieretque^k, se^l numquam talem solem vidisse, vel quae ei^m claritas adsimilariⁿ possit^o, unus ex celicolis^p ad eum accessit,
 10 sciscitatusque^q, quid adtonitus^r intueret^s, respondit solis fulgorem mirare^t nec se umquam similem vidisse. Ille ait: 'Noveris te hac die ad nos venire huiusque^u lucis fulvae habitatorem^v esse, et septies super hunc solem iustorum choris insertus^w splendere. Reversus vale dic
 15 fratrum tuorum coetum^x et sic deinceps redies ad nos'. Reversaue anima in corpore, vale ultimum^y omnibus dicit. Cumque unus ex adstantibus interrogaret, quo diu ancipite^z exitu^a moravisset, rei causam exponit^b, quid viderit^c, et quantam^d sibi claritatem promissam
 20 esse, edisserit^e, et quod eadem hora iturus sit, denuntiat: tantum viaticum capere et valedicere fratribus regressus^f. Cumque sacrum corpus Domini sumpsisset omnibusque^g *p. 151. dedisset osculum^g, postulat, ut caritatis officium corpori^h dependant. Prosecutaqueⁱ est mox finis^k promissionem, felicemque exitum habens, solum desiderium
 25 viventibus reliquit. Hoc^l tantummodo^m remunerator sanctorum posteris relinquere voluit ad exemplum, utⁿ qui eius coronam ante^o exitum promissam cognovissent, eius puritatis et^p religionis in omnibus imitatores essent.
 30 Fuerat enim his a pueritia sub regularis disciplinae norma^q eruditus, sub beato Columbano e saeculo conversus, simplex et omni bonitate inter fratres habitus, oboedientia et religione pollens, malitia omnino^r iuxta

Cap. 25. A 1a. b. 2a. B 1a.

- 35 Cap. 25. a) ita B 1a; exeunti *rell.* b) rependerent A 2a. c) ea A 2a. d) psallendum A 2a. e) ita B 1a; officia *rell.* f) om. A 1b. g) aeterna B 1a. h) preparatam A 2a. i) fulgorem B 1a. k) ageretque A 2a; om. A 1b. l) (se num m. al. in litura) quam A 1a. m) ei om. A 1b; q. ei om. A 1b*. n) adsimilare i. ras. t A 1a. o) posset A 1b. p) cpl(i in litura)co(i in litura)is A 1a. q) est add. A 2a. r) attentius A 1b. s) intueretur A 1b. 2a. t) mirari A 1b. 2a. u) que suppl. A 1a. v) habitatore(?) pr. m. A 1a. w) corr. insertum A 2a; insertis A 1a. x) coetui A 1b. 2a. y) o. u. A 1a. z) ita pr. m. A 1a; ancipiti A 1b. 2a; ancepti B 1a. a) exitum (corr. exitu) oravisset A 2a. b) exposuit A 2a. c) videret A 1b. d) quanta s. claritas promissa esset A 1a. e) ediceret A 1b. f) regressum A 1b. 45 g) om., sed pacem ante dedisset m. al. suppl. B 1a. h) corporis pr. m. A 2a. i) Prosequit(us in ras.)que A 1a. k) fines pr. m. A 1a. l) Hoc — i. 29. essent om. A 1b*. m) tantummodum pr. m. A 1a. n) m. al. superscr. A 2a. o) eius add. B 1a. p) m. al. in litura A 1a. q) norma pr. m. A 2a. r) i. e. o. A 2a.

cf. 1. Cor.
14, 20.

euangelium parvulus extitit. Quid namque fuerit^a, quod clementissimus rerum creator exeunti de mundo monstrare^b voluit, qualis post futurus esset, nisi quia hi^c qui^d simile^e simplicitate vivunt^f et oboedientiae ac mortificatione^g voluntariae subiciuntur^h, similem remunerationem expectentⁱ claritatemque aeterni^k luminis potantur[?]

Aliumque^l similem oboedientia et pietate^m atque mansuetudine Theodoaldumⁿ nomine vidimus feliciter de praesenti vita segregari et cum omni laetitia et^o 10 exultatione ad aeterna gaudia properare^p. Nam cum laetus^q suo iaceret in stratu, rogat, ut omnes veniant, omnibusque suppreum vale dicit^r: se^s eadem hora de corpore egressurum^t; sed qualiter suum viderit exitum, nobis nequaquam indicare voluit. Cumque iam omnebus 15 vale dixisset, viaticum poposcit; quo sumpto, antiphonam^u ipse inposuit, dicens: *Ibunt sancti de virtute in virtutem; videbitur Deus decorum in Syon*^v. Inpletam^w ergo antiphonae^x melodiam, laetus et omni amoenitate repletus animam datori reddidit, ut nobis qui adstabamus aperte 20 daretur intellegi, eum^y de visa gloria et^z promissa^{a.1} praemii laetitia esse repletum.

Alius^b monachus sub abbate Bertulfo nomine Bau-dacharius, cum^c tempore vindemiae ordinatus^d, ut vineam custodiret, ne avium bestiarumve^e incursus^f dam- 25 num inferret, evenit, ut XXX fratres ad eandem muniendam^g venirent vineam. Ille caritate plenus postulat, ut ibi post laborem fessa membra reficiant, nec aliud quicquam habens^h quam modicum panis, quamⁱ ad suos usus^k detulerat. Quem cum praepositus^l increparet, nec^m 30 hoc intentoⁿ haberit^o, quia panis^p parare nequireret^q, ille

Cap. 25. A 1a. b. b* (a l. 8). 2a. B 1a.

Cap. 25. a) fu(it m. al. in rasura maiore) A 1a. b) monstrari B 1a. c) om. A 2a. d) om. A 1b. e) ita pr. m. A 1a; simili rell. f) m. al. in litura A 1a. g) mortificationi A 1b et m. al. A 1a; mortificationi: A 2a. h) subiciantur A 1a. 35 i) expectant A 1a; expectarent A 1b. k) aeterni m. al. in rasura maiore) A 2a. l) c. IIII. incip. A 1b, ubi que deest. m) pietatis pr. m. B 1a. n) ita B 1a; Theodoaldus pr. m. A 2a; Theodoaldum A 1a. b. o) laetitiae exult. A 1b. p) properari A 1b. q) cum in lecto suo iaceret, rogat A 2a. r) vale dicat A 1a. B 1a. s) om. A 1a. t) egressurus A 1a; recessurum A 2a. u) ant(iphon in litura)nam A 1a. 40 v) Sion A 1a. w) Inpleta — melodia A 1a; Impletam — melodium A 1b (non A 1b*). x) ant(i in litura)ph(o in litura)nae A 1a. y) postea add. B 1a. z) om. A 1a. a) ita A 1b; promiss: m. al. corr. promissi A 1a, et sic A 2a. B 1a. b) c. V. incip. A 1b; A. versum ducit A 1a. c) om. A 2a. d) fuisset add. A 1a; esset add. B 1a. e) bestiarumque A 1a. f) adcursum A 2a. g) vineam m. venirent A 1a. h) habebant qua 45 A 1b. i) ita pr. m. A 1a; quem rell. k) u. detulerit pr. m. A 2a; detule: rat usus A 1a. l) p̄itus A 1a, corr. m) corr. ne A 1a, et sic A 2a. n) intuitu A 1b. o) ita pr. m. A 1a. p) ita A 2a (pr. m.). B 1a. q) nequiverit A 1a.

1) Pro promissis; cf. 2. Petr. 3, 13.

ait: 'Large^a dapes mecum sunt, e quibus tantos et^b pluriores satiare^c possunt'. Cumque praepositus inquirerit, quae essent, alitem^d, inquit^e, sibi a Domino datam, quam^f a nando^g anatem^h vulgo vocant. Ille inquit:
 5 'Ut postulasti, prebe cibos *fratrum^h'. Dedit operam, ^{*p. 152.} divisit per XXX: itaⁱ omnes satiati^k, ut^l vix ullo umquam se dicerent fuisse^m temporeⁿ cibo^o repletos^p; auxit fides^q quod^r non habuerant^s in supplimento^t dapes.

Alius^u rursus^v monachus nomine Leubardus^w, cum
 10 ad vineae^x custodiam alio^y tempore depotatus fuisset, invenit vulpiculam uvas vorantem; quam comminando corripuit, ac ne amplius adtingeret, imperando prohibuit. Cumque ille abisset^z, adsueta furtivis vivere^a fera advenit^b cibis^c, cumque gustasset, prohibitos^d in ora cibos
 15 gerens^e, spiravit^f. Moxque Leubardus^g de studio vineam circumiens^h, repperit vulpemⁱ mortuam, in ore prohibitos tenentem^k cibos.

Aliaque^l vice hisdem Leubardus cum Meroveo^m, cuius superius fecimusⁿ mentionem, septa vineae ex ab-
 20 batis imperium^o densabant^p atque muniebant^q. Evenit, ut secure arborem succiderint et^r de ramorum coniectura septa densarent. Cumque iam columnam ramis nudassent^s, fuit consilii^t, ut terrae prostrati^u Dominum postularent, ut ipse augeret fortitudinem, qualiter colum-
 25 nam^v arboris integram ad sepem^w vehirent^x. Cumque

Cap. 25. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 25. a) ita A 1b. B 1a; largitas (m. al. corr. largiter) opes m. A 1a; larg: (corr. largiores) post m. A 2a. b) om. A 1b (non A 1b*); tanti ac pl. A 2a. c) sat(c)uari A 1b. 2a. d) alites A 2a. e) ita A 1b. B 1a; sibi i. (ita A 1a; i. se A 2a) (a D. d. om. A 1a. 2a; habere add. A 2a) — vulgus vocat (habere add. A 1a) A 1a. 2a. f) quem A 2a. g) ita A 2a. B 1a; natando A 1a. b. h) ita B 1a; fratribus rel. i) ut add. A 1a. b*. k) sunt add. A 2a. l) eras. A 1a; om. A 1b*. m) tantum m. al. add. (fuis in litura) se A 1a. n) m. al. add. ita A 2a. o) (ei m. al. in litura) bo A 1a. p) repletorū (?) pr. m. A 1a. q) (fi in litura) de(s in litura) A 1a. r) quo(s m. al. in litura) A 1a; quas A 1b. s) habuerat A 2a. t) supplementum A 2a. u) c. VI. incip. A 1b. v) rursus B 1a. w) Leubar: dus, ras. i A 1a; Leobardus semper A 1b. 2a; Leopardus semper B 1a. x) viniae pr. m. A 1a; vineam (e corr. veneam A 2a) c. (custodiendam B 1a) A 2a. B 1a. y) aliquo tempus (m. al. corr. tempore) A 1a. z) ab: isset A 1a; a. ille A 1b. a) corr. uris A 2a. b) om. A 1a. c) cybis cum(om. que) A 1a; a. cibos. Cumque corr. c. a. Cumque A 2a; Cumque cibum A 1b; Cum vero cibum A 1b*. d) prohibitum in ore cibum A 1b. 2a. e) gemens A 1a. f) ita B 1a; inspiravit m. al. corr. expiravit A 1a; expiravit A 1b; suspiravit A 2a. g) Leup. corr. Leub. A 1a. h) circūiens pr. m. A 1a; circūiens B 1a. i) vulpiculam A 2a. k) tenere A 2a. l) c. VII. incip. A 1b; Alia quoque v. A 2a. m) Aro-
 45 veo A 2a. n) m. f. B 1a. o) ita pr. m. A 1a; imperio rel. p) corr. densabat A 1b, et sic A 1b*. q) muniebat A 1b. b*. r) ita A 1b. B 1a; ut A 1a. 2a. s) munda-
 50 dasset A 1b. t) ita A 1b. B 1a; consilium A 1a. 2a. u) prostrati A 2a. v) ramis add. A 2a. w) semper (?) pr. m. A 1a. x) ita pr. m. A 1a.

1) Cf. locum Varronis, quem attulit Forcellini s. v. anas: Rana a sua dicta voce, anas a nando, et Isid. Etym. XII, 7, 51.

surrexissent^a ab oratione, cum invocatione nominis sacri Dei omnipotentis arborem arripiunt ac^b in locum^c destinatum ferre conantur. Et quem^d vix multi in locum trahere nequiverant^e, duo armati homines fide leve^f moto portabant. Quem postea multi simul positi fratres^g movendum^h temptabant, acⁱ cum levare nequirent, tum demum virtutem omnipotentis agnoscebant; quamque virtutem, dum advenirent^j, simul^k ambo, nec^l quicquam sibi sed alius^m alteri depotando, abdite aliis patefaciebantⁿ. 10

Sed fortasse^o nos quispiam reprehendendo nosque rodendo talia^p inserere diiudicat^q atque condemnat^r. Nos^s tamen, quae ad divinam gloriam pertinent, silere non novimus. Ille sibi^t diiudicet, utrum haec conditoris dona^u aut sint a^v se recipienda, qui talia^w abnuit, an 15 abicienda, qui huius fidei patratas^x virtutes non credit^y.

Cap. 25. A 1a. b. b*. 2a. B 1a.

Cap. 25. a) surrexisset A 1a, corr. b) et A 1b. c) loco pr. m. A 1a. d) quam A 2a, ut infra. e) nequiverat m. al. corr. nequiverant A 1a (recte; cf. p. 222, 6); quiverant rell. f) ita pr. m. A 1a; levi motu rell. g) movendam A 1b*. 2a. h) m. al. 20 corr. at A 1a. i) advenerint pr. m. A 1a; advenerit A 2a. k) postea add. A 1a. l) ne q. A 2a; nec quisquam A 1b. m) alios pr. m. A 1a. n) patefaciebat A 2a. o) forte A 2a. p) ita A 1b. B 1a; talia m. al. add.) asserere A 1a; talia serere A 2a. q) diiudica(t in litura) A 1a. r) condemnet pr. m. A 1a. s) non A 2a. t) om. A 1b. u) sint add. A 1b. v) a se om. A 1b. w) non postea add. A 1a. x) ita B 1a; patrias 25 (in mg. corr. patratas) v. non A 1a; patrare has v. non A 2a; paucis (pro p. v.) non A 1b. y) subscr. Expt libellus de vita sanctorum patrum Columbani, Atalae, Bertolfi vel monachorum eorum A 1a; Finit A 2a; Explicat vita beati Bertolfi abbatis B 1a.

VITA VEDASTIS EPISCOPI ATREBATENSIS.

* *Vita Vedastis*¹ vetustior, inter pretiosissima monumenta hagiographica vulgo enumerata, neque a clerico Atrebatensi neque saec. VI. composita esse potest, nam auctor Atrebatum urbem vel oppidum 'eandem' (c. 8) vel 'illud' (c. 9) neque 'hanc' vel 'hoc' appellans indigena minime habendus est, cumque Ionae peculiare elocutionis genus ita subsecutus sit, ut apud utrumque idem miraculum legatur iisdem fere verbis enarratum, saec. VII. aut postea degebat. Erat igitur nisi ipse Columbani biographus, certe imitator eius. Cum autem constet, Ionam Amando episcopo ad fidem christianam praedicandam adiunctum non solum Scaldim fluvium, sed etiam Scarbeam rivum navigasse eo tempore, quo in Columbani² Vita describenda occupatus erat, i. e. circa a. 642, Atrebatum urbem ad eundem rivum sitam navigio tunc facile attigisse poterat. Quare mihi quidem persuasum est, similitudinem eam, quae inter utramque Vitam intercedit, inde ortam esse, quod utraque eodem fere tempore ab uno eodemque auctore condita est, argumentaque, quae ante hos annos proposueram³, vel adversarii mei approbaverunt⁴. Biographus ab expedi-

*SS. R. Merov.
III, p. 399.

1) Ita nomen antiquitus scribebatur (Vedastis vel Vidastis Greg., H. Fr. VII, 3), postea vero Vedastus, atque in codicibus Vitae vetustissimis tertiae declinationis formae (A 1a nom. et gen. Vedastis, acc. Vedastem; B 1. acc. V(a)edastem, abl. Vedaste) nondum omnes inruente secunda abolitae sunt. Nomen Germanicum productius pronuntiabatur Widugastis (ita Prolog. I. Legis Salicae, ed. Geffken p. 95), monente Alfredo Holder viro doctissimo. 2) Cf. epistolam V. Columbani praemissam. 3) 'Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung' tom. XIV, p. 427—448. 4) L. Duchesne, 'Bulletin critique' 1893, p. 456; G. Kurth, 'Clovis', Parisiis 1901, II, p. 268. 280²; item Demaison ib. p. 290²; F. Jubaru, 'Clovis a-t-il été baptisé à Reims?' et H. Chérot, 'Clovis d'après son nouvel historien' (scil. G. Kurth) in 'Études religieuses, philosophiques, historiques et littéraires publ. par des Pères de la Compagnie de Jésus', Parisiis 1896, tom. LXVII, p. 295. et p. 365.

tione Chlodovechi Alamannica, quam apud Gregorium, H.
 *p. 400. Fr. II, 30, *parum diligenter legerat, exorsus, incerta tantum
 fama nititur atque de rebus a Vedaste gestis praeter pauca
 miracula vix quicquam compertum habuit. Praeterea telam
 suam tam raptim contexit, ut quod in praefatione promi- 5
 serat, id enarrare omnino oblitus sit, scilicet originem sancti,
 quantaque festinatione ad finem properaverit, vel ex elocutione
 intellegitur impolita atque rudi. Ea ratione V. Vedastis
 cum altera eodem auctore, Iohannis scilicet Reomaensis,
 comparanda est, et fortasse ambabus origo est similis: Atre- 10
 batenses, ut postea Reomaenses, ab advena litterato petierant,
 ut memoriam paene oblitteratam patroni posteris traderet.
 De hoc praeterea nihil traditum neque eius nomen priori
 Martyrologii Hieronymiani recensione adscriptum est; poste-
 rioris autem codices singuli inter se minime conveniunt, nam 15
 dies 6. Februarii in codice Bernensi sacer est Vedasti
 episcopi¹, dum 1. Octobris in Weissenburgensi eius depositio
 post Remigium commemoratur ita: In Adravetis depositio
 beati Vedasti episcopi et confessoris², licet translatio eo
 ipso die postea celebraretur. 20*

*p. 402. *Vedastes in ecclesia maiore Atrebatensi sepultus est,
 quamvis extra muros civitatis requiescere maluisset, scilicet
 in oratorio, quod ad Criencium fluviolum situm ligneis
 tabulis ipse construxerat. Hic autem, in suburbio Atrebatensi,
 monasterium celeberrimum postea florebat, eius nomini dedi- 25
 catum, quod a. 7. Theoderici regis, i. e. 679. p. Chr., con-
 ditum esse monachus Vedastinus c. a. 839. affirmavit³.
 Locus a scriptoribus domesticis Nobiliacus appellatus iam
 saec. IX. ita accreverat, ut urbis obsoletae nomine et ipse
 appellaretur⁴. Unde urbs duplex exorta est: maior regia 30
 ('la ville') monasterium, minor episcopalis ('la cité') ecclesiam
 maiorem S. Mariae dicatam ambiebat, utramque autem murus
 disiungebat⁵.*

*p. 400. *Codicum Vitae vetustioris genus est duplex. Cum enim
 biographus, unde sanctus originem duxerit, se enarraturum 35
 esse promiserit, neque id praestiterit, interpolator B quae*

1) AA. SS. Nov. II, 1, p. [17]. 2) Ib. p. [128]. 3) Cf. *Catalogum
 abbatum* (SS. XIII, p. 382). 4) Cf. V. Vedasti C (SS. rer. Merov. III,
 p. 426, l. 32): Nobiliacus — — procedente tempore tam insignis effectus,
 ut urbis nomine, quae iam ruinis crebrioribus paene obsoluerat, voci- 40
 tetur. 5) Cf. Merian, *Topographia circuli Burgundici, Francofurti*
 1654, p. 195.

praetermissa esse dolebat ea in calce ipse supplevit; utriusque vero recensionis codices supersunt vetustissimi.

A 1a) *Codex Parisiensis* n. 12598, ex Corbeiensi monasterio olim in Sangermanense translatus ibique n. 1045. 5 notatus, formae octavae, saec. VIII. ex., fol. 28'—32.

A 1b) *Codex Carnotenus* n. 27 (68), olim monasterii S. Petri Carnoteni, saec. XII. in., fol. 108—110.

A 2) *Codex Aurelianensis* n. 331 (280), olim S. Benedicti Floriacensis, saec. XI. in., pag. 291—294.

A 2') *Codex Parisiensis* n. 5595 (Colb. 5426, 10 Regius 4427), post V. Remigii saec. X. ex. exaratam¹ fol. 87—87'. 'De sancto Vedasto lectiones V' saec. XI. scriptas continet, incipiens c. 1: Venerandi viri Vedasti desinensque c. 4: studebat et docebat. Cum his verbis in libro praecedenti m. al. finit additum sit, cumque locus c. 3. Ibique — 15 recepit in utroque desideretur, manifestum est, lectiones e codice integro A 2 depromptas esse.

A 3a) *Codex Parisiensis* n. 5304 (Colb. 184, Regius 3393⁴), saec. XI, fol. 36—36', a verbis c. 4. impletam orationem incipit mutilus, folio exciso. 20

A 3b) *Codex Parisiensis* n. 5365 (olim Lemov. n. 204, deinde Regius 3594^b), saec. XII, fol. 89—90, membrana laesa, frequenter hiat.

A 3c) *Codex Parisiensis* n. 5306 (Colb. 775, Regius 3654), saec. XIV, fol. 71—72'. 25

B 1) *Codex Montepessulanus* H. 55, ex monasterio S. Stephani Augustodunensi in bibliothecam Iohannis Boherii consilarii Divionensis olim illatus ibique B 8. notatus, saec. VIII/IX, fol. 41—45, manu importuna postea ita correctus 30 est, ut scriptura primaria non paucis locis perierit.

B 2a) *Codex Parisiensis* n. 5308 (olim Chesnii, deinde Colb. 18 et Regius 3593), saec. XII, fol. 107—108'.

B 2b) *Codex Berolinensis* n. 122, inter Phillippianos n. 1875, e bibliotheca Collegii Parisiensis Soc. Iesu 35 in Meermannianam olim translatus, saec. XIII, fol. 117'—120.

B 3a) *Codex Atrebatensis* n. 462 (antea n. 573), saec. XIII, olim bibliothecae monasterii S. Vedastis ibique signatus F 3², fol. 43—44'. Ionaе opusculum exhibet Alcuiniano ita interpositum, ut huius auctoris epistolam ad 40 Radonem datam (fol. 42. 42') schedis postea insertis illud

1) V. SS. rer. Merov. III, p. 246.

2) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publ. des dép.' ser. I, tom. IV, p. 182.

subsequatur. Textus quam maxime retractatus exemplaris similis B 1 (c. 6. merore] memoriter B 3a; memorem B 1) adhuc vestigia servavit, sed praeterea etiam familiae A 3 lectiones aliquot in ipso discerni licet. Vita exeunte locus ad sancti patriam spectans ita immutatus est, ut pro oppido 5 Tullensi Aquitania substituta sit. Hunc ipsum alter librarius retractans 'aliud prologum' (fol. 45) composuit, qui primo Alcuini prologum ad Radonem subsequebatur, donec libro Ioniae inserto ordo rerum interruptus est. Opiniones diversas novus interpolator ita inter se conciliavit, ut Leucos 10 antea ignotos statueret Aquitaniae gentem. Hunc demum prologum textus Alcuinianus (praescr. Incipit vita beati Vedasti episcopi Atrebatensis) excipit (fol. 45—48') ad classem C 2 pertinens, sed folio inter 46. et 47. deperdito c. 6. (a verbis item luceret multorum) ad c. 8. deside- 15 rantur; tum reliqua de hoc sancto sequuntur scripta a pluribus auctoribus.

*p. 401. *B 3b) Codex Atrebatensis n. 869 (antea n. 380), saec. XIV, olim bibliothecae monasterii S. Vedastis ibique signatus F 14¹, item prologum illum alterum continet, inc. 20 Aquitania montem.

Locus ad originem sepulchrumque Vedastis spectans, qui in calce recensitionis B legitur, a verbis praefationis exorditur; ea autem tam male disposita exhibet, ut expilatorem ea quae expilavit minime intellexisse manifestum sit: 25

Praefatio (c. 1).

Vedasti — memoriam posteris commendare ratum ducimus, ut, unde originem duxerit, vel sane vitae cursum peregerit, quamque finem habuerit, prosequi studiamus verbis.

B in fine (c. 10).

Nam, sicut superius memoravimus, ut, unde originem duxerit, ratum ducimus, Tullinse ortum 30 genere oriundus fuit.

Eodem modo in toto additamento illo auctorem grammatica deseruit, neque elocutionis Ioniae propriae vestigium 35 illic apparet. Ea quae praeterea plura exhibet B utrum interpolata an praetermissa sint, parum liquet:

c. 1. in magnis ac [in add. B] minimis,

c. 7. adtonitus [beatus add. B],

ib. Cui [Cum B] venerandus vir Vedastus, [qui dum 40

1) Cf. 'Catalogue général des mss. des bibliothèques publ. des dép.' ser. I, tom. IV, p. 346.

esset summus pontifex et terrena non metuens,
nec regem adolationis curavit *add. B*], ait,

c. 9. Heu me, [*heu me add. B*],

ib. deportare, [*dulcissime pater, add. B*],

5 c. 10. Cum subito visum est, ut — consumeret,
[*cum subito add. B*] — cellola incolomis re-
mansit.

*Non pauca quidem epitheta ornantia verbaque iterata, quae
ad textum intellegendum opus non sunt, inter illa deprehen-*
10 *duntur, sed genuina quoque inter illa esse non negem. Ea*
quae a B absunt solaue in A leguntur:

c. 10. ut virtutis suae [*ex suffragatione suae om. B,*
habet A] muneris monumentum viventibus reli-
queret (*scil. Deus*),

15 *verba ex suffragatione suae necessaria sunt, cum genetivus*
muneris inde pendeat, atque ea patet per homoeoteleuton
praetermissa esse. Denique quod A. B c. 7. inter se dis-
crepant:

corda infidelium] *A* (*cf. V. Columb. I, 27: animas*
20 *sacrificantum*); *corda hominum Dei B,*
locus tam insipienter in B immutatus est, ut in contrarium
versa ea videantur, quae scripserat biographus. Ecclesiae
Atrebatensis officium divinum huius recensionis auctorem
ante oculos habuisse, ex epilogo intellegitur, ubi gesta vel
25 *miracula sancti 'coram praesentia fidelium' ipsius sibi enar-*
randa esse statuit, atque clero illi idem sine dubio adscriptus
erat, quippe qui intercessionem sancti 'coram excelso' in
calce exoraverit. Notum autem est Deum optimum maximum
aut arbitrum aequum, clementem, iustum, rectum aut rerum
30 *conditorem, creatorem, repertorem, satorem a Iona vocatum*
esse, quod paulo ante in utraque recensione nomen legitur.
Etiam doxologiam ampliorem recensionis B interpolatam
*esse, comparata Ionaе consuetudine, facile intellegitur*¹.

Itaque, utraque recensione inter se discrepante, textus
35 *ad codices A et praecipue ad vetustissimum A la formandus*

1) *Classes singulae ita desinunt:*

A.	B.
<p>cui est gloria et imperium (<i>ita</i> A1a; honor et i. A1b; honor et 40 gl. A3a. c) in saecula saeculorum. Amen. Cf. V. Ioh. Reom.: cui est honor et gloria in saeculorum saecula. Amen; V. Columb. et Eustas.: cui est gloria (virtus et honor V. Eust.) per omnia s. s. A.</p>	<p>cui est honor, laus, virtus, glo- ria, regnum sempiternum nunc et per infinita saecula saeculorum. Amen.</p>

erat, qui licet mendis hiatibusque non careat, tamen reliquos longe superat. Liber enim A 2 haud raro ita retractatus est, ut omnino diversa praebeat, et A 3a. b. c, e quibus A 3b. c propinquiore affinitate inter se coniuncti sunt, ex eodem exemplari interpolato hiantequae pendent. Consentiente libro A 1a cum A 2, vera lectio non semper efficitur¹, neque cal-
 *p. 402. culo B adiecto, res ubique deciditur, cum libri A 2. B mendis inquinati esse videantur iisdem². Attamen plerumque lectiones codicis A 1a altera recensione, inprimis vetustissimo codice B 1, confirmantur, cum interpolator stolidus non multa immutaverit aut addiderit aut omiserit, sed tradita fere servaverit, atque etiam quae hic ipse solus exhibet grammatica nonnulla approbanda erant:

c. 1. quamque finem] recte B 1; cf. supra p. 291, 24;

c. 9. ad vir] recte pr. m. B 1; cf. supra p. 57.

15

In ipsis orthographicis A 1a. B 1 nonnumquam conveniunt³; discrepantibus vero iisdem inter se, codicis A 1a scribendi rationem in universum anteposuimus, exceptis lectionibus inperavit, prophanis, beatisimi, omnique eiusmodi suppressa discrepantia. Praeterea lectiones variantes ex utroque libro
 20 plenae adnotavimus, codicum autem reliquorum peculiaris singula suppressimus et A 1b, codicis A 1a affinem degeneratum, nisi raro non consulimus. Codices ipse contuli praeter paginam libri A 2 errore a me praetermissam, quam, intercedente Henrico Omont v. c., a Cuissard bibliothecario
 25 Aurelianensi collatam accepi; ad eos quibus olim usus eram nunc accedit codex B 3a a W. Levison sodali meo collatus.

Du Chesne, *Historiae Francorum scriptores coaetanei*, Parisiis 1636, tom. I, p. 523. 524, *Vitae partem e codice B 2a publici iuris fecit. Totum vero librum*

30

G. Henschenius, *Acta Sanctorum, Antverpiae* 1658, Febr. tom. I, p. 792—794 (= Ghesquierus, *Acta Sanctorum Belgii* 1784, II, p. 38—42) primus edidit, usus codicibus B 3 et editione praecedente.

H. v. Schubert, 'Die Unterwerfung der Alamannen unter die Franken', Argentorati 1884, p. 210—222, codicem B 1 imprimendum curavit.

1) Cf. c. 7: ritu sacrificata] *rell.*, ut supra; ritu sacrata A 1a. 2. 2) Cf. c. 1: verum] ut cum A 2; utrum pr. m. B 1; c. 2: ab utroque] A 1a. b. 3b. c; (h)ac u. A 2. B 1. 2a. b. 3) E. gr. caeleberrimae, caeler; relegionis; faverit, properarit; aurire; committaretur, ferrocem A 1a. B 1.

Ultimus editor, Arbellot, 'Dissertation sur le lieu de naissance de Saint Vaast suivie de l'ancienne vie du saint', Parisiis 1886, p. 59—75, utriusque quidem recensiois codices adhibuit, scilicet Parisienses A 1a. 3a. b. c. B 2a, sed artis edendi imperitus utile nihil praestare potuit.

De auctore V. Vedastis quae olim statueram, ea magno momento esse ad expendendos historiae Chlodovechi fontes primo patet aspectu, multique post me surrexerunt, ea quae inde concluderam et examinantes et disputantes, quibus hoc loco paucis respondere visum est. Biographus priusquam meum subiit examen, inter scriptores saeculi VI. insignem locum iuxta Gregorium Turonensem occupaverat, eiusque auctoritate usi sunt et pugnam Alamannicam enarrantes et baptismum Chlodovechi, quem Remis factum esse praeter ipsum Fredegarius rettulerat, qui testis tunc multo recentior existimabatur. Postquam autem ipse de quo agitur auctor in aevum dimidio saeculo posterius studiis meis relatus est, cumque eum e Gregorio pendere iam constet, quem pro fonte eiusdem habendum esse Albertus Hauck¹ olim contenderat, auctoritatem eius deminui ipse Funckius² concessit atque saeculi praecedentis historiam ad scriptores antiquiores magis quam ad hunc posteriorem describendam esse mihi quidem consentaneum videtur esse. Neque quae de Vedaste episcopo instituto deque rebus Atrebatensibus idem tradidit, ea magis credi possunt, recteque ad episcopum quendam vagantem ea rettulisse mihi videtur A. Hauck³. Eiusmodi episcopi num ante Columbanum Scottosque atque regnante Chlodovecho in Galliis inveniuntur? Nonne Ionas instituta aevi sui ad Vedastis referens eo ipso facto fidem sibi detraxit? Mitto ursi habitationem in urbe repertam nec repertam habitationem hominis, etsi caecum et claudum episcopus intra muros aditurus obvios habuisse dicitur alimoniam postulantes. De urso illo nonne auctor eadem iteravit, quae in V. Columbani I, 8, scripserat, Atrebatum urbem iam loco Vosagi ponens? Atque cerevisiae miraculum, quod de Alamannis in eadem Columbani Vita I, 27, auctor enarraverat, nonne idem iterum ad Vedastem Francosque rettulit? Exiguam auctoritatem V. Vedastis equidem attribui nec falsus esse mihi videor.

1) Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 109 (ed. pr.). 2) 'Theologische Quartalschrift', Tübingae 1895, p. 351 sq. 3) Hauck l. c. p. 121⁸, n. 3.

Interim de sancto illo cum ab antiquioribus vix quicquam acceperimus, ad biographum semper recurrendum erit; de Chlodovechi vero historia res se longe aliter habet.

Habemus de loco baptismi, qui quidem inprimis in controversia versatur, auctorem ipso Gregorio vetustiores, 5 Nicetium¹ scilicet episcopum Trevericum, eoque teste 'ad domni Martini limina' rex oraturus cecidit et baptizare se sine mora 'permisit'. Hanc S. Martini ecclesiam veteres harum rerum studiosi Remis posuere, cumque apud Remenses traditum esset, potius in S. Mariae ecclesia regem cum toto 10 Francorum populo baptizatum esse, alii inter orationem et baptismum distinguentes, hoc Hincmari chartaeque cuiusdam Ludowici Pii² testimonium servaverunt, quae sane ambo suspectae fidei sunt documenta³, — Cointium⁴ dico et Marlotum⁵ —; Valesius⁶ vero idem improbens et Hincmarum 15 erroris arguens, ipsum baptismum Martini ecclesiae Remensi attribuit. E contrario apud Nicetium errorem deprehendisse sibi visus est F. W. Rettberg⁷, D(omni) M(artini) litteras pro D(iva) M(ariae) ab eo male lectas esse statuens, hancque ipsius coniecturam infaustis auspiciis exortam A. Hauck⁸ 20 olim approbaverat. Etiam W. Junghans⁹ Nicetii testimonium ad solum erratum rettulit, biographo nimium tribuens.

De Turonensi autem S. Martini ecclesia celeberrima neque de alia apud Nicetium agi ipsamque sollemniter Chlodovechum regem adisse nunc ipse L. Demaison¹⁰ mecum 25 consensit, atque plerisque iam persuasum est, textum illum minime immutandum neque locum ad errorem auctoris referendum esse. Interim ne Remensis ecclesia gloria sua fraudaretur, inter peregrinationem et baptismum regis omnes ita distinxerunt, ut diversis locis ea facta esse statuerent. 30 Locus epistulae Nicetii talis, qualis in codice unico servatus est: et baptizare se sine mora promisit, hoc verbo effugium

1) MG. Ep. III, p. 122. 2) Flod., Hist. Rem. II, 19 (SS. XIII, p. 469). 3) 'N. Arch.' XX, p. 563, n. 4; Mühlbacher, 'Reg.' n. 801². 4) Le Cointe, Ann. eccl. Francorum I, p. 145. 5) Marlot, Metropolis Remensis historia I, p. 157. 6) H. Valesius, Res Francicae I, p. 262 sqq. 7) Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschl.' I, p. 276. 8) Hauck l. l. p. 108¹. 9) Junghans, 'Die Gesch. d. fränk. Könige Childerich und Chlodovech', Göttingae 1857, p. 57. 10) Demaison, 'Le lieu du baptême de Clovis' apud G. Kurth l. l. II, p. 310². Editor vero huius libri I, p. 324², 40 de itinere illo nihil definire voluit, silente Gregorio suo fabuloso, remque in dubio relinquere maluit, etsi veri non dissimile esse concessit, ad sepulchrum S. Martini Turonense regem peregrinatum esse. Admireris non tam concessionis magnitudinem quam ambagum molem, qua opus erat ad Gregorii auctoritatem servandam! 45

optatissimum dedit intervalli temporum admittendi, quo Turonis Remos rex proficisci potuisset, unde inprimis quaeritur, utrum ita cum codice legendum, an permisit cum editoribus anterioribus coniciendum sit. Ipse qui primus promisit in
 5 textum admisit editor novissimus dubitavit, an potius permisit cum Frehero scribendum esset, pro pro per (e. gr. prosecutione bis) etiam alibi ab eodem librario positum esse recte monens¹. Porro quod rex 'promisit' id aut servari aut non servari poterat, ideoque promisso eius res minime
 10 decisa erat; quis autem promissum hic expectet, ubi facta requiruntur baptizatique regis triumphi mox singulatim enumerantur? At quaestio sine dubio magna ex parte inde pendet, utrum promisit cum legibus grammaticis conciliandum sit annon. Ludovicus Traube vir doctissimus consilio suo
 15 me petentem iterum officiosissime iuvans id negavit atque lectionem permisit potius admittendam esse ratus est, quia 'me baptizo' pro 'baptizor' dici nequiret. Causae igitur interiores legesque grammaticae ob stare videntur, quominus lectio promisit servetur.

20 'Sine mora' autem Chlodovechus rex Nicetio teste se baptizare permisit, postquam 'humilis ad domni Martini limina cecidit', Turonis scilicet, neque promisit, id quod promittere non poterat, quodque si sine mora promissum esset, vix quisquam magni momenti instar habiturus esset.
 25 Turonis si regem Francorum baptizatum esse statueris, annus quem Gregorius tradidit 496. p. Chr. difficultatem habet, nam a. 507. demum Alarico devicto urbs illa in dicionem Francorum redacta est; praeterea licet Remensem urbem auctor ille minime nominaverit, tamen ex auctoritate quam Remigio
 30 episcopo baptizanti attribuit eadem concludi poterat, praesertim cum canonibus sanctum esset, ne in dioeceses alienas episcopus intraret². Sed hac de re postea. Certe constat Wisigothico bello finito Chlodovechum regem urbem Turonensem magna cum sollemnitate ingressum esse et S. Martini
 35 ecclesiam adisse³, cuius rei in calce operis sui Gregorius iterum meminit⁴, atque ea ipsa occasione regem baptizatum esse olim conieceram. Ad hoc Chlodovechi iter Turonense Nicetii epistolam Suyskenus⁵ ante me iam rettulerat, ordinem rerum ab auctore perturbatum esse statuens, hancque ipsius

40 1) Notarii regum Francorum per per notam exprimebant, quae pro ab imperitis facile explicari poterat, dum hoc perscribunt. 2) Concilia ed. Maassen I, p. 78. 3) Greg., H. Fr. II, 38. 4) Greg. H. Fr. X, 31, de Licinio episcopo Turonensi: Huius, inquit, tempore Chlodovechus rex victor de caede Gothorum Turonus rediit. 5) A.A. SS. Oct. I, p. 83.

opinionem F. Jubaru nuper renovavit. Hi igitur regem basilicam S. Martini Turonensem a. 508. adisse non negant, baptismum vero contendunt a. 496. Remis praecessisse neque subsecutum esse, ita ut totam rerum naturam Nicetius subvertisset. Huius perturbationis causam F. Jubaru attulit 5 satis alienam, scilicet reverentiam S. Martino praestitam efficacius contra Arianos argumentum fuisse baptismi, ideoque illam ante hunc a Nicetio male collocatam esse. Mihi autem ipsi baptismi summam vim a Nicetio attributam videtur esse, quocum triumphos de haereticis gestos coniunxerit, 10 atque nullo modo persuadere mihi possum alteram rem ab altera separari licere, quarum altera alteram praeparaverat. Neque ea quae praeterea in S. Martini basilicam Turonensem idem vir doctus attulit approbare possum, scilicet baptisterium ipsi a Gregorio demum additum esse regemque 15 ibi baptizatum esse non posse, quia eius aeo non extitisset, id quod auctor Historiae Francorum non ignorasset. Basilicam enim absolute positam ad S. Martini apud Gregorium semper referendam esse ille existimavit. Quod ut ita esset, tamen Gregorius ipse mox de 'illo priore baptisterio' 20 locutus est¹ atque 'in baptisterio ad basilicam' Perpetuus episcopus Turonensis iam saeculo V. vigiliis eodem teste celebraverat². Cave vero, ne propositioni illi nimiam fidem tribuas, nam basilicam illam utroque loco maiorem neque S. Martini intellegi vult vir harum rerum 25 peritissimus³. Baptisterium si alteri ecclesiae ademeris, alteri idem attribuere necesse est atque non multum interest, utrum S. Martini an aliam urbis Turonensis ecclesiam anteposueris. Certe Turonos F. Jubaru levius exclusisse mihi videtur quam par erat, ut urbem Remensem substitueret, ex 30 qua salutem christianam Francis exortam esse omnino certum habuit, neque in adhibendis fontibus iudicio satis firmo semper usus est, et chartam Ludowici Pii suspectam admittens et Hincmarum.

Ad domni Martini limina Chlodovechus non ante 35 cecidit et se baptizandum curavit, quam probata cognovit, quanta in catholicorum ecclesiis miracula fierent neque vero in Arianorum, unde conici licet, inter utramque fidem ipsum haesitasse, atque haereticorum dogmati Lantechildem sororem ipsius deditam fuisse constat⁴. Schismatum sectatores regis 40

1) Greg., H. Fr. X, 31 (SS. rer. Merov. I, p. 449, 2).

2) Ib. p. 445, 20.

3) A. Longnon, 'Géogr. de la Gaule' p. 246. 247.

4) Greg., H. Fr.

II, 31.

animum ad hanc partem adducere nisos esse etiam ex ea quam post baptismum Avitus episcopus Viennensis ad regem dederat epistula gratulatoria¹ intellegitur. Utraque epistula inter se consentiente, dubitari vix licet, quin, praemissa optione, 5 utrum Arianorum an catholica fides approbanda esset, hanc rex elegerit. Apud Gregorium² vero de Arianorum conatibus ne verbum quidem legitur, sed is eventum totum Chrotechildis reginae catholicae praedicationi votoque attribuit, quod ad victoriam impetrandam in bello Alamannico rex vehementer 10 periclitatus vovisset. Victorias regis baptizati Nicetius plures commemoravit, nullam vero Alamannicam per votum illud catholicum relatum, cumque hanc sane pro manifestissimo miraculo habendam esse negari vix possit, si res se ita habuissent, Nicetio hanc rerum naturam incognitam fuisse 15 concludo. Porro si voto illo ad fidem catholicam rex adstrictus esset, quomodo Avito teste fere in ultimum momentum differre poterat liberum suum arbitrium? Enarratio Gregoriana cum utraque epistula conciliari nequit contrariamque statuens opinionem G. Kurth toto fallitur caelo. Cum victoria 20 Alamannica baptismum minime cohaerere necum consentit A. Hauck. Facta optione, competentem³ Chlodovechus se professus est certumque dierum numerum expectabat, ad baptismi sacramenta se praeparans. Caesarii adhuc habemus ad competentes sermonem exhortatorium⁴, qui paschali tempore 25 in baptisterio baptizabantur, unde etiam regem Francorum eodem tempore baptizatum esse tradidit Fredegarius III, 21. Eius vero baptismus a ritu communi omnimodis discrepabat. Primo nativitatis Domini dies ipsi reservatus est, deinde magnus pontificum conventus eum baptizavit. Haec auctor 30 omnino aequalis testatur Avitus. Falsum igitur iterum esse oportet, id quod Gregorius rettulit, a Remigio episcopo Remensi solo regem unda salutari lotum esse, 'clam' a regina arcessito.

Cum igitur a concilio episcoporum catholicorum ex 35 tota Gallia convocato, cui Avitus episcopus Viennensis interesse non poterat, Chlodovechus baptizatus sit neque ad unum Remigium, sed ad omnes qui convenerant servos Dei caput

1) Ed. Peiper, *Auct. antiq. VI*, p. 75 sq. Locos nonnullos emendavit, sed cum alia menda tum lectionem depravatam legisse nostrum pro 40 legis nostrae servavit, decessoris sui exemplo nimium fuis, H. Chevalier, 'Oeuvres complètes de saint Avit', Lugduni 1890, p. 190. 2) Greg., H. Fr. II, 29 sqq. 3) Ep. Aviti (l. l. p. 75, 27). 4) Migne XXXIX, col. 2242. Cf. V. Caesarii II, 17 (SS. rer. Merov. III, p. 490).

suum gentibus timendum demiserit, rem ecclesiae Gallicanae neque unius civitatis tunc actam esse manifestum est atque ius episcopi loci illaesum manere debebat, seu Turonensi seu Remensi seu alius civitatis baptisterio utebantur. Gregorius nomen loci omnino praetermittens difficultatem manifesto 5 evitavit. Quod si Turonos anteposueris, silentium eius contenderunt explicari non posse; sed si Remos, altum vetustioris biographi Remigii silentium eodem modo inexplicabile est, et si a. 496. baptismum attribueris, iter Chlodovechi Gregorius praetermisisse convincitur ad urbem, cui ipse postea praeerat. Eam 10 autem quam de baptismo enarravit historiam cum auctoribus aequalibus comparatam apertis erroribus laborare vidimus neque auctoris fides servari poterat nisi ingeniosa G. Kurth¹ coniectura, scilicet ipsum cum alia tum haec ad Chlodovechum spectantia ex Vita Remigii multo ampliore quam quae hodie 15 extat deprompsisse. Ita Gregorio suo fabuloso fundamentum paravit, quo enarratio illius hac in parte ante ipsum carebat. Atque hanc coniecturam tam pertinaciter retinuit, obloquentibus omnibus rei peritis², ut facile intellectu sit, quam desperata res ipsius esset, si eam dimissurus foret. 20

Standum igitur est in urbe Turonensi atque in Nicetii auctoritate, quo vetustior de baptismi loco auctor nullus reperitur, quique hoc ipsius testimonium argumentis quibuslibet abrogare sibi videntur, iis praeclara viri rerum Mero- 25 wingicarum usque ad nostrum aevum scientissimi verba ante oculos ponere libet haec³. Equidem vix orediderim Nicetium hominem tantae prudentiae ac dignitatis, qui Chlodoveum videre puer potuit, et ubi baptizatus fuisset scire non solum debuit, sed etiam videre voluit, cum Chlodo-

1) G. Kurth l. l. II, p. 236². 2) Eos enumerare longum est. Etiam 30 V. Severini Acaunensis, quam non solum Bollandiani et A. Giry (cf. Scr. rer. Merov. III, p. 685) mecum improbaverant, sed etiam L. Duchesne, 'Fastes' II, p. 479, in dubium vocaverat atque C. Narbey, 'Supplément aux Bollandistes' I, p. VIII, II, p. 1, vir rerum novarum sane alienus pure fictam condemnauerat, idem vir sagacissimus G. Kurth l. l. II, p. 267, 35 defendere ausus est, fraudem obstinatissime negans. Ea quae de recentiore V. Genovefae origine olim concesserat omnia iam revocavit, fortiter retrorsum rediens animalium quorundam exemplo. Quod famam meam gravi opprobrio hac occasione temptabat, quasi argumenta auctoris obsoleti, quem me non ignorasse, sed consulto praeteriisse scripseram (SS. 40 rer. Merov. III, 686), 'tacite' depromere dedignatus non essem, virum alioquin non inhumanum, reliquis subsidiis deficientibus, ad calumnias confugisse statuere nolim, sed de tacitis eiusmodi studiis adversarius meus parum tacitus tacite quidem non idem sentire videtur atque ego. 45 3) Valesius, Res Francicae I, p. 262.

suindae scriberet, in re tam ei quam Francis Gallisque notissima erravisse, et pro beatae Mariae Basilica Martini Basilicam, sive pro Durocortoro Remorum Caesardunum Turonum posuisse, quam urbem constat tum
 5 Alarico Visigothorum Regi paruisse. *Fortiter ille Nicetii auctoritatem tenuit, licet textum eius male interpretatus ad urbem Remensem, ut monui, Martini limina rettulerit, quo de errore hodie non ambigitur.*

Quod ad Wisigothorum dicionem spectat, cui urbs
 10 Turonum a. 496. paruisse videtur, hanc difficultatem G. Kurth facillime superasse sibi visus erat, regem eorum, si rogatus esset, peregrinationi Chlodovechi Turonensi vix obstiturum fuisse statuens, idemque argumentum eadem procul dubio facilitate ad baptismum referre poterat, nisi urbi Remensi
 15 nimium studuisset. Turonos vero sub Francorum potius dicione eo tempore fuisse, W. Levison¹ socius meus ex aliquot indiciis acute colligere conatus est, monens Volusianum² Turonum episcopum Gothis suspectum, quod Francorum imperio se subdere voluisset, in exilium relegatum
 20 Tolosae diem supremum obiisse Gothorumque potestati Burdigalam³ a. 498. ereptam Francis cessisse. Quod ad hanc opinionem confirmandam Vitam Solleminis episcopi Carnoteni attulit, stolidus ille inutilisque fons fidem omnino nullam meretur⁴, iustoque iure de eo G. Kurth⁵ idem iudicavit quod
 25 ego simili occasione⁶, hanc scilicet viam ad Aimoinum tendere historiae Francorum patronum. Auctor vitae illius mendacissimus saec. IX. in., ut sancto suo baptizati regis Francorum gloriam vindicare posset, loco Alamannorum Gothorum bellum finxit, quo regem ad fidem christianam
 30 commotum esse voluit; verbis vero V. Vedastis ad Alamannos spectantibus tam impudenter abusus est⁷, ut hos summa audacia erasos ipsi interpolatores in textum restituerint. Eiusmodi auctori auctoritatem ullam attribui non licet.

Quod si urbem Turonensem dicionis Francorum saec. V.
 35 exeunte aliquamdiu fuisse W. Levison recte coniecisse statueris, sicut Burdigalam ipsorum fuisse constat, has eorum victorias non commemorans Gregorius pro ipso baptismi loco urbem

1) W. Levison, 'Zur Geschichte des Frankenkönigs Chlodowech' ('Jahrb. d. Vereins von Alterthumsfr. im Rheinl.' 103, p. 42 sqq.). 2) Greg.,
 40 H. Fr. II, 26, X, 31. 3) Auct. Prosp. Havn., Auct. antiq. IX, p. 331; cf. SS. rer. Merov. III, p. 465, n. 1. 4) Cf. 'N. Arch.' XXIV, p. 371. 5) G. Kurth, 'Clovis' II, p. 283'. 6) 'N. Arch.' XII, p. 289. 7) V. Solleminis c. 7: pergit ad proelium, cumque acies contra aciem utrimque tela emissa iactarent, — cum terga dederunt (= V. Ved. I, c. 2).

habere non poterat, qua a. 507. demum Francos potitos esse voluit, atque praeterea cum Arianorum studia animi regis Francorum capiendi, tum alia religionis causa aut praetermisit aut immutavit. Ita Burgundionum quod Francis contra Gothos a. 507. tulerant auxilium omnino suppressit¹, odio 5 Arianorum bellum commotum esse statuens, quod falsum esse iam Malnory perspexit²; ita a. 522. ad necem filii expiandam a Sigismundo psallentium assiduum apud Acaunenses institutum esse voluit³, quod re vera a. 515. alia de causa institutum est⁴. Gregorio itaque duce satis firmo in rebus 10 illius aevi examinandis uti fas non est.

Theodericus rex Ostrogothorum ad Chlodovechum post victoriam Alamannicam litteras dedit, ut devicti populi reliquiis parceret in ipsius fines confugientibus⁵. Quod consentientibus reliquis fontibus a. 507. contigisse oportet, cum 15 que triumpho Alamannico baptismum regis Francorum Gregorius adiunxerit, hunc ad idem tempus rettulit Fr. Vogel⁶, id quod propter urbem Turonicam et ipse feci. Porro victoria illa a receptione Alamannorum distinguenda est, quae annis nonnullis post illam facta esse potest⁷. Prae- 20 terea baptizato regi Francorum Nicetius res attribuit non solum in Alaricum, sed etiam in Gundebadum haereticos gestas, quae ad bella Wisigothorum (a. 507) et Burgundionum (a. 500) spectare videntur, illudque gravius simili occasione ante hoc collocavit ipse Gregorius⁸. Ab anno 496. recedere 25 necesse minime est, si urbem Turonicam Francis tunc subiectam esse statueris, ideoque coniectura Levisoniana grata acceptaque habenda est. Quod autem ante hos annos concluseram, Remis regem baptizatum minime esse neque causas ipsi fuisse eas, quas Gregorius ei supposuit, urbis illius 30 defensores semper reminisci decet, opinionem eorum saec. VII. med. demum emersisse apud auctores, qui sicut Fredegarius de baptismo falsa aperte rettulerunt, atque Gregorii argumentationem accipi non posse vix quisquam negabit, qui absque opinione praeeiudicata ad auctores aequales accesserit. 35

B. Krusch.

1) SS. rer. Merov. III, p. 467, n. 5. 2) Malnory, 'Césaire' p. 91.
3) Greg., H. Fr. III, 5. 4) Egli, 'Kirchengesch. der Schweiz' ('Theologische Zeitschr. aus der Schweiz' 1892, IX, p. 86); Arnold, 'Caesarius v. Arelate' p. 210, qui ad pragmaticam quam dicunt auctoris rationem 40 eandem falsam errorem recte rettulit. 5) Cassiodori Variae II, 40.
6) 'N. Arch.' XXIII, p. 74. 7) 'N. Arch.' XII, p. 295; Mommsen, Auct. antiq. XII, p. XXXIII. 8) At Gregorius, H. Fr. III, Prol., bellorum quoque rationem habuisse videtur, quae filii Chlodovechi cum Burgundionibus gesserant.

*INCIPIT^a VITA SANCTI AC BEATISSIMI VEDASTI *_{p. 406.}
EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(1).^b Dum^c sanctorum presolum¹ gloria^d potissimo^e
semper iure^f ac solerti^g indagatione vel imitando ex-
5 emplo^h vel litterarum seriaeⁱ memoriae^k est commen-
dando^l, ut clare prorsus lucae reddita ad sui cultus
imitationem delinquentium animus studeant^m provocare,
quatenus non solum sibi mercedisⁿ lucra affatim cum-
pilata^o, verum^p etiam aliorum profecto quoadunata^q
10 congaudeant: eritque aequus^r arbiter^s rerum sator^t
aeternus, ut, qui illis solamina^u ad augendam relegionis
copiam^v tribuit, imitatoribus supplimentum perficiendi
praebere^w non abnuat^x. Nec fastidire quispiam debet^y,
si in aliquibus rebus, que exiguae hominibus videantur^z.²,
15 supernae^a virtutis indicia^b suffragare^c, cum crebro in
magnis ac in^d minimis^e rectus arbiter et pensando sub-
veniat et subveniendo, ut in maioribus convalescant, pre-
stet auxilium. Venerandi ergo viri Vedasti pontificis Atra-
vatum^f urbis memoriam posteris^g commendare ratum
20 ducimus, ut, unde originem duxerit, vel sane vitae cur-
sum^h peregerit, quamqueⁱ finem habuerit, prosequi stu-
diamus^k verbis^l.

Cap. 1. A 1a. 2. Bb. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 1. a) ita A 1a. B 1 (ubi Incipit deest); Incipit vita sancti Vedasti (Atra-
25 batensis add. B 2a) episcopi et confessoris (et c. om. B 2b; cuius corpus Atrabato
quiescit et est celebratio eius VIII. Idus Febr. add. A 3c) A 3c. B 2a. b; Incipit vita
sancti Vej A 3b (mutius); Eodem die vita sancti Vedasti episcopi A 2; Incipit prologus
in vita sancti Vedasti episcopi B 3a; folio exciso, prior vitae pars (ad p. 312, l. 17.
post) deest A 3a. b) numeri des. codd. c) om. A 3b. c. B 2b; Cum B 2a; Omnium
30 B 3a. d) gl. p. s. om. A 1a; gloriam B 1. e) potissimum A 1b. 2. B 2a. f) om.
B 3a. g) solertim B 1; sollicita inquisitione B 3a. h) ita B 1. 3a cum V. Columb.;
exempla B 2b; exemplum A 1a. 2. i) serae B 1, corr. k) om. A 1a; memoria B 2b.
l) ita V. Col.; commendando corr. commendanda A 1a; commendand(um eras.) B 1;
commendanda rell. m) nt eras. B 1; studeat B 2a. n) mercedes pr. m. A 2; merdi
35 pr. m. B 1; mercede B 3a. o) ita A 1a; (centu m. al. in ras.) pilata B 1; copulata
A 2; luci habunde, v. B 3a. p) ut cum pro verum A 2; utrum pr. m. B 1. q) quod-
adunata pr. m. A 2. B 1 (cf. c. 7); coadunata A 1a; coad: unato B 2b; adunato A 3c;
una B 3a. r) equ: s m. al. corr. equus B 1. s) arbit: rum corr. arbiter rerum
A 1a. t) sat9 pr. m. B 1. u) sol&mina? pr. m. B 1; solamen A 3b. c. v) cupiam
40 pr. m. B 1. w) praebere pr. m. A 1a. x) nuat pr. m. B 1. y) debeat A 2;
d: git pr. m. B 1; deget B 2a; audeat (om. si) B 3a. z) videntur A 3b. c. a) superni
pr. m. B 1. b) iudicia B 1. (2b) (non B 2a). c) ita A 1a et pr. m. A 2; suffragia
postulare, cum B 3a; suffragari rell. d) ita B 1. 2a. b cum V. Col. I, 15; om. B 3a
cum rell. e) nmlis A 1a, corr. f) ita B 1. 3a (Atravitensis u. V. Col. I, 18); Atra-
45 vatum A 2; Travatum B 2b; Atrabatatum A 1a; Atrabatatum A 3b. B 2a; Atrabati A 3c.
g) posteres pr. m. B 1. h) per add., sed delet. A 1a. i) ita B 1; quemque rell.
k) corr. studeamus A 1a, et sic A 3b. c. B 2b; studimus m. al. corr. studemus B 1 et
sic A 2; studinimus B 2a. 3a. l) verbum pr. m. B 1, ut infra; verbo B 3a.

1) Verbis fere eisdem Ionas in Praef. V. Columbani (I, 1) utitur. 2) Cf.
50 supra p. 177, 3.

(2). Igitur cum inclitus Francorum rex Chlodoveus^a omni industria sollers Francis regnaret^b, evenit, ut quodam in tempore inter incendia bellorum ad-
 versum^c Alamannus^d gentem^e ferrocem bellaturus pergerit. Quo cum venisset ab^e utroque acies, et^f 5
 nisi obvium hostem habuisset, Reni^g alveum^h transire vellitⁱ, cumque^k ergo utrumque hostium chunei^l adstarent, et tam Franci quam Alamanni ad mutuam caedem inhiarent^m, commisso proelio, ita vehemensⁿ terror Chlodovei^o animum obrepserat^p, ut in ea pugna 10
 seviendi^q finem horrenda anxietate trucidaret. Cumque ergo suos paene ad internitionem^r obpremi^s cer-neret^t, tandem divino fultus auxilio^u in animum^v, oculosque ad caelum elevatos adtolli^w: 'Unice', inquit, 'potestatis ac maiestatis Deus, quem Chlodchildis^x, 15
 conlateranea^y mea, confitetur, quemque humile^z precae diae^a noctuque supplicare non cessat¹, tu^b mihi hodie hos^c de hostis^d concede victoriam, ut et ego^e te deinceps et^f corde credendo teneam^g et adorem'. Cumque his^h huiusmodi precibus rerum auctorem 20
 pulsaret, cessitⁱ tandem hostis^k terga vertendo^l victoriam^m Chlodoveoⁿ. Victor deinde Alamannos^o cum

*) scilicet fallacem necnon et *add.* A 3c.

Cap. 2. A 1a. 2. Bb. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 2. a) Clodoveus A 5b. c. B 3a. b) renavit pr. m. B 1; regnavit B 2a; 25
imperaret A 2. c) adversus A 2. 3c. B 2b. 3a. d) ita pr. m. B 1; Alamannos
plerique; Alamannos A 3b; Alamannorum A 2; Allemannorum B 3a. e) ita A 1a. b.
Bb. c; hac B 1; ac A 2. B 2a. b. 3a. f) eras. B 1; om. B 2b; sibi pro et nisi B 3a.
g) Rheni B 2a; regni A 3c; que add. B 3a. h) altum A 3b; illius fines pro a. A 3c;
alveum — adstarent et om. B 2a. i) summo folio abscisso, hic illic hiat A 3b. k) que 30
om. A 2. 3c; que ergo om. B 2b; (e. om.) utrique B 3a. l) chuni? pr. m. A 1a.
m) inhiarent pr. m. A 1a; inirent A 1b; instarent A 3c. n) vehementes A 1a. o) ita
A 2; Chodovei corr. Chlodovei A 1a; Chodevei B 1; Chlodovil B 2a; Clodovei A 3c.
B 2b. 3a. p) ita A 1a. B 2a; obreserat B 1; obpresserat A 2; oppresserat B 2b. 3a.
q) se vivendi B 2a. b; s(eviendi deunt, opatio relicto) B 3a; seu intendo pr. m. A 2; 35
hiat A 3b. r) internicione B 1; (i)nterneckione A 3b. s) ita B 1; opprime pr. m.
A 1a. t) cernere pr. m. B 1. u) auxilio pr. m. B 1. v) ita A 1a. 2. B 2b; (in om.)
animum B 3a; in animo rel. w) attulit A 2 (in ras.); adtolle A 3b; attollens A 3c.
x) ita A 1a; Chlodohildis B 1; Clodochildis B 2b; Clodochildis B 3a; Clotochildis A 3b;
Clochildis A 3c; Chrochildis A 2; Chrotildis B 2a. y) conlateranea B 2b; collactanea
A 3c. B 3a. z) ita A 1a; humilem preci B 1. a) die::: ras. que B 1. b) tum 40
ibi pr. m. B 1. c) hoc de A 1a; hanc de A 3b. c; his de A 2; de::: s B 1; de his
(his B 3a; om. B 2b) B 2a. b. 3a; super hos Greg. d) ita pr. m. B 1; hostibus rel.;
hostes Greg. e) in add. A 3b. c. f) om. B 1. 2a. b. 3a. g) teneri? pr. m. B 1.
h) atque m. al. add. A 1a; et add. A 2. 3b. c. B 2b et m. al. in ras. B 1. i) caesit 45
pr. m. A 1a. k) hostes pr. m. A 1a; ostibus A 3c. l) vertentibus A 3b. c.
m) victoria A 3b. c; victori A 2. B 3a. n) Clod. semper A 3b. c. B 3a; Chlodoveum?
eras; Chlodoveo B 1. o) ita A 1a. B 2a. b; Alamannos A 3b; Alamannos A 3c; Alle-
mannos semper B 3a; Alamannis B 1.

1) Cf. Gregor. l. l.: Regina vero non cessabat praedicare.

rege¹ in^a dicionem coepit, ovansque ad patria^b fe- *Greg., H. Fr.*
stinus rediens, ad Tullum opidum venit. *II, 30.*

(3). Et cum iam desiderium reteneret^a, ut caeler^b
ad baptismi gratiam confugiret^c, sciscitando conperit,
5 inibi^d beatum Vedastem^e sub relegionis^f cultu vitam
degere, quem mox sibi^g itinere iunxit. Cum^h pariter
pergerent, quadam diae venerunt in pagoⁱ Vunginse^{k. 2}
ad locum qui dicitur Grandeponte³, iuxta villa Rigu-
liaco^{1. 4}, super fluvium Axona^m. Obviumⁿ habens cae-
10 cum^o, multorum annorum ^aspatia ab hac^p lucae dam- **p. 408.*
natum^q, petiit beato Vedasto, ut pro se immensae pietatis
postolaret auxilium, ut lumen quod carebat, ipso deni-
que^r inpetrante, recipere mereretur. Ille fidus de
misericordiam^s Domini dexteram^t levavit, super oculos
15 caeci signum^u crucis inposuit, statimque lumen oculorum
recepit^v. Ibi^w christianis hominibus basilica con-
structa esse videtur, ubi in eius honore multa mirabilia
fiuntur^x. Hac inde ad Remorum urbem ad pontificem
Remegium^y, qui tunc inibi sacerdotalem cathedram
20 regebat, perduxit. Quo⁵ quantisper^z moratus, sacre^a *Greg. II, 31.*
trinitatis fidem Chlodoveus professus, baptismi gra-
tiam recepit^b. Indeque^c progressus, victor ad patriam
rediens, iam dictum Vedastem^d beato^e Remegio com-
mendavit.

35 *Capp. 2. 5. A 1a. 2. 3b. c. B 1. 2a. b. 3a.*

Cap. 2. a) imperatore pro in d. B 3a. b) ita pr. A 1a; patriam rell.

*Cap. 3. a) retererit m. al. corr. retinerit B 1; teneret A 3b; restaret B 3a;
om. B 2a. b. b) caelere: m. al. corr. caeleriter A 1a; celeriter A 3b; ut ad caelesti(s
m. al. add.) b. A 2. c) ita pr. m. A 1a. d) ibi A 3b. c. e) ita pr. m. A 1a;
30 Vaedastum B 1; Vedastum rell. f) religiones B 1; religioni ois c. A 3c. g) in add.
A 2. 3b. c. B 3a. h) Dum B 1. 2a. 3a; Dumque B 3b. i) pagum A 3b. c. B 2b.
k) ita B 2b. 3a; Vungise B 1; Vungisse A 1b; Vungisem A 3b; Vungissem A 3c; Vongise
B 2a; Voginse A 2; Vungense pr. m. A 1. l) Riculiaco A 2; Riguliago B 2a; Regu-
liacum A 3c. B 3a. m) Axono m. al. corr. Axonam B 1; Axonam A 3c. B 2b. n) ov-
vium pr. m. A 1a; obvium — damnatum om. B 2a. o) casco pr. m. B 1; per add.
35 A 3b. c. p) om. B 1. (2a) (habent B 2b. 3a). q) dannato pr. m. B 1. r) om. A 2.
3b. c. B 3b; d. post l. r. postum B 3a. s) ita pr. m. A 1a; misericordia rell. t) dex-
tera A 2 et pr. m. B 1. u) sinum pr. m. B 1. v) recipit B 1. w) om. B 1 (pr.
m.). 3a; Ibi^w — recepit om. A 2. x) ita pr. m. B 1; sunt rell. y) Remegio?
40 pr. m. A 1a; Remigium A 3b. B 3a. z) aliquantisper A 3b. c; (quantis versu exsente
om.) permoratus B 3a. a) sacri B 1. b) ita A 1a. 3b. B 2b; recipit rell. c) redit
A 2. d) ita h. l. A 1a. B 1; Vedastum rell. e) beatum pr. m. B 1.*

1) *Rex in hac pugna interemptus est. Ionam in Gregorianis hisce:*
Cumque regem suum [cernirent interemptum], Chlodovechi se ditionibus
45 *subdunt, verba cancellis inclusa fugerunt.* 2) *Voncq (dép. Ardennes).*
3) *Hodie Vieux-Pont prope Voncq; cf. Jubaru l. l. p. 297.* 4) *Rilly-*
aux-Oies ad Aisne fl. (dép. Ardennes). 5) *Item Fredegarius III, 21,*
apud Remos Chlodovechum baptizatum esse contendit, neque vero Gre-
gorius locum tradidit, atque ante eum Nicetius episcopus Trevirensis
50 *basilicam attulit S. Martini Turonensem; v. supra p. 302 sqq.*

(4). Qui cum apud eum moraretur et in praefata urbae^a Remorum vitam degerit^b, accedit^c, ut quodam in tempore aliqui^d ex inlustribus viris ad cellolam eius veneretur^e. Erat enim mitis animo^f alloquioque^g suavis; noverat opem miseris ferre mestosque verbis^h fovere ac ignavos quosqueⁱ ad subrietatis^k normam redigere, omnemque relegionis censuram et exemplo monstrare^l et verbis^h studebat edocere^m. Cumqueⁿ ergo, ut diximus, quidam de inlustribus viris ad eum prope^o pervenisset^p, ille de industria ministro^q iubet, ut concitu gradu post 10 salubria^r effamina^s huic virum^t poculum inferret. Ille ait, se^u.¹ nequaquam in vas, quo aurire solitus fuerat, quicquam vini remansisse^v. Quo audito, gemens caelum^w conspicit ac mentem ad superna^x adtolli^y, ut cito clemens^z pietas subveniret, mox suo^a de more, qui in 15

cf. Ioh. c. 2. Chana Galileae^b aquas in vinum^c mutavit saporem, huius^d necessitatis tribuat^e vicissitudinem. Ac mox post impletam^f orationem ministro^g urgens imperat, ut ad vas festinus properarit^h et quae Dominus tribuatⁱ adferre^j festinet. Moxque obediens minister caeler^k venit^l vas- 20

*p. 409. que, a quo^m vinum aurire solitusⁿ fuerat, superfluentem repperit^o; oppletus^p gaudio, imperatum munus deportat ac de affluente munere letus denuntiat^q. Quod ille statim^r audiens, ne favor patrate^s virtutis mentem^t macularet, ministro iubet, ut nulli hoc in propatulo 25

Cap. 4. A 1a, 2, 3a (a l. 18). b. c. B 1, 2a, b. 3a.

Cap. 4. a) urbem B 1. b) ita pr. m. A 1a; duceret B 3a. c) accedit A 2. B 2a, b. 3a; accedam m. al. corr. accedit B 1. d) aliquis A 3b. c. B 2a, b. 3a. e) m. al. corr. venirent B 1, et sic A 2; veniret rell. f) anime pr. m. B 1. g) et alloquio A 3b. c. h) verbum pr. m. B 1; urbis B 3a. i) quas B 1. (2a); om. B 3a. k) subrietatem (?) norma pr. m. A 1a. l) monstraret pr. m. A 1a, B 1. m) st. et docebat (in marg. m. al. finit) A 2. n) que om. A 3b. c. B 2b. 3a. o) propere B 2b; quoque A 3b. c; om. A 2, B 3a. p) ex m. al. add. B 1. q) ministro — effamina om. B 1, tribus litteris rasis (habent B 2a, b). r) salubri A 1a. s) ita A 1a (pr. m.). B 3a; m. al. corr. aff. A 1a, et sic rell. t) ita A 1a; viro poculum (p. perit A 3b) A 2, 3b. c; 35 puculum vinum B 1; poculum viro B 2b; poculo viro B 2a; poculum vini B 3a. u) ita A 1a, B 2a; se om. A 3c, B 2b, 3a; si nequaquam B 1; se nequaquam — fuerat om. A 3b. c; v) remansisset A 3c; remansisset B 1; perit A 3b. w) caelo B 1. x) supernam A 1a. y) adtolli: m. al. corr. adtolli B 1; attulit A 1a, 3b. c. z) clementi (cl. perit A 3b) pietate A 3b. c. a) ita B 1, 2a, b; m. eodem more A 1a, b; mox (om. s. de more) A 2; m. s. de m. om. A 3b. c; subv., illud recordans miraculum, quod in Ch. B 3a. b) Galilea pr. m. B 1. c) vino B 1; vini A 3b. c. B 2a, 3a. d) huius n. B 1; huiusque n. A 3b; huic necessitati A 3c. e) tribuit A 2; tribueret A 3b. c. f) ab impletam incipit A 3a. g) ita A 1a, B 1; properat A 2, B 3a, b. c. B 2a. h) tribuerat A 2; tribuit A 3b, B 2a; tribuerit B 3a. i) adfer: et m. al. corr. adferre B 1; 45 afferret corr. afferre A 3c. k) celeriter A 3a. c. B 3a; om. A 3b. l) vinit pr. m. A 1a. m) solutas pr. m. corr. solitus B 1. n) invenit A 3a, b. c. o) oppletusque B 2b; completus A 2; repletus A 3b. c. B 2a, 3a. p) denuntiet A 2; nunciat A 3b; renuntiat B 3a. q) om. A 3b. c. r) patefact: m. al. corr. patefact A 1a. s) mente? 50 pr. m. B 1.

1) Pro si, velut p. 202, 8. 249, 19.

iactitando^a denuntiet^b, sed^c, quoadusque inter superis^{d. 1} vitam degeret, silendo tegi iobet.

(5). Cumque iam caeleberrimae famae in prefata urbae Remorum esset, et beatus Remegius eum venera-
 5 tionis cultu ad tollere niteretur, fuit tandem consilii^a,
 ut Atravatum^b urbi^c eum pontificem faceret, quo Fran-
 corum gentem ad baptismi gratiam paulatim docendo
 ac de industria monendo adtrahere^d curaret. Suscepto
 itaque pontificalis cathedrae onus^e, ad urbem Atravatum^f
 10 venit; dumque intra muros adire vellit^g, obvios habuit
 caecum et clodum, alimoniam^h postulantes. Cumque ille
 apostolicaⁱ de fonte auriens verba depromeret ac diceret, *cf. Act. 3, 6.*
 se^k nequaquam^l subplimento^m auri argentique honorariⁿ,
 ille^o adtentius pulsant ac de industria pecuniam quam^p
 15 haberet extorquere vim^q nitebantur. Ille deinceps in-
 portunae opem petentibus ait: 'Pro auri argentique mu-
 nera^r, si fides vestra meo^s committeretur^t affecto, divine
 muneris mox uberius affluentia redundaret'. Illi^u aiunt^v,
 sese^w ad omnia paratos*. 'Si fides', inquit, 'vestra meis
 20 committatur^x dictis, pristinam sospitatem utriusque^y
 vestrum^z omnipotentis pietas largiatur^a'. Manuque^b
 mox oculos^c superposita ac^d debilia membra adtrectata^e,
 crucis^f signo facto, sursum caelos aspiciens, quae poposcit

*) Respondit Vedastus et dixit (ait A 3b) *add. A 3a. b. c.*

25 *Capp. 4. 5. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.*

Cap. 4. a) iactando B 1. 2a (non B 2b. 3a). b) denuntiaret A 1a. c) sed — degerit eras. B 1. d) ita A 1a. B 1. 2a; superos rel.

*Cap. 5. a) consilium A 3a. b. c. b) ita B 1 (pr. m.). 2b. 3a; Atravatum A 2; Atrapatum A 1a; Atrabatum A 3a. B 2a; Adtrabatum A 3b; Atrebatu A 3c. c) ita A 1a; verbi m. al. corr. urbis B 1; urbis A 3a. B 3a; urbem A 2. d) adtrahendo pr. m. corr. adtrahere A 1a; adtraheret vel c. A 3a. e) honu^r; ras, s. A 2; honore A 3a. c. B 2b; honore^r; ras. m. A 3b; honore B 3a. f) ita B 2b; Attravatum B 3a; Adtravatum B 1; Atrapatum A 1a; Atrabatum B 2a; Adtrabatum pr. m. A 2; Atrabum A 3a. b; Atrebum A 3c. g) vellet A 2. 3a. b. c. B 2a. b. 3a. h) ad elimoniam m. al. corr. 35 alimon. B 1. i) ita A 1a. 3a. b; apostolico de A 3c; apostolico (om. de) A 2; de apostolica (apostolico B 2b. 3a) B 1. 2a. b. 3a. k) si B 1. l) nequaquam pr. m. A 1a. m) subplimen^t; m. al. corr. subplimentum A 1a; supplemen(to m. al. add.) B 1; supple-
 40 mentum A 2. 3a. B 2a. n) ita A 2. 3a. b. c; honorari B 1; onere corr. habere A 1a. o) ita pr. m. A 1a; illi *rell.* p) qua pr. m. A 2. B 1. q) eras. A 2; om. A 3a. b. c. B 3a. r) munere A 2. 3a. b. c. B 2b. 3a. s) ita A 1a; meo — affectu B 1; meo — affectui B 2b. 3a; me — affectu A 2; meum — affectum A 3a. c. t) committeretur B 3a. u) Illi — dictis om. A 2. v) ageunt pr. m. B 1; alient V. Col. I, 19. w) si se A 1a. x) comitat pr. m. A 1a; committatur B 3a; comittatur A 3a; comitetur A 3b; comiteretur A 3c. y) utriusque A 2. 3c. B 2b; utrique B 3a. 45 z) vestro pr. m. B 1; vestri A 3a. b; om. B 2b. a) largiretur A 3b. c; largietur B 3a. b) Manusque A 2 (pr. m.). 3b; manumque A 3a. c. c) oculis A 2. 3a. b. c. B 2b. 3a. d) illorum m. al. in ras. B 1. e) adtractata B 1; debilibus membris attrectatis B 3a. f) s. cr. A 3a. b. c. B 2a. b. 3a.*

1) *Superi sunt viventes apud Ionam.*

impetravit. Nam statim caecus visum, clodus gressum recipiens, ovantes uterque ad propriam^a remearunt.

(6). Pervenit ergo, ut ecclesiam introiret^a. Quam cernens incultam ac negligentiam^b civium paganorum praetermissam, veprium densitatem^c oppletam, ster-
corum^d ac^e bestiarum habitaculum^f pollutam, merore^g
*p. 410. corda subdit omnique^h tristitiaⁱ colla submittit. Nec prorsus homines^k habitatio urbem frequentabat, que olim ab Attilane^l Chunorum^m regeⁿ diruta ac torpens^o squa-
lore^p relicta fuerat^q. Ibi et habitatio ursi reperta; 10 quem^r cum animae^s dolore a vallo urbis^t eiecit, ac ne^u Crientium^v fluviolum, qui ibi fluit, ultra progredieretur, imperavit^v: nullatenus illuc visus fuit revertisse².

(7). Erat^a gratus^a paenes regiam aulam nec^b valebat Francorum viris a profanis erroribus ex integro deviare, 15 sed paulatim, ut se^c per dulcia^d municionis^e effamina^f religione^g subdebant, ecclesiae recipiebantur sinu. Actumque deinceps, ut, mortuo^h Chlodoveoⁱ, Chlothacharius^k, filius eius, patris^l in locum suffectus, Francis regnaret^m, et cum egregiae regni regimina regeret, evenit, 20 ut aliquiⁿ vir e Francis nomine Hocinus^o regem Chlo-

*) autem beatus Vedastus *add.* A 3a. b. c.

Capp. 5—7. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 5. a) propria A 3a. b. c. B 2a. b. 3a.

*Cap. 6. a) introierit B 1. (2a); introirent B 2b. b) ita A 1a. B 1. c) ita 25 A 1a. 3b; densitate *rell.* d) (ac *add.* B 3a) stercoribus A 3a. b. c. B 3a; stercora B 2b. e) de A 3a. b; *om.* A 3c; bestiarumque B 3a. f) habitaculo A 2. B 2b; habitaculis A 3a. b. c. B 3a. g) memorem B 1; memoriter B 3a; meror A 2. h) omnique — submittit *om.* A 3a. i) ita A 2. B 1; tristitiam *pr. m.* A 1a; tristitici(a)e A 3b. c. B 3a. k) ita A 2. B 1; hominis *rell.* l) ita A 1a. 3a; Attilane B 1; Attilane A 3b; Attilano 30 A 3c; Athilane B 2a; Attilane B 3a; Atthila A 2. m) Chunorum B 1; Cunorum A 3a; Hunorum B 2b; Caronerum B 3a. n) regem *pr. m.* A 1a. o) ita A 1a. 2; tu::: a *m. al. corr.* turpis B 1 et sic B 3a; turpe A 3a; turpi A 3b. c. B 2a. b. p) re *m. al. in ras.* B 1. q) fuerit *pr. m.* A 1a. r) quem B 1; eum B 3a. s) cum euanime B 1; cum animi A 2. 3a. b. c. B 2a. b. 3a. t) urbe B 1. u) nec *pr. m.* A 1a. v) qui 35 *add.* A 2; et *add.* A 3a. b; et ut *add.* A 3c.*

*Cap. 7. a) gradus pr. m. A 1a. b) ne pr. m. A 1a. c) om. B 1; ut semper A 2. 3a; quos pro ut se B 3a. d) dulci pr. m. B 1; sancte A 3a. b. c; om. A 2. e) :: cionis m. al. corr. rationis A 1a; miti A 2. f) effamine A 2; affamina A 3a. b. c. g) ita B 1; religionis A 3a; religioni (relegoni *pr. m.* A 1a) *rell.* h) rege *add.* A 3a. 40 b. c. i) Clod. A 3b. c. B 3a. k) Clotathacharius B 1; Clotatharius B 2a; Chlothacharius A 3; Chlodharius A 1a; Chlotarius A 3a. B 2b; Clotharius B 3a; Clotarius A 3b. c. l) in l. p. B 1. 2a. b. 3a. m) imperaret B 3a. n) aliqui viri Francis B 1; aliqui: is vir e Fr. A 1a; aliquis (v. *om.*) ex Fr. A 2; aliquis vir Francus A 3b. B 2a. b. 3a; aliqui vir Franchus A 3a; quidem vir Francus A 3c. o) Hozinus B 1. (2a. b). 3a; Ocnius 45 A 3a. c; Ochinus A 3b.*

1) Crinchon rivus apud Atrebatensem urbem Scarpe fl. influit. 2) Idem fere miraculum auctor in V. Columbani I, 8, enarravit.

thacharium^a ad prandium^a vocaret ac inter aulicos^b regis venerabilem virum Vedastem^c pontificem invitaret. At ille, — non quod^d eis consentiendo gulae faverit^e, sed quoadunatam^f ad regis prandium turbam^g suis salubribus^h doctrinis edocerit^h ac per regiamⁱ auctoritatem plerosque^k ad sacrum baptismum provocare vellit^l, — cumque^m ergo adtonitusⁿ ad prandium vocatus venisset, domum introiens, conspicit gentile ritu vasa plena cervisae domi adstare. Quod^o ille sciscitans, quid sibi vasa
 10 in medio domi^p posita vellint^q, inquirerit, responsum est, se^r alia christianis, alia vero paganis opposita^s ac gentile ritu sacrificata. Cumque ita sibi denuntiatum fuisset, omnia vasa de industria signum^t crucis sacravit^u, ac omnipotentis Dei nomen invocato, cum fidei admini-
 15 culum^v, caeli tum^w auxiliante dono, benedixit. Cumque benedictionem cum crucis signo^x super vasa, quae gentile^x fuerant^y ritu^z sacrificata^a, premisisset^b, mox soluta legaminibus, cunctum^c cervisae^d ligorem quem^e capiebant^{p. 411.} in pavementum deiecerunt^l. Unde rex miraculo per-
 20 culsus ac omnes^f procerum caterva^g sciscitare^h, quid gestaeⁱ rei causa^k fuerit^l, et^m sibi in propatulo narraretⁿ. Cui^o venerandus vir Vedastus^a ait: 'O rex, tuorum decus

*) qui dum esset summus pontifex et terrena non metuens, nec regem^a adolationis^b curavit^c add. B1. 2a. b; summus-que pontifex add. B3a.

Cap. 7. A1a. 2. 3a. b. c. B1. 2a. b. 3a.

Cap. 7. a) ita B1; Chlotharium A2. B2a. b; Chlodharium A1a; Chlotarium A3a; Clotharium A3b (e corr.). B3a; Clotarium A3c. b) au:: cos m. al. corr. aulicos A1a; laicos A2; aulicolas rgis (!) B3a; aliquos optimates (obt. A3b) regis
 30 A3a. b. c; auligas V. Col. c) ita A1a; Vaedastem B1; Vedastum rell. d) non ei cons. A3b; non causa consensendi A3c. e) fuerat A3a. b; venit add. B2b; g. cum eis venit sed A3c. f) ita A1a. B2a; quoadunatam B1. g) salubris A3b; salubri A3a. h) edoceat A1a. i) ia m. al. in ras. B1; regis B2a. 3a. k) ple:: usque pr. m. B1; plenius B2a. b; plene B3a. l) p. vellet A2. 3a. b. B2a. b; provocaret A3c; provocaret, venit B3a. m) que om. A3b. c. B2b. 3a. n) beatus add. B1. 2a. b; (a. om.) beatus ille ad pr. B3a. o) dum add. A3a. b. c; Quod — inquireret om. B2a. p) ita A2. B2b (v. infra p. 317, 6); domis (?) pr. m. A1a; domus B1; om. A3a. b. c. B3a. q) vellit B1; vellent rell. r) om. A2. 3a. b. c. B3a. s) ap-
 40 posita A3a. b. c. B3a. t) ita B1; signo rell. u) consecravit A3a. b. c. v) ad(m)-miniculo A2. 3a. b. c. B2b. 3a. w) ita A1a. B1; caeli tunc B2a; cellitus B3a; c(a)elesti A3a. b. c. B2b; c. t. a. d. om. A2. x) signis (?) pr. m. B1. x*) ita B1; cf. l. 12. y) fuerunt B1; fuerat A3a. z) rita B1; rite B2a. a) sacrata A1a. 2. b) permisisset A3a. c; emisisset A3b. c) cum (?) m. al. corr. cuntum A1a. d) sicere A2; se cervi A3a; cervisie B3a. e) quae B2a; om. A3a. 45 f) ita A1a (pr. m.). 3b. B2a; ab omni B3a; ac omnis rell. g) catervas A3a; cater-vae A3b. h) sciscitati A2; sciscitaretur B3a; coepit add. A3a. b; ceperunt add. A3c. i) gestae A1a; g. rei om. A3a. b. c. k) caus(a)e A2. 3b. c; clausa m. al. corr. clausum B2b. l) inasitque add. A3a. b. c. m) ut A2. 3a. b. c. B3a. n) nar-
 50 rarent A3a. b. c; narraret B3a. o) cum B1. 2a. b; om. B3a. Cap. 7. Nota. a) m. al. corr. regis B1 et sic B2b. b) adulatione B2b. c) m. al. corr. curaret B1 et sic B2b.

1) Simile miraculum Ionas, V. Columb. I, 27, enarravit.

Francorum, caernere potes^a, quanta sit diabolicæ^b fraudis astutia ad animas hominum decipiendas. Nam quam putas hic demonum fuisse coniecturam^{c.1}, quæ per hunc ligorem cervissæ corda infidelium^d, praevaricationem^e suffocata^f, aeternæ mortis^g subdere^h studerent, sed nunc⁶ virtute divinaⁱ pulsata^k ac effugata demonis arte^{l?} Scire^m cunctis necessarium est, qualiter ad salubria medicamenta vereⁿ fidei christiani descendant^o confugire et has superstitiones gentilium omni^p nisu studeant pretermittere^r. Quæ causa multis qui aderant profuit ad¹⁰ salutem; nam multi ex hoc ad gratiam baptismi confugerunt ac sanctæ relegionis^q colla submiserunt.

(8). Erexit^a ergo^b supradictam^c ecclesiam multa per^d spatia temporum annis circiter XL, ac^e cursum vitæ consummatum, cum iam^f vellit^g eum Dominus de¹⁵ huius vitæ erumnis ad caelestem provehere regnum, febre^h corripuit ac exitum denuntiavit. Nam cum in eadem urbiⁱ in quadam cellolam^k iaceret, ignis columna e^l caelo^m diffusa supraⁿ cellole tegumenta capud tenuit ac per longa noctis spatia plus quam duarum fere²⁰ horarum immobilis istetit^o. Quod cum vir venerabilis^p audisset, suum^q exitum denuntiavit, ac^r omnibus vale dicens, post munitionis^s effamina^t animam creatore^u reddedit VIII.^v Idus Februarii^w, felicemque de ac vita^x exitum^y agens, solum desiderium viventibus reliquit.²⁵ Multi in hac^z hora^a psallentium audierunt in caelo.

Capp. 7. 8. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 7. a) poti pr. m. A 1a. b) diabolici B 1; diaboli A 2. c) con-
jectura A 3a; conjecturae pr. m. B 1. d) ita A 1a. 2. 3a. b; c. fideliū A 3c;
c. hominum Dei (per add. B 2a. 3a) B 1. 2a. b. 3a; animas sacrificantium V. Col. 30
e) prevaricationem A 3a; prevaricatione A 3b. c; om. A 2. f) suffocata A 3a; om. A 2.
g) ita pr. m. A 1a. 2; mentis A 3a; mortis rel. h) subdere: (ras. t?) studerentur
A 3a; subdere se viderentur A 3b; subderet (om. st.) A 3c; subdere studeret B 2b.
i) divina: pr. m. A 1a. k) pulsa A 2. 3b. B 2b. l) arte pr. m. A 2; arte m. al.
corr. arte B 1. m) namque add. B 1. 2a. n) viri pr. m. B 1; iure B 2b; omnino
aliud habet A 2. o) ita pr. m. A 1a; queant B 3a. p) g. omis (homines A 3a; ab-
hominabiles A 3c) st. A 3a. b. c; o. n. st. om. A 2. q) religioni A 3a. b. c. B 3a.
Cap. 8. a) re: xit A 1a; Erexit A 3c; rexit A 2. 3b. B 2b. b) om. A 1a.
c) superdictam (A 3a. c). B 1. (2a). d) om. B 1. (2a). e) a B 1; ad B 2a. b; om.
B 3a; textum omnino immutavit A 2. f) om. A 3a. b; enim A 3c. g) vellet A 3a. b. c. 40
B 2a. b. 3a. h) eum add. B 1. i) ita pr. m. A 1a; urbem B 1. k) cellula corr.
cellula B 3a, et sic A 3a. b; cella A 2. l) B 2a; om. A 2. 3a. c. B 2b. 3a; perit A 3b.
m) celum A 3a. c. n) super A 1a. 2. B 3a; cf. supra p. 274, 3. o) ita pr. m. A 1a;
perstitit A 2. p) venerabilis A 1a. q) om. A 3a. b; e. s. A 3c. r) in add. A 3a. b.
s) monitionis A 2. 3a; munitionem B 1; monitionem A 1a; monitionum B 2a. b; communi-
tionum A 3c; monita B 3a; perit A 3b; munitionis supra p. 314, 16. t) aff. A 2. 3a. c. B 2a;
salubria B 3a. u) ita pr. m. A 1a. v) VII. Id. B 1; pridie Idus B 2b. w) Februa-
rius B 1; Februarii A 3c. B 2b; Februarii B 3a. x) vitam B 1. y) exiit A 3a;
exiens A 3b. c. z) ha? A 3b; illa A 3c; in h. om. A 2. a) choros h. l. add. A 2;
post ps. add. coros A 3a. c, voces A 3b. B 2b. 3a. 50

1) I. q. acervus; cf. 'Mittheilungen' XIV, p. 437.

*(9). Cum hoc^a beato^b funere omnes audissent, ad-^{*p. 412.}
venerunt cleros^c et^d plebs^e non solum de illo opido,
sed etiam de vicinis urbium^f pontifices et sacerdotes,
ut ipso^g Dei servo sancto^h Vedaste ponteficaeⁱ, qua
5 dignum erat, traderent sepultura^k. Beatum^l corpus in
medio domi positum, ut mos est omnibus, accipientes^m
feretrum cum ipso sancto corpusⁿ, nullatenus eum de
loco^o promovere potuerunt. Interrogatum est^p ad^q vir
venerabile Scupilioni arcepresbitero^r loci illius, quem
10 ipse beatus^s pontifex enutriverat, quidnam esset. At
ille nescire se dixit: 'Utique unum scio, quia cum esset
in corpore, sepius audiui eum dicentem, quasi^t infra
muros civitatis nullus defunctus requiescere debebat'.
Nam ipse^u pontifex in oratorio, quem ipse vivens de
15 ligneis tabulis super litus Criencio^v fluviolo aedifica-
verat¹, requiescere disponebat; sed tamen nec locus sic
delectus^w nec monumentus^x praeparatus esse videbatur^y.
Dum de haec^z ad invicem loquebantur^a, vel quid^b de
ipso agere deberent, venerabilis vir Scupilio^c merore
20 cordis repletus, commotus in lacrimis, super corpus
beati Vedastis^d genibus provolutus, erupit in voce^e,
dicens: 'Heu me^f, beatissimae pater, quid vis ut faciam,
quia^g dies iam declinat^h ad vesperaⁱ, et omnes, quis^k

Cap. 9. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

- 25 Cap. 9. a) hac A 1a; h :: m. al. corr. viri B 1; Cum igitur A 3c; Cumque A 2.
b) beatum funus A 3a; sancti funus A 2; beati viri funus A 3c; (b. om.) funus B 3a.
c) ita pr. m. A 1a; clerus rel. d) a) A 3b; ac A 3c. e) plbes pr. m. A 1a; populus
A 3c. f) ita A 1a. B 1; urbilbus A 3a. b. c. B 2a. b. 3a; (de om.) vicinarum urbium A 2.
g) ipsum sacerdotem (pro D. a.) A 3a. b. c; (i. om.) servum D. B 3a; omnino aliud A 2.
30 h) sancto Vedasto pr. m. A 1a; sanctae Vedaste pr. m. B 1; sancti Vedasti B 2a; sanc-
tum (s. om. B 3a) Vedastum A 3a. b. c. B 2b. 3a. i) ita pr. m. A 1a; pontifici B 1.
(2a); pontificem B 2b. 3a; pontificali A 3a. b. c. k) ita A 1a. B 1; sepultur(a)e rel.
l) vero add. A 3b. c (non A 3a); Sancti igitur c. A 2. m) accipientibus B 1. 2a. b. 3a.
n) corpore A 2. 3a. b. B 2b. 3a; (cum om.) ipsum sanctum corpus B 2a; imponentes pro
35 c. i. s. c. A 3c. o) eo m. al. suppl. A 1a. p) autem add. A 3b. c (non A 3a). q) ad
viro v. S. A 1a; ad vir (m. al. corr. viro B 1; virum B 2a) venerabilem Scubilionem
B 1. 2a; a viro venerabili Scubillione (Sculpione A 3a. b; Sculpitione A 3c) A 3a. b. c.
B 2b. 3a; (a om.) eundem venerabili viro nomine Scubillione A 2. r) archiepiscopo
A 3a. b. c. s) batus pr. m. A 1a; om. B 3a. t) qu :: m. al. corr. quia B 1, et sic
40 A 2. 3b. B 2b. 3a; quod A 3c. u) ipsi pr. m. A 1a; si A 3a. b; etsi A 3c. v) Crienel:
fluviol: m. al. corr. Crienii fluvioli B 1 et sic A 3c; Crientio fluviolo B 2a; Crientii
(Crientia A 2; Chrienni A 3b; Crieni A 3a) fluvioli A 2. 3a. b. B 2b. 3a. w) ita A 1a
(pr. m.). B 3a; delictus B 1; dilectus A 2. 3a. B 2b; directus A 3b; aptus A 3c. x) ita
pr. m. B 1; monumentum praeparatum rel. y) videtur A 3a. b. c. z) ita B 1 et
45 m. al. A 1a; h: c pr. m. A 1a. B 2b; hoc A 1b. 2. 3b. B 2a; om. A 3a; Dum hec B 3a;
vero pro de h. A 3c. a) loquerentur A 2. 3b. c (non A 3a). b) qui pr. m. A 1a.
c) ita A 1a; Scupilio A 3a. c; Sculpio A 3b; Scubillius B 3a; Scubillo rel. d) Vedasti;
ras, s? A 1a; Vedasti rel. e) vocem A 3a. c. B 2a. 3a. f) (he)u me bis scr. B 1. 2a.
b. 3a. g) quia — preparavimus om. A 3a. b. c. h) declinet pr. m. B 1. i) ita
50 pr. m. A 1a; vesperam B 1. 2a. b; vesperum B 3a; ad v. om. A 2. k) ita pr. m. B 1;
qu: s pr. m. A 1a; qui rel.

1) *Locus a Vedastinis Nobiliacus appellatus idem creditur esse, quem postea S. Vedastis monasterium occupavit; v. supra p. 296.*

convenerunt, remeare festinant ad propriam^a? Iube ergo te deportare^b.^{*} ad locum quem olim tibi preparavimus'. Cum haec dixisset, accepto feretro, in qua gliba^c corporis sancti^d iacebat, levaverunt eum^e in humeris suis, nullo^f onus sentientes; cum magno psallentio^g deferentes, canebant, dicentes: 'Ambula, sancti^h, viam quam elegisti; festina ad locum quemⁱ tibi^k preparatum est'. Tradiderunt ei^l sepultura qua^m decuit Dei servo in ecclesiaⁿ ad dextro cornu altaris, ubi ipse^o pontificale cathedra^p fungebat officio.

10

(10). Nam actum est post aliquo tempore, ut domus eadem, in qua vir sanctus Vedastis^a pontifex vitam finierat, ignis incendio^b flagraret ac totam partem domus consumeret. Cum subito visum est, ut una ancillarum fidelissima nomine Habita^c beato Vedasto visibiliter cerneret et ignem ad^d cellola, ubi lectum erat, in quo ipse defunctus fuerat, avelleret, et omnimodo consumeret^e: sola tantummodo^f cum lecto cellola incolomis remansit. Quam^g propterea rerum sator urere^h permisit, ut virtutis suae exⁱ suffragatione suae muneris monumentum^k viventibus reliqueret^l.^{**} prestantem^m dominum nostrum

^{*}) dulcissime pater *add.* B 1. 2a. b. 3a.

^{**}) Nam, sicut superius memoravimus¹, ut, unde originem duxerit, ratum ducimus, Tullinse^{a. 2} ortum genere oriundus fuit et

Capp. 9. 10. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

25

Cap. 9. a) ita pr. m. A 1a; propria rell. b) deportari B 2a. b; portare B 3a. c) ita A 1b; cliba pr. m. B 1; glebam A 1a; gleba rell. d) Vedasti add. A 3a. b. c. e) om. B 1. 2a. b. 3a. f) ita pr. m. A 1a; nullus pr. m. B 1; nullum A 2. B 2a. b. 3a; nullo — l. 18. remansit om. A 3a. b. c. g) ita pr. m. A 1a; silentio B 3a; psallentium rell.; comitatu add. B 2b. h) ita A 1b et pr. m. A 1a. 80 i) ita pr. m. B 1; qu: m. al. corr. qui A 1a, et sic A 2. B 2a. 3a. k) m. al. in ras. A 1a. l) ita A 1a. B 1; ei (eum B 2b. 3a) sepulturae B 2a. b. 3a; tr. corpus sancti viri sepulturae A 2. m) q. d. D. s. om. A 2. n) ecclesia pr. m. A 1a. o) ipsi pr. m. A 1a. p) ita pr. m. B 1; cathedr(a)e rell.

Cap. 10. a) ita pr. m. A 1a; Vedastus rell.; V. p. om. B 3a. b) incendii 35 B 2a; incendium B 2b. c) ita A 1b. B 2b; Habita corr. Habitta A 1a et sic B 2a; Havita A 2; Abita B 1. d) a A 2. B 2b. 3a; (ad om.) cellulae B 2a. e) cum subito add. B 1. 2a. b; textum immutavit B 3a. f) tanto(alt. tanto eras.) modo B 1; tantum mo A 1a; omnimodo — tantummodo om. A 2. g) Quem A 2. 3b; Qua A 3a. c. h) m. al. corr. uri A 1a; urire A 1b; hurere A 3a; uri B 2a. b; ardere A 2; eum humari A 3c; 40 non add. A 3a. c. B 3a; perit A 3b. i) ita A 1a. b; ac suffr. (om. s.) A 2; (ex qm.) suffr. sui A 3a; futura suffragationem ostenderet et in posterum sui pro verbis ex s. s. A 3c; perit A 3b; ex s. suae om. B 1. 2a. b. 3a. k) ita B 1; memoriale B 3a; monumentum rell. l) ita A 1a. 3c; reliquerit B 1; reliqueret A 2. 3a. B 2a. 3a. m) ita pr. m. A 1a; praestante domino nostro Iesu Christo rell. 45

Cap. 10. Nota. a) Tullensis (om. o.) B 2b.

1) V. supra c. 1. 2) Chlodoveus antequam Vedastem Tulli degentem repperit, Iona teste (c. 2) 'ad patriam festinus rediens, ad Tullum oppidum venit', quae verba lector parum attentius ad sancti originem fortasse referre poterat.

50

Iesum Christum, cui est gloria^a et imperium in saecula saeculorum. Amen.

gloriosum obitum urbem Atravetinsem^a obiit, ubi suum be-
 5 atum corpusculum^b cum summa veneratione in pacem^c re-
 quiescit, et^d eius sepulchrum cum lampadibus, aurum^e, ar-
 gentum, lapidibus praeciosis clariter fulget. Sed quid plura
 referam? De gesta^f vel vitam^g virtutum ipsius, quae^h per
 eius meritum Dominusⁱ ostendere dignatus est, coram prae-
 10 sentia fidelium suorum longum est ad narrandum. Qua-
 propter, legentibus non^k sit onerosa nec audientibus fasti-
 dium generit^l, breviter intimavimus^m. Rogemus ergo et
 adtentius humiliter supplicemusⁿ, ut fiat pro nobis in caelis
 coram excelso intercessor, qui pro Christi^o amore fuit fidelis
 15 confessor usque ad mortem in terris *add. B 1. 2a. b.* —
 Nunc, sicut superius memoravimus, unde originem duxerit,
 ratum ducamus. In Aquitania oriundus fuit nobilibus pro-
 cul dubio natalibus. [*Aquitania cum origine Tullensi*
Henschenius ita coniunxit, ut Leucus Aquitaniae locus
fictus sancti patria statueretur, pro verbis In — natalibus
 20 *novam interpolationem addens, quae in B 3a praemisso lem-*
mate: Item alius prologus in vita beatissimi Vedasti episcopi
Alcuini epistolam subsequitur atque ad vetustiorum codicem
pertinet, dum Iona opusculum schedas postea insertas occupat:
 Aquitania montem habet, qui equalibus pene spatiis Petra-
 25 goricam et Lemovicam civitates dirimit. Mons ille magnus
 et sui quantitate multum terre occupans, longe lateque alti-
 tudine fere nubes penetrans, si graves sint. Super cacumen
 eius antiquis et preteritis etatibus incertum an civitas an
 castrum situm fuit, cuius enormitatem et munitissimam
 30 magnificentiam ruinarum indicia et moles dirute satis de-
 monstrant, quanta fuerit res ^{*ipsa.} Nomen montis ex tunc
 et nunc Leucus est; ex nomine montis castrum illud etiam
 nomen sortitum est, sed et populus regionis illius Leuci
 sunt dicti, maxima pars Aquitaniae usque in Oceanum.
 35 Testes sunt perpetua fama et plures scripture iam^p hodie,
 quod illa omnia ita nuncupantur. De Leucis ergo beatus
 Vedastus oriundus fuit, nobilibus procul dubio natalibus,
 prosapia sicut ingenua, ita insigni et famosa, priorum
 affluentia et habundantia divitiarum locupletissimi, ut nichil
 40 de seculari defuerit gloria. Puer studio litterarum felici
 auspicio mancipatus est, nam omnia quae ad institutum stu-

Cap. 10. A 1a. 2. 3a. b. c. B 1. 2a. b. 3a.

Cap. 10. a) ita A 1a, ubi Explicit vita sancti Vedasti m. al. add.; cui est
 honor et i. (gloria A 3a. c) in saecula saeculorum. Amen A 1b. 3a. c; cui est et [Explic
 45 vit] A 3b; (cui — imperium om.) in saecula saeculorum. Amen. Explicit vita sancti
 Vedasti episcopi A 2; cui est honor, laus (decus B 2b), virtus, gloria (et add. B 2b),
 regnum sempiternum nunc et (semper add. B 2a) per infinita saecula saeculorum.
 Amen. Explicit vita sancti Vedasti (episcopi add. B 2a. b) B 1. 2a. b.
 Cap. 10. Nota. a) u. Atrabatensem B 2a; urbe Atravetense B 2b. b) corpus
 50 colimus cum B 2b. c) pace B 2a; in p. r. om. B 2b. d) ubi add. B 2b. e) auro,
 argento B 2b. f) ita B 2a; iesta (?) m. al. corr. gestis B 1 et sic B 2b. g) vita
 B 2a. b. h) ita B 2a. b; per quem B 1. i) om. B 2b. k) scr. ne. l) generet
 B 2a; generent B 2b. m) intimamus B 1, corr. n) ita B 2a. b; subplicitur B 1.
 o) Christo pr. m. B 1. p) scripture. Nam h. B 3a.

dium attinebant, divino suggerente suffragio, plenissime hausit. Verum in his omnibus nullo abusus est, sed gradatim ad summa aspirans, vere secundum Deum et que illius sunt demum phylosofatus est, ut solum Deum et voluntatem eius et precepta amplecteretur certus de reposito fructu. *Ea* 5 *quae in altero prologo codicis B 3a sequuntur verba*: Demum — et vite eterne. Explicit prologus *etiam in Ionae opusculo interpolato leguntur, sicut ea infra exscripsi. De* *Leuco sancti patriae v. 'Mittheilungen' XIV, p. 434].* Demum 10 beatissimus plus quam adolescens parentes fugit, divitias contempsit paternas et gloriam et amplissimas prediorum possessiones^a, acsi brevissime essent: ita patriam evasit; applicuit tandem ita solitarius, ita vacuus ad fines, qui Alemannos prospiciunt. Ibi de loco ad locum pauper exulavit pro amore Dei et vite aeterne. Et quia tanto tem- 15 pore in partibus illis conversatus fuit, incole illius patrie existimaverunt illum et adhuc existimant in Tullo, tunc opido, nunc civitate, fuisse natum, *et B 3a desinit, versu uno et dimidio vacuis relictis, et textus Henschenianus, in quo interpolatio duplex coaluit et Ionae et Alcuini.* 20

Cap. 10. Nota. a) ita sprexit add. Hensch.

VITA IOHANNIS ABBATIS REOMAENSIS.

**Iohannis monasterium in Ternodorensi pago civitatis
Lingonensis inter Hormentionem et Sidenam fluvios situm*
5 *erat loco, qui olim Reomaus vocabatur. Ubi cum Ionas*
abbas cycli Victoriani repetiti a. 100, i. e. p. Chr. n. a. 659,
mense Novembri, itineris, quod Chlotharii regis matrisque
eius Balthildis iussu Cabillonum faciebat, labore fessus per
paucos dies quiesceret, fratrum precibus victus, sancti actualem
10 *vitam spiritualemque contemplationem, quidquid per discipulos*
posterorūque compertum erat, litteris mandavit librumque
Hunnani ipsius monasterii abbati dicavit.

Iohannes eo teste in finibus Ternodorensis castri, in
villa quae Quartaniacus vocabatur ad Bridenam fluvium
15 *sita a parentibus non ignobilibus, patre Hilario, matre*
Quieta ortus erat, annosque circiter 20 natus, postquam
perparvum in natali solo oratorium condidit, saltum adiit,
quem postea monasterium occupabat. Monachos eo undique
confluentes regulae subiecit; crescente autem eorum numero,
20 *melius sibi fore ratus aliis oboedire quam dominari, mona-*
sterium reliquit et ad religiosorum mores accuratius perqui-
rendos Lerinum se contulit, ubi disciplina regularis ab
Honorato instituta etiam tunc florebat. Ubi cum per annum
et dimidium incognitus humiliter servisset, ab advena quodam
25 *agnitus et a Gregorio episcopo Lingonensi ad monasterium*
derelictum revocatus est: duas enim ille epistulas ea de causa
miserat, unam ad congregationem Lerinensem, alteram ad
sanctum ipsum. Regressus fratres ad Macarii regulam,
assistente Filomere monacho, educabat, scilicet ut laboriosis
30 *operibus dediti loca saltuosa cultura redderent fertiliora.*
Exempla istius laboris in miraculis afferuntur, quae poste-
riorem Vitae partem potissimum occupant, ibique etiam certa
temporum indicia deprehenduntur, scilicet Nicasius 'curam
rei publicae administrans' (c. 11), sine dubio comes castelli

Avallonis ille, qui post Childeberti mortem (a. 558) Germanum episcopum ad prandium invitavit¹, expeditio Theudeberti regis Italica (c. 15) a. 539. facta pestilentiaque gravis (c. 17) a. 543. Cum posterius miraculum nullum enarratum sit, verisimile est, sanctum paulo post defunctum esse, i. e. c. 5 a. 544, neque interpolationi textus recentioris credendum est, ubi a. 539. traditur². Annos circiter 120 complisse dicitur, sepultus haud procul a monasterio in eius finibus, loco ut probabiliter conicitur, qui Corpus sancti (hodie Corsaint) olim vocabatur. Eius fama ante Vitam conscriptam vix 10 percrebuit, licet Sequani vicini Segestri monasterii conditoris, qui eum ipsum visitaverat³, meminerint et Gregorius⁴ et auctor Martyrologii Hieronymiani⁵; postea vero fastis sacris monasterii Luxoviensis die quo obierat⁶ 28. Ianuarii illatus est his verbis⁷: V. Kl. Feb. de ps. sancti Iohannis abbatis. 15 Successor ab eo ipso destinatus Silvester abbas, qui per longum tempus florens die 15. Aprilis defunctus est, Germani episcopi Parisiensis (c. a. 555—576) aequalis erat⁸. Eius iussu Mummulus⁹ cognomento Bonus¹⁰ monasterium gubernandum suscepit, isque a. 579/80. episcopus Lingonensis 20 electus, Leubardinum fratribus consentientibus praefecit, sub quo patroni corpus S. Mauricio sacro die 22. Sept. in eum quo Ionae tempore erat locum translatum est. In hac translatione V. Iohannis desinit.

Posterior eius pars non solum fide digna est, sed etiam in iis quae de expeditione Theudeberti Italica enarrantur ad historiam conscribendam aliquid confert; prior autem non ita approbatur. Iohannem consulem Gallias sub imperii iure rexisse (c. 2), parum consentaneum est, locusque auctorem

1) Fortunat., V. Germani c. 30. 31. 2) Locus a Roverio, Reomaus 30 p. 23, Vitae C insertus hic: anno Domini 512, iuxta quod in cyclo beati Victorii episcopi numeratur (= 539 p. Chr.), qui in codicibus minime legitur, ex libro computi Reomaensis monasterii iam deperdito interpolatus videtur esse, in quo etiam conditi monasterii 'annus Domini 415' (scil. Victorianus = 442. p. Chr.) indicatus erat. Huius calculi 35 auctorem ante saec. VIII. med., quo Victorii paschale abolitum est, neque vero multo ante degisse verisimile est. 3) V. Ioh. c. 14. 4) Attamen Iohannes a Gregorio praetermissus in codice interpolato 1a* libri in Gl. Conf. ante c. 86, ubi de Sequano agitur, locum iam occupat. 5) AA. SS. Nov. II, 1, p. [122] sq. 6) V. Ioh. c. 19. 7) 'N. Arch.' X, 40 p. 92. 8) Cf. Fortun., V. Germani c. 35: Quidam clericus deiuxta monasterio beati Silvestri in Ternoderinsem et q. s. Ex hoc antiquissimo testimonio concludi licet, abbatis quicumque sedebat nomine monasterium primo vocatum esse. 9) Mummulinus nomen in V. Ioh. c. 19. 10) Greg., H. Fr. V, 5. 45

habet in historia administrationis Romanae minus versatum, neque de consulari quodam Lugdunensis primae cogitandum videtur esse, cum consulis illius, cuius tempore Iohannes Iohannis baptistae die festo euangelio admonitus desertum
 5 adisset, Iohannis nomen suspectum sit per se. Atque sancti aetas eo tempore, quo ex Lerinensi insula in monasterium suum rediit, cum aevo Gregorii Lingonensis episcopi vix aegreque conciliari potest. Illum enim c. a. 424. natum, cum hic sedem episcopalem adeptus est, octogenarium fuisse
 10 oporteret, si Ionae calculus constaret; regulae autem discendae cupiditas vix ultra adulescentiam progredi permittit. Sine dubio iusto seniores biographus sanctum fecerat, neque mirum est, quod res saec. V. gestae memoria hominum duobus saeculis post viventium omnino exciderant. E contrario
 15 fabulae accreverant, eaque quae de puteo intra monasterium sito enarrabatur (c. 2), ut est absurda, ita fratribus non adeo inutilis erat: iam enim aquae inde haustae miram sanandi vim attribuentes ex miseria aliorum lucra facere poterant monachi (c. 17).

20 Sanctus vitia eadem evitabat, adversus quae Cassianus disputaverat, abbatibus Isaac exemplum tam strenue imitatus videtur esse, ut Collationes ad verbum expilare potuerit biographus (c. 18); brevi autem spatio et in itinere vitam elaboranti auctori ad aequitatem iudicis provocare licet.

25 Codices V. Iohannis primigeniae duo tantum aetatem tulerunt:

A 1) Codex Parisiensis n. 11748, ex bibliotheca S. Mauri Fossatensis (n. 38) in monasterium S. Germani a Pratis (n. 487, olim n. 1060) translatus, formae maximae,
 30 saec. X, fol. 151—154'. V. Iohannis exhibet mutilam. Est enim et ipse imperfectus, cum post fol. 151. unum desideretur, et ex imperfecto exemplari exscriptus, textu c. 18. in Vitam Eugeniae transeunte, quibus de causis c. 1—4. med. finisque inde a c. 18. med. exciderunt. Praeterea folia quae
 35 adsunt pumice partim ita tractata sunt, ut praefationis laterculique capitum magna pars legi nequeat et in c. 14. ex., 15. in. frustula tantum litterarum appareant.

A 2) Codex Parisiensis n. 5306 (Colb. 775, Regius 3654), formae magnae, saec. XIV, fol. 65—67, textum
 40 Vitae plenum continet, nisi quod prologi cum laterculo capitum desiderantur.

*Ea quae in A 1 extant satis accurate tradita sunt, *p. 504. neque ab eo libro nisi raro recessi, quem etiam in orthogra-

*phicis secutus sum*¹. *Codicis autem A 2 librarius multo recentior sermonem vetustiore eundem parum correctum suo arbitratu passim immutans eandem fidem non meretur. Itaque felici casu contigit, ut ad textum emendandum non paucis locis, ubi A 1 defecit, alia subsidia adhiberi liceret.* 5

*Aevo enim Carolingico liber Ioniae in ipsius sancti monasterio a duobus falsariis retractatus est. Auctor prior B non solum sermonem expolivit, sed etiam narrationem ipsam melius disposuit, incerta determinavit, omissa proprio Marte audacter supplevit, alia abscidit, miracula tria tantum 10 admittens, idque ad generale quoddam concludendum, neque ultra sancti mortem progressus est: sordidam igitur vestem non sine arte quadam splendidior reddidit, hanc autem ut commendaret, in impudenti mendacio delituit, se ipsum saeculo VI, ideoque ante Ionam, vixisse affirmans his verbis: 15 Et ne quis hoc fabulosum putet esse quod dicimus, referente viro venerabili Agripino diacono, ipsius Agrestii filio, cognovimus*². *Cum interpolator Gregorii, scilicet librarius codicis Bernensis n. 199, saec. IX*³, *Vitam falsam iam legerit, verisimile est, ad Caroli Magni aevum elocutionis facilitatem referendam esse. Neque multo post auctor C, permulta miracula in B omissa esse aegre ferens, ex A et B tertiam Vitam conseruit. Materiam in duos libros distribuit, ita ut priorem textus B cum duobus miraculis A suo loco insertis, posteriorem autem A occuparet. Fontes 25 compilerator fere ad verbum exscripsit vel Vitam A, a qua retractanda mox destiterat, sed locos homileticos B expunxit aliaque addidit incertaque et ipse determinavit. De origine autem opusculi sui decessoris vestigia secutus vel impudentius mentitus est. Contendit enim, res a Iohanne gestas primum 30 se descripsisse, 'qui illum saepe vidissent vivorum ac praesentium memoria teste'*⁴, *miraculumque quod ipse addidit a sancto sibi 'proprio sermone'*⁵ *enarratum esse, totumque alterum librum ab eius famulo Laeto diacono. Mendacia sua ipse redarguit homo stolidus, proprios Ioniae prologos 35 praemittens, unde et tempus et nomen veri auctoris colligitur. In ultimo Vitae capite, quod ad Silvestrum abbatem spectat, Fortunati V. Germani c. 35. et expilavit et citavit*⁶. *E translationibus, quae subsequuntur, priorem ex Ioniae libro*

1) *At litteram h male additam suppressi et in A 1 (exemplum, hita, 40 homne, husui) et in A 2 (hortus).* 2) *Vide infra c. 9.* 3) *SS. rer. Merov. I, p. 803.* 4) *Vita C, I, § 3.* 5) *Ib. I, § 14.* 6) *Scriptum in gestis habetur praefati beati Germani.*

deprompsit, alteram autem, quam 'post annos aliquot' a Bettone episcopo Lingonensi saec. VIII. ex. factam esse affirmavit, ipse adiecit cum miraculis nonnullis, eaque postea continuata sunt usque ad tertiam translationem tempore
 5 Nortmannorum, scilicet a. 888, factam. Compilatio igitur C priori saec. IX. parti attribuenda videtur esse.

Utramque Vitam ad recensendum textum primigenium adhibui, et

B, quam coartatam Surius (1581) VII, p. 708. 709,
 10 et ex ipso Barralis (1613), p. 367—369, integram autem Mabillon (1668) Saec. I, p. 633—636, edidit, et

C, quam a Roverio, Reomaus, Parisiis 1637, p. 1—23. 70. 73, et Bollandò, Ianuar. II, p. 856—863, editam cum codice Mettensi n. 195, saec. XI¹, contuli.

15 Denique V. Treverii (AA. SS. Ian. II, p. 33), cuius auctor Ionae librum dolo malo expilavit, non sine bono fructu uti licuit.

Horum subsidiorum ope iis locis, qui altero codice deficiente soli in altero leguntur, *verba errore praetermissa *p. 505.
 20 non semel supplere potui, quae uncinis [ ] inclusi; ea autem quae scriptura codicis A 1 evanescente ex C tantum erui poterant, inprimis in praefatione laterculoque, in quo complura posteris restituenda etiamnunc restant, ita distincti '1.

Vitam Iohannis primigeniam, examinato codice A 1,
 25 F. Stöber, 'Zur Kritik der V. S. Iohannis Reomaensis'², Ionae certis argumentis adiudicavit, atque qua necessitudine cum editionibus recentioris aevi ea cohaereat, omnino recte exposuit; codice autem imperfecto usus, neque quantum historiam perscrutantibus illa proficiat divinare neque editionem criticam parare poterat. Incidenti mihi in codicem
 30 A 2 utrumque reparare successit defectum, editionemque quam paravi principem textus A actis instituti Austriaci ('Mittheilungen d. Instituts f. österreichische Geschichtsforschung' XIV, p. 411—427) inserui. B. Krusch.

35 1) Vitam C ibi hymni missaeque de Iohanne ipsiusque translationes subsequuntur, quae, folio exciso, mutilae in verbis: calamitatibus christianorum desinunt. E codicibus B. C plurimis propter vetustatem praeterea commemorandi sunt Sinemurensis n. 1 (cf. 'N. Arch.' XVIII, p. 615 sqq.), quo Roverius usus est, eiusque gemellus Vaticanus, Reg.
 40 christ. n. 493, uterque saec. X. 2) 'SB. der phil.-hist. Classe der kaiserl. Akad. d. Wissensch.', Vindobonae 1885, CIX, p. 319—398.

INCIPIT^a VITA SANCTI IOHANNES^b MONACHI
ET ABBATIS^c.

Anno centesimo post explicationem numeri sancti Victori episcopi¹, ciclum recapitulantem, anno tercio regni domni Clotharii regis indolis, ex iusso ipsius 5 principes vel genetrices^d suae praecelse domne Baltilde regine cum ad orbem^e Cabalonnensem^f noni mensis secunda ebdomada Ionas abbas per Riomaos sancti Iohannis monasterio preteriens, paucis diebus inibi pro labore itineris quieuit, cumque victus precibus fratrum ipsius 10 coenubii, ut que^g per discipulus memorati confessoris Christi vel posteris eorum veraciter conperta erant de actuale vita hac spiritale contemplatione articulo dicendi convertit, praedictus Ionas Hunnane abbati² inquit.

PRAEFATIO VITAE BEATI IOHANNES MONACHI^h 15
ET ABBATIS.

Preⁱcell^llentissimaⁱ sanctorum prosequentes exempla, que luce clarius urbem tam in sermone docendum quam exemplum monstrando inluminavere, prorsus declarare adque [omnibus^k patefacere] omne studio omneque conato, 20 cum conperta fuerint, debemus, ut scilicet [tam men^tis [homiⁿum cael^esti desi^derio^l innexas, quam [etiam simp^licium animos hominibus p^rofani^s^m [ad vita^m p^rovocemus aeternam^l, [utⁿ dum^l p^rae^ccedeⁿtium p^rael^sulum, monachorum^o] adque patrum [labores atque 25 studia cont^ricioⁿum mortificationu^m [que exem^pl^a] [tru^cina^lnd^o mentis intentione pensamus, in eorum imitationem tam nostra corda quam aliorum mentes erigimus^l, qu^atinus et doctrinae solamina^l et [laborum supplimenta, Christo^l f^avente, studeamus subire. Nec inmerito eorum 30

Prol. A1. C.

Prol. a) prologos et laterculum capitulum om. A2. b) IOH:E A1. c) QUOD EST (spatio relicto) add. A1. d) genetrix A1. e) pr. m. corr. urbem A1. f) mitteretur add. cod. Sinemur. textus C m. s. XV. g) qui A1. h) ita scripsi; presbyteri A1. i) Pre...lentissime A1. k) ita C; o. p. om. A1. l) ...derii A1. 35 m) ita conieci; h. pr. om. C. n) ita C; evanuisse videtur Qu... (quas vel quam) A1. o) a. p. m. C.

1) Victorius natione Aquitanus (Gennad. c. 88) ab auctoribus vetustioribus episcopus minime appellatus est. 2) Chunna 'magnae religionis vir ex genere Burgundionum' in monasterio Luxovio sub Waldeberto 40 abbate (a. 629—670) stipendia fecerat; cf. V. Germani abb. Grandivall. c. 6.

virtutes ac gesta religiosa christiana laude fulciunt¹ur,
 'qui uno spiritu diversitate virtutum florentes, diversis
 quoque donorum¹ muⁿ'n'e^ri^b'us adornantur iuxta illu^d'
 Isa'iae dictum: *Qui sunt isti, quⁱ ut nubes vo^l'ant et* Is. 60, 8.
 5 *quasi columbae a^d fenest^r'ra^s s[']ua^s?* N[']ulli quippe
 dubiu^m 'est', iuxta quod 'va^s 'electionis sup[']plimentum Act. 9, 15.
 dono^r'um¹ sp[']iritaliu^m, S[']piritus¹ sancti 'tu[']ba canente
 'ac de[']monstran[']te formam, p[']ate[']fecit, ut^a, d[']um si[']n-
 guli in singulis 'ex['] conditor[']is 'la[']rgicione pro mer[']it[']is *p. 506.
 10 dona capi[']endo¹ famul[']a[']tum div[']i[']ni n[']om[']inis exer[']ce[']nt,
 'cu[']mulum post recipiant meritorum.

EXPLICIT.

INC[']IP[']I[']UNT CAP[']ITULA.

1. De orto et conversatione^a 'e[']ius.
- 15 2. De in[']tro[']itu he[']re[']mi et coenubii sit[']u[']b['] ac ser-
 pente^c mortua.
3. De 'concur[']so fra[']tr[']um religiosorum et pro-
 gressu itineris, adque processum ad s[']uum¹ p[']erferebat
 c[']oe[']n[']ubium.
- 20 4. Qualiter sub 'dici[']one abbatis Lerine[']n[']si[']um¹
 s[']e[']s[']e['] oboedi[']en[']do 'co[']ntulit adque pat[']riam a[']g[']nit[']u[']s
 'iubetur¹ rep[']edare¹.
5. De re[']gres[']su^d 'eius et Filomeris sodallis su[']f-
 fragio¹.
- 25 6. D[']e visita[']tione matris et conte[']m[']ptu['] oblec-
 tationis ma[']terni desiderii.
7. D[']e¹ f[']urto¹ r[']eperto¹ s[']ecur[']u[']m¹.
8. D[']e pauperem seminu[']dum 'in[']ventum.
9. De cont[']emptu¹ Agr[']e[']st[']i et pe[']nit[']udine e[']ius¹.
- 30 '10.¹ De 's[']preto^c 'gerulo¹ ad Cla[']rum¹ der[']ec[']to.
- '11. Qua[']l[']iter famulus¹ d[']em[']one .....^f et s[']ani-
 tati .....^g redit[']ur.
- '12.¹ De 'restitutione¹ lingu[']ae^h cuiusdam.
- '13.¹ D[']e faris munere a Deo multi[']plicato.
- 35 '14. D[']e .....^e S[']egoni¹, ...^k clam 'ec[']le-
 sia[']m introi[']it, r .....¹.

Prolog. Index. A1. C.

Prolog. a) ita C (Mett.); et A1; quin Boll.

*Index. a) ita recte C (cf. p. 228, 19, 280, 14); conversio A1. b) et con-
 40 structione monasterii C. c) serpentem A1. d) regressione C. e) litterarum
 add. C. f) supplicat obsidetur. g) supplicat per virum Dei. h) & add., sed exp. (?)
 A1. i) erat fortasse visitatione. k) supplicat et qualiter. l) supplicat revelatione.*

[15.] D'e[ ] ..... [e]olog[iaru]m [mun]er[e]
 ..... g ..... [Io]h[anni]s
 [sanato].

[16.] De C[la]udio [monach]o, qui [ce]llus ap[er]tu[s]
 vidi[t].

[17.] D'e lat[ice] [a] puteo s[u]blat[a] et egr[o]a s[us]-
 pit[at]em[ ] r[edito].

18. D'e visitatio[n]e r[egum] a[dd]que [n]ob[iliu]m ad
 virum Domini[ ] ve[nientiu]m adque [admoni]tio[n]e et [ex]-
 ho[r]ta[tio]n[e] sub[ie]ctorum 10

19. D'e[ ] sanctissi[mi] viri obitu[ ] ..... hac [de]
 praelatione Silve[st]r[i] abb[.] ac u .....
 ..... tione . . l . . ri .....
 ..... tatione.

[E]XP[LI]C[I]UNT CAPITULA.

5

15

VITA SANCTI IOHANNIS MONACHI ET ABBATIS*.

1.^b Igitur^c venerandi viri cultuque religionis imi-
 tandi beati Iohannis monachi atque^d abbatis vitam
 memorie commendando^e stilo patefacere nitimur, quae^f
 et quanta sui laboris studuit subire certamina, et nostris 20
 egregia^g exempla monstrando^h memoriam dimiserit se-
 culis, ut non solum ille suiⁱ laboris fructus^k reciperet,
 verum etiam quosque^l ad imitationem sui certaminis
 *p. 507. inpostmodum^m traheret, doceatⁿ post gloriosos triumphosⁿ
 et peccatorum medicinam et eterne^o vite premia^p ca- 25
 pere subplimenta^q. Ab ipso^r ergo primordio, quibus
 parentibus vel in quo loco exortus fuerat, sunt prose-
 quenda^s. Ortus^t venerandi^u cultus Iohannes infra ter-
 minos Ternoderensis¹ castri, qui locus in^v suburbano
 Lingonice urbis situs est, villa que vocatur Quartania- 30

Index. A1. C. Cap. 1. A2. C.

Index. a) &gro, expunct. t(?) A1.

Cap. 1. a) QUOD EST add. A1; Cap. 32. Incipit vita sancti ac beatis-
 simi Iohannis monachi atque abbatis, cuius transitus observatur V^o Kl. Februarii
 praeser. A2. b) numeri desunt A2; ad interculum eos suppleri. c) Igitur — ferre 85
 cepit (p. 331, 21) om. A1, folio exciso. d) ita C; abb. atque A2. e) ita A2 cum
 V. Treveri; commendandam C. f) scilicet add. C. g) per add. A2; om. C et V.
 Trev. h) ita C; monstranda ac memoranda A2; monstranda temporibus memoriam
 V. Trev. i) suis A2. k) fructum C cum V. Trev. l) quosque A2. m) ita
 V. Trev.; Docet ergo post A2; qui iure eius gl. C. n) venerantes et imitantes add. C. 40
 o) vitae aeternae (pr. om.) caperent C. p) praemii V. Trev. q) sublimenta A2.
 r) Ab ipsa e. primordiis V. Trev. s) ita V. Trev.; persequenda A2. t) namque
 est add. A2; igitur add. V. Trev. u) venerandus cultus (? corr. cultu) A2; venerandi
 cultusque V. Trev. v) ita V. Trev.; in suburbio A2; sub territorio B. C.

1) Hodie Tonnerre.

45

cum^a super fluvium Bridenam¹. Parentibus non ignobilibus^b procreatus, patre Hilario^c, matre Quieta nomine, quorum animos cultus religionis cathenatos atque sub omni devocione christiani timoris innexos^d tenebat; quique^e etiam inter ipsa primordie^f rudimenta tam in puericia quam in adolescentia sub christiani vigoris cultu atque religionis a parentibus alitus est atque nutritus.

2. Cumque circiter XX esset annorum, cepit animo
10 alciora atque solito artiora querere, ut, relicto natali solo, quo potissimum animi ostenderet affectum, et vitam ageret gloriosam^a et cultu religionis sub omni intentione mentem erudiret. Dedit tamen operam, ut eo in loco, ubi^b ortus fuerat, perparvum oratorium fundaret, ut, dum anxia cordis vota, Christo annuente, pensando patraret, orationis solamina atque religionis, quomodo posset, occultum impleret. Sed, dum mens devota Deo nec a^c parentibus nec a familia quereretur famulatum^d vel plebis non ferret pressuram, elegit, ut eremi, quo
20 se locus dabat, secreta expeteret. Agebat enim hoc eo tempore, quo Gallias sub imperii iure Iohannes consul regebat. Itaque^e cum quadam die ad basilicam missarum solemnia auditurus pergeret, — erat enim beati Iohannis baptiste veneranda^f sollempnitas, — audita
25 euvangelica lectione et deducta serie, finem eius desiderii igne penetrans, quo ait: *Puer autem crescebat et confortabatur in spiritu et erat in deserto usque ad diem ostensionis sue ad Israel*, ac deinceps cum alia vice audisset, quod beatus Iohannes euvangelista reliquisset patrem
30 Zebedeum cum navi et absque ulla ambiguitate Christum secutus fuisset, intrepidus mentisque ardore et celesti desiderio accensus, relinquens patrem et matrem solumque natale, saltum, qui inter duos fluvios, id est inter Hormentionem² et Sidenam situs est, qui a Sinemuro³

Luc. 1, 80.

cf. Marc. 1, 30.

35

Cap. 1. A 2. C. Cap. 2. A 2.

Cap. 1. a) Quartamiacum A 2. b) ignobili A 2. c) Ylario A 2. d) ita B. C; innexas A 2. e) quicque A 2. f) ita A 2 (cf. p. 230, 12).

Cap. 2. a) gloriam A 2. b) l. mortus A 2. c) apparentibus A 2. d) famulatum famulatum, expuncto altero fam., A 2. e) Itque A 2. f) venerande A 2, 40 corr.

1) Sine dubio Brenne, affluens Armançon fl. 2) Armançon et Serain fl., quorum hoc loco prima mentio fit, Ormentio saec. X. et Sedena a. 867. vocati sunt; cf. Quantin, 'Dictionn. du dép. de l'Yonne' p. 4. 123. 3) Hodie Semur-en-Auxois (dép. Côte-d'Or).

*p. 508.

cf.
Eph. 6, 16, 17.

4. Tandem religiosorum mores perquirens, ad Lirinese monasterium pervenit, ubi tunc venerabilis Ho-

Capp. 2-4. A 2.

Cap. 2. a) recedit A2. b) apud teum A2. c) put teum A2. d) *ita scripti*; aliquantisper commoratus A2.

Cap. 3. a) *ita B. C*; cultu A2: sub obtentu relegionis *etiam infra c. 12.*
b) *ita B. C*; consilium ut melius esset se sub A2. c) *ita B. C*; m. subcedere A2. 40
d) dñi'ari A2. e) macherie A2. f) avexerit A2. g) percutacione A2. h) nu-
chronem A2. i) *ita A2.*

1) *Moutier-Saint-Jean* circa 7 milia a Semur castro abest. 2) *V. Columbani I*, 18: Creverat iam passim fama sancti viri.

norati¹ religionis forma plures instruebat et regularis discipline normam tenere eos commonebat^a. Cum ergo duorum tantummodo sodalium comitacione ibi pervenisset, submotus^b omnis honoris et cultui humilitatis atque obediencie subiectus, ultimum se omnibus obediencie iugum ferendo adaptavit^c. Et cum iam per circulum anni^d sexque menses sub omni humilitatis cultu ultimus obediencie rigorem ferret, venit quidam ad prefactum^e Lirinense cenobium. Cumque singulos monachorum in operis necessarii usus cerneret laborare, vidit^f inter ceteros venerabilem virum Iohannem. Quem diu contemplatus ac de industria nomen eius inquirens, cognoscit, quis esset, omnibusque patefaciens, ad eius vestigia prostratus, inquit: 'Nonne hic est venerabilis Iohannes monachus, qui praelationem^g honorum fugiens, ad hec^h loca pervenit?' Cumque qui aderant inquirerent, quid dicere vellet, ille omnia ex ordineⁱ depromit, quali^k se rei veritas habeat. Sicque agnitus, tam a senioribus quam a fratrum cetu debite venerationi est habitus. Quo comperto, Lingonice^l urbis Gregorius^m pontifex egre^m ferre cepit, utⁿ subiecta sibi^o plebi solamina^p perderit^q, direxitque absque dilatione^r ex^s eius coenubii septa virus cum epistularum^t subplimentum: unam ad eum qui praeerat adque^u subiecta sibi plebe^v, eius reddito contrarii ne^w essent, nam^x damno^y communi particeps forent; aliam propriae^z ad virum venerabilem Iohannem, redditum postulans: quod si, opposita dilatione, facere neclexit^a, iudicium omnipotentis Dei de damno omisse^b hac derelicta^c plebes recipere metuerit. Quam causam utrique, tam qui praeerat ob boni sodalis^d amissione, quam etiam venerandus Iohannis ob iudicii in-

*p. 509.

Cap. 4. A1 (a l. 21). 2.

- Cap. 4. a) commanebat A2. b) ita scripsi; submotu A2. c) adoptavit A2. d) anni A2. e) ita pr. m. A2. f) venit A2. g) ita B. C; sublimitatem A2. h) hoc A2. i) exordinet A2. k) ita A2 (cf. p. 180, 12). l) Lingonice A2. m) ita scripsi; hac referre A2. n) in ut reddit A1; quod A2. o) subiecta (sibi om.) plebi A1; subiecte sibi urbis plebs A2. p) magna add. A2. q) perdidit A2. r) ita A2; dilatacione A1. s) ita A1; ad A2. t) epistolaribus exortationibus u. A2. u) pr. noceblio (sic pro cenobio) quod subiecte s. plebi A2. v) in add. A2. w) ita scripsi; inessent A1; essent A2. x) ne A1; nam et A2. y) domno c. A1; dampni communis A2. z) propriam A2. a) negligit A2. b) admissio A2. c) derelicta plebes A1; derelicta plebe A2. d) sodalis A1.

1) *Honorati Lerinensis a. 426. episcopi Arelatensis facti paucisque annis post defuncti praecepta, adveniente Iohanne, in insula etiam tunc vigeant, ut locum recte interpretatus est Ludovicus Duchesne, 'Bulletin critique' 1893, p. 456.* 2) *Sedit a. 506/7—539.*

lati penam^a, anxio cordis stimulo^b trucidare ceperunt; sed omnium consulto^c victus, ad patriam redire iubetur et^d, neglectam^e plebis curam^f, denuo^g caelestia^h pre-conia administrare, ne iudicium damnationis de omissione tantarum animarum acquireretⁱ, qui propriam perpotire^k cupiebat salutem.

5.^a Regressus ergo ad praefatum locum, studuit denuo salubria pocula^b sub^c regulare tenore, quam^d beatus Macharius^{e.1} indedit^f, monachis ministrare adque aeducatam in melius plebem ad caelestia gaudia pro- 10 vocare, adnitente^g sibi monacho Filomere nomine, omni sanctitate et relegione deditum^h, cuius fultusⁱ auxilio, caelestem^k praeconium tam monachis quam populo annuens^l absque delatione conferebat.

6.^a Tum mater experiens desiderabilem adventum 15 venerabilis filii, ad eum venire properat^b, ut tam diu aspectum eius a se segregatum tandem ovans cerneret suisque votis aditum aperiret. Arepto itaque^c itinere, ad eum eo in loco quo vir Dei positus erat advenit hac ministrorum deposcit^d affectum, ut agerent, qualiter de- 20 sideratam diu prolem suis obtutibus^e contemplare^f meruisset. Hoc^g ille auditu abnuit, matrisque affectum ut faverit^h, recusavit, reminiscens illud: *Qui non reliqueritⁱ patrem aut matrem^k, non est me dignus*. Sed tamen, ne fidem matris, quam^l in Christi amorem^m et timorem in- 25 ditam noverat, temereⁿ contemnendo violaret, transiens^o ante^p aeam, parumper obtutibus eius apparuit, ut et desiderium matris saciaret et vigorem relegionis ob

cf. Matth.
10, 37.

Cap. 4. A1. 2. Capp. 5. 6. A1. 2. C.

Cap. 4. a) ita A2; om. A1. b) stimu A1. c) consulti A1. d) ut — 30 administraret A2. e) neglecte A2. f) peritit A1; recipiens add. A2. g) de uno A2. h) caelestiam pr. A1; celestis patrie prec. A2. i) adqui peritit A1. k) ita A1; percipere A2.

Cap. 5. a) R. V. A1; haec om. A2. b) ita A1. 2; dogmata B. C. c) ita A1. B. C; iuxta regulam q. A2. d) ita A2. B. C; Qm A1. e) Marcharius A1. 35 f) ita B. C; (in peritit) dedit A1; illis dedit A2. g) ita A1. B. C; Annuente A2. h) ita A1; dedito B. C; perditio A2. i) vix add., sed eras. A1. k) celeste A2. l) ita A1. B. C; om. A2.

Cap. 6. a) om. A1. 2. b) perperet A1. c) ita A2. C; om. A1. d) de- 40 poscit A1. e) obtutibus A1. f) contemplari A2. g) ita A1. C; Quod i. auditus A2. h) ita A1; affectui favere rec. C; aff. ut agerent qualiter desideratam sibi fari recusavit A2. i) relinquerit A2. k) propter me add. A2 (om. A1. C). l) ita A2. C; cum A1. m) honore et timore sibi i. A2; amore et timore fixam C. n) timore, tum sibi inditam iterantur, sed del. A2. o) ita A1. C; Transeuntem A2. p) ita A1. C; ante ipsa p. A2. 45

1) Regulam ei attributam Roverius, Reomaus p. 24 sqq. et Holstenius, Codex regularum, Paris. 1663, p. 25 sqq., ediderunt.

matris blandimenta non molliret. Poposcit^a per ministros, sese^b incolumen habendo ad caelestia desideria^c cor locaret hac deinceps numquam se^d visurum¹ in praesentem^e vitam sciret.

7.^a Eodem namque^b tempore fratrum coniventia^c ad rura purganda^d, sentium frutecumque^e densitate^f amputanda processerat, quo^g ager cultui redditus^h uberius^h deferret fructus. Quoⁱ cum operis labore^k incumberent, mox a seniore^l vocati, relictis oboediendo in opere se-
10 curibus, ad coenobium remeant^m; peractaⁿ oboediencia^o, modo ad agrum cura^p laborandi redire procurant. Ab-
latis^q furto securibus reperiunt adque^r neglegentiae dam-
num patri nuntianda^s properant^t. Cumque ille eorum
neglegentiam^u aegre ferens, fratribus imperaret^v, ut
15 oratione lectioneque incumberent, ipse oratione innexus,
Dominum pulsando deposcit, qu^r hunc^w famulis suis
patiat^rur damnum inferri. Moxque, peracta oratione, ad
agrum properat et propere qui^x furti scelus patraverat
venire^y conspici^t: festinoque conamine^z ad vestigia beati
20 viri curruit^a, patrati sceleris reatum denuntiat^b refor-
mandaque praede^c absque dilatione horam^d pollicetur.
Tum^e ille et^f veniam postulanti et eologias^g non ab-
nuit tribuere confitenti.

8.^a Cumque^b solito per saltum^c more adletarum
25 antiquorum oratione et ieiuniis evacaret^d, repperit quon-
dam^e pauperem seminudum^f necessaria alimenta querere^g
fructusque^h quos saltus gignere soletⁱ omni studio^k in-
vestigare, ut carnis famem quo^l potuisset^m cybum superare.

Cap. 6. A1. 2. C. Cap. 7. A1. 2. Cap. 8. A1. 2. C.

30 Cap. 6. a) Assertit tamen illi per A2; Hortatur namque eam per C. b) se esse i. et habere A2. c) desiderium (cor l. om.) A2. d) ita recte A1; se (eum A2) visuram A2. C. e) presenti vita se sciret A2.

Cap. 7. a) om. A2. b) in add. A2. c) ita A1; conveniencia fuit ad A2. d) et add. A2. e) frutuncumque A2. f) densitatem ad imputandam
35 A2. g) ita A2; qu...g...redd. A1. h) ita A2; uber...d. ferr...us A1. i) Cumque operis A2. k) labori A2. l) seni...revocati A1. m) remaneant A2. n) vero add. A2. o) oboedien::ciae, ras. di? A1; obedientia predicto modo A2. p) corroborandum redire A2. q) Ablatas f. secures A2. r) hacque A1. s) nunciare A2. t) pperant A1. u) negligencie hec referens A2.
40 v) imperarent A2. w) ac A2. x) fuisti add., sed delet. A2. y) consp. v. A2. z) conamina A2. a) ita A1. 2. b) denunciant A2. c) predam A2. d) hora A2. e) Tum — confitenti pr. m. in inf. marg. suppl. A2. f) om. A2. g) ologias A1.

Cap. 8. a) om. A2. b) ita A1. C; Cum autem per saltum m. solito A2. c) sactum A1. d) ita A1; vacaret A2; exerceretur C. e) quedam A2. f) ita C; semi(nudum perit) A1; seminandos ad necessaria A2. g) om. C. h) fructus quo A2. i) et add. A2. k) ita A1. C; vestigare studio ut A2. l) ita A1; om. A2. m) postui sed cybo A2.

1) Eadem fere verba in V. Columbani I, 3 (supra p. 157, 16), leguntur.

Ille inquirens, quid quereretur, inlate^a miseriae oris confessione deprompsit^b. At ille: 'Utinam te', inquit, 'sola carnis famis urguerit^c, et non famis^c vel sitis^d anime, que omne sine dape^e manet, cruciaret; aut certe, si ea te pauperies, de^f qua Dominus praecinens dixit: *Beati* ⁵ *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum*, et: *Beati, qui* ⁶ *aesuriunt et siciunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur*, possiderit, nulla dapum^h cupia indigeris. Sed dabo quocumque poteroⁱ modo consilium, ut spem ne^k praecedas^l, — multi enim ex inspiratu^m temporisⁿ usu ¹⁰ evaserunt^o —: *Pone in Domino^p spem tuam, et ipse te enutriet*, areptoque^q laboris studio iuxta apostolum^r, quod bonum est, ut habias, unde^s et tuo usu^t et aegentum^u prebeas necessaria'. Factoque in^v pectore eius crucis^w signum, ire ad propriam^x imperat. Ille imperio viri Dei ¹⁵ obtemperans^y, tantam copiam^z laboris suscepit, ut nequaquam deinceps que^a necessaria erant^b defuissent.

9.^a Quidam etenim^b vir Agrestius nomine¹ ad praefatum coenobium ad^c missarum solemnia audienda^d desiderio^e actus venerat, et pavimento prostratus, ²⁰ *uberis* fundens praeces, communem^f Dominum oratione pulsabat^g. Tandem a pavimento elevatus, ad^h ore beatiⁱ viri missarum solemnia audire cupiens expectabat. Cumque iam hora adesset^k, vir Dei imperat, ut foris ecclesia^l egressi omnes, locum quieti tribuant, qualiter solita^m ²⁵ solemnia, ut eius mos erat^{n.2}, suis consodalibus perageret atque hostias Deo absque populari tumultu offeret^o. At ille, mutu^p animo, foris^q progreditur nec subsistere ante fores neque oblationum^r sacramenta patetur expectare^s.

Cap. 8. A1. 2. C. Cap. 9. A1. 2.

30

Cap. 8. a) illatam (illatē A2) miseriam A2. C. b) ita A2. C; deprom..
A1. c) urg. — famis om. A2. d) non add. A2. e) ita A2. C; sinēda p manet
A1. f) perit A1. g) q. e A1. h) dapnum A2. i) ita A2. C; postero A1.
k) non A2. C. l) precedat A2; perdas C. m) insperato A2. C. n) ita A1. C;
tempus usum A2. o) ita A1. C; habuerunt A2. p) Deo add. A1; om. A2. C. ³⁵
q) arepto itaque A2. r) age add. A2; om. A1. C. s) uti pr. m. corr. unde A1.
t) ita A2; usui A1. u) ita A1. C; regencium A2. v) (in om.) peccatore A1.
w) signo crucis A2. x) propria A2. y) ita A1. C; obtemperando A2. z) ita C;
t. piam A1; (t. om.) copiam A2. a) qui A1. b) ita A2. C; aderant A1.
Cap. 9. a) om. A2. b) etiam A2. c) om. A2. d) audiendi A2. ⁴⁰
e) erio perit A1. f) communi A2. g) ita A2; pulsa A1. h) ad o. om. A2.
i) ti viri perierunt A1; beatus viri A2. k) ora eadem esset A2. l) ecclesie A2.
m) q. more solito missarum sollempnia A2. n) cum add. A2. o) ita A1. p) ita
A2; m. . . tu A1. q) foras A2. r) oblationum A1; oblationis A2. s) expecta- ⁴⁵
tares sed tumida A2.

1) Magnimontensium partium civis add. B. C. 2) Cf. V. Columbani I, 19 (supra p. 190, 11).

Tumido cordis intimo^a domum repedit^b, ibique intem-
pesta^c nocte strati^d obvolutus, vidit venerabilem virum^e
dextera gemmam^f eucharistiae ferentem^g ante stratum
adstare eique increpando^h dicereⁱ: 'Cerne', inquit, 'Agre-
stiae^k, quia, si^l die exsterna^m blasphemare distulisses,
quamquam corporis ore eucharistiaeⁿ sacramento^o non
accepisses, tibi spiritaliter largiretur; nunc vero, quia^p
blasphemare praesumpsisti^q, spiritaliter tibi denegatur'.
Ille^r a somno consurgens, noxae^s suae maculas ablueret
10 parat, hac rediens ad virum Dei, veniam postulando ablu
culpas inplorat^l.

10.^a Subsequente vero tempore quidam^b famulus
cuiusdam viri, cuius^c vocabulum erat Clarus, ad beatum
virum ob noxam sceleris confugit. Cumque ille studiose
15 reati culpam requireret, repperit noxam rei commisse,
et ne^d veniam petenti misericordiam denegaret^e, iubet
cuidam, ut apicum seriem^f susciperet, et pro reatum^g
miseri homines ad Clarum pergens, et vitam et veniam
impetraret. Cumque^h ergo Clarus oblatam a gerolo
20 epistolam suscepisset, causam rei exquiret, etⁱ quid se
textus epistole vel gerolus^k vellit^l. Ille^m rei causam
depromitⁿ. Cumque Clarus^o nomen audisset, in furore^p
versus, beati viri epistolam salibo^q inlitam abiecit, et
ferocia redens responsa, gerolum exprexit. Nec^r dilata
25 divina^s ultio! Orem^t Clari faucisque ita^u vehemens^v
perculit, ut per multa spacia² temporum nec panis ali-
menta nec^w sacri corporis sacramenta capere possit.

11.^a Ac^b deinceps famulus cuiusdam, cui nomen
erat Nicasius^c, qui eo tempore curam rei publicae^s ad-

30

Cap. 9—11. A. 1. 2.

Cap. 9. a) intentione A. 2. b) inpedat *pr. m. corr.* repedit A. 1; repetit A. 2.
c) ita A. 2; intempest... n.... A. 1. d) n. in strata A. 2. e) in add. A. 2; om.
A. 1. B. C. f) gemma A. 2. g) et add. A. 2. h) ando peritit A. 1. i) re peritit A. 1.
k) Agrestis A. 2. B. C. l) ita B. C; quasi A. 1; qui si A. 2. m) Domini add. A. 2;
35 om. A. 1. B. C. n) eucharistiae A. 1. o) ita A. 2; o peritit A. 1. p) ita A. 1. B. C;
qui A. 2. q) praesumpsisti A. 1. r) vero add. A. 2. s) noxi A. 2.

Cap. 10. a) om. A. 2. b) in A. 2. c) cui A. 2. d) ita A. 2; om. A. 1.
e) post deneg. fortasse & eras. A. 1. f) ita A. 2; miseriaem A. 1. g) reatu A. 2.
h) que om. A. 2. i) ita A. 2; om. A. 1. k) gerusol A. 1. l) velit A. 2. m) vero
40 add. A. 2. n) deprimit A. 2. o) om. A. 2. p) furorem A. 2. q) salva A. 2.
r) sprexit sed non d. A. 2. s) ita C; divina ultio A. 2; di ultio A. 1. t) or A. 1; os
A. 2. u) om. A. 2. v) vehementer A. 2. w) ita A. 2; nec ipsius quidem eucharis-
tiae usquam potuit sanctificatio intromitti C; nec s. c. s. om. A. 1.

Cap. 11. a) om. A. 2. b) Item famulus A. 2. c) Henchusius A. 2.

45 1) Ne quis hoc fabulosum putet esse, quod dicimus, referente viro
venerabili Agripino diacono, ipsius Agrestii filio, cognovimus add. B. C.
2) Annis integris novem C. 3) Cui etiam Avalensis oppidi regende
rei publice fuerat cura commissa B. C. Cf. V. Germani auct. Fortu-
nato c. 30. 31.

ministrabat^a, demones arte obsessus, diversis^b cruciatibus vexatus^c, ut vix angi catenis crederetur, ad venerabilem
 *p. 512. virum Iohannem^d adductus hac obtutibus^e eius oblatus^f est. Quem cum intuens vidisset, misertus^g cruciatui, sese in^h orationem dedit; pulsaque daemonis pesteⁱ, homo reditur sanitatae. Qui post incolomis multo tempore famulatus eius iunctus mansit.

12.^a Post haec cuiusdam filius astu demonis captus, usu^b linguae^c sublato, quemque^d longeva labiorum vexaverant^e silentia, ad virum Dei deductus eique oblatus^f 10 est. Quem intuens mestus, pro humani generis dispendio et iniqui hostis permissio oratione adque deprecatione intentionem dedit. Nec dilata diu divine pietatis bonitas: et sui famuli libens praeces suscepit et usum linguae damnato restituit, qui post fratrum coetu^g in- 15 sertus, sub obtentu relegionis eodem in loco usque ad^h finem permansit.

13.^a Quodam in tempore loca circummanentia valida famis torrebant ita vehemens, ut nec^b spes vivendi plerumque^c foret. Cumque^d ergo ad virum Dei ob alimonia^e querenda properarent, ille^f aeuvangelicae^g praec-
 Is. 58, 7. conii dictum ante oculos ferens, quo ait: *Frangere esurienti*
 Luc. 6, 30. *panem tuum*^h, et: *Omni petenti te*ⁱ tribue, quosque^k advenire cerneret, necessaria^l ministrabat. Cumque iam undique egentum^m plebs crebrius adveniretⁿ, ille adsue- 25 tum opus impendens, omnibus fenerabat. Tum unus e subditis^o ad patrem accedens, ait, se^p tanti^q farris cupiorem^r non habere, quantum^s egentum^m poscebant quohortes. Ille gemens poposcit sibi vas quem^t voluissent plenum segregari, unde egentum^u alimenta preberentur. Moxque ille obplebere^v vas, capientem^w plus 30 fere^x modia^y quinquies quina^z; cetera que^a habuissent

Capp. 11. 12. A1. 2. Cap. 13. A1. 2. C.

Cap. 11. a) ministrabat A2. b) que add. A2. c) vellatus A1. d) Ioh^m A1. e) ob ducibus A1. f) ablatus A1. g) m. eius cruciatus A2. h) (in 35 om.) orationi A2. i) potestate A2.
 Cap. 12. a) om. A2. b) que add. A2. c) ligne A1. d) queque A1. e) ita A2; vixerant A1. f) om. A1. g) coetui A2. h) in A2.
 Cap. 13. a) om. A1. 2. b) etiam add. A2; om. A1. C. c) plerisque A2. C. d) que om. A2. C. e) alimoniam querendam A2. f) illi A2. g) euangelii A2. h) om. A2. i) ita A2. C; p. retribue A1. k) quousque A2; quouscumque C. l) eis add. A2; om. A1. C. m) egencium A2. n) ita A1. C; advenisset A2. o) subditus A1. p) si A2. q) tantis f. A1; tantam f. (ferri A2) A2. C. r) ita A1 (copiem cod. A1a V. Columb. I, 6); copiam A2. s) quantam A2. C. t) quod A2. u) egenis A2. v) implenere A2. w) capiens A2. 45 x) ita C; plusve A1; plus quam A2. y) modios A2. C. z) quinos C; ut nos pro q. A2. a) c&era que A1; ceterent que A2.

- usui fratrum proficerent. Cumque^a ergo turba aegentum^b pro aliquod^c temporis spatium ex eo vase alerentur, evenit, ut quidam iuxta morem sibi dare necessaria poscerit. Ille mensuram consuetam dare^d iubet egenti.
- 5 Tum^e minister: 'Nequaquam', inquit, 'vel^f perparvum in vase remansit, sed^g totum^h imperiis tuisⁱ pauperibus est^k erogatum'. Quo audito, oculos ad caelum adtollit^l, genuque^m flexo, largitoremⁿ omnium Dominum^o inplorat. Peractaque oratione, ministro^p iubet: 'Vade', inquit,
- 10 'cum fidei adminiculo deffer^q alimenta aegentum^r'. Pergens^s minister, repperit vas plenum, sumptaque mensura, pauperibus tribuit. Deinde patri nuntianda credit, sed ille silendum esse imperat, ne elationis macula cumulum gratiae tollat.
- 15 14.^a Quadam etenim nocte^{b.1} inter densa^c tenebrarum adveniens vir^d venerabilis Segonus^{e.2} ad^f cellula sua, basilicam^g latenter introivit^h, communemⁱ Dominum orationibus pulsabat^k. Quod divinitus viro Dei revelatum est, ascitoque^l ministro imperat^m, ut concito gradu pergat,
- 20 tactoqueⁿ signo, sodales excitet, quia frater [communis^o] Segonus abdite^p fores ecclesie penetrando^q Dominum orationibus pulsat. Quod ita repertum est, atque de industria venerando^r fratri ospitalitatis munus est impletum.
- 25 15.^a Cumque^b iam Gallias Francorum regis sue dictione^c, sublato imperii iure, gubernacula^d ponerent

Cap. 13. A1. 2. C. Capp. 14. 15. A1. 2.

- Cap. 13. a) que om. A2. C. b) egentium A2. c) ita A2. C; alicio temporibus A1. d) dari A2. e) Tunc A2. f) ita A1. C; quia A2. g) ita A1. C; et A2. h) ita A2. C; ut aut pro t. A1. i) ita A2. C; om. A1. k) om. A1. l) ita A1. C; attulit A2. m) ita C; genuque flexa (e corr. fleg) A2; semu. que (om. fl., spatio relicto) A1. n) ita A1. C; genitorem A2. o) Deum C; om. A2. p) ita add. A2; om. A1. C. q) ita A2; def per A1. r) ita A1; egeno A2. C. s) vero add. A2; om. A1. C.
- 30 Cap. 14. a) om. A1. 2. b) noctem A2. c) densas tenebras A2. d) peritit A1. e) ita A2; Seg... s A1; Sequanus C. f) a A2. g) basilica A2. h) olvit peritit A1; introivit corr. introitit A2. i) ita C; O[om]u[ne]m A1, ubi inde textus peritit, frustula tantum litterarum relictis; et plis pro comm. A2. k) pulsans C. l) citoque C. m) ita C; impatus ei ut A2. n) ... us s[i]g[no] A1. o) ita C; 40 om. A2. p) abscondite C. q) penetrans C. r) venerande ne frater A2; venerando famulo Dei C.
- Cap. 15. a) om. A2. b) ita A2 cum V. Trev.; p... a quam A1. c) ita A1; dictioni A2. d) gubernaculas A2; jcula A1.

- 1) A partibus Magnimontensium add. C. 2) Sequanus Lingonic 45 abbas territorii, Segestri scilicet monasterii conditor, cuius virtutes Greg., Gl. Conf. c. 86. enarravit, diem XIV. (ita Eptern.) vel XIII. Kal. Oct. (ita Wissenb., Bern.) occupat in Mart. Hieronym., citatus his verbis: Siggoni (ita Bern., Singoni Ept., Sigonis Wiss.) presbyteri. Biographus eius recens fidem non meretur (Mabillon, Saec. I, p. 263 sqq.).

et, postposita rei publice dominatione, propria fruere-
 tur^a potestate, evenit, ut Theudebertus^b, filius Teuderici^c,
 539. Clodovei condam filii, bellum Italie inferret^{d.1}, trans-
 actis Alpibus², Italiam inquietaret; celerque^{e.2} reversus,
 demissis^f ducibus, quibus^g summam bellorum commi-
 serat^h, Mumoleno³ et Bucceleno, ipse ad propriam re-
 pedavit. Eo itaque in tempore quidam vir⁴ cum quar-
 tano in quomodo eger teneretur et pene ultimum anelitum
 dimissurus expectaretur, germanus eius ad¹ virum Dei
 properat, festinans advenit donumque eulogiarum cum 10
 premissa^k ad Dominum oratione ad^l egri^m solamina
 humiliⁿ prece deposcit. Tum ille et orationem atque
 eulogiarum solamina^o dare non distulit, sed^p enim cui-
 vis cum fidei ardore petenti^q suffragium porrexerat: in-
 latum^r unum paximacio^s cum quinque pomorum numero 15
 egri deferri iussit. Receptum^t munus, celer^u ad ger-
 manum venit; eum^v procul positum, adveniente^w munus
 eger^x sensit, hac germanum requirens, dari^y sibi eologi-
 arum munus deposcit. Cumque ille introiens, deportasset,
 factis tribus particulas^z vinoque infusis^a, egro esurienti^b 20
 *p. 514. *administravit^c. Cumque ovans cum fidei ardore^d eo-
 logiarum munus sumpsisset, statim pulsa tabe, sospitatem^e
 recepit.

16.^a Quantaque sublimia miraculorum^b Domini in
 sanctis^c suis redoleant exempla, sinibus ecclesie^d in orbem 25

Cap. 15. A1. 2. Cap. 16. A1. 2. C.

Cap. 15. a) ita A2 cum V. Trev.; dominabantur C. b) ita V. Trev.; Theod.
 A2. c) Teude[ ] A1; Theoderici A2. d) ac ipse add. A2; om. V. Trev. e) ita
 V. Trev.; i. cumque celeriter inde reversus A2. f) demi restat A1; dimissis d. V.
 Trev.; dimisso duce C; (dem. om.) ducibus A2. g) ita V. Trev.; cui summam C; 30
 (q. om.) curam b. A2. h) ita C cum V. Trev.; comississet A2. i) a A2. k) ...essa
 A1; premissa A2. l) .d A1; ob A2. m) .gri A1; egri A2. n) humili —
 solamina om. A1 (habet A2). o) solempnia A2. p) sed enim q̄ vis [e]um A1,
 inde melius conservatus; et omni nisi cum A2. q) potenti(?) A1. r) illatoque
 paximacio A2. s) p. x. . . cio A1. t) Receptoque munere A2. u) celer (celeriter 35
 A2) ad ger perierunt A1. v) eum (eo A2) procul perierunt A1. w) advenietis A2.
 x) eger sensit perierunt A1. y) d. a. perierunt A1. z) particulis A2. a) ita A2;
 fusi A1; vini infusione C. b) ita A2; esuram A1. c) ministrabat A2. d) om.
 A1. e) s. . . itatem A1.
 Cap. 16. a) om. A1. 2. b) . . . . . biliorum A1. c) ita A1. C; sancto suo 40
 A2. d) ecclesia A1.

1) Procop., Bell. Goth. II, 25; Marius a. 539; Greg., H. Fr. III, 32.
 2) Ita etiam Procopius: Φάγγοι τὰς Ἀλπεὶς ἀμειψαντες, et infra:
 ἐπ' οὐκον ξὶν τάχει πολλὰ ἀνεχώρησαν. 3) Mummolus legatus Theude-
 berti ad Iustinianum missus apud Gregorium, Gl. Mart. c. 30, comme-
 moratur, ubi in codice optimo Mummolenus pr. m. scriptum erat. 45
 Buccellinum cum Amingo duce a Theudeberto in Italia relictum esse
 Paulus, Hist. Lang. II, 2, rettulit, Secundo fortasse usus, dum Gre-
 gorius, H. Fr. III, 32, illum iterum eo missum esse opinatur. 4) Ger-
 manus meus Fidamiolus C. 50

terrarum diffuse^a personuit^b adque, elucubranti^c luce
veritatis, fidelibus^d notum est. Cum eo in tempore^e
segetis, annuam^f maturitatem confecte, ad praecidendum
in supradictum^g coenubio fuissent paratae, concio fratrum
5 ad segitem praecidendam catervatim^h properare studuitⁱ,
opusque per totius diei meta^k peractum^l adventus tetrae
noctis^m prohibuit. Cumque omnesⁿ ad coenobium re-
meassent, imperio seniorum unus^o e^o fratribus Claudius
nomine ad frugem custodiendam remansit. Qui^p cum
10 somno caperet, hac intempesta^q nocte evigilans, mentis
ardorem ad caelum tolleret iuxta illud: *Ego enim^r dor-* Cant. 5, 2.
mio, et cor meum vigilat, coepit cogitare, ne, fessus^s artus,
sodalium^t membra nimio occubuissent sopore, neglectu-
que orationis usu, in aurore adventum iustum tramitis
15 usum^u deferrent^v. Cumque hec^w anxio cordis animo
trucinaret, vidit subito caelos apertos et micantem
globum^x totum^y lustrare mundum. Moxque, dum mi-
randi^z facta mens pavefacta pulsaret^z, alifer gallus
solitam^a vocem adtollens, mundo venturam lucem nun-
20 tiavit, signoque tacto, omnis concio^b fratrum ad ora-
tionem cantosque peragendos ecclēseam penetravit. Ovans
ille, postquam lux dedeta mundo fuit, patri de industria,
quid^c viderit, nuntiavit. Ille, ne^d stimulo elacionis cor-
ruptus^e mentem pollueret, increpans ait: 'Nequaquam
25 talia te^f vel corde tumido^g vidisse praesumas narrare!
Quid enim fas^h est, ut homo subⁱ fragilitate positus et^k
contagione peccatorum^l maculatus mereatur caelestia
contemplare^m?'

Cap. 16. A 1. 2. C.

- 30 Cap. 16. a) d...fus. A 1. b) peritit A 1. c) ti luce perierunt A 1; lucu-
branti l. A 2; elucubrata l. C. d) ita C; ..... b... A 1; f. om. A 2. e) ita C;
peritit A 1; t. quo segetis A 2. f) annu peritit A 1; messium maturitate confecta A 2.
g) supradicto cenobio A 2. C. h) cathervancium A 2. i) ita A 2; properare stu....
A 1; properavit C. k) metam A 2; metas C. l) esse add. A 2; om. A 1. C.
35 m) [ctus A 1. n) ita C; nobis A 2; peritit A 1. o) ex A 2. p) Qui cum som-
perierunt A 1; Qui cum somnum C; Quem cum sompnus A 2. q) ita C; i. n. perierunt
A 1; ac per intempestam noctem A 2. r) om. A 2; habent A 1. C. s) f. ssus
(artus peritit) A 1; fessis artibus A 2; fessi artus C. t) ita A 2. C; sadolum A 1.
u) ita A 2; ...sum A 1. v) diff. A 2. C. w) ita A 1. C; hanc A 2. x) totam A 1.
40 y) ita A 1; mirandi fasti C; mirando facto A 2. z) pulsaretur A 2. C; ubi add. eventus.
a) siletiam A 1. b) conscio A 2; peritit A 1. c) ita C; ..... quid viderit A 1;
quod viderat A 2. d) ine stimulus A 2. e) ita A 1. C; corruptam A 2. f) cer-
nere add. A 2; om. A 1. C. g) stumido, exp. s A 1. h) enim nefas A 2; enim num
fas C. i) suffrag. A 2. k) ita A 1. C; aut A 2. l) inde altera manus atramento
45 nigriore pergit A 1. m) corr. contemplari A 1, et sic A 2.

1) *Similia de Donna retulit Ionas, V. Columbani II, 16 (supra p. 267).*

17.^a Quidam enim^b vir cum de Parius^c properae^d ad patriam remearet, percussus^e ulceræ pessimo, quod^f passim^g per Galiae^h finibus dilatatumⁱ loca^j plurima
 543. pollulabat^k, veniensque ad propriam, petiit, ut sibi^l de puteo, quem vir^m Dei benedixerat, et interⁿ septa cae-^o
 *p. 515. nubii sui situs^o erat, limpa deferretur: moxque^p *se fidem haberae^q sospitatem^r recepturum. Dericto^s ministro, laticem cum benedictionem^t deportat^u; austaque^v eger^w, vim^x doloris^y incendii vulnus craebuit, adque sospitatem reditus, vitam post incolomis cum^z superis egit². 10

18.^a Quanto iam onorae hac veneratione regum Francorum adque nobilium fulceretur, enarrare^b.^c longum est. Inerrat^c in eum^d, ut opido^e iurae dicam^f, omnium virtutum flagrantia^g, corporis castigatio; ieiunii et orationibus aequae^h ut iuveniliⁱ aetate tulerat, eodem^k 15 modo et senile portabat: exemplum subditus edocens, ut castrimargiae^l, id est gule, cenodoxiae, id est aelatione^l, arogantiae, id est superbiae, vicia^m maximaⁿ, per que conpererat^o Adam in paradiso deceptum^p, omnimodis^q plebem subditam cavere^r suadebat, ne^s simili 20 modo, sicut Adam his tribus vitiis delapsus^t adque ad^u gaudia paradisi segraeatus et deiectus est, simili modo imitatores eius, dum ventris ingluviae gule obediendo^v

Cap. 17. A1. 2. Cap. 18. A1. 2. C.

Cap. 17. a) om. A1. 2. b) autem A2. c) ita A1; Parisius A2. d) prope 25 A2. e) est add. A2. f) Quid A2. g) ita A2; passi simpliciter A1. h) G. f. dilatatu A1; Gallie fines quid per dilatata A2. i) atque add. A2. k) ita scripsi; poculabat A1; passus fuit. V. A2. l) et intra cepta cenobii add. A2 (habet ea etiam suo loco). m) viri A2. n) intra cepta utroque loco A2. o) :: tus A1. p) ita A2; Vox quae se A1. q) redixit add. A2. r) se add. A2. s) itaque 30 add. A2. t) benedictione A2. u) et add. A2. v) iuxta quod A2. w) dixerat add. A2. x) ita A2; in A1. y) d. nec incendia ulcers deinceps non censit, sed sospitati redditus A2. z) inc. suam usque ad finem peregit A2.

Cap. 18. a) om. A1. 2. b) inarare pr. m. corr. enarare A1. c) enim add. A2; om. A1. B. C. d) eo A2. e) ita A1; opinor C; ut o. i. d. om. A2. B. 35 f) ditam A1. g) fragrantia A2. h) equa (corr. ex qua) ita ut A2. i) ita A1. B. C; in veneralem etatem tolleretur A2. k) eo m. et s. B. C; Et eo m. s. A2. l) elacionis A2. B. C. m) vicia A2. n) maxime A1. o) ita A1. B. C; perierat A2. p) deceptu A1; deceptus A2. q) omnibus modis fugerent et plebi sibi subdite A2. r) eam add. A2. s) ita A2. C; Me A1. t) dil. A2. u) pr. 40 m. superer. A1; ad corr. a C (Met.); a gaudiis A2. v) obediendo pr. m. corr. obediendo A1.

1) De huc a. 543. orbem vexante (v. SS. rer. Merov. I, p. 684) agitur, momento Roverio. 2) Cum superis agere est elocutio Ionaе familiaris pro vivere. 3) Pro verbis e. l. est in C haec leguntur: ambigit nemo, 45 qui beneficia a predictis regibus prestita per precepta chartarum, quae usque nunc in publicis arcivis predicti condita sunt monasterii, relegere cupit. Chartas spurias (ed. K. Pertz, p. 113. 125) in actis instituti Austriaci l. l. p. 407. examinavi. 4) Contra gastrimargiam et spiritum kevodoçias disputavit Cassianus, Inst. lib. V. et XI. 50

subcumbunt, dum elationis^a stimolo^b inbecillitate animi
perturbantur, dum superbiae malum anime Deo dicatae^c
vulnerantur^d, a consorcio^e iustorum abscise^f et omni
gaudio perpetuae lucis private eterno^g cruciato damne-
5 rentur^h. Ipse vero ieiuniis et vigiliis vacans, omnibus
inlecebris aelisisⁱ, pullulantibus virtutibus, animi vigore
corporis voluptate^k prohibuit, ut ignitum illo^l igne animi
desiderium, de quo igne Dominus ait: *Ignem veni mittere* Luc. 12, 49.
in terram; quam^m volo, ut ardeat? ut omnium virtutum
10 fructusⁿ adtraheret, hoc^o verbum semper corde et ore
profferrens: *Concupivit anima^p mea desiderare iustificationes* Ps. 118, 20.
tuas in omni tempore, et item: *Ideo dilexi mandata tua* ib. v. 127.
super auro et topazion. Fratres^q cohortans, vultu hilaris^r
et letus facie monebat^s, dicens: *Venite, exultemus Domino^t,* ib. 94, 1. 2.
15 *iubilemus Deo salutari nostro. Preoccupemus faciem eius*
in confessione et in psalmis iubilemus ei. Venite, adoremus ib. v. 6.
et procidamus ante Dominum [et^u ploremus ante Deum],
qui fecit nos, quia ipse est dominus Deus^v noster. Operi ib. v. 7.
piissimo corde et corpore^w vacans, memorabat^x sanctum
20 Paulum dixisse, si [quis^x] non laborasset, panem sine
periculo non potuisset sumere. Et requirens instituta
sanctorum patrum, inter multas collationes precipue
sancti Ysaac¹ abbatis [Scithae^y] doctrinam meditans,
pro Christi dilectione se coartavit et crucem domini
25 nostri Iesu Christi non erubuit^z, sed portavit. Semper^a
habens² profunde humilitatis inconcussa fundamina, ab omni
lubrice impulsationis^b incursu animum inhibuit et ita
paulatim ex contemplatione divina ac spiritali intuitu
meruit sublimari. Sollicitudine^c rerum carnalium preter
30 certas necessitatis^d generaliter abscidit et nullius^e negotii

Cap. 18. A1 (ad l. 11). 2. C.

Cap. 18. a) elationis A1. b) st. inbecillitatis A1; stimulatio (corr. stimulo)
et inbecillitate A2. c) dec. A1, corr. d) et add. A2. e) ita A1; consorcio
A2. C. f) abscisi et o. A1; abscisis omni A2. g) eternae A1. h) ita A1; dam-
35 nentur A2; dampnarentur C. i) elisis et p. A2 (non C). k) voluntate A1;
voluptatem A2; voluptates C. l) ita A2; ignitum illum a. A1; ignitus illius ignis
amore C. m) quem A2. n) sibi add. A2 (om. A1. C). o) ita C; hoc A1; hec
verba A2. p) sequitur V. Eugeniae (inde a verbis et iussit eam, verum non interrupto,
A1. q) vero add. A2; om. C. r) ylaris A2. s) ita C; manebat eos d. A2.
40 t) ex. in dñio A2. u) et pl. a. D. om. A2; habent C et LXX. v) deu A2.
w) memor erat s. P. precepisse C. x) ita C; om. A2. y) ita C; om. A2. z) ita
C; erubuit A2. a) que add. B. C. b) impulsione B. C. c) autem add. A2
(non B. C). d) ita A2. e) ita B. C cum Cass.; ullius A2.

1) De Isaac abbate v. Cassian., Collat. IX. 2) Sunt verba Isaac ab-
45 batis apud Cassian., Collat. IX, 3, 1.

causa^ave non solum curam, sed nec^b memoriā quidem^c penitus admisit. Detractionem, vaniloquia seu multiloquia, scurilitatis^d pariter amputavit, sciens illud quod sibi quomodo religionis ordo convexerat, hoc aliis utile fore impleri, quicquid scilicet ipse a pube tenus^e ad⁵ senilem etatem perduxerat. Nec prorsus, quamvis fessis^f artibus, paciebatur fieri^g silentium, quod cunctis in commune^h, vocis tuba civitate canente atque salutifera Domini precepta personante, proficeret in augmentum.

28. Ian. 19.^a Obiit ergo^b circiter CXX annorum^c, V. Kalendas Febroarias, plenus etate corporis et decore religionis. Nec^d oculis caligavit nec^d dencium^e dampna sensit, memoriae^f vigorem tenacitatem retinens, et^a, ut in plerisque fieri assolet^g, nequaquam etas decrepita, obmisso largitatis usu, avaricie umquam succubuit^h, sed omniaⁱ 15 bona, quibus etas iuvenilis succumbere solet^k, eque et senectus pollebat^l. Sepultusque est aut procul a cenobio infra terminos monasterii, loco quem ipse predixerat¹. Suffectusque est in loco eius abbas Silvester² nomine, quem^m ipse antea vivens fratrum cetuiⁿ preesse preciperat; qui et religionis forma^o et regule tenore^p per vestigia magistri gradiens, longevo floruit tempore³. Post quem in supradicto cenobio Mumulinus ex iussu venerabilis viri Silvestri curam regiminis suscepit. Qui 579/80. post Lingonice ecclesie⁴ pontifex electus, in loco suo Leubardinum cum consensu fratrum abbatem prefecit,

Capp. 18. 19. A2. C.

Cap. 18. a) ita B. C cum Cass.; n. secularis se non A2. b) ita B. C; ne Cass.; etiam A2. c) ita B. C. cum Cass.; quid in penis inadmisit A2. d) ita A2. e) pubetinis A2. f) fesis A2, corr. g) ita A2; cf. Judith 13, 16. h) coe m. al. 30 corr. cōe A2.

Cap. 19. a) om. A2. b) beatus Iohannes abbas habens add. A2; om. C. c) annos A2. d) non B. C. e) damna dentium B. C. f) ita C (Met.); memoriā nativitalis ret. A2. g) solet B. C. h) subcumbuit A2. i) omnibus rebus bonis B. C. k) cumbere solet A2; succubuerat B. C. l) ita B. C; s. eius portabat A2. 35 m) que A2. n) setui A2. o) ita C; formam servans et r. tenorem A2. p) et add. A2; om. C.

1) In textu C, quem Roverius, Reomaus, Paris. 1637, p. 23, edidit, haec addita sunt: anno Domini DXII, iuxta quod in cyclo beati Victurii episcopi numeratur; v. supra p. 322, n. 2. 2) Silvester abbas clericum 40 pedibus captum sanavit, teste Fortunato, V. Germani c. 35. 3) Quievit igitur venerabilis Silvester XVII. Kl. Mai. et sepultus est in ecclesia sancti Iohannis add. C, consentiente Martyrologio Reomaensi; cf. 'N. Arch.' XVIII, p. 618. 4) Cf. Greg., H. Fr. V, 5: In cuius (Pappoli) loco Mummolus abba, quem Bonum cognomento vocant, episcopus 45 substituitur. Mummolus episcopus Lingonensis a. 583. et 585. conciliis Matisconensibus subscripsit; cf. Concilia ed. Maassen I, p. 161. 172.

qui sepulcrum, ubi reliquie sancti corporis beati Iohannis condite erant, in loco in quo nunc est mutavit.

20.^a Nec absurdum videtur huic operi inserere, que tunc in ea sunt acta *commutatione. Nam cum ^{*p. 517.} sepulcrum illud a loco in quo positum erat avellere ac commutare voluissent, [et^b sublata humo undique, nequaquam tamen sarcophagum movere possent], tridui ieiunii subire laborem consilii^{b*} fuit. Cum^c iam tertia^d dies a^e ieiunio illuxit, — erat enim X. Kals.^f Octobris¹, ^{Sept. 22.} in quo die veneranda festivitas beati Mauricii² martiris cum sociis suis mundo clara nitescit^g, — et fessa iam ieiunio membra post matutinos^h cantus rursus in sopore requiescerentⁱ, quidam senex ecclesiam [introiens^k, cernit beatos senes], sibi^l videbatur Iohannem et Silvestrum ante sepulcrum adstare^m atque his qui cum eis inerantⁿ, albis vestitis^o stolis, imperare, ut sepulcrum moverent^p ac in locum ubi nunc est situm promoverint^q. Cumque ille audaci animo cerneret, quid ageretur, a Iohanne, ut ipse arbitrabatur, increpatus est: 'Cur', inquit, 'ausus^r ecclesiam introisti^s? Sed^t quia simplici corde tuum cognovi introitum, vade', inquit, 'et concito gradu, tam Leubardino^u quam sodalibus excitatis^v, ceptum opus cito peragant!' Festinus ille a^q Leubardinum abbatem cucurrit ac rei geste causam deprompsit^w. Ille cum ²⁵ suis ovans surrexit, ac^x agnita voluntate atque permissione^y proprie devocionis, surgentes atque^z sepulcrum amoventes, eo^a in loco ubi nunc est com- mutarunt, et^b ad sanctum altarium cum consilio epi-

Capp. 19. 20. A 2. C.

- 30 Cap. 20. a) om. A 2. b) et — possent om. A 2; ex C ea inserui. b*) ita scripsi; consilium A 2. C. c) Cum enim iam A 2; Cumque iam C. d) tercius C. e) d. ieiunii illuxisset C. f) Decembris add., sed delet. A 2. g) nitescit A 2. h) matutinatorum C. i) ita A 2; quiescerent C. k) ita C; introiens — senes om. A 2. l) ut sibi C. m) stare et add. qui ei in regimine loci successerat C. n) erant C. 35 o) ita C (Mett.); vestiti A 2. p) moventes in locum perducerent destinatum C. q) ita A 2. r) es add. C. s) introire C. t) pr. m. superser. A 2. u) Leopar- dinum quam sodales C. v) ita A 2; excitato et add. ut C. w) depromit A 2. x) ac agni eius v. A 2; post et a. v. add. sancti viri C. y) permisso C. z) et C. a) in locum destinatum illud comm. C. b) ita A 2; c. Ubi et s. C.

- 40 1) Eundem diem translatio illa in Martyrologio Reomaensi occupat; cf. 'N. Arch.' l. l. 2) Mauricio etiam nunc ecclesia dicata est, quae locum, ubi Iohannes sepultus esse videtur, Corpus sancti (hodie Corsaint) nominatum occupat.

scoporum est^a situm, quo^b Christi hostiae litantur atque orationum^c officia persolvuntur, ubi et^d remedia egris et^e quorumque votis solamina beneficiorum accommodantur^f, cui est honor et gloria in seculorum secula. Amen.

5

Cap. 20. A 2. C.

Cap. 20. a) Christum *add.*, *sed delet.* A 2; struxerunt pro est s. C. b) *ita C*;
ubi christicole letantur A 2. c) *ita C*; orationis officio funguntur A 2. d) *ita C*,
etiam A 2. e) *ita C*; cecisque vota solempnia A 2. f) attribuuntur C.

INDEX PERSONARUM ET LOCORUM.

SCRIPTISIT WILHELMUS LEVISON.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

A.

- Abelenus episc. Genav. 248. 255, 1.
 Abraham patr. 159, 5.
 Acharius episc. Noviomag. 245, 20.
 Adalwaldus rex Langobard. 247, 15.
 286, 10.
 Adam 157, 1. 340; Adam primus
 et secundus 239, 5.
 Ado, fil. Autharii nobilis Vulciac.,
 209, 20. 210, 1.
 (Aega), Ega, vir sublimis (*maior
 domus*) 269.
 Aetalia insula, *Elba* 225, 10.
 Aethiopes 273, 30.
 Agibodus mon. Bobiensis 230, 1.
 233. 289, 10. 290, 25 — 292, 1.
 Agilulfus rex Langobard. 150, 30.
 151, 20. 220. 221, 5. 286, 10.
 Agilus abbas Resbac. 245, 10.
 Agrestius mon. Luxov. 229, 5. 246 —
 254; novus Cain 246, 10; epistula
 ad Athalam 247, 10. 248, 1. —
 Agrestiana pars 249, 10. 251, 25.
 Agrestius (civis Magnimont. 334, n.)
 327, 25. 334. 335; filius fictus:
 Agripinus.
 Agripinus diac., filius Agrestii fictus,
 335, n.
 Agust. v. August.
 Aiga, uxor Autharii, 209, 20.
 Alamanni, Alemanni 310. 320, 10;
 rex 311, 1. Cf. Suevi. — Ala-
 mannia 140.
 Alba rivus, *Aubetin* 243, 10.
 Albania *Britannica* 139, 35.
 Albeta fl., *Aubois* 256, 5.
- Alpes 174, 10. 208, 5. 233, 1. 338, 1.
 Amandus episc. (Traiect.) 145, 20.
 Amatus abbas Habend. 252. 253.
 255, 1.
 Ambro, *gens Celtica* 225, 10.
 S. Ambrosius episc. Mediolan. 152, 1.
 Anagrates monast., *Annegray* (*dép.
 Haute-Saône*) 149, 5. 162, 15.
 164, 1. 165, 20. 167, 10. 168, 5;
 cellula 167, 5; abbas: Colum-
 banus; castrum 163, 15.
 Ansetrudis mon. Evoriac., soror
 Ansildis, 270, 5.
 Ansitrudis infans Evoriac. 267.
 268, 1.
 Ansildis, soror Ansetrudis, 270, 10.
 S. Antonii mon. Vita ab Athanasio
 composita 151, 10.
 Appennina rura 145, 1. 221, 5.
 283, 10.
 Aquilegia (urbs) 247. — Aquile-
 geneses 247, 1.
 Aquitania 319.
 Arabia 148, 1.
 (Ariani), Arriani 229, 25. 286, 1.
 287, 20. 288, 15; Arriana secta
 282, 15. 286, 10; perfidia 151, 20.
 220, 20. 221, 1; pestis 283, 1.
 Arigius episc. Lugdun. 230, 15.
 Ariowaldus dux, postea rex Lan-
 gobard. 282. 286 — 288, 15.
 Armorica loca 199, 15.
 Arnulfus episc. Mett. 280, 15. 281, 5.
 Aspasius custos eccl. Vesont. 192, 25.
 193, 1.
 Athala, Atala, abbas Bobiensis
 145, 5. 147, 15. 228. 230, 5 —

- 240, 5. 247, 15. 248, 1. 281. 285, 5. 288. 291, 1.
- Athanasius episc. Alexandr., biographus Antonii mon. 151, 10.
- (Atrabatum), Atravatum, Atravintensis, Atravetinsis urbs (civitas 317, 10; opidum 317, 1) 186, 10. 309, 15. 313, 5. 314. 316, 15. 317. 319, 1; ecclesia 314, 1. 316, 10. 318, 5; oratorium 317, 10; episc.: Vedastes; archipresb.: Scupilio; pontifices et sacerdotes de vicinis urbium 317, 1.
- Attila (*abl.* Attilane) rex Chunorum 314, 5.
- Audo-, Aut-.**
- Autharius vir Vulciac. 150, 15. 209; uxor: Aiga; filii: Ado, Dado. (Audoinus) *v.* Dado.
- Audomarus episc. Bonon. et Tarvan. 245, 20.
- Augnofledis mon. Evoriac. 229, 10. 264.
- Augustana (urbs), *Augst* 245, 20; episc.: Ragnacharius.
- Agustidunum, Agustidunum, urbs, *Autun* 197, 1. 245, 35.
- S. (Augustinus), Agustinus, episc. Hippon. 152, 1.
- Aurea abbat. Paris. 255, 15. (Aurelian.), Aurilianensis urbs, *Orléans* 199; ecclesiae 199, 10.
- Aureus notarius Adalwaldi regis Langobard. 247, 15.
- Ausonia 148, 10. 281. *Cf.* Italia.
- Austrasiorum regnum 162, 15. 187, 1; reges: *v.* Franci.
- Aut- *cf.* Audio-.
- Autiernus ex monachis Columbani 149, 10. 170. 171.
- Autisiodorum (urbs), *Auxerre* 197, 20. 198, 5.
- Avallo castrum, Avalense oppidum *Avallon* 197, 1. 335, n.
- Axona fl., *Aisne* 311, 5.
- B.**
- Babelenus *v.* Theudulfus.
- Babylona aureum caput Persarum (*cf.* *Dan.* 2, 38) 225, 1.
- Baioarii 246, 25; Boiae qui nunc Baioarii vocantur 244, 1.
- Baltildis regina, uxor Chlodovei II, 326, 5.
- Baniaritia calmen 177, 10.
- Basilia (urbs), *Basel* 245, 20; episc.: Ragnacharius.
- Baudacharius mon. Bobiensis 230, 1. 289, 10. 292. 293.
- Baudulfus e proceribus Theuderici II. regis 191, 10. 194, 20.
- Benechor monast. Ulton., *Bangor* 158, 15. 159, 5; abbas: Commogellus.
- Beractrudis mon. Evoriac. 279.
- Bersabea, uxor Davidis regis Iud., 157, 1.
- Bertecharius comes 194. 195, 5.
- Berthoara femina nobilis Biturig. 255, 15.
- Bertulfus abbas Bobiensis 144, 25. 145, 10. 229, 20. 280 — 286, 20. 292, 20.
- Betoric. *v.* Bituric.
- Bismantum castrum, *Bismantova* 283, 15.
- Bithildis mon. Evoriac. 276. 277. (Bituricensis), Betoricensis urbs, *Bourges* 255, 15. 256, 1; monasterium puellarum 255, 15.
- Blidemundus mon. Bobiensis 239. 240, 1.
- Blidulfus presb. Bobiensis 237, 20. 238. 286 — 288.
- *Bobium, Ebobium, Bobiense, Ebo-biense monast., *Bobbio* 140, 1. 145. 151. 178, 1. 230. 221. 223, 20. 224, 1. 231, 5. 232, 25. 235, 5. 237. 238. 240, 40. 247, 15. 280, 5 — 283, 10. 288, 5. 290; basilica: S. Petri; abb.: Columbanus, Athala, Bertulfus, Bobolenus; praepositus 292, 30. 293, 1; Ebo-bienses monachi 288, 10; Ebo-biensis monachus 289, 5; molen-dinum monasterii 233. 291, 1; vinea 292, 25. 293. *Cf.* Columbanus.
- Bobius rivus, *Bobbio* 221, 10. 228, 20. 232, 25 — 234.
- Bobolenus abbas Bobiensis, fil. Winici, 144, 20 — 146, 1. 147, 20. 148, 10. 178, 1. 227, 1.
- (Bocchus), Bucchus, Numida 225, 10. Boiae *v.* Baioarii.

Bononia (urbs), *Boulogne* 245, 20; episc.: Audomarus.
 Bonosus haereticus 244, 1.
 Bregantia v. Brigantia.
 Bridena fl., *Brenne*, *influens Armançon fl.* 329, 1.
 Briegensis saltus, *la Brie* 210, 5; saltus pagusque Briegius 241, 5.
 Brigantia, Bregantia, Bricantiae, urbs, oppidum, *Bregenz* 150, 20. 211. 213. 214, 20; quidam pontifex ex vicinis urbibus 215, 10.
 Brittanica, *Anglia* 179, 15; Britannia Maior 139, 35. Cf. Saxoni.
 Brittanica arva, *Bretagne* 196, 10; Brittanicus sinus 198, 15; Brittanici sinus 160, 10. 161, 1. — Britto genere 174, 1.
 Brocariacus villa, *Bruyères-le-Châtel (dép. Seine-et-Oise)* 187, 20. 188, 1.
 Brunichildis regina, uxor Sigiberti I, 150, 1. 186 — 190, 1. 193, 20. 207, 1. 214, 10. 219. 220, 1; secunda Zezabel 187, 10.
 Brusca rivus, *Breuchin* 171, 20. 172, 5.
 Buccelenus dux Franc. 338, 5.
 Buccus v. Bocchus.
 Burgundiae episcopi 249, 1. — ex Burgundionorum genere 230, 10; Burgundionorum, Burgundionum regnum 143, 25. 162, 15. 187, 1; rex: v. Franci.
 Burgundofara abbat. Evoriac., filia Chagnerici, 209, 10. 229, 1. 240, 15. 241, 15—243, 15. 253. 257—275, 1. 277, 1. 279. 280.
 Burgundofaro episc. Meld. 277, 10.

C.

Cabalonnensis urbs, *Chalon-sur-Saône* 326, 5.
 Caesar ferreus (cf. *Dan.* 2, 40) 225, 10.
 Cain v. Agrestius.
 (Cana), Chana, Galileae 312, 15.
 Carantocus abbas Salicis monasterii 165.
 Carantomus monast., *Charenton* 256, 5.
 (Cassianus) v. conlationes.
 Catulus (Q. *Lutatius*) 225, 5.
 Celtiberus 225, 10.

Chagnericus vir nobilis 150, 15. 209. 241 — 243, 5; uxor: Leudegundis; liberi: Burgundofara, Chagnoaldus.
 Chagnoaldus episc. Laudun., fil. Chagnerici, 185. 186, 1. 216. 218. 219, 1. 241, 10. 243, 15. 245, 20. Cf. Magnoaldus.
 Chana v. Cana.
 (Chenchres) v. Cincris.
 Childebertus II. rex Franc., fil. Sigiberti I, 162, 20. 186; filii: Theudebertus II, Theudericus II.
 Chilpericus, Hilpericus, I. rex Franc. 186, 15. 206, 25; fil.: Chlotharius II.
 Chlodchildis regina, uxor Chlodovei I, 310, 15.
 Chlodoveus I. rex Franc. 310. 311. 314, 15. 338, 1; uxor: Chlodchildis; filii: Theudericus I, Chlothacharius I.
 Chlodoveus II. rex Franc., fil. Dagoberti I, 269, 5; uxor: Balthildis; fil.: Chlotharius III.
 Chlothacharius I. rex Franc., fil. Chlodovei I, 314, 15—316, 1; fil.: Chilpericus I, Sigibertus I.
 Chlotharius, Clotharius, II. rex Franc., fil. Chilperici I, 150. 151, 20. 198, 1. 206, 20 — 208, 5. 209, 20. 219. 220. 222. 223. 240, 40. 241, 1. 242, 20. 246, 5. 248. 249, 1; fil.: Dagobertus I.
 (Chlotharius), Clotharius, III. rex Franc., fil. Chlodovei II, 326, 5.
 Chramelenus dux, fil. Waldeleni, 176.
 Chrodoaldus, maritus amitae Theudeberti II. regis, 202.
 Chunorum rex v. Attila.
 Cincris (= Chenchres), *Pharao* 225, 5.
 Clarus vir quidam 327, 20. 335.
 Claudius mon. Reom. 328, 1. 339.
 Cloade v. Lugdunum.
 Cloth. v. Chloth.
 S. Columbanus sive Columba abbas Luxov. et Bobiensis (Columbanus qui et Columba 152, 15; Columbanus, isdem Columba 183, 5; Columba 147, 15. 170, 20. 182. 183, 15. 184, 20. 200, 5. 201, 5. 204, 10. 205, 10. 213, 1. 220, 5. 223, 5. 224, 5. 227, 5. 230, 5. 252, 15)

139, 30. 140, 1. 143, 25. 145—228.
 230. 231, 1. 240, 40 — 243, 30.
 246, 1. 247, 15. 248. 250. 251, 20.
 252. 253. 255, 5. 291, 30; mater
 148, 15. 152, 15. 154. 157. 227, 10;
 festivitas, transitus 224, 5. 227, 1;
 dicta 224, 1; expositio libri psal-
 morum 158, 10; libellus contra
 Arianos 221, 1; regula 170, 10.
 175, 20. 176, 5. 190, 1. 210, 5.
 243, 15. 248, 10. 249. 252, 20. 253, 1.
 255. 256. 257, 10. 281, 5; litterae
ad Theudericum II. 189, 15; lit-
 terae *ad Chlotharium II.* 223, 15;
 instituta 145, 10. 223, 5. 246, 5.
 251, 20. 255, 1; Columbani mo-
 nachii, *scil. Bobienses* 286, 10.
 Columbanus, Columba, mon. Lu-
 xov. 149, 25. 181, 5. 183, 25 —
 185, 1.
 Comininus mon. Fontan., genere
 Scottus 174, 1.
 Commogellus abbas Benchor. 149, 30.
 158, 20. 159.
 Constantia urbs, *Coutances (dé-
 la Manche)* 199, 15; abbas: Po-
 tentinus.
 Cora fl., *Cure* 197, 10.
 Cora vicus, *Cure prope Domecy-sur-
 Cure (dép. Yonne)* 197, 15.
 Crientius, Cricencius, fluviolus, *Crin-
 chon* 314, 10. 317, 15.

D.

Dado (*sive Audoinus*), fil. Autharii,
postea episc. Rotomag. 209, 20.
 210, 5.
 Dagobertus I. rex Franc., fil. Chlo-
 tharii II, 209, 20. 269, 5; fil.:
 Chlodoveus II.
 Dalida, uxor Samsonis, 157, 1.
 Dardani, gens 179, 15.
 Darius Medus argenteus (*cf. Dan.*
2, 39) 225, 1.
 David rex Iud. 157, 1; uxor: Ber-
 sabea.
 Debbora proph. 154, 25.
 Dertona, Dertonensis urbs, *Tortona*
 281, 25. 289, 15. 290, 5; episc.:
 Probus.
 S. Desiderius episc. Vienn. 214, 15;
 gesta (*auctore Sisebuto*) 214, 15.
 Deurechildis mon. Evoriac. 229, 10.
 264, 25 — 266, 15.

Doda femina nobilis regionis Nam-
 net. 205, 1.
 Domma (*gen. Dommane* 267, 10)
 mon. Evoriac. 229, 10. 266 —
 268, 5.
 Domnicus, filius Urbani, 285, 5.
 Domoalis minister Columbani 168.
 192, 1.
 Donatus episc. Vesont., fil. Wal-
 deleni, 175; regula 272, 20.
 Dova fl., *Doubs* 193, 15.

E.

Ebob. v. Bob.
 Ega v. Aega.
 Elegius episc. Noviomag. 255.
 (Elisabeth), Helisabeth, uxor Za-
 chariae, 174, 15.
 Elnonis palus, *Elnon rivus* 145, 20.
 Engaddi oppidum Iudaeae 148, 1.
 225, 15.
 Equonanus mon. Fontan., e genere
 Scottorum 174, 1.
 Ercantrudis, Erchantrudis, mon.
 Evoriac. 229, 10. 262 — 264.
 (Ermen-) v. Hermen-.
 Esaias, Isaias, proph. 147, 1. 161, 15.
 253, 15. 327, 1.
 Eunocus mon. Fontan., e genere
 Scottorum 174, 1.
 Eusthasius, Eustasius, abbas Luxov.
 145, 5. 147, 15. 151, 20. 196, 20.
 215, 15. 220, 25. 222, 20. 223. 229.
 240, 15 — 246. 248 — 257, 5. 281.
 Eva 157, 1.
 Evoriacas monast., *Faremoutiers*
 229, 5. 243. 257 — 279. 280, 15;
 basilica, ecclesia 260, 30. 262, 1;
 dormitorium 272, 5; hortus 268, 15;
 abbat.: Burgundofara; cellera-
 ria 258, 1; familia circummanens
 269, 10.

F cf. Ph.

Fidamiolus vir fictus 338, n.
 Filomeris mon. Reom. 327, 20.
 332, 10.
 Flavia, uxor Waldeleni ducis, 174, 15
 — 176, 10.
 Fontanae monast., *Fontaine-lès-
 Luxeuil (dép. Haute-Saône)* 170, 5.
 173, 15. 183, 5; praepositus 170, 5.
 Fraimeris mon. Bobiensis 234, 25.
 235.

Franci 162, 15. 246, 5. 260, 1. 310. 313, 5. 314. 316, 1; Neustrasi Franci 206, 25; Francorum reges 337, 25. 340, 10; reges: Chlodoveus I, Theudericus I, Chlothacharius I, Theudebertus I, Sigibertus I, Chilpericus I, Childbertus II, Chlotharius II, Theudebertus II, Theudericus II, Sigibertus II, Dagobertus I, Chlodoveus II, Chlotharius III. Cf. Austrasiorum, Burgundionorum regnum.

Fredemungiacae calmen 181, 5.

G.

Galilea v. Cana.

Galli 178, 10. — Gallia, Galia 148, 5. 179, 15. 186, 5. 202, 15. 207, 1. 220, 10. 241, 5. 340, 1; Galliae 149, 1. 161, 1. 162, 15. 163, 1. 255, 1. 329, 20. 337, 25. — Gallica arva 160, 15. 227, 15; Gallicum solum 196, 15.

Gallus mon. Columbani 140, 1.

171, 20. 172.

Gallus amicus Sulpicii Severi 151, 15.

Gaudiacum monast., *Jouet-sur-l'Aubois* 256, 5.

Genuensis urbs, *Genf* 248, 15; episc.: Abelenus.

Germania 179, 15. 186, 5. 211, 15. 220, 10.

Gernomeda mon. Evoriac. 275. 276.

Gibitrudis mon. Evoriac. 229, 10. 259, 15 — 262, 1.

Gracchus 225, 5.

Grandeponte locus in pago Vunginsi, *Vieux-Pont prope Voncq (départ. Ardennes)* 311, 5; basilica 311, 15.

Gregorius episc. Lingon. 331; epistulae ad monachos Lerinenses et Iohannem Reom. 331, 20.

Gundoaldus episc. Meld. 243, 10.

Gundoenus, pater Sadalbergae, 244.

Gurganus mon. Fontan., genere Britto 174, 1.

H.

(Habendum) monast. v. Romaricus.

Habita ancilla Atrebat. 318, 15.

Hannibal Poenus 221, 10. 225, 5.

Hel. v. El.

Hermenaldus diac. Bobiensis 237, 20. 238.

Hibernia 139, 30. 143, 25. 148, 1. 149, 1. 152, 15. 153, 15. 158, 15. 170, 15. 179, 15. 185, 1. 196, 10. 205. 227, 15; Hibernia antiquitus Scotia dicta est 139, 30. — cenobia in Alamannia, quae ad monachatum solos Hibernicos admittunt, 140, 5. Cf. Scotti.

Hiberus, *gens* 225, 10.

Hieremias v. Ieremias.

Hieronimus presb. 151, 10. Cf.

Hilarion, Paulus.

Hierusalem 226, 5.

Hilarionis Vita auctore Hieronymo 151, 10.

Hilarius episc. Pictav. 152, 1.

Hilarius vir Quartaniac. 329; uxor: Queta; fil.: S. Iohannes.

Hilp. v. Chilp.

Hira fl., *Staffora* 289.

Hocinus vir e Francis 314, 20.

(Homerus), Omerus, Zmirneus (*Smyrnaeus*) 225, 5.

Honoratus episc. Arelat., abbas Lerin. 380, 35.

Honorius I. papa Rom. 282. 283; privilegia monasterio Bobiensis concessa 283, 5.

Hormentio fl., *Armançon* 329, 30.

Hunna (*dat. Hunnane*) abbas Reom. 326, 10.

I.

(Ieremias), Hieremias, proph. 246, 20.

(Iezabel) v. Brunichildis.

India 148, 5. — Indus v. Porus.

Iob 253, 5. 262, 15.

Iocundus vir (*Italus*) 221, 5.

S. Iohannis baptistae sollemnitas 329, 20.

S. Iohannes euang. 329, 25.

S. Iohannes abbas Reom., fil. Hilarii, 326—343; epistula ad Clarum 335, 15.

Iohannes consul 329, 20.

Ionas abbas, auctor Vitarum Columbani, Iohannis, Vedastis 144, 20

—148, 10. 152. 172, 10. 177. 179, 10.

182, 1. 184, 10. 185, 5. 186, 10.

192, 1. 209, 15. 215, 15. 216, 1.

227, 1. 232, 25. 233, 1. 237. 238.

239, 25. 241. 248, 15. 246, 15. 247, 15.

248, 1. 254. 255, 5. 257, 10. 261, 30. 262, 1. 266, 20. 275, 20. 277, 25. 278, 1. 280. 282, 20 — 284. 286. 290. 292. 293, 15. 294, 10. 309, 20. 326. 328, 15. 340, 10; parentes 237, 15; mater 237, 15. 238; frater 237, 15.
 Iorani saltus (*potius* Iotrense) monasterium, *Jouarre (dép. Seine-et-Marne)* 210, 5.
 Iorensis *v.* Iuranus.
 (Iotrum monast.) *v.* Ioranus saltus.
 (Isaac), Ysaac, abbas Scithae (= *Sciti eremi*) 341, 20.
 Isaias *v.* Esaias.
 Israel, Israhel, populus 147, 1. 168, 10. 206, 15. 215, 25. 329, 25. — Israhelitae 215, 1.
 Italia 140, 1. 150, 20. 151, 20. 208, 5. 217, 10. 220. 241, 1. 338, 1; reges: *v.* Langobardi. *Cf.* Ausonia.
 Iuranus, Iorensis, saltus, *Iura* 174, 10. 176, 5.
 Iustus presb. Italus 287, 20. 288.
 Iuvenius poeta 174, 15.

L.

Lagenorum terra, *Leinster* 157, 15.
 Landeberga mon. Evoriac. 229, 20. 275.
 Langobardi 220, 10. 247, 15. 282, 5. 286, 10; reges: Agilulfus, Adalwaldus, Ariowaldus; dux: Ariowaldus.
 (Laudunum) *v.* Lugdunum Cloade.
 Lemovica civitas, Lemovicensis urbs, *Limoges* 255, 10. 319, 25.
 (Lerinense), Lirinense, Lirenense, monast., *St. Honorat* 230, 20. 330, 25. 331, 5; abbas Lerinensium 327, 20; is qui praeerat 331; abbas: Honoratus.
 Leubardinus abbas Reom. 342, 25. 343.
 Leubardus mon. Bobiensis 230, 1. 289, 10. 293. 294.
 Leucus mons et castrum, Leuci populus Aquitaniae (*factus*) 319.
 Leudeberta mon. Evoriac. (*abl.* Leudebertane) 229, 15. 270. 271.
 Leudegundis, uxor Chagnerici, 241, 10. 242, 20.
 Leupecharius, Leuparius, episc. Turon. 201, 20. 202, 1. 203, 15.

Liger, Ligeria, fl., *Loire* 198, 15. 199, 10. 200, 25. 201. 205, 20. 228, 5.
 Ligno fl., *l'Ognon* 172, 1.
 Lingonica urbs, *Langres* 328, 20. 331, 20; ecclesia 196, 25. 342, 25; episc.: Gregorius, Mumulinus (*potius* Mummolus), Mietius.
 Lirenense *v.* Lirinense.
 Livius historicus 156, 1.
 Lua ex monachis Columbani 198, 15.
 Lugdunum Cloade (urbs), *Laon* 185, 1. 245, 20; episc.: Chagnoldal.
 (Lugdunum Galliae civ.), *Lyon*; episc.: Arigius, Tretecus.
 Luxovium, Luxoviense monast., *Luxeuil* 143, 25. 145, 5. 149, 10. 150, 5. 169. 170. 172. 175, 15. 177, 20. 178, 10. 179, 45. 182, 1. 183, 25. 187, 20. 188, 10. 189, 10 — 191. 193. 194, 1. 196. 211, 5. 222, 20. 223. 231, 1. 240, 25. 243, 20. 244, 5. 245, 15. 246, 15. 248, 5. 249, 20. 252, 15. 256, 10. 277, 10. 281, 5; castrum 169, 5; ecclesia 184, 10. 194; a b b.: Columbanus, Eusthasius, Waldebertus; praepositus 170, 5; cellarium 179, 20. 180; refectorium 178, 15. 180, 40. 190, 25; minister refectorii, cellerarius 179. 180, 40; horreum quo frumenta condebantur 181, 1. 182. 183, 1; horrei custos, claviger 182; quidam presbyter ex parochianis 177, 25.

M.

Macedo aeneus (*cf.* *Dan.* 2, 39) 225, 1.
 Macharii regula 332, 5.
 Magnimontenses partes, *Mesmont* 334, n. 337, n.
 Magnoaldus (*falso pro* Chagnoaldus) 185, 25. 216, 20. 25. 218, 25.
 Mantuanus *v.* Maro.
 Marculfus cellerarius Salicis monasterii 165. 166, 1.
 Marius consul 225, 5.
 Maro Mantuanus (*Vergilius*) 225, 5; poeta 148, 10.
 S. Martinus episc. Turon. 151, 15; sollemnitas transitus 263, 5; sepulchrum Turon. 201. 203, 1.
 Matasconensis urbs, *Mâcon* 249, 1.
 Matrona fl., *Marne* 209, 15.

S. Mauricii mart. et sociorum festi-
vitas 343, 10.

Mediolanium urbs 151, 20. 220, 25.
221, 1. 228, 20. 235, 20; basilicae
et sanctorum loca 236, 5; episc.:
Ambrosius.

Medus v. Darius.

Meldense oppidum, Meldensis, Me-
lodorum urbs, *Meaux* 209, 1.
241, 5. 277, 10; basilica: S.
Petri; episc.: Gundaldus, Bur-
gundofaro.

Mercurius deus v. Wodanus.

Meroveus mon. Bobiensis 230, 1.
289. 290. 293. 294.

Mervengus, i. e. e genere *Merowin-*
gorum oriundus 213, 1.

Mettensis urbs, Mettense oppidum
219, 10. 280, 15; episc.: Ar-
nulfus.

Mietius episc. Lingon. 196, 20.

Milmandra fl., *Marmande* 256; mo-
nasterium in insula situm 256, 1.

Mogontiacum urbs, *Mainz* 212;
ecclesia 212. 213, 5; episcopus
(*Lesio*) 212. 213, 1.

Mosa villa, *Meuse* (dép. *Haute-*
Marne) 244, 10.

Mosa fl., *Maas* 244, 10.

(Musella), Musella, fl., *Mosel* 171, 5.

Moyses 246, 25; libri Moysi 269, 1.

Mugra rivus, *Grand-Morin* 243, 10.

Mumulinus (immo *Mummolus*) episc.

Lingon., abbas Reom. 342.

Mumolenus dux Franc. 338, 5.

Musella v. Mosella.

N.

Nametis, Namitense oppidum, Na-
metensis urbs, *Nantes* 195, 20.
203, 15. 204, 10. 205; episc.:
Soffronius; comes: Theudoaldus.

Neustrasi v. Franci.

Nicasius comes Avalensis 335, 25.

Nilicola 225, 5.

Nivernense oppidum, *Nevers* 198, 15.
256, 5; monasterium virginum,
Notre-Dame 256, 5; portus 199, 1.

Noe 178, 20.

Noviomensis episcopus (*Noyon*)
245, 20; episc.: Acharius, Ele-
gius.

Novisona fluviolus in saltu Iurensi
176, 5.

Numida v. Bocchus.

O.

Oceanus, Occeanus 145, 15. 152, 15.
179, 15. 207, 1. 241, 5. 319, 30.

Omerus v. Homerus.

P.

Palatium monast. Vesont. 175, 20.

Parisius (Parius 340, 1) urbs 150, 15.
208. 255, 10. 340, 1; monast. virg.
ab Eligio conditum 255, 10; a b-
bat.: Aurea; porta 208, 10.

S. Paulus apost. 251, 5. 254, 25.
334, 10. 341, 20. Cf. Petrus apost.

S. Pauli (*Thebaei eremitae*) Vita
auctore Hieronymo 151, 10.

Pennina iuga 148, 5.

Persae 225, 1.

Petragorica civitas, *Périgueux*
319, 25.

S. Petri basilica Bobiensis 221.
222, 15. 284, 25. 285, 1.

S. Petri basilica Meldensis 242, 25.
243.

S. Petrus apost. 229, 15. 247, 1.
270, 20. 271, 10. 284; vigilia pas-
sionis Petri et Pauli 283, 20; S.
Petri sollemnia 284, 10.

(Pharao) v. Cincris.

Phoebus, Foebus 154, 25. 155, 1.

(Photinus), Fotinus, haereticus 244, 1.

(Pictavensis) episcopus: Hilarius.

Pipimisiacum villa Meld. 241, 5.

Plaureius mon. Habend. 253, 25.

Poenus v. Hannibal.

Porus Indus 225, 5.

Postumianus amicus Sulpicii Severi
151, 15.

Potentinus abbas Constant. 199, 10.
200, 5.

Probus episc. Derton. 281, 25. 282.

Procula femina regionis Namne-
tensis 204.

Q.

Quartaniacus villa 328, 30; orato-
rium 329, 10.

Quieta, uxor Hilarii Quartaniac.,
327, 25. 329. 332. 333, 1.

R.

Ragnacharius episc. August. et Basil. 245, 20.
 Ragumundus e custodibus Colum-
 bani relegandi 195, 20. 198, 1.
 202, 20.
 Remegius episc. Rem. 311. 312, 1.
 313, 1.
 Remorum urbs, *Reims* 311, 15. 312, 1.
 313, 1; episc.: Remegius.
 Renus v. Rhenus.
 (Reom.) v. Riom.
 Resbacense monast., *Rebais* (dép.
Seine-et-Marne) 210, 5. 245, 10;
 abbas: Agilus.
 Resbaci fl., *Ravoireau* 210, 5.
 (Rhenus), Renus, fl. 211. 212, 1.
 310, 5.
 Riguliacus villa, *Rilly-aux-Oies*
 (dép. Ardennes) 311, 5.
 Riomaus monast., *Moutier-Saint-
 Jean prope Semur* 326, 5. 327, 15.
 330. 331, 20. 332—334. 336. 339.
 340, 5. 342; ecclesia, basilica
 334, 20. 337. 339, 20. 343; abbas:
 S. Iohannes, Silvester, Mumulinus,
 Leubardinus, Hunna.
 Roccolenus mon. Bobiensis 231, 25.
 Roma 282; Urbs 283, 15. — sedes
 Romana, apostolica 247. 282, 15.
 283, 5; papa: Honorius I. Cf.
 imperium, res publica.
 Romaricus abbas Habend. 252. 253.
 255, 1; monasterium puellarum
 (*Habendum*), *Remiremont* 252, 15;
 ecclesia 254, 5.

S.

(Sabaei), Sabei 225, 10.
 Sadalberga abbat. Laudun., fil.
 Gundoeni, 229, 1. 243, 15 — 245.
 Salicis monast., *fortasse Saulx* (dép.
Haute-Saône) 165, 10; abbas:
 Carantocus; cellerarius: Marc-
 ulfus.
 Salomon, Salamon, rex Iud. 157, 1.
 254, 25.
 Samson iudex Israel. 157, 1; uxor:
 Dalida.
 Saxonorum genus (*Britannicum*)
 268, 15.
 Scaldeus fl., *Schelde* 145, 20.
 Scarbea fl., *Scarpe* 145, 20.
 Scipio 225, 5.

Scita v. Scythia.
 (Sciti eremi), Scithae abbas v. Isaac.
 Sclavi v. Venetii.
 Scordisci, gens 179, 15.
 Scottorum, Scotorum gens, genus
 189. 153, 15. 154, 1. 174, 1; com-
 mercia 205, 20. — Scotia = *Hi-
 berna* 189, 20. Cf. Hibernia. —
 Scotia *Britannica* 189, 25. Cf.
 Albania.
 Scupilio archipresb. Atrebat. 317.
 318, 1.
 (Scythia), Scita, gens 225, 10.
 Segonus (= *Sequanus*) abbas Se-
 gestr. 327, 25. 337.
 Severus (*Sulpicius*) auctor Dialo-
 gorum de S. Martino 151, 15.
 Siagrius v. Syagrius.
 Sicambri 146, 1; Sicamber 225, 10.
 Sidena fl., *Serein* 329, 20.
 Sigibertus I. rex Franc. 149, 5.
 162. 163. 186; uxor: Brun-
 childis; fil.: Childebertus II.
 Sigibertus II. rex Franc., fil. Theu-
 derici II, 219.
 Sigusia urbs, *Susa* 237, 25.
 Silla v. Sulla.
 Silvester abbas Reom. 328, 10. 342.
 343, 10.
 Sinemurum castrum, *Semur-en-
 Auxois* (dép. Côte d'Or) 329, 20.
 Sinilis abbas Hibern. 148, 15. 149, 1.
 155, 10. 157, 20. 158.
 Sinoaldus diac. Bobiensis 233. 234.
 (Sion), Syon 292, 15.
 Siri v. Syri.
 Sisetrudis celleraria Evoriac. 229, 5.
 257—259.
 (Smyrnaeus) v. Homerus.
 Soffr. v. Sophr.
 Sollemniacus monast., *Solignac* (dép.
Haute-Vienne) 255, 10.
 Sonicharius ex monachis Colum-
 bani 170, 20. 171.
 (Sophronius), Soffronius, episc.
 Namnet. 205.
 Spissia villa publica, *Époisses* (dép.
Côte-d'Or) 188, 15.
 Suevi, Suaeui 167, 1. 213, 10. Cf.
 Alamanni.
 (Sulla), Silla, dictator 225, 5.
 (Sulpicius) Severus v. Severus.
 (Syagrius), Siagrius, abbas mona-
 sterii ad Novisonam fl. siti 176, 5.

(Syrorum), Sirorum, genus 199, 20.
200, 1.

T.

Taurinates, *Torino* 237, 25.
Ternoderense castrum, *Tonnerre*
328, 25.
Teud. v. Theud.
Tharaonense oppidum, *Thérouanne*
(*dép. Pas-de-Calais*) 245, 20;
episc.: Audomarus.
Theude-, Teude-, Theud-, Theut-.
Theudebertus I. rex Franc., fil.
Theudericus I, 338, 1.
Theudebertus II. rex Franc., fil.
Childeberti II, 150. 186, 20. 187, 1.
202, 5. 207. 208, 5. 209, 5. 211.
212, 1. 217—220. 252, 10; amita
202, 5.
Theudegisilus mon. Luxov. 149, 20.
177. 184.
Theutharius mon. Bobiensis 232, 20.
Theudemanda femina nobilis 197, 15.
Theudemundus mon. Bobiensis
232, 15.
Theudoaldus mon. Bobiensis 230, 1.
289, 10. 292.
Theudoaldus comes Namnet. 205, 15.
Theudericus I. rex Franc., fil. Chlo-
dovei I, 338, 1; fil.: Theude-
bertus I.
Theudericus II. rex Franc., fil.
Childeberti II, 150. 186—191.
193, 20—197, 5. 199, 15. 200, 25.
202. 205, 15. 207. 214, 10. 217, 10.
218—220. 246, 10; concubinae
187; filii 150, 25. 188. 202, 10.
219; fil.: Sigibertus II.
Theudulfus cognomento Babelenus
vir venerabilis 256.
Ticinum urbs, civitas *Pavia* 286, 5.
288, 10.
Titan 153.
(Tornacus), Turnacus, oppidum,
Tournai 186, 15; Tornacensis epi-
scopus 245, 20; episc.: v. Novio-
mensis.
Toron. v. Turon.
(Traiectensis) episc.: Amandus.
Tretacus episc. Lugdun. 249, 5.
Trivea fl., *Trebbia* 221, 10. 235, 10.
Tulbiacum, Tulbiacense castrum,
Zülpich 218.

Ionaæ.

Tullum oppidum (tunc oppidum
nunc civitas 320, 15), *Toul* 218, 5.
311, 1. 320, 15. — Tullinse genus
318, 20.

Turn. v. Torn.
(Turonensis), Turonensis, urbs, *Tours*
200, 25. 201; episc.: S. Mar-
tinus, Leupecharius; portus 201.
Tuscanæ arvæ 283, 10.

U.

Urbanus, pater Domnici, homo
Italus 285, 10.

V cf. W.

S. Vedastes, Vedastus, episc. Atre-
bat. 309. 311—320.
Venetii qui et Sclavi dicuntur
216, 20. 217, 5.
(Vergilius) v. Maro.
Vermandensis ecclesia 255, 5. —
Veromandorum episcopus 245, 20;
episc.: v. Noviomensis.
Vesontionis, Vesontionum urbs, Ve-
sontionense oppidum, *Besançon*
174, 15. 176, 10. 191, 15. 193. 197, 1;
ecclesia 150, 20. 191, 25. 192;
monast. virg. 176, 10; monast.:
Palatium; Vesontionensis ponti-
fex 175, 20; episc.: Donatus.
Viaturinus homo Italus 284, 20.
S. Victori, Victorii, episcopi cycclus
paschalis 326, 1. 342, n.
Victuriacus villa publica, *Vitry-en-*
Artois (*dép. Pas-de-Calais*) 186, 10.
Viennensis urbs, *Vienne* 214, 15;
episc.: S. Desiderius.
Vincenna fl., *Vienne* 255, 10.
(Viromand.) v. Vermand.
(Vongensis) v. Vunginsis.
Vosacus eremus, saltus 163, 15.
164, 15—167. 169. 170, 20. 171.
178, 1. 181, 5. 185, 5. 197, 1.
Vulciacus villa, *Ussy* (*dép. Seine-*
et-Marne) 209, 15.
Vunginsis pagus, *Voncq* (*dép. Ar-*
dennes) 311, 5.

W.

Waldebertus abbas Luxov. 144, 20
—146, 1. 147, 20. 148, 10. 227, 1.
248, 15. 256, 15. 277, 10.

Waldelenus dux Cisiuran. 174 —
 176; uxor: Flavia; fil.: Chramelenus, Donatus; filiae 176, 5.
 Warasqui, gens 243, 20. 244, 1.
 Warnacharius (*maior domus*) 249, 5.
 Willesuinda, Wilsinda (*abl.* Wilsindane), mon. Evorisc. 229, 15.
 268 — 270.
 Winiocus presb. 149, 20. 177, 1. 178.
 182. 183, 1; fil.: Bobolenus.

Vodanus seu Mercurius deus Suevorum 213, 15.

Z.

Zacharias 174, 15; uxor: Elisabeth.
 Zebedeus, pater Iohannis euang., 329, 20.
 Zezabel v. Brunichildis.
 Zmirneus v. Homerus.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

SCRIPSIT WILHELMUS LEVISON.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

- abbas v. minister, monarchia, senior, sufficere.
 absinthium 202, 5.
 actualis vita 326, 10.
 adnitens = *assistens* 332, 10.
 adulteria 189, 15. — adulterinae permixtiones 188, 1. Cf. concubinae.
 agapis = *caritas* 145, 10.
 ager novus messium copiam locupletem dederat 173, 15; ager cultui redditus 333, 5. Cf. arva, messis.
 alifer gallus 339, 15.
 aligeros cibos praebere 215, 15.
 ametistus, *lapis* 226, 1.
 anas] ales, quam a nando anatem vulgo vocant, 293, 1.
 anhelus] in extremis anhelis 242, 1.
 antidoti caelestis pocula praebere 330, 10; antidoti salutaris potum dare 231, 10; antidoto salubre curare 248, 5; antidoto viscera desecare 252, 1.
 antiphona 292, 15.
 (antistes), antestes = *episcopus* 263, 5.
 apices = *litterae* 335, 15.
 apostolica sedes (*Romana*) 247, 1. 282, 15. 283, 5.
 aquae calidae cultu eximio constructae 169, 10.
 (archipresbyter), arcepresbiter 317, 5.
 arva = *ager arvus*] semine futuro confectam glebis arvam parare 183, 10.
 ascus, *navicula* 145, 20.
 (athletae), adletae antiqui 333, 20.
 atrium ecclesiae 194, 1; atria ecclesiae 194, 10.
 auctoritate regali emanante 249, 1; per regiam auctoritatem 315, 5.
 aula regis, regia 162, 15. 187, 15. 188. 207, 10. 209, 5. 314, 10. — aulici 162, 20. 282, 10. 315, 1; auligae = *aulici* (*gen.* auligum 191, 5; *acc.* auligas 189, 20. 282, 1) 189, 20. 190, 1. 191, 5. 282, 1; post aulicas honores 280, 15.
 aurei (*nummi*) 203.
 avenae modolamen 146, 15.
 baiola = *nutrix, ministra* 260, 10.
 balsami lacrima 143, 1.
 baptismi gratia 250, 25. 311. 313, 5. 316, 10; baptismus sacer 315, 5; baptismum consequi 214, 5. Cf. lavacrum.
 barbarus dicitur *Ariowaldus rex Langobard.* 282, 15; barbari = *Suevi* 214, 1.
 barriditas = *superbia* 248, 15.
 benedicere vasa 315, 15. — benedictio *vasorum* 315, 15.
 berillus, *lapis* 226, 1.
 braces, *Germ.* 'male' 204, 15.
 bubali 169, 15.
 bullugae] poma parvula, quae etiam bullugas vulgo appellant, 168, 1.
 butyrum 148, 1.
 c(a)elicolae 291, 5.
 c(a)eremonias execrabiles litare 169, 15.
 (calchedon), calcidon, *lapis* 226, 1.

- calciamenta 181, 10.
 calmen = *villare* 177, 10. 181, 5.
 candidati = *caelestes* 226, 15. 258, 10.
 261, 10. 270, 10.
 canonica institutio 249, 15.
 cantus] orationem cantusque peragere 339, 20; ad cantum digna dicta *Columbani* 158, 10; corpus (= *corpori*) debitos cantus persolvere 276, 5; functionis (= *mortis*) cantus implere 184, 20. Cf. antiphona, hymnus, matutini cantus.
 capitulum] trium capitulorum dissensio 247, 5.
 carcer 191, 15.
 castrum v. civitas, Anagrates, Avallo, Bismantum, Leucus, Luxovium, Sinemurum, Ternoderense, Tulliacum.
 cathedram (*episcopalem*) regere 175, 20; cathedram sacerdotalem regere 311, 15; pontificalis cathedrae onus, officium 313, 5. 318, 5.
 causari (= *litigare*) cum aliquo ad iudicium 251, 20.
 cauterio morbos corrigere 252, 1; cauterio scripturarum discerpi ac desecari 221, 1.
 cellarium *monasterii* 179, 20. 180. — celleraria *monasterii* 258, 1; cellerarius *monasterii* (= minister refecturi 179, 15) 165, 10. 179, 10. 180, 40.
 cenodoxia, id est elatio 340, 15; cenodoxiae vitium 158, 5.
 censibus annuis rex monasterium ditat 223, 15.
 censura religionis 312, 5.
 cervisa 149, 20. 179. 180. 183. 213. 315. 316, 1; cervisa, quae ex frumenti vel hordei sucos equoquitur, 179, 15; edebat — sucus, qui ex cervisae reliquiis prociuntur, 278, 25.
 q(h)aracterem exprimere 251, 15.
 chelidrus, *anguis* 246, 5.
 (chrysolithus), crisolitus, *lapis* 226, 1.
 (chrysoprasus), crisofrasus, *lapis* 226, 1.
 circumadstare 259, 5.
 circummanens familia *monasterii* 269, 10; circummanentia loca 336, 15.
 civitas v. Atrebatensis, Lemovica, Petragorica, Ticinum, Tullum; in *Leuco monte* incertum an civitas an castrum situm fuit 319, 25. Cf. oppidum, urbs.
 clariter 319, 5.
 claviger *horrei* (= horrei custos 182, 20) 182, 15; clavigero usu fores reserare 192, 25. 193, 1.
 clericum esse, facere, fieri 217, 15. 218, 1. 219, 10. — clericatus 219, 10; clericatus honor 218, 1. — clerus et plebs (*Atrebatensis*) 317, 1.
 cluere 147, 5. 158, 15. 224, 5. 246, 5. — cluentia = *praestantia* 145, 10.
 cocelea = *cochlear* 249, 20. 250, 15.
 cohors universa *monachorum* 196, 1; conversantum cohors 170, 1; egentium quohortes 336, 25; cohors fratrum 223, 5; infirmantium cohortes 166, 5; militum cohors 198, 20; monachorum cohors, cohortes 199, 15. 224, 10. 230, 15; cohors puellarum 257, 20; sodalium cohortes 267, 20.
 coll. v. conl.
 colonia Taurinatum (Sigusia) 237, 25.
 comam capitis aliter tondere (*de monachis*) 251, 15.
 comes (*regni Francorum*) v. Bertharius, Nicasius, Theudoaldus.
 comitatio sodalium 331, 1.
 com(m)eatus, *licentia* 178, 20. 185, 1. 246, 15.
 commemorationem (*defuncti*) tricesimo die ex more ecclesiastico facere 262, 1.
 commendare *episcopo cuidam aliquem* 230, 15. 311, 20.
 commercium] navis quae Scottorum commercia vexerat 205, 20.
 communio totius orbis 247, 10; sedis apostolicae, Romanae 247; sacri corporis communionem participari, roborari 266, 20. 274, 10. Cf. corpus, eucharistia, viaticum.
 comp. v. conp.
 concito (concitu 312, 10) gradu 183, 15. 184, 10. 235, 10. 312, 10. 337, 15. 343, 20.
 concubinarum adulteriis misceri 187, 5; abiectis concubinis, regnam aulae praeficere 187, 15. Cf. adulterium, coniugium.

confessio *peccatorum*] confessio *monachi coram abbate* 235, 5; confessio *sanctimonialium coram abbati* 263, 15. 269, 25. 272—274, 5. 279, 20; per confessionem pectoris sui aream purgare 269, 20; ter in die per confessionem mentem purgare (*iuxta regulam Donati*) 272, 20. — confiteri 1) *fidem* (*q. v.*): trinitatem una deitate confiteri 286, 20; 2) *peccata*: commissum facinus confiteri 288, 10; noxam, noxas confiteri 232, 5. 263, 25; reatum c. 261, 25. congregatio *monasterii* 194, 25. 273, 20. conibentia v. coniventia. coniectura = *congeries*] de coniectura ramorum septa densare 293, 20; facinorum coniecturam per confessionem pandere 279, 20; coniectura demonum 316, 1. coniugium legitimum 187, 5. Cf. adulterium, concubinae. coniventia, conibentia = *communio* 144, 25. 255, 1. 271, 25. 333, 5. conl., coll. conlateranea = *uxor* 310, 15. collationes *Cassiani* 341, 20. collectarum multiplicatio *in missa* 250, 5. collegium *sanctimonialium* 270, 5; unius caenubii collegium 169, 20; c. ceterarum 274, 10; c. famularum Dei 266, 20; multorum c. 223, 5; c. suorum 248, 10. colligatim = *colligate*, *coniuncte* 248, 15. conpares (*sanctimoniales eiusdem monasterii*) 261, 20. 267, 1. conperendinare = *ingeminare* 251, 15. compilare nubes 173, 10; non necessarias res compilare 266, 25; mercedis lucra affatim cumpilata 309, 5. conprovinciales mores 190, 5. conquirere = *perquirere* 269, 20. consiliis regis gratus 209, 5. consodales = *monachi* 334, 25. consuetudo regularis disciplinae 282, 20. consul regebat Gallias 329, 20.

contio fratrum 339; c. monachorum 256, 10. 281, 15; puellarum c. 176, 10. conversatio = *conversio* 228, 15. 229, 1; c. e saeculo 280, 10. converti in coenubio, monasterio 265, 1. 268, 15. 276, 10; conversus e saeculo = *monachus factus* 291, 20; conversa a (e *recte* A 1c. d. B 1a) saeculo 259, 20. convivae 202, 5; conviva Theudberti (II) regis (Chagnericus) 209, 5. corpus ecclesiae 155, 1; extra ecclesiae corpus haberi 250, 10; sacri corporis sacramenta 335, 25; corpus Domini accipere ac sanguinem libare 266, 20; sacrum corpus Domini (et salvatoris sanguinem 267, 1) sumere 267, 1. 291, 20; a corpore Domini se privare 263, 5; sacri corporis privato 263, 5; a corpore Christi sua culpa segregari 263, 10; sacro corpore reconciliari 263, 15; corpore Christi reconciliari 263, 10. Cf. communio, eucharistia, viaticum. crux ante cellulam posita 238, 25; crucem exprimere 242, 15. Cf. signum, vexillum. culmen v. regimen. cunei hostium 156, 5. 219, 20. 310, 5. cupa, *vas magnum* 213, 15. curriculum = *curriculum* 258, 20. custos ecclesiae 192, 25; custodes regii *Columbani relegandi* 195, 15. 196, 10. 198, 15. 200, 20. 201; custos equorum TheudERICI (II) regis 197, 1; custos horrei 182, 20; molini 233, 5. cycclus (*paschalis*) v. Victorius, re-capitulans. daemon saevus 228, 1; demonis arte 198, 10. 316, 5. 336, 1; astu demonis captus 336, 5; demonis pestis 205, 10. 284, 25. 285, 5. 336, 5; daemonis rabie plenus 284, 25; demone plenus 197, 15; vis rapida daemonis 285, 1; (a) daemone corripui 197, 5. 198, 10. 288, 10; turba obsessorum, quos demones torquebant, 200, 15;

- terribiles daemonum aspectus 266, 10. *Cf.* coniectura, spiritus.
- deitas aequalis una 228, 10; trinitatem una deitate confiteri 286, 20.
- depromere = *manifestare, dicere* 145, 10. 159, 25. 173, 25. 180, 5. 191, 20. 223, 5. 249, 15. 252, 5. 257, 1. 259, 1. 261, 20. 269, 15. 279, 5. 331, 15. 333, 1. 335, 20. 343, 20.
- deputare custodes 195, 15; ad vineae custodiam depotatus 293, 10; negligentiae deputare 147, 10; virtutem alteri depotare 294, 5. *Cf.* ministerium.
- dies *v.* dominicus, festivitas, sabbatum.
- dilatare (= *differre*) *emendationem* 189, 20; ultionem inpostmodum dilatare 199, 5; trium regnorum possessione ac dominatione dilatatus (= *latus factus*) 220, 5. *Cf.* ulcus.
- directas (= *sanas*) mentes habere 273, 20.
- disciplina praecedentium patrum 330, 25; disciplinae habenae 223, 5. *Cf.* regularis.
- discussionibus inquisitus 258, 10.
- disputare secum de scripturis sacris 166, 15.
- dissertor = *dissertator* 146, 15. — dissertationes synodales 250, 1.
- doctores nobiles 151, 5; doctorum ordo 280, 1.
- documentorum pristinorum contemptus 253, 20.
- dogma] in christiani vigoris dogmate florens 153, 20; sacro edoctus dogmate 227, 15.
- dolositas 261, 25.
- dominicus dies 265, 20. 266, 25; dominica festa 167, 15. *Cf.* oratio.
- dominium *v.* episcopalis.
- dormitorium *coenobii* 272, 5.
- duclium] serraculum, quem duclium vocant, 180, 5.
- dux *Cisiuranus v.* Chramelenus, Waldelenus; duces (Mumolenus et Buccelenus), quibus summam bellorum commiserat (*Theudbertus I. rex Franc.*), 338, 5; dux Langobardorum (Ariowaldus) 286, 10.
- ebd. v.* hebd.
- ecclesiasticum ius 282, 5; ecclesiasticus mos 262, 1.
- elationis damna 147, 10; macula 337, 10; stimulus 148, 20. 267, 15. 339, 20. 341, 1; supercilium 161, 20; vitium 268, 5. *Cf.* cenodoxia.
- elucubrare obiecta 158, 5; elucubrante praedicationis doctrina 161, 10; elucubrante scientiae fonte 152, 5; elucubranti luce veritatis 339, 1; elucubratum eloquium 249, 15.
- episcopus] quatenus nullus episcoporum in caenubio (*Bobiensis*) quolibet iure dominare conaretur 283, 10. *Cf.* antistes, cathedra, commendare, infulae, pontifex, praesul, sacerdos. — episcopalis] utrum caenubia procul ab urbibus sita episcopali debeant ministrari dominio 282, 5. *Cf.* pontificalis, sacerdotalis.
- epistolae textus 335, 20. *Cf.* apices, Agrestius, Columbanus, Gregorius, Iohannes Reom.
- (equites), aequites = *equi* 165, 20. — equorum custos *v.* custos.
- ergastulum 192, 10. 228, 1. *Cf.* carcer.
- errores veteres Sicambrorum 146, 1. *Cf.* profanus.
- essentia una trinitatem confiteri 287, 1.
- eucharistiae gemma 335, 1; eucharistie sacramentum 335, 5. *Cf.* communio, corpus, oblationes, viaticum.
- eulogiae, eologiae = *munera benedictione consecrata* 328, 1. 333, 20. 338.
- evacare (= *vacare*) ieiuniis 333, 25.
- excommunicationem comminari 189, 20.
- excubare ad sepulchrum sancti alii cuius 201, 15. 203, 5.
- exequiarum officia 270, 15.
- exilium 198, 20. 194, 1.
- expers = *expertus* 253, 10.
- expoliator (= *spoliator*) criminum, *scil.* *diabolus* 165, 5.
- exquirium = *sciurus*] feruscula, quam vulgo homines exquirium vocant, 186, 1.

exubiae = *exuviae, corpus mortuum* 203, 5. 259, 10. 264, 20.

exulare] ad exulandum perducere 191, 15.

faciditas = *facetus sermo* 146, 1. 249, 1.

fal. v. phal.

fames valida *regionem Reomaensem vastans* 336, 15.

familia circummanens *monasterii* 269, 10.

famulatui eius iunctus 336, 5; famulatum conditori exhibere 259, 30; famulatum quaerere 329, 15; famulato longo munus quaerere 184, 1; contentus unius ministri famulatu 218, 15; multo famulatu paratum esse 288, 20; famulatibus honorare 330, 15.

fanum arboribus intersitis 289, 15; fani cultores 289, 20.

feruscula 185, 10.

festivitas v. Columbanus, Martinus, Mauricius, Petrus; dominica festa, natalis, pascha, sollemnitas.

fidelis regi 202, 5.

fidem trinitatis profiteri 311, 20.

filum fluvii, *cursus aquae rectus* 201, 10.

foedus fidei promissae 202, 10; foederis iura servare 202, 5.

fren. v. phren.

frustum] *plur.* frustra 189, 5. 213, 20. 235, 15.

functio (= *mors*) v. cantus.

(gastrimargia), castrimargia, id est gula 340, 15.

gavisio 150, 15. 206, 20.

gentes = *gentiles* 150, 20. 211, 1. 213, 10. Cf. praedicator.

gentilis 280, 15; vasa gentili ritu sacrificata 315. Cf. paganus, profanus, supersticio.

geometrica 156, 5.

gerulus *litterarum* 327, 20. 335, 20.

gestire = *habere*] an rei veritas gestivit 167, 5; quid rei fomenta gestirent 282, 10; quid rei causa gestiret 284, 15.

gillo 180, n.

grammatica 156, 5. — grammaticorum studia 155, 10.

grunnio (*i. e. ore porci*) cibos ventilare 278, 20.

h(a)eresis 220, 15. — haereseus = *haereticus*: hereseorum fraudes 221, 1; heresea tradita 250, 5; hereseo nomine vocari 250, 5. — hereticorum procella(e) 152, 5. 236, 15; hereticus homo 288, 25. Cf. Ariani, Bonosus, Photinus, capitula tria.

(h)ebdomada secunda mensis noni 326, 5.

honores extremos dependere, supremos rependere *moribundo* 265, 20. 271, 5. 291, 1. Cf. cantus, officium.

hora refectionis 171, 5. 178, 15. 179, 10. 202, 1. 216, 5. 278, 15; secunda diei hora 284, 20; hora diei nona 267, 25. 268, 1.

horreum (quo frumenta condebantur 182, 5) 149, 25. 178, 10. 181, 1. — 183, 1. 227, 25.

hortus *monasterii* 268, 15.

hospes] loca ad hoc parata, quo omnium hospitum adventus suscipiatur (*Luxovii*), 190, 10.

(h)ospitalitatis munus 337, 20.

(hyacinthus), iacinthus, *lapis* 226, 1.

hymnus *die sancti anniversario canendus* 227, 1. Cf. antiphona, cantus, mensa.

hacinthus v. hyacinthus.

iaspis, *lapis* 226, 1.

ictuata dolorum stimulis 275, 15;

ictuata vulneribus 263, 5.

idolatriis cultibus deditus 243, 20.

imagines lapideae a *gentilibus cultae* 169, 10.

imperium 1) = *iussus*: imperium abbas 144, 25. 173, 20. 180, 1. 216, 15. 293, 20; iuxta imperium regis 189, 1. 205, 15; 2) = *imperium Romanum*: sub imperii iure 329, 20; sublato imperii iure, Gallias Francorum reges (*sub*) suae dicionis gubernacula ponebant 337, 25.

impulsatio 341, 25.

inclitus Francorum rex 310, 1; (*Sigibertus*) inclitus regnabat Francis 162, 15; inclita dies 227, 5.

- indoles = *adulescens*, *puer* 326, 5.
 infidelium corda 316, 1.
 inquit = *inquit* 199, 30.
 infra = *intra* 187, 1. 209. 317, 10.
 328, 25. 330, 30.
 infulae *episcopales* 280, 15.
 ingenua prosapia 319, 35.
 illustres viri 312; *inluster* tunc
 vir Elegius, qui modo Vermandensis
 ecclesiae pontifex praest, 255, 5. *Cf.* nobilis, sublimis.
 inpostmodum *v.* postmodum.
 inriguitas aquarum 170, 5.
 instituta sanctorum patrum 341, 30.
Cf. Columbanus.
 intentus = *contentio*, *studium*: suo
 intentui iungere aliquem 282, 5;
 bonae vitae intentum aggressus
 278, 1; *pertinaciae* intentu(m)
 frangere 188, 15; intentum habere
 292, 30; temeritatis ac arrogantiae
 intentu 231, 25; omni intentu
 279, 30.
 interdictus = *indictus* 263, 1.
 interventu orationum 200, 5. 245, 10.
 ius *v.* ecclesiasticus, foedus.
- I**anuino (= *lanionio*) dente garriens
 243, 15.
 latus] comites e regio latere habere
 209, 10.
 lavacrum, lavacrum Christi = *bap-*
tismus 208, 15. 214, 5; ex lavacro
 suscipere 175, 1; sacro lavacro
 ablutum suscipere 175, 15. *Cf.*
baptismus.
 lectio ewangelica 329, 25; lectionis
 sacrae praeconia 276, 30; ora-
 tione lectioneque incumbere
 333, 15.
 legitimus *v.* coniugium.
 lepra 285. — leprosus 285, 10.
 (letifer), loetifer 155, 20. 231, 5.
 253, 1. 273, 5.
 libare sanguinem Domini *in eucha-*
ristia 266, 30.
 liber *v.* ligamina.
 liberales litterae 155, 10. 280, 10.
 libramen = *deliberatio* 147, 20. 154, 15.
 ligaminibus libros firmare 237, 5;
 vas ligaminibus munitum 214, 5;
 vasa soluta legaminibus 315, 15.
 ligneus] de ligneis tabulis oratorium
 aedificare 317, 15.
- limes = *limen* 157, 15. 188, 5.
 liniamento (= *lenimento*) fidei cor-
 rectus 244, 1.
 lintrus = *linter*] Scarbea lintris
 abacta 145, 30.
 litare cerimonias execrabiles 169, 15;
 hostias Christi 344, 1; sacrificium
 profanum 213, 10; deo Vodano
 litare 213, 15.
 litterarum studium 319, 40. *Cf.*
liberalia.
locorum nomina v. calmen, castrum,
 civitas, oppidum, pagus, subur-
 banum, urbs, vicus, villa.
 longitas 173, 5.
 lupanaria 187, 5. 188, 5.
- (**M**aior domus) *v.* Warnacharius,
 Aega.
 manna 171, 15. 215, 10.
 matutini cantus 343, 10; matutinae
 laudes 276, 30.
 medicamen indulgentiae 261, 20;
 medicamen orationum 166, 5. —
 medicamentum, medicamenta
 p(a)enitentiae 161, 5. 170, 1. 232, 1.
 245, 15. 265, 30. 273, 5. 290, 15;
 salubria medicamenta verae fidei
 christianae 316, 5.
 melos (*acc. pl. pro abl.*) cytharae
 146, 15.
 mensa] versus ad mensam canendi
 224, 5.
 mensis nonus = *November* 326, 5.
 Messias 226, 25.
 messis 172, 20. 173, 15. 174. 177, 5.
 339. — messorum 174, 5.
 metari (metare 188, 20) = *devertere*
 188, 20. 203, 15. 283, 20. 287, 20. —
 metatus = *deversorium*, *hospitium*
 199, 20. 205, 10. 206, 10. 288, 1.
 289, 1. 290, 1.
 (micrologia), migrologa = *verba*
vilis, eloquentia vacua 251, 15.
 miles] milites 192. 193, 20. 194, 1.
Cf. satellites, tribunus.
 milia = *milia passuum* 167, 15.
 169, 10. 198, 10. 233, 1. 241, 10.
 255, 10. 330, 1. — miliarium 285, 10.
 minister *abbatis* 185, 5. 192, 1. 196, 20.
 203, 20. 204, 1. 216, 5. 218. 219, 1.
 337; ministri *regis* 189, 10. —
 ministerium *abbatis*: esse in mi-
 nisterio 168, 1; suo ministerio

iungere 231, 1; deputatus ministerio 232, 25.
 mirificus 290, 15.
 missarum sollempnia 250, 5. 262, 1. 266, 25. 329, 20. 334. Cf. conlecta.
 mist. v. myst.
 modium = *modius*] modia 204, 15. 205, 5. 213, 15. 336, 30; *acc.* modium farinae 204, 1; massa ignis in modum modii egressa 272, 5.
 molinum monasterii 233, 5. 291, 1; custos molini 233, 5.
monachi et sanctimoniales v. cohors, coma, confessio, congregatio, conlegium, compares, consodales, consuetudo, contio, conversatio, converti, regula, religio, senior, vestis, vovere.
 monarchiae (*scil. abbatis*) institutis se subdere 252, 15; trium regnorum (*Francorum*) monarchiam potiri 220, 5.
monasterium v. abbas, cellarium, cellerarius, dormitorium, episcopos, familia, horreum, hortus, hospes, molinum, ostiarius, praepositus, refectorium, saepta, termini, vallum.
 monumentus (= *monumentum, sepulchrum*) 317, 15.
 mortifer 181, 25.
 multiplicatio orationum 250, 5. 251, 1; precum 251, 10.
 murus] infra (= *intra*) muros civitatis (*Atrebatensis*) nullus defunctus requiescere debebat 317, 10.
 musicorum omnium organa 146, 10.
 mystica 225, 15. 236, 15; mysticorum praeconiorum documenta 256, 15.
 Natalis] vigilia natalis Domini 274, 20.
 nobilis vir 209, 5; nobiles viri 222, 20; nobilis femina 197, 10. 205, 1; nobilis genere 174, 15. 255, 15. 259, 20. 278, 1. 280, 15; ex genere Francorum nobiles 260, 1; genere nobilissimus 286, 10; nobilibus natalibus oriundus 319, 25; nobilis natione, sed

nobilior sanctitate 230, 10; parentibus nobilibus 262, 10; patre nobili 230, 10; seculo nobiles 176, 10; nobiles 328, 5. 340, 10; nobilium liberi 169, 20. — nobilitate pollens, tumens 176, 1. 260, 15; nobilitatis sapientia vallatus 209, 5; primis nobilitatibus habitus *apud regem* 252, 10.
 nomen inponere *infanti baptizato* 175, 15; *nomen duplex* v. Theudulfus.
 norma regularis disciplinae 291, 30; normam paenitentiae implere 263, 1.
 notarius Theoderici (II) regis (*Agrestius*) 246, 10; Adalvaldi regis Langobardorum (*Aureus*) 247, 15.
 nudiustertius 259, 5.
 nuncupare] loco nuncupante Carantomo 256, 5.

Oblationum sacramenta 334, 25.
 obrizus = *obryzum* 225, 10.
 obtutus maculare 199, 5; obtutibus apparere 332, 25; offerri 336, 1; praesentari 200, 5; suis obtutibus contemplare 332, 20.
 officina *molendini* 233, 5.
 officium caritatis dependere corpori *moribundo* 291, 20; psallendi officium 267, 20. 274, 5. 284, 20. 291, 5; officia sacra 251, 1; officia orationum 344, 1; sacerdotum officia 269, 15. Cf. cathedra, exequiae.
 onus pontificalis cathedrae 313, 5.
 oppido iure 210, 10. 340, 10.
 op(p)idum v. Atrabatum, Avalense, Brigantia, Meldense, Mettense, Namitense, Nivernense, Tharacnense, Tornacus, Tullum, Vesontionense; in Tullo tunc opido, nunc civitate 320, 15. Cf. civitas, urbs.
 (optimates), obtimates *Francorum* 189, 20. Cf. proceres.
 oraculum = *aedes sacra* 260, 5.
 orationem dominicam symbolumque dicere 266, 5. Cf. conlecta, multiplicatio.
 oratorium, oraturum 259, 25. 260, 10. 317, 10. 329, 10.

orbis circum paginali stilo describere 217, 5.

orna *v.* urna.

orthodoxa fides 247, 10.

osculum omnibus dare *ante mortem* 291, 20; extrema oscula 184, 20.

Cf. pax.

ostiarius *cellulae Columbani* 204. — ostia tria *monasterii Eboriac.* 272, 5.

paenitentiae fomenta 254, 15; paenitentiae locum datum non cognoscere, contemnere 232, 10. 254, 15; implere mensuram poenitentiae 173, 5; p. interdictae normam implere 283, 1; penitentiae ultione vindicari 162, 5; penitentiam agere de commissa noxa 192, 1. *Cf.* medicamentum.

pagani (*Franci*) 315, 10; cives pagani (*Airebatenses*) 313, 1; paganorum vetusta tempora 169, 15. *Cf.* gentilis, profanus.

paginae scripturarum 268, 25; pagina (= *area*) loci 215, 5. — paginali (= *brevi*) stilo describere 217, 1.

pagus *v.* Briegius, Vunginsis. *Cf.* suburbanum.

(pallium), palleum quo indutus erat (*Columbanus*) 195, 10.

(panegyricum), pannigericum carmen 146, 20.

papa *Romanus* 282, 20. *Cf.* praesul. parocianus] quidam presbiter ex parrochianis (*regionis Luxovien-sis*) 178, 1.

pascha 274, 20.

pavimentum 315, 15.

pax] pacis vinculum 160, 1. 281, 10; suae pacis adunare aliquem 256, 10; pacem tribuit, osculum porrigit 252, 5.

paximacium, *i. e.* panis *recoctus* 338, 15.

pennigera fuga 179, 1. 215, 10; pennigero volatu 201, 15.

pensare (*Gall.* '*penser*'): semet intra clauso conamine pensare 154, 10; pensare anxio corde, anxio cordis stimulo 173, 20. 330, 15; pensare mentis intentione 326, 25; pensare libramine

147, 20; pensando patrare vota 329, 15; pensando subvenire 309, 15.

peplus 153, 5.

peregrinandi causa in Hibernia(m) pervenire 170, 15. — peregrinatio 156. 159, 5. 207, 5. — peregrinus 212, 15. 236, 15.

perfuncturium decus 155, 20; perfuncturia calcare 286, 1.

personas tres in trinitate confiteri 286, 20. 287, 1.

pestifer 208, 15. 213, 20. 288, 20.

(pestilentia) *v.* ulcus.

phalanx] *nom.* innumere hominum falangas 218, 10; *acc.* alitum falangas 215, 15; de cesorum hostium falangas 159, 20.

(phaleramenta), faleramenta, ornamenta 146, 1. 169, 20. 176, 15. 230, 15. 246, 20. 260, 1.

(phrenesis), frenesis 197, 15. — freneticus 150. 198, 5. 208, 1.

pigmentorum odores 262, 1.

(pinifera), pennifera iuga Pennina 148, 5.

platea 199, 20.

plebs Christi 223, 5. 271, 20; plebs *monasterii* 245, 15. 253, 1. 254, 5. 281. 330. 331, 20. 332. 340, 20; plebes *monasteriorum* 145, 10. 169, 15. 170, 1. 196, 1. 255, 5; monachorum plebes 170, 10. 196, 5. *Cf.* clerus.

pluriores = *plures* 293, 1.

pontifex = *episcopus* 145, 20. 175, 20. 185, 1. 196, 25. 202, 1. 205, 5. 215, 10. 230, 15. 243, 10. 255, 5. 277, 10. 280, 15. 281, 25. 282, 1. 309, 15. 311, 15. 313, 5. 315, 1. 317. 318, 10. 331, 20. 342, 25. *Cf.* sacerdos. — pontificalis (= *episcopalis*) *v.* cathedra.

postmodum 263, 15. 279, 1. 280, 5; inpostmodum 145, 10. 147, 5. 189, 10. 199, 5. 202, 15. 237, 20. 328, 20.

potestas] non tres potestates, sed tres personas, una potestate confiteri 286, 20. 287, 1.

praeclsa domina, *regina* 326, 5.

praecepta (= *iussa*) regia 194, 25. 195, 15. 196, 15. 199, 10.

praedicare *paganis* 211, 10. 243, 20.
 — praedicatio 161, 10. 252, 1. —
 gentium praedicator 246, 15.
 praelatio honorum 331, 15.
 praepositus *Bobiensis* 292, 30. 293, 1;
 gubernatores praepositi *Fontan.*
et Luxov. 170, 5.
 pr(a)esidio omni monasterium mu-
 nire studet (*rex*) 223, 15; regale
 adminiculum ac presidium 223, 10.
 praesul] Christo praesule 156, 15.
 224, 1; sancti praesules 151, 5.
 309, 1; praesules *ecclesiastici* 161, 5.
 326, 20; praesul = 1) *papa Ro-*
manus 282, 25. 283, 1; 2) *episcopus*
 245, 20; 3) *abbas* 145, 5. 158, 15.
 245, 10. 280, 10.
 praevadere = *pervadere* 254, 1.
 principes prisci 161, 30; princeps
 = *rex Francorum* 326, 5.
 privilegia sedis apostolicae 283, 5.
 proavia 219, 20.
 procures 224, 10; procures *Fran-*
corum 189, 20. 246, 5. 315, 20;
 virum procerem 191, 10.
 proditio pia = *confessio* 272, 25.
 profanus error 214, 10. 314, 15;
 profanus liquor 214, 1; ritu pro-
 fano 169, 10; homines profani
 326, 20. Cf. sacrificium.
 psallentium 194, 25. 270, 15. 316, 25.
 318, 5.
 psalmigraphus 158, 5. 182, 10.
 publicum supplementum 151, 20.
 220, 25. 222, 20. 282, 15. Cf. villa.
 pulmentum 164, 10.
 pulsare] ictibus ac sudibus pulsatus
 287, 15; dum mens pavefacta
 pulsaret(ur) 339, 15; pulsare =
petere 170, 15. 313, 10; oratione
 pulsare 251, 1; creatorem adsi-
 duitate orationum pulsare 251, 10;
 precibus rerum auctorem pul-
 sare 310, 20; Dominum pulsando
 deposcit 333, 15; Dominum ora-
 tione (orationibus 337) pulsabat
 334, 20. 337.
 putrimenta (= *putredines*) viscerum
 272, 1.
 pyra 289, 20.

quadragesimae dies 274, 20.
 quaeque = *quaecumque* 190, 15.
 278, 20. 279, 10.

quartanum incommodum 338, 5.

recapitulans cyclus Victori 326, 1.
 refectionis hora v. hora — refec-
 turum *monasterii* 178, 15. 179, 15.
 180, 40. 190, 25.
 regalis proles 187, 5; regalis sen-
 tentia 191, 15; regale adminicu-
 lum 223, 10; regalia sceptrum 188, 5.
 Cf. auctoritas, praesidium.
 regimen *abbatis* 229, 1. 240, 15. 257, 5.
 342, 20; sacri culminis regimine
 decorati (*abbates*) 144, 20; regi-
 mina regni regere 314, 20.
 reginam aulae praeficere 187, 15.
 Cf. praecelesus.
 regius cultus 188, 20. 189, 1. 282, 20;
 custodes regii 196, 10; propago
 regia 190, 20; regiae dapes 215, 20;
 regium munus 255, 15. Cf. auc-
 toritas, aula, consilium, latus,
 praeceptum.
 regnum v. Austrasii, Burgundia.
 regulae (*coenobialis*) tenor 263, 1.
 342, 20; regulam docere 243, 15.
 Cf. Columbanus, Donatus, Macha-
 rius. — regularis disciplina 158, 20.
 190. 230, 20. 257, 20. 276, 15.
 278, 1. 279, 10. 282, 20. 291, 30.
 331, 1; regularis materiae norma
 330, 25; regularis series 282, 25;
 regularis tenor 281, 5. 252, 15.
 330, 10. 332, 5.
 religionis vestem induit *sancimo-*
niali 243, 10. — religiosa ac Deo
 dicata femina 156, 10; religiosis
 vestibus subdere 242, 20; religiosi
 viri 256, 1; religiosorum mores
 330, 20.
 remigeri = *remiges* 201, 1. 212, 1;
 remigera arte 206, 1.
 repedare 195, 1. 202, 1. 223, 10. 238.
 327, 20. 335, 1. 338, 5; repetare
 166, 1. 167, 10. 191. 199, 15.
 203, 1. 206, 10. 232, 20. 253, 20.
 288, 5.
 res] rei publicae curam admini-
 strabat (*comes Avalensis*) 335, 25;
 rei publicae (= *imperii Romani*)
 dominatione postposita, Franco-
 rum reges propria potestate
 fruuntur 338, 1.
 retentaculum 177, 10. — retenta-
 tionis obstacula 184, 15.

- rex *v.* regalis, regius; census, conviva, custos equorum, imperium, inclitus, minister, monarchia, praesidium, sceptrum, sufficere. (rhetorica), rethorica 156, 5.
 r(h)euma gurgitum 146, 10.
 rugitus uberes (cordis) 239, 20. 263, 10.
- sabbati dies 265, 20.
 sacellum (= *crumena*) cum aureis 203, 5.
 sacerdos = 1) *episcopus* 251, 20; 2) *abbas* 224, 5; 3) *presbyter*: sacerdotum officia 269, 15; pontifices et sacerdotes 317, 1; 4) *sententia latiore*: sanctorum merita sacerdotum 155, 5; sacerdotum causae 282, 10; sacerdotes *Arianorum* 286, 15. — sacerdotii decus (= *episcopi*) 250, 10. — sacerdotalis (= *episcopalis*) *v.* cathedra.
 sacramenta = *mysteria christiana*: euangelii vitalia sacramenta 269, 1; sacrare salutaribus sacramentis *sanctimoniam* 243, 10. *Cf.* corpus, eucharistia, oblationes.
 sacrarium 277, 10.
 sacrificata vasa 315, 10. — sacrificium profanum litare 213, 10; sacrificia *gentilium* 214, 5.
 saepefactus = *saepefatus* 178, 10. 256, 10. 266, 25. 273, 20.
 s(a)eptha Alpium 174, 10; caenubii 170, 1. 191, 10. 262, 25. 331, 20. 340, 5; monasterii 194, 1. 237, 5. 268, 15. 271, 25 — 273, 5; monasteriorum septa 330, 25; intra septa secretiora (*monasterii*) omnibus christianis aditus non patet 190, 5; intra septam (*monasterii*) inrumpere 253, 25; s. vineae 293.
 saliuca 148, 5.
 salutifer 252, 1. 342, 5.
 sanctimoniales feminae 279, 25. *Cf.* monachi.
 sanguis Domini *v.* corpus. (sapphirus), safirus, *lapis* 226, 1.
 sarcophagus 343, 5.
 sardinus, *lapis* 226, 1.
 (sardonyx), sardonis, *lapis* 226, 1.
 satellites 150, 5. 192. 193, 5. 287, 10. 290, 5. *Cf.* milites.
- scapha, scafa 150, 10. 198, 15. 200, 25 — 203, 1. 205, 20. 212, 1. 228, 5.
 sceptrum regni, regalia suscipere 186, 15. 188, 5.
 sc(h)isma 247, 10. 248, 5.
 (sciurus) *v.* exquirium.
 scripturarum paginae 268, 25; scripturarum divinarum series, studia 156, 5. 157, 20; divinarum thesauri scripturarum 158, 10; ab scripturarum serie aliena 250, 15; scripturarum sacrarum ordo, scientia 157, 20. 251, 5; de scripturis sacris secum disputare 166, 15. *Cf.* cauterium.
 scrutamen = *inquisitio* 273, 15.
 se *v.* si.
 sectae Arrianae credulus 282, 15. 286, 10.
 sedes *v.* Romana, apostolica.
 senior = *abbas* 333, 5; seniores *inter monachos* 331, 15. 339, 5.
 serraculum meatu (*serraculum meatus*) 180, 1; serraculum quem duciculum vocant 180, 5.
 si *c. inf.*] se melius esse 202, 5; se suae regulae habere 249, 15; si coclea — signo muniri 250, 15; se — quicquam vini remansisse 312, 10; se — cupiem non habere 336, 25.
 sicera 189, 5.
 signum crucis 166, 15. 200, 15. 233, 20. 249, 20. 250. 274, 5. 311, 15. 313, 20. 315. 334, 10; signum dominicum 250, 20; signo (= *tinnabulo*) tacto 184, 20. 337, 20. 339, 20; fores signo terere 204, 5.
 sofos *v.* sophus.
 solitaria vita 167, 15.
 sollemnia *S. Petri* 284, 10. *Cf.* missarum sollemnia. — sanctorum sacra sollemnitas 167, 20; sacra sollemnitas beati antestitis Martini transitus 263, 5; beati Iohannis baptistae veneranda sollemnitas 329, 20.
 (sophus), sofos 224, 10.
 spirare = *expirare* 293, 15.
 spiritus] homo habens spiritum inmundum 208, 10. *Cf.* daemon.
 spoliator *v.* expoliator.
 (stiva), stipha 156, 15. 284, 25.

- sublimare in honore *abbatis* 281, 20;
 sublimatus in regno 218, 1. — vir
 in saeculo sublimis 269, 5.
 suburbanum Atravitensis urbis
 186, 10; Betoricensis urbis 255, 15;
 Constantiae urbis 199, 15; Lin-
 gonicae urbis 328, 25; Matascon-
 ensis urbis 249, 1.
 sucinum Galliae 148, 5.
 sufficere aliquem in regnum 219, 15;
 suffectus in locum *abbatis, regis*
 230, 5. 314, 15. 342, 15; suffectus
 in honore *ducis* 176, 1. — de
 suffectu *abbatis* 228, 15. 230, 5.
 suffragatio muneris 318, 20.
 suffragium = *auxilium* 145, 20.
 160, 1. 166, 5. 186, 10. 218, 20.
 338, 10.
 superi = *viventes* 146, 15. 164, 15.
 171, 1. 198, 5. 241, 20. 257, 5.
 261, 5. 265, 25. 271. 313, 1.
 340, 10; superas auras linquere
 271, 15.
 superstitiones gentilium 316, 5. Cf.
caeremoniae, daemon, errores,
fanum, gentilis, idolatria, ima-
gines, infideles, litare, paganus,
profanus, sacrificium.
 symbolum v. oratio dominica.
 synodus (*Matiscensis*) 249, 5. —
 synodalis examinatio 248, 25.
 282, 10; synodales dissertationes
 250, 1.
 tegumenta cellulae 274, 1. 316, 15;
ecclesiae 254, 5; *monasterii* 237, 5;
 tegumenta manuum, quos Galli
 wantos vocant, 178, 10.
 tepiditatis negligentia 268, 20.
 termini castri 328, 25; *monasterii*
 188, 10. 223, 15. 269, 10. 342, 15.
 tiprum (vas quod tiprum nuncu-
 pant 179, 20) 179, 20. 180.
 tondere v. coma.
 tonna] vas quod vulgo tonna
 dicitur 180, 40.
 topazius, *lapis* 226, 1.
 transitus = *dies mortis anniver-*
sarius 227, 1.
 tribunus militum, tribunus 192.
 194.
 trinitas v. deitas, essentia, fides,
 persona, potestas, voluntas.
 trucinare = *trutinare* 310, 10.
 326, 25. 332, 1. 339, 15.
 turbidines (= *turbines*) saeculi
 152, 1.
 turea virga Sabeorum 225, 10.
 ulcus pessimum per Gal(l)iae fini-
 bus dilatatum (*pestilentia a.* 543)
 340, 1.
 urbs v. Atrabatum, Aurelianensis,
 Brigantia, Cabalonensis, Derto-
 nensis, Genuensis, Lemovicensis,
 Lingonica, Matasconensis, Medio-
 lanum, Meldensis, Mettensis,
 Mogontiacum, Nannetensis, Pari-
 sius, Remorum, Sigusia, Ticinum,
 Turonensis, Vesontionis, Vien-
 nensis. Cf. castrum, civitas,
 oppidum.
 (urna), orna 180, 10.
 vademonium 211, 10; vademonii
 arbitres 222, 25; vademonii iura
 189, 15.
 vallum *monasterii* 272, 10; vallum
 urbis 314, 10.
 vasa v. benedicere, cupa, gentilis,
 gillo, tiprum, tonna.
 vehicula = *equi* 237, 5.
 versus v. mensa.
 vestem religionis (= *sanctimonia-*
lium) induere 243, 10; religiosus
 vestibus subdere 242, 20.
 vexillum] crux, quae vexilla feres
 (= *fers*) aeterna, 239, 1.
 viaticum = *eucharistia* 257, 1.
 291, 20. 292, 15; corpus Christi
 abeunti de hac vita viaticum
 praebet 184, 20.
 viburnum] per densa saltus vipurna
 fructicum 181, 5.
 vicus v. Cora.
 vigilia natalis Domini 274, 20; vigi-
 lia passionis beatorum Petri et
 Pauli apostolorum 283, 20; vigilia
 nocturna 288, 25.
 villa publica 186, 10. 188, 15. Cf.
Brocariacus, Mossa, Pipimisiacum,
Quartaniacus, Riguliacus, Spissia,
Victuriacus, Vulciacus.
 vindemiae tempus 292, 20.
 vinea 292, 25. 293.
 vinum 204, 15. 312. 338, 20.

virga messem in area cadere 172, 20; virga Engaddi secta 225, 16; Sabeorum turea virga 225, 10.	vovere Domino <i>infantem</i> 175, 5. 209, 15.
volumen 147, 15.	wanti <i>v. tegumenta</i> .
voluntate una tres personas trini- tatis confiteri 287, 1.	zmaracrus, <i>lapis</i> 226, 1.
-

